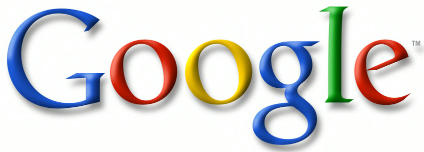

BIJDRAGEN

TOT DE

TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

VAN

NEDERLANDSCH-INDIË.

BIJDRAGEN

TOT DE

TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

VAN

NEDERLANDSCH-INDIË,

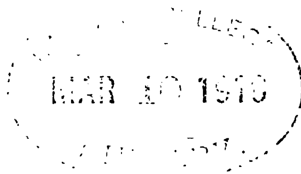
UITGEGEVEN DOOR HET

Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde
van Nederlandsch-Indië.

VIJFDE VOLGREEKS. — TIENDE DEEL.

(DEEL XLIV DER GEHEELE REEKS.)

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1894.

GEDRUKT BIJ H. L. SMITS.

BIJDRAGEN

TOT DE

TAAL- LAND- EN VOLKENKUNDE

VAN

NEDERLANDSCH-INDIË

UITGEGEVEN DOOR HET

Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië.

VIJFDE VOLGREEKS — TIENDE DEEL.

(DEEL XLIV DER GEHEELE REEKS.)

EERSTE AFLEVERING.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1894.

INHOUD

Bladzijde.

SANGIREESCHE TEKSTEN.

MET VERTALING EN AANTEEKENINGEN UITGEGEVEN DOOR

N. ADRIANI.

(Vervolg van Deel VIII blz. 440.)

XV.

BAWIO PIẠ I KUHITA RĔDUAN BAɭOTO.

Kai pịa i Kuhita rĕduan Baɭoto mĕbẹ̆bawĕllin baesẹ̆ su ɭohang u himang. Angkûng i Kuhita, nẹ̆bera si Waɭoto: "Mahi iạko mẹ̆baesẹ̆ su waes-u". Sinimbang i Waɭoto: "Tala, iạ madiri i kau matanạ su waɭeku; kapuluangku i kau kai panewa". Angkûng i Kuhita: "Iạ tawẹ u ipanewa; iạ tawẹ kupangku, iạ kai tau kasiang". Sinimbang i Waɭoto: "Panewan badang-u siạ". Taugú i Kuhita nẹ̆berạe: "Iạ mẹ̆tahamawụe si kau". Angkûng i Waɭoto: "Balạe, i kau maning tamẹ̆tahamawu si siạ, kai ĕndai i kau naung-u mĕngkawe masaria matanạ su waɭeku, tangú i kau pangonggọen hamenu tĕllun bua siạ, kụ i kau katanạewe sarang marĕngụ". Ute ho, i Kuhita, pirua! mĕngkatewe nẹ̆gĕllị u hamene tĕllun bua si Waɭoto, kụ i Waɭoto sarang bọu nanarimạ u wawĕline wọi Kuhita e, mĕngkate nasĕbang bọu waes-e, kụ nẹ̆koạewe waes-e kạpia, arawe i Kuhita seu natanạ su waes-e ĕndaị niwĕliang si Waɭoto e.

XV. VERTALING.

Verhaal van de Poliep en de Zeeslang.

Er was eens een Poliep en een Zeeslang die met elkaâr onderhandelden over den aankoop van een hol. De Poliep zeide tot de

Zeeslang : „Kom, laat mij wonen in uw hol.” De Zeeslang antwoordde: „Neen, ik wil niet dat gij voor goed in mijn huis gaat wonen, ik heb liever, dat gij het huurt.” De Poliep antwoordde: „Ik heb niets om het te huren; ik heb geen geld, ik ben een arm mensch.” De Zeeslang antwoordde: „Betaal met uw lichaam huur aan mij.” Toen zeide de Poliep: „Dan zal ik u dienen.” De Zeeslang zeide: „Laat dat maar, gij behoeft mij niet te dienen, doch daar gij grooten lust hebt om in mijn huis te wonen, zoo geef mij drie uwer vangarmen, en blijf er dan tot in lengte van tijd.” Nu, toen gaf de arme Poliep maar drie harer vangarmen aan de Zeeslang, en de Zeeslang, na den koopprijs van de Poliep te hebben aangenomen, ging daarop uit haar hol en maakte weder een hol voor zich, doch de Poliep bleef in dat hol, dat zij van de Zeeslang gekocht had.

XV. AANTEEKENINGEN.

Kupang wordt op Sangir als Maleisch gebruikt voor doitẹ, en onderscheiden van kobang of gobang, waarmee een $2\frac{1}{2}$ centstuk wordt aangeduid. Dit laatste woord is waarschijnlijk uit 't Jav. in 't Mal. Maleisch gekomen; kupang is in 't Mal. een soort van zoutwatermossel, waarvan blijkbaar vroeger de schelp tot geld diende evenals thans nog de katjes-schelp (Sang. gigị) het geld der Polynesiërs is. Op Sangir dienen deze gigị's bij kinderspelen als speelpenningen; het w.w. mẹ̆gigị bet. „met zulke schelpen spelen”, mẹ̆gẹ̆gigị „elkaâr trachten te overwinnen.” — mẹ̆tahamawu, zie bl. 78.

XVI.

BIO PIA I KOMANG D. I URANG.

Tangú pia̦ i Komang d. i Urang, ku̦ i Urang e wawine, arawe i Komang e ese̦. Tangú i rĕdua e kai pia̦ bael' i rĕdua sĕngkapapûng. Tangú i Komang e nĕ̦berȧe: "Ia̦ taraie ka|imona so|ong bael' i kadua e, arawe i kau e hĕ̦do̦e samuri, pĕ̦koa̦ kâng i kadua e". Tangú i Urang e nĕ̦koa̦e kâng e, wo̦ue' i sie taraie nangĕntud' u kâng e. Tangú sarang i sie su̦saka, arakute̦ kai pia̦ |entêng, tangú i sie mĕngkatewe limente. Sarȧeng i sie napĕllo̦ su ta|oaran lentêng e, kute̦u kai napĕ̦di; sarang napĕ̦di, i sie nate. Tangú i Komang e mĕngkai ma̦hĕ̦do kapapûng-e, i Urang e, kai i sie tawe simongo; tangú i sie naĕnsae̦e, nĕ̦tuhu̦ dingangu peda ipamoto̦ kapapûng-e. Tangú i sie nakaĕba̦e si Urang e, kute̦u kai sen nahamu̦ u sawon kina̦ d. ruku̦ nasĕbohĕ̦ su wadang-e. Tangú i Komang e mĕngkatewe nanga|a̦ kâng d. kina̦, bo̦ue' kimâng apidĕ̦ namoto̦ si Urang, nikina̦-e lai.

XVI. VERTALING.

Verhaal van de Krab en de Garnaal.

Er waren eens een Krab en een Garnaal en de Garnaal was een wijfje en de Krab een mannetje. En het echtpaar had een tuin. Eens zeide de Krab: "Ik ga maar vooruit naar onzen tuin, maar kom gij eerst later en bereid eten voor ons beiden." Toen bereidde de Garnaal het eten, daarop ging zij heen en bracht het eten. En terwijl zij den berg op ging, was daar een brug en zij ging er over. Toen zij op 't midden van de brug was gekomen, brak in

eens de brug, en toen deze gebroken was, kwam zij er bij om. De Krab nu wachtte maar op zijne vrouw, de Garnaal, maar zij kwam niet terug; daarna ging hij den berg af, haar na, met een hakmes, om daarmee zijne vrouw te slachten. Toen trof hij de Garnaal aan en deze was reeds rood door de visch- en de groentesaus die over haar lichaam was gestort. Daarop nam dan de Krab de spijs en de visch en at ze op en slachtte tevens de Garnaal en at haar ook op.

XVI. AANTEEKENINGEN.

Komang is de naam van een landschelpdier, dat evenals de huisjes-slak, zijn huis met zich op den rug voert, en knijpers heeft evenals de krab. — Kapapûng „echtgenoot”, wordt thans gebruikt van lieden die niet op Christelijke wijze gehuwd zijn, tegenover kawing. Sĕngkapapûng bet. „echtpaar”. De stam papûng bet. „adellijk, van adel”; maar misschien heeft pûng „stam, geslacht” beteekend en sĕngkapapûng, „die van één stam zijn”.

Het voornaamste punt bij het tot stand brengen van een huwelijk op Sangir is de gelijkheid van stand. In vroegeren tijd was het „van éénen stam worden” dan ook het gewichtigste gevolg van het huwelijk, en hieruit is waarschijnlijk de benaming sĕngkapapûng te verklaren. Het gebruik van papûng in de beteekenis „van adel” is iets dergelijks als onze uitdrukking „iemand van familie”.

XVII.

BION BALE D. TAU I SIRE TELLU TAHANA.

Tangú pia tau i sire tĕllu tahana. Kuteu i ninang-e kai nanile, arawe ana u tau ene rarua e tinĕntang su wale e. Kuteu nasongóe wou nanile, kina e kai urang mĕloaran kalinggo, d. pia bongohę sĕmbua, kaguwa-e kere wisi. Kuteu sarang 'lęonakeng, u kai 'laghâng, ute kai pia biad-e ruambua, kere inang u talimĕdon laedę, su tiang-e. Tangú i ninang u rario darua ene nęberáe: "I rua, momo! pĕmalanóe; urang ĕndai botonge ikina i rua, kai pĕlĕmbewen sĕngga iantibę męsau mękoa kâng". Tangú ana u tau ene iakang e simimbang u: "Ore", piruá! ku naun namęka wongohę e, tangú kai i ninang-e.

Sarang i sie timanata kerene, kuteu kai rimaleng nędea kalu ipanapa wongohę d. wiad-e, kai su raraleng-e i sie timanata su ana-e u abe apangala biad' u wongohę sarang kadodo, "botong u kina ĕndai urang pinalano r. tinapa, ĕng!" Ana-e iakang simimbang u: "Ore!" Ené pirua ana-e katuariange kai lai pia kibo-e tębe, ku i nĕng-e kawe nanile, watu pia ana-e kibongang. Sarang nalikudę i ninang e, aramanung kapępie kalu, tangú ana e katuariange kimiae, sarang nakasilo wiad' u wongohę madarui su paha, u kai mapulu kumina ene. Kuteu tuhang-e nęgĕllien urang duanbua, sĕmbua tinapa, sĕmbua pinalano, r. sawone, nipakipępapilei su tuarine, męde a u ligha mĕnda, kai tuarine kai madirin urang, kawe mapulun biade. Ku mĕngkate susangi, tuarine, magĕlle wiad-e, kaiso i kaka-e matakuben ninang-e, madirin dumere, ku i sie tawe nęgĕlli su tuarine. Tangú tuarine matane nawoloen kakia d. tingih-e sinehekangken kakia-e, pirua, o i kaka-e nangalae rarahung sĕmbua, mase nanoee wiade waki-e sĕmbau, boue' nionggo-e su tuarine. E ute tuarine wuhúe narĕmmasę, boue' mĕngkate nęparalingkidę, pirua, u limuasen biade, boue' i sie wuhúe lai kimâng, pirua, roken malukadę, batu semben haki nawawĕllo.

Kuteu i ninang-e narĕntae wou nędea kalu r. tamaie himaung dapuhang, apidę kimakĕlla wiadę e. Tangú sarang i sie kai nakasilo

wiadẹ̆ e kai pia̤ kurang-e, nakiwa|ọe u: "Kai i sai nanga|a̤ biadẹ̆ e; ĕndai̤ kai pia̤ ilang-e". Angkûng u ana̤-e iakang e, u: "Kai i momọ nẹ̆dorong, kụ kẹ̆ta̤u waki̤-e sĕmbadụ nisoẹ u rarahung, u rokeng kanini i momọ mĕngkai ma̤gĕlle wiadẹ̆, kụ tingih-e ĕndai̤ haki̤ sinehekang, d. matane haki̤ nawolọ. Kai tanionggotang u kadidi̤ ene, ute tawe lai narĕmmasẹ̆". Angkûng i ninang-e u: "Kawe unụ́e tawe nighĕlirang u wongohẹ̆ arau urang tinapa r. pina|ano, kai nangonggọ u wiadẹ̆?" Sinimbang u ana̤-e iakang: "I sie kai madirin kina̤ ba|ine, kai mapulun biade".

Ta nẹ̆beran apa, i ninang-e, mĕngkatewe nẹ̆bua̤ bọu rapuhang d. namĕlluhẹ̆ mapia-pia, r. nangahusen pakeang-e saparesẹ̆ ido, wọue' nangĕngkung pisọ-e lipa r. nanaka̤ u panambane, mase limintụ bọu wa|e, tawe nẹ̆pandung ana̤-e, maki̤ba|o mĕnsang kai so|ong apa, arau: "Kai apa naka|angehẹ̆ e, inang!" batụ bisaráng tawe simimbang, bọue' limintụ tawe nĕhabarẹ̆ d. tawe kimâng, d. kawe namĕlluhẹ̆ mapia-pia. Kaiso ana̤-e ĕndai̤ maki̤ba|o e sen apidẹ̆ ka̤kia̤e; kai i ninang-e tawe nahimang, mĕngkatewe rima|eng.

O nasuen kânge, ana̤-e iakang mĕngkatewe naningku|u tuarine, nẹ̆tuhụ si ninang-e. Tawe ligha̤ timo|e, watụ kai ka̤kange, nilintukang i ninang-e, kaiso karĕngụ u i ninang-e limintụ, d. ana̤-e nakato|e, mángawe sĕngkaorasẹ̆. O karea̤ewen matatimadẹ̆ ene kahawes-e rima|eng, i ninang e mapĕllọ su wu|ude, ana̤-e rarua mapĕllọ su wa|ane, i nĕng-e mapĕllọ su wa|ane, ana̤-e makoa̤ su wu|ude; i sire tĕllu tahana̤ mĕngkatewe mẹ̆tẹ̆tato|e kere'. Tangú karaung dĕda|engang i sire tĕllu tahana̤ e, wu|ude tĕllun bua. Sarang nahẹ̆pusẹ̆ bu|ude tĕllun bua ene, tanaẹ dimẹ̆sung, sĕngkakĕlla kai sen apeng. I ninang e napĕllọ su apeng ka|amona, r. natẹ̆pasewe nolo su sasi̤. I ninang e nẹ̆pusẹ̆ su sasi̤, ana̤-e rarua wuhụ́e sasaẹ molo.

Tangú sasi̤ saráeng buku su rariọ ĕndai̤ iakang e, kutẹu kai nakatahida apa ma|iwatu su ĕnue. Tanaẹe nia|a̤, kutẹu kai Wa|ẹ, kasariane kere palang. Tangú Wa|ẹ e nẹ̆bera̤e: "Bawa̤e ia̤, Bawụ! so|ong ba|e, kụ tapa". Tangú sarang napĕllọ su wa|e, Wa|ẹ e mĕngkate nirui̤ su paha, kutẹu su sĕngkama|ukade kai pia̤ saghasa r. kina̤ sinanga ren matatẹ̆ti̤ tụta|owang su wowon awu; mĕngkatewe niemong kụ kinâng i rĕdua, pirua. Su sĕngkariọĕlone ma|ukadẹ̆ orasen kakâng, mĕngkate nanughen lama̤, tangú sĕngkianụewen napenẹ u saghasa r. kina̤ sinanga tụtiwua̤, bọue' kinâng i rĕdua tahatuari saụ. Sarang sĕngkamisa i rĕdua mĕbẹ̆biah' u tata|ĕntụ u Wa|ẹ e, r. ĕllo-ĕllo i sie man su paha, ma̤tatapa

mĕgẹ̆gĕllị u rarotong mapia si rĕdua ene, kụ kai nakoạ gantin gaghurang tutune, Waḷẹ ene.

Taugú uatimu sĕmbuḷang idop' i rĕdua mapia wọu i Waḷẹ, tangú iamang-e uatạ ĕndaị narangeng, nakiwaḷo mĕnsang i rĕdua kai mĕbẹ̆biah' u idopẹ̆ mapia wọu apa". Angkûng-e: "Bọu i Waḷẹ dasị su paha". Tangú iamang uatạ e kai nipẹ̆sake, kutẹu arẹ̆gan tĕllu ĕllo i sie man dumĕnta makisake si rẹ̆dua tahatuari. Ute su kaẹ̆pạ u ĕlone nahẹ̆bịe, kutẹu kai tinako Waḷẹ e, wọue' nipĕllọ su pahan dapuhang i sire. Sĕngkahẹ̆bine nanughen lamạ su Waḷẹ, kai tawe uamonạ u saghasa r. kina sinanga. Tangú sarang Baḷẹ e kai tanẹ̆ gĕllị u idopẹ̆, ené piruá, kutẹu kai tinẹ̆tadẹ̆, nipĕlaụ awun dapuhang. I rĕdua tahatuari ute pirua mĕngkate mĕdẹ̆deạ su waḷe e kai semben tạdise.

Saráeng saụ nahẹ̆bi, tangú rariọ iakang taghuang u Waḷẹ e kai nipi, u sĕngkahombang i sie kai tinẹ̆tadẹ̆, kụ kai pakịlẹ̆ke wọu awu, wọue' i sie pakịlĕbing su wuḷude marau r. su wẹdạ e matene, kụ su katĕllu hẹ̆bine pakịtiwoi. Ute nakoạe kere niipin dariọ ene. Kutẹu su katĕllu hẹ̆bine, wanua e mĕngkatewe sĕngkianu nahĕlúẹ̆, tawe nẹ̆pẹ̆disẹ̆. Taugú rariọ darua ene natamaịe nẹ̆tiwo ḷĕbing u Waḷẹ e, kutẹu sĕngkakakĕlla kai timuwo kalu. Pûng u kalu ene lantaka uase, lelang-e lutang, burạ-e ino ghahị-gahị, daukalune haghi-haghin hekạ su dunia e, hamụ-e witụ, mungkuḷ-e nanaungang, kụ hapan kalu ene patikụ binatang maghaghiadẹ̆: katoang, saelẹ̆, tĕmpu, ḷipang, katiupang, kanahĕnte, wakuḷang, su pûng u kalu ene. Ilẹ̆hapâng kerene kalu ene, madirin piạ u waḷine managhuang; u taghuang-e kẹ̆tạu rariọ darua ene. Arawe su kotọ u kalu ene kai piạ baḷe maḷĕnggi-lĕnggihẹ̆, atụ-e tutạ, darĕndung-e wuḷaeng d. hekạ, ĕnsaḷị-e uase, sapiene saḷaka r. manga kapụ-e banáng-banáng mawira, maririhẹ̆, ido, tiwĕllọ, mahamụ. Taugú habar' u Waḷẹ ene kai mạngonggọ u idopẹ̆ mapia, r. nakoạ kere ghantin gaghurang tutune, nẹ̆piaran kâng, kinạ si rĕdua tahatuari ene, tĕntaḷang i sie nạun demben biahẹ̆, kaiso saráewen i sie nate nipate pirua, kai nẹ̆gĕllịewen tuḷumang kerene kasariane, nẹ̆gĕllị u kakalạ u hekạ d. rarotong baḷine, r. ḷai waḷe, wọue' tawẹ tau waḷine taghuang-e, u kawe kẹ̆tạ i rĕdua tahatuari ene.

XVII. VERTALING.

Verhaal van een Tripang en eene Vrouw met twee Kinderen.

Er was eens eene vrouw met twee kinderen. De moeder nu ging garnalen visschen, maar de beide kinderen dezer vrouw werden achtergelaten in het huis. Toen zij terugkwam van het garnalen visschen, waren hare visschen een half mandje vol garnalen en één slangenkop-visch, zoo dik als een been. Toen hij ontschubd werd, want hij zou gestoofd worden, had hij twee stukken kuit, als een groote teen, in zijn buik. De moeder dier beide kinderen nu zeide: „Gaat maar koken, meisjeslief! die garnalen moogt gij eten, maar gij moet een gedeelte overlaten, voor een keer dat wij weer eten gaan koken.” Het oudste kind dier vrouw antwoordde: „Ja”, de stakkerd, en 't was de moeder die den slangenkop-visch gespalkt had.

Na dit bevel te hebben achtergelaten, ging de moeder heen om hout te zoeken, om daarmee den slangenkop-visch en zijn kuit te rooken; maar bij het heengaan vermaande zij hare kinderen om zelfs geen stukje van de kuit van den slangenkop-visch te nemen, „Ge moogt slechts die gekookte en gerookte garnalen opeten, hoor!” Het oudste kind antwoordde: „Ja.” Het jongste kind nu, het stakkertje, had verouderde bobento, en zijne moeder was garnalen gaan visschen omdat zij een kind had, dat aan bobento leed. Toen de moeder den rug had gewend en wellicht reeds aan het houthakken was, begon het jongste kind te huilen, toen het de kuit van den slangenkop-visch op de rook-horde zag liggen, want het wilde die eten. Toen gaf haar oudere zuster haar twee garnalen, één gerookt en één gekookt, met saus er bij, en liet hare jongere zuster er uit kiezen, opdat zij zou ophouden met huilen; doch haar zusje wilde geen garnalen, maar wilde vischkuit. En haar zusje bleef maar huilen, om kuit vragende, maar hare zuster was bevreesd voor hare moeder, dat zij boos zou worden en gaf het niet aan haar zusje. Toen de oogen van haar zusje dik waren van 't huilen en hare stem heesch was van 't schreeuwen, het arme kind, nam hare zuster eene naald en maakte één korrel van de kuit los en gaf die aan haar zusje. Toen eerst was haar zusje stil, en het

arme kind sprong rond van blijdschap over de kuit, en toen eerst at de stakkerd sedert den morgen, want het was daardoor reeds avond geworden.

Daarop kwam hare moeder terug van het houtzoeken en naderde den vuurhaard en keek meteen eens naar de kuit. En toen zij gezien had, dat er aan de kuit iets ontbrak, vroeg zij: „Wie heeft van de kuit genomen? Want er is van weg." Het oudste kind zeide: „Zus vroeg er om, en slechts één korrel heb ik er van los gemaakt, met een naald, want van straks af heeft zus aldoor om kuit gevraagd, en hare stem is er heesch van en hare oogen zijn er dik van. En als ik haar dat kleine beetje niet gegeven had, zou zij nog niet stil zijn." Hare moeder zeide: „Waarom hebt gij haar niet van den slangenkop gegeven of gekookte en gerookte garnalen, maar hebt haar kuit gegeven?" Het oudste kind antwoordde: „Zij wilde geen andere visch, zij wilde kuit."

De moeder zeide niets, maar stond op van den vuurhaard en maakte haar haar zeer fraai op en verwisselde hare kleederen met een stel groene en nam een mes in de hand en zette een hoed op en ging de trap af, het huis uit. Zij sloeg geen acht op het vragen harer kinderen, waar zij heen ging, of „waarom zijt gij boos, moeder?" omdat zij niet antwoordde toen zij aangesproken werd en de trap was afgegaan, zonder iets te zeggen en niet gegeten had, maar haar haar aldus fraai had opgemaakt. Terwijl hare kinderen haar aldus vroegen schreiden zij reeds, maar de moeder luisterde niet naar hen en ging maar op weg.

Toen zij met eten gedaan hadden nam haar oudste kind haar zusje op den rug, om hare moeder achterna te gaan. Zij waren haar niet terstond gevolgd omdat zij aan 't eten waren, toen hunne moeder de trap afging, en er was wel reeds een uur omtrent verloopen, tusschen dat de moeder het huis verlaten had en hare kinderen haar waren gevolgd. Maar zoo snel liep het oude mensch, dat als de moeder op een berg kwam, de twee kinderen dan in het dal aankwamen en als de moeder in het dal kwam, de kinderen op den berg kwamen; op deze wijze volgden moeder en kinderen elkaâr. En de afstand van den weg dien moeder en kinderen aflegden, was drie bergen. Toen die drie bergen voorbij waren, daalden zij af en zagen dat zij reeds aan de kust waren. De moeder kwam het eerst aan de kust en stapte terstond in zee. De moeder was reeds door de zee bedekt, toen de kinderen pas in zee wilden gaan.

En toen de zee reeds tot de knieën van het oudste kind reikte,

trapte zij op iets ronds in het zand. Zij raapte het op en het was een zee-komkommer, zoo dik als een dij. De Tripang zeide: „Neem mij mede naar huis, Mejonkvrouwe, en rook mij.” En toen zij thuis gekomen waren, legden zij den Tripang op de rook-horde. En den volgenden morgen was er gekookte rijst en gebakken visch, nog warm, in overvloed op de asch; terstond namen de stakkerds het op en aten het op. Den volgenden morgen, op etenstijd, hielden zij hunne borden er onder en in een ommezien waren zij vol met gekookte rijst en gebakken visch, waarvan een overvloed aanwezig was, en de beide zusters aten het weder op. Een geheele week lang leefden zij van de barmhartigheid van den Tripang en dag aan dag bleef hij op de rookhorde, gerookt wordende en goede gaven schenkende aan hen beiden; en hij werd hun een plaatsvervanger van eigen ouders, die Tripang.

En toen zij een maand lang goed geleefd hadden van den Tripang, kwam hun stiefvader daar aan en vroeg vanwaar het goede voedsel kwam, waarvan zij beiden leefden. Zij zeiden; „Van den Zee-komkommer, daar boven op de rookhorde. Hun stiefvader nu werd onthaald en gedurende drie dagen kwam hij daar te gast, bij de beide zusters. En den vierden dag, toen het nacht was geworden, stal hij den Tripang en legde hem op de rookhorde aan hun eigen haard. Des avonds hield hij een bord onder den Tripang, maar deze gaf geen gekookte rijst en gebakken visch van zich. En toen de Tripang geen voedsel gaf, werd het arme dier fijn gehakt en de keukenasch er mede vermengd. De arme beide zusjes zochten in huis, maar hij was er niet meer.

Toen het weder nacht was geworden, droomde het oudste kind, de eigenares van den Tripang, dat deze stukgehakt was en moest opgehaald worden uit de asch en moest begraven worden op een vergelegen berg, en den derden dag moest bezocht worden. En het geschiedde naar dat het kind gedroomd had. En den derden dag werd het land plotseling overschaduwd, er scheen geen zon. En de beide kinderen gingen heen, het graf van den Tripang bezoeken en daar zagen zij dat het tot een boom was opgegroeid. De stam van dien boom was een ijzeren kanon, zijne takken waren geweren, zijne bloemen allerlei soorten van kralen, zijne bladeren allerlei soorten van stoffen op de wereld, zijne wortels waren van koper, zijne bloemknoppen gong's, en bewakers van dien boom waren alle giftige dieren: reuzenslangen, adders, slangen, duizendpooten, wespen, mieren, gifspinnen bij den stam van dien boom. De boom werd

aldus bewaakt, opdat geen ander ervan bezit zou nemen, want eigenaars ervan waren slechts de beide meisjes. In den top van den boom echter was een prachtig mooi huis, waarvan de dakbedekking van blik was, de wanden van goud en geweven stoffen waren, de vloer van ijzer was, de matten van zilver waren en de verbindingstouwen allerlei soorten van garen: wit, geel, groen, oranje, rood. En van dien Tripang werd verteld, dat hij goed voedsel gaf en als een plaatsvervanger van werkelijke ouders was geweest en met spijze en vleesch de beide meisjes verzorgd had, zoolang hij nog leefde en toen het arme dier een gewelddadigen dood was gestorven, hij hun zoo groote hulp gaf, dat hij rijkdom aan stoffen en andere goederen gaf en ook een huis en dat nog wel geen ander mensch dat alles medebezat, dan alleen de beide zusters.

XVII. AANTEEKENINGEN.

Ba|ẹ is de naam van het stekelhuidig dier Holothuria edulis, Mal. tripang „zee-komkommer." De Sangireezen visschen dit dier en eten het, op de kolen gebakken, als lekkernij. — Sile (man.) is „visschen met een schepnet (sasile)," waarmee men garnalen en kleine visschen vangt. — Mĕloara „het midden (loara) houdend, halfvol." — Bongohẹ̆ is de ikan gabus, een ongeschubde, staartlooze visch, met week en grof vleesch, wiens kop op een slangenkop gelijkt. In de meren der Minahasa komt hij veel voor. — 'Lẹ̆onakeng is hier vreemd, daar de bongohẹ̆ geen schubben heeft. De stam onạ „schub" heeft vroeger eene p tot sluiter gehad, (bl. 33) doch deze is in de afgeleide vormen niet bewaard gebleven (bl. 156). — Iantibẹ̆ mẹ̆saụ mẹ̆koạ kâng „met de gedachte aan een nogmalig koken." Mangantibẹ̆ bet. „verwachten dat iets gebeuren zal, zonder dat men daartoe bepaalden grond heeft." — Momọ is eene benaming, waarmee men eene jongere zuster, dochter of een meisje dat men vaderlijk of moederlijk toespreekt, noemt. Tot jongens zegt men dan ungkẹ, de ouders gebruiken ook amang en inang. Momọ is 't O. Jav. momo „onnoozel." Het is dus een liefkozend woord,

dat geen verwantschap aanduidt. — B o t o n g is hier niet het woord dat den concessief omschrijft (bl. 187), maar een beperkend bijwoord „slechts." — P a m a ḷ a n o̦ e ; p a ḷ a n o (m a m.) bet. „koken in het sap van geraspte kokos-noot" (p a p a ḷ a n o). Het bestanddeel l a n o van p a ḷ a n o is met l a n a „kokosolie" verwant. — N ĕ n g - e of i n ĕ n g - e is een bijvorm van i n a n g, die gewoonlijk voor de moeder van dieren, vooral van vogels wordt gebruikt. Zie bl. 26. — P a- r a ḷ i n g k i d ĕ̦, zie bl. 141. — B ĕ l l u h ĕ̦ is een zekere wijze van 't haar opkammen, bij de vrouwen in gebruik voor bijzondere gelegenheden. Het haar aan de slapen wordt eerst met eene bocht naar voren en vervolgens naar boven gekamd, naar de kruin waar de wrong wordt gemaakt. — I d o ; groene kleederen zijn zeer fraai en worden gewoonlijk alleen door adellijken gedragen. De personen die in de sprookjes optreden zijn bijna steeds adellijken (of hunne bedienden), al wordt dit er niet altijd bijvermeld. — A p a n a k a ḷ a n g e h ĕ̦ ? „wat heeft boos gemaakt?"

M a ḷ i w a t u, zie bl. 131. — B o n a̦ (m a m.) dat hier voor „van zich geven" gebruikt is, bet. „zijne behoeften doen." — D a u k a l u is een voorbeeld van eene samenstelling welker eerste lid afgekort is. De nasale sluiter van d a u n g wordt trouwens zeer zwak gehoord. Zie bl. 151 en het B. T. L. V. 1893 (bl. 361) genoemde s ĕ̦ b u ḷ u a̦. — K a p u̦ zijn de ranken der slingerplanten, die door de rotan's zijn gevlochten, om ze tot stevige matten aan één te hechten.

XVIIIa.

BIO PIA DATU R. WOKI WANTO.

Pią soa sémbaų kų dalohon soa ene, manętą bou Ratu sarang patikų kawanuane, man bantǫ kębį. Tangú Ratu e měngkatewe nakipatehę, měnsang kai ren bǫu apa i sire ren makareą aną. Kutęu siměhangke su ˙tariang e, u kai apąngawį limu manisę, apąnipo sěmbaų dasį su pusung-pusung-e. Kų taumata ěndaį namatehę e nębera u: „Endaį limu e man kętąu sěmbaų, měntěhang kai ta mętiudę, mapia pisine kai kohe pakaalusę, bǫue' kaesę u soa e, arawe ghęsine pakikâng su Woki e". Saráeng keré, Woki e měngkatewe nangalą limu e, wǫue' kimâng, kutęu kai pią batune sěmbaų nanawo su alung kų kai nitemǫ u .manų.

Boki e saráeng sen bǫu kimâng limu manisę e, kutęu nakaěbąe kapapia, r. manų ěndaį nanemǫ batun limu e nakaěbąe lai kapapia. Kutęu Woki e, sarang nakahombang aną-e, kutęu kai rariǫ esę. Sarang Boki e nakaěbą aną-e, manų e nahanąe lai aną-e esę.

Tangú Kasili, aną u Ratu r. u Woki e, kai rariǫ kombangeng; mageng kumâng, busą pęsěngkalu e man pęsěngkakâng. Sarang kąkatěllange tawe monarane apa, mang kętą u męsepa, mękasing, měkinikirę, tangú mąeng masohǫ bǫu měnalang, sěngkarumating měngkatewe mělekesę baki e, kutęu sěngkalekesę, kątataho su lamą e kai sepa r. kasing d. kinikirę. Tangú sarang i sie tanakakędang bawantin ninang-e, tangú i sie měngkatewe nębera si ninang-e: „Ią koateko pakeangku sion paresę". Kûng i ninang-e: „I kau kai solong apa!" Kûng u Kasili e: „Tala, ią měngkate koate pakeangku". Tangú i ninang-e měngkatewe nękoą. Sarang pakeang-e nasuen koąe, měngkatewe lai nakikoą u walung-e, umpihisę kinamisę těllun baų, d. tělluhę těllun baų, bǫue' i sie měngkatewe namaringang u manų ěndaį e.

Bǫue' i rědua měngkatewe sasaę solong apeng. Sarang narěnta su apeng e, Kasili e měngkatewe namilą lesone, wǫue' i rědua simake kų nęsakaeng. Manų e kimaiang su petone, arawe Kasili e

su monane. Wọue' i sie namiting u ḷaḷombo, wọue' namona. Sarang keré, i rĕdua mĕngkatewe mẹsẹsakaeng, maĕllo, mahẹbi tatẹ banua 'katingarâng. Tangú Manụ e mĕngkatewe nĕlaḷohadẹ̆ bọu rala petone nĕbera: „E, Onde, monan kadua ini e uté ipĕmona apa?" Kûng u Kasili e u: „Ta narĕmmasẹ̆, mĕngkai ta namundaḷẹ̆ u!" Ené Manụ e mĕngkatewe narĕmmasẹ̆. I rĕdua mĕngkatewe mẹsẹsakaeng, kutẹu Manụ e rala saụewe nĕbera: „E, kai ta mẹsaḷan mata, ta mĕgaḷisan panutubẹ̆: dadẹ e kai tahanusa." Kûng u Kasili e u: „Mĕngkai ta narĕmmasẹ̆, tawe namundaḷẹ̆ u!" Ené Manụ e narĕmmasẹ̆ wue. Manụ e rala saụewe nĕbera: „Kai ta mẹsaḷan mata, ta mĕgaḷisan panutubẹ̆: dadẹ e kai tahanusa." Kûng u Kasili e u: „Mĕngkai ta narĕmmasẹ̆ u!" Kûng u Manụ e u: „Kĕnnaug awi su kotọ u tindagẹ̆, su pusung u palalaheng! kai ta mẹsaḷan mata, ta mĕgaḷisan panutubẹ̆: dadẹ e kai kilạ su nusa ioḷang." Bọue' i rĕdua man mẹsẹsakaeng, man mẹsẹsakaeng.

Kutẹu, kạkasanggiden banua 'daị ene. I rĕdua saráeng nahumpạ u wanua ene, Kasili e nĕberáe su Manụ e: „I kau pahẹdọe sini." Kûng u Manụ e u: „Kai manụ timaking mawune, ta matatĕntang tumumpạ." Kasili e mĕngkatewe nataraị soḷong soa, kutẹu Manụ e mĕngkatewe timĕllạ nangaḷĕmona soḷong anun Sangiang mạngahiwu· Manụ e mĕngkatewe rimorọ su sasaḷawo, wọue' nĕbera: „Kai mangangĕntud' u taḷimbuku." Bọue' Kasili e rimangengke su waḷen Sangiang e. Sĕngkarangeng-e Sangiang e mạngahiwu, kụ Kasili e nĕbera u: „Baḷiranu ẹ̆dokona, iạ 'pẹsakeng mamâng." Tala, Sangiang e man ta nẹsĕmpị; i sie man mạngahiwu. Kasili e saụewe nĕbera: „Baḷiranu ẹ̆dokona, iạ 'pẹsakeng mamâng." Kûng u Sangiang e u: „I kau tabeạu kai makaaḷạ mahuaneku radẹ mĕbẹbataru e uté, iạ buhụe mĕgĕllị u mamâng si kau." Sarang keré, Kasili e mĕngkatewe limintụ, boụe' naĕnsaẹ soḷong apeng, Manụ e ĕnsaẹewe lai timoḷe. Kasili e nĕberáe su Manụ e u: „Unụe i kau kai nangaḷĕmona nauḷị su Sangiang e!" Kasili e nẹpẹdu su Manụ e, wọue' i rĕdua nẹsakaengke wue, sasaẹ soḷong anun Datu 'pẹbẹbataruang u mahuanen Sangiang ĕndaị e.

Sarang narĕntáe su soa piạ Datu ĕndaị 'pĕbẹbataruang e, Kasili e mĕngkatewe nataraị soḷong anun Datu e. Sĕngkakĕlane Kasili e, mahuanen Sangiang e, sen bọu nịkakuḷụ d. sen tạ pakeang-e, kate kere karumaheng sen 'potokang. Sĕngkakĕlane, kate tĕmbọ sĕmbaụ, baḷen Datu e sen maḷikụ u tĕmbọ u taumata 'pẹpotokang-e. Datu e, sarang nakasilo si sie, mĕngkatewe nakiwaḷo, kûng-e: „I kau, mĕnsang kai piạ tẹgaḷ-u?" Kûng u Kasili e u: „Kai tạ tẹgaḷẹ̆ su

anun Mawun batangeng, angkedung ĕllang kadodọ e tawe nikasilon Mawun batangeng. Tẹgaḷ' u ĕllang kadodọ e kai ĕnsaẹ mĕbẹbiala Mawun batangeng mĕnẹnalang.〃 Kûng u Ratu e u: 〃I kau pịạ manụ-u?〃 Kûng u Kasili e u: 〃Pịạ manụku sĕmbaụ daḷakị.〃 Kûng u Ratu e u: 〃Ho, hẹdo riọĕllo i kau rĕnta.〃

Sarang keré, Kasili e mĕngkatewe napuḷẹ, tangú i sie nahumpạ anun tau maghurang, kụ nẹtikị sene. Kûng u tau maghurang e u: 〃Kate, kai kerea'?〃 Kûng u Kasili e u: 〃Kai hẹdo riọĕllo mẹbataru.〃 Kûng u tau maghurang e u: 〃Kate i kau e takụ 'pĕlẹ-paseng beraku sĕngkamohong.〃

Sĕngkariọĕlone mĕngkatewe nasasaẹ. Lẹpasẹ narĕnta e, kûng u Ratu u: 〃Mageng manụ-u kaghanâng, sarang i kau takụ 'patêng.〃 Kûngben Kasili e u: 〃Kamageng manụ i Tuang kaghanâng, sarang i Tuang takụ 'patêng.〃 Kûng u Kasili e u: 〃Patikụ kawanuan Tuang pakasue pakatampung, kapondoḷang e, sarang mĕhinu.〃 Wọue' nẹbatarụe. Manụ u Ratu e pitu, aghid' u manụ u Ratu e kai waḷiung, arawe su Kasili e tawẹ aghid-e. Saráeng nẹpapĕllọ, Kasili e mĕngkatewe nẹbera: 〃Manụku kai tawẹ aghid-e, aghid-e kai wawera: Manụku e mĕnggana mahasụ, mamangkọ sionpuḷo.〃 Lẹpasẹ napĕllọ, manụ u Kasili e, mĕngkate timĕllạ taraị soḷong ḷangị, 'naẹ sĕngkanawone, mĕngkatewe notong manụ u Ratu, nịpapẹpạ, bọue manụ u Ratu kinaghanâng. Ennung mang keré saráeng kate sĕmbaụ kapitune e, ute Ratu e naririhe ghatine. Nẹsaụe nẹpapĕlọen kapitune; manụ u Ratu e nịlahosekangken aghid-e, kere raukalun busạ ĕnggoho kasariane. Sarang pinẹpapĕllọ, tangú manụ u Kasili e mĕngkatewe pinẹsakaenang u manụ u Ratu e. Sarang keré, manụ u Kasili e nangẹkadẹ ĕnne, wọue' nịkakaesẹ su kaḷawọu taumata, wọue' timĕmbo manụ u Ratu e, nipapapẹpạ soḷong apapane, wọue' napatilaḷang namate Ratu e. Sarang Datu e natẹe, tangú kaḷawọu taumata e nẹberáe: 〃I kami kẹbị anụe ĕllang i Tuang.〃

Bọue' i sie mĕngkatewe taraị dimangeng dasị su pintu, pịạ Sangiang, anạ u Ratu ĕndaị nakapatẹe taumata saiutạ, mĕngkatewe nịbawoḷeng-e, kere namoḷẹng manga wawi, wọue' Kasili 'daị mạ-ḷahapusẹ e, Kasilịe mahuanen Sangiang 'pẹkẹkawingang-e, mĕngkate niluhêng u pakeang-e, wọue' mĕngkatewe nituḷusang-e, ruhin manga Kasili 'daị nạun nipate e. Tangú manga Kasili ĕndaị e nẹsaụ e nĕmpẹbiahẹ kạpia, wọue' Kasili ĕndaị nanuḷusẹ e nẹberáe: 〃I kamene rakọe kĕngkapuḷẹ, pasịdeạewe wanuane.〃 Kûng i sirẹ u: 〃I kami mate, mẹbiahẹ, dingang i Tuang.〃

Bọu ene Kasili e mĕngkatewe nataraị soḷong anun Sangiang e; nataraị e i sire ĕpạ: Kasili ĕndaị, mahuanen Sangiang 'pĕkawingang i tataghuang e, ringangkewen Sangiang anạ u Ratu ĕndaị nipaten Kasili e. Taraịe narĕnta, i sie r. mahuanen Sangiang e, r. Manụ e nataraị soḷong anun Sangiang dala mạngahiwu e. Sĕngkarumating-e i sie mĕngkatewe nĕtohewadĕ sarang apapane, kaḷingung mamâng kai pinakitĕnggung su Sangiang e. Sangiang e sen tanakareạ naung-e, mẹdeạu madiri, matakụ, madirin i sie patông, tangú Sangiang ĕndaị nakoạe kawing-e. Arawe Sangiang anạ u Ratu ĕndaị nipate e. nakoạe kawing u Kasili mahuanen Sangiang pinĕkawingang-e e.

Bọue' i sie mĕngkatewe nataraị soḷong anun amang-e rĕduan ninang-e. Sĕngkarĕntane nauḷi si rĕdua: »Iạ sen nakareạ kawingku, r. radẹ banua rarua nakoạ 'paparentângku. Iạ nạun ikĕkasĕngkụ i rua u kombangeng d. haḷĕku mĕngkai mĕnalang, arawe ini iạ semben nakaĕbạ untungku.« Tangú Kasili ĕndaị e nakoạe nĕparenta soa tatĕllu: radẹewe nạun soan Datu nipatene e, r. soan Sangiang pinĕkawingang-e, katĕlune soạewen amang-e rĕduan inang-e.

XVIII*a*. VERTALING.

Verhaal van een kinderloozen Koning en Koningin.

Er was eens eene stad en de inwoners dier stad, te beginnen bij den Koning tot al zijne onderdanen toe, waren allen kinderloos. De Koning nu liet zich waarzeggen, vanwaar zij kinderen zouden kunnen krijgen. Bij het waarzeggen bleek het, dat zij een oranje-appel moesten afhalen en er een moesten plukken, die boven in den allerhoogsten top hing. En de man die het orakel gegeven had, zeide: »Daar er slechts één oranje-appel is, zal het straks niet genoeg zijn voor iedereen; goed zou het zijn de schil zeer fijn te snijden, en door de stad te strooien; maar het vruchtvleesch moet der Koningin te eten gegeven worden.« Toen het er aldus mee gesteld was, nam de Koningin den oranje-appel en at hem op, en ziet, ééne pit viel onder het huis en werd door een kip opgepikt.

Toen de Koningin den oranje-appel had opgegeten, werd zij

zwanger en die kip, die de pit van den oranje-appel had opgepikt, kwam ook in gezegende omstandigheden. Toen nu de Koningin een kind had gekregen, was dit een zoon. Toen de Koningin een kind had gekregen, kreeg ook de kip een kuiken, en wel een haan.

De Prins nu, het kind van den Koning en de Koningin, was een gulzige jongen: wanneer hij at, was de vrucht van een geheelen pisangboom slechts genoeg voor één maal eten. Grooter wordende, had hij geen ander werk dan balspelen, tollen en knikkeren, en zoodra hij thuis kwam van het spelen, deed hij het presenteerblad open, en telkens als hij dat deed, lagen er op het bord slechts ballen, tollen en knikkers.

Toen hij de plagerij zijner moeder niet langer kon verdragen, zeide hij tot zijne moeder: »Maak negen stel kleederen voor mij.« Zijne moeder zeide: »Waar gaat gij heen?« De Prins zeide: »Dat doet er niet toe, maak mij de kleêren maar.« Toen maakte zijne moeder ze maar. Toen de kleêren waren afgemaakt, liet hij zich nog teerkost maken, drie stuks ĕ m p i h i s ĕ̩ k i n a m i s ĕ̩ en drie eieren; daarop beval hij den haan om met hem mede te gaan.

Daarop gingen zij naar het strand. Toen zij aan het strand kwamen, spreidde de Prins terstond zijn zakdoek uit, daarop gingen zij er in en voeren heen. De Haan ging op den achtersteven zitten, en de Prins op den voorsteven. Daarop hing hij een werpnet op en ging er aan knoopen. Op deze wijze voeren zij maar steeds voort, dag en nacht, zonder dat er land te zien was. Toen riep de Haan eensklaps van den achtersteven af en zeide: »Wel, Prins, waarheen wordt onze voorsteven gericht?« De Prins zeide: »Je kunt je mond niet houden, omdat je niet roeit!« Toen hield de Haan zich maar stil. Daarna voeren zij beiden voort en toen zeide de Haan op den achtersteven weêr: »Wel, indien ik mij niet bedrieg met mijne oogen, het niet mis heb met mijne kijkers, is dat daar voor ons een eiland.« De Prins zeide: »Je bent maar niet stil, omdat je niet roeit!« Toen hield zich de Haan maar stil. De Haan zeide weder: »Indien ik mij niet bedrieg met mijne oogen, 't niet mis heb met mijne kijkers, is dat daar voor ons een eiland.« De Prins zeide: »Waarom houdt je je mond niet!« De Haan zeide: »Wees zoo goed eens in den top van den mast te klimmen, in de punt van den mastboom; als ik 't niet mis heb met mijne oogen, mij niet bedrieg met mijne kijkers, is dat weerlicht daar vóór ons op het eiland waarop wij afgaan.« Daarop voeren zij beiden maar steeds voort.

En ziet, steeds meer en meer naderden zij dat land. Toen zij

aan dat land waren gekomen, zeide de Prins tot den Haan: „Wacht gij maar hier." De Haan zeide: „Een haan die met zijn meester is meegegaan, blijft niet achter bij het landen." De Prins ging daarop naar de stad en de Haan vloog vooruit, naar eene Prinses, die zat te weven. De Haan ging toen op den nok van het dak zitten, en zeide: „Ik ben de brenger van een minnebrief." Daarop ging de Prins naar boven, het paleis der Prinses binnen. Toen hij boven kwam zat de Prinses te weven, en de Prins zeide: „Laat uwe strijklat rusten; onthaal mij op pinang." Maar neen, de Prinses sloeg geen acht op hem, zij weefde maar door. De Prins zeide weder: „Laat uwe strijklat rusten; onthaal mij op pinang." De Prinses zeide: „Eerst wanneer het mocht zijn, dat gij mijn broeder kunt halen, die daar ginds aan het wedden is, zal ik u pinang geven." Toen 't er aldus mee gesteld was, ging de Prins terstond de trap af, en kwam af naar het strand; de Haan volgde ook. De Prins zeide tot den Haan: „Waarom zijt gij het vooruit gaan zeggen aan de Prinses?" De Prins werd boos op den Haan, daarop gingen zij weêr scheep en voeren naar den Koning met wien de broeder der Prinses aan het wedden was.

Toen hij aan de stad gekomen was, waar de Koning met wien gewed werd, woonde, ging de Prins terstond tot den Koning. Hij vond dat de Prins, de broeder der Prinses, reeds geschoren en ontkleed was, en zoowat na drie dagen zou geslacht worden. Hij zag dat op één hoofd na, het paleis des Konings rondom omringd was met de hoofden der menschen, die hij slachtte. Toen de Vorst hem zag, vroeg hij hem: „Misschien hebt ge wel een doel?" De Prins zeide: „Indien hij geen doel bij mijnen Heer had, zou zijn geringe slaaf niet gezien zijn door mijnen Heer. Het doel van uw geringen slaaf is om toe te kijken, hoe mijn Heer zich vermaakt." De Koning zeide: „Hebt gij een haan?" De Prins zeide: „Ik heb een slechten haan." „Goed", zeide de Koning, „gij kunt pas morgen komen."

Onder die omstandigheden keerde de Prins weerom en kwam aan bij een ouden man en sliep daar. De oude man zeide: „Wel, hoe is 't?" De Prins zeide: „Wij zullen pas morgen wedden." De oude man zeide: „Gij zijt degene, aan wien ik nog mijn laatste woord zal geven."

Des anderen daags ging hij naar het strand. Zoodra hij gekomen was, zeide de Koning: „Als uw haan overwonnen wordt, zal ik ook u dooden." De Prins zeide: „Als mijns Heeren haan over-

wonnen wordt, zal ik ook mijnen Heer dooden.« De Prins zeide: »Alle onderdanen van Mijnheer moeten verzameld worden, tot zelfs den politie-dienaar toe. Daarop gingen zij de weddenschap aan. De Koning had zeven hanen, des Konings hanen waren gewapend met bijlen, maar die des Prinsen was ongewapend. Toen zij tegen elkaâr werden losgelaten, zeide de Prins: »Mijn haan heeft geen wapen, zijn wapen is eene tooverspreuk: Mijn haan heeft er honderd overwonnen, heeft er negentig overtroffen.« Zoodra de Haan van den Prins losgelaten was, vloog hij terstond naar den hemel en met dat hij neerviel, smakte hij in 't voorbijgaan den haan des Konings ter neer, en de haan des Konings werd overwonnen. Met zes ging het aldus; toen de zevende nog maar alleen over was, werd de Koning geel in zijn gezicht. Wederom bracht hij den zevenden in 't strijdperk; den haan des Konings werden wapenen aangebonden, zoo groot als bladeren van de ĕnggoho-pisang. Toen hij in 't strijdperk was gebracht, ging de haan des Konings op den rug van den haan des Prinsen rijden. Toen dit het geval was, krabde de Haan des Prinsen zand uit en strooide dat op alle menschen, vloog daarop den haan des Konings aan, slingerde hem weg, men weet niet waarheen, en daarop doodde [de Prins] den Koning. Toen de Koning gestorven was, zeiden alle menschen: »Maak ons allen tot uwe slaven, Heer!«

Daarop ging hij terstond naar boven in 't prinsessenverblijf, waar de Prinses was, de dochter van den Koning, die zoo oneindig vele menschen had gedood, en hij sleepte haar voort, zooals men een varken voortsleept; daarop trok hij den Prins die daar gebonden was, den broeder van de Prinses die hij wilde huwen, zijne kleederen aan, daarop wekte hij de beenderen der Prinsen die gestorven waren weder op. En die Prinsen werden weder levend; daarop zeide de Prins die hen had opgewekt: »Keert gijlieden maar terug en zoekt ieder zijn land op.« Zij zeiden: »Levend of dood, wij blijven bij Mijnheer.«

Daarna ging de Prins naar de Prinses; zij gingen op met hun vieren: de Prins, de broeder der Prinses, die hij ten huwelijk wilde vragen, en de Prinses de dochter van den Koning, dien de Prins gedood had [en de Haan]. Toen zij aangekomen waren, gingen hij en de broeder der Prinses en de Haan tot de Prinses die daar zat te weven. Bij zijne aankomst stelde de Prins zich buitenmate overmoedig aan: hij liet zich zelfs de sirih in den mond steken door de Prinses. De Prinses wist geen raad, zij zocht een grond om te

weigeren, maar vreesde dat zij gedood zou worden. De Prinses werd zijne vrouw. Doch de Prinses, de dochter van den gedooden Koning, werd toen de gemalin van den Prins, den broeder der Prinses die zijne vrouw was geworden.

Daarop gingen zij tot zijnen vader en zijne moeder. Bij zijne aankomst zeide hij tot hen: "Ik heb al eene vrouw gevonden, en daar ginds zijn twee landen mijn gebied geworden. Gij hadt altijd op mij aan te merken dat ik gulzig was en niets anders deed dan spelen; maar nu heb ik al mijn fortuin gemaakt." Toen kwam de Prins te heerschen over drie steden: namelijk de stad van den Koning, dien hij gedood had en de stad der Prinses die hij gehuwd had, ten derde de stad van zijn vader en zijne moeder.

XVIIIa. AANTEEKENINGEN.

Dit verhaal is de meer uitvoerige lezing van eene geschiedenis die in 't volgende verhaal eenigszins anders is medegedeeld. Het begin, dat in *b* ontbreekt, komt sterk overeen met een gedeelte van den "Baron Sakendher", uitg. Dr. Cohen Stuart, (Batavia, 1850), n. l. I, 4—27 (bl. 2—6 van de vertaling). Het medenemen van den Haan door den Prins, herinnert aan Bar. Sakh. III, 59 (vert. bl. 12) en 't levend maken der Prinsen aan B. S. III, 97—99 (vert. bl. 16). Dit alles ontbreekt in *b*. De verdere verschillen zijn onbeteekenend.

D a ḷ o h o "inhoud" wordt evenals 't Mal. i s i gebruikt om de bewoners van een land of eene stad aan te duiden. Het grondw. o h o bet. eveneens "inhoud", t a̤ ḷ o h o n e "leeg", m ĕ l o h o "vullen". — m a n ĕ̤ t a̤ Fut. waar wij den Infin. bezigen, zie bl. 171. — n a n ĕ̤ t a̤ zou, om de analogie, evengoed mogelijk zijn. — p a t i k u̥, zie bl. 233. — b a n t o̥ "kinderloos" is een van de weinige stam-adjectieven, zie bl. 224. Het wordt zoowel van den man als van de vrouw gezegd. — l i m u m a n i s ĕ̤ is een vertaling van 't Mol. Mal. l e m o n m a n i s, waarmede een groot soort oranjeappel wordt aangeduid. — ĕ n d a i̥ is ook redengevend voegwoord "aan-

gezien, daar". — makaëbą of makahombang kapapia, woordelijk: "goede omstandigheden, tijd van goedheid vinden", ons "in gezegende omstandigheden verkeeren". Dat het hier ook van een kip wordt gebruikt, is natuurlijk ongewoon. Men zegt ook makaëbą of makahombang aną "een kind krijgen". — manų e nahanąe lai aną-e esę. Het handschrift heeft sio, doch dit heeft geen zin; in verband met namaringang manų ĕndaį e (zie boven bl. 13 r. 4 v. o.) en met den tekst van *h* heb ik dit in esę veranderd. In mahaną vindt men nog den ouden vorm terug van 't voorvoegsel dat thans in 't Sang. mę̈ luidt. Voor den vorm in de verwante talen, zie bl. 102. 't Is dus gelijk aan 't Mal. bĕranak. — kombangeng is syn. met makombang; de locale bet. van ang (eng) en de bezittelijke van ma vallen hier samen. Andere voorbeelden zijn nog, takutang = matakų; taļông = mataļo; kibongang, doch makibǫ bestaat niet.

Monara is een bijvorm van munara. — kinikirę̈, zie 't B. T. L. V. 1893 (bl. 345) bij kirisę̈ opgemerkte. — mĕlekesę̈ baki e. Baki, het Holl. "bakje", is bij de Sangireezen de naam van een koperen presenteer-blad (duļang), waarop schotels staan. Buiten den tijd van den gemeenschappelijken maaltijd, staat er steeds zulk een baki met koude spijzen gereed, waarvan ieder die wil, zich tusschentijds kan bedienen. De baki wordt gedekt met een van silarbladeren gevlochten tudung, die op een strooien punthoed gelijkt. — tala "neen" wordt dikwijls als antwoord gebruikt, op vragen waarop men niet recht uit wil antwoorden, dus: "dat doet er niet toe, vraag daar nu niet naar", doch het is niet onbeleefd, en het woord wordt op een gemoedelijken toon, gerekt en zacht uitgesproken. 't Is ons "Och, zóó maar!" — umpihisę̈ of ĕmpihisę̈, zie 't Woordenboek. Wat voor soort door kinamisę̈ wordt aangeduid, kan ik niet te weten komen, waarschijnlijk is 't eene soort die alleen in sprookjes voorkomt.

Daļombo of laļombo is een "werpnet". Het knoopen van en visschen met dit net is eene vorstelijke bezigheid op Sangir. — nĕlaļohadę̈ is naar 't verband vertaald: de beteekenis is "op een te vrijmoedige wijze en op luiden toon spreken". — Onde is een sasĕnggahį, waarvan de bet. mij onbekend is. De Prins en de Haan hebben dus afgesproken elkaar aldus te noemen. — ta namundaļę̈ u; dit u is eene verkorting van unų́e of unú "waarom?" — ta mę̈saļan mata, ta mę̈gaļisan panutubę̈. Naar de vertaling boven, bl. 17 gegeven, moet die op bl. 333,

B. T. L. V. 1893 verbeterd worden. — tahanusa, zie bl. 76. — tindagẹ̆ is Sasah. van darisị en staat hier voor patindagheng, het gewone Sasah. van palalaheng; het zou in gewone taal dus dararisikang „standplaats” zijn. Daar palalaheng wrsch. van lahe is afgeleid (bl. 65) en tindagẹ̆ op zich zelf reeds blijkt „mast” te beteekenen, is patindagheng namaak van palalaheng. — mangangĕntud' u taḷimbuku. Een taḷimbuku is een roode doek, die los is opgerold, met een knoop aan beide einden, en die op een kussen wordt gelegd en in optocht, door bejaarde vrouwelijke verwanten van een huwelijkscandidaat, naar het huis van het meisje dat hij wil vragen, wordt gebracht. De brengsters dragen dan de anumitung en loopen zeer langzaam. Thans wordt de taḷimbuku gewoonlijk door een brief vervangen. Vgl. Prof. Wilken's „Plechtigheden en gebruiken, bij verlovingen en huwelijken, bij de volken van den O. I. Archipel”, B. T. L. V. 1886, bl. 205, vlgg. — ịa 'pẹ̆sakeng mamång; dit beteekent: toon mij uwe genegenheid. Over de beteekenis van 't vragen en geven van pinang, vgl. Wilken, o. c., bl. 199—202. — tabeạu; het gebruik van dit woord is hier niet geheel juist. De bet. van dit voegwoord is op bl. 272 besproken, men verwacht nu, in plaats van buhụ́e, een ontkenningswoord in den nazin. — mĕbẹ̆bataru is van het gr. w. bataru, 't Mal. bĕrtaroh, in den zin van „inzetten, wedden”. Men denkt hierbij vanzelf aan een hanengevecht, daar dit de gelegenheid tot wedden bij uitnemendheid is.

Sen bọu nịkakuḷụ. Over de bet. dezer handeling, zie Wilken „Ueber das Haaropfer”, Rev. Col. Intern. 1887, bl. 369, vlgg. Het doel is, het slachtoffer van zijne ziel te bevrijden. — Mawun batangeng is nederiger dan Mawune. Over batangeng, zie bl. 250. Het geheele antwoord van den Prins is in zeer nederige bewoordingen. — bawera sĕngkamohong „één woord”, hier voor „ééne spreuk”; kång, inumang sĕngkamohong „één hap, één slok”. Bawera in den zin van „tooverspreuk” is syn. met taghawera en tataghawera. — mẹ̆papĕllọ is een wederkeerige vorm en wordt gebruikt van hanenvechters, die hunne hanen tegenover elkaar stellen en ze op elkaar aanhitsen, door te doen alsof zij ze los laten, en ze toch weer terug trekken, 't geen mangimbo heet. — De busạ ĕnggoho heeft de grootste bladeren. Met één blad kan men zeer ver komen, bij het gebruik daarvan als tafellaken. In 't Mol. Mal. heet hij

pisang goroho. — pinẹ̆sakaenang „hij werd als een schip gebruikt”, d. w. z. de haan ging boven op zijn rug zitten heen en weer schuiven. — soḷong apapane, zie bl. 247. Het is hier eene uitdrukking om in 't onbepaalde aan te geven, dat de haan een heel eind werd weggeslingerd. — tohewadẹ̆ is een grappig woord, waarmee hier bedoeld wordt „op zijne lauweren rusten, zich gedragen met de voornaamheid van iemand, die gevoelt pas iets belangrijks verricht te hebben”. — sarang apapane bet. weer evenzeer „tot men weet niet waar, tot in 't onzinnige toe”. — ikẹ̆kasĕngkụ; een langere vorm van den stam is sĕngkuḷẹ̆, bet. „op iemand iets aan te merken hebben, iets te berispen hebben aan iemd.” Of ḷẹ̆ is bijgevoegd, of afgevallen, laat zich niet uitmaken. 't Eerste is 't meest aannemelijk. Vgl. bl. 23, 24. — radẹewe, bet. „daar vóór”, in het verband te vertalen met „namelijk, te weten”.

XVIIIb.

Kuteu pia Datu r. Woki pia ana-e ese sëmbau, tangú nangaḷa nalang-e tëlluhë sëmbau, ku tëlluhë ene bae mëtikị arau rumaḷeng, tawe matatëntang. Tangú naraḷeng tëlluhë ene nipësae, kuteu kai uhisë paḷusë. Tangú saraeng Manu ene nagere, kuteú Kasili ene mëngkatewe nakikoa u pakeang-e sion paresë, d. sinasa-e ëmpihisë kinamisë sionbau. Arawe areng u Kasili e i Dia-Dia; areng u Manu e i Onta-Onta. Boue' Kasili e nëluheu pakeang-e; sion paresë e nasueu luhene. Boue' mëngkatewe rimaḷeng, aghid-e sëpu; arawe Manu e tutoḷe.

Tangú arëgaeu sëmpálë karaune, i rëdua nëtikị se'. Ute saráeng manu e kimukue kaëlônge, tangú Manu e namukóe mawune e, waweraue — laëlene —: »Manu kimuku sënsuḷe namuko wëbaton Datu«. Kuteú Kasili e tawe napuko. Manu e naugëlle: »Mëtikị kate wëngkaseng, ënna kate wungkaesang, tamëtatahëndung daḷawuang.« Tëllun suḷe naugëlle kerene, tangú napukóe, Kasili e.

Boue' rimaḷengke i rëdua; karaune sëmpálë. Nësau kinahëbiang. Manu e nësau naugëlle: »I kadua mëtikie su raḷeng, mangënna su tempangeng.« Saráeng kaëlônge, Manu e kimukue: »Mamuko wëbaton Datu; mëtikị kate wëngkaseng, ënna kate wungkaesang, tamëtatahëndung daḷawuang.« Su katëllun suḷene wuhue napuko, woue' rimaḷeng; ku arëgan sio hëbi i rëdua rudaḷeng sahëllo sëmpálë, sahëllo sëmpálë. Arawe laëllen Manu e uté man kerene.

Kuteú nakaringihe kuku u manu. Ho, i rëdua nitue kuku u manu e, kuteú natumpáe su soa. I rëdua rimaḷengke su soa e, kuteú piae tingih' u mangangahiwu. I rëdua e mëngkatewe nëkakawilo; u tingihë e kai ënnae bou ḷangị. Kuteú kai Sangiang mangahiwu su pintu. Kuteú Kasili e naugëlée: »Baḷira e lëëdung-kona; 'nae lintu su rëllahë, lisadë baḷan nilese.« Sangiang e simimbang: »Baḷira e tamaḷaëdo, kahiwuang e tamapapëllo.« Tangú i rëdua e mëngkate mëdëdarendehë kere'. Sarang ta nakarendehë, Manu e mëngkatewe timëlla, dimoro su wowon sasaḷawon pintu e. Manu e mëngkatewe naugëlle: »Ia mëdorong mëmama, Wawu!« Saráeng

nakaringihę Manų magëlle mëmama e, Sangiang e mëngkatewe nëlua kahiwuang e, kų nëtaghia mamâng. Mëngkatewe nipakipëllo su ëmpį-e. Manų e mëngkatewe nëmama. Boue' Sangiang e nang-ëlée: "Ia makiwaļon haļë, makiuļi u tëgaļë. U mëtaung mëbuļang i kite buhúe nahundangenang." Manų e simimbang: "Maeng makiwawaļon haļë, Bawų! ia kai rųdaļeng u wera, tųtempang u taļimbuku si Wawų." Ho, Sangiang e simimbang: "Ia e mapulu wue; kaí ia kai mëtëtoneng makiaļa u mahuaneku sasae nësepa su tahanusa sëmbaų." Saráeng Manų e nakaringihë, dimëntáe su anun mawune e, kų nauļie. Tangú mawune e mëngkatewe nëgahagho, wawerane: "Maeng ia ana u Ratu tënga-tëngadë; ia katëntungekon taumata sënsakaenang!" Lëpasë nawera ute sen nariadi kere'. Ho, mëngkatewe simake, i rëdua. Manų e rimorų su paha-paha e. Nëbera, Manų e: "Hëngkasë kaļomona e waļangon koaneng e!" Tangú Manų e nësambóe: "Nëbua bou ļawesang, nahundingang u tuļumang." Mëtaung, mëbuļang, i sire man su ļaudë. Boue' nakatingaráe tahanusa. Manų e nësambóe: "Mona e wala kerene; kumbahang mamaļui roļo!" Tangú nawuna su tahanusa ene, nakiwëntuļ' u waļango e. Ho, i rëdua tahamawu e timumpáe su ruļunge, rimaļengke su soa. Nahumpae su Waļe-lawo e, tangú Ratu e mëngkatewe nakiwaļon tëgaļ' u Kasili e. Angkûng u Kasili e u: "Ia kai rimagang mëbataru." Datu e nëbera: "Sue, manų-u?" Angkûng-e: "Bawa su rëllahë." Ho, Ratu i Raļinga e mëngkatewe nangaļa manų-e wisį-e sëmbëka mawira, sëmbëka maitung. Arawe taumata nate e: duhi e sen napene; ene suwųu wataru. Mahuanen Sangiang e wëdan biahë. Papëllo u Kasili e, i sire sënsakaenang e; papëllo u Ratu e, i sire wanua sëmbaų. Ho, nëbatarúe. Kuté manų u Kasili e tamakapëbikį, Datu e limuasë, arawe Kasili e natakųe. Angkûng u Manų e: "Arie matakų!" Ho, nësaue nëpapëllo. Tangú manų u Ratu e kinaghanângken Kasili e. Tangú nësambóe: "Manų nënggana mahasų, namate sionpuļo." Kuteu Ratu e mëngkate nëhose u wawuļang e su manų; taumata e kinaghanâng u Manų e: tangú nawatae, kų Datu e sarang paparentâng-e nakoa ëllang u Kasili e. Arawe ana u Ratu e nakoa kawing u Kasili e, arawe Sangiang kaghiang-e e nakoa kapapûng u Manų e.

XVIII*b*. VERTALING.

Er was eens een Koning en eene Koningin, die één Zoon hadden en deze nam tot speelgoed een ei, en dat ei, 't zij hij sliep, of ging, liet hij niet achter. Mettertijd nu kwam dat ei uit, en het [kuiken] was geheel wit. En toen de Haan groot was geworden, liet de Prins zich negen stel kleederen maken en zijn teerkost waren negen stuks ĕmpihisẹ̆ kinamisẹ̆. De naam van den Prins was Dia-dia, de naam van den Haan was Onta-onta. Daarop trok de Prins zijne kleederen aan; de negen stellen trok hij alle aan. Daarop ging hij maar op weg, met een blaasroer tot wapen, en de Haan volgde hem.

Toen zij een paal ver gegaan waren, gingen zij daar slapen. En des morgens, toen de hanen kraaiden, wekte de Haan zijn meester, zeggende — al zingende —: „De haan kraaide eenmaal om den hoveling des Vorsten te wekken.” De Prins echter werd niet wakker. Toen zong de Haan: „Als hij slaapt moet hij getrokken worden, de slaap moet losgemaakt worden, hij denkt niet aan het doel der reis.” Driemaal zong hij aldus en toen werd de Prins wakker.

Daarop gingen zij beiden op weg, een paal ver. Wederom werden zij door den nacht overvallen. En wederom zong de Haan: „Laat ons beiden op den weg gaan slapen, ter ruste gaan waar men loopt.” Toen het dag was geworden, kraaide de Haan: „Ik zal den hoveling des Vorsten wekken; als hij slaapt moet hij getrokken worden, zijne rust moet losgemaakt worden, hij denkt niet aan het doel der reis.” Bij den derden keer werd hij pas wakker, daarop ging hij op weg; en negen dagen lang reisden zij, elken dag een paal. En het gezang van den Haan was steeds maar aldus.

Op eens hoorden zij hanengekraai. Zij volgden toen het hanengekraai, en kwamen in eene stad aan (die beneden aan 't strand lag). Zij gingen de stad in, en daar klonk het geluid eener weefster. Zij keken toen rond, want het geluid kwam van den hemel af. En het was eene prinses, die in het vrouwenverblijf zat te weven. Daarop zong de Prins: „Laat de weefpen toch rusten; kom naar beneden op het erf, daal af naar de vlakte....” De Prinses antwoordde: „De weefpen houdt niet op, het weefgetouw wordt niet in rust gelaten.” Zij bleven een poos aldus in woordenwisseling. Toen hij het niet kon winnen, vloog de Haan op en ging zitten

op den nok van 't prinsessenverblijf. Daarop zong de Haan: »Ik vraag verlof om pinang te kauwen, Mevrouw!« Toen zij den Haan hoorde vragen of hij pinang mocht kauwen, deed de Prinses het weefgetouw af en verdeelde de pinang. Daarop liet zij die neerzetten door hare hofdame. Toen ging de Haan aan 't kauwen. Daarop zong de Prinses: »Ik zal vragen wat gij komt doen, mij uw doel laten verhalen. Want jaren en maanden zijn verloopen en thans eerst maken wij elkaar een bezoek.« De Haan antwoordde: »Indien gij vraagt wat ik kom doen, Mevrouw! ik kom aanzoek doen om uwe hand, ik kom een minnebrief brengen aan Mevrouw.« Daarop antwoordde de Prinses: »Ik wil wel, doch ik wensch dat mijn broeder gehaald worde, die heengegaan is om met den bal te werpen op een eiland.«

Toen de Haan het gehoord had, kwam hij tot zijnen meester en zeide het hem. Zijn meester sprak daarop een wensch uit en zeide: »Indien ik waarlijk een koningszoon ben, dan dale er een schip vol menschen voor mij neder.« Pas had hij dit gezegd, of het geschiedde aldus. Daarop gingen zij beiden aan boord. De Haan ging zitten op de paha-paha. De Haan zeide: »Haal eerst het rechter anker op!« Daarop zong de Haan: »Vertrekkende uit de haven, gingen zij met Hulpe.« Jaren en maanden waren zij op zee. Daarop ontwaarden zij een eiland. De Haan zong: »Laat den steven zooals hij is, verander den koers niet!« Daarop landden zij op dat eiland en lieten de ankers neer. De Haan en zijn meester sprongen aan land en gingen loopen door de stad. Zij kwamen aan het paleis des Vorsten. De Koning vroeg toen wat de Prins kwam doen. De Prins zeide: »Ik ben gekomen om te wedden.« De Koning zeide: »Waar is uw haan?« Hij zeide: »Beneden op het erf.« Daarop haalde Koning Daḷinga zijn haan, die een witten en een zwarten poot had. Wat betreft degenen die het leven verloren hadden, het was vol van hunne beenderen, en dat was ten gevolge van het wedden. De broeder der Prinses was nog in leven. De inzet des Prinsen was hij zelf met al het scheepsvolk; de inzet des Vorsten was, hij zelf met zijn geheele rijk. Daarop gingen zij de weddenschap aan. De Haan van den Prins kon het niet winnen, en de Koning verblijdde zich, maar de Prins werd bevreesd. De Haan zeide: »Wees niet bang!« Daarop lieten zij ze weder tegen elkaar los. Toen werd de haan van den Vorst overwonnen door dien van den Prins. En deze zong: »De Haan heeft er honderd overwonnen en negentig gedood.« De Vorst bond toen de vecht-

sporen aan den haan; [doch] de lieden werden door den Haan gewonnen; [de Koning] werd dan overwonnen en de Koning met zijne onderdanen werden slaven van den Prins. Doch de dochter des Konings werd de gemalin des Prinsen, de Prinses echter, die zijne bruid was, werd de gemalin van den Haan.

XVIII*b*. AANTEEKENINGEN.

Tawe matatĕntang: de bet. van ma die hier voorkomt, is bl. 105 besproken. Het is de potentieele bet. van ma, syn. met ika (bl. 114) „kunnen worden", zoodat hier wordt gezegd, dat het ei voor hem niet was achter te laten, hij kon er niet van scheiden. — naraļeng, zie B. T. L. V. 1893, bl. 345. — pę̈sa̤ (mam.) „plat, te morzel drukken," ook „uitbroeien." De voorstelling is dus, dat de kip de eieren stuk breekt door 't broeien. Een gewoon woord voor „broeien" is ook ighang (mang.), vgl. masaļumighang „lauw warm." — uhisę̈ paļusę̈ is hier van den haan gezegd, die uit het ei kwam. De eig. bet. van paļusę̈ is „voorbij, uit het gezicht verdwenen", syn. paghohę̈. Daarom heet ook de achtersteven van een schip (peto) in 't Sasahara paļusang. In de uitdrukkingen als uhisę̈ paļusę̈ komt dus dezelfde begripsovergang voor als bij 't Mal. lalu in tĕrlalu. — nagerę wordt evenals het syn. naguwa̤, tegen den regel op bl. 47 vermeld, met g in plaats van gh uitgesproken.

Mangĕlle wordt gebruikt van 't zingen van liederen die ongeveer met de Mal. pantuns overeenkomen. Zulk een gezang heet laĕlle en wordt zacht en op eenigszins weemoedige wijze gezongen of geneuried. — bĕngkasę̈ (mę̈b.) is „opspringen en wegloopen", syn. er mee is hĕngkasę̈ „met een ruk aftrekken of wegtrekken"; men zegt mĕhĕngkasę̈ meda voor het afnemen eener tafel. Het aftrekken van het tafellaken of van de als tafellaken gediend hebbende pisangbladeren speelt daarbij de hoofdrol in de gedachte. bungkaesę̈, de Sasahara-term, is waarschl. slechts eene vermomming, en dus onder de bl. 60, No. 4 genoemde vormen te brengen. — daļawuang is naar 't verband vertaald. Het is

wellicht een geredupliceerde vorm van 't Mal. labuan, daar voor degenen die Sasahara spreken, de haven toch steeds het doel der reis is. — sĕmpálẹ̆; deze afstandsmaat is op Sangir niet gebruikelijk, vandaar de overdreven voorstelling, die deze schrijver zich van de lengte van een paal maakt.

Tingih' u mangangahiwu is het geluid dat de weefsters maken met de baḷira, de lat waarmee zij de draden vaster tegen elkaar aandrukken, en de dẹ̆daḷẹ̆. Voor deze termen zie men 't Woordenboek. Het gewone geluid bestaat uit drie slagen achter elkander, van welke de middelste een hoogeren toon heeft, het langst aangehouden wordt. Een uiting van een aangename of vroolijke stemming bij de weefster is het mĕhambị of mĕhadạ (zie 't Wdb.), dat voor de Sangireezen huiselijke muziek is. — lẹ̆ĕdung is de Imperfectieve Imperatief, die dus beteekent: "laat steeds rusten, houd op de gegeven oogenblikken altijd op." — nilese; de bet. van dit woord kan ik niet te weten komen. — tamaḷaẹ̆do, zie boven, 't bl. 28 van tawe matatĕntang gezegde. — nĕlụ kahiwuang e; de draden van het weefgetouw loopen boven om de dẹ̆daḷẹ̆ heen — een bamboe van licht soort, zoo dik als men haar maar krijgen kan, in de lengte van een gleuf voorzien, opdat zij geluid geve, en aan beide einden op ongeveer een d. M. afstands bevestigd aan een dunnere boeloeh van gemeener soort, de dẹ̆dateng — aan 't benedeneind loopen zij om een anderen stok, de kawuḷe, heen. Deze kawuḷe nu wordt met een touw, gevlochten uit koffodraden, dat achter om 't middel der weefster loopt, vastgebonden, zooals men een schort voorbindt. Door de voeten tegen een blok te duwen, spant men het weefgetouw. Het touw wordt gewoonlijk niet los gemaakt, maar over 't hoofd heen gehaald, en in 't midden strak naar achteren door een touw gebonden, dat aan den wand bevestigd is, opdat het weefgetouw gespannen blijve. — mẹ̆taung mẹ̆buḷang is een uitdrukking voor een langen tijd, overeenkomende met ons "jaar en dag." — iạ kai rụdaḷeng u wera. De Haan is hier de bemiddelaar, daar hij tusschen de pintu en den prins heen-en-weer vliegt, om de boodschappen over te brengen. Hier doet hij in de gebruikelijke termen het huwelijksaanzoek. Op Sangir gebeurt dit steeds door tusschenpersonen, zie boven, bl. 22. — iạ e mapulu wue; door het geven van pinang, boven vermeld, had zij reeds hare gunstige gezindheid doen blijken. — dumaḷeng mẹ̆sepa "gaan balspelen", is hier gelijk aan mangaḷạ pintun sangiang. In de Sang.

sprookjes is de gewone wijze, waarop prinsen naar de hand eener prinses dingen, het meedoen aan een balspel onder hare pintu. Degene, die den luchtig uit rotan gevlochten bal in de pintu werpt, krijgt haar. — dimĕntáe is hier geen Sangireesch; beter ware tanaẹ, omdat de prins beneden op den grond staat. — pahạ-pahạ is een van bamboe gevlochten horde (paha), die aan den mast wordt opgehangen, en tot zitplaats van den uitkijker dient of, bij kleinere vaartuigen, het voorste kleine dek. — doꝉo is Sasah. van mona, maar om den zin heb ik 't hier met "koers" vertaald. — bĕntuꝉẹ̆ komt alleen voor in de uitdrukkingen mamĕntuꝉẹ̆ baꝉango (mam. u. w.), en su wĕntuꝉ' u hondạ "onder den val van den drup", n.l. van het water dat van den rand van 't uitstekende dak afdruipt of ook, waar 't zeer in de puntjes is, of het huis nog nieuw is, uit de uiteinden neerstort van de goot, bestaande hetzij uit een bamboe, van welke men in de lengte een derde heeft afgenomen, hetzij uit een uitgeholden dunnen boomstam. Mẹ̆bĕntuꝉ' u hondạ: zoo dicht naast elkaar wonen, dat de uiteinden der daken elkaar raken. Voor 't zich neerstorten van een reuzenslang op haar prooi bezigt men mamĕntuꝉẹ̆ maar verder wordt het niet gebruikt, dan van zware staken en dergel. die met een der einden naar beneden vallen. — sụe is verkorting van sude; het had onder de lijst op bl. 27 moeten opgenomen worden. — suwụ u wataru; vreemde woorden veranderen gewoonlijk niet de b in w of de d in r (zie bv. bl. 195, Noot 2), evenmin eigennamen, die men onaangetast wil laten, zie bv. boven, bl. 24, i Dia-dia. — makapẹ̆biki is een term uit 't hanengevecht, die mij nog onbekend is.

XIX.

BIO PIA ANA U RATU R. WOKI TINAKON TĚMPU.

Tangú pia ana u Ratu r. ana u Woki, kụ man sĕmbaụ, kụ aną ene kai 'kękapiâng i amang-e r. i ninang-e, kerẹewe mĕndaresọ tĕlluhę̆. Kutẹu hẹ̆bi, saraeng kapẹ̆tikie, tangú pia tĕmpu ghĕgerẹ sĕmbua, rimĕnta nẹ̆tako rariọ ene, kụ i amang-e r. i ninang-e wẹ̆ga wue. Kasarian tĕmpu e pia katĕllun dumakụ-e. Tangú tĕmpu ene nangĕllụe rariọ e, mase nibawawa solong bulaune, kụ karalung u lohang-e tĕllun tĕnni (30 su rẹ̆paue), kụ lohang ene kai lohang nĕlalikụ tarai, tanáẹ d. tamai. Tangú sarạeng dariọ ene sĕngkamalukade kai tadie, tangú i amang-e r. i ninang-e rimalengke nakoa solong anun taumata masingkạ e, nakipatehę̆ (nakitariang), nakiraringihę̆ su manụ, u mĕnsang dariọ ene kai suapa. Tangú nalikụe wue, apan masasingka e, kaihó man ta 'kasingkateng.

Tangú sarạeng nahẹ̆bi, i ninang u rariọ ene nẹ̆tiki. Tangú i sie kai kinahuntikilang bọu sụsangi e, kutẹú sarạeng i sie mạtiki, i sie kai nipi; 'kahombang-e ana i rĕdua e kai nitakon tĕmpu ghĕgerẹ, kụ niwawa solong bulaune. Tangú sarạeng naĕllo, i sie napukóe, wọu ene i sie nẹ̆bẹ̆ke su kawing-e, wawerane: »Mẹ̆kĕlaenge iạ kai nipi, u 'kahombangku, ana i kadua e kai nitakon tĕmpu ghĕgerẹ«. Tangú simimbangke kawing-e, angkûng: »Kamageng i kau e makatahĕndung, ute i kadua ren dumaleng, mẹ̆dea ana i kadua e.« Tangú angkûng u Woki u: »Ia makatahĕndung bue, tawe miwule.«

Tangú wọu ene, i rĕdua e nakikoạen sinasa i rĕdua hĕmbia, arẹ̆gan sĕmbika kakẹ̆pal-e; masé nahundaleng kụ simúę̆ su ralung u lohang u tĕmpu e, kụ karaun niralengang i rĕdua tanáẹ mĕbẹ̆batụ lohang e, sinasa hakiewen nasue, kaí man bodan tanakadea tĕmpu e, watụ lohang u tĕmpu e mĕngkai tarai d. tanaẹ. Bọu ene, i rĕdua mĕngkai rụdaleng, maning ta sinasa i rĕdua; tangú sarạeng i rĕdua e tarai sụsaka, tangú nakaringihe pia apa ghụgalẹ̆gehę̆, arakutẹ kai wahing u tĕmpu. Tangú sarạeng i rĕdua e

taraị kạkasandige, nakasilóe pịạ apa kere lĕhang u soḷo, kụ sarạeng taraị dimaḷinge, nakasilóewe pịạ apa mĕlẹlaḷĕnsung, kasariane kerewe waḷe sĕmbaụ; lụḷĕhang kere soḷo e kai diamanti, mĕlẹlaḷĕnsung kere waḷe sĕmbaụ e kai tĕịnpu. Tangú su rẹduh' u tĕmpu ene kai pịạ darịọ mạiang, nikasilon dĕdua e.

Bọu ene i rĕdua mĕngkatewe tamaị nĕnggaḷisị mẹtẹtịụ soḷo e, tangú sarạeng mạnịụ, tangú wahing u tĕmpu e nakurang, d. soḷo e tanapate. Bọu ene Woki e tamaịe nangaḷạ darịọ e, r. nitingkuḷu, kụ i sie mẹsẹsasengkang su wowon tĕmpu e, kai tĕmpu e tawe makapapĕndang, hakị tanapuko. Bọu ene i sire tĕllu tahanạ e nẹpaparingang napuḷẹ apidẹ̆ dimaḷeng. Tangú sarạeng narentâe su waḷe, i sire tĕllu e, i ninang-e nakapĕndang anạ-e kai matĕho. Tangú i ninang-e nakiwaḷóe anạ-e: „I kau kai tanate unúe, momọ?"

„Iạ e tawe nate, u kạgerẹ u kombang u tĕmpu e, iạ hakịewen dụdarisị su raḷung-e, kụ su raḷung u kombang e kai pịạ kâng d. kinạ, takụ pinẹbiahẹ̆ e."

Bọue' i sie nĕbĕkée u sarạeng i sie napĕllọ su wuḷau e, i sie niluane, i sie nakasilóe matualagẹ̆, kụ matualagẹ̆ ene kai diamanti su tĕmbọ u tĕmpu e. Bọu ene rarịọ ene, maning kumâng d. rumaḷeng, kaiso pĕndangeng e mĕngkai makasilo tĕmpu e, hakị i sie man mạtakụ.

Tangú i ninang-e r. i amang-e nẹberạe: „Mapia i kadua ren dumaḷeng makitariang d. makipatehẹ̆ arau makitighadẹ̆." Tangú simĕhangke. Angkûng u taumata ĕndaị nẹbitung e: „Mapia rarịọ ene ilĕbing su ĕntana, arẹgan tĕllu hẹbi." Tangú i amang-e r. i ninang-e nẹkoạe kere waweran taumata nanighadẹ̆ e, kụ su katĕllu ĕlone rarịọ ene nịdaḷẹke papia, kaihó i sie tawe nate. Tangú rarịọ ene, anạ-e, nẹsaụe natẹtị kạpia, nạun bọu matĕho e.

XIX. VERTALING.

Verhaal van een Kind van een Koning en Koningin, gestolen door een Slang.

Er was eens een kind van een Koning en eene Koningin, en het was slechts 't eenige, en dat kind werd getroeteld door zijnen

vader en zijne moeder; 't was alsof zij een ei bewaarden. En in een nacht terwijl zij sliepen, kwam er een groote slang dat kind stelen, en zijn vader en zijne moeder wisten het niet. De dikte van die slang was meer dan twee omvademingen. En die slang slikte het kind in en bracht het naar zijn hol en de diepte van het hol was drie tĕnnį (30 vadem) en het hol ging steeds in de rondte, naar boven, naar beneden en op zijde. En toen het kind er den volgenden morgen niet was, gingen zijn vader en zijne moeder heen en begaven zich tot de wijzen, om orakel te vragen, om te vernemen door vogels, waar het kind was. En zij gingen rond bij alle wijzen, maar konden het niet te weten komen.

En toen het nacht was geworden, ging de moeder van het kind slapen, en zij werd door den slaap overvallen, na geweend te hebben, en terwijl zij sliep, droomde zij en bevond dat hun kind was gestolen door een groote slang en gebracht was naar haar hol.

En toen het dag was geworden, werd zij wakker en daarop vertelde zij aan haren gemaal: „In den afgeloopen nacht heb ik gedroomd, ik bevond, dat ons kind gestolen was door een groote slang.” Haar gemaal antwoordde: „Wanneer gij het u herinnert, laat ons dan ons kind gaan zoeken.” De koningin zeide: „Ik herinner 't mij wel, ik ben het niet vergeten.”

Daarop bereidden zij teerkost voor hen beiden, een mand vol sago en gingen op weg en traden het hol der slang binnen en zóó groot was de afstand dien zij aflegden naar beneden, het hol volgende, dat hun teerkost op was en zij nog maar niet de slang hadden gevonden, omdat het hol der slang maar op en af ging. Daarop gingen zij toch maar voort, hoewel zij geen teerkost hadden en toen zij beiden opklommen, hoorden zij dat daar iets geraas maakte en zie, het was het gesnork der slang. En toen zij beiden al stijgende reeds naderbij gekomen waren, zagen zij dat daar iets was als de schijn van een fakkel, en toen zij er een blik in wierpen, zagen zij dat daar iets was op elkaâr gestapeld, zoo groot wel als een huis, en datgene, dat lichtte als een fakkel, was een diamant, en dat met trappen, zoo groot als een huis, was de slang. En naast de slang zagen zij een kind zitten.

Daarop gingen zij stilletjes de fakkel uitblazen, en terwijl zij bliezen, werd het gesnork der slang minder en ging de fakkel niet uit. Daarop ging de koningin het kind weghalen en nam zij het op den rug, en zij stapte op de slang, doch de slang gevoelde het niet, zoodat zij niet wakker werd. Daarop wekten zij beiden

en het kind elkaâr op om terug te keeren, en terstond op weg te gaan. En toen zij thuis gekomen waren met hun drieën, gevoelde de moeder dat haar kind koud was. Toen vroeg de moeder aan haar kind: „Hoe komt het, dat gij niet gestorven zijt, kindlief?"

„Ik ben niet gestorven, doordat de maag der slang zoo groot was, dat ik er in kon staan, en er was spijze en vleesch in, waarvan ik leven kon."

Daarop verhaalde zij, dat, toen zij in het slangenhol was aangeland, zij door de slang was uitgespuwd en iets lichts gezien had, en dat lichte was een diamant aan den kop der slang. Sedert had het kind, 't zij het at of ging, een gevoel alsof het steeds de slang zag, zoodat het bevreesd was.

Toen zeiden zijn vader en zijne moeder: „Het zou goed zijn, dat wij beide gingen om ons te laten waarzeggen en om orakel te vragen of ons voor te laten wichelen." En het orakel kwam ook. De wichelaar zeide: „Het zou goed zijn dat dat kind drie dagen lang in den grond begraven werd." Zijn vader en zijne moeder nu deden naar het woord van den wichelaar en den derden dag werd het kind weder uitgegraven en het was niet gestorven. En het lichaam van het kind was toen weder warm, nadat het koud was geweest.

XIX. AANTEEKENINGEN.

K̦ĕkapiâng naast ipakạpiâng, waarvan het waarschijnlijk eene verbastering is, is een praesens-vorm van 't locaal-passief van mapakapia „goed doen aan"; t. o. van kinderen, wordt het gebruikt met de bijbeteekenis van „vertroetelen, bederven." De Teg. tijd drukt hier, evenals bij mĕndaresọ, het voortdurende der handeling uit.

M̦ĕkĕlaeng-e of m. ini beteekent „in den afgeloopen nacht." 't Is afgeleid van den stam kĕlla, „wakker" w. w. lijke vorm m̦ĕkĕlla „de oogen openen, na den slaap"; de bet. is dus „den nacht voorafgaande aan dit wakker zijn." — mạtikị is een vorm van de Noordel. dial., voor Mang. m̦ĕțĕtikị. Het Fut. is in 't Tar. evenals in 't Mang. m̦ĕtikị.

Hĕmbia arĕgan sĕmbika dat is eene mand vol rauw sagomeel; zij hadden dus provisie voor weken.

Mĕlĕlaļĕnsung beteekent "op elkander liggende" of "gestapeld", nl. de kronkelingen der slang, in steeds kleinere windingen, tot den omvang en de hoogte van een huis. — diamanti behoort bij de bl. 39 genoemde voorbeelden van achtervoeging eener i, om den eindmedeklinker van een vreemd woord te sparen. — maniu is weder een voorbeeld van de conatieve bet. der duratieve tijden. — Vgl. boven, bl. 345.

Diamanti su tĕmbo u tĕmpu e. Het edelgesteente op den kop der slang herinnert aan dat 't welk de slang Çesha in de Indische mythologie op den kop draagt en doet vermoeden, dat dit verhaal niet oorspronkelijk Sangireesch is. — patehĕ (mam.) is "met de oogen meten, bij schatting de maat bepalen", patehang "ongeveer, naar gissing, Mal. sakira-kira." Van daar makipatehĕ "doen kijken naar, zich laten waarzeggen." — Mĕtariang is "voorspellen uit de ingewanden van een dier" of ook wel uit de buan tariang of buan bitung, de groene harde vrucht van de bitung (een boom die op rotsachtige kuststrooken groeit). — Tighadĕ (man.) en tĕbaļĕ (man.) is "profeteeren", bepaaldelijk met shamanistische praktijken. Het begraven van het kind is eene toepassing van het "similia similibus", dat ook in de inlandsche geneeskunst een groote rol speelt.

-- - -

XX.

BION TAU I RĔDUA TAHANA NENDENO.

Tangú pia tau wawine kụ ana-e sĕmbau maḷain bawine, kụ kibongang. Kai rimaḷeng nĕndenọ su akẹ ponggọ, liwuaen tatoḷene. Tangú su wiwih' u akẹ ene kai pia batu manipị sĕmbaụ, maḷĕnnoḷĕnno, wowone, r. maḷimbolong, kasariane mángawe ruan dumakụ, kụ ḷingung dukụ timuwo su rĕduh' u watu ene r. manga onas-e kai tala. Tangú watu ene kai pinamĕlông u rariọ kadidị ene, u i ninang-e kai mĕndenọ. Tangú sarang i ninang e seng kadenọe, kutẹu watu ene kai timuwo; kaḷamona kai naun sarang dehotang, kutẹu sĕngkakĕlla kai sen manga pia karuan dẹpane, kụ semben ene watu karangẹe timuwo kinasilông ninang e, kai i sie tawe nanapua dariọ ene. Tangú ana e sen kakiae angkûng e: „Inang, inang ia aḷakona, ĕndaung batu wĕmbuḷaeng kai tụtuwo, 'sẹsombọen kawawua.„

Angkûng i ninang e: „Hẹdoko, momọ! ia den mamuha.„ Tala, watu mang katuwone. Nẹsau kimia dariọ e; kakia-e maḷain kere kaḷamona: „Inang, inang ia aḷakona, ĕndaung batu wĕmbuḷaeng kai timuwo, 'sẹsombọen kawawua.„ I ninang e saụ simimbang u: „Hẹdoko, momọ! ia den mĕluwi.„ Sarang mahẹdo kai tanakatahang, u watu e man ĕndaị katuwone, saụewe kimia pirua, rariọ ĕndaị kadidị e: „Inang, inang, ia aḷakona, ĕndaung batu wĕmbuḷaeng kai tụtuwo, 'sẹsombọen kawawua.„ Bawera ini kai kakia u rariọ kibongang, makịaḷa si ninang-e wọu wowon batu, u kai tụtuwo, kaí i ninang-e remben tamapulu mangaḷa, u i sie kai ren namuha awa-e kaḷamona, mase i sie kai ren nĕluwi. Tangú sarang i sie nasuen denọe, kutẹu tingih' u rariọ kụkia e kate kụkĕngkunaị daringihang, ute i sie ĕndaị buhụe mangaḷa ana-e. Kutẹu sĕngkakĕlla watu kai sen su aeng u ḷangị d. dunia, ringangu rariọ e, ana-e e, pirua.

Tangú i ninang e wuhụe nasusa-susa, tangú i sie taraịe nawị kai tawe nakaawị; saụ mawị, kai ĕnaẹ lụḷandohẹ. Sarang i sie

tanakaawi, mangkatewe kimia, mẹtẹtĕngkaļunggi su pûng u watu: rukụ-e haki nasue naĕmmạ 'pẹtẹtĕngkaļunggiang i tataghuang. Tangú piạe Saļamisi nahaung, nakiwaļo mĕnsang kai sụsangi u apa, i Wawụ. Angkûng u tau wawine e u: "Iạ kai sụsangi: anạku kai su winangaeng, tinuwon batu wĕmbuļaeng, sinombọen kawawuạ, kụ kereu i kau makatuļung, aļạko anạku rasi." Angkûng u Saļamisi e u: "Iạ makatuļung bue." Tangú i sie mangkate tarai timĕllạ. Sarang narĕnta su kotọ u watu ene, i sie mĕngkatewe naningkuļu rariọ ene, kutẹu kai tanakawawa, watụ kai mawĕhạ. Ĕnaẹe nawaļi, kutẹu nĕhabarẹ̆ si ninang u rariọ e, uade i sie kai tanakawawa, u kai mawĕhạ. Nẹsaụ kimiạ, i ninang u rariọ e, arawe Saļamisi e uté sen napuļẹ.

Sarang i sie mĕngkate kụkiạ kụkiạ, tangú saụ damahi piạ manụ Pamaļo, nakiwaļo mĕnsang i Wawụ sụsangi u apa. Angkûng i ninang u rariọ e: "Iạ, Upung, kai sụsangi u anạku rasi su winangaeng, kai tinuwon batu wĕmbuļaeng, sinombọen kawawuạ; kụ kereu i Upung makatuļung, aļạko anạku e." Tangú manụ Pamaļo e taraie wue. Sĕngkarumating naningkuļu rariọ e, kutẹu maļain tanakawawa. Saụ ĕnaẹ nawaļi, nĕhabarẹ̆ kạpia si ninang u rariọ e, u i sie r. kaguwạ u naung-e mẹtuļung "kaí 'pẹ̆kapurâng bue, i sie tanakawẹ̆baļẹ̆."

Tangú saụ kimiạ, i ninang u rariọ e. Sarạeng i sie mĕngkate kụkiạ kụkiạ, hakiu matane nawolọ d. tingih-e sinehekang, uté piạewe manụ Gahudạ sĕmbaụ himaung nakiwaļo, mĕnsang i Wawụ kai sụsangi u apa. Angkûng u ninang u rariọ e u: "Iạ kai sụsangi u anạku rasi su winangaeng; kụ kereu i kau makatuļung, ute aļạko." Tangú manụ Gahudạ e sĕngkianụe timĕllạ d. natarai; sĕngkarumating mĕngkatewe sinepẹ u ļaed-e, bọue' tawe niĕntudẹ̆ soļong anun ninang-e, kaiso kai sasaẹ tinĕllạ-e soļong pûng u ļangi. Tangú i ninang-e mĕngkate mạhẹ̆do arẹ̆gan ẹ̆pạ u kaorasẹ̆, kaí manụ e tawẹdise sumongo kạpia soļong anune. Kutẹu wanua e sĕngkianụe narĕndung; ené i ninang u rario ene rimaļingaráe, kutẹu sĕngkakĕlla Ghahudạ e kai tụtĕllạ sasaẹ, kạkarĕngụ-e, kakaraúne sasaẹ soļong pûng u ļangi e. Tangú i ninang u rariọ e simangie kạpia, kụ kareạu susan daļung u naung-e i sie tawe napulu kimâng d. tawe napulu nanginung. Tangú kareạu kasasusane kerene r. kaļaļunus-e i sie nadehọ nate su pûng u watu nạung timuwo e. Arawe karangẹ u watu ene timuwo, kakĕlâng bọu ĕntana e pusig' u watu ene kai sen nitumbụ su ļangi e.

Nahẹ̆pusẹ̆.

XX. VERTALING.

Verhaal van eene Vrouw met haar Kind, die ging baden.

Er was eens eene Vrouw, die één kind had, een meisje, en het had bobento. En zij ging baden in water dat dood liep, een stroom zonder staart. En op den oever van dit water was een platte steen, met een zeer gladde oppervlakte, en rond, ongeveer twee omvademingen groot en zelfs gras dat naast dien steen groeide en allerlei afval was er niet. Op dien steen nu werd het kleine kind neergezet, want zijne moeder ging baden. En toen de moeder al aan het baden was, daar groeide die steen op; eerst kwam hij tot het middel en toen zag zij hem reeds meer dan een vadem hoog, en hoewel de moeder den steen reeds zoo hoog opgewassen zag, toch nam zij het kind er niet af. Het kind begon nu reeds te schreien, zeggende: „Moeder, moeder, haal mij toch, de gulden steen hier groeit op, opgeheven wordende door goud. De moeder zeide: „Wacht even, kindlief! ik wil den wrijfsteen nog gebruiken.” Maar neen, de steen groeide al maar op. Wederom schreide het kind als te voren: „Moeder, moeder, haal mij toch, de gulden steen hier is opgegroeid, opgeheven wordende door goud.” De moeder antwoordde weder: „Wacht, kindlief, ik ga de haarzalf nog gebruiken.” Toen het arme kindje het wachten niet meer kon uithouden, daar die steen aldoor opgroeide, schreide het weder: „Moeder, moeder, haal mij toch, de gulden steen hier groeit op, opgeheven wordende door goud.” Deze woorden waren het geschrei van het kind dat aan de bobento leed, terwijl het aan zijne moeder vroeg om het van den steen af te halen, want die groeide steeds op, doch zijne moeder wilde het niet halen, want zij wreef nog eerst haar lichaam af, daarna zalfde zij haar hoofd nog, en toen zij klaar was met baden, was het schreien van het kind reeds als wegstervend te hooren, en toen eerst ging zij haar kind halen. En daar zag zij dat de steen met haar arme kindje reeds tusschen hemel en aarde was.

Toen eerst was de moeder zeer bekommerd en zij trachtte toen er op te klimmen, doch kon er niet opklimmen; als zij weder trachtte op te klimmen, gleed zij weer naar beneden. Toen zij er

niet op kon klimmen, ging zij schreien, terwijl zij zich heen en weer wentelde aan den voet van den steen, zoodat het gras geheel en al plat werd doordat zij er zich over wentelde. Toen naderde er een Saḷamisi en vroeg waarom Mevrouw weende. De vrouw zeide: „Ik ween hierom: mijn kind is in het luchtruim, opgestuwd door een groeienden gulden steen, opgeheven door goud, en indien gij kunt helpen, haal dan mijn kind daar boven." De Saḷamisi zeide: „Ik kan wel helpen." Daarop vloog hij naar boven. Toen hij gekomen was aan den top van den steen, nam hij dat kind op den rug, doch hij kon het niet dragen, omdat het zwaar was. Hij keerde dan naar beneden terug en gaf bescheid aan de moeder van het kind; hij zeide dat hij het niet had kunnen dragen, want dat het zwaar was. Wederom schreide de moeder van het kind, doch de Saḷamisi was reeds weggegaan.

Terwijl zij maar aldoor schreide, kwam daar een Pamaḷo-vogel aan en vroeg waarom Mevrouw weende. De moeder van het kind antwoordde: „Ik ween, Voorvader, om mijn kind, boven in het luchtruim; het is door een gulden steen opgestuwd in zijn groei, opgeheven door goud; en indien Voorvader kan helpen, haal dan mijn kind." Toen vloog de vogel Pamaḷo naar boven. Bij zijne aankomst nam hij 't kind op den rug, doch hij kon het ook niet dragen. Wederom keerde hij naar beneden terug en vertelde weder aan de moeder van het kind, dat hij met zijn gansche hart wilde helpen, doch wat was er aan te doen, hij had het niet kunnen torschen.

Toen schreide de moeder van het kind weder. Terwijl zij maar aldoor schreide, zoodat hare oogen dik werden en hare stem schor werd, kwam daar een Garuḍa-vogel naderen en vroeg waarom Mevrouw weende. De moeder van het kind antwoordde: „Ik ween om mijn kind, daarboven in de lucht, en indien gij kunt helpen, zoo haal het." Plotseling vloog de vogel Garuḍa op en toen hij aankwam, klemde hij het met zijne pooten vast, daarop bracht hij het niet naar zijne moeder, doch vloog er mee weg naar den horizont. De moeder nu wachtte vier uren lang, doch de vogel kwam niet weder terug bij haar. Daar werd het wêer plotseling donker, en de moeder van het kind keek naar boven en toen zag zij dat de Garuḍa weg vloog, hoe langer hoe verder, naar den gezichteinder heen. Toen weende de moeder van het kind weder, en zoo groot was de kommer van haar hart, dat zij niet wilde eten en niet wilde drinken. En door die groote droefheid van

haar en dat hongerlijden is zij ten laatste gestorven, aan den voet van den steen die gegroeid was. Zoo hoog echter was die steen gegroeid, dat van de aarde te zien, de top van den steen reeds tegen den hemel stiet.

Einde.

XX. AANTEEKENINGEN.

Dit verhaal wordt gewoonlijk anders verteld: òf dat de groote vogels 't kind niet naar beneden kunnen brengen en ten slotte de Saḷamisi er in slaagt, òf dat het kind van den steen in een luchtverblijf (pintu) wordt overgebracht, waar dan een prins haar vindt. Deze lezing, de eenige die mij ten dienste staat, is bij de gebruikelijke vergeleken, eenigszins droog.

Pią karuan dępane; over deze uitdrukking, zie bl. 234. — Liwuąen tątoḷene is beh. bij het liedje (laëlle) het eenige Sasahara dat in dit verhaal voorkomt. Liwuą, zie boven, bl. 344. Ponggǫ (zie bl. 28) is „kort afgesneden", punggų is „zonder staart", tątoḷene is dus eig. Sasah. van punggų. — Inang, inang! ią aḷąkona, enz. De gewone lezing van de laëlle is: „Inang, inang, ią aḷą, ĕndaung ią itętuwon batu, isęsombǫen kawawuą, itętuwon batu wuḷaeng. De stam sombǫ is hier Sasah. van tuwo; kawawuą schijnt van den stam buą te zijn en zou dan „het opgroeiende" kunnen beteekenen en aldus omschrijving zijn van batu. Het gewone Sasah. van batu is hamolo. Doch indien batu wuḷaeng in den vierden regel de samenvatting is van batu in den tweeden en kawàwuą in den derden, dan is dit laatste Sasah. van buḷaeng. De Sangireezen kennen het woord niet meer. — De uitdrukking dingangu kaguwą u naung-e schijnt wel eene vertaling van het Maleische Hollandisme dĕngan antero hati. Een ander Hollandisme in dit stukje is kąkarĕngų-e kąkaraune; goed Sangireesch is mangkeng kąkaraune.

XXI.

Dit verhaal is eene legende, die het ontstaan van den vuurberg (bu!ud'u Awu) op Groot-Sangir verklaart. Van de drie handschriften, die mij ten dienste stonden, heb ik er twee (XXI*a* en *b*) uitgegeven, het derde (*c*) geeft te weinig nieuwe of andere lezingen, om afzonderlijke uitgave te verdienen.

De gang van *a*, *b* en *c* is ongeveer dezelfde. In *a* heet de eene broeder Banggaia̦, in *b* en *c* Manggaia̦. De zuster heet in *a* Binabai̦, in *c* Giangnilihidḙ̆, in *b* wordt haar naam niet genoemd. Het kind der Reuzin heet in *a* Bataure, in *b* Ginabai̦ en in *c* wordt geen naam genoemd. De namen zijn dus een weinig in de war, daar die van de Prinses en de dochter der Reuzin met elkaâr zijn verward. De Reuzin, die bij alle drie Bakḙ heet, wordt in *b* ook Inang i Bakḙ genoemd, 't geen „Moeder van Bakḙ" beteekent. Uit de woorden van het lied, dat gezongen wordt, moet men opmaken, dat dit de eigenlijke naam der Reuzin is. In den loop des tijds is hij afgekort tot Bakḙ, dat dus de naam van Bata-urḙ's broeder is. In *b* wordt deze persoon ook nog genoemd, doch daar er geen naam voor hem is, is hij met zijne moeder verward. Deze is, door haren naam Bakḙ, nu ook tot een man geworden; desovereenkomstig is in *a* vertaald.

Voorts mist *a* het geval met de ontginners, de houthakkers en de wieders en ontbreekt in *c* het laatste gedeelte van *a* en *b*, n.l. het ontstaan van den Awu, uit de zelfvervloekingen der personen van 't verhaal. De verdere verschillen zijn onbeduidend. In de aanteekeningen op *b* zijn nog enkele uitdrukkingen uit *c*, die de moeite waard waren, aangehaald.

———

XXIa.

BIO PIẠ ANSUANG, ARENG-E I BAKẸ.

Piạ tau i sire tĕllu tahawawine, areng-e i Wanggaiạ d. i Panggelawang, bawinen dĕdua e i Winabaị. Bawinen dĕdua ene mĕngkai pakạpiâng-piâng, kụ sarang sen makạkahiwu kai tawe nakạļinda ĕntana, u mạeng piạ pandungang-e rumaļeng, mĕngkai kạtatingkuļu su mahuanene rarua e.

Tangú sahĕllo mahuanene kai rimaļeng nĕmpĕlombo, i sie mạngahiwu. Kutẹu waļirane kai nanawo su aļung. Ené i sie mĕngkatewe kụkui manga mahuanene ilẹĕlle kạberane: „Wanggaiạ! Panggelawang! baļiraku tẹgokona, ipạnengkelẹ niloangengku e.“ Kaí, makaringihẹbe kerea', kawe mĕlẹlombo! Marĕngụ-marĕngụ mang kạkuine, ĕntana su piạ puļun tukadẹ e kai nahengẹ, kụ man kạkaļoange, hengẹ e. Kutẹ́, ĕndaị nahobẹ bọu hengẹ u ĕntana e kai piạ utạ-e. I Winabaị tawe natakụ, mĕngkai kụkui mahuanene rarua e. Arawe apa ĕndaị bọu hengẹ u ĕntana e mang kạkasawụe, kutẹ kai Ansuang. Sarang nakasilo Sangiang e, nĕberạe: „Pulungku, pulungku!“ Bọue' Ansuang e mĕngkatewe namuka kĕmbuah' u ĕmme, kụ nĕlutạ. Sarang bọu nipile, nẹtûng; sarang nasasạ, mĕngkatewe nangiru, Ansuang e; su Sangiang e niiru su piring u epo kakadodọ-e, arawe si sie su sikotolẹ gaghuwạ. Masue, mangiru, masue, mangiru. Arawe su Sangiang e kai 'tẹtẹbokang u rarahung; i sie mẹtẹtĕngkaļongge, kai ren ipẹpahẹdo mahuanene rarua e. Sarang tate lighạ masue, angkûng u Ansuang e: „Ren sumbalâng, Bawụ! mẹdeạ su kaļighạ-e, su kaļahawes-e“ wọue' mĕngkatewe nikâng, su Sangiang e. Sarang nasue, i sie limintụ kụ namaļud' u ļikud-e r. nĕbera: „Wọete, Pulung! tingkuļuang, i kadua rumaļeng.“ Ené i Winabaị nangaļạe tapele lohon kaļĕngkang, kụ sarang nakitingkuļu, apidẹ nangĕngkung pondoļ' u hote ene, wọue' i rĕdua rimaļeng dimaļeng.

Lẹpasẹ pondoļ' u hote e nanawo wọu tapele e su rĕllahẹ, i Wanggaiạ dĕduan Panggelawang nasongo su waļe. Sĕngkakĕlla sen tạdịe, mĕngkatewe nĕmpẹbatụ hote ene; mangkewen dimaļeng. Nahumpạ su rano, piạ daļentêng-e kalun bangọ, i rĕdua ļimente, napĕllọ

su sĕmbĕ̤ka, simaka. Su tĕmbo̤ u sasakâng e pia̤ tenene mapia-pia. Kute̤ sĕngkakĕlla pia̤ ba̤le, i rĕdua rimangengke. Kute̤ bawinen dĕdua e sen ka̤tataho su ra̤lung u tĕnda̤, kṳ dio̤ su pia̤ sasĕ̤bangeng e, kaiso sen bo̤u nilungguhĕ̤. Ené i rĕdua e mĕlĕ̤so̤ o kai ka̤papa̤le masĕ̤ga-sĕ̤gadĕ̤. I rĕdua mĕngkate ma̤ngĕnna mĕnsang 'koatengke kerea', kute̤ bĕ̤di̤ pia̤e apa mĕ̤tĕ̤tataréĕ̤ ĕnsae̤ ma̤haung ba̤le. Kute̤ kai Ansuang e. Sarang nakasilo si rĕdua, nikahĕluasengke, ka̤berane: »Pulungku, pulungku! mate-mate mĕ̤dĕ̤dea̤ si Upung! Nakaringihĕ̤ i Upungku kai mĕlele, kṳ kai ĕndai̤ mĕ̤koki̤.« Angkûng u Ansuang e: »Mapia ene! I rua pamoto̤ ĕ̤pa̤, kina̤ bawa su tĕnda̤ e, u ia̤ kai wo̤u nĕ̤bisaran mĕlalele i sire tĕllu.« Arawe kina̤ e uté, tĕnda̤ e sen nasĕ̤gad' u taumata. Timanatáe lai Ansuang e: »Paka̤lukadĕ̤ bue mĕ̤koa̤ kâng! Ia̤ kai 'otongang u mĕlalele e roken ma̤luka̤lukadĕ̤.« Ené nakoa̤e kere'.

Sarang su ̤likud' u Ansuang e, nanga̤la̤e wawinene e r. tĕllun katau ̤lai, wo̤ue' wawinene e mĕngkatewe nitonda su wiwih' u rano pai sĕmbĕ̤ka, kṳ niapakângke sene. Sarang nĕ̤sṳle, i Wanggaia̤ apidĕ̤ nangentabĕ̤ kalun bango̤ '̤lĕ̤̤lentêng e, tinipangkewe i sie ta makapĕ̤di; wo̤ue' tara̤ ligha̤ so̤̤long ba̤le e, nĕ̤sasĕmbala nĕ̤koa̤ kina̤, arawe kâng e sen nasasa̤ doken hĕ̤bi. Ené i rĕdua sarang dima̤lingara, nakasilo pia̤ uta̤ ka̤papuahĕ̤. I Panggelawang mĕngkate tara̤ nawi̤. Sĕngkakĕlla kai ana̤ u Ansuang ka̤papintu, mĕngkatewe ni̤kakĕllahĕ̤ su ̤lehe̤-e. Tĕmbo̤-e e niwala, tadea̤ uta̤-e ma̤tatana̤ ka̤̤laṳluhĕ̤, arawe wa̤lunang-e ni̤tatûng nipĕnngganti wawinen dĕdua. Ten manga ta̤limĕ̤don ana̤ u Ansuang e natutung u ̤laka. Areng u rario̤ ene i Wata-ure, kṳ pia̤ nalang-e luring, dasi̤ su pintu e.

Sarang bo̤u nĕlonte, nahunsoho̤e lai, mĕlalele e. Tangú kimângke, kute̤ ta̤limĕ̤do pia̤ ̤laka e kai napĕllo̤ su Ansuang iamang-e. Sarang nakasilo ta̤limĕ̤do pia̤ ̤laka, nĕ̤bera̤e: »A̤lingkai ta̤limĕ̤don Momo̤!« Tara̤ duma̤lingara, makasilo uta̤ bodan tṳtatimbalong, mĕngkatewe saṳ kumâng. Kaihó Luring e mang ka̤berane: »I Bake̤, i Bake̤ kinumina̤ ana̤-e, mĕ̤pulu, mĕ̤pansong.« Arawe ta̤limĕ̤do pia̤ ̤laka e tawe kinaseng, mĕngkawe 'kĕ̤ka̤lông, d. mĕngkai mĕ̤bera, Ansuang e: »A̤lingkai ta̤limĕ̤don Bata-ure!« Bo̤uten kimâng, Ansuang e nawie̤ so̤̤long pintu. Sĕngkakĕlla kate tĕmbo̤-e, wa̤lunang-e sen tadi̤e. Ené ĕnae̤ e timumpa, ka̤berane: »I rua mahune̤ kai namoto̤ ana̤ku nipakikina̤ si sia̤!« Hĕ̤do, hĕ̤do! i rua takṳ patêng!« I rĕdua sen tima̤lang; tangú nĕ̤sasahusṳe. Nahumpa̤ su rano e, tamai̤e lṳ̤lente, kute̤ napĕ̤di su ta̤loarane, su pia̤ nikentabĕ̤ e. Ené Ansuang e nawonohĕ̤ su ta̤loaran dano ene; kaihó ren nĕ̤bera: »Ore, ia̤ mariadi matan

Awu! kụ manin tamakawaḷisẹ̆ si rua, kai hẹ̆do wue, anạ d. pulung i rua masue maten Awu!〃 Angkûngben dĕdua: 〃I kandua madiri mĕhite, madirin 'kawaḷisang-u, kụ kai mariadi suwu-suwu, r. ḷaes' u ikị, kụ mĕndĕmmẹ i kau radẹ su ḷaudẹ̆.〃 Kụ nakoạe kere'. Arawe wawinen dĕdua, i Winabaị e, nakoạ anging daki; kĕlạewe kai masikome, u ene kai wawine.

Nahẹ̆pusẹ̆.

XXI*a*. VERTALING.

Verhaal van den Reus Bakẹ.

Er waren eens twee mannen met eene zuster, zij heetten Banggaiạ en Panggelawang, hunne zuster heette Binabaị. Hunne zuster werd zeer door hen vertroeteld en toen zij reeds kon weven, had zij nog den grond niet betreden, want wanneer zij noodig had te gaan, werd zij door hare broeders op den rug gedragen.

Op zekeren dag gingen hare broeders visschen; zij zat te weven. Daar viel hare strijk-lat onder het huis. Toen riep zij voortdurend hare broeders: zij zong het met woorden: 〃Banggaiạ, Panggelawang, reik mijne strijklat eens aan, datgene waarmeê ik mijn weefgetouw klop.〃 Maar hoe zouden zij het hooren, daar zij toch aan 't visschen waren! Terwijl zij langen tijd zoo riep, spleet de grond onder aan de trap, en de spleẹt werd al wijder en wijder. En hetgeen daar uit de spleet van den grond te voorschijn kwam, had haren. Binabaị werd niet bevreesd, zij riep maar steeds hare beide broeders. Maar hetgeen daar uit de spleet van den grond kwam, kwam er al meer en meer uit, en ziet het was een Reus. Toen hij de Prinses zag, zeide hij: 〃Mijn kleindochter, mijn kleindochter!〃 Daarop maakte de Reus de rijstmand open en ging stampen. Toen de rijst was uitgezocht, ging hij ze koken; toen zij gaar was, schepte de Reus ze op; voor de Prinses schepte hij op een pinang-schoteltje, zoo weinig slechts, maar voor zich op groote schotels. Telkens als het op was, schepte hij weer op. De Prinses pikte het hare echter met eene naald op; zij treuzelde, want zij wachtte hare beide

broeders af. Toen het niet spoedig op kwam, zeide de Reus: "Ik zal u helpen, Prinses, om het vlugger en sneller te doen." Daarop at hij de portie der Prinses op. Toen die op was, ging hij de trap af, keerde haar den rug toe en zeide: "Komaan, kleindochter, ik zal u op den rug nemen, wij zullen op weg gaan." Toen kreeg Binabaj een mand gevuld met geknoopte koffo en nam het uiteinde van dien draad in de hand; daarop gingen zij steeds voort.

Zoodra het uiteinde van de koffo uit de mand op het erf gevallen was, kwamen Banggaia en Panggelawang tehuis. Ziende dat zij er niet meer was, volgden zij steeds de koffo-draad en liepen maar door. Gekomen aan een meer, waarover als brug een kokosboomstam lag, gingen zij daarover; aan den overkant gekomen gingen zij den berg op. Boven aan den opgaanden bergweg was eene zeer schoone vlakte. En daar een huis vindende gingen zij de trap op. En daar was nu hunne zuster reeds gezet in de kraal onder 't huis, en wel een weinig naar den uitgang toe; doch zij was reeds kaal geschoren. Zij wilden haar verlossen, maar de deur was stevig gesloten. Zij beiden peinsden nog, hoe zij dat zouden doen, toen zij iets knetterends uit het binnenland het huis hoorden naderen. En het was de Reus. Toen hij hen zag, werd hij door vreugde bevangen en zeide: "Mijn kleinzonen, mijn kleinzonen! ik stierf al haast van 't zoeken naar u." Zij antwoordden: "Wij stierven al haast van 't zoeken naar Grootvader. Wij hebben gehoord, dat Grootvader aan 't wieden wilde gaan, en nu komen wij 't eten koken." De Reus zeide: "Dat is goed. Gij moet vier stuks slachten van het slachtvee dat in de kraal beneden is; ik heb afspraak gemaakt met drie wieders." Wat het vleesch betreft, de kraal was propvol met menschen. De Reus gaf ook nog de opdracht: "Gij moet het eten vroeg koken. Ik word zeer vroeg door de wieders afgehaald." En zoo geschiedde het.

Toen de Reus was heen gegaan, namen zij hunne zuster en drie andere menschen, brachten hunne zuster over naar den anderen oever van het meer en gaven haar daar te eten. Toen hij terugkeerde, maakte Banggaia meteen kerven in den kokosboom, dien zij als brug gebruikten; hij hield natuurlijk in zooverre maat, dat hij hem met zijn eigen zwaarte niet deed breken; daarop ging hij spoedig naar het huis en hielp vleeschkoken; maar de andere spijze was al gaar sedert den nacht. Toen zij naar boven keken, zagen zij dat er hoofdhaar los naar beneden hing. Panggelawang ging terstond naar boven. Ziende dat het de dochter des Reuzen was,

die in een vrouwenverblijf werd gehouden, sneed hij haar den hals af. Haar hoofd liet hij liggen, opdat haar haar zou blijven naar beneden hangen, maar hare romp werd gekookt, om daarmede hunne zuster te vervangen. De vingers van de dochter des Reuzen nu waren geverfd met balsemine. De naam van dat kind was Bata-ure en zij had een lievelingsdier, een papagaai, boven in het vrouwenvertrek.

Nadat zij de spijzen geheel toebereid hadden, kwamen ook de wieders thuis. Toen zij aten, kwamen de met balsemine geverfde vingers voor den Reus, haren vader, te staan. Toen hij de van balsemine roode vingers gezien had, zeide hij: „'t Lijken wel de vingers van Zus te zijn!" Opkijkende en ziende dat het haar nog naar beneden hing, ging hij maar weer eten. Doch de Papegaai zeide maar steeds: „Bake. Bake heeft zijn kind opgegeten, hij zal gek en razend worden." Doch de van balsemine roode vingers werden niet opgegeten, er werd voortdurend mede gespeeld, en de Reus zeide steeds opnieuw: „'t Is alsof 't de vingers van Bata-ure zijn." Na gegeten te hebben klom de Reus op naar het vrouwentimmer. Hij bevond dat haar hoofd er nog slechts was; haar romp was er niet. Daarop sprong hij naar beneden zeggende: „Gij beiden hebt dus mijn kind geslacht en 't mij te eten gegeven! Wacht, wacht, ik zal u dooden!" Zij beiden waren al op de vlucht, en nu jaagden zij elkaar achter na. Toen hij aan het meer gekomen was en de brug over ging, brak zij midden door, waar zij ingekorven was. Toen zonk de Reus midden in dat meer, maar hij zeide nog: „Ja, ik word de krater van een Vuurberg! en al kan ik geen wraak nemen op u beiden, dan zullen toch uwe kinderen en kleinkinderen allen sterven door den Vuurberg!" Zij beiden zeiden: „Wij willen geen nakroost hebben, opdat het niet door uwe wraak getroffen worde; maar wij zullen een dwarrelwind worden en een Noord-Oostenwind en u daar in zee wegwerpen." En zoo geschiedde het. Doch hunne zuster Binabaj werd eene Oostenwind, want ziet maar: die is zacht, omdat het eene vrouw is.

Einde.

XXIa. AANTEEKENINGEN.

—

Pakạpiâng; de uitdrukking anạ pakạpiâng of kẹ̆kapiâng bet. "een kind waaraan men goed doet, lievelingskind." -- sarang sen makạkahiwu; een Sangireesch meisje kan gewoonlijk op haar 16—18e jaar weven en wordt, wanneer zij dit moeilijke handwerk verstaat, als volleerd beschouwd. — Pandungang is afgeleid van pandung, 't Holl. "van doen", van daar de bet. "behoefte, noodzakelijkheid". — Ipạnengkelẹ̆ is eene omschrijving van baꞁira en bet. "dat waarmee ik klop", n. l. telkens na een spoel te hebben doorgeschoten, om den draad op den voorgaanden te doen aansluiten. Zie verder 't boven op bl. 29 opgemerkte. — Niloangeng, bepaald van den stam loang, zie B. T. L. V. 1893 blz. 360, is Sasahara van kahiwuang. — Su piạ puꞁun tukadẹ̆ "aan den steel der trap", dus "onder aan de trap". Over su piạ, zie bl. 278. Daar de Reus steeds met Upung "voorvader" wordt aangesproken, spreekt hij zelf de menschen met pulung "kleinkind" aan. — Nipile; nadat de rijst is gestampt, worden de korrels die ongebolsterd zijn gebleven, er uitgezocht. — Piring; het Sang. equivalent van dit Mal. woord is tibisẹ̆, dat nooit anders gebruikt wordt, dan voor de kleine schoteltjes der pinangdoos. Dat voor het Holl. sikotolẹ̆ is lamạ. — Su kaꞁighạ-e, su kaꞁahawes-e; deze uitdrukkingen komen vrijwel overeen met ons "op zijn gauwst, op zijn vlugst". Over su, om de omstandigheden waaronder iets plaats heeft, aan te duiden, zie B. T. L. V. 1893, blz. 360. — Baꞁudẹ̆ (mam.) is hier "den rug, met de armen naar achteren geslagen, aanbieden". — Mẹ̆kakumbaꞁudẹ̆ is "de armen op den rug houden, de rechterarm recht neerhangende, en bij den elleboog vastgehouden door de linkerhand", zooals men de mannen op Sangir veelal ziet loopen. — Tapele, een ronde mand, die gebruikt wordt voor de geknoopte koffo, die voor een weefgetouw noodig is. — Tenene is eene van de woorden, die steeds met pron. suff. 3e pers. voorkomen Zie B. T. L. V. 1893, blz. 354. — Tĕndạ of tatĕndạ is "omheining", die bij de huizen der Reuzen om de aꞁung is gemaakt, waardoor deze tot een vee-kraal wordt. — Nilungguhẹ̆; over de bet. hiervan zie boven blz. 22. — Sĕmbẹ̆ka; even als bij zoovele andere, met het eenheidswoord samengestelde zelfst. n. w.

is sa of sĕ soms met „een" soms met „ander" te vertalen. Zie blz. 233 en blz. 361. — Tipang bet. „maat", in ta tipang-e „zonder mate" en matipang „matig". Sĕntipang is „een span" (N. dial.). Mĕtatipang „met mate doen". — Bata-ure; het eerste lid van dezen naam is Sasah. van ana, vgl. Tag. bata „jongen, meisje", terwijl ure een oud woord is voor bu|aeng. De naam beteekent dus „Goudkind". — Laka, Jav. id. uit Prâkr. lakkha (Skr. lakshâ), is balsemine, waarvan de roodbloeiende soort op Sangir inheemsch is. De gekneusde bladeren worden op de nagels gebonden en na één nacht zijn deze geelrood geworden, 't welk zeer fraai gevonden wordt. — De vorm kinumina is Praeter. van kumina, gelijk in 't Ibanag. Wel is deze vorm niet meer Manganitusch, doch dit verhaal is uit Siau afkomstig en door Tamako op Manganitu gekomen. In het Siauwsch is deze vorm zeer gewoon, bv. tinumumpa voor timumpa, tinuma|ang voor tima|ang, en dergelijke vormen meer. — Awu is de benaming in 't Sangireesch voor „vuurberg". Die van Groot-Sangir is bekend o. a. door de uitbarstingen van 1856 en '92. Awu bet. „asch", de volle benaming is bu|ud' u awu „aschberg". De naam Siau bevat, naar de afleiding van Dr. Riedel (T. I. T. L. V. 1862, blz. 375) de bestanddeelen si en awu. Met mata is, naar het bekende gebruik van dit woord in zoovele M. P. talen, de opening bedoeld, waaruit de berg vuur braakt. — Laesĕ bet. „lid van een riet, gedeelte tusschen twee knoopen", en iki is de stam die o. a. in 't Mal. ikat luidt. Hoe nu laes' u iki „Noord-Oost" kan beteekenen, weet ik niet.

XXI*b*.

Pią Ansuang areng-e i Bakę d. pią Sangiang mąngahiwuang. Tangú mahuanene kai nĕlombo. Kuteu su ļikuden mahuanene nĕlombo kuteu waļira e kai nanawo su ĕntana; tangú i sie mĕngkate nangĕlle, mągĕlle waļira, 'pakįpurų su mahuanene: „Panggeku, i Panggelawang, baļiraku tęgokona: kakapeku niloangeng.” Kuteu ĕntana kai sĕngkianu himengę, su ļanteh' u waļira ene. Nęsaųewe kimui, Sangiang e, su mahuanene areng-e i Manggaią, laĕlene ini: „Baļiraku tęgokona, kakapeku niloangeng.” Tangú kate sĕngkianu pią tau simępų bǫu hengę u ĕntana ene; sĕngkakĕlla kai sen i Ansuang areng-e i Bakę. Tangú sĕngkarangeng, i Bakę mĕngkate naningkuļu Sangiang ĕndaį mąngahiwu. Uté Sangiang e nęberąe su Ansuang ene: „Ią kai mąhędo si Manggaiąku r. si Panggelawangku.

Tangú i Bakę nęberąe su Sangiang e u: „I kau pĕlutąko ghuļę i kadua so.” Bǫue' Sangiang e mĕngkate nĕlutą ĕmme: wǫu mĕlutą sĕngkaļutą, mangiluļe, u mąhędǫewe mahuanene rarua nĕmpĕlombo e. Sarang tanakakędang nahędo, Ansuang e, tangú Ansuang ene nangahǫe wawalu e, u i sięe mĕlutą; bǫue' i sie nĕlutą. Arawe Sangiang e uté nętûngke akę pętuĕngang guļę. Tangú sarang guļę e nasasą, uté i Bakę nangirųe ghuļę e, kų su Sangiang e niiru su tibisę̆, su piring u mamâng, arawe si sie uté niiru su kaļombą, su baki, r. su sikotolę̆, bǫue' i rĕdua nĕmpękângke. Tangú sasaed' u Sangiang e kai rarahung, arawe sasaed' u Ansuang e kawe lamą batu tendeng. Sarang guļę u Ansuang e nasue, tangú i sie nĕsimbaļąe ghuļę u Sangiang e, u kai marĕngų mĕngguļę, batų sasaed-e kai rarahung, arawe sasaed' u Ansuang e uté lamąewe tendeng.

Bǫue' i Bakę e mĕngkate naningkuļu Sangiang e, u rumaļengke; uté Sangiang e nęberąe su Ansuang e: „Hędoko! ren mahędo si Manggaiąku r. si Panggelawangku.” Kaiso i Bakę e tawe nahimang, mĕngkate rimaļeng. Tangú Ansuang e naningkuļųe Sangiang e, arawe Sangiang e uté nĕndingkaųe hote wǫu niĕmpų, bǫue pondoļ-e nilawung su taļimędone, kų nakitingkuļųe si Bakę; uté taraį dųdaļeng, kaiso hote man mąbawoļeng.

Saráeng hote mạkakaḷĕngkang su tapele e nahẹ̆pusẹ̆, uté su sasongon mahuanene rarua e wọu nĕlombo e. Tangú mahuanene nĕmpẹ̆kuịe wawineue. Sarang kai tạdise, tangú mahuanene rarua e rimaḷengke lai, nanẹ́suịe hote ĕndaị mạbawoḷeng. Tangú i rĕdua ene nakahombang mẹ̆bawaelẹ̆; nakiwaḷọe i rĕdua, mĕnsang tanakasilo taumata taraị nasahe. Mẹ̆bawaelẹ̆ e simimbangke u: „Taraị Inang i Bakẹ, mạningkuḷu wawi uhisẹ̆, mạngaḷĕngkang kangkang, kangkang ikengkeng, mạngaḷĕngkang kengkeng kengkeng ilone.“ Bọue' i rĕdua taraị dimaḷeng. Nakahombang tau mạnuwang, nakiwaḷo si sire, mĕnsang tanakasilo taumata nasahe. Sasimbang-e maḷain kere'. Tangú i rĕdua ene mẹ̆bẹ̆batụ bawinen dĕdua e sarang tau mĕlẹ̆lele, kinahẹ̆pusang e, pinakiwalông mĕnsang tanakasilo tau taraị nasahe. I sire simimbang u: „Taraị Inang i Bakẹ, kụ taraị mạningkuḷu wawi uhisẹ̆, ku baḷene ĕndịu masandigẹ̆ sen.“

Kutẹú, masandig' u waḷen Inang i Bakẹ e kai pịạ saḷụ maraḷung, kaiso pịạbe raḷentêng-e. I rĕdua mĕngkate tamai soḷong baḷen Ansuang ene. Kutẹu sĕngkakĕlla e su aḷung u waḷen Bakẹ e kai pịạ apa mawira-wira; tamai nasandigẹ̆, sĕngkakĕlla e kai sen bawinen Kasili rarua ene, mạtatĕndạ su aḷung, u nạun pakeang-e niluạ d. utạ-e nikuḷụ, sarang kĕngkondạ-e kinĕhudẹ̆, bọue' nạun bọu nirenọ. Tangú sĕngkahombang i rĕdua e nịtatelerang u paporong mạbawẹ̆kisẹ̆ si rĕdua, wọue' i rĕdua e wuhụ́e taraị dimangeng soḷong baḷe Sĕngkakĕlla e i Bakẹ sen tạdịé, kai kẹ̆tạu i Ghinabaị su waḷe. Tangú i Ghinabaị nakiwaḷọe mĕnsang kai soḷong apa i rĕdua. I rĕdua simimbang u kai nakaringihẹ̆, uade kai makimonara sahĕllo ini. Angkûng i Ghinabaị u: „Ore, kụ dakọ tanaẹ pẹ̆koạ kâng, bọue' potọe, wawi mạtatĕndạ bawạ aḷung e.“ Kaiso i Ghinabaị sire wẹ̆gawen i rĕdua ene kai mahuanen Sangiang ĕndaị binanti e.

Bọue' i rĕdua tanaẹe nẹ̆koạ kâng, arawe i Panggelawang e nanondạen bawinene pai su ruḷung u rano sĕmbẹ̆ka, r. nangobẹ daḷentêng e sĕmbúa, pinilị bọu wawạ aḷung-e. Arawe ruanbua uté nilĕmbe hẹ̆do ḷentêng i rĕdua mahi mẹ̆baḷị, bọue' i sie ramahịe nẹ̆baḷị, nẹ̆koạ kâng dingang i Manggaiạ. Sarang nasuen koạe, kâng e, tangú i rĕdua taraị dimangeng soḷong baḷe, namotọe si Ghinabaị; bọue' utạ i Ghinabaị e nipotọe, wọue' nilehe su tẹ̆ban pintun Ginabaị, d. i rĕdua nangarasẹ̆ su Kutu e u i sie apạsimbang bue, kereu mĕntĕhang kuiang. Tangú Kutu kimirẹe wue. U su pintu ene kai pịạ nalang Kutu, kasariane kere kapepẹ.

Tangú kinoạe wue, kinạ ene, nịdararuru r. nirampâng mapia-pia. Sarang nasue nasasạ, kâng e, tangú i siren Inang i Bakẹ bọu

nĕmonara e sĕngkianụe simongo. Bọue' i rĕdua ene nĕmpamĕllọen kâug si sire ene. Kutẹu mahuanen Ginabaị e kai kinapĕlông u taḷimẹdone. Sarang i sie nakakiraḷa ene kai taḷimẹdon bawinene, tangú i sie kimiạe r. nangĕlẹe angkûng-e: "Aḷingkai taḷimẹdon Ginabaị, lima natutung u ḷaka, taḷimẹdon Bata-ure. nahĕngis' u kaḷauntui" Tangú kai piạ manụ nẹbera, kụ kai manụ kaḷiawo, rimorọ su wuwungang, d. nẹbera u: "I ninang i Bakẹ kinuminạ anạ-e, nẹpulu nẹpansong!" Tangú angkûng u taumata wọu nẹbaelẹ e, sarang nakaringihẹ manụ ĕndaị mẹḷẹlangehẹ si Inang i Bakẹ e: "Kẹdị, kẹdịko, kai apa wẹdị mĕbẹbera u" Inang i Bakẹ kinuminạ anạ-e nẹpulu nẹpansong." Angkûng u sĕngkatau u: "Kakẹdịe, pakarĕmmasẹ! mĕngkai tanarĕmmasẹ u'; mĕngkai nahimang manụ mĕbẹbera, mĕbẹbawaḷon pĕlli, mạnguaden bara-wara!" Saụ kumiạ, mahuanen Ginabaị e r. mangĕlle: "Ini aḷingkai liman Ginabaị, taḷimẹdon Bata-ure, lima natutung u ḷaka, naelọ u kaḷauntuḷẹ." Tangú saụewe mẹbera manụ kaḷiawo e angkûng: "Inang i Bakẹ kinuminạ anạ-e nẹpulu nẹpansong!" Saụewe mẹbera mahuanen Ginabaị e angkûng: "Kẹdịko, pakarĕmmasẹ! kai mĕbẹbera, wẹdị dasị." Angkûng i sire waḷine u: "Pakạdĕmmasẹko! mĕngkai nahimang manụ u kĕhu, mĕbẹbawaḷon pĕlli, mạnguaden barawara!"

Tangú mahuanen Ginabaị e taraịe rimoloh' u ĕllang-e peho niapĕniatạ si Ghinabaị; tangú ĕllang ene taraịe wue, wọue' kumuịe wue angkûng: "Bawụ! Bawụ!" Tangú Kutu ene simimbangke wue, nĕngganti si Ghinabaị e angkûng: "E!" Wọue' saụ tanaẹ mẹbaḷị d. mauḷị u: "Rasị bue, i Wawụku." Saụewe mẹbera, manụ kaḷiawo e angkûng: "Inang i Bakẹ kinuminạ anạ-e, nẹpulu nẹpansong!" Tangú saụewe rimoloh' u ĕllang-e wuta, mahuanen Ginabaị e. Taraịe wue kumui, sumimbahẹ bue, Kutu e angkûng: "E!" Saụewe nẹbera, manụ kaḷiawo e, tangú mahuanen Ginabaị e nakakiraḷạe taḷimẹdon bawinene, r. i siée taraị nĕniatạ su pintu e. Sĕngkakĕlla e i Ghinabaị sen tạdise, u kate utạ-e mạsasangẹ su tẹban pintu e, kụ nạun sụsimbahẹ kakui e kai Kutu e. Tangú mahuanen Ginabaị e nauẹtade nalang Kutu e r. nẹberạe su kokị, si Manggaiạ dĕduan Panggelawang e: "Pahẹdoko sene, i rua ĕng! kai namotọ bawineku e, mahunẹ!" Tangú i Manggaiạ dĕduan Panggelawang e nĕmpẹtaḷangke r. rimakịe paị sĕmbẹkan dano ene, arawe mahuanen Ginabaị e uté man mạnahusu si rĕdua ene.

Ené sarang mahuanen Ginabaị e limentée su ḷentêng e, tangú napẹdie, lentêng e, r. saráeng i sie nanawóe su rano e, tangú i sie nẹberáe, angkûng: "Ho, iạ sen mate ini, kaiso iạ mageng

mate, kai mariadi rano". Angkûngkewen Panggelawang u: "Ia̧ mageng mate, mariadi lua̧ baḻu." Angkûngkewen Bakȩ u: "Ia̧ mageng mate, ute mariadi Awu ma̧nopa̧." Angkûng i Manggaia̧ u: "Ia̧ mageng mate, ute mariadi anging suwu-suwu" (anging maḻaiha̧, ma̧nokoḻ' u Awu, kereu sumopa̧). Angkûngkewen bawinen Manggaia̧ dĕduan Panggelawang u: "Ia̧ mageng mate, mariadi saraḻoi" (mangaḻene apa ma̧nusu̧ matan Awu e, ku̧ hakjewen maka̧sopa̧ e). Tangú uade pia̧ Awu ma̧nopa̧, d. pia̧ Saraḻoi r. Ḻua̧ baḻu r. Rano r. Anging suwu-suwu sarang ĕllon mĕntĕhang ini, uté kai nanḝta̧ doken tempo ene.

Nahḝpusḝ.

XXI*b*. VERTALING.

Er was eens een Reuzin, Bakȩ genaamd, en eene Prinses die weefde. Hare broeders nu gingen visschen met het werpnet. Toen hare broeders vertrokken waren ter vischvangst, viel de strijklat op den grond; toen ging zij een lied zingen, om de strijklat vragende, hare broeders verzoekende die op te rapen: "Mijn Pangge, Panggelawang, geef mij mijne strijklat eens aan, datgene waarmee ik het weefgetouw klop." Daar spleet plotseling de grond, tegenover die strijklat. Wederom riep de Prinses tot haren broeder die Manggaia̧ heette, aldus zingende: "Geef mij mijne strijklat eens aan, datgene waarmee ik het weefgetouw klop." Plotseling kwam er iemand opduiken uit die spleet van den grond, en zij zag dat het een Reuzin was, genaamd Bakȩ. Terwijl Bakȩ de trap opkwam, wilde zij de Prinses die weefde op den rug nemen, doch de Prinses zeide tot de Reuzin: "Ik wil wachten op mijn Manggaia̧ en op mijn Panggelawang".

Toen zeide Bakȩ tot de Prinses: "Stamp dan eens rijst voor ons beiden." Daarop stampte de Prinses rijst; als zij éénmaal gestampt had, rustte zij telkens, want zij wachtte op hare beide broeders, die op de vischvangst waren. Toen de Reuzin het wachten niet meer kon uithouden, pakte die Reuzin haar den stamper weg, want *zij* zou nu maar stampen; en daarop zij ging stampen. De Prinses ging nu water koken, om daarmee de rijstenbrij te koken. En toen de

rijstenbrij gaar was, schepte Bakẹ de rijst op, en voor de Prinses schepte zij in een sirih-schoteltje, maar voor zich zelven schepte zij in een bak, op een presenteerblad en op een schotel: daarop gingen zij beiden eten. Als lepel nu gebruikte de Prinses een naald; maar de lepel van de Reuzin was een steenen bord. Toen de brij van de Reuzin op was, hielp zij aan de brij der Prinses, want zij at lang over hare rijstenbrij, omdat haar lepel eene naald was, doch de lepel van de Reuzin was een groot bord, gelijk wij weten.

Daarop nam Bakẹ de Prinses op den rug, want zij wilde nu op weg gaan; doch de Prinses zeide tot de Reuzin: „Laat ons nog niet gaan, wij willen wachten op mijn Manggaiạ en op mijn Panggelawang.” Doch Bakẹ luisterde niet, zij ging maar op weg. En de Reuzin nam toen de Prinses op den rug, doch de Prinses reikte toen met de hand naar geknoopte koffo, en wond het einde er van om hare vingers, en liet zich toen door Bakẹ op den rug dragen, en terwijl zij voortgingen trok zij de koffo steeds achter zich aan.

Juist toen de koffo die in de mand opgestapeld was, op was, kwamen hare beide broeders thuis van het visschen. De broeders nu riepen hunne zuster. Toen zij er niet was, gingen hare beide broeders ook op weg, den koffodraad volgende, die daar voortsleepte. En zij troffen lieden aan, die een tuin aanlegden; zij vroegen of zij niet iemand hadden zien voorbijgaan, in de richting van 't binnenland. De tuinaanleggers antwoordden: „Inang i Bakẹ is voorbijgegaan, met een wit varken op den rug, dat maar aldoor afwond, afwond, dat maar aldoor afwond, afwond..... Daarop gingen zij voort. Houthakkers aantreffende vroegen zij, of zij niet iemand hadden zien voorbijkomen. Hun antwoord was weer evenzoo. Toen gingen zij hunne zuster na, totdat zij bij wieders kwamen, aan wie zij het laatst vroegen, of zij niet iemand hadden zien voorbijgaan. Zij antwoordden: „Ja, Inang i Bakẹ, en die is opgegaan, een wit varken op haar rug dragende, en haar huis is zeker wel reeds dicht bij.”

In de nabijheid nu van 't huis van Inang i Bakẹ was eene diepe rivier, doch daar was eene brug over. Zij beiden nu gingen op het huis van die Reuzin af, en daar zagen zij onder het huis van die Reuzin iets zeer wits; naderbij komende zagen zij dat het de zuster der beide Prinsen was, reeds opgesloten in de kraal onder 't huis, want hare kleederen waren uitgetrokken en heur haar was afgeschoren, tot zelfs hare wenkbrauwen waren afgeschrapt, en ook was zij reeds gebaad. Zoodra zij daar aankwamen, wierpen zij

haar de hoofddoeken, die zij omgebonden hadden, toe. Toen pas gingen zij naar boven, het huis binnen. Zij bemerkten, dat Bakẹ er niet meer was, maar dat slechts Ginabaị tehuis was. En Ginabaị vroeg waar zij heengingen. Zij antwoordden dat zij hadden hooren zeggen, dat zij dien dag zouden laten werken. Ginabaị antwoordde: „Ja, en gaat daarom maar eten koken, en slacht vervolgens het varken, dat beneden in de kraal is opgesloten.” Ginabaị en de anderen echter wisten niet, dat zij de broeders waren van die gemartelde Prinses.

Daarop gingen zij naar beneden eten koken, doch Panggelawang bracht zijne zuster over naar den anderen oever van het meer en maakte inkervingen, onder aan den eenen balk van de brug. Maar twee balken liet hij over, om er later met hen beiden over heen te loopen, als zij terugkeerden. Daarop keerde hij terug en kookte eten met Manggaiạ. Toen het etenkoken was afgeloopen, gingen zij beiden weder in het huis en slachtten Ginabaị, daarop sneden zij Ginabaị 's hoofdhaar af en hingen het uit het venster van Ginabaị's vertrek en zij beiden spoorden de Luis aan, om vooral toch te antwoorden, als zij straks zou geroepen worden. En de Luis knikte van ja. In dat prinsessenvertrek nl. was er een Luis, zoo groot als een hoofdkussen, als huisdier.

Daarop werd het vleesch bereid; zij sneden het in kleine stukken en kruidden het terdege goed. Toen het eten gaar was, kwamen Inang i Bakẹ en de haren eensklaps van hun werk thuis. Daarna zetten zij hun eten voor, en het trof zoo, dat Ginabaịs broeder hare vingers voor zich kreeg. Toen hij ze herkende als de vingers zijner zuster, schreide hij en zong aldus: „'t Lijken wel de vingers van Ginabaị, handen rood van balsamine, vingers van Bata-ure, geverfd door k a ḽ a u n t u i.” En plotseling sprak er een vogel en dat was een k a ḽ i a w o, gezeten op den nok van 't huis, en hij zeide: „Inang i Bakẹ heeft haar kind opgegeten en is gek en razend geworden.” En de lieden die in den tuin gewerkt hadden, hoorende dat die vogel Inang i Bakẹ plaagde, zeiden: „Stil, stil, wat zegt daar dat Inang i Bakẹ haar kind heeft opgegeten en gek en razend is geworden?” Een van hen zeide: „Zwijg stil, houd uw mond! waarom zijt gij niet stil, en hoort naar den vogel die spreekt, die verkondigt wat verboden is, die zegt wat niet geoorloofd is.” Wederom weende Ginabaị's broeder en zong: „Dit lijken de handen van Ginabaị, de vingers van Bata-ure, handen rood van balsamine, overstroomd door k a ḽ a u n t u ḽ ĕ̩”. En wederom sprak de Kaḽiawo,

zeggende: „Inang i Bakę heeft haar kind opgegeten en is gek en razend geworden.” En wederom zeide Ginabajs broeder: „Zwijg stil, houd uw mond! ik hoor daar boven spreken.” De anderen zeiden: „Zwijg stil, gij luistert maar naar den vogel der wildernis, den verkondiger van hetgeen verboden is, die zegt wat niet geoorloofd is.”

Toen zond Ginabaj's broeder zijn manken slaaf om naar Ginabaj te kijken; nu, die slaaf ging naar boven en riep toen, zeggende: „Mevrouw, Mevrouw!” En die Luis antwoordde toen in de plaats van Ginabaj en zeide: „Ja!” Daarna ging hij weder naar beneden en zeide: „mijn Gebiedster is wel boven.” Wederom sprak de Kaḷiawo zeggende: „Inang i Bakę heeft haar kind opgegeten en is gek en razend geworden.” Toen zond Ginabaj's broeder weder zijn blinden knecht; die ging naar boven, riep, en de Luis antwoordde weder: „Ja!”. Weder sprak de Kaḷiawo; toen herkende Ginabaj's broeder de vingers zijner zuster, en nu ging hij zelf naar boven in het prinsessenvertrek kijken. Daar zag hij, dat Ginabaj er niet meer was, want slechts heur haar was opgehangen in het venster van het vertrek en de Luis was het, die telkens op het geroep antwoordde. Toen hieuw Ginabaj's broeder het huisdier, de Luis, in stukken en zeide tot de koks, tot Manggaią en Panggelawang: „Wacht gij beiden eens hier, gij hebt dus mijne zuster geslacht!” Toen vluchtten Manggaią en Panggelawang heen, en gingen naar de andere zijde van dat meer, doch Ginabaj's broeder jaagde hen na.

En toen Ginabaj's broeder de brug overging, brak de brug, en toen hij in het meer gevallen was, zeide hij: „Welaan, ik sterf nu, maar als ik sterf, word ik een meer.” Panggelawang zeide: „Wanneer ik sterf, word ik een vloedgolf.” Bakę zeide: „Wanneer ik sterf word ik een vuurspuwende berg.” Manggaią zeide: „Wanneer ik sterf, word ik een suwu-suwu-wind,” (een hevige wind, die de asch voortdrijft, wanneer [de berg] uitbarst). De zuster van Manggaią en Panggelawang zeide: „Wanneer ik sterf, word ik een Saraḷoi.” (Saraḷoi beteekent datgene dat den krater van den vuurberg doorsteekt, tengevolge waarvan hij uitbarst).

En men zegt dat het bestaan van een Vuurspuwenden berg en een Saraḷoi en een Vloedgolf en een Meer en een Windhoos tot op dezen dag van toen af begonnen is.

XXI*b*. AANTEEKENINGEN.

Mangahiwuang is gemaakt van kahiwuang „weefgetouw", waarvan de stam kahiwu „sarong"; het bet. dus „'t weefgetouw hanteeren, aan 't weefgetouw zitten", naast mangahiwu „weven", een sarong maken. — kakapeku, waarvoor a ipạnengkelẹ̆ heeft, is Sasah. van baḷira. — Het vallen der strijklat is in c het gevolg van de ongehoorzaamheid der zuster aan het verbod harer broeders, om te weven zoolang zij afwezig waren. — pĕlutạko ghuḷẹ is eene proleptische uitdrukking, daar eerst de gestampte rijst tot guḷẹ, Mal. bubur, kan gemaakt worden. — kaḷombạ is een bak die van sago-bast gemaakt en in 't huishouden, bij 't verven enz. gebruikt wordt.

Su sasongon mahuanene; over deze constructie zie boven, bl. 360. — mạngaḷĕngkang kangkang, enz. De herhaling dezer lettergrepen dient niet alleen om het voortdurende der handeling voor te stellen, maar maakt het tevens mogelijk, dat het antwoord der ontginners gezongen wordt. Dit is een primitieve vorm van een sasambo, zie boven, blz. 321. — Kengkeng bet. „op één been rondspringen" doch het heeft hier zoo min als kangkang (dat in 't geheel geen woord is) eenige beteekenis.

I Bakẹ sen tạdíe; in c is de Reus tehuis als zij aankomen, en vraagt hun: mĕnsang i rĕdua mapulu wiaheng „of zij levend gemaakt wilden worden", waarbij de schrijver aanteekent: mangaḷene kinaseng, „d. w. z. opgegeten worden." — kai makimonara sahĕllo ini; bij veldarbeid verleenen de Sangireezen elkander steeds hulp. Het poten, wieden en oogsten geschiedt steeds bij onderling hulpbetoon. — De kaḷiawo is een gele vogel in 't Mol. Mal. kukubilo genoemd, die in de Sang. verhalen soms optreedt als voorspeller of waarschuwer. Zie ook boven, bl. 327. — kaḷauntui en eenige regels verder kaḷauntuḷẹ̆ is Sasah. voor laka. Jav. id., Prâkr. lakkha, het Skr. lakṣa (waaruit ons lak) cochenille, vermiljoen. De juiste beteekenis van dezen term weet ik niet aan te geven. — natutung u ḷaka „verbrand, d. i. rọod gekleurd van de balsemine." Nahĕngisẹ̆ is „verschroeid, geroosterd", vgl. Dano rĕngis, Mal. hangus, Bug. angụ. De hierop volgende zending van den lammen en den blinden knecht hebben a

noch c. In c zijn 't de beide broeders der Prinses, die de oplettendheid van den Reus telkens trachten af te leiden en hem aanmoedigen om maar door te eten. — b a r a - w a r a, woordherhaling van b a r a, is hier Sasah. van p ĕ l l i. B a r a is uit 't Sang. niet bekend, het zou 't Mal. b a r a n g kunnen zijn (de nasale sluiter wordt in de uitspraak vaak verwaarloosd) en dan bet. de uitdrukking „allerlei dingen". — s a u̦ k u m i a̩, m a h u a n e n G i n a b a i̦ e. In dezen zin en in de reeks van volgende wordt het Futurum gebruikt, om aan te duiden dat zich dezelfde gebeurtenis geregeld herhaalt, 'tgeen wij uitdrukken met „en wanneer — dan". — s a r a ḻ o i is, blijkens de verklaring, die de schrijver er bij geeft, ook voor de Sangireezen een vreemd woord.

XXII.

BAWIO PIA I SASALIKA R. ANSUANG.

Kuteu kai pia kapalë nawalaugo, kuteu i Sasalika kai nurung, nëbawa papakang, boue' nahumpa su kapalë e, kuteu mëngkatewe namakang kapalë e. Sarang seu bou namakang kapalë e, nataraie solong dulunge. Narënta su rulunge, kuteu kapalë e rade miwonohe. I Sasalika mëngkatewe nanondon tumbilung, ho nasasae solong kapalë e, mëngkatewe nëlurang u barang bou kapalë e. Kûng u kapitêng e: "Balae! barang e, pëlurangken taumata." Kûng i Sasalika u: "I kamene pahëdo alakeng!" Ho, nataraie solong dulunge, arawe sarang narënta su rulunge, mëngkatewe nangaung barang e, mase namua u sakaeng, boue' rimaleng. Tawe nisëhu nangala taumata e.

I sie rimaleng solong ulune, kuteu nakaëbae Ansuang i rëdua sëngkapapûng. Kûng u Ansuang e u: "Pulungku, pulungku! ipëndaha isi, ipanëbu pangila!" Ho, i Sasalika natanae sene ringangu Ansuang e, arëgan pira hëbi. Kuteu kûng u Ansuang bawine e: "I Sasalika mapótoe." Kuteu su sëngkarioëlone i Sasalika nihapuse, arawe Ansuang ese e rimalengke, r. timanata: "Kamageng masasa, saghasa e, i Sasalika kate poto!" Kuteu Ansuang bawine e namare kalu. Kûng i Sasalika: "Ia lukako, kadiongkate mëtulung mamare kaluuu." Ho, mëngkatewe niluka. I sie nangala baliung, namaree tëllun sule, kaëpa u sulene seu nipare su lehe-e, kuteu natee, Ansuang e. Ho i Sasalika mëngkatewe nëndaruru, woue' nëlagha. Sarang nasasa, nipëllo su meda, nisadia pinakapiapia, woue' i sie rimaleng, ku nëbawa waliung d. papakang.

Saráeng napagholië, kuteu nasongo, Ansuang i sire tahana e. Kûng iamang e u: "Meda ëndaung kai sen mapapato." Kûng u sëngkatau u: "I ninangku wue?" Kûng iamang e u: "Tadise, ëndiu kai nanuhu ake." Ho i sire kakângke, kuteu Ansuang iakang e kai nëbera: "Ini walinewe i Sasalika, ini kai temang i ninangku." Kûngben sire waline u: "Tala, ini mang i Sasalika." Saráeng sen bou kimâng, Ansuang sënge e tamaie solong pamamosông u onasë, kuteu kai nakaëba talimëdon ninang-e, ute nëberae: Ene! ia sen

maų̧li u mang i ninangku; kûng i kamene u wa̧line, kutęu mang i ninangku!" Ute nędeąe i sire si Sasa̧lika, arawe i Sasa̧lika sen timala̧ng, kutęu sen nakaĕbą kalu Lampawanua. I sie mĕngkatewe nanuwang. Sarang nahaka, namentehę̆, bǫue' nĕlohang unid-e, wǫue' simúę̆ su ra̧lung-e, mase nę̆bansi, nangarababu. O Ansuang nakaĕbąe. Kûng u Ansuang iakang e u: "Bawa e i Sasa̧lika!" Kûng i sire wa̧line: "Ba̧linewe i Sasa̧lika, wawa kai Sangiang, u i Sasa̧lika wę̆gawe mę̆bansi." Kûng u Ansuang sĕngę e u: "Ba̧linewe Sangiang, bawa e mang i Sasa̧lika." Kûng i sire wa̧line u: "Tala, wawa man Sangiang; mapia i kitę sumuę̆ manga̧lą Sangiang e, koateng kapapûng i kitę."

Ho, i sire mĕngkatewe simuę̆. I Sasa̧lika mĕngkatewe simę̆bang bǫu sĕmpotǫ mahepǫ, mase nihę̆ping, sĕmpotǫ ene. Kûng u Ansuang sĕngę e: "Ene, mangapaene! ią sen mąanu u kai i Sasa̧lika, kaihó uade kai Sangiang." Bǫue' i sire nĕmpę̆tatę̆kąe, ho i sire nate. I Sasa̧lika napu̧lęe wue, wǫue' nahę̆pusę̆.

XXII. VERTALING.

Verhaal van Sasa̧lika en een Reus.

Er kwam eens een schip voor anker liggen, en toen is Sasa̧lika gaan duiken, een beitel medenemende. Daarop kwam hij aan het schip, en maakte met den beitel een gat in het schip. Toen hij in het schip een gat gebeiteld had, ging hij terug naar den wal. Toen hij aan land gekomen was, begon het schip daar vóór blijkbaar te zinken. Sasa̧lika schoof terstond eene prauw af, roeide daarop naar het schip en ging aan 't laden van goederen uit het schip. De kapitein zeide: "Laat de goederen liggen, laad liever menschen." Sasa̧lika zeide: "Gijl. zult later gehaald worden!" Daarop ging hij naar het strand, maar toen hij aan wal gekomen was, loste hij de goederen, trok vervolgens de prauw op 't land en ging heen. Hij hield zijn woord niet, om de menschen te halen.

Hij ging op weg naar het binnenland en trof een Reuzen-echtpaar aan. De Reus zeide: "Mijn kleinzoon, mijn kleinzoon! ik zal

mijne tanden in uw bloed doopen en ze er in blusschen.″ Nu, Sasaḷika bleef eenige dagen daar bij de Reuzen. Toen zeide de Reuzin: ″Nu zal Sasaḷika geslacht worden.″ Den volgenden dag nu werd Sasaḷika gebonden, maar de Reus ging heen en gaf het bevel: ″Wanneer de rijst gaar is, dan moet ge Sasaḷika slachten!″ Toen ging de Reuzin hout hakken. Sasaḷika zeide: ″Ontbind mij, ik zal voor 't minst u helpen het hout te hakken.″ Hij werd dan ontbonden, nam eene bijl, hieuw toen drie maal, de vierde maal hieuw hij haren hals af, en toen stierf de Reuzin. Sasaḷika sneed haar daarop klein, en kookte haar. Toen het gaar was, bracht hij het op tafel, ter dege goed toebereid, daarop ging hij heen en nam bijl en beitel mede.

Nadat hij uit het gezicht was, kwam de Reus met zijne kinderen thuis. De vader zeide: ″De tafel is al gereed.″ Een der kinderen zeide: ″En moeder, waar is zij?″ De vader zeide: ″Die is er niet, wellicht is zij gaan waterscheppen.″ Terwijl zij nu aten, zeide het oudste Reuzenkind: ″Dit is Sasaḷika niet, dit is de smaak van moeder.″ De anderen zeiden: ″Neen, dit is wel Sasaḷika.″ Toen zij gegeten hadden, ging de Reus die door den neus sprak naar de plaats waar de afval werd neergeworpen en vond de vingers zijner moeder, en toen zeide hij: ″Ziet ge wel, ik zeide al, dat het bepaald moeder was; gijl. zeidet van neen, en het is toch moeder!″ Toen zochten zij Sasaḷika, maar Sasaḷika was al gevlucht en had een Lampawanua-boom gevonden. Terstond hakte hij dien om. Toen hij omgehouwen was, hakte hij hem door, daarna holde hij het merg er uit, kroop daarop er in, en ging toen op de fluit en op de viool spelen. De Reuzen vonden hem toen. Het oudste Reuzenkind zeide: ″Dat is Sasaḷika daar beneden.″ De anderen zeiden: ″Het is Sasaḷika niet, het zijn Prinsessen; want Sasaḷika kan niet fluit spelen.″ De snofneuzende Reus zeide: ″Het zijn geen Prinsessen, die daar beneden is wel Sasaḷika.″ De anderen zeiden: ″Neen, dat daar beneden zijn toch Prinsessen; laat ons er in gaan, de Prinsessen halen en haar tot onze vrouwen maken.″

Daarop gingen zij er in en toen ging Sasaḷika van het nauwe eind er uit en sloot dat eind toe. De snofneuzende Reus zeide: ″Daar hebt ge 't, jongens! ik zeide het al, dat het Sasaḷika was, maar gij zeidet, dat het Prinsessen waren.″ Daarop staken zij elkaar met messen, en stierven. Sasaḷika keerde weer naar huis en toen was het uit.

XXII. AANTEEKENINGEN.

Papakang is een werktuignaam van den stam pakang waarschl. van een stam pak (uit paak, vgl. 't Mal. pahat), Mak. Bug. pạ, Mad. paak. Het Sang. heeft dus een anderen uitgang dan de verwante talen. — pahẹ̆do wordt dikwijls geheel syn. met hẹ̆do, als omschrijving van 't Fut. gebruikt. Dit had op bl. 171 Sang. Spr. moeten vermeld worden. — [i sie] tawe nisĕhụ enz.; woordelijke vertaling hiervan is: „het gebeurde niet, dat hij volgens belofte" enz.

Uḷune, zie boven, bl. 353. — mĕndaruru behoort bij de bl. 197 genoemde frequentatieven. Het simplex mĕnduru bet. „afsnijden, doorsnijden." — mạpapato zie kạpapato, B. T. L. V. 1893 bl. 344. — sĕngẹ, vgl. 't Mal. sĕngau, Mak. sango, Bug. sengo, komt overeen met Jav. sengok. De half-gesloten uitspraak der laatste lettergreep wijst dus op een sluiter k of t. — daḷung. Op bl. 21 mijner Sang. Spr. heb ik den wortel van dit woord in 't Atjehsch aangewezen, doch daarbij aan lam drie beteekenissen toegekend, die het niet heeft. Dr. Snouck Hurgronje deelde mij mede, dat lam in 't Atj. alleen 't voorz. „in" is. Bij eigennamen, als Lambaro e. a. kan men de oude bet. „vestiging van menschen" nog wel aan lam toekennen, doch alleen hypothetisch.

Het laatste gedeelte van dit verhaal komt overeen met een gedeelte der geschiedenis in No. XXI verhaald. Men lette o. a. op de ontdekking van 't geval door de vingers (zoo ook in XXI), op het epith. sĕngẹ van den eenen Reuzen-zoon (in XXI*b* de blinde en de manke slaaf) en den Reuzen-zoon, die den schuldige najaagt (id. in XX*b*), in XX*a* doet de Reus zelf dit.

XXIII.

BION BIKI-BIKI DĚDUAN MANGANGUWI.

Tangú pia̦ tau, ghugu̦ pangkat-e, r. kawing-e, ku̦ i rědua e nakahombang ahus' i rědua rarua, wawine kẹbi̦, ku̦ iakang e kasasa̦linge ruma̦leng e, arawe tuari e wuhúe lu̦homang. Kutẹu i ninang e kai nate. piruá, ku̦ ahus-e rarua ene měngkatewe su̦sangi̦. Tangú i amang-e kai nakaěba̦ kasasusa masaria měhiking manga ana̦-e ren darodọ e, tangú i sie nẹdeạe kawing-e ka̦pia, iapẹpadu̦li manga ana̦-e rarua ene. Tangú saráeng i rědua e seu mělẹla̦lahiking, kutẹu iamang u manga rariọ ene kai tarai̦ nanaha sakaeng, ku̦ su̦ ikud' i amang-e nanaha e, i ninang u manga rariọ e kai nẹtongka̦ u kâng u manga rariọ e, tangú saráeng sen nasasa̦, tawe nipakikâng, kaiso kai ni̦wuha su tëmbọ u ana̦-e r. su ghatine, r. nipẹsu̦ su rara̦lokang-e. Saráeng i amang-e narěntáe wọu nanaha e kutẹu rariọ darua e sěngkahombang i amang-e kai ma̦hunsangi̦. Tangú i amang-e nakiwa̦lọe, měnsang kai apa maka̦pahunsangi̦ e. Ute i ninang uata̦ e nẹdohangkẹ r. nẹbera: »Bẹga, měnsang apa maka̦ka̦loang e; tama̦la̦laedẹ, arau! kâng e haki̦ sen sarang da̦la̦lokâng-e.«

Sarang katěllu ělone su̦ ikud' i amang-e nanaha e, tangú manga rariọ e tate nakakẹdang papadu̦lin ninang-e, kara̦laki̦ e; tangú iakang e nanga̦la̦e na̦un anumitung i ninang-e nate e, wina̦lu̦ pinaměllí kâng, ku̦ tangú ua̦line ren busa̦ sënsẹpe, pinẹbiahen dědua tahatuari. Sěngkarěnta e ni̦tatongka̦ u iakang e; sarang nasasasa̦ e ni̦laahon ninang-e ka̦pia, sau̦ ni̦bawuha su ghatine r. nipẹsu̦ su la̦la̦lokâng-e; uté rariọ darua e měngkate nahunsangi̦. Tangú iakang e namo̦leng tuarine, ni̦tatingku̦lu.

Bọue' i amang-e simongóe, nakiwa̦lọen manga rariọ e. I ninang-e uata̦ e simimbang: »Bẹga wue, u wọu němpẹkahoasẹ e nëmpẹda̦leng.« Tangú i amang-e simangi̦e, nasusan ana̦-e.

Manga rariọ darua e uté mangkewen dima̦leng dima̦leng, kutẹu saráeng sen su ta̦loaran kěhu e, i rědua e mat en ka̦lahutung; tangú iakang e naměllọen tuarine e su ta̦loaran da̦leng e r. nẹberạe: »I kau e katauạko sini; momọ! ia̦ den duma̦leng.« Ute i sie rima̦leng dima̦lengke marau, ku̦ nakaěba̦ kumpasẹ, buaue sěmbau̦ matagẹ,

bọu ene i sie nẹ̆suḷe soḷong anun tuarine kạpia, tangú sĕngkarumating e i sie mĕngkai sụsangi̧ n kaḷahutung-e; bọue' tuhang-e nẹ̆gĕllị̧en kumpasẹ̆ ene su tuarine, nipakikâng.

Bọu ene i rĕdua tahatuari e nĕsaụ nẹ̆tatingkuḷu rimaḷeng, tangú wọue' nakaĕbạ kĕnnang; bọue' i rĕdua e mĕngkate nangĕnnang. Sĕmbuḷihẹ̆ naẹ̆bụ e, tangú nakaringihe tingih' u wansagẹ̆ kạberane: „I sai mẹ̆tẹ̆tako sasuangku e!"

Ḳuteụ́ kai wansag' u Waḷawo, i sire sĕnggapâng, kụ tĕmbonang-e kasariane kere winunukang, mangaḷene kere wikạ gaghere. Tangú nahuntaḷangke, rariọ darua e, kụ nakaĕbạ mẹ̆bawaelẹ̆; tangú nẹ̆berắe: „Iạ buni! pĕnnisẹ̆, iạ pĕnnisẹ̆! piạ i Waḷawo-kotọ." Angkûng u mẹ̆bawaelẹ̆ e u: „Iạ tamakawuni, Wawụ́; dakọ pakiwuni su mananuwang baelẹ̆!" Tangú i rĕdua tamaị́e wue. Angkûng u mananuwang e u: „Dakọ, pakiwuni su mĕndarurụ!" Angkûng u mĕndarurụ e u: „Dakọ pakiwuni su mangangasi̧!" Angkûng u mangangasi̧ e u: „Dakọ pakiwuni su mamamĕnsạ." Angkûng u mamamĕnsạ e u: „Dakọ soḷong anun Biki̧-Biki̧ dĕduan Manganguwi!" I rĕdua tamaị́e wue, piruá. Tangú i rĕdua napĕllọ su sasaran baḷe ene, i Waḷawo napĕllọ ḷai su rĕllahẹ̆ e. Tangú i Wiki̧-Biki̧ nẹ̆berắe: „Pulungku! pulungku!" I Wiki̧-Biki̧ e uté kai piạ nalang-e Meọ basa (meọ mitung), kụ Baḷawo e mĕngkai mĕbẹ̆bansagẹ̆ su rĕllahẹ̆ e, arawe Meọ e mĕngkai mạnguleleng u tĕmbọ-e su tukadẹ̆ e, kụ Baḷawo e kạberane su Meọ e: „Mageng bahani, 'naẹ lintụ!" Angkûng u Meọ e u: „Mageng bahani, ĕndai̧ dangeng!" Tangú wọu ene Meọ e mĕngkatewe tanaẹ timumpa, nĕndakụ Baḷawo kere winunukang e, r. ḷai ringang-e waḷine e, kẹ̆tạewen dingang-e sĕmbaụ nakataḷang e, nawi̧ su kotọ u wusạ, tangú nẹ̆berắe wọu kotọ u wusạ e u: „Meọ basa! Meọ basa! bangkelang iạ e madiri!" Tangú Meọ e nẹ̆suḷée.

Tangú manga rariọ darua e nịlahikingken dĕdua, kuteụ sarang natĕllang, iakang e nẹ̆berắe: „Iạ kai ren manuhụ sasi̧." Angkûng i Wiki̧-Biki̧ u: „Ho! katewe lighạ ĕndai̧." Kụ ḷakụ-e ido. Nasĕbang su apeng, i sie simĕlle nanaedẹ̆ sasi̧ e, wọue' nẹ̆suḷe ĕndai̧ soḷong baḷe kạpia.

Bọue' su katĕllu ĕlone sĕngkianu piạ senggọ ḷawọ-ḷawọ, haki̧ nahẹ̆ping, ḷaudẹ̆ e, a' kuteụ sarang nawunạ su ruḷung-e, arakutẹ kai senggọ u mangĕngĕntud' u taḷimbukun Kasilin Pung-u-ḷangi̧, su rariọ ĕndai̧ nạun nanuhụ sasi̧ e. Bọue' marĕngụ marĕngụ pinẹ̆bisara, kụ nakoạ kawing u Ḳasili ĕndai̧ e, wawine ene.

Nahẹ̆pusẹ̆.

XXIII. VERTALING.

Verhaal van Bikį-Bikį en Manganguwi.

Er was eens een man, die den rang had van Rijksbestierder, met zijne vrouw, en zij hadden twee kinderen, beiden meisjes, en het oudste liep al aardig rond, maar het jongste kroop pas. De moeder nu stierf, de stakkerd, en hare beide kinderen weenden voortdurend. Het viel den vader zwaar, zijne nog kleine kinderen op te voeden, hij zocht weder eene vrouw voor zich, om te passen op die twee kinderen van hem. En toen zij getrouwd waren, ging de vader dier kinderen heen om een' boom voor eene schuit te kappen, en in de afwezigheid van den vader die aan 't kappen was, bakte de moeder eten voor de kinderen en toen het gaar was, gaf zij het hun niet te eten, doch wreef het op het hoofd en in het gezicht der kinderen en drukte het fijn op hun bed. Toen de vader thuis kwam van 't kappen, vond hij de kinderen weenende. De vader vroeg wat het was, dat hen deed weenen. De stiefmoeder nu schold hen uit en zeide: „Ik weet niet wat hen zoo'n grooten mond doet opzetten; of zij niet verzadigd worden? het eten toch vindt men zelfs tot op hun bed”.

Op den derden dag, toen hun vader was heengegaan om te kappen, konden de kinderen de behandeling hunner moeder niet meer uithouden, zoo slecht als die was. Toen nam de oudste dèn sluier harer overledene moeder en verkocht dien voor eten, en de opbrengst was ééne kam van een pisangtros, en daar leefden de beide kinderen van. Bij hare thuiskomst braadde de oudste haar; toen hij gaar was, werd zij weder door de moeder weggepakt en weder in hun gezicht gewreven en plat gedrukt op het bed; daarop weenden de beide kinderen. Toen trok de oudste haar zusje mede en droeg het op den rug.

Daarna kwam hun vader thuis en vroeg naar de kinderen. De stiefmoeder antwoordde: „Ik weet het niet, want nadat ze gevreten hadden, zijn ze heen gegaan.” De vader nu weende, en was bekommerd over zijne kinderen.

De beide kinderen nu gingen maar steeds door, en toen zij te midden van het woud gekomen waren, vergingen zij haast van honger.

Toen zette de oudste de jongste midden op den weg neer en zeide: „Blijf gij hier, zusjelief, ik ga eens rondloopen.” Toen ging zij heen, en liep ver voort, en vond een rozenappel met één enkele vrucht; daarop keerde zij weder naar haar zusje terug, en toen zij bij haar kwam, weende het kind van honger; toen gaf zij dien rozenappel aan haar zusje, om hem op te eten.

Daarop gingen de beide zusjes weder voort, de eene op den rug der andere, en vonden toen k ĕ n n a n g-vruchten; daarop aten zij k ĕ n n a n g-vruchten. Eén tros hadden zij pas uitgetrokken, toen zij een geluid van geschreeuw hoorden, aldus: „Wie steelt van mijne aanplanting?”

En het was het geschreeuw van Muizen, die een troep vormden, en hun Hoofd was zoo groot als een b i n u n u k a n g, d. w. z. als een groote mand. Daarop vluchtten de beide kinderen en troffen lieden aan die land ontgonnen, en zij zeiden: „Verberg mij, verberg mij! verstop mij, verstop mij! daar is de Boomrat.” De land-ontginners zeiden: „Ik kan u niet verbergen, Prinses, laat u verbergen door de tuin-aanleggers!” Toen gingen zij verder. De tuin-aanleggers zeiden: „Laat u verbergen door de houtbranders!” De hout-opruimers zeiden: „Laat u verbergen door de rijst-poters!” De rijst-poters zeiden: „Laat u verbergen door de rijst-plukkers!” De rijst-plukkers zeiden: „Gaat tot Bikị-Bikị en Manganguwi.” Toen gingen zij daarheen, de stakkerds. En toen zij gekomen waren op den drempel van dat huis, was de Muis al op het erf. Bikị-Bikị nu zeide: „Mijn kleinkinderen, mijn kleinkinderen!” Bikị-Bikị nu had tot huisdier een zwarte Kat. De Muis nu schreeuwde voortdurend op het erf, doch de Kat hield zijn kop maar op zijde, in de deur, en de Muis zeide tot de Kat: „Wanneer gij durft, kom dan naar beneden.” De Kat zeide: „Wanneer gij durft, kom dan boven.” Daarop sprong de Kat naar beneden, en greep de Muis, die zoo groot was als een groote mand, en ook zijne overige makkers; slechts één zijner volgelingen vluchtte, klom in den top van een pisang-boom en zeide van uit den top van den pisangboom: „Zwarte Kat, zwarte Kat! opgegeten wil ik niet worden!” Daarop ging de Kat terug.

De beide kinderen nu werden door hen beiden opgevoed, en toen zij groot waren geworden, zeide de oudste: „Ik ga eens zeewater scheppen.” Bikị-Bikị zeide: „Goed, kom maar gauw terug.” Haar kleed nu was groen. Op het strand gekomen, liep zij het een eindje langs, en schepte zeewater; daarna keerde zij weder naar huis terug.

Op den derden dag daarna waren er plotseling vele zeilen, zoodat de zee afgesloten was; en toen zij aan wal gekomen waren, waren het zeilen van overbrengers van een huwelijksaanzoek van den Prins van den Gezichteinder, aan het meisje dat zeewater geschept had. Daarop werd er zeer lang heen-en-weer gepraat en werd dat meisje de gemalin van den Prins.

Einde.

XXIII. AANTEEKENINGEN.

Over het woord djugugụ, zie de Aanteekeningen van N°. XXVIII. De djugugụ is op Manganitu de opvolgende in rang van den Parasidentin Datu (president-radja), die vroeger nog den eigenlijken Vorst (Datu) boven zich had, doch thans niet meer. Onder den gugụ staan nog 7 of 8 kapita-ḽaung's. — kasasaḽinge rumaḽeng e. Saḽing bet., te oordeelen naar het met een anderen uitgang van denzelfden stam gevormde saḽeke, „levendig rondloopend" (van kinderen). Het komt alleen in verbinding met dumaḽeng voor. — makạkaḽoang „de oorzaak zijn van het wijd opendoen van den mond (bij 't schreeuwen), eene vorming van den stam loang „ruim, wijd" (zie boven, Jaargang 1893, bl. 360). — sẹpe wordt als hulptelwoord gebruikt, om de afdeelingen van een pisang-tros bij te tellen. Het w.w. manẹ̆pe bet. „de pisang-afdeeling van den tros afscheuren." — kahoasẹ̆; mẹ̆k. is een ruw woord voor eten van menschen en dieren; mangahoasẹ̆ bet. „opvreten." — kumpasẹ̆ of komposẹ̆ is een verlengde en genasaleerde vorm van kupa rozenappel, Mal. djambu, Mol. Mal. gora. — buḽihẹ̆ is een samengebonden of gedraaide tros, die niet hangt. Ook een knot wol of streng garen zou men zoo kunnen noemen. De trossen der kĕnnang-vrucht worden er bij geteld. — mẹ̆bawaelẹ̆; de opeenvolgende ontmoetingen van de twee voortvluchtige kinderen, zijn dezelfde die de gebroeders Manggaiạ en Panggelawang in N°. XXI (bl. 50) hebben, op weg naar het huis van den Reus Bakẹ. — pĕnnisẹ̆ is hier als Sasah. van buni gebruikt.

Het bet. "goed verstoppen". — Biki-Biki is de naam eener goedhartige kinderlooze vrouw, die eenzaam leeft met haren man Manganguwi. — bangkelang is Sasah. en bet. eigenlijk "uitgeroeid worden". — manuhu sasi; het zeewater dient om de groenten mee te koken. Zout hebben de Sangireezen eerst door den invoer leeren kennen. Het meisje liep het strand een eindje af, om verder van de bewoonde streek zuiverder zeewater te kunnen scheppen.

XXIV.

BIO PIA KASILI I SIRE TELLU.

Tangú pia̧ Kasili i sire tĕllu. I sire ene kai tamba inang, tamba iamang. Kų sĕmbaų kai tahapę̆koa̧ uase, arawe sĕmbaų kai tahapę̆koa̧ kalu, sĕmbaų tahapę̆koa̧ sę̆pų.

Ené su sahĕllo i sire mĕngkatewe nę̆gaghighilę̆ nasįkoa̧ u munarane. Tahapę̆koa̧ sę̆pų e, i sie nę̆koa̧ewe sę̆pų, tahapę̆koa̧ kalu e i sie nę̆koa̧ewe sakaeng, tahapę̆koa̧ uase 'e, i sie nę̆koa̧ewe uase. Tangú su ra̧ung u sahĕllo i sire nasįtodęewen munaraue, kų tahapę̆koa̧ kalu e nę̆bera̧e: «Mahi, i kitę tahatuari ren mę̆dea̧ apa radę mę̆kę̆kila̧ su pûng u ̧angį.» Ute i sire tĕllu tahatuari nahĕngkapuluangke, hakįu su sahĕllo ene i sire nariadi namunda̧ę̆, kų da̧ohon sakaeng i sire tĕllu e i sire pitumpu̧o su kataune. Tangú i sire nę̆sakaengke.

Arawe sara̧eng ka̧sakaenge, marĕngų-dĕngų monan sire man ipę̆tę̆tatahinǫ apa ĕndaį mę̆kę̆kila̧ e. Arawe wanuan sire sen takinasilo. Kutęú sĕngka̧ĕndįu i sire mang ka̧kasanggide su apa ĕndaį mę̆kę̆kila̧ e, ra̧ohǫewen sakaeng ĕndaį mĕngkatewe mę̆bę̆balang maradindading. Kutęú sara̧eng i sire ma̧munda̧e, uté i sire mang ka̧kasanggide. Ené sara̧eng i sire nasanggide su apa ĕndaį mę̆kę̆kila̧ e, sauneng nahuntinambang kakuate, kila̧ e. Kutęu apa ĕndaį mę̆kę̆kila̧ e kai ma̧sę̆pų bǫu kotǫ u wangǫ bĕmbu̧aeng, arawe karangę u wangǫ ene kotǫ-e tawe ikasasilo. Angkûng u Kasili i sire tĕllu e: «Tamai pakawuna̧ pai su kalune.» Kutęú manga esę e mĕngkatewe nĕmpę̆balang so̧ong pûng u kalu e. Sara̧eng i sire natamai so̧ong pûng u wangǫ e, sĕngkianu sakaeng i sire nisehǫ u sasį, hakįu sakaeng e niwonohę̆, arawe Kasili i sire tĕllu naka̧ahę̆kųe kalun bangǫ e, kų i sire tĕllu tawe niwonohę̆. I sire tawe maka̧ahę̆kų mapia, ua̧ingu wangǫ ene kai ma̧ĕnno ̧imembo wǫu patikų bangǫ, u itę̆tę̆dokang u ̧ana wǫu kotǫ-e, kų kurai ma̧ĕnno, kurai ma̧iewehę̆, kų takaawikang i sire tĕllu.

Ené tahapę̆koa̧ uase e kai pia̧ paku r. rarupa, kų i sie nanę̆telen

paku, kų nitahidângken sire tĕllu. Nĕsaųe nanĕtel' u paku, ĕndaį ĕndaį i sire man mĕtĕtatoļe su paku, kąawįe saraewen kotǫ u kalun bangǫ e. Tangú saraeng narĕnta su kotǫ u wangǫ e, sĕngkakĕla e kai Sangiang su kotǫ u wangǫ e, kų baļene sion paresĕ, kų baļe ene mĕngkatewe wuļaeng sĕsane. Tangú saraeng Sangiang e nikasilóen sire ‚ene, tangú i sire tĕllu nĕgĕlljen tabeą. Angkûng u Sangiang e: "Tabeą, Asǫ!" Bǫue' Sangiang e nĕberáe: "I kitę, Asǫ, ĕndaung sen keren kaghaghuwą-e, kai wuhúe nahĕmpasiļông, kų tangu ią kai makiwaļo si kamene tĕllu, mĕnsang haļ' i kamene kai mĕkapú." I sire tĕllu tangú kai rimĕnta mĕkawing Sangiang e, kų Sangiang e simimbang: "Ią mamben mądiri kahĕnga-hĕngang, batųu kawe pĕlli, taumata sĕngkatau 'pĕkawingang u tĕllun katau, hakįu ią mamben dumoloh' i kamene tĕllu: pĕbaļį soļong anun kamene kąpia, r. ią sen mąngoro: pĕmpĕdakǫe, pĕmpĕlintųe u ią kai pią ļukad-e, kų mĕntĕhang i kamene kai makaĕbą silaką masaria." Ené i sire nakiwaļóe: "Kai apa ļukad-u, Wawų?" Tangú Sangiang e nĕbĕkée u i sie kai 'lĕlukareng u manų Gahudą. Kų Sangiang e mĕngkatewe mąnokoļ' i sire tĕllu e. Arawe Kasili tahasĕpų e nĕberąe su Sangiang e: "Abe katakų i kami tĕllu e, Wawų! Kamagengbe i Wawų kawe matakų, u i Wawų kai pią nalang-e manų Gahudą, ute wĕkewe pinintu, manų tamaaļą su sĕpų." Kutęú Sangiang e nĕberąe: "Semben ta tĕmbąu mahasų, kasili rimĕnta su anuku, aghid' i sire waļinewe kere si kau e, ĕndaį tĕmbąu sĕpų, si sire e kawe sinapang d. ļutang gaghuwą; kai arawe i sire ene tawę u mawawaļį." Angkûng u Kasili e u: "Mĕnsang kate nalang i Wawų tamaaļą su sĕpųku! kaí semben tawe tĕmbąu ļaí mahasų, gahudą kere nalang i Wawų e naaļą su sĕpųku." Angkûng u Sangiang e u: "Ho, kamagengbe i kamene kawe mangabasĕ nalangku e, pahĕdóewe sarang mĕntĕhang dumĕnta, u ini sen maļighą, kų katewe abe pĕsasĕsilĕ; u ią kawe sen dųdolohĕ."

Ené mąhumbisaráe kere', sĕngkianu kotǫ u wangǫ e naunóe atalau napahįe su sasį; kutęu manų Gahudą e kai sen dimorǫ su kotǫ u kalun bangǫ e, hakįewen nakapahį kotǫ u wangǫ e. Kutęu saraeng Gahudą e kųkakĕláe Kasili i sire tĕllu e, tahasĕpų e mĕngkatewe nĕtahon nanakeng buļaeng, bǫue' nįlahopáe su manų Gahudą e, kų nįlahopa su matane. Kutęú kinahinông-e, kų nanawo su sasį hakįu sasį e nĕluą, kų nįdating u kotǫ u wangǫ, kaguwą u manų ene. Uté Sangiang e simangįe r. nĕberąe: "Makapĕbĕbiahĕ si sią e kawe nalangku, kų ĕndaį sen nįpapaten kamene, kų tangú wawáen kamene ią, soļong banuan kamene." I sire simimbang: "Makoąbe

kereapa, Wawų, ĕndaį sakaeng i kami tĕllu kawe sen niwonohę̄ dingangu raļohon sakaeng e." Sangiang e nęberąe: "Tanáęe, sakaeng e wawa wue."

Tangú Kasili r. Sangiang e natanaęe. Kutęu sĕngkakĕlla sakaeng nąun niwonohę̄ e sen éne, kerenelai taumata raļohon sakaeng e. Ute i sire nakoąe soļong bannan Kasili i sire tĕllu e. Sarąeng sen nawuną su wanua, ute tahasĕpų e nęberąe: "Endaį e kawe kawingku, watų kawe ią nakaaļą Gahudą e." Angkûng u tahakoą uase: "Maninbe i kau nakaaļą Gahudą e, kai tangú kai tą ią nękoą paku, kų nitętelę̄ su kalun bangǫ e, ute ĕngkedung tawe nakaaļą Sangiang e r. tawe nakaaļą kotǫ u wangǫ e, kaiso ĕngkedung kai nakaĕbą papate." Angkûngkewen tahakoą sakaeng e: "Kų kai tą ią nękoą sakaeng e, angkedung tawe nanętel' u paku r. tawe nanępų manų e. Mang ią nakariadi patikų ene." Kutęú i sire nęgęgutáe. Tangú su putusang u Ratu e, i sire patêng, kamageng i sire tĕllu ĕndaį ene piąu sĕmbaų mękawing Sangiang e. Kapulun Datu e kawe: Sangiang dingangu i sire tĕllu e kawe mętamba waļe, apępapangaku sĕntahawawinêng, kų Kasili e apĕlęhikingkewue, kere mędeą kiną, arau kâng, arau pakeang d. patikųewe ipąngidopę̄. Kų su ralung u titą e i sire ępą e tawe mętatĕntang; ute i sain ĕndaį manĕntang, ihukung, kamageng mękoą kerene. Uté sarang mętų u papaten sire ene i sire tawe nętatĕntang.

XXIV. VERTALING.

Verhaal van drie Prinsen.

Er waren eens drie Prinsen. Zij waren van dezelfde moeder en denzelfden vader. De eene was smid, de ander timmerman, de derde blaasroeren-maker.

Eens op een dag spraken zij te samen af, dat ieder een stuk werk zou leveren. De blaasroeren-maker maakte toen een blaasroer, de timmerman een boot, de smid maakte ijzeren voorwerpen. En binnen één dag toonden zij ieder zijn werk en de timmerman zeide: "Komaan, broeders, laat ons gezamenlijk gaan zoeken

datgene daar dat als de bliksem flikkert aan den gezichteinder". Alle drie de broeders nu waren daartoe genegen, zoodat zij zich dien dag gereed maakten om scheep te gaan, en de bemanning van hun schip waren 70 man. Daarop zeilden zij heen.

Terwijl zij nu aan 't varen waren, was langen tijd hun voorsteven gericht op hetgeen daar als de bliksem flikkerde. Maar hun land konden zij reeds niet meer zien. Opeens kwamen zij steeds nader tot hetgeen daar flikkerde, terwijl de bemanning van hun vaartuig maar steeds volijverig roeide. Terwijl zij nu roeiden, kwamen zij al nader en nader. En hoe meer zij naderden tot hetgeen daar flikkerde, hoe sterker de bliksem in kracht vermeerderde. Datgene nu, dat daar flikkerde, kwam te voorschijn uit den top van een goudkokospalm; die palm echter was zoo hoog, dat men den top niet zien kon. De drie Prinsen zeiden: "Breng het vaartuig dicht aan den boom." Daarop roeiden de manschappen naar den boom. Nadat zij naar den boom gegaan waren, werd plotseling hun vaartuig door de zee opgeslorpt, zoodat het zonk, maar de drie Prinsen konden den stam van den kokos omvatten, zoodat zij drieën niet verdronken. Zij konden zich niet goed vasthouden, omdat die kokospalm gladder was dan alle kokospalmen, omdat hij bedropen werd door olie, uit zijnen top en zoowel glad als glibberig was, zoodat hij voor hen drieën niet te beklimmen was.

De smid nu had spijkers en een hamer, en hij sloeg spijkers in, en zij zetten hunne voeten daarop. Wederom sloeg hij spijkers in en zij kwamen al hooger en hooger, de een achter den ander op de spijkers, al klimmende tot aan den top van den kokospalm. En toen zij aan den top des booms gekomen waren, zagen zij dat het een Prinses was in den top van den boom, en haar huis was negen katoe-bladen lang, en dat huis was geheel van goud. En toen zij de Prinses zagen, groetten zij drieën haar. De Prinses antwoordde: "Dag Heeren!" Daarop zeide de Prinses: Zoo groot als wij reeds zijn, Heeren, zien wij elkander toch nu eerst, en nu ga ik u vragen wat gij komt doen." Zij nu waren gekomen om de Prinses tot vrouw te nemen, doch de Prinses antwoordde: "Ik wil zeer bepaald niet, want het is verboden. dat *ééne* vrouw gehuwd is met drie mannen, en daarom zend ik ulieden weg; keert weder terug naar uw land en ik beveel u: gaat heen en begeeft u naar beneden, want ik heb een bewaker, en straks ontmoet ulieden groot onheil" Zij dan vroegen: "Wie is uw bewaker, Mevrouw?" Daarop vertelde de Prinses dat zij bewaakt

werd door een Garuḍa. En de Prinses zond hen voortdurend weg. Doch de Prins, die bekwaam was in 't schieten met het blaasroer, zeide tot de Prinses: "Wees niet bang om ons, Mevrouw! Wanneer Mevrouw bang is, omdat zij een Garuḍa tot bewaker heeft, het zou een sprookje, een verhaaltje zijn, dat een vogel niet met een blaasroer te treffen zou zijn." De Prinses antwoordde toen: "Het zijn er niet slechts honderd geweest, de Prinsen die tot mij gekomen zijn, met nog wel andere wapenen, dan gijlieden hebt. Gij hebt slechts een blaasroer, maar zij hadden groote geweren en donderbussen en toch is er geen van hen teruggekeerd". De Prins zeide: "Misschien is het dier van Uwe Hoogheid niet door mijn blaasroer te treffen, doch ook meer dan honderd Garuḍa's als die van Mevrouw, zijn door mijn blaasroer getroffen." De Prinses zeide: "Wel, indien gij uw overmoed op mijn dier koelen wilt, wacht dan totdat hij straks komt, want hij is spoedig hier, en hebt er later maar geen berouw over, want ik heb u reeds weggezonden."

Terwijl zij aldus met elkaar spraken, werd plotseling de top van den kokosboom in de zee gedoopt, of in zee gezwiept, en 't was reeds de Garuḍa die op den top van den kokospalm was gevlogen, zoodat de top van den boom werd neergebogen. En toen de Garuḍa op de drie Prinsen neerzag, leide de Prins met het blaasroer terstond een gouden pijl in het roer, blies dien af op den Garuḍa en wel in zijn oog. En hij werd er door getroffen en viel in zee, zoodat de zee opgolfde en den kop van den kokospalm bereikte, zoo groot was die vogel. De Prinses nu weende en zeide: "Mijn vogel was mijn levensonderhoud, en nu gij hem gedood hebt, nu moet gij mij maar medenemen naar uw land." Zij antwoordden: "Hoe zal dat geschieden, Mevrouw, aangezien ons vaartuig gezonken is met zijne bemanning." De Prinses zeide: "Gaat maar naar beneden, het vaartuig is er.

Toen gingen de Prinsen en de Prinses naar beneden. En ziet, het gezonken vaartuig was daar reeds, evenzoo de bemanning van het schip. Toen zetten zij koers naar het land der drie Prinsen. Toen zij aan land waren gekomen, zeide de blaasroeren-maker: "Dat is mijne vrouw, want ik heb den Garuḍa overwonnen." De smid zeide: "Al hebt gij den Garuḍa overwonnen, indien ik geen spijkers had gemaakt en geslagen in den kokospalm, zoo zoudt gij de Prinses niet hebben kunnen halen, noch den top des booms bereikt hebben, maar gij zoudt den dood gevonden hebben." De

scheepmaker zeide: „En indien ik geen schip had gemaakt, zoudt gij geen spijkers hebben ingeslagen en den vogel niet geschoten hebben. Slechts ik was de oorzaak van dit alles." Toen gingen zij een proces aan. De beslissing des Konings nu was, dat zij gedood zouden worden, wanneer een van hen drieën de Prinses huwde. De wil des Konings was, dat de Prinses en zij drieën in één huis zouden wonen en elkander als zuster en broeders zouden aannemen en de Prinsen moesten haar verzorgen, zooals met het verschaffen van vleesch of spijze of kleeding en al wat tot levensonderhoud dient. En in het vonnis stond, dat de vier elkander niet mochten verlaten, en degene die de anderen verliet, zou veroordeeld worden, als hij dat deed. En tot hunnen dood toe hebben zij elkander niet verlaten.

XXIV. AANTEEKENINGEN.

Tamba inang, tamba i amang. Mẹtamba of mẹtatamba bet. „gemeenschap hebben aan iets, bv. goederen"; tamba wa̧le „één huis bezittende of bewonende", zooals twee of meer gezinnen op Sangir gewoonlijk doen; i sie tamba wa̧leku „hij is mijn huisgenoot", i kandua e tamba wa̧le „wij zijn uit één huis." — sẹpụ; het blaasroer is het oude inheemsche wapen op Sangir. In verhalen wordt de boog (papitị) nimmer genoemd. Deze is alleen een kinder-speeltuig; men vindt alleen den kruisboog, waarvan de loop een bamboe-koker is, van welks wand aan twee zijden in de lengte een smal gedeelte is weggenomen, waarin zich de pees beweegt. De boog zelf en de pees zijn van bamboe. Binnen in den loop van den boog zit een stuk bladsteel van den sago-palm, waar de pees door heen loopt en dat tegen de pijl aan stoot, om die uit te drijven. Men vergelijke de studie van den heer C. W. Pleyte Wzn., „Bow and Sumpitan", Intern. Archiv f. Ethnographie", Bd. IV, 1891, bl. 271 vlgg. — 'lẹlukareng; voor de achtervoegsels -ang, -eng, -e worden b en d dikwijls w en r, zooals aan het begin der woorden, na open lettergrepen (bl. 45, 46)

bv. van kalabḙ̆, kaláwe, kaláweng; antibḙ̆, antíwang; ĕntudḙ̆, ĕntúre, ĕntúrang. Doch het is geen vaste regel, men vindt b en d ook wel behouden. — ute wḙ̆kewe, pinintu meestal zegt men tawḙ bḙ̆ke, ta̧ pinintu (bv. B. T. L. V. 1893, bl. 355, r. 2), in den zin van „het is nog nooit verteld of verhaald", doch hier zijn bḙ̆ke en pinintu gebruikt in den zin van „een fabeltje, een onwaar verhaaltje." — nanakeng (misschien van ana̧, vgl. bv. Mal. anak panah en den vorm nana̧, in 't Sang. een kinderwoord voor ana̧) is het pijltje van 't blaasroer, nooit langer dan twee vingers, van bamboe gemaakt, en aan 't eind met ruwe katoen omwonden.

XXV.

BION MAMIRAHI.

Tangú pịạ i Mamirahi rimaḷeng nanẹ̆pụ su wanua marau. Tangú i sie mĕngkatewe rimaḷeng. Tangú sarạeng i sie rụdaḷeng, kai nakaĕbạ kalu ghĕgerẹ. Kalu ene kai kalu Lampawanua, areng-e. Tangú su pung u kalu ene kai pịạ Sangiang mạhapa nalang-e manụ „Burong-sa-ekor" areng-e. Tangú Sangiang e nẹ̆berạe angkûng: „Kamageng i kau makaaḷạ nalangku rasị su kotọ u kalu e, ute iạ mariadi kawing-u." Tangú i sie mĕngkatewe nanarang u sẹ̆pụ-e su manụ e, kụ nisẹ̆pukang. Tangú sarạeng i sie nanẹ̆pụ, kuteu kinahinông-e su rokone r. napatiraḷang nanawo su ĕntana e: tangú mĕngkatewe nisamẹ u Sangiang e.

Tangú wọu ene Sangiang e kai nẹ̆bera, angkûng: „Kamageng i kau makaaḷạ arau makareạ undangku nẹ̆boso e, iạ buhụ́e mariadi kawing-u." Tangú i Mamirahi e mĕngkatewe simangị simangị, bọue' i sie nasasaẹ soḷong anun amang-e. Tangú i amang-e nakiwaḷọ́e: „Kai sụsangị u apa?" Angkûng i Mamirahi u: „Kai iapĕdẹ̆deạ u Sangiang e undang nẹ̆boso." Tangú i amang-e nẹ̆berạe: „Pangaḷạko wuḷaeng 'naẹ kạtataho su pasoḷo e, mase i kau rakọ tarạị panawuh'u wuḷaeng e su kinawosông u undang e, r. sangị pakaihạ." Tangú i sie mĕngkatewe simangị, nanawuh'u wuḷaeng e; tangú wuḷaeng e pinẹ̆sasamẹ u kanahĕnte, lĕlatu, katiarang, kụ i sire nakiwaḷọ́e: „I kau kai sụsangị u apa?" Angkûng i Mamirahi: „Kai sụsangị u iapĕdẹ̆deạ u Sangiang undang nẹ̆boso." Tangú nẹ̆berạe Kanahĕnte r. Lĕlatu e angkûng: „I kau e abe kasusa; hẹ̆do i kami mẹ̆deạ e, watụ i kau nẹ̆tuḷung i kami niapakâng buḷaeng e." Tangú i sire ene mĕngkatewe nanehọ undang ĕndaị nẹ̆boso e, r. nitaho kạpia su tatahông-e, kụ undang ene nẹ̆sau napenẹ kạpia; taugú nịlaonggọe si Mamirahi e, wọue' i Mamirahi e natamaịe soḷong anun Sangiang e, nangĕntudẹ̆ undang e.

Sarang nitẹ̆gone su Sangiang e, tangú nẹ̆berạewe kạpia, angkûng: „Kamageng i kau sasaẹ makaaḷạ anumitungku radẹ su pûng u

ļangį e, ute ią buhųe mariadi kawing-u kahĕnga-hĕngang.″ Tangú i Mamirahi e, i sie mĕngkatewe sųsangį tą u pinanihingang-e, hakį bokoļ' u matane sen kere manga kĕngkung. Bọue' i sie saų nasasaẹ kąpia soļong anun amang-e. Tangú i amang-e sĕngkarumating-e kai mąmaudẹ̆ atų. Tangú i Mamirahi e mĕngkatewe simangį-simangį su rĕllahẹ̆, mẹtẹtĕngkaļunggi. Tangú i amang-e nakiwaļóe: ″Kai kųkią u apa, amang!″ Angkûngben Mamirahi u: ″Kai sųsangį u iapẹdẹdeą u Sangiang e anumitung, pakįaļą dadẹ su pûng u ļangį e.″ Tangú angkûng i amang-e u: ″Saųko pangaļą buļaeng, mase i kau rakọ tarąį sĕlle soļong dasį tonggene, kų sawuhẹ̆, buļaeng e, mĕntĕhang 'samekang u hola; bọue' i kau e sangį dadẹ bọu sẹ̆bun ļuą e sarang dala raļere; pakaihą kumią e.″ Tangú i sie mĕngkatewe kimią; arẹ̆gan tĕllu ĕllo tĕllu hẹ̆bi i sie mĕngkai kųkią. Tangú su katĕllu ĕlone sĕngkianu pią hẹ̆są ļawọ-ļawọ, hakį kere tain sĕllihẹ̆ maihą, ĕndaį bọu pung u ļangį e, r. piąe apa mahamų kere luhud' u rĕndipahẹ̆ kanandune, arakutẹu kąkasanggide, ĕndaį kai hola lųhẹ̆są, mĕbẹ̆bawáe anumitung u Sangiang e, kų anumitung e kai kąkakiki su mohong u hola e, mẹtẹtara mapia-pia.

Bọue' i Mamirahi e mĕngkatewe limuasẹ̆ tąsihing-e kų i sie sasaẹe nolo nangaļą anumitung e, wọue' tarąį nįbawawa soļong baļe, wọue' i sie nataraįe soļong anun Sangiang e, nĕgĕllį u anumitung e. Tangú Sangiang e limuasẹ̆, kų nangaku u i Mamirahi e mariadi kawing-e, watų i sie nakatuhų parentane. Tangú i rĕdua ene tawe narĕngų sen pinẹ̆kawing.

XXV. VERTALING.

Verhaal van Mamirahi.

Er was eens een zekere Mamirahi, die met 't blaasroer ging schieten in een vergelegen land. Hij ging maar steeds voort. En terwijl hij voortging, vond hij een grooten boom. Die boom heette de Lampawanua-boom. En aan den voet van dien boom was eene Prinses, die haar lievelings-dier, een vogel genaamd ″Burong sa-ekor″ bewaakte. De Prinses nu zeide: ″Wanneer gij mijn lievelingsdier daar boven

in den top van den boom kunt halen, dan zal ik uwe gemalin worden.” Daarop richtte hij zijn blaasroer op den vogel en deze werd door hem getroffen in zijne borst, en viel onmiddelijk ter aarde; en terstond werd hij door de Prinses gegrepen.

Daarop zeide de Prinses: „Wanneer gij kunt halen of vinden mijn tooverdrank die uitgestort is, dan eerst zal ik uwe gemalin worden.” Toen weende Mamirahi zeer en ging daarop henen tot zijnen vader. En zijn vader vroeg: „Waarom weent gij?” M. zeide: „De Prinses laat mij zoeken een tooverdrank dien zij heeft uitgestort.” Toen zeide zijn vader: „Haal dat goud eens naar beneden, dat daar boven in den bamboe-koker is, ga vervolgens op, en strooi het goud op de plaats waar de tooverdrank is uitgestort, en ween hevig.” Daarop weende hij en strooide het goud uit; en het goud werd gegrepen door allerlei soorten van mieren, en deze vroegen: „Waarom weent gij?” M. zeide: „Ik ween, omdat de Prinses mij laat zoeken een tooverdrank die uitgegoten is.” Toen zeiden de Mieren: „Wees niet bekommerd; wij zullen het zoeken, omdat gij ons geholpen hebt door ons het goud te laten eten.” Daarop slorpten zij dien uitgegoten tooverdrank op en deden hem opnieuw in het vat, en die tooverdrank kwam weder volledig terug en werd aan Mamirahi gegeven, waarop M. den drank aan de Prinses ging brengen.

Toen hij hem aan de Prinses had overgereikt, zeide zij weder: „Wanneer gij mijn sluier kunt gaan halen, daarginds aan den gezichteinder, dan eerst zal ik waarlijk uwe gemalin worden.” Toen weende Mamirahi zeer hevig, zoodat de zwelling zijner oogen zoo groot was als vuisten. Daarop ging hij weder heen tot zijnen vader. Toen hij aankwam, zat zijn vader katoe te naaien. En Mamirahi weende maar aldoor op het erf, terwijl hij zich heen en weder rolde. Zijn vader vroeg hem toen: „Waarom weent gij, vadertje?” M. zeide: „Ik ween, omdat de Prinses mij laat zoeken een sluier, dien ik ginds aan den gezichteinder moet halen.” Zijn vader zeide: „Haal weder goud, maak u vervolgens op en ga naar den top van het voorgebergte en strooi het goud, dit zal dan onmiddelijk gegrepen worden door hola-visschen; vervolgens moet gij weenen van de branding af tot daar waar de d a ḻ e r e-plant kruipt; gij moet hevig huilen.” Daarop ging hij huilen; drie dagen en drie nachten huilde hij maar. En op den derden dag kwam er plotseling een zeer groote school visschen, zoodat het was als het aanspoelsel eener sterke strooming; zij kwamen van den gezichteinder en er was iets roods in den langen vorm van een regenboog, en terwijl

zij al meer naderden, ziet zoo waren het de hola-visschen die in eene school zwommen, den sluier der Prinses dragende en de sluier werd vastgehouden in de bekken der hola's, die zeer netjes op eene rij geschaard waren.

Daarop verheugde zich Mamirahi buitengemeen en hij ging af, waadde door het water en nam den sluier, vervolgens ging hij op en bracht dien naar huis en daarop ging hij naar de Prinses en gaf den sluier. En de Prinses was verheugd en erkende dat Mamirahi haar gemaal moest worden, omdat hij hare bevelen had kunnen opvolgen. En niet langen tijd daarna zijn zij gehuwd.

XXV. AANTEEKENINGEN.

Lampawanua, zie Jaargang 1893, bl. 342. — mạhapa is een bij zondere praesens-vorm, evenals 't Taroeneesche mạtikį; zie boven, bl. 34. Behalve dezen vorm vindt men nog: mạhuwo en mạhĕntudẹ̆, dus voor mĕlẹ̆hapa, mĕlẹ̆huwo, mạngĕntudẹ̆. Deze vormen drukken 't duratieve der handeling uit. — nalang, zie boven, bl. 43, 50. — manarang (tarang) bet. „in rechte lijn brengen met„, van een wapen dus „richten, aanleggen„. Zie verder Jaargang 1893, bl. 440. — doko wordt vooral van dieren gebruikt; van menschen heet de borst sẹ̆bạ. — napatiraḻang, zie Jaargang 1893, bl. 344.

Amang-e is natuurlijk zuiverder dan iamang-e, maar bij dit woord is de i niet meer een apart woord, zoodat men haar meestal behoudt, waar zij volgens den regel zou moeten wegvallen. Zie bl. 243. — pasoḻo is een bamboekoker, meestal van timbĕllang, met een deksel. — Kanahĕnte komt ook voor in den vorm kahangĕnte. Hier heeft dus omzetting plaats gehad met gutturaliseering van de n tusschen twee klinkers. Zie bl. 29. De kanahĕnte is een groote zwarte mier, de lĕlatu is een kleiner soort. De katiarang is ook een groote soort. Hier worden weder dieren die in den grond leven als belust op schatten voorgesteld, zooals ook in N°. XIX. — De anumitung (afleiding, zie bl. 72) is een zwarte schouderdoek of slendang, die des te wijder is, naar-

mate de draagster van hooger adel is. Niet-adellijke vrouwen die niet van slavenafkomst zijn, mogen slechts zeer korte dragen. De vorstelijke vrouwen slaan een gedeelte er van over 't hoofd heen, als zij uitgaan.

M a m a u d ę̆ a t ụ bet. de bladeren die voor dakbedekking dienen (sago-bladeren) aaneen naaien tot een p a u d ę̆, d. i. een reeks van sago-bladeren, in elkaar gelegd, en tot op de helft der breedte over een bamboe-stok gevouwen en voorts gehecht. Zulk een a t ụ s ĕ m p a u d ę̆ (zie bl. 235) is ongeveer een vadem lang. Eene rij van zulke bladeren, van den nok van 't dak tot beneden, heet p a r e s ę̆. — A m a n g is een gewone vocatief van vaders tot hunne zoons, vgl. ons „vadertje”, op dezelfde wijze bij ons volk in gebruik. Vgl. ook 't gebruik van b a p a in 't O. en N. Jav. en van t â t a in 't Sanskrit. — De h o l a wordt in 't Mal. i k a n r o a genoemd. Over den Sasahara-term, zie bl. 235. Bij het paren van deze visschen tot h o n g k ạ's wordt de lange bek van den eenen in den staart van den anderen gestoken.

XXVI.

BION KASILI RINGANGU KAWAḺO.

Kai pia̤ tau rarua sĕngkapapûng, nĕ̤paparingang nĕnalang nĕ̤saḻai su wanua marau-rau. Tangú tau wawine kai pia̤ kapapia, ku̧ nikarahiuaneng namantel' u ana̤-e su raḻung u undangeng e. Tangú rario̧ ene ni̧papikungken kahiwu, wo̧ue' niawi̧ su koto̧ u kalu Ḻampawanua ghĕ̤gere̤.

Tangú kai pia̤ Kasili ma̤nĕ̤pu̧; kute̤u i sie nakaĕba̤ manu̧ Gahuda̤ su koto̧ u kalu ene, ku̧ ma̤ngĕmmung dario̧ ka̤papikungsu koto̧ u kalu ene. Kute̤u sara̤eng manu̧ Gahuda̤ e timĕlla̤, tangú Kasili e mĕngkate tàrai̧ nawi̧ su koto̧ u kalu e, nakasilo pia̤ apa ma̤papikung. Sarang i sie nakaĕba̤ u kai rario̧, ka̤papeta su raḻunge, tangú rario̧ ene mĕngkate ni̧bawawa soḻong baḻe ku̧ ni̧lahikingken meterĕ̤, u Kasili ene nakaĕba̤ e kai lai ĕmpi̧ u Meterĕ̤ e, u i sie kai lai rario̧ na̤uu kinaĕbakeng u Meterĕ̤ ma̤nĕ̤pu̧ su undangeng.

Tangú sara̤eng dario̧ ene sen natĕllang, ute i sie ni̧tatĕntirôngken Meterĕ̤ e, niapĕ̤sikoḻa; sahĕllo mĕheda e nasue; nĕ̤sau̧ su karua ĕlone, nitĕntirông nĕ̤basa, nasue. Tangú rario̧ ene nakawasa̤e ringangu i sie nahĕntinambáen kapandene. Tangú sara̤eng napande, i sie niapĕlukadĕ̤ sikoḻa. Katĕllu ĕlone i sie mĕngkate su̧sangi̧ bo̧u nĕndiaga̤ sikoḻa e, u i sie tawe irarekeng u manga sikoḻa ghaghere̤ e. Kute̤u ni̧gagheserĕ̤, sarang nikalákĕ̤ su Meterĕ̤ e. Tangú sarangken i sie natĕllangke ·kahĕngang, kute̤u i sie nĕ̤dorongke Meterĕ̤ e rimaḻeng. Tangú sara̤eng bo̧eten nĕ̤koa̤ sinasa̤-e, angkûng u Meterĕ̤ e: „Rako̧ tarai̧ soḻong dala pia̤ ehe masaria e, mase kui pakaiha̤: mĕntĕhang pia̤ kawaḻo sumimbahĕ̤.„

Tangú i sie mĕngkatewe tarai̧ kimui, tangú Kawaḻo e simimbahĕ̤, bo̧ue' i sie nangaḻa̤, nisakêng i tataghuang. Sara̤eng i sie nasake, mĕngkatewe nipaḻo̧, tangú Kawaḻo e timaḻang timaḻang, ku̧ i rĕdua e nakoa̤ soḻong kĕhu. Sarang napĕllo̧e su taḻoaran kĕhu, tangú nakasilo pia̤ apa natuahĕ̤. Kasili e timumpa̤e nanamȩ; sarang nisamȩ, arakutȩ kai tuḻadang u Sangiang. Tangú Kawaḻo e nĕ̤bera̤e: „Pĕllo̧e!„ ḵai Kasili e tawe namĕllo̧. Angkûng u Kawaḻo e: „I kau hĕ̤do mĕ̤sasĕ̤silĕ̤!„ Tangú tuḻadang ene ni̧tatahoe su raḻung u papodȩ-e,

wọu ene i rĕdua nẹ̆sauẹ rimaḷeng, kụ i rĕdua tawe nakarekeng ĕlone r. wuḷang-e.

Bọue' samuri wọu ene i rĕdua natumpáe su apeng. Sĕngkakakĕlla e kai pią pẹ̆goḷ' u manụ Gahudą mąnawo su apeng ene: tangú Kasili e timumpáe nanamẹ, kaí angkûng u Kawaḷo u: „Abe samẹ; duịe rasị su lelang u kalu e.” Tangú mĕngkate nịdaruị su kalu e, wọu ene nẹ̆saụ dimaḷeng. Tangú saręeng napĕllọ su pondoḷ' u apeng bawa sĕmpotọ e, kutẹú kai pią hola nawuą su ruḷunge; tangú Kasili e mąnamẹe wúe; kaí angkûng u Kawaḷo u: „Baláe! pĕllọe! abe samẹ! Tangú nipĕllọ-e kąpia.

Uté wọu ene i rĕdua e nẹ̆sauẹ rimaḷeng kụ nakaĕbąe soa. Angkûng u Kawaḷo u: Tumpáe! ringangu ią ikịe sini; kaí i kau e pakaingatẹ̆ bue, u mĕntĕhang pią hombang-u. Bọue' Kasili e nataraịe soḷong anun Datu e, ringangu nẹ̆gĕllịen tabeą. Tangú niapakaiangke su kadera. Tangú angkûng u Ratu u: „I kau e mĕnsang kai pią karadiahang.” Angkûng u Kasili u: „Tala, mĕngkate mĕdẹ̆darangeng.” Bọue' Ratu e nakiwaḷóe: „Kai apa ĕndaị su papodẹ-u e?” Angkûng u Kasili e u: „Tala”. Kaí angkûng u Ratu e u: „Kĕnnangko aḷą, apa ene; ią den kumakĕlla.” Tangú saręeng Datu e nakasilo, u kai tuḷadang, tangú nẹ̆berąe i sie: „I kau pẹ̆deąko Sangiang gahị-e kere ini e; kamageng i kau e kai tamakareą, ute i kau e takụ 'tẹ̆tareng.” Tangú Kasili e mĕngkate simangị, d. nasasaẹe soḷong anun Kawaḷo e. Tangú angkûng u Kawaḷo u: „Kai sụsangị u apa?”

Angkûng u Kasili u: „Ią kai iapĕdẹ̆deą Sangiang pią tuḷadang-e ini e, kaí ią tawe makaĕnna, mĕnsang mẹ̆deą suapa.”

„Kate! ią e sen mĕbẹ̆bera, u abe samẹ; kaí i kau tawe nahimang.”

Tangú Kawaḷo e nẹ̆berąe: „Dákọe i kau tamai soḷong anun manụ Gahudą e, wọue' kui si sie r. pauḷịewen oro si kau e u i kau kai iapĕdẹ̆deą Sangiang kere su tuḷadang e.” Tangú i sie mĕngkate kimui. Angkûng u Ghahudą e u: „I kau e kai kụkui si sai, Asọ!”

Angkûngben Kasili u: „Kai iapĕdẹ̆deą Sangiang pią tuḷadang-e ini e.” Kai angkûng u Ghahudą e u: „Abe kasasusa, Asọ! ią mẹ̆tuḷung i kau e, kere lai i kau nẹ̆tuḷung u ią e.” Tangú Ghahudą e taraịe nẹ̆tako Sangiang u Wowon-Sarameng e, mase nisĕllẹ-e su panid-e. Tangú saręeng sen su ḷanteh' u sasị e, Sangiang e mĕngkatewe nĕnawon sinsing-e su ḷaudẹ̆ ene; bọu ene manụ Gahudą e nẹ̆bawąe Sangiang e soḷong anun Datu e, kụ Datu e mĕngkate mapulu mẹ̆kawing. Kaí angkûng u Sangiang e u: „Kamageng i kau e tawe

makaaḷạ sinsingku nanawo su sasị e, ute iạ madiri mariadi kawing-u.″ Tangú Ratu e kimuịewe Kasili e; tangú Kasili e mĕngkate sụsangị, pirua, ringangu natamaịe soḷong anuu Kawaḷo e. Tangú angkûng u Kawaḷo e u: ″Rakọko tanáẹ bawa soḷong pondoḷ' u apeng e, mase kui hola e.″ Tangú i sie mĕngkate kimui hola e; kutẹu sĕngkakakĕlla e, sinsing i Wawụ e sen kạdaḷuhe su mohong u hola e, wọue' nitódẹe su Ratu e. Tangú wọu ene Sangiang e nẹ̆berạewe kạpia su Ratu e: ″Tabeạ u i kau e kai makareạ undangku nẹ̆boso e.″ Tangú Ratu e nẹ̆sauewe kimui Kasili e, kụ Kasili e mĕngkai sụsangị. Sarang sụsangị, kutẹu lĕlatu e nanẹ̆sụe undang ĕndaị nẹ̆bôso e, tangú nitahone su sẹ̆pụ e kạpia r. nịgaghĕllịe su Ratu e. Tangú Sangiang e nẹ̆berạewe kạpia: ″Kamageng i kau e manginung akẹ bawáḷui ghati su galasẹ̆ ĕndaị e, ute i kau e makoạ kawingku.″ Tangú Ratu e nanginungke; kaí waḷinẹbe akẹ undang, kaiso kai akẹ makạpate; tangú Ratu e sarang nanginungke, uté i sie nate. Sarang nate, kutẹ Kasili ĕndaị nasaghedẹ̆ e nariadi kawing u Sangiang ene, r. Sangiang e nẹ̆bera: ″Mẹ̆kawingbe taumata tạsaghed-e mạpiângbe taumata nasaghedẹ̆ e.″

Nahẹ̆pusẹ̆.

XXVI. VERTALING.

Verhaal van een Prins en een Paard.

Er waren eens twee echtgenooten, die elkaar opwekten om te gaan spelen en dansen in een zeer ver gelegen land. De vrouw nu was zwanger en zij werd overvallen door de geboorte van een kind in het woud. Het kind nu werd gewikkeld in een sarong, daarop werd het boven in den top van een grooten Lampawanua-boom gebracht.

Nu was er een Prins, die met het blaasroer aan 't schieten was, en deze trof een Garuḍa-vogel aan, op den top van dien boom, die een in een doek gewonden kind op dien boom gezelschap hield. Toen de Garuḍa weggevlogen was, klom de Prins op den top van den boom en zag dat daar iets in een doek gepakt was.

Toen hij bevonden had dat het een kind was, dat daarin was geknoopt, bracht hij dat kind naar huis, en het werd opgevoed door een Meester, want die Prins die het gevonden had, was ook het pleegkind van den Meester, want hij was ook als kind gevonden door een Meester, die was gaan schieten met 't blaasroer in het woud.

En toen het kind reeds groot was geworden, werd het onderwezen door den Meester, liet hij het school gaan. Eén dag leerde hij spellen en kon het; voor de tweede maal den tweeden dag onderwezen wordende en wel in het lezen, was hij daarin volleerd. Het kind kon dus lezen, en hij nam steeds toe in knapheid. En toen hij volleerd was, werd hij aangesteld om op de schoolkinderen te passen. Den derden dag weende hij zeer, nadat hij op de schoolkinderen gepast had, omdat de groote schooljongens niet om hem gaven. En zij kregen slaag, toen hij ze bij den Meester aanklaagde. En toen hij volwassen was geworden, vroeg hij den Meester om op reis te mogen gaan. Nadat hij nu zijn teerkost had klaar gemaakt, zeide de Meester: „Ga daar heen waar een groot alang-alang-veld in het binnenland is, en roep dan hard, terstond zal er dan een paard antwoord geven.

Terstond daarop ging hij heen en riep; en het Paard antwoordde; daarop nam hij het en besteeg het. Toen hij er op zat, sloeg hij het, en toen rende het Paard voort, en zij beiden zetten koers naar het bosch. Toen zij midden in de wildernis gekomen waren, zagen zij dat daar iets was dat licht verspreidde. De Prins sprong af en greep het; toen hij het gegrepen had, ziet toen was het de beeltenis eener Prinses. Het Paard nu zeide: „Laat het neer", doch de Prins liet het niet los. Het Paard zeide: „Gij zult er berouw van hebben." Die beeltenis stak hij in zijn zak, daarop gingen zij weder voort en konden niet berekenen de dagen en de maanden.

Daarop kwamen zij aan het strand. Zij zagen het jong van een Garuḍa op dat strand vallen; toen sprong de Prins af en greep het; doch het Paard zeide: „Grijp het niet; zet het daar op dien boomtak daar boven." Toen zette hij het op den boom; daarop ging hij weer verder. Toen hij gekomen was aan het beneden-eind van het strand, was daar een h o l a-visch op het strand geworpen en de Prins wilde hem grijpen, doch het Paard zeide: „Laat dat, laat hem los, grijp hem niet!" Toen liet hij hem weer los. Daarop gingen zij weer verder en vonden eene stad. Het Paard zeide: „Spring af en bind mij hier vast, maar gij, geef goed acht, want straks zult gij eene ontmoeting hebben." Daarop ging de Prins

naar den Vorst en groette hem. Men liet hem op een stoel zitten. Toen zeide de Koning: „Gij hebt wellicht eene aangelegenheid?” De Prins zeide: „Och neen, ik breng zoo maar een bezoek.” Daarop vroeg de Vorst: „Wat is dat daar in uwen zak?” De Prins zeide: „Niets,” doch de Koning zeide: „Haal dat ding eens voor den dag, ik wil het eens zien.” Toen de Koning gezien had, dat het eene beeltenis was, zeide hij: „Zoek gij eene Prinses, wier gelaat is als dit; wanneer gij er geene kunt vinden, zal ik u in stukken houwen.” Toen weende de Prins zeer en ging naar het Paard. En het Paard zeide: „Waarom weent gij?”

De Prins zeide: „Mij is gelast de Prinses te zoeken wier beeltenis dit is. En ik kan niet bedenken, waar ik haar zal zoeken.”

„Daar hebt ge 't al! ik zeide het u reeds, dat ge het niet moest grijpen, doch gij hebt niet geluisterd.”

Toen zeide het Paard: „Ga gij heen naar den vogel Garuḍa, roep hem en zeg hem het bevel dat u gegeven is, dat gij eene Prinses moet zoeken zooals op de beeltenis is.” Daarop dan riep hij hem. De Garuḍa zeide: „Wien roept gij, Jonker?”

De Prins zeide: „Ik moet de Prinses zoeken wier beeltenis dit is.” Toen zeide de Garuḍa: „Wees niet bezorgd, Jonker, ik zal u helpen, zooals gij ook mij geholpen hebt.” De Garuḍa nu ging heen en stal de Prinses van „Boven den Opgang der Zon” en stak haar tusschen zijne vleugels. En toen zij reeds boven de zeè waren, liet de Prinses haren ring in zee vallen; daarop bracht de Garuḍa de Prinses tot den Koning, en de Koning wilde haar huwen, doch de Prinses zeide: „Wanneer gij mijn ring die in zee is gevallen niet kunt halen, dan wil ik uwe gemalin niet worden.” Toen riep de Koning den Prins, en de arme Prins weende voortdurend, en ging heen naar zijn Paard. En het Paard zeide: „Ga naar het benedeneinde van het strand en roep den h o l a-visch.” Toen ging hij den h o l a roepen en zag dat de ring van Mevrouw om den bek van den h o l a zat; daarop toonde hij hem den Koning. Toen zeide de Prinses weder tot den Koning: „Tenzij gij kunt vinden mijn tooverdrank die uitgestort is.” Toen riep de Koning weder den Prins, en de Prins weende. Terwijl hij weende, daar zogen de mieren dat uitgestorte geneesmiddel op, en hij deed het weder in de blaaspijp, en gaf het aan den Koning. Toen zeide de Prinses weder: „Wanneer gij uit dat glas het water drinkt dat het aangezicht verandert, zoo zult gij mijn gemaal worden.” Toen dronk de Koning; doch het was geen tooverdrank, maar het was

doodelijk water: toen nu de Koning het gedronken had, stierf hij. Toen hij gestorven was, werd die Prins, op wien al het werk was neergekomen, de gemaal der Prinses, en de Prinses zeide: „'t Is beter den man te trouwen die de moeite heeft gehad, dan dengeen, die de moeite niet heeft gehad."

Einde.

XXVI. AANTEEKENINGEN.

Nikarahiuaneng. Den stam van dezen vorm vindt men terug in dahiu, waarvan dumahiu „trachten ergens bij tijds te komen" en makarahiu, „iemd. op weg komen in te halen", karahiuang „overvallen, ingehaald door." Dit laatste is dus de sec. stam, die met 't voorvoegsel ni en 't achtervoegsel -eng den bovengenoemden vorm geeft. — nĕheda is van het Arab. hedja „spellen". — sikoḷa, 't Holl. „school", wordt zoowel van het schoolgebouw als van de schoolleerlingen gebruikt. — papodẹ is hetzelfde woord als popodji, dat in 't Maleisch van Menado voor „zak" wordt gebruikt. De reduplicatie heeft den Sangireeschen vorm. — Het Sang. heeft de twee vormen: tuḷada in de bet. „model, voorbeeld" en tuḷadang in de bet. van „afbeeldsel, afbeelding", zooals ook N. Jav. tulaḍa „model" heeft, naast tuladan. O. Jav. heeft tulada. Uit den term samẹ, die hier voor het grijpen naar dit afbeeldsel wordt gebruikt, blijkt, dat het als in de lucht of tusschen de struiken fladderend wordt gedacht. — masaghedẹ̆ bet. „vermoeid", doch is hier in eenigszins andere bet. gebruikt, zooals de vertaling weergeeft. — mạpiângbe, zie bl. 107.

Dit geheele stuk herinnert zeer sterk aan No. XXV, waarom ik dit er dan ook op heb laten volgen.

XXVII.

BIO PIẠ ANẠ U RATU R. ANẠ U GHUGỤ.

Anạ u Ratu r. Ghugụ e, apan kal̥aĕllo i rĕdua tawẹ monaran dĕdua apa, hal̥ĕ̦ i rĕdua apan kal̥aĕllo mang kẹtạu mẹkẹkasing, mẹkẹkinikirĕ̦, mĕdẹdara, sumbál̥iu kai manga rariọ bawine. Maĕllo maĕllo hal̥ĕ̦ i rĕdua mĕngkai mẹkẹkasing; tangú sarang mĕngkate kere', tangú Ratu e mĕngkatewe nangemong korọ u manga kasing, korọ u kawul̥u, korọ u kinikirĕ̦, kụ nịtataho su waki e, wọue nipĕllọ su meda. Sarạewen narĕnta wọu mĕnẹnalang, sĕngkahumpạ mĕngkatewe nĕlekesĕ̦ baki e. Sarang sĕngkakĕlla wal̥inewe kâng, i rĕdua mĕngkatewe nẹbuạ, bọue' nẹsaụ nĕmpĕnalang, maĕllo maĕllo i rĕdua mang kere'. Tangú mageng kumâng, i rĕdua kate kụkâng anun anạ u Ghugụ, puhineng i amang-e mapia wue naung-e.

Tangú mĕngkatewe nịlahukung u Ratu. Kûng u Ratu e u: "Kumbahang delain mẹtatamba mĕnalang." Sarang kere', i rĕdua mĕngkatewe nangẹdo nĕmpĕnalang. Tangú sarang kere', i rĕdua tatẹ́e makapĕnalang, tangú mĕngkate nẹpaparingang nẹkakutu. Kûng u anạ u Ratu e u: "Iạ kutúe kal̥ĕmona, Anú!" Kûng u anạ u Ghugụ e u: "Tala, iạ kutúe kal̥ĕmona, Anú!" Tala, i rĕdua mĕngkate mẹdĕdarendehĕ̦, kutẹu anạ u Ratu nẹkutụ́e anạ u Ghugụ e kal̥ĕmona. Sarạeng kạpẹkutune, kutẹu anạ u Ghugụ e kinahuntikilangke, tangú anạ u Ratu e mĕngkatewe naghĕngging tarạ̣i. Bọue' napukóe, anạ u Ghugụ e; sĕngkapẹtị-e anạ u Ratu e sen tadịe. Dimal̥ingarạ́e, sĕngkakĕlane kate pakel-e kinasilone; tangú anạ u Ghugụ e mĕngkatewe simangị, piruá.

Ené, anạ u Ratu e nakaĕbạe wal̥en Ansuang bawine. Sarang nakasilo, kûng u Ansuang e u: "Pulungku, pulungku, mate mate mĕdẹdeạ pulung e!" Kûng u anạ u Ratu e: "Upungku, upungku, mate mate mĕdẹdeạ si Upung." Kaí, wal̥en Ansuang ene mĕngkai napenẹ u wakes' u kĕmbol̥eng, su hondạ e mĕngkai napenẹ u sal̥eh' u manụ. Tangú su l̥ampung u wal̥en Ansuang bawine e kai piạ Ansuang kụkinạ taumata.

Tangú kûng u Ansuang bawine e: "Ią den mĕlaudę̆ sahĕllo." Kamageng mĕlaudę̆ sĕhę̆bi, tangú kai sĕntaung. Sarąeng sasaę nĕlaudę̆, tangú aną u Ratu e mĕngkatewe nįtatahon Ansuang e su raļung u wantaļę̆ e. Sarang Ansuang bawine napaghohę̆, Ansuang ĕndaį kųkiną taumata e rimĕnta nanahę̆sidę̆ d. nę̆tako kiną u Ansuang bawine e, wǫue' mĕngkatewe nĕlekesę̆ bantaļę̆ e, kai tangú tawe nakahombang aną u Ratu su raļung u wantaļę̆ e. Sarąeng Ansuang bawine e narĕnta, tangú nakiwaļóe: "Tawę taumata manga wǫu íni?" Kûng u aną u Woki e u: "Ansuang su ļampung i kadua tahiupung e wǫu rimĕnta nę̆tako; manga kiną e nasuen bawane."

Bǫue' i rĕdua mĕngkatewe nahungkâng. Sarang bǫu kimâng, aną u Ratu e mĕngkate kimaiang su tę̆ba, kutęu i sie nakasiļóe pią apa kimerong dadę su pûng u ļangį. Tangú aną u Ratu e mĕngkatewe nĕhabarę̆ su Ansuang e: "Ią den dumaļeng, Upung!" Kûng u Ansuang e: "I kau mę̆baļį bue?" Kûng u aną u Ratu e: "Tala, ią mę̆baļį bue, Upung!" Kûng u Ansuang e: "Ho, rakǫe! kai pę̆baļį bue." Bǫue' i sie mĕngkatewe rimaļeng. Kutęu i sie nakaĕbąe rariǫ bawine mahuala mę̆kę̆koą kâng. Kûng u rariǫ bawine e u: "Pahę̆doko, Anu! i kadua ren kumâng." Kûng u aną u Ratu e u: "Tala, ią den tamakakâng." Kûng u rariǫ e u: "Tala, Anú, ren kumâng." Tangú wǫue' i rĕdua mĕngkatewe kimâng. Sarang bǫu kimâng, i rĕdua mĕngkatewe nangehę u anumitung, d. nanaką u panamban dĕdua ghę̆guwą, bǫue' rimaļeng. Sĕngkahombang i rĕdua, piąewe rariǫ bawine mę̆kę̆koą lai kâng. Nę̆papaedewe kimâng. Sarang bǫu nahungkâng, mĕngkatewe nahundaļeng i sire tĕllu. Kutęu nakaĕbąe rariǫ mę̆kę̆koą kâng, nę̆paparingkewe nahungkâng. Sarang bǫu kimâng, i sire ę̆pą mĕngkatewe nĕmpamikung kamania, pę̆sĕnaung anumitung, batųu Ansuang pią nalang-e ghuļintang kųkerong, kinasilon aną u Ratu e, kai mąpinsang, makaimbu raļurun kamania.

Sarang narĕnta su waļen Ansuang pią nalang-e ghuļintang e, aną u Ratu e mĕngkatewe nę̆tĕngkawatang, bǫue' kimende. Kûng u Ansuang e: "Kai nę̆kapura?" Kûng i sire tĕllu: "Kai nararung; mĕntĕhang mageng kai ta tawungang u kamania, tawe muļe." Bǫue' mĕngkatewe nasuen tawunge, kamania sĕnaung u anumitung i sire ę̆pą e. Tangú sarąeng napenę u pę̆pusę̆ e waļe e, kutęu Ansuang e mĕngkatewe napinsang. Sarang Ansuang e napinsang, tangú i sire ę̆pą mĕngkatewe nangaļą guļintang nalang u Ansuang e, wǫue' i sire ę̆pą nĕsuļe kąpia. Sarang narĕnta su waļen Ansuang bawine e, i sire lima mĕngkatewe nę̆guļintang. Sarang kąpę̆guļintange,

kutẹu Ansuang e nakasilóe nalang-e kai rala kụkerong su anun Ansuang bawine e. Kutẹu i sie mĕngkatewe nataraị. Sarang Ansuang e naĕndaị mangu̦le nalang-e, tangú i sire lima e mĕngkatewe nẹ̆kĕmbuni su ra̦lung u wanta̦lẹ̆ e. Sarang Ansuang e narĕnta, mẹ̆pẹ̆parẹạ su wa̦le e, tate nakarẹạ, tangú mĕngkatewe nĕlekesẹ̆ banta̦lẹ̆ e, kaí tawe nakarẹạ. Sarang tanakarẹạ, i sie mĕngkatewe nẹ̆ba̦lị kạpia, mĕngkatewe nịbawala, nalang-e e.

XXVII. VERTALING.

Verhaal van de Kinderen van een Koning en een Rijksbestierder.

De kinderen van een Koning en van een Rijksbestierder voerden den geheelen dag niets uit; zij deden den geheelen dag niets dan tollen, knikkeren en met kokosdoppen spelen, hoewel die kinderen beiden meisjes waren. Elken dag deden zij niets dan tollen, en toen dat alzoo bleef, raapte de Koning de stukken der tollen, de stukken kokosdoppen, de stukken der knikkers op, leide die op den tafelbak en zette dien vervolgens op tafel. Toen zij van het spelen kwamen, namen zij terstond het deksel van den tafelbak af. Toen zij zagen dat het geen eten was, stonden zij terstond weer op en gingen weder spelen. Iederen dag deden zij maar zoo, en wanneer zij wilden eten, gingen zij maar eten bij het kind van den Rijksbestierder, omdat haar vader goedaardig van hart was.

Toen leide de Koning hun een straf op. De Koning zeide: „Gij moogt niet meer samen spelen”. Daarop hielden zij op met spelen; en toen zij nu niet meer konden spelen, wekten zij elkander op om elkaar te luizen. De dochter des Konings zeide: „Laat mij het eerst geluisd worden, vriendin!” De dochter van den Rijksbestierder zeide: „Neen, laat mij 't eerst geluisd worden, vriendin!” Maar neen, zij beiden gingen aan 't kibbelen, en toen luisde de dochter des Konings het eerst de dochter van den Rijksbestierder. Terwijl zij elkaar aan 't luizen waren, viel de dochter van den Rijksbestierder in slaap, en verdween de dochter des Konings daarop naar boven,

Daarop werd de dochter van den Rijksbestierder wakker. Toen zij zich oprichtte, was de dochter des Konings er al niet meer. Naar boven kijkende zag zij nog slechts hare hielen. Toen weende de arme dochter van den Rijksbestierder.

De dochter des Konings nu trof het huis van eene Reuzin aan. Toen zij haar zag, zeide de Reuzin: „Mijn kleindochter, mijn kleindochter! ik stierf haast van het zoeken naar mijn kleindochter!” De Koningsdochter zeide: „Mijn grootmoeder, mijn grootmoeder!” ik stierf haast van het zoeken naar mijne grootmoeder!” Het huis dier Reuzin nu was geheel vol van in de zon gedroogd haaienvleesch, onder den dak-rand was het vol van kippennesten. En in de buurt van het huis der Reuzin was een Reus die menschen at.

De Reuzin nu zeide: „Ik ga een dag lang visschen.” Wanneer zij één nacht ging visschen, dan beteekende dat een jaar. Toen zij heen ging om te visschen, deed de Reuzin de Koningsdochter in de kist. Toen de Reuzin uit 't gezicht was, kwam die Reus, die menschen at, snuffelen, en het vleesch van de Reuzin stelen; daarop lichtte hij het deksel van de kist op, doch vond de Koningsdochter in de kist niet. Toen de Reuzin terug kwam, vroeg zij: „Is hier ook iemand geweest?” De Koningsdochter zeide: „De Reus die in de buurt van Grootmoeder en mij woont is komen stelen: al de visch heeft hij meegenomen.”

Daarop gingen zij eten. Nadat zij gegeten hadden, ging de Koningsdochter in het venster zitten en zag dat daar iets flikkerde aan den gezichteinder. Toen zeide de Koningsdochter tot de Reuzin: „Ik wil eens uitgaan, Grootmoeder!” De Reuzin zeide: „Gij komt toch terug?” De Koningsdochter zeide: „Wees niet bezorgd, ik kom wel terug, Grootmoeder.” De Reuzin zeide: „Goed, ga dan, maar kom terug.” Daarop ging zij heen en vond een jong meisje, dat aan 't eten koken was. Het meisje zeide: „Wacht eens, vriendin! Wij willen nog eerst gaan eten.” De Koningsdochter zeide: „Neen, ik kan nog niet eten.” Het meisje zeide: „Neen, wij willen eens eten.” Daarop gingen zij eten. Nadat zij gegeten hadden, deden zij hare sluiers om en beiden zetten hare groote hoeden op, en gingen daarop heen en troffen een meisje aan dat ook aan 't koken was. Zij hielden bij elkaar weder aan om te blijven eten. Nadat zij gegeten hadden, gingen zij met haar drieën op weg, en een eten kokend meisje aantreffende, noodigden zij elkaar weer uit om te blijven eten. Nadat zij gegeten hadden, pakten zij ieder haar sluier vol wierook, omdat de Reus die de blinkende gamelan tot speeltuig had welke de Konings-

dochter gezien had, flauw viel, wanneer hij de lucht van wierook rook.

Toen zij gekomen waren aan het huis des Reuzen die een gamelan tot speeltuig had, liet de Koningsdochter zich terstond omvallen en beefde zij. De Reus zeide: "Wat scheelt haar?" De drie meisjes zeiden: "Zij heeft het koud; wanneer zij niet berookt wordt met wierook, wordt zij niet beter." Daarop brandden zij den geheelen inhoud van hunne sluiers met wierook op, en toen het geheele huis vol rook was, viel de Reus flauw. Toen de Reus bezwijmd was, namen de vier terstond de gamelan, het speeltuig des Reuzen, daarop keerden zij weder terug. In 't huis der Reuzin aangekomen, gingen zij met haar vijven spelen op de gamelan. Terwijl zij aan 't spelen waren, daar zag de Reus ginds zijn speeltuig blinken bij de Reuzin, en hij ging er terstond heen. Toen de Reus kwam om zijn speeltuig terug te halen, verborgen de vijf zich terstond in de kist. Toen de Reus was aangekomen, en het huis rondzoekende niets vond, lichtte hij het deksel op, maar vond hen niet. Toen hij hen niet vond, keerde hij weder terug; hij liet zijn speeltuig maar in den steek.

XXVII. AANTEEKENINGEN.

Apan kaḷaëllo. Verbonden met apa, geven de bl. 80 en 81 genoemde vormen het geregeld terugkeeren van den aldus aangeduiden tijd aan. Apan kaḷaëllo is letterlijk: telkens dat het dag werd; de n is hier dus zeer duidelijk een betrekkings-wijzer, vgl. bl. 192. — Kasing "tol" heeft in de verwante talen meestal g, bv. Bat. Mal. Mal. Bug. gasing, Jav. gangsingan. De kracht van het woord zit in sing, vgl. Mak. gising, Mal. pusing Sang. bihing, tiring "ronddraaien" [1]. Over de wisseling van g en k, zie bl. 47. — Kinikirę̆, 't Holl. "knikker", wordt in het Sang. genoemd de vrucht van de sëmpinį, een klimstruik, met zeer scherpe dorens. Deze vruchten zijn zoo groot als knikkers, doch lichter en niet geheel rond en met een deuk. Bij 't spelen

---

[1] V. d. Tuuk, Bat. Wdbk. bl. 108.

worden zij tegen een anderen „kinikirẹ̆" aangegooid, die tegen een liggende bamboe aan ligt. — Mẹ̆dara is een meisjesspel. Men moet o. a. zich achterover buigende den kokosdop van den grond oprapen of er een tik op geven met een anderen kokosdop dien men in de hand houdt.

Su raḷung u wañtaḷẹ̆. Deze kist had, zooals uit het vervolg van 't verhaal blijkt, de kracht om hem, die zich daarin verborg, onzichtbaar te maken. — Tahiupung, voor tahaiupung. De naamwijzer wordt bij dit woord tot den stam gerekend. — Tawung is de vaste term voor „wierook branden en er mee zwaaien" (manawung u kamania). Zonder twijfel hangt dit woord samen met den stam awu, waarover bl. 23 is gesproken. — Sĕnaung anumitung; de bet. van naung is hier duidelijk „binnenste, inhoud." — Pinsang is het Mal. pingsang of pinsang. Een Sang. equivalent ken ik niet.

XXVIII.

BION ALKESANDIRIA RĔDUAN ILOANIKA.

Tangú pią Datu r. Ghugų, kų nękire, mageng makareą ahus' i rĕdua, ute ipękakaghiang. Kutę kawing i rĕdua nęsio namantel' u ahus-e, su Ratu e wawine, arawe su Ghugų e esę. Kaí aną u Ratu e mĕngkai sųsangį, kuteú i sie kąkakolongke, Sangiang e sĕngkianu kate naghĕngging. Uté aną u Ghugų e simangįen kaghiang-e sen tadįe, wǫue' nakisaheen pakeang-e sion paresę, d. paporong-e sion kaļikų, bǫue' rimaļengke; maugkewen dimaļeng dimaļeng, limiu wuļude, limiu waļane, sen tanakarekeng taunge r. wuļange karĕngų-e su raļung u undangeng e.

Kutęu nakaringihe manų kimukų; i sie nitųe manų ene, kutęu kai manų uhisę. Ené Manų e nakiwaļǫe, mĕnsang kai soļong apa. Simimbang Kasili e u: „Ią mĕngkai rųdaļeng.‟ Manų e nęberąe su Kasili e: „Bǫu ini e i kau makaĕbą daļeng masaria r. matuļĕntang., loang-e sion dępa, kų su pondoļ-e kai tĕllu lelang; daļengko, abe panęsui raļeng matuļidę. Ute rimaļengke i sie r. nahumpąen lengane tatĕllu. I sie tawe nahimang tatanatan Manų e, u abe apąmatų daļeng matuļidę e; i sie man namatų daļeng matuļidę e.

Kutęu nakaĕbąe waļe su taļoaran daļeng e. I sie nęgĕllįen tabeą. Ené pią tau simimbahę, kaí i sie tawe nakasilo taumata. Taraį dimaļingara soļong buwungang, i sie nakasilǫe pintu. Nawįe i sie, kutęu kai kaghiang-e naghĕngging e. Sangiang e nęberąe: „I kadua e sen mate, u aną u Ratun Setang e kaĕlônge kai mĕnęniatą.‟ Kutęu rimĕntáe, r. nębera: „Kai pią daļurun kalu tamatą.‟ Ené nakasilǫe Kasili e, tangú nangalákę su Ratun Setang e. Ené rimolohe nakiaļą u Kasili e, r. nęparenta niapĕbaelę sion kawuļudang d. sion kawaļaĕng, apąkasue sahĕllo, ringangkewen pakįasíke. Tangú simangįe Kasili e. Sangiang e nęberąe: „Dakǫe pębawa warąku sionbua e, kų pĕllǫ, sĕngkarĕnta e, r. pębera: „Pĕbaelę, pakasue sahĕllo, sarąewen mangasį!‟ Tangú nasue. Setang e nakiwaļo, mĕnsang nasue; nębera Kasili e u: „Nasue.‟

Kạpia Setang e nẹ̆parenta, u apạnaha ḽĕhasẹ̆ sion dumakụ, nandune sĕntĕnnị, pakikẹ̆kadẹ̆, bọue' pakịpasị d. pakịtutung, tadeạu i rĕdua isowa su putung. Ute su hẹ̆bi ene nahunsangịe i rĕdua; kutẹu nikahuntikilangke, piạe taumata maghurang himaung, nẹ̆bera: 〃Piạ tĕlluhẹ̆ darua su wantaḽẹ̆, aḽạe r. pẹ̆bera su tẹ̆lluhẹ̆ e: Mageng Setang e kumui: 〃Alkĕsandiria r. Iloanika!〃, ute simbahẹ̆ bue.〃

Bọue' nahuntaḽangke i rĕdua e. Kutẹu Ratun Setang e nakasiḽọe, kụ nẹ̆berạe: 〃Sahusúeko, e tamai, lukadẹ̆!〃 Ute nanahusụe. Masanggide ikarakụ, nẹ̆berạe Sangiang e: 〃Darisịko!〃 r. nẹ̆bera: 〃I Alkĕsandiria kakoạ sunggilẹ̆, iạ kariadi kanutung!〃 Ute mananahusu e tawe nẹ̆bawa, u kai kanutung d. sunggilẹ̆. Ené Ratun Setang nakiwaḽọe: 〃Kutẹu?〃 Kûng u mananahusu e: 〃Kai kalu r. watu.〃 Tangú Setang e nẹ̆berạe: 〃E tamai!〃 Tangú anạ u Setang e nanahusụe. Masanggide ikarakụ, nẹ̆berạe Sangiang e: 〃Darisị! i kau kakoạ hiung, iạ kakoạ onasẹ̆!〃 Nẹ̆baḽị, anạ u Setang e. Nakiwaḽọe Setang e: 〃Kutẹu?〃 Kûng u anạ-e: 〃Kai hiung d. onasẹ̆.〃 Kûng u Ratu: 〃E tamai!〃 Ute Sangiang nanahusụe; kate kadodọ masamẹ e, nẹ̆bera Sangiang e u: 〃Darisị! kakoạko kanahĕnte, iạ kakoạ katiarang!〃 Tangú nikikịen kanahĕnte, kụ napuḽẹe.

Sarang narĕnta, naraḽakịe naung-e r. nẹ̆dohangke, Ratu e, nanompoḽen konti, u kanahĕnte nangiki si sie. Ratu e nẹ̆berạe: 〃Ene tamai tụtaḽang!〃 Tangú i siée nanahusu. Masanggide ikasamẹ, nẹ̆berạe: 〃Darisị! I Alkĕsandiria kakoạ meterẹ̆, iạ kakoạ gaheda!〃 Datun Setang e nẹ̆suḽẹe, r. nẹ̆berạe sĕngkarĕnta e: 〃I kitẹ man ta makasahusu, u ḽingung su raḽung u undangeng e kai piạ gaheda, r. meterẹ̆ e kai mạngadi.〃 Uté i rĕdua e wuhụe naḽiu wọu Setang e.

Tangú Sangiang e nẹ̆gahaghóe taumata, wawerane: 〃Mageng anạ u Ratu tĕngadẹ̆, d. anạ u woki tĕngadẹ̆, ute katĕntunge taumata tĕllun doseng, iapanendeng si kandua.〃 Ute nariadịe kerene, kụ nĕmpẹ̆daḽengke, kutẹu natumpạe su apeng, kutẹu apeng e mengkai napenẹ u sarạ, bọu pondoḽ-e sarang pondoḽ-e. Kutẹu piạe raralohẹ̆ ĕnsaẹ, niapamoka, kụ nẹ̆bera: 〃Kai i sai ta atag-e? wẹ̆gan tamai e kai sarạ daḽo?〃 Kûng u Kasili e: 〃Kai raḽo si sai?〃 Kûng i sire u: 〃Raḽo su anạ u Ghugụ d. anạ u Ratu; kai naghĕngging, kụ sen marĕngụ.〃 Kasili e nẹ̆berạe u: 〃Rakọe pĕhabarẹ̆ si Tuang: 〃Daḽo e ghoghahe, u iạ sen 'daung, dimĕntạe i kandua kẹ̆bị, kụ ĕnsaẹko pangaḽạ!〃 Ute namukuḽen tamborẹ̆, mẹ̆gẹ̆gaghaḽẹ̆gehẹ̆, nangaḽạe Kasili r. Sangiang e. Ute nĕlaḽuase, i sire.

XXVIII. VERTALING.

Verhaal van Alkĕsandiria en Iloanika.

Er waren eens een Koning en een Rijksbestierder, die overeen kwamen om, wanneer zij kinderen kregen, die met elkaar te verloven. Hunne gemalinnen nu kregen ter zelfder tijd een kind, dat van den Koning was een meisje, dat van den Rijksbestierder een jongen. De Koningsdochter nu weende voortdurend en gewiegd wordende, verdween de Prinses plotseling. De zoon des Rijksbestierders weende toen, omdat zijne verloofde er niet meer was, daarop liet hij zich negen stel kleederen maken en een hoofddoek van negen windingen, en ging toen op weg; hij ging al maar door, trok bergen over en dalen door en kon de jaren en maanden niet meer tellen, zoolang was hij in 't woud.

Op eens hoorde hij een haan kraaien; hij ging op dien haan af en het was een witte haan. De Haan vroeg waar hij heen ging. De Prins antwoordde: "Ik ben maar aan 't loopen." Toen zeide de Haan tot den Prins: "Hierna zult gij een grooten en gebaanden weg vinden, die negen vadem breed is en zich aan het eind in drieën vertakt; ga dien, volg niet den rechten weg." Toen ging hij op weg en vond drie armen. Hij gehoorzaamde niet aan de opdracht van den Haan, om den rechten weg niet te volgen, doch volgde den rechten weg.

Op eens trof hij een huis aan, in 't midden van den weg. Hij sprak den groet uit. Er antwoordde iemand, maar hij zag geen mensch. Toen hij naar den nok van 't huis opkeek, zag hij een prinsessen-verblijf. Hij klom er in en het was zijne verdwenen bruid. De Prinses zeide: "Nu zullen wij sterven, want de zoon van den Vorst der Setans komt 's morgens vroeg telkens kijken." Deze kwam dan ook en zeide: "Er is een geur van groen hout." Toen zag hij den Prins en klaagde hem aan bij den Koning der Setans. Toen zond deze om den Prins te laten halen, en beval hem om negen bergen en negen dalen tot tuinen te maken en het af te hebben op éénen dag en ze ook te bepoten. Toen weende de Prins. De Prinses zeide: "Neem mijne negen zwaarden mee en leg ze bij uwe aankomst neer en zeg: "Maakt tuinen, maakt ze geheel af in

één dag, tot zelfs het bepoten." Ze kwamen klaar. De Setang vroeg of ze af waren, de Prins antwoordde: "Ze zijn af."

Wederom beval de Setang, dat hij ijzerhout van negen omvademingen, en van eene lengte van tien vadem, moest omkappen, daarna gaten er voor uitgraven, vervolgens ze er in planten en ze dan in brand steken, opdat zij beiden in het vuur zouden geworpen worden. Dien nacht nu weenden zij beiden, en toen zij in slaap gevallen waren, was er een oud man, die hen naderde en zeide: "Er zijn twee eieren in de kist, neemt die en zegt tot de eieren: Wanneer de Setang roept: "Alkĕsandiria en Iloanika!", dan moet gij vooral antwoorden."

Daarop gingen zij beiden op de vlucht. En de Vorst der Setangs zag het en zeide: "Jaagt hen na, daar gaan ze, wachters!" Toen jaagden zij hen na. Toen zij op het punt waren van gegrepen te worden, zeide de Prinses: "Sta stil!" en tevens zeide zij: "Alkĕsandiria worde een steenhaard, ik worde een stuk brandend hout." De vervolgers dan brachten hen niet mede, want zij waren een stuk brandend hout en een steenhaard. En de Vorst der Setangs vroeg: "Welnu?" De vervolgers zeiden: "Het was hout en steen." Toen zeide de Setang: "Daar gaan ze!" Toen jaagde de zoon van den Setang hen na. Op het punt van gegrepen te worden, zeide de Prinses: "Sta stil! word gij riet, ik worde afval!" De zoon van den Setang keerde terug. De Setang vroeg: "Welnu?" Zijn zoon zeide: "Het was riet en afval." De Koning zeide: "Daar gaan ze heen!" Toen jaagde de Prinses [der Setangs] hen na; toen zij bijna gegrepen waren, zeide de Prinses: "Sta stil! word gij een zwarte mier, ik worde een andere mier!" Toen werd zij gebeten door de mieren en ging terug.

Toen zij aankwam, was het geduld des Konings ten einde en schold hij en heette het haar liegen, dat de mieren haar gebeten hadden. De Koning zeide: "Daar vluchten ze heen!" Toen jaagde hij hen zelf achterna. Op het punt van gegrepen te worden, zeide zij: "Sta stil! Alkĕsandiria worde een meester, ik worde een kerk!" De Koning der Setangs keerde terug en zeide bij zijne aankomst: "Wij kunnen hen bepaald niet krijgen, want zelfs binnen in het woud was er eene kerk, en de meester las vóór." En toen eerst waren zij bevrijd van de Setangs.

Daarop wenschte de Prinses zich volk, de spreuk zeggende: "Indien ik waarlijk het kind eens Konings en waarlijk het kind eener Koningin ben, mogen er voor mij drie dozijn menschen

nederdalen, om ons beiden in draagstoelen te dragen.″ En het geschiedde alzoo, en zij gingen op weg en kwamen op het strand en ziet, het strand was vol afscheidingsteekenen, van het eene eind tot het andere. En daar kwamen gezanten af, om hen toe te roepen en dezen zeiden: ″Wie zijn die oneerbiedigen? begrijpt gij niet dat het rouw-afscheidingen zijn?″ De Prins zeide: ″Om wien zijn die rouw-teekenen?″ Zij zeiden: ″Rouw om den zoon des Rijksbestierders en de dochter des Konings; die zijn verdwenen, en dat is reeds langen tijd geleden″. De Prins zeide: ″Gaat boodschappen aan den Koning: ″Verniel de rouwteekenen, want ik ben hier, wij zijn beiden reeds teruggekomen; haalt ons af!″ Toen sloegen zij op de trommen, dat het er van rommelde, en haalden den Prins en de Prinses af: en zij bedreven vreugde.

XXVIII. AANTEEKENINGEN.

Gugụ heb ik Sang. Spraakk. bl. 27 als verkorting van djugugụ opgegeven. Het is echter niet onmogelijk, dat dju hetzelfde woord is als djou, een titel waarmee men onbekenden, die men op zee tegenkomt, toespreekt. In dat geval is dus gugụ geen verkorting te noemen. Het woord djou kenmerkt zich door zijn vorm als niet Sangireesch, het is hetzelfde woord als Jav. Mal. djuru, dus z. v. a. ″meester.″ Zie ook bl. 14, waar het Sasahara is genoemd, doch ten onrechte; het wordt alleen op zee gebruikt. — bantelĕ̦ heeft naast mamantelĕ̦ nog den deftiger vorm ma̦iwantelĕ̦, zie bl. 201. Zulke vormen zijn Sasahara. Men vindt ze vooral van vormen met ka en ma, bv. kailisadĕ̦ = kaḻisadĕ̦, kairengkang, van een overigens niet voorkomend dengkang = sengkang ″op iets hoogers stappen″.

Lenga is ″zijtak van een weg″, het hangt samen met lĕnga̦, stam van maḻĕnga̦ ″uiteengaan″, zooals bv. de beenen van een passer, en met 't Mal. lĕngan ″arm″. Op dezelfde wijze staan tot elkaâr penga ″gaffelvormige tak″ en mapĕnga̦ ″breken of lam worden van een werktuig met twee beenen, zooals een tang of een passer″. Lĕngang, stam van lumĕngang ″over land

gaan", vanwaar dalĕnganeng "weg langs de kust", hangt ook waarschl. met deze stammen samen.

Buwungang is syn. van sasaḻawo "nok van het dak". Het is 't Bat. Mal. bubungan, Amb. Mal. bunga-bunga (de Clercq, Het Mal. der Mol. bl. 12). Hier wordt de onderkant van den nok bedoeld, dien men gewoonlijk binnenshuis zien kan, omdat er meestal geen zoldering (langi-langi) is. — lĕhasḝ is de Sang. naam van het ijzerhout (kaju bĕsi, Nania vera), doch ook van andere soorten hard hout. — tĕlluhḝ darua: deze eieren, waarover verder niet meer gesproken wordt, behooren blijkbaar in dit verhaal den vluchtelingen een soortgelijken dienst te bewijzen, als de Luis in No. XXIb aan Manggaia̧ en Panggelawang, zie boven, bl. 50. Doch de verhaler heeft dit verder verwaarloosd. — Alkĕsandiria, de naam van den Prins, is blijkbaar eene verbastering van Alexandrie. Wat de naam Iloanika is, weet ik niet. De i kan de naamwijzer zijn, en het overblijvende een verbasterde Spaansche eigennaam, zooals er nog wel meer op Sangir voorkomen, bv. Micaëla, Santiago, Anna-Maria. Misschien is het Veronica.

Sunggilḝ is de naam van de primitieve stookplaats, die de Sangireezen vormen met drie in een driehoek geplaatste steenen, waarop de kookpot wordt gezet. — kanutung is van den stam tutung (prim. stam tung), waarvan manutung "verbranden". Het beteekent "een stuk hout dat brandt of gebrand heeft." Van den stam tung komen nog putung "vuur", mḝtûng "koken" (trans), matûng, enz. — Kutẹu als uitroep, zie bl. 267.

Meterḝ is 't Holl. "meester" en naast tuang-guru de gewone benaming der schoolmeesters op Sangir, die tevens het ambt van voorganger bij de godsdienstoefeningen bekleeden. — Dosêng is 't Holl. "dozijn". — Over sara̧'s en hun gebruik is reeds Jaargang 1893, bl. 345 gesproken. — Mḝgḝgaghaḻḝgehḝ is een frequentatieve vorm, met reduplicatie gemaakt (bl. 197) van den stam gaḻḝgehḝ, die weder het invoegsel al (bl. 151) bevat en dus teruggaat op gḝgehḝ of gehḝ. Men vergelijke gehẹ, klanknabootsing van 't scheuren, en gaḻenggohḝ "gerammel met borden en pannen".

XXIX.

BAWIO PIA I WATAHA.

Tangú i Wataha kai i sire sio tahatuari nẹ̆paparingang nanaha. Tangú sarạeng su ra|ung u undangeng e, piạe kalu sion kalu mẹ̆tẹ̆tara, tangú iakang e, manga|ene i Wataha e, nẹ̆beráe su katuariang-e e angkûng: «I kau rakọe rala su kapondo|ange.» Tangú i sie mĕngkatewe nataraị, bọu ene i sire mĕngkatewe lai nataraị. Tangú sarạeng iakang e mạnuwangke kalu e, i sie mĕngkatewe nĕlikụ pûng u kalu e; tangú i sie kai nakaĕbạ dariọ kadodọ. Ené i sie kimuịe manga tuarine, r. nẹ̆bera: «E manga tuari! kakĕllako, ĕndaung kai piạ |awẹ.» Tangú i sire nẹ̆kakĕláe. Angkûng u tuari e: «Kai kasili.» Bọue' iakang e tawe nisĕhụ nanuwang-e; i sie mĕngkatewe napu|ẹ ka|imona nameta rariọ e; arawe i sire ua|u e tawe napu|ẹ, kaiso i sire natanạ nanaha.

Tangú sarạeng narĕnta su wa|e, rariọ e mĕngkai sụsangị. Tangú nẹ̆berạe i Wataha su |ukadẹ̆ e, niapamuku|' u tamborẹ̆, nipangomo|ẹ̆ taumata. Tangú nahĕndĕntáe manga wawine r. esẹ e, wọue' i sire nẹ̆papituáe, mĕnsang i sai piạ anạ-e ene. Tangú i sire nẹ̆papituạe, kaí tawẹ u nakapitua. Tangú piạ dariọ kibongang, angkûng-e: «Mapia kai pangomo|' u manga mahuala e iapana|uru kasili e; kamageng i sain makaĕndạ dariọ e, ute i sie i ninang-e. Wọue' nakẹ̆sáe wue, kai rariọ ene man tamĕndạ, batụ i sie tawe makasilo u ene kai i ninang-e. Tangú i Wataha e nakisadian pakeang-e sion paresẹ̆, bọue' i rĕdua e nĕmpẹ̆da|eng.

Tangú karaun da|eng i rĕdua nira|engang e, pakeangkewe sion paresẹ̆ e nahenẹ; hẹ̆do nakaĕbạ soa u kate pakeang su awạ-e e, manga|ene pakeangke kasion pares-e e. Tangú sarạeng i rĕdua e narĕnta su soa ene, tangú i rĕdua e rimangengke su wa|en datu e. Ratu e nakiwa|óe angkûng-e: «I rua ta|ahusẹ̆ kai mạkoạ so|ong apa?» Tangú angkûng i Wataha u: «Kai mẹ̆dẹ̆deạ i ninang u rariọ ini e.» Tangú angkûng u Ratun soa ene u: «Tala wue, kai kamageng i kau e makịkomo|' u patikụ taumata e, uté iạ mangomo|ẹ̆ bue.»

Tangú Ratu e nakipukuļeu tamborę̄ su ļukadę e, wǫne' taumata e nakomoļę̄, kaiho man tala (tadise).

Bǫue' i rĕdua e saųe rimaļeng simfiȩ̄ su undangeng. Tangú i rĕdua e nakaĕbąe ĕhe ghę̄gerę. Tangú su taļoaran ĕhe e pią tuļĕntang-e, r. i Wataha nakaĕmbu u pią apa mawĕngi. Tangú i sie nę̆kakawilǫe, kutęu nakasilǫe pią pahighi, wǫne' i rĕdua naiangke su sĕmbę̆kan pahighi e, 'lę̄ĕnñng i rĕdua e pukuļe sio maļukadę̄. Sarangkewe pukuļę̄ ļima e kai i rę̆dua man mąiang sene. Bǫue' sen ta nararĕngų, piąe tingih' u ghahę, tangú i rĕdua e mang kųkawilǫ, arakutęu kai ghahę bǫu 'naę. Tangú i rĕdua e nę̆kĕmbuni su ļingkolone, madiriu ikasilou taumata e, kų i rĕdua e nę̆pahimangke. Arakutęu kai Widadarį i sire sio. Tangú piąe sĕngkatau nę̆bera, angkûng: »Kai pią daļurun kalu tamatą.« Kaí angkûng u sĕngkatau u: »Ennaę marĕngų e mĕngkai pią daļuru ene.« Bǫue' i sire tanaę nĕndenǫ, d. nĕmpĕluąe pakeang i sire, r. timumpa su raļung u pahighi e. Tangú i Wataha e nę̆pahimangke si sire, r. uangaļąe pakeang u Widadarį iakang e, kų niwawa. Tangú wǫu ene, rariǫ ene mĕngkatewe rimĕngu pakeang e.

Sarang i sire uasueu denǫ e, tangú i sire mę̆dę̆deąe nasiąļa pakeang i sire, kutęu pakeang u iakang e kai tądie, arawe si sire waļine e ene wue. Bǫu ene i sire uaļu e mĕngkatewe timĕllą, arawe iakang e mĕngkai su pahighi e. Tangú sarąeng i sie mĕngkatewe su pahighi e, tangú nakaringihe tingihę̄ nę̆bera angkûng: »I kau kai manaļuru anąku e, uté ią mę̆gĕllį u pakeang e. Tangú rariǫ ene mĕngkatewe timĕmbo si ninang-e r. nakiwaļóe: »I kau e kai wǫu apa, inang?« Angkûng i ninang-e: »Kai wǫu ļangį.« Ené sarang i sie mąnaļuru rariǫ e, tangú i sie mąnahiónge pakeang-e, tangú angkûng i Wataha u: »Kamageng i kau e makawawa si kandua e tumĕllą soļong ļangį e, ute ią mę̆gĕllį.« Tangú angkûng i Widadarį u: »Kamageng makatĕllą dingang, ute ho taraįewe ringang, kaí kamageng tamakatĕllą, ute ho katanąewe sini.«

Kų sĕngapan dĕngųe i rĕdua man mĕdę̆darendehę̄. Bǫue' i Widadarį e nę̆bera: »Kamageng i kau mambeu mapulu kahĕugang, ute kamageng i kau e kai aną u Ratu tĕnga-tĕngadę̄, ute i kau e pę̆gahaghǫe u katĕntungen tukadę̄ hante wǫu ļangį. Ené i Wataha mĕngkatewe nę̆gahagho, kutęu mĕngkatewe sĕngkiauu pią tukadę̄ kerene natĕntung, kų i rĕdua e rimangeng. Arawe i Widadarį e timĕllą, kų narĕnta nę̆sio, kų i rĕdua mĕtĕtatingkuļu. Arakutęu tukadę̄ ene kai wǫu pintuu Sangiang e. Tangú saráeng narĕnta sene, i sie mĕngkatewe nę̆bę̆ke. Tangú angkûng i sire u:

„Kate, ia sen mĕbĕbera u kai pia dalurun kalu tamata." I sire nĕbera lai: „Karakawe i kau mĕdĕdorong, hakiu tukadĕ e kimanoa". Ené angkûng u Sangiang e: „Kai i Wataha." Tangú i Wataha e narĕntáe, kuteu i sie mĕngkatewe naugai liman Sangiang e r. nĕbera, angkûng: „Su dunia kawing, su aheratĕ kawing, ta kawing baline mang i Wawu." Tangú wou ene nĕkawing.

Ku saráeng nĕkawing, tangu rario ene niapakaiangke su taloarane, niapĕbio, mĕnsang i sie kai ana i sai. Tangú i sie nĕberáe: „Ia e kai ana i Wura-u-lili." Tangú nĕberáe Sangiang e: „Unúe i kau kawe nakininaug si sia e, ĕndai i kau kawe ana i Wura-u-lili e." Angkûng u Kasili kadodo e u: „Katewe wou pĕtatulungku si Wataha e, tadea i sie makarea kawing-e i kau e." Taugú i Wataha e nĕberáe u: „Ene kai makoa ana i kadua." Tangú woue' nakiwalóe i Wataha, mĕnsang i sai wue i amang-e. I sie simimbang u: „Ia kai ana u tuarin Bataha." Bou ene saunengke nĕlaluasĕ kahĕngang, batu kai ana u tuarine, u tawe nĕsala mĕhiking si sie. Boue' nĕpapangĕntude, ku pia nalang-e nĕsalai r. pia salimbang-e, watu limuas' u kapapia, ku karĕngu u nalang e sio ĕllo, sio hĕbi, boue' sen nangĕdo, watu i rĕdua e sen mĕbĕbanua.

XXIX. VERTALING.

Verhaal van Bataha.

Bataha en zijne jongere broeders waren met hun negenen, en zij wekten elkander op om te gaan hakken. En toen zij in het woud waren, waren daar boomen, negen stammen op ééne rij, en de oudste broeder, n.l. Bataha, zeide tot den jongste: „Ga gij daarginds naar den laatsten." Deze ging daarop heen en toen gingen zij allen ook mede. En toen de oudste broeder den boom aan het omhakken was, ging hij den stam rond; daar vond hij een klein kind. Daarop riep hij zijne broeders en zeide: „He, broeders, ziet hier is een voorteeken." Toen kwamen zij kijken. De jongste zeide: „'t Is een prins." Van het hakken des oudsten kwam toen niets meer; hij ging maar eerst naar huis en droeg het kind in een doek mee; de acht anderen gingen echter niet naar huis, maar bleven hakken.

En toen hij tehuis gekomen was, weende het kind maar steeds. Bataha beval daarop zijnen wachters de trom te slaan om de lieden te verzamelen. Toen kwamen de vrouwen en mannen; daarop trachtten zij door wichelarij uit te maken, wiens kind het was. En zij wendden tooverij aan, doch het kwam niet uit. Toen was er een knaap die aan de bobento leed, en die zeide: 't zou goed zijn om de maagden te verzamelen en ze den prins in de armen te laten nemen; wanneer iemand het kind sussen kan, dan is die zijne moeder.» Allen werden voorgebracht, maar het kind werd maar niet stil, omdat het niet zag dat het zijne moeder was. Bataha nu liet zich negen stel kleederen gereed maken, daarop gingen zij beiden op weg.

Zoo ver was de weg dien zij beiden aflegden, dat de negen stel kleederen vergaan waren; juist toen zij eene stad aantroffen had hij nog maar de kleeren aan het lichaam, d. w. z. het negende stel. En toen zij in die stad gekomen waren, gingen zij naar het paleis des Konings. De Koning vroeg: »Gij en uw zoon, waar gaat gij henen?» Bataha zeide: »Ik ben de moeder van dit kind zoekende.» Toen zeide de Koning dier stad: »Wel neen, doch wanneer gij wilt dat alle menschen zich verzamelen, dan zal ik ze wel verzamelen.» Toen liet de Koning de wachters de trom slaan, waarop de menschen zich verzamelden; doch er was er geen (zij was er niet).

Daarna gingen zij weder op weg en traden een woud binnen. En zij vonden een groot alang-alang-veld. En in het midden van dit veld was een open plek, en Bataha rook dat daar iets geurigs was. Toen keek hij rond en zag dat daar een put was, en daarop gingen zij zitten aan de zijde van den put, naar hunne meening om 9 uur des morgens. Tot 5 uur zaten zij daar. Niet lang daarna was daar een geluid van gedruisch en zij beiden keken rond, maar het was een gedruisch dat van boven kwam. En zij beiden verborgen zich in de . . . . . . om door niemand gezien te worden, en zij keken gedurig toe. En ziet, het waren negen Widadari's. Eene van haar zeide: »Er is een reuk van groen hout.» Eene andere zeide: »Het is al langen tijd, dat die lucht er is.» Daarop gingen zij naar beneden om te baden en trokken hare kleederen uit en sprongen in den put. Bataha nu gluurde naar hen en pakte toen de kleederen der oudste Widadari weg en nam ze mede. Daarop kuste het kind terstond de kleederen.

Toen zij gedaan hadden met baden, zochten zij elk hare kleederen mede te nemen, doch de kleederen der oudste waren er niet, maar

die der anderen waren er wel. Daarop vlogen de acht anderen maar weg, doch de oudste bleef steeds in den put. En terwijl zij maar in den put zat, hoorde zij een stem zeggen: „Zoo gij mijn kind op den arm neemt, zal ik u de kleeren geven.” Dat kind nu vloog terstond op zijne moeder toe en vroeg: „Vanwaar komt gij, moeder?” Zijne moeder zeide: „Uit den hemel.” En toen zij het kind in de armen hield, vroeg zij voortdurend vriendelijk om hare kleederen en Bataha zeide: „Indien gij ons kunt medenemen op uwe vlucht naar den hemel, dan zal ik ze geven.” De Widadari zeide: „Indien gij medevliegen kunt, ga dan mee naar boven, maar indien gij niet kunt vliegen, blijf dan maar hier.”

Eenigen tijd nu redetwistten zij met elkaar. Daarop zeide de Widadari: „Wanneer gij het waarlijk wilt en wanneer gij wezenlijk een Koningszoon zijt, spreek dan den wensch uit, dat er een ketting-trap voor u nederdale uit den hemel.” Daarop sprak Bataha dien wensch uit en plotseling kwam er zulk een trap nederdalen, en zij klommen op. Doch de Widadari vloog en kwam hun vóór, en Bataha droeg het kind op den rug. Die trap echter kwam uit het verblijf der Prinsessen. Toen zij daar was aangekomen, deed zij haar verhaal. En zij zeiden: „Ziet ge, ik zeide al, dat daar een geur was van groen hout.” Vervolgens zeiden zij: „Ik dacht dat gij de bede hadt uitgesproken, tengevolge waarvan de trap bewogen werd.” Toen zeide de Prinses: „Het was Bataha.” Daarop kwam Bataha aan en hij haakte zijne hand aan die der Prinses en zeide: „In deze wereld en in de toekomende zijt gij mijne gemalin, ik heb geen andere gemalin dan u.” Daarop huwden zij.

En toen zij gehuwd waren, zetten zij het kind in hun midden en lieten het vertellen wiens kind hij was. Hij zeide: „Ik ben het kind van B u r ạ - u - l i l ị.” De Prinses zeide: „Waarom hebt gij dan „moeder” gezegd tot mij?” Het prinsje zeide: „Slechts uit hulpbetoon jegens Bataha, opdat hij u tot gemalin zou krijgen.” Toen zeide Bataha: „Hij zal ons kind zijn.” Daarop vroeg Bataha wie zijn vader was. Hij antwoordde: „Ik ben een kind van een jongeren broeder van Bataha.” Toen waren zij van harte verheugd, omdat het een broederskind was en hij niet verkeerd deed met hem op te voeden. Daarop vierden zij bruiloft met spel en dans en feestmaal, zoodat zij zich ter dege vermaakten; en de duur der spelen was negen dagen en negen nachten, daarna hield het op, omdat zij nu al gevestigde lieden waren.

XXIX. AANTEEKENINGEN.

Nëlikụ pûng u kalu e, al hakkende kwam hij den boom rond, omdat hij den stam van alle kanten afkapte. — Lawẹ, omdat hij nu den boom niet verder mocht omhakken. — Peta (mam.) is „in een slendang, sarong, zakdoek of hoofddoek inpakken." Hier moet men 't laatste veronderstellen. – Pitua (mam.) is „waarzeggen door droomuitlegging, of ook bij improvisatie, door zekere uitwendige kenteekenen te duiden". — Dariọ kibongang; gebrekkige wezens worden in 't volksgeloof vaak als bijzonder wijs aangezien; een ander voorbeeld vindt men in Bio XXXVI, beneden. — Makẹsa, van den stam kẹsa „één", bet. „opraken" woordelijk „één worden, alleen overblijven." — Sion paresẹ: dit getal is het klassieke aantal voor de uitrusting van een prins die de wijde wereld ingaat; zie ook de Bio's XVIII en XXVIII, bl. 13, 24 en 92.

Bọue' i rĕdua e, enz. Dit verhaal is wellicht overgenomen, om de rol die de Widadari's er in spelen. Het komt o. a. voor in de Babad Tanah Djawi, ed. Meinsma, 1874, bl. 41. Dat de Widadari's van de Hindu's zijn overgenomen, is nog geen bewijs dat het verhaal niet M. P. is, daar zij gelijksoortige wezens van 't oorspronkelijke verhaal kunnen verdrongen hebben. — De bet. van lingkolo weet ik niet. — Kai pia daḷurun kalu tamata is een gewone spreekwijze in den mond van niet-menschelijke wezens, zooals reuzen enz., om uit te drukken het bij ons bekende: „Ik ruik, ik ruik menschenvleesch." — Sahiónge (man) bet. „een kind troosten, sussen"; ook: „zoete woorden geven om iemand tot iets over te halen"; hier is het: „vriendelijk smeeken om." — I Widadarį is hier als eigennaam beschouwd, hoewel het in 't Sang. evenals in 't Jav., Mal. enz. wordt gebruikt van hemelnimfen, die op vleugels tusschen den hemel en de aarde kunnen heen-en-weer vliegen en ook langs den regenboog afdalen, die daarom lentêng u Widadarį genoemd wordt. — Mẹtatingkuḷu „elkander op den rug dragen", behoort bij de bl. 100 en 101 genoemde, mẹdaḷahiwa, enz. — Pintun Sangiang e: hiermede wordt het verblijf der Widadari's aangeduid, die thans plotseling Sangiang worden genoemd. Deze

titel komt trouwens oorspronkelijk aan goden toe, aan wie hij in 't Jav. en andere talen nog gegeven wordt. — Kaį (mangaį) is „haken", mangaį lima is „de gebogen pink door die van een ander steken, ten teeken dat men haar trouwen wil." De formule su dunia enz. is de geijkte in sprookjes, bij die gelegenheden. — Bura-u-liliį bet. „liliį-bloem;" de liliį is een slingerplant, die langs rivieroevers groeit, en groote, zeer teere lichtblauwe of witte bloemen heeft, in den vorm van convolvulusbloemen. — Makininang, zie het beneden (bl. 111) naar aanleiding van makikereapa, makikarimang gezegde. — Tawe nĕsaḷa nĕhiking: het kind bleek nu van denzelfden stand te zijn als Bataha, deze handelde dus niet tegen den adat, als hij het opvoedde als zijn eigen kind.

XXX.

BIO PIA DARIO DARUA KASISI.

Dariọ darua kasisi e nitĕntang i amang-e r. i ninang-e ren darodọ. Saraẹeng nasingkạ u naung i rĕdua, kụ nakahĕngang u mĕngkate i rĕdua hala mĕbẹbiahẹ e, tangú sĕmbaụ tuari e mĕngkatewe sụsangị sụsangị, sarang ĕllo raha nisangị. Iakang e manaḷiwuhẹbe tuarine, kaí man ta mangẹdo sumangị. Kûng iakang e u: "Kuhaẹ, momọ! sumangị e, i kadua rumaḷengke mẹdeạ si amang d. si ninang i kadua." Tangú wọu ene wuhụe nangẹdo simangị.

Bọue' iakang e naningkuḷụe tuarine e, wọue' i rĕdua mĕngkatewe rimaḷeng, maĕllo, mahẹbi, mẹbuḷang, mẹtaung i rĕdua man dụdaḷeng. Mẹsombang u taumata i rĕdua makiwaḷo, mĕnsang kai suapa waḷen amang d. ninang i rĕdua e. Isimbang i sire: "I kami wẹga ḷai." Bọue' i rĕdua mangkewen dimaḷeng, kutẹu nẹsombangken tuang sĕmbaụ. Tangú iakang mạningkuḷu tuarine e nakiwaḷọe su tuang ĕndaị e, kûng-e: "E, Tuang! mạeng den masingkạ u waḷen amang i kandua, tuḷungko, pauḷị si kandua." Kûng u Tuang ĕndaị e u: "Dakọe, pĕmpẹdaḷeng tamai kere', liu wuḷude pai marangẹ, mạeng maḷengehẹ pai su sĕmbẹka e, i rua makaĕbạ batu manipị; lekesẹ, mĕntĕhang i rua sen makaĕbạ."

Sarang kere', i rĕdua mĕngkatewe rimaḷeng. Sarang napĕllọ pai su sĕmbẹkan buḷude r. nakaĕbạ batu manipị, mĕngkatewe nilekesẹ; kutẹu sĕngkakĕlane kai soa masaria. Sĕngkaḷekesẹ, su rĕduh' u watu manipị ene piạ soḷo. Bọue' i rĕdua tamahuari mĕngkatewe tanaẹ dimẹsung dụdaḷeng bọu taḷoaran soa. Saraẹeng napĕllọ su pondoḷ' u soa e, nakaĕbạe waḷe ghẹguwạ, sion paresẹ kanandune. Sĕngkakakĕllan dĕdua e piạ taumata rarua mạhungkaiang mẹtẹtaḷoara meda, r. piạ ḷantera mạbawiting mạngilaḷung meda e.

Bọue' i rĕdua mĕngkatewe rimangeng. Sarang narangeng, Datu e r. Woki e tawe nakakilaḷa u ĕndaị e kai anạ i rĕdua. Sĕngkarangeng e i rĕdua mĕngkatewe limahẹkụ dimĕngu si amang-e r. si ninang-e, kaí i rĕdua man tanakakilaḷa. Kûng u Ratu e u: "Kai

i sai i rua?" Kûng i rĕdua: "I kandua e kai anạ i rua. Kai unụ̆e i kandua kai nitĕntang den keren kararodọ-e, r. keren karĕngụ-ẹ?" Bọue' mĕngkatewe nahunsangị. Kûng u rariọ darua e u: "Kawe unụ̆e i kandua kai nịtatĕntang?" Kûng u Ratu e u: "I kandua e kai naĕnaẹ u nĕndiahin baḷe, raḷohone e; mạeng sen nariahi kĕbị-kĕbị, i kandua wuhụ̆e mẹsuḷe mangaḷạ si rua." Kûng u rariọ iakang e u: "Kawe unụe sen keren karĕngụ-e nasadia, wọue' i kandua tawe niaḷạ." Bọue' i sire ĕpạ tahanạ nĕdaḷuase, watụ anạ i rĕdua sen nakatuhụ si rĕdua matatimadĕ e. Sarang éne, wio piạ dariọ darua kasisi e.

XXX. VERTALING.

Verhaal van twee Weeskinderen.

De twee weeskinderen waren achtergelaten door hunnen vader en hunne moeder, terwijl zij nog klein waren. Toen zij tot bewustheid kwamen en begrepen, dat zij maar steeds alleen leefden, toen weende het jongste kind maar aldoor; het weende zelfs bloedige tranen. Het oudste kind trachtte het jongste te troosten, maar het hield niet op met weenen. De oudste zeide: "Houd óp met weenen, zus! laat ons onzen vader en moeder gaan zoeken." Toen eerst hield zij op met weenen.

Daarop nam de oudste haar zusje op den rug en zij gingen op weg, dagen en nachten, maanden en jaren liepen zij maar door. Als zij menschen ontmoetten, vroegen zij, waar wel het huis van hun vader en hunne moeder was. Zij antwoordden dan: "Wij weten het ook niet." Daarop gingen zij maar steeds door en ontmoetten een heer. De oudste nu, die haar zusje droeg, vroeg dien heer: "Mijnheer, indien gij weet waar het huis van onzen vader is, help ons dan en zeg het ons." Die heer zeide: "Loopt in die richting, dien hoogen berg daar over; wanneer het aan den anderen kant naar beneden gaat, zult gij een vlakken steen vinden, licht dien op, dan zult gij het wel vinden."

Zij gingen dan maar door. Toen zij aan de andere zijde van den

berg gekomen waren, en den vlakken steen gevonden hadden, lichtten zij dien op, en daar zagen zij dat er een groote stad was. Den steen oplichtende bevonden zij dat er ter zijde van den vlakken steen eene lamp was. Daarop gingen de beide zusjes naar beneden, door het midden der stad loopende. Toen zij aan het einde der stad gekomen waren, vonden zij een groot huis, negen katoe-bladen lang. Aangekomen, zagen zij dat daar twee menschen zaten, met de tafel tusschen hen beiden in, en dat er eene lantaren boven de tafel hing.

Zij gingen terstond naar boven. Toen zij boven waren, herkenden de Koning en de Koningin hen niet als hunne kinderen. Boven gekomen, omhelsden en zoenden zij hunnen vader en hunne moeder, maar zij herkenden hen niet. De Koning zeide: ″Wie zijt gij beiden?″ Zij zeiden: ″Wij zijn uwe kinderen. Waarom hebt gij ons verlaten, terwijl wij nog zoo klein waren en dat voor zoo langen tijd?″ Daarop weenden zij. De kinderen zeiden: ″Waarom zijn wij achtergelaten?″ De Koning zeide: ″Wij zijn naar beneden gekomen om het huis gereed te maken nl. den inboedel; wanneer het geheel en al gereed zou zijn, dan wilden wij u komen halen.″ Het oudste meisje zeide: ″Waarom is het dan al zoo lang klaar en zijn wij nog niet gehaald?″ Daarop verheugden zij zich, de ouders en de kinderen, omdat de kinderen hunne ouders reeds gevolgd waren. Tot zoover gaat het verhaal van de twee weeskinderen.

XXX. AANTEEKENINGEN.

Ello raha ″bloedtranen″. Dit ĕllo heeft in 't Saug. denzelfden vorm gekregen, als het woord voor ″zon″ en voor ″dag″. Uit de verwante talen blijkt, dat ĕllo ″traan″ in 't Sang. een voorslag heeft: Tag. loha, Bul. Pak. Dano, Saw. lue, Bent. loh, Sea due, Ponos. Mong. lua. Over de verwante vormen van ĕllo ″dag″, zie Kern, Fidji-taal, bl. 206. Ëllon mata is dus ″traan″, matan ĕllo ″zon″. — saḷiwuhẹ̆ is met 't voorvoegsel sa gevormd van liwuhẹ̆ (mĕl.) ″verstrooien, de gedachten verzetten, over iets heen praten″, van denzelfden stam, als de bl. 23, 24 bij awu, awuḷẹ̆ opgegeven woorden. — batu manipi; platte

steenen worden dikwijls voorgesteld als sluitsteenen voor den ingang naar de onderwereld. Het volgende is een duidelijk voorbeeld van eene voorstelling van 't hiernamaals, als eene voortzetting van het leven hier. De heidensche Sangireezen gelooven, dat zij na hunnen dood bij 't aankomen in de onderwereld worden ontvangen door hun kakęduang (een soort duplicaat van den mensch, dat bij de geboorte van hem scheidt) en door Mongkaru (de engel Munka'r, die volgens de Moslims met zijn gezel Nakir de gestorvenen omtrent hunne kennis van den Islâm ondervraagt), van wien de Sangireezen verder niets weten te vertellen. Deze twee vragen hem rekenschap van zijne daden op de wereld. Hij kan zich door slimme antwoorden door dit onderzoek heen helpen (waarvoor vele Sangireezen bij hun leven taghawera's leeren), en wordt, indien hij niet kan antwoorden, gestraft met loon naar werken. Wie zijne ouders heeft uitgescholden, dien worden met een grooten ijzeren haak de lippen stuk gescheurd; die gestolen heeft, moet steeds blijven stelen, enz. De lamp aan den ingang der onderwereld is er ter verlichting van den weg. De ouders der kinderen hebben ook eene lantaren boven de tafel hangen, want er is in de onderwereld evenzeer dag en nacht als hier.

Tamahuari naast tahatuari is waarschijnlijk namaak van tamahuane, een verkorte vorm van tahamahuane.

XXXI.

BIO PIA ANA U RATU R. WOKI, NIDARĖMME U GHAGHURANG-E.

Tangú kai pią Datu r. Woki, pią aną i rĕdua sangiang darua Kutęu Woki r. Ratu e kai nangĕmpį aną u ratu wǫu wanua waļine, kų aną i rĕdua kahĕngang darua e kai nįdarĕmme, mangaļene nipętalakę̆. Kaí, i rĕdua e kai rariǫ matatuhų. Ené i rĕdua mĕngkatewe mąhunsangį, batų u i rĕdua węgawen sĕbapę̆ makąpanokoļę̆ si rĕdua e. Kų apan kaļaĕllo i rĕdua e pętatikilang i rĕdua su panongge, mąeng maĕllo i rĕdua ren dumangeng. Kaí, Ratu e mąeng makasilo si rĕdua, mĕngkatewe mangaļą tęking, kų mamahesę̆ si rĕdua. Apaļiwų u Sangiang darua e uté sen nįlauļêng u matimadę̆ bawine e, mangaļene ninang i rĕdua e. Ené Sangiang tuari e mĕngkatewe makįkereapa su tuhang-e, angkûng-e: 〃Kereapąe, kaką! mĕnsang i kaduda ren mędeą gaghurang i kadua waļine, arau kerea'?〃 Kaí tuhang-e nęberąe: 〃I kaduda e mĕngkatewe pundang manaļemǫ popah' u kâng i Tuang dĕduan Buwų; tawe mamensǫ u wa ļen inang-iamang i kadua.〃

Uté Ratu e mĕngkatewe mĕliwuahę̆ i rĕdua e, kamąeng i rĕdua manga ļųļahowǫ su panongge e. Tangú i rĕdua e mĕngkatewe mahunsangį sarang botonge. Kutęu pĕbawinsį i rĕdua e kai ipąnaļuką aną i rĕdua rarua e. Tangú sarąeng bawĕllo i rĕdua mąhunsangį, kutęu Ratu r. Woki e mĕngkatewe rimĕngu tąsihing-e si rĕdua r. nęberąe u: 〃Kuhąe, wawų, mahunsangį. Mahunęu i rua mamben mętętahaghaghurang i kandua e mapia.〃 Tangú wǫu tempo ene nędaļahikingke tąsuļung-e kapiane.

XXXI. VERTALING.

Er was eens een Koning en eene Koningin, die twee prinsessen tot kinderen hadden. De Koningin en de Koning nu namen tot zich koningskinderen uit een ander land, en hunne beide wezenlijke kinderen wierpen zij weg, dat wil zeggen, zij verstieten ze. Deze twee nu waren gehoorzame kinderen. Toen weenden zij beiden aldoor, omdat zij de reden niet wisten waarom zij weggezonden waren. En telkens als het avond werd, was hunne slaapplaats op de aanrechttafel onder het uitstek van 't dak, en wanneer het dag werd, wilden zij de trap opgaan, maar wanneer de Koning hen zag, dan nam de Koning een stok en sloeg naar hen. Wat de beide prinsessen bezaten was reeds door hunne moeder teruggenomen. De jongste prinses nu was maar steeds aan 't vragen aan hare zuster, en zeide: „Hoe te doen, zuster; zouden wij maar andere ouders zoeken, zuster, of hoe zullen wij doen?" Maar hare oudste zuster zeide: „Wij willen liever de kruimels van het eten van Mijnheer en Mevrouw bijeengaren; wij zullen het huis onzer ouders niet verlaten."

De Koning nu joeg hen telkens weg, wanneer zij bijv. op de aanrecht gehurkt zaten. Dan weenden zij beiden uit alle macht. Het betoonen van haat nu van hen beiden, was om daardoor hunne twee kinderen te verzoeken. En toen zij 's avonds weenden, kusten de Koning en de Koningin hen zeer en zeiden: „Houdt op met weenen, prinsesjes. Gij beiden zijt dus toch waarlijk goede kinderen van uwe ouders." En sinds dien tijd verzorgden zij elkander onvergelijkelijk goed.

XXXI. AANTEEKENINGEN.

Empį is een jong mensch of jong meisje, dat men als kind aanneemt en opvoedt; zulke kinderen worden dikwijls als pages of hofdames bij de vorsten gevonden. — dĕmmẹ (mĕnd.) bet. „weg-

werpen, weggooien" en wordt daarom verklaard door 't Ar. Mal. talakĕ̩, dat in 't Sang. een algemeener bet. heeft dan in 't Ar. en Mal. — sĕbapĕ̩; het Sang. woord is batụ. — apan kaḷa-ĕllo "met iederen keer dat het dag werd". Over dezen vorm, zie bl. 80, 81. — panongge is een bale-bale buitenshuis, om voorwerpen op te leggen, die alleen nog maar bij de ouderwetsche huizen op Sangir gevonden wordt. — apaḷiwụ, zie bl. 72. — makikereapa bet. "kereapa roepen, vragen: hoe nu? wat nu te doen?" Andere voorbeelden van dit gebruik van maki zijn: makikarimang "karimạ (och mocht toch, zie bl. 185) zeggen, een wensch uiten", makininang, makiinang "moeder noemen", makiwawụ "met bawụ betitelen", enz. In mijne Sang. Spraakkunst heb ik verzuimd deze beteekenis van maki op te geven.

XXXII.

BEKEN BAHA NAMAKELĘ BAĻE.

Tangú kai pią Baha, kų simĕbang bou undangeng. Kai i sie kai mangĕmpuhe, pirua. Kutęu sarąeng i sie rųdaļeng su ghilamu, ute i sie kai nakasilo Waļę puļutang, mangaļene Waļę masurękų. Kutęu i Waha e kai nębera u: "Irọe, Waļę ĕndai mĕntĕhang mĕngkai nipapapakelę." Kutęu angkûng i Waļę u: "Ią baļinewe ĕllang-u, Waha, kų abe pębawera kere'". Tangú i Waha kai simimbang u: "Abe tataļanų, e Waļę, mĕntĕhang kai takų pakelang, e Waļę; mĕngkai sahene timaļanų." I Waļę simimbang u: "Pamakele, kontinu!" Tangú i Waha mĕngkatewe namakel' u ļaed-e koaneng. Tangú ļaed-e kai rimękų. Kutęu Waha e nęberąe u: "Pĕllọe, araú Waļę! mĕntĕhang kai takų tĕmpaļeng u kaihi." Nęberáe wue i Waļę: "Pakelę lain laed-u kaihi." Ute namakelę kąpia, i Waha, ute laed' u Waha ruanbęka e mĕngkatewe rimękų su Waļę. Nębera kąpia Waha e: "Pĕllọe, Waļę! mĕntĕhang i kau kai takų kokûng." Angkûng i Waļę u: "Kokáe!" Ute nangokáen kĕngkung-e koaneng. Ute rimękąe kĕngkung-e. Nęsaų nangokan kĕngkung-e kaihi, ute rimękąe lai. Ute wọue' i Waha nęberáe: "Pĕllọe, mĕntĕhang i kau kai takų kikiang, araú!" Kutęu nęberáe i Waļę: "Kikíe!" Kutęu i Waha e nangikie. Ute rimękąe mohong i Waha, ute i Waha naļĕmmisę, batų u sarang ļimanabę i Waha mang kądarękų su wadang i Waļę.

XXXII. VERTALING.

Verhaal van een Aap, die een Tripang trapte.

Er was eens een Aap, en die kwam uit het woud. En hij ging schelpdieren zoeken, de stakkerd! En terwijl hij door het wier liep,

zag hij een kleef-tripang, dat is een Zeekomkommer die kleverig is. En de Aap zeide: „Wel, Tripang, nu zult ge straks platgetrapt worden.” Toen zeide de Tripang: „Ik ben uw slaaf niet, Aap, maak niet zulke praatjes.” Toen antwoordde de Aap: „Zeg nu geen onzin, Tripang, straks zal ik u trappen, hoor Tripang; ge lijkt wel te gekscheren.” De Tripang antwoordde: „Schop maar, gij met uwe leugens!” Toen schopte de Aap met zijn rechterpoot. En zijn poot kleefde vast. Toen zeide de Aap: „Laat los, Tripang, zult ge! straks zal ik u schoppen met mijn linkerpoot.” De Tripang zeide weder: „Schop ook maar met uw linkerpoot.” Toen schopte de Aap weder, en toen kleefden de beide pooten van den Aap vast aan de Tripang. Wederom zeide de Aap: „Laat los, Tripang! straks zal ik u stompen.” De Tripang zeide: „Stomp maar toe!” Toen stompte hij met zijn rechter vuist. En zijn vuist kleefde vast. Wederom stompte hij met zijn linker vuist, en die kleefde ook vast. En daarop zeide de Aap: „Laat los, straks zal ik u bijten, hoor!” Daarop zeide de Tripang: „Bijt maar toe!” Daarop beet de Aap. Toen kleefde de bek van den Aap vast, en de Aap verdronk, omdat de Aap, totdat het vloed was geworden, vastgekleefd bleef aan 't lichaam van de Tripang.

XXXII. AANTEEKENINGEN.

Dit verhaal heb ik wat laat gevonden; het had om zijn inhoud moeten volgen op IIe (B. T. L. V. 1893, blz. 374, vlgg.).

Baḷẹ, zie Aant. op XVII, bl. 11 van dezen Jaargang. — mangĕmpuhe, Jaarg. 1893, bl. 407. — puḷutang is een derg. vorm als takutang, enz. Zie bl. 224. — masurẹ̆ką is gevormd van den stam dẹką, met 't voorvoegsel su, dat soms met si afwisselt. Beide komen weinig voor. Syn. met masurẹ̆ką is masipuḷụ „kleverig.” Andere voorbeelden zijn: masuhepẹ „beklemd, benauwd door volte”; masikome „zacht”, van kome, masikĕndi, id., masuwenehẹ̆ ook masughenehẹ̆, „dik”, masunaubẹ̆ „halfdonker, schemerig”. De stammen dezer laatste woorden zijn niet bekend. — nịpapapakelẹ̆; over de frequen-

tatieve bet. van de reduplicatie, zie bl. 196. Ook 't volgende pĕbawera is er een voorbeeld van. Abe pĕbera kere', zou beteekenen „zeg dat niet". — sahe bet. „voorkomen" en verder ook „aard, geaardheid". Sahene bet. dus „het voorkomen er van", en heeft in 't spraakgebruik de beteekenis van: „het ziet er uit als, het lijkt of" en derg. Als de term niet geijkt was geworden, zou men hier sahenu verwachten. — tĕmpaḷeng is eene variatie van tĕmpelang, van tĕmpelĕ „schoppen, trappen".

XXXIII.

BIO PIĂ KASILI ARENG-E RATU KADIO.

Kasili i Ratu kadio̩ e kai niĕntudĕ̩ su Sangiang sĕmbau̩, areng-e Sangiang u Ello. Sara̩eng i rĕdua mĕbĕ̩banuáe, kute̩ú nakahombaugke kapapia. Sara̩eng pia̩ kapapia, tangú Kasili e mĕngkatewe nĕ̩dariahi simenggo̩ d. nauḽi su Sangiang e: »Ia̩ kai mĕ̩dea̩ sepa wuḽaeng, kasing buḽaeng, kinikirĕ̩ buḽaeng, patiku̩ haghin nalang buḽaeng. Kamageng dumĕntáe kai ana̩ ese̩, piara wue; kereu kai wawine, ute wonohĕ̩ su ḽaudĕ̩, madirin makarosa dunia e.« Sara̩eng kere', Kasili e mĕngkatewe simenggo̩.

Sara̩eng su ḽikud-e, kute̩u Sangiang e nakaĕba̩e ana̩-e hindua, kute̩u kai ana̩ bawine kĕ̩bi̩. Tangú i ninang-e nakatahĕndungke tanatan kawing-e, u kamageng ana̩ ese̩, piarai wue; kereu kai wawine, kai paki̩bonohĕ̩ su ḽaudĕ̩. Tangú sara̩eng kere', nitĕ̩guangken manga Wĕ̩bato e: »Tĕntaḽang iamang-e wodau tana̩dĕnta, mapia ren itonda su undaugeng.« Tangú nakoa̩e kere'; Sangiang darua e mĕngkatewe nitonda, wo̩ue' ni̩papĕllo̩ su raḽig' u mĕlĕngku̩.

Marĕngu̩ marĕngu̩ i rĕdua mĕngkai sene, i rĕdua hala, kute̩u Kasili e narĕntáe wo̩u simenggo̩ e. Tangú Kasili e mĕngkatewe nakiwaḽo si ninang-e, mĕnsang kawing-e sen pia̩ ahus' i rĕdua. Kûng i ninang-e: »Pia̩, kai ana̩ bawine hindua, ku̩ ini sen tadi̩e ringang i ninang-e, kai sen tinonda su undangeng, ipahĕ̩do sarang i kau marĕnta.« Tangú mĕngkatewe tarai̩ pinakiaḽa̩. Sara̩eng ĕnsa̩e narĕnta, kûng u Kasili e u: »Koateko petine, ren 'pĕ̩tahông u manga apa 'dai̩ darua e; ren sasa̩e iwonohĕ̩ su ḽaudĕ̩, madirin makarosa dunia e.« Sara̩eng kere', mĕngkatewe nĕ̩koa̩ petine. Sarang nasuen koa̩ e, mĕngkatewe nitaho su peti e, Sangiang darua ene, wo̩ue' sasa̩e ni̩bawonohĕ̩ su ḽaudĕ̩.

Kute̩u sara̩eng peti e ma̩dĕnta su ĕlli̩, kute̩u ḽaudĕ̩ ene kai nako̩a̩ banua, tangú wanua ene sĕngkariadine mĕngkatewe pia̩ haghin darotong: kâng, kina̩ e kate 'kĕ̩kaehang su sĕ̩bu' ḽua̩ e. Kai su tempon Sangiang darua e narĕntáe su soa pinakiaḽa̩ iamang-e, su

pia tukad' u wale-lawo e kai pia manu mangighang; tangú Sangiang sĕmbau mĕngkatewe nangala tĕlluh-e sĕmbau, nikakĕngkung-e. Saraeng peti e madĕntáe su ĕllį e, kuteu sĕngkakiralane kai manu ese. Tangú Manu ene nakoae kere i amang i rĕdua. Manu ene, kamageng kumuku bawĕllo, hĕdo mahĕpusĕ tingih-e u manu katumpane. Tangú sĕhĕbi nĕsaue kimuku, kuteu kai pia Kasili rarua nitu. Areng u Kasili rarua e, sĕmbau areng-e Muru di Adinda, sĕmbau Muru di Amudisĕ. Arawe areng u Sangiang darua niwonohĕ e, sĕmbau areng-e Sangiang Tinonda, sĕmbau Ontuntumeno. Kuteu Kasili ĕndai darua e nĕdorong nĕkawing Sangiang darua e. Saraeng Sangiang darua e napulu, r. Manu nakoa kere i amang i rĕdua e napulu lai, tangú nariadie nĕkawing Sangiang darua e.

Saraeng sen bou nĕkawing, kuteu kai pia sakaeng nisampelĕ, nikilalâng u Sangiang darua e, kuteu kai Mĕhinun Datu iamang i rĕdua e, pinakiwalông u Sangiang: „I kau kai nisampelĕ kerea' Mĕhinú?" Kûng u Mĕhinu e u: „Ia e, Wawu, kai nisampelĕ, u mĕngkate ĕnsae nĕniata; naun tĕntalang ta nipamonohang i Wawu dĕdua e, sasae ini mĕngkawe laudĕ, kuteu sarang i Wawu dĕdua nibawonohĕ, kuteu kawe timuwo nakoa banua. Sangiang e mĕngkatewe nakiwalo: „Dala su anun kamene tahamawu, kereapae?" Kûng u Mĕhinu e u „Dala e, Wawu, kalawou taumata e sen nasue nate: i amang d. i ninang i Wawu dĕdua e sen mĕkĕkalamautĕ; dala kate pĕsĕmpoto suminda e; apan dalohon soa e sen nasue nate, tawe saki-e apa; saki-e man lunusĕ." Kûng u Sangiang e u: „Uade kawe pia i kandua e makadosa r. makadalaki banua e, kuteu i kandua semben tadie, kawe apa nakaralaki si kamene tahamawu?" Saraeng kere', Sangiang e mĕngkatewe nanadia kâng d. kina nilaonggo su Mĕhinu e. Sakaeng u Mĕhinu e natihu-tihub' u kâng d. kina, sasa d. tamata, dingang u nĕkoae ringo si ninang-e, woue' nĕberae: „Dakoe tarai d. apan lĕmben kâng sasa apan tamahinsang, sáwuhĕbe kâng u binatang." Boue' nĕberae lai Sangiang e: „Mageng masake su sakaeng e, pĕtimbuta, woue' sakaeng-u e kate isuhudĕ, i kau hĕdo pĕkĕlla, patehang sen misonsolĕ su apeng."

Saraeng sen narĕnta, i sie mĕngkatewe napakâng u kawing-e r. ana-e, woue' mĕngkatewe natarai nangĕntud' u ringo u Sangiang si ninang-e. Sĕngkarumating mĕngkatewe nĕgĕllį u malambae. Kuteu sarang Boki e nakaringihĕ malambae-e, nakiwalóe: „Kai i sai, manga mahualá, wĕdi u nĕgĕllį u malambae-e?" Kûng u manga mahuala e: „Kai ĕllang-u, Mĕhinu e." Kûng u Woki e u: „Kai kerea', Mĕhinu?" Kûng u Mĕhinu e u: „Kai mangĕntudĕ dingo

u ahus' i Wawų darua nąunben nibawonohę̈ e, ĕndaung pira hębi e, kų 'lęantibang kai sen uate, kutęu radę kai wiahę̈, u ḷaudę̈ pinawonohaug i rĕdua e radę kai timuwo wanua, radę e haghihaghiewen darotong e, tawę kurang-e, radę man sene kębį.″

Bǫue' Woki e mĕngkatewe nangukahę̈ dohon manga aną-e. Ratu e, sarąeng nakaringihę̈, mĕngkatewe nętatętehę̈ nisu, wǫue' sĕngkahombang mĕngkatewe kimâng, maning Boki e wodan den kątaghiane. Kutęu Ratu e, sarąeng bǫu kimâng, tangú nępapinunųe wadang-e, wǫue' nębiahę̈ saų, bǫue' apan lĕmbene pinębawaḷawuhe su kalawǫu taumata e.

Sarang kerenée, kutęu Ratu e mĕngkatewe nakiwohang nangomoḷ' u kawanuane. Sarang nakomoḷę̈, tangú Ratu e mĕngkatewe nębera: ″I kitę e ren sasaę mangalo mamate manga binatang, manga setang dadę darua, radę uade kai mąmaḷiu si kitę.″ Sarang kere', mĕngkatewe sasaę nĕmpangalo, kai tangú Sangiang e sen timanata su Mĕhinu e: ″Kereu i kamene tahamawu kai manga ĕnsaę mangalo, i kau ĕnsaębe kaḷamona, papakasingką si kandua.″ Sarąeng sen sasaęe, Mĕhinu e mĕngkatewe sasaę sęsane kaḷĕmona, nĕhabarę̈ su Sangiang darua e. Kutęu sarąeng Datu e ĕnsaę mĕmpangalo, ḷaudę̈ e mĕngkatewe nasuhepę u sakaeng. Kutęu sarang masanggid' u wanuan Sangiang darua e, karuḷunge, kereu pią taumata mąhĕngkilaḷâng, sumĕlle su apeng, semben ikakilaḷa, kutęu sĕngkiaun nirĕlaugengke, ringangu nirĕndungangke, haki u tate nakasilo wanua. Sarang kere', tangú mĕngkatewe nępaparingang nĕmpęsuḷe kąpia. Sĕngkakarumaheng e, mĕngkatewe nęsaų nępaparingaug sasaę mangalo kąpia. Sarąeng mąduḷung u apeng, nęsaųewe nirĕndungang. Kutęu nęsaųewe nawaḷį kąpia. Nępapĕllǫen pông-e kąpia. Kûng u Ratu e u: ″I kitę męsaų sasaę, tĕllu hębi; i kitę hędo mangędo kamageng manga apa radę daraḷakį e nasuen patene.″ Su katĕllu hębine mĕngkatewe nasasaę kąpia. Kutęu mąduḷungkewen apeng e nirĕndungangkewe kąsaų, tatewe nakasilo wanua. Kutęu nęsaųewe nawaḷį kąpia. Kûng u Ratu e: ″I kitę mębaḷį e kąpia, i kitę sen tamakapate manga apa radę e: waláe apębanua, radę su wanuawen sire: i kitę su wanuąewen kitę, mĕngkate wala, masibanuąen banuane.″

XXXIII. VERTALING.

Verhaal van een Prins genaamd „Kleine Koning”.

Prins Kleine Koning werd gehuwd met eene Prinses, genaamd „Prinses der Zon”. Toen zij metterwoon gevestigd waren, kwam zij in gezegende omstandigheden. Toen zij nu in gezegende omstandigheden verkeerde, maakte de Prins zich gereed om op reis te gaan, en zeide tot de Prinses: „Ik ga een gouden bal zoeken, een gouden tol, gouden knikkers, allerlei soorten van gouden speelgoed. Wanneer het komt en het is een jongen, verzorg het dan, wanneer het een meisje is, verdrink het dan in zee, opdat de wereld niet besmet worde.” Daarop zeilde de Prins weg.

Na zijn vertrek kreeg de Prinses een tweeling en 't waren beiden meisjes. Toen herinnerde zich hare moeder de opdracht van haren gemaal, dat zij, wanneer het een jongen was, hem verzorgen moest, en wanneer het een meisje was, het in zee moest werpen. En in die omstandigheden kreeg zij van de Rijksgrooten dezen raad: „Zoolang hun vader nog niet gekomen is, is 't het beste dat zij naar het woud overgebracht worden.” En zoo geschiedde het; de beide Prinsessen werden overgebracht, en daarop neergelegd tusschen de wortels van een mĕlĕngkụ.

Langen, langen tijd waren zij daar, zij beiden alleen, toen de Prins terugkwam. Terstond vroeg de Prins aan zijne moeder of zijne gemalin al een kind van hen beiden had. Zijne moeder zeide: „Ja, het zijn meisjes, tweelingen, doch nu zijn zij niet bij hare moeder, zij zijn reeds naar 't woud gebracht, om te wachten totdat gij terug zoudt komen.” Terstond liet hij ze halen. Toen zij gekomen waren, zeide de Prins: „Maak een kist, om die twee dingen daar in te doen; zij zullen in zee verdronken worden, opdat de wereld niet besmet worde.” Daarop werd er eene kist voor haar gemaakt. Toen die af was, werden de twee Prinsessen in de kist gelegd; daarop liet men haar in zee zinken.

En toen de kist op den bodem der zee kwam, werd die zee tot land, en terwijl het ontstond, waren er allerlei soorten van waren: de spijs en het vleesch werd zoo maar weggeveegd in de branding.

Ten tijde nu dat de beide Prinsessen in de stad kwamen, gehaald zijnde door haren vader, was er bij de trap van 't paleis een kip aan 't broeien, en de eene Prinses nam toen een ei, en hield het in de gesloten hand. Toen de kist op den bodem der zee aankwam, barstte het in hare hand, en zij bemerkte dat het een haan was. Die Haan nu werd als 't ware hun beider vader. Wanneer die Haan des avonds begon te kraaien, hield zijn gekraai pas op, wanneer de kippen van stok vlogen. En toen hij op een nacht weder kraaide, kwamen er twee Prinsen op af. De naam van den eenen Prins was Muru di Adinda, die van den anderen Muru di Amudisę̆. En de namen der verzonken Prinsessen waren: de eene heette de Weggebrachte Prinses, de andere Ontuntumeno. En die beide Prinsen vroegen de beide Prinsessen ten huwelijk. Toen de beide Prinsessen hadden toegestemd, en ook de Haan, die als 't ware hun vader was geworden, zijne toestemming had gegeven, had het huwelijk der beide Prinsessen plaats.

Nadat zij gehuwd waren, werd daar een vaartuig op 't strand gezet. Toen de beide Prinsessen den man in het vaartuig opnamen, zagen zij, dat het de bode van den Koning hunnen vader was. De Prinsessen vroegen hem: „Hoe zijt gij aangedreven, Bode?" De Bode zeide: „Ik, Mevrouw, ben aangedreven, omdat ik maar eens ben komen kijken; toen de beide Jonkvrouwen nog niet in de zee waren neergelaten, was dit alles vóór ons nog zee, en toen de beide Jonkvrouwen verzonken waren, is het opgerezen tot land." De Prinsessen vroegen toen: „Hoe is het daar ginds bij den Koning en U?" De Bode zeide: „Daar ginds, Mevrouw, zijn alle menschen reeds gestorven; de vader en moeder van Mevrouw en hare zuster liggen in doodstrijd; zij ademen nog maar afgebroken; alle inwoners der stad zijn gestorven zonder eenige ziekte; hunne ziekte was slechts verhongering." De Prinses zeide: „Men zeide nog wel dat wij beiden het waren, die het land besmetten en slecht maakten, en nu wij er niet meer zijn, wat heeft dan uwen Heer en de zijnen in 't ongeluk gestort?" Hierop maakten de Prinsessen terstond spijzen en vleesch gereed, die zij aan den Bode gaven. De schuit van den Bode was tot zinkens toe vol van spijze en vleesch, gekookt en rauw; ook maakten zij een pakje voor hunne moeder, daarna zeiden zij: „Ga nu heen, en alle resten van het gekookte eten, die men niet kan opeten, strooi die als voeder voor de beesten". Daarop zeiden de Prinsessen nog: „Wanneer gij aan boord van 't schip zijt, sluit dan de oogen, daarna zal uw schip

in zee geduwd worden; gij moet wachten met de oogen te openen totdat het naar uwe berekening reeds aan wal zal stooten.»

Toen hij was aangekomen, gaf hij terstond zijne vrouw en kinderen te eten, daarop ging hij het pakje der Prinsessen brengen aan hare moeder. Bij zijne aankomst zeide hij: »Goeden avond.» En toen de Koningin zijnen groet had gehoord, vroeg zij: »Wie is dat, meisjes, wiens groet ik daar hoorde?" De meisjes zeiden: »'t Is uw slaaf, de Bode.» De Koningin zeide: »Hoe is het, Bode?» De Bode zeide: »Ik breng een pakje van uwe beide dochters, die onlangs in zee nedergelaten zijn, en van welke men dacht dat zij reeds gestorven waren, doch zie, zij leven; want de zee, waarin zij geworpen waren, is ginds tot land opgerezen, en daar zijn allerlei soorten van goederen, er ontbreekt daar niets, alles is er.»

Terstond daarop deed de Koningin het pakje harer kinderen open. Toen de Koning het hoorde, kroop hij met groote inspanning voort, en toen hij er bij gekomen was, at hij meteen, hoewel de Koningin nog aan het verdeelen was. En nadat de Koning gegeten had, kwam zijn lichaam weder bij, en leefde hij weer op. Daarna werd hetgeen er overschoot verdeeld onder alle menschen.

Daarop liet de Koning uitroepen om zijne onderdanen te verzamelen. Toen zij bijeen waren, zeide de Koning: »Wij zullen heengaan om die beesten, die twee duivels daarginds aan te vallen en te dooden, die, naar men zegt, ons overtreffen.» Daarop gingen zij heen om hen te beoorlogen, doch de Prinsessen hadden den Bode opgedragen: »Wanneer uw Vorst en gijlieden zijne knechten ons soms wilt komen bestrijden, kom gij dan vooraf hier, om het ons te doen weten.» Toen zij dan optrekken wilden, ging de Bode vooraf alleen heen en berichtte het aan de beide Prinsessen. En toen de Koning en zijn volk hen kwamen aanvallen, was de zee overvol van schepen. En toen zij het land der beide Prinsessen naderden, en zoo dicht bij den wal waren, dat indien er menschen waren die elkaar kenden, en er liep er een langs het strand, hij herkend zou worden, kwam er plotseling een bui over hen, en werden zij door duisternis overvallen, zoodat zij geen land konden zien. Onder die omstandigheden wekten zij elkander op, om weder terug te keeren. Op den derden dag daarna wekten zij elkaar op, om weder te gaan aanvallen. Toen zij bij 't strand waren, werden zij weder door duisternis overvallen. En wederom keerden zij terug. Weder bepaalden zij een tijd. De Koning zeide: »Laat ons over drie dagen weder gaan, wij zullen pas ophouden, als die kwade

dingen daar allen gedood zijn." Den derden dag trokken zij weder op. En bij het naderen van het strand, werden zij weder door duisternis overvallen, zij zagen weder geen land. En wederom keerden zij terug. De Koning zeide: "Laat ons maar weder terugkeeren; wij kunnen die dingen daar niet dooden; laat hen daar in hun eigen land wonen, en blijven wij in ons land, laat ieder blijven wonen in zijn eigen land."

XXXIII. AANTEEKENINGEN.

Niëntudę su, eig. "gevoerd tot", nl. in optocht gevoerd tot de prinses, om haar af te halen van haar huis en naar het zijne te brengen. Bij gewone menschen uit het volk gaan beiden weer terug naar het huis der vrouw en werkt de man, minstens gedurende het eerste jaar, mede met de familie der vrouw. Daarna gaan zij samen wonen. — makarosa: de dosa bij uitnemendheid was vroeger op Sangir bloedschuld; de woorden van den Prins beteekenen dus eigenlijk: "opdat de wereld geen bloedschuld beloope." — hindua "tweeling" staat voor hĕndua: het is gevormd van dua met een voorvoegsel of een voorslag. Het bl. 128 behandelde voorvoegsel hĕ, hu, hu* is waarschl. wel iets anders; 't meest ligt voor de hand het als een voorslag te beschouwen, die op de bet. van 't woord geen invloed heeft. Andere voorbeelden, zie bl. 25, 26. — daligę; bij de mĕlĕngkų groeien de ruggen der wortels hoog boven den grond, zij vormen dan de wanden eener ruimte, waarin hier de kinderen worden neergelegd. — patehang "naar gissing, naar berekening", is afgeleid van patehę (mam.) "opnemen met de oogen, met den geest berekenen, bij gissing stellen", makipatehę "zich laten waarzeggen." In 't gebruik is patehang tot een bijwoord geworden. — mękękalamautę van 't Mal. kala maut "doodsuur" (kala Skr. "tijd", maut Ar. "dood"), wordt in 't Sang. gebruikt voor "in doodstrijd liggen". — pęsĕmpotų suminda̧ e "het ademen is bij eindjes, bij stukjes", beschrijving van het afgebroken ademen van lieden, die in doodstrijd liggen. — mętimbuta "de oogen sluiten", eig. "zich blind

(buta) houden″, gevormd met 't voorvoegsel ti*, zie bl. 135. — manga mahuala; hiermede zijn bedoeld de ĕmpi's of pleegkinderen, meestal jongere verwanten der koninklijke familie, die als hofdames dienst doen bij de koningin. Zie de aanteekeningen bij N°. XXXI. — pông ″maat, grens″ is identisch met pûng ″stam, oorsprong, punt van uitgang.″ Met mamĕllọ bet. het ″bepaalden tijd vaststellen.″ Pong-e sarang ini ″de mate (van uitgestrektheid) gaat tot hier″, tạ pong-e ″mateloos″.

XXXIV.

BION PUSUNG U KAḶĖPA REDUAN ABIGAELĖ.

Tangú kai pia̤ Ratu r. Woki, ute Woki ene kai pia̤ pohiamane. Tangú Ratu e kai mẹdẹdariahi mamundaḷẹ. Ené Ratu e timanatáen bawera, angkûng-e: »Kamageng ana̤ esẹ, ia̤ mẹkuid' u kasing d. pahụ-e wuḷaeng d. kinikirẹ buḷaeng; ma̤eng ana̤ bawine, ute potọko, rahane ĕmmung su ḷama̤, desọ inumangku.»

Kutẹu senggọ u Ratu e kerẹe wukun nihung, kụ sen ma̤baḷi bọu simenggọ e, kutẹu Woki e masanggide mamantelẹ. Ute namantele i sie, kutẹu kai rariọ bawine. Tangú i ninang-e nasusáe, nirating simangị. Bọue' Woki e mĕngkatewe nakitampung u Bẹbato e, nẹdorong tẹgu mĕnsang ahus-e wawine koateng kerea'. Ené Wẹbato e nẹtampuge kụ nẹtatẹgụe. Kai ahus' u Woki e kai rarua, i akang e areng-e i Pusung u Kaḷumpang, areng u tuari e kai i Abigaelẹ. Su putusang u tẹgu e, rariọ darua ene kai itonda su ḷantang, kụ i sire mĕngkatewe namotọ kambing, nipĕngganti niawan dariọ darua e. Tangú rahan kambing ene nịlaĕmmung su ḷama̤, niresọ inumang u Ratu e.

Manga rariọ ene, tangú sara̤eng su ḷantang e, i rĕdua kai mẹbẹbanua su pûng u nanasi. Ené, sarẹtụ u i rĕdua kụkâng nanasi masasa̤, kutẹu i rĕdụa kai kinaĕbakeng i Wikị-Bikị dĕduan Manganguwi. Tangú i rĕdua nịlahikingken dĕdua.

Bọu ene Ratu e narĕutáe, ute nakiwaḷóe Ratu e su Woki: »Kutẹú, ahus' i kadua esẹ arau wawine?» Tangú Woki e simimbang, angkûng-e: »Ahus' i kadua e wawine, tangú sen pinotọ, timuhụewe tatanatan Tuang, pakipotọ, kụ dahane, Tuáng, ĕndaị su ḷamạ.» Tangú Ratu ene nangaḷa̤e raha su ḷama̤ e, kụ ma̤tatẹdéen limane, kụ i sie manginungke, kutẹu kai pia̤ asu raḷakị himẹbu su aḷung, kụ lahẹbune e waweraue: »Kai rahan kambing, Tuáng!» Ute lamạ ene nihipée. Bọue' Asu e nĕhabarẹ u: »I Wawụku rĕdua e kai su ḷantang, Tuang!»

Kutẹu Ratu e nĕbuạe r. nangaḷa̤ bara̤, mamotọe Wokine, r.

kawanuaue. Ené manga kawanuane uangambangke Wokine r. nĕka-ḷiomanengke, wọue' i sire nakiaḷaen dariọ darua e. I sire rimoloh' u Mihinu niapangaḷa si rĕdua. Tangú narĕntáe su anun Bikị-Bikị dĕduan Manganguwi. Ené nĕsambóe Mihinu e su puḷun tukadĕ e, sasambone:

"Bawụkú i Pusúng u Kaḷúmpang,
dĕduan Báwụku i Abigáelĕ!
iạ nírolohen Túang,
nilaórọen Maḷámbe,
iapángaḷạ si Wawụ,
apạnághĕnnu si 'ngiang;
dadẹ sóa ionóde,
kudató ianseréte,
soa níonoden bánsagĕ,
niansérẹen pĕdúne."

Tangú i Pusung u Kaḷumpang dĕduan Abigaelĕ nẹsambóen bawaḷis-e:

"O Mĕhínu, 'dadolórang,
dakọ sásaẹ paúḷi si Maḷámbeku.
pĕhábarewe si Rátuku,
rala kái ren mĕndénọ,
denọ kai ren mĕndáki, ren mangénsue wawúha."

Kutẹ Datu e rimolohelain piketĕ, bawerane kerẹewelai waweran Mihinu e, r. sasimbang i rĕdua e kerẹewelai kaḷamona. Tangú su samurine rimolohen kumpania. Ené i rĕdua e simimbangke: "I kamene sasaẹe, u kere i kandua ini e tawe wotonge, watụ u i kandua waḷinewe anạ u Ratu, kụ tawe wotonge 'aḷakeng u kumpania; katewe pauḷi u i kandua sen ḷai makạtoḷe."

Ené, sarạeng i sire sen napaghohĕ, uté i rĕdua mĕngkatewe simangị simangị, bọu ene i rĕdua mĕngkatewe nasasạe. Ené i Wikị-Bikị dĕduan Manganguwi simangịe ḷai. Sarạeng sen narĕnta, i rĕdua e tawe rimangeng, kaiso kai kimaiang su puḷun tukadĕ e. Datu e, sarạeng nakasilóe i rĕdua e tawe rumangeng, uté mĕngkatewe nĕhẹkadĕ, bawerane: "Endaịe rangeng!" Ute i Pusung u Kaḷumpang e nẹbera: "Sinịe, Tuang!" u raḷaị kere i kandua e tawe wotonge mẹkampung u manga mawu." Ené Ratu e nanihasạe, kai i rĕdua e nẹbera u: "Mạeng mĕhukung, Tuang! ute hukungke; i kandua sen tawahaḷuas' u, mẹkampung dingangu manga mawu, watụ i kandua waḷinewe anạ u Ratu, kaiso i kandua kai taumata

raļakį.» Ené i ninang-e mĕngkatewe sųsangį, Datu e ute mĕngkai manihasa, hakįu i rĕdua e narangeng. Tangú iapąkaiangke su kadera, kaí i rĕdua e tawe naiang, kaiso i rĕdua kai naiang su aļung u kadera e.

Bǫue' manga Wębato e nĕmpĕtatęgúe. Angkûng u sĕnggą: »Iwonohę!» angkûng u sĕngga: »Patêng!» Kutęu kai pią Bębato sĕmbaų nanęgu u: »Su tęguku, i Wawųku rĕdua kai waradosa, ute mamben patêng, kai wǫu namate, ute patêng ļai, kaí tawe saļan dĕdua, ute ahus' i Tuang bawine e mawun kami, esę man mawun kami, kereapan isębą, ahus' i Tuang e man mawun kami, kų darua ene tawęu iwala.» Arawe Ratu e, sarąeng nakaringihę kerene, nĕliwuahe r. nępędúe.

Su putusang u hukumang e, i rĕdua ene kai matonda. Ute Ratu e rimolohen piran katau niapanonda, kų karaune, apeng i amang-e rĕduan ninang-e sen tanakasilo. Kutęu i sire nakasilóe wanua, ené Sangiang e nęberąe: »I kandua e tondąe su wanua radę.» Tangú nasasąe e, wǫue' nįpapĕllǫe sene. Banua ene tangú kai wanua tą taune. Sarąeng sene, iakang e mĕngkatewe nęgahagho: »Kamageng įią aną u Ratu tĕngadę, ute kariadįekon baļen kandua tamahuari ĕndaį sini, r. ralohon baļe, r. patikų darotong pakasueko tuwo su kĕhu». Ute patikų ene nariadįe. Kutęu sarąeng i rĕdua mĕbębiahę marĕngų sene, ute kai pią kapalę bǫu Pûng-u-ļangį. Kutęu sakaeng ene nawaļangóe su sowâng u wanua ĕndaį ene. Kasili e mĕngkatewe timumpa. Arawę waļe su wanua ene kętąewen baļen Sangiang e. Tangú Kasili e rimangengke su waļen Sangiang e, kutęu sarąeng Kasili e nakasilo si Pusung u Kaļępa e, ute i sie nangumbelęe liman Pusung u Kaļępa e r. nęberąe: »Su dunia kawing, su aheratę kawing, tą kawing baļine mang i Wawų.»

Sarąeng bǫu nękawing, ute i Pusung u Kaļępa e mĕngkatewe nilurang su sikutji e. Ené tuari e sųsakéete ringang u tuhang-e, kutę Kasili e nangaļą baļang, ipamangga su Sangiang tuari e. Tangú Sangiang tuari e kimiąe maihą-ihą, kų mĕngkate mętętĕngkaļunggi su ĕnne, r. sauneng simangį, batų u ĕndaį kate i rĕdua, kutęu mętatĕntangkelai. Tangú wǫu sųsangį e, Sangiang e nęgahaghóe: »Kamageng ią aną u Ratu tĕngadę, ute katĕntungekon dĕndipahę, bǫu ini soļong Pûng-u-ļangį.» Ené piąe rĕndipahę, nawatedę, bǫue' i sie ļimentée nakoą soļong Pûng-u-ļangį e. Sarąeng i sie nakaĕbą baļen tuhang-e, tangú i sie taraįe rimangeng. Sarąeng Kasili e nakasilo si sie taraį dųdangeng, tangú nįlahępingke tukadę e, r. apan lohang u waļe e nasuen sĕnsing e. Ené tuarine nęberąe: »Kaką,

kạdiongeng kate hemẹ u mamâng-u, ondoḽẹ̆ko.« Kaí tuhang-e kai kạpapintu. Tangú i Pusung u Kaḽumpang mĕngkatewe sụsangị, bọue' i sie mĕngkatewe nangondoḽ' u hemẹ u mamâng-e nipakipurụ su tuarine. I Abigaelẹ̆ e ute timanata: »Baḽen kadua e, Kakạ, kai takụ tutungang. I kau kakĕlla, mạeng tipune wirụ e soḽong ḽangị, ute iạ e nẹ̆tĕngkatutung.«

Ené nasongo su waḽe nịtatutungke waḽene, r. i sie nẹ̆tĕngkatutung ḽai. Ahine uté kai rimẹ̆kạ su Kasilin Langị, su pakel-e, kụ ahi ene nariadi Sangiang kạpia, kụ nẹ̆koạe kawing u Kasilin Langị e. Ené Sangiang e nẹ̆tonengke su kawing-e niapẹ̆koạ sakaeng su winangaeng, kụ sarạeng nakoạ, tangú i sie nangaḽạe si ninange, r. su tuhang-e, wọue' nẹ̆biahẹ̆ mapia. Arawe soa kinariadiang i rĕdua e kai natutung.

XXXIV. VERTALING.

Verhaal van Pusung u Kaḽẹ̆pa en Abigaelẹ̆.

Er was eens een Koning en eene Koningin en die Koningin was zwanger. De Koning nu maakte toebereidselen tot een zeereis. En de Koning liet eene opdracht achter, zeggende: »Wanneer het een jongen is, dan zal ik voor hem meebrengen een gouden tol met snoer en gouden knikkers; wanneer het een meisje is, slacht het dan, verzamel het bloed op een schotel en bewaar het als drank voor mij.«

Het zeil van den Koning nu was reeds [zoo groot voor 't gezicht] als de hoek van eene wan, en hij was terugkeerende van zijne reis, toen de Koningin het baren nabij was. En zij baarde, en het waren meisjes. Hunne moeder nu was bekommerd, zoodat zij schreide. De Koningin liet daarop de Rijksgrooten verzamelen, om raad te vragen, hoe zij met hare dochters zou doen. Toen verzamelden de Rijksgrooten zich en beraadslaagden. De dochters der Koningin nu waren twee in getal; de oudste heette Pusung u Kaḽumpang, de jongste Abigaelẹ̆. Naar het besluit van den Raad zouden die beide kinderen naar den tuin gebracht worden, en zij slachtten daarop

eene geit, om daarmee het leven der beide kinderen te vervangen. En het bloed dier geit werd verzameld op een bord en bewaard als drank voor den Koning.'

Toen de kinderen nu in den tuin waren, woonden zij in een ananasstruik. En terwijl zij bezig waren rijpe ananassen te eten, werden zij gevonden door Bikį-Bikį en Manganguwi. En zij werden door hen beiden opgevoed.

Daarop kwam de Koning aan, en de Koning vroeg aan de Koningin: »Wel, was ons kind een jongen of een meisje?» Toen antwoordde de Koningin en zeide: »Onze kinderen waren meisjes, en die zijn reeds geslacht volgens mijns Heeren opdracht om ze te slachten, en hun bloed, Heer, is daar in den schotel.» Toen nam de Koning het bloed op het bord, en terwijl hij het in de hand hield en wilde drinken, blafte er onder 't huis plotseling een hond, die er ellendig uitzag, en zijn geblaf luidde aldus: »'t Is geitenbloed, Heer!» Toen wierp hij het bord weg. Daarop vertelde de Hond: »Mijne beide Gebiedsters zijn in den tuin, Heer!»

Toen stond de Koning op en nam een zwaard, om zijne Koningin en zijne onderdanen te slachten. Doch de onderdanen kwamen der Koningin te hulp, en smeekten; daarop lieten zij de beide kinderen halen. Zij zonden den Bode om ze af te halen. En hij kwam bij Bikį-Bikį en Manganguwi. Toen zong de Bode onder aan de trap, aldus: »Mijn Gebiedster Pusung u Kaļumpang, en mijn Gebiedster Abigaelę̈, ik ben gezonden door Mijnheer, bevolen door den Groote, de Jonkvrouwen af te halen, de Prinsessen mee te brengen; de stad daar ginds is op 't punt van weg te drijven, de plaats spoelt haast weg, de stad is overstroomd door geschreeuw, is weggespoeld door toorn.» Toen zongen Pusung u Kaļumpang en Abigaelë ten antwoord: »O Bode, o uitgezondene, ga heen en zeg tot mijnen Meerdere, boodschap het mijnen Koning: wij moeten nog eerst gaan baden, baden en een bad nemen, moeten nog eerst den wrijfsteen opgebruiken.» Daarop zond de Koning nog eene wacht, met dezelfde woorden als die van den Bode, en hun antwoord was ook evenals te voren. En ten slotte zond hij een optocht. Toen antwoordden zij: »Gaat gijlieden maar heen, want zulke menschen als wij mogen niet, omdat wij geen Koningskinderen zijn en niet mogen afgehaald worden met een optocht; zegt echter dat wij u reeds volgen.»

Nadat zij uit het gezicht verdwenen waren, weenden zij maar voortdurend; daarop gingen zij henen. En nu weenden Bikį-Bikį

en Manganguwi óók. Toen zij waren aangekomen, klommen zij niet de trap op, maar gingen onder aan de trap zitten. Toen de Koning zag dat zij niet boven wilden komen riep hij hun ruw toe: „Kom nu boven!" Toen zeide Pusung u Kaḷumpang: „Laat ons hier blijven, Heer, want geringe lieden zooals wij, mogen niet in gezelschap zitten van heeren." Toen drong de Koning hen, maar zij zeiden: „Wanneer gij ons wilt straffen, Heer, straf dan; wij behoeven niet in gezelschap te zitten met de heeren, omdat wij geen koningskinderen zijn, maar wij zijn slechts geringe lieden." Hunne moeder nu weende voortdurend, de Koning echter bleef dringen, zoodat zij naar boven gingen. Toen wilde men hen op stoelen laten zitten, doch zij gingen er niet op, zij gingen ònder de stoelen zitten.

Daarop beraadslaagden de Rijksgrooten. Sommigen zeiden: „Zij moeten verdronken worden," anderen zeiden: „Zij zullen gedood worden!" Toen was er een Rijksgroote, die aanried: „Mijn raad is: Hadden mijne beide Gebiedsters bloedschande bedreven, dan moesten zij bepaald gedood worden, indien zij gedood hadden, dan moesten zij ook gedood worden; doch zij hebben geen schuld, en dus de dochters mijns Heeren zijn onze gebiedsters, gelijk de zonen onze gebieders zijn; hoe zij ook genoemd worden, de kinderen van Mijnheer zijn onze heeren en van deze twee laten wij er geen los." Doch toen de Koning dat hoorde, joeg hij [hem] weg, en werd boos.

Bij de beslissing van het gericht werden zij beiden verbannen. De Koning nu zond eenige lieden af, om hen te verbannen, zóóver dat het strand van hun' vader en hunne moeder niet meer te zien was. Op eens zagen zij land. Toen zeide de Prinses: „Breng ons naar dat land daar." Toen gingen zij heen en kwamen daar aan. Dat land nu was een onbewoond land. Toen zij daar waren, sprak de oudste terstond den wensch uit: „Wanneer ik waarlijk eene Koningsdochter ben, dan ontsta hier voor mijne zuster en mij een huis, en bedienden en alle eetwaren mogen volledig groeien op het veld." En dit alles geschiedde. En toen zij beiden langen tijd daar geleefd hadden, kwam daar een schip van den Gezichteinder. Dat schip nu was het schip van den Prins van den Gezichteinder. En dat schip kwam voor anker in de riviermonding van dat land. De Prins sprong nu aan land. Doch het eenige huis in dat land was het huis der Prinsessen. De Prins nu ging het huis der Prinsessen binnen, en toen de Prins Pusung u Kaḷĕpa

had gezien greep hij de hand van Pusung u Kaļĕpa en zeide: „In deze wereld zijt gij mijne gemalin en in de toekomende, ik heb geen andere gemalin dan Mevrouw.”

Nadat zij nu gehuwd waren, werd Pusung u Kaļĕpa in het schip gezet. Toen de jongste zuster nu met hare oudere zuster aan boord wilde gaan, nam de Prins eene roeispaan en sloeg daarmee naar de jongste Prinses. Toen weende de jongste Prinses zeer hevig, en rolde zich heen en weer in het zand, en zij weende nog heviger omdat zij slechts met hun beiden waren, en nu elkander ook nog zouden verlaten. En na geweend te hebben, sprak de Prinses den tooverwensch uit: „Wanneer ik waarlijk een Koningskind ben, dan dale voor mij een regenboog neer, van hier tot den gezichteinder.” Toen spande zich een regenboog uit; daarop liep zij er over naar den gezichteinder. Nadat zij het huis harer oudere zuster gevonden had, ging zij naar boven. Toen de Prins haar naar boven zag komen, sloot hij de deur, en alle openingen van het huis stopte hij dicht. Toen zeide de jongste zuster: „Zuster, laat ten minste het uitkauwsel uwer sirih-pruim naar beneden vallen.” Doch hare zuster was in het vrouwenvertrek opgesloten. En Pusang u Kaļumpang weende voortdurend; daarop liet zij het uitkauwsel harer sirih-pruim vallen, en liet het hare zuster oprapen. Abigaelĕ zeide toen als laatste woord: „Ons beider huis, zuster, zal ik verbranden. Kijk gij toe, wanneer blauwe rook er van naar den hemel stijgt, dan heb ik mijzelve verbrand.”

In het huis teruggekomen, stak zij het huis in brand, en verbrandde zich zelve mede. Hare asch kleefde aan den Prins des Hemels, nl. aan zijn hiel, en de asch werd weder eene Prinses, en deze werd de gemalin van den Prins des Hemels. Daarop wenschte de Prinses van haren gemaal, dat hij een vaartuig in de lucht zou maken, en toen het gemaakt was, haalde zij hare moeder en hare zuster af, daarna leefden zij gelukkig. Doch hunne geboorteplaats brandde af.

XXXIV. AANTEEKENINGEN.

Het oudste meisje heet Pusang u Kaļĕpa „uiteinde van een tak”, of P. u Kaļumpang. Dit laatste woord, dat anders niet

in 't Sang. bekend is, is blijkbaar eene variatie van Kaḷępa. Naast pusang bestaat pusigę, zie bl. 58. Abigaelę is de Oud-Testamentische naam Abigail. — pohiama is een oudere term voor kapapia "gezegende omstandigheden". Gewoonlijk zegt men pahiama en gebruikt pohiama als naam voor eene ster (Jaarg. 1893, bl. 328, r. 18), of voor ster in 't algemeen, dus syn. met bituing. Het woord is ook in andere talen bekend: Day. pariama "ster, voor wie het Pali is bintang te zeggen": Mak. parijama "acht- of twaalfjarig tijdvak"; Bat. porijama "de Pleiaden"; Ternataansch pariama zevengesternte, jaar." — bukun nihung: hiermede vergelijkt men de grootte van de zeilen, als zij, naar ons spraakgebruik, door den afstand zoo groot schijnen als eene hand. Bepaalde hoeken heeft de inlandsche wan maar twee, de overige zijn afgerond. Stelt men zich zulk een hoek van de wan afgesneden voor, ter grootte van eene hand, dan heeft men den vorm waarin zich 't zeil op den bedoelden afstand vertoont. Men zegt dan senggọ e sen mębębukun nihung. Nihung vindt men in de verwante talen meestal zonder sluiter, bv. Bis. nigo, Bul. ihu, Pak. Sea, Bent. niju, Saw. Ponos. Mong. digu, Sund. Mal. njiru, Bat. anduri. In 't Mol. Mal. (de Clercq, bl. 54) vindt men sosiru voor "wan". Dit doet denken aan een werktuignaam van den stam siru. Wel bestaat in 't Sang. siri (man.) "afscheiden, schiften, door eene bepaalde beweging met de wan, de fijne bras van de grove, of de bras van de padi afscheiden." Siri̧ (man.), met halfgesloten eindlettergreep, bet. "water van het bezinksel of grondsop (siri̧) afgieten"; voorts bestaat nog sahi̧ (man.) "'t geen zich van eene vloeistof afscheidt, zooals schuim of room, er af nemen, afroomen, afschuimen, enz." Al deze woorden bevatten 't gronddenkbeeld "ziften, schiften" en hangen ongetwijfeld met nihung samen. De n blijkt niet tot den stam te behooren. "Wannen" is in 't Mang. mętáę, in de N. dial. mangętạ, beide van den stam tạ, de eene vorm met een achtervoegsel, de tweede met een voorslag. — nirating sumangi̧, letterlijk "'t kwam tot schreien". — niawa is het Mal. njawa, hier gebruikt voor "ziel" of "leven". — Biki̧-Biki̧, zie N°. XXIII, Aant. (bl 67). — asu nębera; hier spreekt de hond werkelijk, doch anders is mębera voor dieren die een krachtig geluid geven, evenzeer gebruikelijk, als het speciale woord voor dat geluid, zooals voor een hond bv. humębu.

Bij de twee asambo's die in dit stuk voorkomen, is de kadans

waarin zij worden opgezegd, en die dus een veranderden klemtoon (de sahola) ten gevolge heeft, door teekens aangewezen. Dien klemtoon leggen, heet manahola, deze wijze van klemtoon leggen, sasahola. — saghĕnnu (man.) „meebrengen" is hier Sas. van a ḷ ạ, bansagę̆ is hier ook eig. Sasah. van pę̆du, want de bedoeling is „boosheid". 't Beeld eener overstrooming geeft hier te kennen, dat de stad door 's Konings toorn als weggevaagd is. — piketę̆ is 't Holl. „piket". Wat des schrijvers juiste bedoeling met dit woord is, weet ik niet. — sĕnggạ „afdeeling, troep" bevat het éénheidswoord sa in genasaleerden vorm, en den stam gạ, ook nog te vinden in mę̆gaę̆ „vaneen gaan", van twee dingen, die aaneengevoegd zijn geweest, en mĕnggaę̆ „afscheiden van", alleen nog gebruikt voor 't afnemen van jongen van hunne moeder, of 't spenen van kinderen. — nilurang su sikutji e „geladen in het vaartuig"; de bedoeling is, aan te duiden dat de prinses naar boord gedragen werd. Sikutji, uit 't Mal., is 't Holl. „schuitje".

XXXV.

BION GANSAḶANGỊ DĔDUAN DONAN SAMPAKANG.

Tangú kai pia̧ Datu r. Woki, kụ pia̧ ana̧ i rĕdua Sangiang i sire sio. Ené i sire tahatuari e kai nĕmpĕgaghighilę nĕmpanile. Kutẹú saraeng i sire sen kasilene, kutẹ kai pia̧ kina̧ Lumbake areng-e, kụ Kina̧ ene kai nataho su sasilen Sangiang iakang e. Tangú Sangiang ene mĕngkatewe nĕhipen kina̧ ene, r. nẹbera u: »Ia̧ tawe mẹdarea̧ si kau, binatáng!« Bọue' Kina̧ ene nẹsaụewe nataho su sasilen Sangiang tuarin iakang e. Kutẹu sara̧eng nakasilo Kina̧ ene, ute mĕngkatewe nịlahipe, r. nẹbera u: »Ia̧ tawe mẹdarea̧ si kau e, binatang!« Nẹsaụ nataho su sasilen Sangiang katĕlune; ené waweran Sangiang ene kerẹewe lai si rĕdua ĕnae. Kina̧ ene mĕngkatewe mataho su sasiḷen apa̧ewen Sangiang e, saráewen Sangiang kuaḷune e.

Bọue' Kina̧ ene mĕngkatewe nataho su sasilen Sangiang katuariang e, kutẹu nịpapaduḷiang u Sangiang tuari e. Kina̧ ene uté kai nẹbera u: »Ia̧ abe pate, Wawụ!« Kutẹu Sangiang ene mĕngkatewe nẹkoa̧ pahighin Kina̧ ene, ute sara̧eng manga tuhang-e nakasilo tuarin sire ma̧miara apa ene, ut' i sire mĕngkatewe nanokoḷ' i sie, kụ i sie kai nịtatonda su pondoḷ' u apeng. Arawe Kina̧ ene mĕngkatewe 'pẹpaduḷiang u Sangiang e.

Sara̧eng Kina̧ ene sen naguwa, kutẹu kai nẹbera u: »Bọete, Wawụ! i kadua ren mĕndenọ.« Ené Sangiang e mĕngkatewe natamai nĕndenọ i rĕdua. Sangiang e tangú nẹbera u: »I kau pĕndenọ su uta̧-e.« Tangú Kina̧ ene mĕngkatewe nĕndenọ su uta̧-e, arawe Sangiang e mĕngkai mẹpẹpahimang. Sara̧eng Kina̧ e sen nĕlua̧, tangú Sangiang e nakasilọe, mahunẹu kai taumata su ralung-e. Ené sara̧eng nurung, Sangiang e mĕngkatewe ligha̧ timaḷang, kụ nĕndĕmmẹ homa kina̧ e, wọue' i sie lighae timaḷang soḷong toḷene. Kutẹu tau ĕndaị pia̧ homane kina̧ e, kai Kasili.

Sara̧eng tau ĕndaị e nakasilo u homane kai ta̧dịe, i sie mĕngkatewe nẹgahagho, wawerane: »Kamageng ia̧ kai ana̧ u Ratu

tĕnga-tĕngadĕ̦, ute katĕntungekon ijásĕ̦ku wuḻaeng sĕmparesĕ̦, d. palungku wuḻaeng, lai kawaḻoku wuḻaeng.» Tangú raraḻengang i rĕdua e kai sụsahe manga waḻen Sangiang i sire uaḻu e. Arawe Kasili e kai tụtoḻe Sangiang e. Kutẹú sarạeng manga Sangiang e nakasilo si rĕdua ene, uté i sire mĕngkatewe nĕmpẹtaḻang, batụ u i sire kai nameạ. Sarạeng i rĕdua sen nawunạ su waḻe, uté Kasili e mĕngkatewe nĕ̦gahagho wawerane: «Kamageng iạ kai anạ u Ratu tĕnga-tĕngadĕ̦, ute katĕntungekon baḻen kandua, rarĕndung-e kasenâng.» Ené mĕngkatewe kinatĕntungang u waḻe kerene. Wọue' nĕ̦sau̦ nĕ̦gahagho, wawerane: «Kamageng iạ kai anạ u Ratu tĕnga-tĕngadĕ̦, utĕ katĕntungekon ĕllang i kandua mahasụ.» Kutẹu mĕngkatewe nariadi kerene. Bọue' Kasili e mĕngkatewe naugumbele ḻiman Sangiang e r. nĕ̦bera u: «Su dunia kawing, su aheratĕ̦ kawing, tạ kawing baḻine mang i Wawụ.» Areng u Sangiang e kai i Donan Sampakang, areng u Kasili e i Ghansaḻangi̦. Ené Kasili e kai nĕ̦bĕ̦ke: «Iạ kai anạ u Ratu r. Wokin Langi̦, kụ iạ kai ren mĕ̦tiwo si ninangku rĕdua. » Kasili e uté kai ḻai piạ kaghiang-e su Langi̦. Sarạeng i Ghansaḻangi̦ sen ni̦dating, uté i sie mĕngkatewe nĕ̦bĕ̦ke si ninang-e, u i sie kai ta ḻighạ kinasilo, u i sie kai mĕ̦kĕ̦koạ baḻene su wowon Dunia e. Kutẹú i ninang-e kai nĕ̦bera: «I kau e manieng ai̦ tanaẹ soḻong bawa, u i rua e kai sen ipĕ̦kawing. Uté i sie mĕngkatewe sụsangi̦, batụ u i sie kawe piạ kawing-e. Kai i sie mĕngkatewe nipĕ̦kawing.

Sarạeng bọu nĕ̦kawing, i sie nĕhabarĕ̦ si ninang-e: «Iạ den matanaẹ mĕ̦tiwo waḻe.» Tangú i sie natanaẹe. Wọue' i sie mĕngkatewe nĕ̦bera su kawing-e u: «Iạ di̦ĕllo matarai̦ kạpia.» Ené Sangiang e mĕngkatewe nĕ̦bera u: «Iạ matarai̦ dingang-u.» Kasili e nẹbera u: «Katanaẹ i kau, raraḻengangku e kai raḻaki̦.» Sangiang e tawe mahimang, tangú i rĕdua mĕngkatewe natarai̦. Arawe raraḻengang i rĕdua e mĕngkai piạ Setang ḻawọ, d. kumakiạ su raḻung u putung. Kụ su sĕmbĕ̦kan daḻeng ene kai piạ dano, mase su sĕmbĕ̦ka e mĕngkatewe napenẹ u ḻĕ̦bo. Ené Kasili e mĕngkatewe mĕ̦tẹ̦tinĕnna, mĕnsang marĕnta su anun ninang-e, i sie kai sumimbang kerea', watụ u ĕndai̦ kawe piạ kapapûng-e sĕmbaụ, u i sie kai mạtakụ u mĕnsang i ninang-e kai makiwaḻo; u i ninang-e kai tahapotọ, mangaḻene tahawihuwa: kirisĕ̦-e tawe mapapĕllọ, apan kaḻaĕllo. Kinasuêng u timbangeng-e, Kasili e mĕngkatewe nĕ̦bera u: «Marĕnta rasi̦ sene, i kau pẹtĕn ọewe modon ĕllang, d. mạeng kuiang: «Donan Sampakáng!» i kau ḻighạ simbang u: «Bawụ!» Ute Sangiang e mĕngkatewe sụsangi̦. Arawe kahiwune ḻaḻĕ̦gah-e

wuḷaeng e mĕngkatewe nigaghaghĕdẹ su wiwih-e. I sie mĕngkai sụsangi sụsangi, kaí Kasili e nĕbera u: „I kau kai nahimang si siạ, ute tawe nakoạ kere'!"

Saraeng tarai narĕnta, uté i ninang-e mĕngkatewe nĕbera u: „Gansaḷangi!" I sie simimbahĕ: „Bawụ!" „I sai wawa ringang-u?" I sie simimbang: „Kai ĕllangku." Kaí i ninang-e mĕngkate manĕdạ, u waḷinewe ĕllang-e kaiso kai kawing-e, r. nĕbera u: „Ėllang bue, ĕndai kai mawantugĕ!" U wuan utạ u Sangiang e kai wuḷaeng. Kimuie Woki e u: „Donan Sampakáng!" Simimbahĕ: „Bawụ!" „I kau waḷinewe kawing i Ghansaḷangi e?" Simimbang: „Baḷinewe u, Wawụ, iạ kai ĕllang-e." Kaí kirisĕ e tawe napĕllọ, ipamotọ Sangiang e. Bọue' Woki e namosóen gĕtung su panindụ u waḷe; ené Sangiang e simangie limembo. Kụ Sangiang e mĕngkatewe nĕgahagho: „Kamageng iạ kai anạ u Ratu tĕngadĕ, ute apa ini nisasawuhĕ e kasueko, kataho su tatahông-e." Uté nariadiewe kere niweraue, wọue' nilaĕntud-e su Woki. Boki e nĕsaụ nangonggọ u hekạ mawira 'pakiunsạ, pakạdiadi mahamụ. Tangú Kasili e mĕngkatewe nĕgahagho: „Kamageng iạ kai anạ u Ratu tĕngadĕ, uté katĕntungekon hapi i Donan Sampakang, apĕtuḷung i sire." Ené piạe Widadari ĕnaẹ nangunsạ, tangú nariadie mahamụ. Nilaonggọewen Sangiang e, wọue' i sie nĕgahaghóe wue: „Maeng iạ anạ u Ratu tĕngadĕ, ute kaondoḷĕ su waḷeku!" Kasili e nĕgahaghóe kerene lai, ute nĕdaḷahikingke mapia, i rĕdua.

XXXV. VERTALING.

Verhaal van Gansaḷangi en Donan Sampakang.

Er was eens een Koning en eene Koningin, die hadden tot kinderen negen Prinsessen. De zusters nu spraken met elkaar af om garnalen te gaan visschen. Terwijl zij nu aan 't visschen waren, was er een visch **Lumbake** genaamd en die kwam terecht in het schepnet der oudste Prinses. De Prinses nu wiep dien Visch terstond weg en zeide: „Ik zoek u niet, beest!" Daarop kwam de Visch weer in het schepnet der tweede Prinses. En toen zij dien

Visch gezien had, wierp zij hem terstond weg en zeide: „Ik zoek u niet, beest!” Weder kwam hij in het schepnet der derde Prinses, en die Prinses sprak ook evenals de twee bovengenoemde. Die Visch kwam nu steeds voort in 't net van elk der Prinsessen.

Toen hij bij de achtste Prinses was geweest, kwam de Visch terecht in het schepnet der jongste Prinses. Toen zeide die Visch: „Dood mij niet, Jonkvrouw!” Toen maakte de Prinses een vijvertje voor dien Visch, en toen hare zusters hunne jongste zuster dat beest hadden zien verzorgen, verstieten zij haar terstond, en zij werd naar het einde van 't strand gebracht. Doch de Visch werd steeds door de Prinses verzorgd.

Toen de Visch groot was geworden, zeide hij: „Komaan, Jonkvrouw! laat ons gaan baden.” De Prinses nu ging met hem baden. Toen zeide de Prinses: „Ga gij maar stroomopwaarts baden.” De Visch nu ging stroomopwaarts baden, doch de Prinses bleef zitten gluren. Toen de Visch zijn omhulsel had afgedaan, zag zij dat er dus een mensch in stak. Terwijl hij nu dook, liep de Prinses vlug heen en wierp het visch-masker weg, daarop liep zij spoedig heen naar benedenstrooms. En die man, wiens masker een visch was geweest, was een Prins.

Toen die man gezien had, dat zijn masker er niet was, sprak hij een tooverwensch uit, zeggende: „Wanneer ik waarlijk een Koningszoon ben, dan dale er voor mij neder een jas en broek van goud en een zonnescherm van goud en een paard van goud.” Hun weg nu ging langs de huizen der acht Prinsessen. Doch de Prins volgde de Prinses. En toen de Prinsessen hen zagen, vluchtten zij weg, omdat zij beschaamd waren. Toen zij te huis waren gekomen, sprak de Prins een tooverwensch uit, zeggende: „Wanneer ik waarlijk een Koningszoon ben, laat er dan een huis voor ons nederdalen, welks wanden van glas zijn”. En terstond daalde dat huis voor hen neder. Daarna sprak hij weder een tooverwensch uit, zeggende: „Wanneer ik waarlijk een Koningszoon ben, mogen er honderd slaven voor mij nederdalen”. En zoo geschieddde het. Daarop greep de Prins de hand der Prinses en zeide: „In deze wereld zijt gij mijne vrouw en in de toekomende, ik heb geene echtgenoot, dan Mevrouw.” De naam der Prinses nu was Donan Sampakang, de naam des Prinsen was Gansal̦angi̦. De Prins vertelde nu: „Ik ben de zoon van den Koning en de Koningin des Hemels en ik zal mijne ouders eens gaan opzoeken.” De Prins nu had ook nog eene bruid in den Hemel. Toen Gansal̦angi̦

was aangekomen, vertelde hij terstond aan zijne moeder, dat hij niet spoedig was [terug]gezien, omdat hij een huis op de Aarde had gebouwd. Zijne moeder zeide: „Gij behoeft niet naar beneden terug te gaan, want gij wordt met haar getrouwd". Daarop weende hij, omdat hij reeds eene vrouw had, en terstond daarop werd hij getrouwd.

Toen hij getrouwd was, deelde hij aan zijne moeder mede: „Ik ga naar beneden, mijn huis bezoeken". Toen ging hij weer naar beneden. Daarna zeide hij tot zijne vrouw: „Ik ga morgen weer naar boven". De Prinses nu zeide: „Ik ga met u op". De Prins zeide: „Blijf gij maar beneden, mijn weg is slecht". Doch de Prinses luisterde niet naar hem en zij beiden gingen naar boven. Op hunnen weg waren veel Satans, en wezens die in het vuur schreeuwden. Aan den eenen kant van den weg was een meer, en aan den anderen kant van het meer was het vol met slijk. De Prins nu overlegde, hoe hij bij zijne moeder komende, zou antwoorden, want hij had daar eene andere echtgenoot en vreesde, dat zijne moeder het zou vragen. Zijne moeder was nl. eene slachtster, d. w. z. eene moordenaarster: haren dolk leide zij geen enkelen dag uit de hand. Ten einde raad, zeide de Prins: „Als gij daar boven zijt gekomen, volg dan de manieren eener slavin na en wanneer er geroepen wordt: „Donan Sampakang!", zoo antwoord snel: „Mevrouw!" De Prinses weende hevig, en haar sarong met gouden versierselen was ingescheurd aan den rand. Zij weende maar steeds, doch de Prins zeide: „Hadt gij naar mij geluisterd, dan zou dit niet geschied zijn".

Toen hij boven gekomen was, zeide zijne moeder: „Gansa̦langi̦!" Hij zeide: „Mevrouw!" „Wie is daar beneden bij u?" Hij antwoordde: „Het is mijne slavin." Doch zijne moeder wreef hem aan, dat het niet zijne slavin was, doch zijne vrouw en zij zeide: „Als dat eene slavin is, dan is zij voornaam!" Want de uiteinden van 't haar der Prinses waren van goud. De Koningin riep: „Donan Sampakang!" Zij antwoordde: „Mevrouw!" „Zijt gij niet de vrouw van Gansa̦langi̦?" „Neen Mevrouw, antwoordde zij, ik ben zijne slavin." Doch den dolk leide zij niet neder, om er de Prinses mede te slachten. Toen strooide de Koningin gierst uit, op het erf van 't huis en de Prinses weende nog harder. Zij uitte den tooverwensch: „Indien ik waarlijk een Koningsdochter ben, dan mogen deze uitgestrooide dingen alle in hun vat komen." En het geschiedde naar haar woord; daarop bracht zij het aan de Koningin. De Koningin gaf haar weder een wit kleed, om het te wasschen,

dat het rood werd. Toen uitte de Prins den tooverwensch : "Indien ik waarlijk een Koningszoon ben, mogen de gezellinnen van Donan Sampakang nederdalen, om haar te helpen." Toen kwamen er Widadari's het wasschen en het werd rood. Zij gaven het aan de Prinses en deze wenschte toen: "Wanneer ik waarlijk eene Koningsdochter ben, dan worde ik neergelaten in mijn huis." De Prins wenschte dit ook, en zij leefden gelukkig met elkaar.

XXXV. AANTEEKENINGEN.

Sile, zie Aant. op XVII, bl. 11 hierboven. — tuarin iakang e is minder gewoon voor "op één na de oudste", meestal zegt men tuhu u iakang, of t. u kaiakaneng e. Doch op één na de jongste heet tuhang u katuariang e, terwijl alleen de middelste van drie taļoara wordt genoemd. — kuaļune is meer gewoon, dan het regelmatige kauaļune. — nipapaduļiang. De stam paduļi (mĕp. of mam.) bet. "zich bemoeien met", en is hier dus niet zoo juist gebruikt, als 't eenige regels verder voorkomende piara (mam.) "zorgen voor." — uta "haren" en toļe "staart", die het uiterste einde van twee tegenovergestelde kanten aangeven, worden van elk stuk eener rivier het stroomopwaartsche en 't stroomafwaartsche gedeelte genoemd. Van de geheele rivier is 't natuurlijk de bovenloop en de benedenloop. — mĕlua "de kleeren uittrekken, zich ontkleeden", is hier gebruikt voor: "zijne uitwendige gedaante afleggen, zich ontmaskeren". — ijásĕ is 't Holl. "jas"; de bijvoeging van sĕmparesĕ "één stel" maakt duidelijk, dat er een geheel pak kleeren is bedoeld. — kasenâng "spiegel", komt waarschijnl. van den stam sena (vgl. hena en senang, en Bis. sanag, Tag. sinag, O. Jav. sĕnö, N. Jav. sunu, Mal. sinar) "glans, schijn", en dan is de bet. "dat, waarin weerschenen wordt", waarvan een vollediger vorm zou zijn ikĕkasenâng. In een verband zooals hier kan het ook "glas" beteekenen. — su dunia kawing, enz., zie boven, bl. 104. — Donan Sampakang; het eerste deel van dezen eigennaam is het Spaansche Doña, met de genitief-partikel

n; Sampakang is de Mal. bloemennaam tjĕmpaka. Gansaḽangi is waarschl. eene Mal. samenstelling uit Skr. hangsa, Day. gasa, Sawu gaha, Sang. gewl. ansạ "gans" en langit, op zijn Sangireesch gespeld. — Ratu r. Wokin Langị; wanneer twee zelfst. n. w. een derde in den genitief regeeren, komt het genitief-teeken meestal slechts achter het laatste. — ta ḽighạ kinasilo "niet spoedig gezien", beteekent hier "niet spoedig weergezien"; daarnaar is ook vertaald. — manịeng aị dient om iets, dat men reeds bevolen heeft, terug te nemen; ook maningke abe. Zonder volgend w. w. kan men zeggen: manịen tala, maningke tala; woordelijk beteekenen deze vormen dus: "al is het ook dat niet, al is 't ook zonder, het kon ook zonder, het behoeft niet." — kinasuêng u timbangeng-e "overvallen door het ten einde zijn zijner overlegging." — manẹ̆dạ; van den stam sẹ̆dạ, "ondergaan, van de zon". Uit de verwante talen en uit den Sang. vorm sẹ̆dapeng "het Westen", blijkt dat een p aan 't eind is afgevallen. Zie bl. 33. De stam dap, dĕp bet. waarschijnlijk "ingaan, binnengaan" en hieruit is zoowel de overdrachtelijke bet. van manẹ̆dạ "iemand iets aanwrijven" te verklaren, als die van 't Jav. surup "ingaan, ondergaan" naast sĕrĕp "kennis, bekendheid met." — buan utạ; eene veel voorkomende haarziekte op Sangir is het splijten der haren aan het uiterste einde, waarbij het binnenste der gespleten haren als wit verschijnt. Dit witte noemt men buan utạ. Het is waarschijnlijk aldus genoemd, doordat het gelijkt op de wijze waarop de zaden der bamboe (buan buḽo) aan de bloeiwijze zitten.

XXXVI.

BIO PIA̦ KASILI ARENG-E I PAḺAKA.

Pia̦ ana̦ u Ratu i sire sio, uaḻun katau wawine kęb̦i, kasione kai esę, kų Kasili areng-e i Paḻaka. Tangú Ratu e kai namintun ahus-e esę e. Kutęu Sangiang katuariang e kai sųsangį; uté manga tuhang-e namaringangken sie nanile; tangú ĕndaįe nasongo, manga tuhang-e nętongka̦en urang bǫu sinile e, wǫue' nighĕllį su tuarin sire e. Kaí rariǫ ene tawe mĕnda̦, mĕngkai sųsangį sųsangį. Tangú pinakiwaḻôngken manga tuhang-e, mĕnsang kai apa maka̦sangį. Simimbang i sie, u kai mapulu kumina̦ aten Paḻaka, mahuanene e. Angkûng u manga tuhang-e u: »Kędį bue, paka̦dĕmmasęko, r. abe pęběbera kerene i kau, kai pĕlli.« Aręgan pira ĕllo rariǫ bawine ene man ma̦gĕlle kumina̦ aten Paḻaka. Tangú sarang nahębi, uté Sangiang ene taraįe nawį su pintun mahuanene r. nębawáe pisǫ, kų nitęka̦-e su sęba̦-e, pinangaḻakeng aten Paḻaka, wǫue' kinina̦-e. Kai nananoi, watų u iamang-e tawe namintun sie, u kawe namintun mahuanene, i Paḻaka, kai pakapiâng u Ratu e, watų u Kasili kęta̦ sĕmbaų. Bǫue' Sangiang ene wuhųe nĕnda̦. Saráeng naĕllo, kutęu manga wawinene waḻine taraį nĕniata su raḻung u pintu. Sĕngkakĕlla e kai sen nate i Paḻaka, ute wawinene waḻine nĕmpęgunggufete r. Ratu r. Woki sarang mahungkia̦e, tangú Ratu e kai nakipukuḻ'u tamborę u kumui Bębato, pędędorongang tęgu woi sire ene, mĕnsang kai ilĕbing suapa rariǫ ene. Tangú kai kęta̦u Hukung sĕmbaų nakatęgu u rariǫ ene abe pakilębing su ĕntana, kai pakikoate hakį, boue' itonda soḻong laudę. Kerene tęgųn Hukung ene, arawe Bębato waḻine tawęu nakatęgu. Tangú Ratu e nakiwaḻǫ si sire, mĕnsang i sai makatakiug si sie su hakį, isuhudę soḻong ḻaudę. Tangú i sire tawęu ḻai nakaaku. Tangú pia̦e rariǫ kibongang sĕmbaų ĕndaį narangeng, d. nęgĕllį u tabea̦. Tangú kęta̦u Ratu e simimbang, arawe manga Wębato e ute tawęu nĕmpęsimbang. Sarang nakasilo si sie, tangú i sire Wębato kai nanokoḻ' i sie r. nębera u:

„Pamehóe! pęsulée, binatang! apa ana u asu! bǫu apa i kau ĕng?" Tangú Ratu e nakiwalóe si sire ene, angkûng: „Unúe i kamene kai manokol' i sie, pirua, mĕnsang kai pia hal' i tataghuang." Boue' Ratu nębera, angkûng-e: „Endaị rangeng". Bǫue' nakiwalóe, Ratu e, sarang i sie sen maiang: „I kau kai apa hal-u ĕndaị nirangeng sini?" Dariǫ e nębęróe, angkûng: „Kai wotonge, ute ia ĕllang-u ralakị ini, Tuang, kai makiwalo su Mawun batangeng u mĕnsang ia e wotonge tumaking Ahus'i Tuang itonda." Tangú Ratu e remben tanakasimbang dariǫ ene, u kai ren nębera manga Wębatone, angkûng: „Ene, kĕlóe manga Wębato! i kamene manokolę sie, kai i sie ĕndaị nakapĕndangbe tatalĕntu su Ahusęku, hakị i sie mapuluwe tumaking." Tangú Ratu e wuhúe nębera su rariǫ ene, angkûng: „Ho, i kau, ungkę, dakǫ sasaę taking mawunu r. salamatę si kau sumenggǫ." Angkûng u rariǫ u: „Tarimakase, Tuang!"

Tangú i sie simakée hakị ene r. nęsambóe wawerane: „Hakị itonda e, lanton banua kaweho, tondóe solong marau, kawehon takasasilo." Tangú i rĕduan Kasili nate e semben takinarekenang karĕngu-e, mĕnsang kai sen pira wulang su hakị e. Tangú marĕngu marĕngu e rariǫ ene nakasilo wuan uai malaka sĕmbadu, ilęlombon lua. Tangú niala-e, uai ene, woue' niwęka, pinangalakeng batune, wǫue' watune nịkakęhudę, boue' nipĕha su mohong u Kasili e. Ené kimanoa e. Sau nangĕhudę batune, ku nipĕha su lesę u Kasili e, nętaming lesę ene. Tangú sau nangĕhudę batune rariǫ ene, ku nipĕha su mohong-e sau; tangú nakawerae, Kasili ene r. nębiahę.

Sarang nębiahę, tangú nakiwalóe Kasili ene: „Kai apa kinoa u sia, hakị u nakapębiahę sia?" Tangú rariǫ ene nębękée u roken bǫu katataing u i 'dua tinonda, sen takinarekenang su wulang-e su laudę, bǫue' nakaĕba uai malaka sĕmbau, bǫue' pinangalakeng batune, kinĕhudę, bǫue' nipĕha su lesę-e r. su mohong-e, hakị u i sie nakawera, r. nębiahę. Tangú Kasili ene nĕgahaghóe: „Kereu ia mamben tĕnga-tĕngadę ahus'u Ratu, ahus'u Woki tĕnga-tĕngadę, ute hakị ini kasuleko kapia solong dulung e."

Marĕngu u apa weran bio, tangú sakaeng e napĕllǫe su moad' u sasị (su mawawon sasị), kutęu sĕngkakĕlla apeng kai sen luhĕmbirang sara, pinanárae Kasili ene, watu kai nate. Tangú sarang kai nikasilon taumata wǫu rulunge, kutęu kai nịhabarę su Ratu, u radę kai pia tau taatag-e, tutulị su apeng. Tangú Ratu e ĕnsaę nakiroloh' u taumata apamĕntungke si rĕdua ene. Kiraling i sire, i rĕdua kai manga tau wǫu soa walịne.

Arawe Ratu d. Woki, ute semben tawẹ gahį u Ratu r. Woki; u pẹtatikilang i rĕdua kate su manga aļung u waļe, su rĕllahẹ̈, su wowon awun dapuhang, d. manga pakeang i rĕdua mĕngkai ghẹdẹ, d. kotorẹ̈, semben takapulun dĕdua mĕndenọ arau mangaweng u pakeang baļine, u sen susan naung, batụ ahus' i rĕdua kai nate. Kụ seu lain mẹ̆tẹ̆tumpaten badang i rĕdua ren biahẹ̈.

Tangú sarang i sire nasandigẹ̈ si rĕdua ene, tangú i rĕdua pinẹ̆berâng u tau raroļoh' u Ratu, angkûng-e: »I kami kai ĕnsaẹ u apalĕhapusẹ̈ si rua, u kai taumata wẹ̆gan adatẹ̈ d. tạ atorang-e, u kai timuļi su apeng ini, maninbe apeng ini kai pią laļone, ipĕdĕndaļo ahus'u Ratu su hakį e.« Tangú Kasili ĕndaį su hakį nẹ̆beróe angkûng: »Mạeng i kamene ene kai raroloh' u Ratu, tangú Ratu ene kai iamangku, kụ dakọe taraį pauļi u, kutẹu radẹ e kai Kasili Ahus'i Tuang, nạun nate kụ tinonda su hakį, pauļi ļai u kutẹ kai nẹ̆biahẹ̈ sen.« Tangú rarolohẹ̈ i sire pira ene taraįewue, kụ nĕhabarewen tatanatan Kasili ene su Ratu e. Bọue' sarang Ratu ene kinahabareng u Ahus-e kai radẹ sạụ nasuļe su wanua r. sạụ nẹ̆biahẹ̈, ute iamang-e Ratu, r. ninang-e Woki, r. manga wawinene, r. manga ghaghurang-e waļine, ĕnsaẹ nanĕnsomahẹ̈ si rĕdua ene, r. kạsangįe. Tangú sarang i sire sen nĕmpẹ̆sombang, tangú i sire mangkate nĕmpĕlaļuasẹ̈ d. mangkate nĕmpĕdarĕngụ, sĕnggạ dumĕngu pipį-e 'sĕnggạ dumĕngu tĕmbọ-e, r. manga takiah-e, su manga limane, su wadang-e waļine, r. su manga laed-e.

Bọue' i sire mangkate taraį soļong baļe, r. rarịọ ene tawe niaparaļeng, u kai matatingkuļu. Sarang i sire napĕllọ su waļe, tangú Ratu e nẹ̆beráe su rarịọ dingang u Kasili ene: »Kai kinoạ u kereapa, hakį ahusẹ̆ku nẹ̆biahẹ̈?« Tangú rarịọ ene nẹ̆bẹ̆kéen katataing-e i rĕdua su ļaudẹ̆, kerẹewe niwẹ̆ken darịọ ene su Kasili ene, sarang Kasili nẹ̆biahẹ̈, d. nakawera, mirating nakiwaļo ļai si sie. Sarang i sire ene wọu nẹ̆darudato kerene, tangú i sie nẹ̆beráe su rarịọ ene, angkûng-e: »Inįe, Asọ, sarang i kau kai nakapẹ̆biahẹ̈ ahusẹ̆ku, ute ahusẹ̆ku wawineku Sangiang sĕmbaụ, tuhang u Sangiang tuari wọu nanẹ̆kạ si Paļaka e, takụ ighĕllį pakipẹ̆kawinge si kau, r. sarang Datu wọu nẹ̆bera su rarịọ e, tangú Ratu e nakipukuļ'u tamborẹ̈ kimui Wẹ̆bato, u makipẹ̆bẹ̆buisẹ̈ batụ kaį mẹ̆saļimbang pitu ĕllo pitu hẹ̆bi lumuasen ahus-e sạụ nasuļe su wanua, r. saụ nẹ̆biahẹ̈. Tangú su sĕngkarịọĕlone i sire nĕmpẹ̆saļimbangke. Ené su saļimbang ene, tangú Ratu e nakikomoļen manga ghaghurang u rarịọ ene, u seng apid' u ipẹ̆pa-

pangĕntud' i rĕdua ene, r. iapẹbanua sen. Kụ su nalang ene, kai saḽimbang u luḽuas'u ahus-e, r. saḽimbang u papangĕntud' u kawing. Tangú i sire hẹdo naugẹdo nẹsaḽimbang e u natimu pitu ĕllo, pitu hẹbi, arawe rariọ naun timaking Kasili e, tangú nakakawingkewe Sangiang ahus'u Ratu, pia ahus-e i Paḽaka nate, kụ tinonda wọue' nitakinang-e, r. nawanua sarang i rĕdua nẹkaḽiaesẹ bọu wowon dunia u katewe sen nate.

Nahẹpusẹ.

XXXVI. VERTALING.

Verhaal van Prins Paḽaka.

Er waren eens negen Koningskinderen, acht daarvan waren meisjes, de negende was een jongen, een Prins, genaamd Paḽaka. De Koning nu zette zijn zoon in het vrouwenverblijf. De jongste Prinses nu weende maar steeds; toen wekten hare oudere zusters haar op om te gaan visschen; en toen zij thuisgekomen waren, bakten hare zusters de garnalen, die zij gevischt hadden, op de kolen en gaven die aan hun zusje. Doch het kind werd niet stil, het weende maar steeds door. Toen vroegen hare zusters haar, wat haar deed huilen. Zij antwoordde, dat zij de lever van haren broeder Paḽaka wilde eten. Hare zusters zeiden: „Zwijg toch, houd u nu stil, en voer niet zulke taal, dat mag niet!” Eenige dagen lang vroeg dat meisje maar om de lever van Paḽaka te eten. En toen het nacht was geworden, klom de Prinses op in het vertrek haars broeders, en nam een mes mee en stak dat in zijne borst, en nam er de lever van Paḽaka uit; daarna at zij die op. Zij was jaloersch, omdat haar vader niet háár in 't prinsessen-verblijf had opgesloten, maar haren broeder Paḽaka, die vertroeteld werd door den Koning, omdat hij maar de eenige Prins was. Toen eerst hield die Prinses op met huilen. Toen het dag was geworden, gingen zijne andere zusters kijken in het vrouwenvertrek. Zij vonden dat Paḽaka reeds gestorven was, en toen hieven al zijne zusters eene weeklacht aan, met den Koning en de Koningin. Toen zij weenden, liet de Koning de trom slaan, om de Rijksgrooten op te roepen, ten einde raad

van hen te vragen, waar dat kind moest begraven worden. En slechts één Hukung gaf den raad, dat kind niet te begraven in den grond, maar een vlot te maken en het naar zee te brengen. Aldus was de raad van dien Hukung; doch de andere Rijksgrooten konden geen raad geven. Toen vroeg de Koning hun, wie hem wilde vergezellen, op 't vlot dat in zee zou geduwd worden; doch niemand van hen kon het op zich nemen. Toen kwam daar een jongen, die Engelsche ziekte had, naar boven, en sprak den groet uit. En slechts de Koning antwoordde, doch van de Rijksgrooten antwoordde er niemand. Toen zij hem zagen, joegen de Rijksgrooten hem weg en zeiden: „Ga weg! ga terug, beest! hondekind van een wezen! van waar kom jij, hè?" Toen vroeg de Koning hun: „Waarom jaagt gij dat arme kind weg, misschien heeft hij eene aangelegenheid." Daarop zeide de Koning: „Kom maar boven." Toen hij reeds zat vroeg de Koning: „Wat is het voor eene gelegenheid: die gij hier voorbrengt?" De jongen zeide: „Het zij geoorloofd, dat ik, uw geringe slaaf, Heer, mijnen Heer vraag, of ik mijns Heeren Zoon, die verbannen wordt, mag vergezellen." De Koning nu kon dien jongen nog niet antwoorden, want hij moest nog eerst tot zijne Rijksgrooten zeggen: „Daar, ziet nu Rijksgrooten, gij wildet hem wegjagen, maar hij gevoelt wel liefde tot mijnen zoon, zoodat hij hem wel wil vergezellen." Toen eerst sprak de Koning tot dien jongen: „Goed, mijn jongen, ga gij uwen heer vergezellen, en zegen op uwe reis!" De jongen zeide: „Dank u, Heer!"

Toen stapte hij op dat vlot, en zong een lied, zeggende: „Vlot dat wordt afgeduwd, kustvaartuig, verwijder u, ga vooruit naar de verte, verwijder u naar hetgeen niet meer te zien is." Het was niet meer te berekenen, hoeveel maanden hij en de gestorven Prins reeds op dat vlot waren. En na langen, langen tijd zag dat kind eene vrucht van de mangga malaka, die door de golven werd heen-en-weer geworpen. Hij nam die mangga, opende ze en nam de pit er uit, schraapte vervolgens de pit af, en drukte het uit in den mond van den Prins, en toen begon die zich te bewegen. Weder schraapte hij de pit af en drukte het uit in de wonde des Prinsen, en die wonde sloot zich. En weder schraapte die jongen de pit af, en drukte het weder uit in zijnen mond, toen kon de Prins spreken en werd hij levend.

Toen hij levend was geworden vroeg hij: „Wat heb je aan mij gedaan, dat ik er levend door ben geworden?" Toen vertelde die jongen hem, dat zij sedert het geval van hunne verbanning een

onberekenbaar aantal maanden op zee waren geweest en dat hij toen een mangga malaka gevonden had, en daarop de pit daarvan genomen had, haar had afgeschraapt en uitgedrukt in zijne wonde en in zijnen mond, zoodat hij had kunnen spreken en levend was geworden. Toen sprak de Prins een tooverwensch uit: „Wanneer ik waarlijk de zoon eens Konings en eener Koningin ben, dan keere dit vlot weder terug naar land."

Wat zou het wel lang duren met de woorden van een sprookje: het vaartuig kwam terecht op een zandbank in zee (een ondiepe plaats in zee), en daar zagen zij, dat het strand wit was van de sarą's, waarmede over den Prins werd gerouwd, omdat hij gestorven was. En toen zij gezien waren door de menschen aan den wal, werd er aan den Koning geboodschapt, dat daar oneerbiedige menschen waren, die op het strand aanstuurden. Toen zond de Koning lieden uit om hen beiden in het blok te sluiten. Zij meenden, dat zij lieden uit eene andere stad waren.

De Koning en de Koningin nu hadden al niet meer het voorkomen van Koning en Koningin, want hunne slaapplaats was maar hier en daar: in de kraal onder 't huis, op 't erf, op de asch van de stookplaats, en hunne kleederen waren gescheurd en vuil; zij hadden geen lust meer om te baden of andere kleederen aan te trekken, want zij waren bekommerd van harte, omdat hun zoon gestorven was, en zij doodden ook maar zich zelf, terwijl zij nog leefden.

En toen zij reeds dicht bij hen beiden waren, zeiden de gezanten des Konings tot hen: „Wij zijn hier gekomen, om u te binden, omdat gij menschen zijt zonder manieren en oneerbiedig, want gij hebt naar dit strand koers gezet, hoewel dit strand rouwteekenen heeft, waarmee gerouwd wordt over den zoon des Konings op het vlot." Toen zeide de Prins op 't vlot: „Wanneer gij de boden des Konings zijt, nu, de Koning is mijn vader; gaat daarom heen en boodschapt, zeggende dat die daar beneden de Prins, Mijnheer's zoon is, die dood was en weggebracht werd op een vlot, en zegt ook dat hij weder levend is geworden." Toen gingen die ettelijke boden op, en vertelden de boodschap van den Prins aan den Koning. Daarop, toen de Koning het bericht ontving dat het zijn zoon was, daar beneden, die weder teruggekeerd was in het land, en weder levend was geworden, toen gingen de Koning, zijn vader, en de Koningin, zijne moeder, ook zijne zusters en andere bloedverwanten naar beneden hun tegemoet, al weenende. En toen zij elkander ontmoetten, waren zij zeer verheugd en kusten elkander zeer: de een

kuste zijn wang, de ander kuste zijn hoofd en zijne armen, zijne handen, zijn overig lichaam en zijne voeten.

Daarop gingen zij naar huis; en dien jongen wilde men niet laten loopen; hij werd n.l. op den rug gedragen. Toen zij in huis gekomen waren, zeide de Koning tot den jongen, den gezel van den Prins: „Hoe hebt gij het wel gedaan, dat mijn zoon weder leeft?” Toen verhaalde die jongen de toedracht der zaak op zee, zooals de jongen 't aan den Prins verteld had, toen de Prins levend was geworden en had kunnen spreken, zoodat hij hem ook daarnaar vroeg.

Nadat zij beraadslaagd hadden, zeide hij tot dien jongen: „Aangezien gij, Jonker, mijn zoon hebt levend gemaakt, geef ik u mijne dochter, en wel de Prinses die vooraf gaat aan de jongste, die Paļaka gestoken heeft, om met haar te trouwen.” En toen de Koning gesproken had tot den jongen, liet de Koning de trommen slaan, om de Rijksgrooten op te roepen, ten einde hun te verzoeken etenswaren voor hem bijéén te brengen; want hij wilde een feest geven dat zeven dagen en zeven nachten zou duren, om daarmee vreugde daarover te bedrijven, dat zijn zoon weder naar het land was teruggekeerd en weder levend was geworden. En des anderen daags begonnen zij feest te vieren. Op dat feest nu liet de Koning de verwanten van den jongen verzamelen, want het was meteen om hem en zijne bruid te trouwen en te vestigen. Dat feest was dus het feest van de vreugde over zijn zoon en het feest van het voltrekken van 't huwelijk. En zij hielden eerst op met feestvieren, toen zeven dagen en zeven nachten vervuld waren. Doch de jongen, die den Prins had vergezeld, werd de echtgenoot der Prinses, de dochter des Konings, wiens zoon Paļaka gestorven was geweest en weggebracht en door hem vergezeld was. En zij leefden samen totdat zij van elkander gingen van de aarde, omdat zij gestorven waren.

Einde.

XXXVI. AANTEEKENINGEN.

Paḷaka is het Holl. "plak", het bekende gewezen tuchtmiddel op de scholen. — lanto of lanton banua is Sasah. van hakị. Van het vlot wordt hier gezegd, dat het zich van het land af beweegt, doch dit geeft geene opheldering omtrent de eigenlijke beteekenis van lanto, die duister blijft. — i dua of i ĕdua hoort men wel eens voor i rĕdua. — kutẹu wordt wel eens gebruikt om de woorden, die men een ander opdraagt te zeggen, in te leiden. Het kan dan door "zeggende" worden vertaald. — makapẹbẹbuisẹ; van de vertaling van dit woord ben ik niet geheel zeker. Zij past intusschen goed in den samenhang. De naam Buisang, misschien wel de Minahassische naam Nabuisang, is wellicht van denzelfden stam.

Het slot van dit verhaal komt overeen met dat van N°. XXVIII.

XXXVII.

BION SURUDANI.

Tangú kai pia ana u Ratu r. Woki, ku man sěmbau, areng-e i Wenon Sangiang. Tangú, saraeng dario ene sen naguwa, kuteu kai pia Kasilin Pûng-u-langi, nakiĕntud' u talimbuku. Tangú saraeng Datu iamang u Sangiang e nakaringihę u kai pia Kasilin Pûng-u-langi mapulu mętunangang ana-e, uté i sie nęparentáe manga ĕllang-e niapĕndiahin balene e mapia-pia.

Nahędóe sarang sio hębi suratę ene rimĕnta, tangú saraeng natimu su kędone, i sire manga Wębato nętatęgúe; kuteu angkûng u Mihinu sĕmbau e u: "Mapia ren makiwalo si Wawu, mĕnsang kereapáe." Tangú Sangiang e nęberae, u i sie tawe madiri, kaiso i sie mapulu wue, kaí tángu i sie kai pia toneng-e. Ené Wębato e nakiwalóe mĕnsang kai toneng apa? Tangú Sangiang e nauli bue, u i sie kai mętętoneng u Ratun Intang, d. Ratun Bulaeng d. Heka "Salebar Bumi."

Saraeng Kasili e nakaringihę ene, i sie nęberae: "Sarang ini mapulo-lima su ĕlone sen mamundalę, męhatu toneng u Sangiang e." Su soa ene tangú kai pia tau kasiang, areng-e i Surudani. Sarang i sie nakaringihę u Kasili e sumenggo, uté i sie nakoae solong anun Kasili e, ku nębisara u i sie mapulu sumenggo dingang i Aso. Tangú, saraeng Kasili e nakaringihę u taumata kasiang ene kai sumenggo dingang-e, ute i sie narĕntingke r. nĕberae si sie: "I kau e mętumpate su laudę, ia ta mamaringang i kau!" Kai tala, taumata kasiang e mĕngkai mapulu sumenggo dingang. Su pamamundalę e, ute tau kasiang e simakée su sakaeng, d. nibaw e sinasa-e, ute wou ene i sire namundalę. Saraeng sen su laudę, tate makasilo wanua, ute wou ene sĕngkianu nakatingaráe wanua, tangú i sire ene nariadíe limuasę, u i sire mangĕnna u kai sen banua pia Datun Bulaeng, d. Ratun Intang, d. Heka "Salebar Bumi."

Saraeng sen nawalango, Kasili e timumpáe, ute saraeng Datun

banua ene nakasilóe, i sie himękosę, batų u wuhúe nęsombang. Datu ene nakiwaļóe Kasili e, mënsang kai soļong apa; „ëndaung ią maghurangke, kai wuhúe nakasilo si Asǫ.” Angkûng u Kasili e: „Mamben tëngadę kerene, i kami kai mędędeą Datun Intang, d. Ratun Buļaeng, d. Heką „Salebar Bumi.” Tangú Ratun banua ene kai simimbang: „Lingung bękene i kami kai ta nakądingihę.” Saraeng i sire nakaringihę baweran kerene, ute nasusáe naung i sire, kų mëngkai maļighą i sire nęsaų namundaļę.

Saraeng i sire sen su ļaudę, ute nakatingaráe wanua. Kąsanggide wanua ene, i sire sen kąļuase; ené maļighą nawuna su soa ene. Saraeng sen nawaļango, ute timumpáe kębį-kębį, kętą u taumata kasiang e nataną su sakaeng e. Saraeng Kasili e r. patikų taumata waļine timumpa, sëngkianu pią apa maļenda, simębang bǫu simbuļ'u sakaeng. Saraeng kinasilon tau kasiang e, mëngkatewe lighą niaļąe, kų nitatahо su papodę u baniang-e.

Saraeng Datun banua ene nakasilǫe Kasili e, nakiwaļóe, mënsang kai pandung apa; tangú i sire nauļiewe u kai mędędeą Datun Buļaeng, Datun Intang d. Heką „Salebar Bumi”. Ute Ratun banua ene nëdeąewe, kų namukáe wantaļ-e, kai tądįe, u kai sen simake su sakaeng, kų taumata kasiang nakahombang. Arawe su wanua ene kai ļawǫ-ļawǫ buļaeng d. intang e, arawe su Ratu e sen tądįe. Saraeng Kasili e nakaringihę, nasusáe r. i sie madiri mębaļį soļong banuane, puhineng i sie sen mamea ta nakahombang toneng u Sangiang e.

Saraeng i sie sen mapulu mętumpate, ute taumata raļaį e nëberąe: „Mapia i kitę mapuļę.” Tangú i sire napuļęewe soļong banuan sire. Kutęu mąsandigen banuan sire, ute Kasili e nęsaųewe mętumpate, watų u tate nakahombang toneng u Sangiang e. I Surudani nëberáe: „I kau abe pękoą daļakį su watangeng; apau 'dędeakeng-u e, si sią kębį.” Saraeng Kasili e nakaringihę kerene, i sie limuasę, kų bǫu tempo ene Kasili e nanętą nahiborę naung-e, wǫu masusa. Saraeng masanggid' u wanuan Sangiang e, Kasili e kai nangondoļę i Surudani su ļaudę. Arawe tëmbǫ u heką e kai kąbawawa si sie. Saraeng nįdarëmme, kai pią Manų timëllą bǫu petone, nakoą soļong monane, r. nanemo uļid' i Surudani, wǫue' Manų e rimorǫ su palalaheng, d. nępantung, kų papantung-e kai kereini: „Beta Burunglah dititahkanlah makan gai Surudani; Surudani mati dipulo Intan, tagal kain „Salebar Bumi.” Saraeng taumata e nakaringihę kerene, i sire nębera: „Kędįko, pakarëmmasę, mënsang kai Manų apa, wędį u

nẹbera.〃 Angkûng u Kasili e u: 〃Nahimang Manụ Dụdurang, Kaḷiawou Tana-Lawọ, Manụ mẹbẹbalon pĕlli, mẹtẹtuḷang papatene.〃 Kai Manụ e tawe nahimang, mĕngkai nẹbera.

Ené sen nawaḷango su wanuan sire. Uté sarang nasongo, maḷighạ namĕllọen kẹdone ipẹpapangĕntudẹ. Bọue' nangukahe wuḷaeng d. intang, d. Hekạ 〃Salebar Bumi〃 e. Kutẹu sarạeng namilạe hekạ e, kutẹu tĕmbọ-e kai tạdie. Sarạeng Sangiang e nakaringihẹ, i sie nadiriwue, watụ u hekạ e tawẹ tĕmbọ-e. Bọu ene Manụ e rimĕntạewe maḷighạ kạpia, r. nẹpantungkewe: 〃Beta Burunglah dititahkan makan gai Surudani; Surudani mati di pulo Intan, tagal kain 〃Salebar Bumi.〃 Kasili e kai nananoi kụ namate si siạ.〃

Tangú sarạeng Datu r. Sangiang e nakaringihẹ kere', mĕngkatewe nẹparenta pinakisamẹ d. pinakipotọ Kasili e, arawe Manụ ĕndaị e nakoạ kawing u Sangiang e. Manụ ene ute kai homan Surudani, kụ ghahị-e maḷĕnggihẹ, nangĕlembon kaḷimona. Sarạeng i rĕdua wọu pinẹkawing, ute nĕlaḷahikingke mapia, kụ marĕngụdĕngụ mĕngkate, ringang iamang-e.

O kawing u Sangiang e kai simenggọ, ute sarạeng i Surudani sen tạdịe, ute Sangiang e kai nasakị, kụ Boki e natakụe u anạ-e kai masakị. Tangú Ratu iamang e nangomoḷen manga Wẹbato, r. nakitẹgụe mĕnsang kai apa nakasakị. Angkûng u Mihinu: 〃Mĕnsang aramanung kai masusa, u kawing-e kai tạdịe.〃 Sarang Sangiang e nakaringihẹ, i sie nasakịe nangĕlembon kalĕmona, hakịewen nakapate Sangiang e.

XXXVII. VERTALING.

Verhaal van Surudani.

Er was eens een kind van een Koning en eene Koningin en het was slechts 't eenige; haar naam was Benon-Sangiang. En toen het kind groot was geworden, liet een Prins van den Gezichteinder een brief van huwelijksaanzoek om haar brengen. En toen de Koning, de vader der Prinses, hoorde dat een Prins van den

Gezichteinder zich met zijne dochter wilde verloven, beval hij zijne slaven zijn huis goed in orde te brengen.

Toen men gewacht had totdat er negen dagen waren verloopen sedert die brief was aangekomen, toen de termijn vervuld was, kwamen de Rijksgrooten bijeen om te raadplegen; toen zeide een Mihinu: "Het zou goed zijn aan de Jonkvrouw te vragen, hoe zij wil". De Prinses zeide dat zij niet ongenegen was, maar integendeel wel wilde, doch dat zij een wensch had. Toen vroegen de Rijksgrooten welken wensch. De Prinses zeide dat zij wenschte: den Koning der Edelgesteenten, den Koning van het Goud en het kleed "Wereldbreed".

Toen de Prins dit had gehoord, zeide hij: "Heden, over vijftien dagen gaan wij onder zeil, den wensch der Prinses opvolgen". Nu was er in die stad een arm man, genaamd Surudani. Toen hij gehoord had, dat de Prins op reis zou gaan, begaf hij zich tot den Prins, en sprak er over, dat hij met den Jonker wilde meereizen. En toen de Prins gehoord had, dat die arme man met hem op reis wilde gaan, werd hij vies van hem en zeide tot hem: "Gij zult u zelven op zee dooden, ik neem u niet mede". Maar neen, de arme man wilde toch mee op reis. Bij 't vertrek steeg de arme man aan boord en bracht zijn teerkost mee en daarop gingen zij op reis. Toen zij reeds op zee waren, zagen zij geen land, en daarna ontwaarden zij plotseling land, en toen werden zij verheugd, want zij dachten dat het reeds het land was waar de Koning van het Goud en de Koning der Edelgesteenten en het stuk goed "Wereldbreed" waren.

Toen zij voor anker lagen, ging de Prins aan wal, en toen de Koning van dat land hem zag, schrok hij, omdat zij voor 't eerst elkaar ontmoetten. Die Koning vroeg den Prins waarheen hij ging: "Ik word nu reeds oud, toch zie ik nu voor het eerst den Jonker." De Prins zeide: "'t Is waar wat gij zegt; wij zijn aan 't zoeken naar den Koning der Edelsteenen en den Koning van het Goud en het stuk goed "Wereldbreed". "Toen antwoordde de Koning van dat land: "Zelfs het gerucht er van hebben wij niet gehoord". Toen zij deze woorden hoorden, werd hun hart bekommerd en gingen zij maar weer spoedig op reis.

Toen zij op zee waren, zagen zij land. Terwijl zij dat land naderden, verheugden zij zich reeds en spoedig gingen zij naar die stad. Toen zij voor anker lagen, sprongen allen uit, slechts de arme man bleef op het schip. Nadat de Prins en alle andere men-

schen waren afgesprongen, was er plotseling iets blinkends, dat binnenkwam door een lek der schuit. Toen de arme man het zag, greep hij het snel en stak het in den zak van zijn jas.

Toen de Koning van dat land den Prins zag, vroeg hij wat hij wenschte: toen vertelden zij, dat zij den Koning van 't Goud, den Koning der Edelsteenen en het kleed »Wereldbreed« aan 't zoeken waren. Toen zocht de Koning van dat land er naar en maakte zijne kist open, doch zij waren er niet, want zij waren al naar het schip gegaan en de arme man had ze gevonden. In dat land nu waren goud en edelgesteenten zeer overvloedig, doch hetgeen van den Koning was, was er niet meer. Toen de Prins dit hoorde was hij bedroefd en wilde niet naar zijn land terugkeeren, omdat hij beschaamd was, dat hij den wensch der Prinses niet had kunnen vinden.

Toen hij zich zelven reeds wilde dooden, zeide de arme man: »'t Zou goed zijn, als wij terugkeerden«. Toen keerden zij terug naar hun land. En terwijl zij hun land naderden, wilde de Prins weder zich zelven dooden, omdat hij den wensch der Prinses niet had kunnen vinden. Surudani zeide: »Doe u zelven geen kwaad; al wat door u gezocht wordt, heb ik«. »Toen de Prins dit hoorde, verblijdde hij zich en sinds dien tijd begon de Prins getroost te worden in zijn hart, na bekommerd te zijn geweest. Toen hij het land der Prinses naderde, wierp de Prins Surudani in zee. Doch 't hoofdeind van 't stuk goed had deze bij zich. Toen hij werd weggeworpen, kwam daar een Vogel aanvliegen van den achtersteven naar den voorsteven en pikte den worm van Surudani op, daarop ging de Vogel op den mast zitten, en zong een lied, en zijn lied was aldus: »Ik ben de Vogel wien bevolen is den worm van Surudani op te eten; Surudani is gestorven op 't eiland der Edelsteenen, om het stuk goed »Wereldbreed«. Toen de menschen dit hoorden, zeiden zij: »Zwijg, houd u stil, wat of dat voor een Vogel is, dien wij daar hoorden spreken«. De Prins zeide: »Wat luistert gij naar den Vogel Duduranng, den Kaliawo van het vaste land, die het ongeoorloofde verkondigt, die zijnen dood verraadt«. Doch de Vogel luisterde niet, hij sprak maar door.

Daarop lagen zij spoedig voor anker in hun land. Toen zij aangekomen waren, werd de dag van het huwelijk spoedig bepaald. Toen hij alsdan het goud en de edelsteenen en het stuk »Wereld breed« ontpakte en het stuk goed openvouwde, ontbrak het hoofdeind. Toen de Prinses dit hoorde, weigerde zij, omdat het stuk goed

geen hoofdeind had. Daarop kwam de Vogel snel weder aan en zong weder: „Ik ben de Vogel wien bevolen is den worm van Surudani op te eten; Surudani is gestorven op het Edelsteenen-eiland, om het stuk goed „Wereldbreed". De Prins was jaloersch en heeft mij gedood."

Toen de Koning en de Prinses dit hoorden, bevalen zij dat de Prins zou gegrepen en geslacht worden, doch die Vogel werd de gemaal der Prinses. Die Vogel was het masker van Surudani, en zijn gelaat was schooner geworden dan te voren. Toen zij gehuwd waren, leefden zij aangenaam met elkaar, en zeer langen tijd waren zij bij hunnen vader.

Daarondernam de gemaal der Prinses eene zeereis, en toen Surudani er niet meer was, werd de Prinses ziek en de Koningin werd bezorgd, omdat zij ziek was. De Koning, haar vader nu, verzamelde de Rijksgrooten en vroeg hun inzicht omtrent 't geen haar had ziek gemaakt. De Mihinu zeide: „Mischien is zij wel bedroefd omdat haar gemaal er niet is". Toen de Prinses 't hoorde, werd zij nog erger ziek dan te voren, zoodat de Prinses er door stierf.

XXXVII. AANTEEKENINGEN.

Taḷimbuku; zie boven, bl. 22. — mẹtunangang is gevormd van 't Mal. tunangan; het Sang. equivalent is mẹkaghiang. Kaghiang „verloofde" komt waarschijnlijk van den stam hiang, waarvan nog mahiang „bij elkaar zitten, in de eerste plaats om door geesten bezeten te worden"; een andere vorm is iang, waarvan maiang „zitten", of kaiang, kumaiang, id. Een zeer gebruikelijke (niet deftige) vorm van huwelijksaanzoek is, dat de jonge man 's nachts onder het huis zijner geliefde gaat zitten, met den rug tegen een der palen geleund, en zoo den dag afwacht (mẹtĕngka ĕllo). Is men hem niet genegen, bv. om redenen van stand, dan wordt hij soms ruw weggejaagd. — sio hẹbi. De getallen 3, 4 en 9 komen bij de Sangireezen telkens als zeer gebruikelijk voor. Een feest bv. mag niet korter dan 3 dagen duren: een schitterend feest duurt 9

dagen. Men vindt in de sprookjes ook telkens gesproken van 9 stel kleederen (vgl. N°. XVIII*a* en *b*, N°. XXVIII, enz.). Negen, drie en zeven zijn voorname en gelukkige getallen. — mihinu; deze wordt hier onder de Rijksgrooten gerekend, terwijl zijn ambt, toen het nog op Saugir bestond, het minst geziene was. Zie B. T. L. V. 1893, bl. 347. — Datun Intang, D. Buļaeng; hiermede wordt de grootste en schoonste edelsteen, en het grootste en schoonste stuk goud aangeduid. — simbuļë̩ is hier met „lek” vertaald, doch het bet. eigenl. „het gat waardoor het water opborrelt, met het opborrelende water er bij.” — baniang is het Mol. Mal. banian, een jasje, van voren gesloten, van wit of ook gebloemd katoen. — Hoewel daļakį, zijn verlengde vorm daļakisë̩, en het verkorte daļaį eigenlijk alle drie hetzelfde beteekenen, verstaat de Manganitoerees onder taumata raļai meer bepaald „een geringe man” (ana̩ of asaļ, u raļaį „van slavenafkomst”) en bedoelt hij met t. raļakisë̩ in sommige gevallen een mensch die haveloos, onaangenaam, leelijk (bijv. misvormd door een ziekte) er uitziet, terwijl die vorm ook gebruikt wordt voor „slecht”, evenals het oorspronkelijke daļakį. De vorm daļaį wordt in de andere dialecten het meest gebruikt. Het thans voor „arm” gebruikelijke kasiang is het Mal. kasihan. — tëmbo̩ u heka̩ noemen de Sangireezen dat einde van een stuk goed, waar 't fabrieksmerk op staat, of soms ook een enkele streep van gouddraad over de breedte er door heen loopt; tëmbo̩ u kahiwu is de kapala sarong, dàt gedeelte van genoemd kleedingstuk, dat onveranderd de lange gelijkbeenige driehoeken moet vertoonen, die met de basis tegen elkander, door eene streep gescheiden, staan. Een kain, een gebloemde of gedrukte sarong zonder „hoofd” wordt op Saugir niet als een sarong erkend, en geen rechtgeaarde Sangireësche vrouw zou haar willen dragen, evenmin als eene ongenaaide sarong. Het hoofd komt bij 't omdoen links te zitten, echter voor de grootste helft naar achteren. — uļid' i Surudani; een worm is hier de gedaante, waaronder S.s ziel wordt voorgesteld, die door 't oppikken in den Vogel is gevaren. Over deze voorstelling van de ziel, zie verder Wilken's Animisme, bl. 15. Voor het nu volgende deel van 't verhaal vergelijke men de overeenkomstige passage van N°. XXI, a en b.

XXXVIII.

BIO PIA KASILI I SIRE SIO.

Tangú kai pia Datu r. Woki, pia ana i rědua ese Kasili, i sire sio. Tangú i sire ene sen naghaghuwa, ute i sire měngkatewe němpěgaghighilě mamundalě solong banua waline, ku i sire ene kai měmpědagang. Kuteu, saraeng i sire sen nawuna su wanua 'pědaganeng e, ute i sire kai němpěkaliaesě nasidaleng u raleng-e. Katuariang e rimaleng su raleng sěmbua, kuteu i sie kai nakahombang batu ghěguwa. Kuteu i sie kai nakaringihě pia měpapantung d. mědarendang su ralung u watu ene. I sie měngkai měpěpahimang, d. rudaringihě. Ute i sie nakaringihě sěngkatau něbera wawerane: „Badiri, kaju mati!” Mase něsau něbera: „Kaluwarlah, tjabang sapulo-dua!” Mase něsau něbera: „Kaluwarlah, sěgala rupa makanan, děngan sěgala bau-bau manis!” Mase něsau něbera: „Kaluwarlah, Tuan Putri, děngan gundik sapulo-dua!” Ute raringihang, i sire měngkai měpěpilisirě. Ute něberae i sire patiku ene: „Pětjahlah, batu ini!” Ute watu ene naběkåe, mase i sire němpěsěbangke, ute Kasili ene někumbuníe. Ute simúě Kasili ene, arawe i sire ene kai němpědaleng. Ute Kasili e simúě su ralung u watu, r. nětakóe apa 'ndai sěmpědi. I sie timalangke, ute měngkatewe něsau nawuna su apeng tatuliang i sire sěngkatuhang.

Tangú i sire ualu něsombangken tuarin sire dai ene, arawe i sire ene kawe masiambak' u ambak-e. Ute i sire měngkatewe něsau němpěsakaeng kapia, Saraeng i sire sěngkasakaenge, ute tuarin sire ene nangukahě nalang-e r. něberáe kereewe waweran sire kinaringihě e. Ute patiku ene nariadiewe kereewe naun i sie měpěpahimang. Arawe saraeng i sie bou napasilon ene su manga tuhang e, ute i sie kai něbera: „Ia kai mětiki.” Ute i sire něberae: „Pětikie.”

Arawe saraeng i sie sěngkatikie, ute i sie měngkatewe nilaondol' i sire ualu e. Saraeng i sie sen napuko, ute i sie liměndie, watu

i sie sen su rạḷung u sasị e. Arawe i sire uaḷu e semben nĕmpẹ-balang mailạ, ute i sie sĕngkianu niĕllụ u kinạ pauhẹ̆. Ute kinạ ene nangĕntuden i tataghuang su ruḷunge, hakị u manga tuhang-e kinakalimonâng-e. Ute i sie niĕntudewen kinạ e su apeng u wanuau sire. Tangú i sie mĕngkatewe nẹdeạ baḷen amang-e rĕduan ninang-e.

Sarạeng i sie sen nẹsombang i ninang-e rĕduan amang-e, ute iamang-e nakiwaḷóe: »Suapáe manga tuhang-u?« I sie simimbangke: »Iạ tawe nẹsakaeng dingang i sire, iạ kai nịlaondoḷ' i sire su ḷaudĕ, kụ iạ kai nịlaĕllụ u kinạ pauhẹ̆, d. nitatondane su ruḷunge.« Sarạeng nakaringihẹ̆, i rĕdua mĕngkatewe rimĕngụ d. simangị. Kutẹu sĕngkianu manga tuhang daị dụdaḷeng, ute Kasili tuarine e nẹkumbunie. I rĕdua nakiwaḷóe: »Suapa tuarin kamene?« Siuimbang i sire: »I kami wẹga wue, i sie kai namuḷe si kami; i kami e mẹdẹdeạ si sie, kai i sie tawe nikareạ.« Ute Kasili iakang e mĕngkatewe nangukahẹ̆ nalang u Kasili tuari e, r. nẹberáe: »Sẹbangke, lelang e mapuḷo-dua!« Ute tawe simĕbang. Arawe Kasili tuari e tawe simĕbang, kai mĕpẹpahimang. Ute nẹsaụe nẹbera: »Sĕbangke, kalawọu ghahị u rarotong d. raluru mawĕngi!« Ute simĕbangke wọu kalu ene, apa mawuhụ tasuḷung-e, hakịu waḷe ene nawuhụ-buhụ. Ute Kasili tuari e ḷighạe simĕbang, d. nangahóe nalang-e, u i sie natakụ, madirin nalang-e tẹtareng, d. nẹbera: »Iạ angkedung kai nate, 'pangakaḷeng nalangku.« Ute Kasili i sire uaḷu e nĕng-kameáe, r. nĕngkatakụe, wọu ene i sire mĕngkatewe nĕmpẹdaḷeng, kụ dimaḷeng soḷong banua maraú. Arawe Kasili tuari e mĕng-katewe nangaḷạ nalang-e r. nẹbera: »Sĕbangke, lelang e mapuḷo-dua!« Ute simĕbangke. Mase nẹsaụ nẹbera: »Sĕbangke, sĕbangke, kalawọu ghahị u kâng!« Tangú simĕbangke, kụ daḷurune mĕngkate mawĕngi. Bọue' nĕsaụ nẹbera: »Sĕbangke, Sangiang d. ghundẹ mapuḷo-dua!« Ute patikụ ene simĕbangke kẹbị. Tangú i sire ene nanĕmpugen taumata ḷawọ, r. nẹpilisírĕ. Arawe i sire uaḷu e sĕn-dimaḷeng su wanua marau, r. wọu ene i sire sen niwuḷen gaghurang i sire. Arawe Kasili tuari e namiaráe si ninang-e rĕduan amang-e. Kụ apan kaḷaĕllo i sire mĕngkatewe mahibor' u barang ene e.

XXXVIII. VERTALING.

Verhaal van Negen Prinsen.

Er was eens een Koning en eene Koningin, die hadden tot zonen negen Prinsen. En zij waren groot geworden en toen spraken zij af om op reis te gaan naar een ander land, en daar wilden zij handel gaan drijven. En toen zij geland waren in het land waar zij zouden handelen, gingen zij uit elkaar, een ieder zijns weegs gaande. De jongste nu ging een zekeren weg en trof een grooten steen aan. En hij hoorde lieden die pantun's en dendang's zongen, binnen in dien steen. Hij gluurde en luisterde af. En hij hoorde iemand de spreuk opzeggen: „Ga rechtop staan, dood stuk hout!" Vervolgens zeide hij weer: „Komt er uit, twaalf takken!" Daarop zeide hij weer: „Komt er uit, allerlei soorten van spijzen en zoete geuren!" Daarop zeide hij weder: „Kom er uit, Mevrouw de Prinses, met twaalf hofjuffers!" En naar hij hoorde, maakten zij voortdurend pleizier. Daarop zeiden zij allen: „Deze steen moge splijten!" Toen spleet die steen, en zij gingen er uit. De Prins nu verborg zich. Toen kwam de Prins uit zijn schuilhoek; doch zij gingen weg. En de Prins ging binnen in den steen en stal dat ding, dat een stuk hout leek. Hij vluchtte voort en kwam weder aan op het strand, waar hij en zijne broeders geland waren.

Toen ontmoetten zij hun jongsten broeder daar; zij hadden echter elk hun eigen werk verricht. Daarop gingen zij weder scheep. Terwijl zij aan 't varen waren, pakte de jongste broeder zijn speelgoed uit en sprak de tooverspreuk na, die hij van hen gehoord had. En alles geschiedde, zooals hij 't gehoord had, toen hij het afgluurde. Doch toen hij het aan zijne oudere broeders getoond had, zeide hij: „Ik ga slapen." Zij zeiden: „Ga maar slapen."

Maar terwijl hij in slaap was, werd hij in zee geworpen door de acht. Toen hij ontwaakte, verschrok hij, omdat hij reeds in zee lag. Doch de acht roeiden sterk en hij werd plotseling opgeslikt door een walvisch. Die visch nu bracht hem naar wal, zoodat hij zijne broeders voorkwam, want hij werd door den visch naar het strand van hun land gebracht. En terstond zocht hij het huis van zijn vader en zijne moeder op.

Toen hij zijne moeder en zijnen vader ontmoette, vroeg zijn vader: „Waar zijn toch uwe broeders?” Hij antwoordde: „Ik heb niet met hen gevaren, ik ben door hen in zee geworpen en ben door een walvisch opgeslokt, en door hem aan wal gebracht.” Toen zij beiden dat hoorden, kusten zij hem, en weenden. En daar kwamen plotseling zijne broeders aan, en de jongste Prins verborg zich toen. De beide ouders vraagden: „Waar is uw jongste broeder?” Zij antwoordden: „Dat weten wij niet: hij heeft ons vergeten; wij hebben hem gezocht, doch hij was niet te vinden.” Toen pakte de oudste Prins daarop het speelgoed van den jongsten Prins uit en zeide: „Komt er nu uit, twaalf takken!” Doch zij kwamen er niet uit. De jongste Prins echter kwam niet voor den dag, doch gluurde af. En wederom zeide hij: „Komt uit, allerlei soorten van goederen en welriekende geuren!” Toen kwamen er uit dat stuk hout zeer stinkende dingen, zoodat het huis zeer stonk. Toen kwam de jongste Prins vlug voor den dag en nam hem snel zijn speelgoed uit de handen, want hij vreesde dat zijn speelgoed zou fijn gehakt worden en zeide: „Ik heb bijna het leven verloren, toen gij mij mijn speelgoed wildet ontvreemden.” De acht Prinsen schaamden zich toen en werden bevreesd, en gingen henen en trokken naar een vergelegen land. Daarop echter nam de jongste Prins zijn speelgoed en zeide: „Komt er nu uit, twaalf takken!” en zij kwamen er uit. Daarop zeide hij weder: „Komt er uit, komt er uit, allerlei soort van spijze!” Toen kwamen zij er dan ook uit en hun geur was zeer liefelijk. Daarop hernam hij: „Komt er uit, Prinses en twaalf hofjuffers!” En zij allen kwamen er uit. Toen verzamelden zij veel volks en maakten plezier. Doch de acht waren gegaan naar een ver land, en daarna vergaten zij hunne ouders. Doch de jongste Prins verzorgde zijne moeder en zijn vader. En iederen dag hadden zij vermaak van dat voorwerp.

— —

XXXVIII. AANTEEKENINGEN.

Kaḽiaesḛ is met 't invoegsel al, welks l gemouilleerd is, gevormd van den stam kaesḛ (mang.) „strooien, sproeien, stuiven”,

waarschl. ook samenhangende met kaehę̈ (mang.) „vegen" (Pak. kais). — mę̈pantung is van 't Mal. pantun afgeleid en mę̈dendang van het Maleische dĕndang. In 't Mal. beteekent dit „wiegeliedje, slaapdeuntje" (Sang. bawowo), doch de Sangireezen verstaan er onder: een Ambonsch of Menadosch liedje, overeenkomende met hunne laëlle's, zie boven, bl. 28. — badiri, enz. De tooverspreuken zijn hier in Mol. Maleisch gesteld, om ze gewichtiger te maken. Aan het eind van 't verhaal worden ze in 't Sangireesch uitgesproken. Sapulo-dua is in 't Mol. Mal. de gewone vorm, dua bĕlas hoort men niet. — pilisírę̈ is 't Holl. „plezier", op Menado zegt men pĕlsir. — apa 'ndai sĕmpę̈di. Uit het gebruik van het hulptelwoord pę̈di (bl. 236) blijkt dat het bedoelde ding (apa) den vorm van een stok had. Het was dus de kaju mati waaruit alles voortkwam. — ambakę̈, 't Holl. „ambacht", heeft in 't Sang. gewoonlijk de bet. van „werk, bezigheid, zaak", bv. ią tawę ambakę̈ku „ik doe niets".

Ondolę̈ (mang.) is „laten vallen", het is hier dus niet geheel op zijn plaats: beter zou zijn bahung (mam.) su sasį „in zee werpen." — De kiną pauhę̈ is een soort van kleinen walvisch, misschien wel dezelfde, die om zijn opspuiten van 't water sę̈sę̈pų wordt genoemd. Bij pauhę̈, vgl. Mal. paus, Mak. Bug. pausų. Tag. paol. — lĕndį wordt op Taboekan gezegd voor Mang. hę̈kosę̈. — mahiborę̈ bet. wel gewoonlijk „vertroost worden", doch heeft ook wel, zooals bv. hier, de bet. van „genoegen hebben van."

XXXIX.

BIO PIA TAUMATA PIA ANA-E, ARENG-E I SĔMBĘKA.

Dariǫ areng-e i Sĕmbĕka e, sarang narĕnta su dunia e rariǫ ene, limane man sĕmbĕka, wisi-e man sĕmbĕka, matane sĕmbĕka, irung-e sĕmbĕka, kĕbiewe hangin badang-e kaiso man pęsĕmbĕka. Saraeng kakatĕllange, tangú i sie kimakurungke wadang-e. Sĕngkakĕlane man kĕtau pęsĕmbĕka, tangú i sie mĕngkatewe nĕbera si ninang-e, kûng u rariǫ e u: „Ia koateko pakeangku sion paresę.„ Kûng i ninang-e: „Kai solong apa?„ Kûng u rariǫ e: „Ia kai ren dumaleng mĕsalimáę u wadangku„.

Bǫue' i ninang-e mĕngkatewe nĕkoa. Sarang nasuen koa e, i sie mĕngkatewe rimaleng: maĕllo, mahĕbi, mĕbulang, mĕtaung i sie mĕngkatewe rudaleng. Kuteu sĕngkianu piae taumata nĕbera; kûng u tau e u: „Kai solong apa, Sĕmbĕka?„ Nĕkakawílǫe tamai, ramahi, kai tawe taumata; limalingaráe tarai, kuteu kai pia tau maghurang su kotǫ u akelę. Tangú i Sĕmbĕka naulie: „Ia kai rudaleng mĕsĕsalimáę u wadangku.„ Kûng u tau maghurang ĕndai e u: „I kau rakǫ bawa anun Imang.„

I sie mĕngkatewe tanae. Sĕngkahombang-e, kukaiang. Lĕpasę nakasilo, mĕngkatewe nakiwalo: „Kai kerea', Sĕmbĕka?„ Kûng i Sĕmbĕka: „Ia, Tuang, kai rudaleng mĕsĕsalimáę u wadangku; u roken sĕngkatĕntung i ninangku su dunia matualagę e, kakakoa u wadangku e mang kerei'.„ Kûng u Imang e u: „Dakǫ tarai dasi anun Mawu Pandita.„ I Sĕmbĕka mĕngkatewe natarai. Sĕngkahombang-e, Pandita e kukaiang. Sarang nakasilo, mĕngkatewe nakiwalo: „I kau kai madalengke wǫu apa, Sĕmbĕka?„ Kûng i Sĕmbĕka: „Ia kai solong anun Tuang, den makitimun badangku.„ Bǫue' Pandita e mĕngkawe nĕlekesę bantal-e, wǫue' nangala sĕmbĕka, wǫue' nĕgĕlli si Sĕmbĕka, wǫue' wuhúe natimu. Bǫue' timanatáe, Pandita e si Sĕmbĕka: „Mageng narĕnta, pĕhabarę si amang-u rĕduan ninang-u: „Pakakuatę mĕdohang, pakakuatę mĕba-

heaun taumata wa̱line, pakakuatĕ̦ mangane: patikṳ man pakasuen koa̱ e si ninang-u rĕdua.„

Bo̩ue' i sie mĕngkate nĕ̦sule̱. Sĕngkarĕntane i ninang-e rĕdua tawe nakakirala̱, u kai i Sĕmbĕ̦ka, ana̱ i rĕdua. Kûng i Sĕmbĕ̦ka. „Ia̱ e kai i Sĕmbĕ̦ka, ana̱ i rua.„ Kûng i ninang-e: „Kai kerea' i kau nakoa̱ kerene, wadang-u kawe natimu.„ Kûng i Sĕmbĕ̦ka: „Kai pia̱ Mawu Pandita̱ nĕ̦gĕlli̦ tatimu wadangku, r. timanata paki̦habarĕ̦ si rua, i rua paka̱kuatĕ̦ mĕ̦dohong, paka̱kuatĕ̦ mangane, paka̱kuatĕ̦ mĕ̦baheaun ana̱ u taumata wa̱line. Kûng u Mawu Pandita̱ e u ia̱, haki̦u wadangku tanatimu, watṳ kai ua̱lin mohong i rua masampuhĕ̦, marohang, maane, mawaheau, kṳ ene kai hukumang u Mawu si rua.

XXXIX. VERTALING.

Verhaal van Menschen, die een kind hadden, „de Halve„ genaamd.

Toen het kind genaamd „de Halve„ ter wereld kwam, had dat kind maar ééne hand, één been, één oog, een halven neus, ook van alle inwendige organen zijns lichaams had hij maar één. Toen hij reeds groot werd, keek hij op zijn lichaam neder. Ziende dat alles slechts half was, sprak hij tot zijne moeder en het kind zeide: „Maak mij negen stel kleederen.„ Zijne moeder zeide: „Waar gaat gij heen?„ Het kind zeide: „Ik ga op weg, om mijn lichaam eens tot een geheel te maken.„

Daarop maakte zijne moeder ze voor hem. Toen zij gereed waren, ging hij maar op weg; dagen en nachten, maanden en jaren ging hij maar door. En plotseling was er iemand die sprak: de man zeide: „Waar gaat gij heen, Halve?„ Hij keek links en rechts, doch er was niemand; naar boven kijkende zag hij een oud man, in den top van een arenpalm. Toen zeide de Halve: „Ik ga om mijn lichaam heel te maken.„ De oude man zeide: „Ga dan daarheen naar den Mohammedaanschen Voorganger.„

Daarop ging hij er heen. Hij vond hem zittende. Zoodra hij hem zag, vroeg hij: "Hoe is het, Halve?" De Halve zeide: "Heer, ik ben op reis, om mijn lichaam heel te maken, want sinds ik door mijne moeder in de lichte wereld ben gebracht, is de bouw van mijn lichaam zooals gij hier ziet." De Imam zeide: "Ga op tot Mijnheer den Christelijken Voorganger." De Halve ging er dan heen. Hij vond den Pandita zittende. Toen deze hem zag, vroeg hij: "Vanwaar komt gij daar aan, Halve?" De Halve zeide: "Ik kom tot Mijnheer, hem verzoekende om mijn lichaam volledig te maken." Daarop deed de Pandita zijne kist open, nam eene andere helft en gaf die aan den Halve, toen eerst was hij volledig. Daarop gaf de Pandita aan den Halve de opdracht: "Wanneer gij zijt aangekomen, zoo zeg uwen vader en uwe moeder: "Scheld maar flink, spot maar flink met andere menschen, vervloek geducht; dit alles moet maar goed door uwe ouders gedaan worden."

Daarop keerde hij weder terug. Toen hij aankwam, herkenden zijne ouders hem niet als hun kind den Halve. De Halve zeide: "Ik ben de Halve, uw kind." Zijne moeder zeide: "Hoe zijt gij zoo geworden, dat uw lichaam volledig is geworden?" De Halve zeide: "Een Heer Pandita heeft mij eene andere helft voor mijn lichaam gegeven en mij opgedragen tot u te zeggen, dat gij ijverig moest schelden, ijverig moest vloeken en kinderen van andere menschen flink moest bespotten. Mijnheer de Pandita zeide, dat de reden van het half zijn van mijn lichaam was, dat het ter vergelding was voor uwen kwaadsprekenden, scheldenden, vloekenden en spottenden mond, en dat het een oordeel des Heeren over u was."

XXXIX. AANTEEKENINGEN.

B ẹ k a (zie bl. 24, 234) wordt niet alleen gebruikt voor "helft", maar ook voor één of twee dingen, die gewoonlijk paarsgewijze voorkomen enz., zooals hier, van de gepaarde leden van 't lichaam. — h a n g i wordt voor "milt" gebruikt, vgl. 't Sund. a n g e n "maag". Doch het wordt ook wel met l u m b a h a "long" verward en zelfs

wel eens voor „nier” gebruikt, waarvoor geen woord in ’t Sang. bestaat. De bet. is hier „inwendig orgaan”; wellicht heeft ’t woord dus oorspr. geen bepaald inwendig deel van ’t lichaam aangeduid. — k a k u r u n g (k u m.) w a d a n g - e, eig. „zich buigen over zijn lichaam, om het nauwkeurig te bezien.” — s i o n p a r e s ĕ̩, vgl. ook boven, bl. 152 en 153, zoodat het wel ’t geijkte getal bij dergelijke gelegenheden schijnt te zijn. — s a l̥ i m a e̩ is eig. „bijeenzoeken, met moeite bijeenbrengen, zich verschaffen”. De woordel. bet. van m ĕ̩ s a l̥ i m a e̩ u w a d a n g k u is: „ik zal mij lichaam aanschaffen.” — i m a n g is zoowel het Mal. Ar. i m â m, als i m â n. Van dit laatste komt m a n g i m a n g „gelooven”, terwijl van den stam h i m a n g komt: m a h i m a n g „gelooven, gehoorzamen.” Dit is zeker slechts een geaspireerde uitspraak van i m a n g. — p a k a k u a t ĕ̩ m ĕ̩ d o h a n g, enz. Dergelijke ironische zinnen worden door de Sangireezen dikwijls gebruikt, om iemand zijne verkeerdheden met de slechte gevolgen er van onder ’t oog te brengen.

XL.

BION NABI MOHAMA RĔDUAN TAU KASIANG.

Tangú su ĕntana 'pębębanuâng i Nabi Mohama, kai pią taumata kasiang, kų baḻen tau kasiang ene riǫ dala, arawe waḻen Mohama e riǫ dadę. Tangú i Mohama kai rimoloh' u ralohon baḻene niapanoma, kų sarąeng bǫu nanoma, manga ralohon baḻene, uté i Mohama e rimolohę nakitongką u kiną, mĕmeha areng-e. Kutęu raruḻun kiną ene kai kinaimbun tau kasiang e. Ené tau kasiang e mĕngkate makịkasiang u raruḻun kiną ĕndaị, angkûng-e: «Irǫe kasiang! ią makądeąko ḻai uté; kai 'pękapuraneng bue; ią ĕndaung kai kasiang, kų tawę makareą apa ipangaḻą kiną.»

Ené waweran tau kasiang e kai kinaringih' u murit' i Mohama, kutęu waweran tau kasiang e kai nihabar 'u muritę ene si Mohama. Ené sarąeng i Mohama nakaringihę, tangú nępędųe r. nĕberąe: «Dakǫko, taraîken sĕngkatau pĕhabar 'u i sie takų ikalákę su Ratu e, watų u kai nĕbera kerene.» Misikinang e uté nęberęe: «Pĕhabarę si Tuang Mohama, kamagengbe i sie mangalakę u ią dimaḻungkasiang u raruḻun kiną ene, ute kate pĕhabar' u i sie pakasĕhų bue męgęguta si sią.» Tangú i Mohama e rimolohen murit-e nębera u: «Dakǫ pĕhabarę si Misikinang u tĕllu hębi i sie kate rĕnta su waḻe-ḻawǫ, u i kandua męgęguta.»

Su katĕllu hębine rimĕntáe Misikinang e. Kutęu i Mohama e sĕngkakĕlla e sen ene, mąhędo su Misikinang e. Sarętą u narĕnta, i Mohama mĕngkatewe namoka. Bawoka e kereini: «Ią kai nakitĕmpug' i kamene, manga Wębato, lembone kate i Tuang Datu, u ią kai mębębawa si Misikinang, u kai nananoin pędararotongang i kami tahĕllang.» Dingangu nębera, i Mohama: «I sie nębaheau ḻai.» Ené Misikinang e simimbang: «Ią kai makiwaḻo si kamene, manga Mawu Wębato, mĕnsang ią botonge ren sumimbang, arau ituhų ią kai taumata ḻimembon daḻaị, bǫu kaḻawǫu riadikang su dunia, ią mĕnsang kai ihukungke.» Ute Kapitang-bisara e nĕberąe: «I kami e kai rimĕnta mĕhukung u ruan kamonâng, mędeą u

rumaringihę̧ bisaran duan kamonâng, kų tangú i kau e kĕnnangko simbang: kere su waweran Tuang Mohama, uade i kau kawe nę̧baheau?〃 Ute Misikinang e simimbahę̧: 〃Ią, ka|awǫu Mawu! mamben madiri mangaku kere su waweran Tuang Mohama, uade ią kawe nę̧baheaun Tuang Mohama, kaiso ią kai taumata kasiang, kų sarąeng ią kai nakaimbu raru|un kiną, ute ią kai rima|ungkasiang, kų da|ungkasiangku e: 〃Irǫe, raru|un kiną bę̧dį e, kasiang! kų maning si sią piąbe kapulu mĕndotong, kai tangu 'pę̧kapuraneng bue, ią kawe tau kasiang, kų tawę apa ipę̧deą apan ikapulu; tangú ini e kate takų ipakiwa|o si kamene, manga Mawu Wę̧bato, mĕnsang da|ungkasiang kerene: ute mĕnsang iwa|ui wawaheau, e manga Mawu Wę̧bato r. kasĕlaheng-e kate i Tuang Datu?〃

Ené manga Wę̧bato r. Ratu e tawe makaputus 'u perkara ĕndaį e, u su ra|ung u timbangeng kawe i Mohama iapakasa|a, watų u kawe nĕhodatę̧, kaí i sire ene kai matakų mapakasa|an Mohama, watų u i sie kai nangĕlembo wǫu Ratu e kakawasane. Sarąeng Misikinang e nakaĕnna, u i sire kai mątakų mapakasa|an Mohama, tangú Misikinang e nę̧berąe: 〃Mapia ią masa|a, ka|awǫu Mawu! watų u ią kai taumata ra|akį d. kasiang, arawe i Tuang Mohama kai kawasa, hakįben ikatakų i kitę tahamawu.〃 Kaí su tempo ene Wę̧bato e tawe makaputusę̧ perkara ene, kų i sire nę̧bera u: 〃Diǫĕllo i rua kate paka|ukadę̧ dumĕnta.〃 Bǫue' manga Wę̧bato e remben nĕmpę̧ka|iaesę̧.

Su sĕngkariǫĕlone rimĕntąe wue Misikinang e r. i Mohama. Marĕngų su ra|ung u sahĕllo ene i sire mĕngkai mę̧tę̧timbang, kaí sarąeng masanggide mawawĕllo, i sire man tamakatimbang. Ené kai pią dariǫ mę̧kę̧kinikirę̧ su wanua ĕndaį, su rĕllah' u wa|e|awǫ, nę̧bera u: 〃Ią Bę̧batoko |ai; |ingung perkara ĕndaį kakądodǫ e tawe makahukung!〃 Ute sarąeng Bę̧bato e nakaringihę̧ baweran dariǫ ene, ute nipakisamę rariǫ ene, niaparariѕį su ta|oaran manga tĕmbonąng e, wǫue' niapanę̧gúe, kų kamageng dariǫ ene tamakatę̧gu, ute 'potokang, puhineng tawe nakatulung sĕngapą. Ute Wę̧bato e nangoróe i sie iapąnę̧gu, tangú i sie nanę̧gúe: 〃Kere sų tę̧guku, ka|awǫu Mawu! i Wawų Misikinang e mamben da|eng u masa|a, masa|an |amą duanbę̧ka, kų i Wawų Misikinang ĕndaį kawe nę̧sa|an daru|une, ute i Tuang Datu e panę̧bǫ u ruan katau apę̧bawa |amą, kų kamageng marĕnta su anun Mohama ruan bę̧ką e. tę̧de su ghatin Mohama, kų kamageng kątatę̧de, i Tuang Mohama e apananda u kasenâng, kų kamageng sen nakasilo kĕngkaune, ute lamą ĕndaį e saų su|e si Misikinang; sĕmba|ia i Tuang Misi-

kinang e katewe apamaeh' u kĕngkaune, watụ u i Tuang Mohama e kai nębawa si Tuang Misikinang e, kai nawohang u raruḽune, kụ kerene ĕndaj ipamaehę e maḽain kĕngkaune, rokạewen ĕndaj kawe nawohang u raruḽune.〃

XL. VERTALING.

Verhaal van den Profeet Mohammed en eene Arme Vrouw.

In het land waar de Profeet Mohammed woonde was eens eene arme vrouw en het huis dier arme vrouw stond meer landwaarts, doch Mohammed's huis stond meer naar de zee heen. Mohammed nu liet zijne huisgenooten eens visschen en toen zijne huisgenooten gevischt hadden, liet Mohammed een visch bakken, mĕmeha genaamd. En de lucht van dien visch werd door de arme vrouw geroken. Toen slaakte de arme vrouw voortdurend eene verzuchting om den geur van dien visch, en zeide: 〃Ach, ik arme, kon ik er ook maar een krijgen: doch wat zal ik er aan doen; ik ben arm en kan niets krijgen om visch mee te vangen.〃

De woorden der arme vrouw nu werden gehoord door een leerling van Mohammed, en de woorden der arme vrouw werden door den leerling aan Mohammed verteld. Toen nu Mohammed ze hoorde, werd hij toornig en zeide: 〃Laat iemand naar haar toegaan en haar vertellen, dat zij door mij zal worden aangeklaagd bij den Koning, omdat zij aldus gesproken heeft.〃 De arme Vrouw echter zeide: 〃Zeg aan Mijnheer Mohammed, dat wanneer hij mij zal aanklagen, omdat ik eene verzuchting heb geslaakt bij den geur van dien visch, zeg dan maar, dat hij dan ook werkelijk met mij moet gaan procedeeren.〃 Daarop zond Mohammed zijnen leerling en zeide: 〃Ga aan de arme Vrouw vertellen, dat zij over drie dagen aan 't Paleis kome, want wij zullen gaan procedeeren.〃

Den derden dag kwam dan ook de arme Vrouw. Mohammed zag zij reeds daar, wachtende op de arme Vrouw. Zoodra zij kwam, sprak Mohammed zijne aanklacht uit. De aanklacht was als

volgt: „Ik heb u verzocht bijeen te komen, Rijksgrooten, wier meerdere Mijnheer de Koning is, omdat ik de arme Vrouw daag, want zij is jaloersch op de bezittingen waarvan ik en mijne slaven leven.” Ook zeide Mohammed „Zij heeft ook gespot.” Daarop antwoordde de arme Vrouw: „Ik vraag u, Heeren Rijksgrooten, of ik mag antwoorden, of dat ik, in aanmerking genomen dat ik de geringste ben van alle schepselen op aarde, veroordeeld zal worden.” Toen zeide de Woordvoerder: „Wij zijn gekomen om de beide partijen te oordeelen, om de woorden der beide partijen te hooren en daarom, gelief te antwoorden: hebt gij, volgens de woorden van Heer Mohammed, gespot?” Toen antwoordde de arme Vrouw: „Ik, mijne Heeren, ontken stellig dat het is zooals Heer Mohammed gezegd heeft; hij zegt, dat ik met Heer Mohammed gespot heb, doch ik ben een arm mensch, en toen ik den geur van visch rook, heb ik eene verzuchting geslaakt en mijne verzuchting was: Ach, die geur van visch, ik arme, doch al heb ik ook lust om er van te genieten, wat kan ik er aan doen! en nu vraag ik u, Heeren Rijksgrooten, of deze verzuchting veranderd wordt in spotternij, Heeren Rijksgrooten, wier voornaamste is Mijnheer de Koning?”

Doch de Rijksgrooten en de Koning konden die zaak niet beslissen, want in hunne overweging was wel, dat Mohammed moest beboet worden, omdat hij gelasterd had, doch zij vreesden Mohammed te beboeten, omdat hij meer dan de Koning was in macht. En toen de arme Vrouw begreep, dat zij bevreesd waren Mohammed te beboeten, zeide de arme Vrouw: „Het beste is, dat ik beboet word, Heeren, omdat ik een gering en arm mensch ben, doch Heer Mohammed is machtig, zoodat mijne Heeren en ik hem moeten vreezen.” Op dat tijdstip echter konden de Rijksgrooten die zaak niet uitmaken, en zij zeiden: „Morgen moet gijlieden maar vroeg komen.” Daarna verstrooiden de Rijksgrooten zich.

Den volgenden dag kwamen dan ook de arme Vrouw en Mohammed. Lang op dien dag zaten zij nog te overleggen, doch tot kort voor den avond konden zij 't nog niet uitmaken. Nu was daar een jongen aan 't knikkeren op dat stuk land, op het erf van het paleis, en die zeide: „Als ik maar eens Raadsheer mocht zijn; zelfs zulk een kleine zaak kunnen zij niet beslissen!...” En toen de Rijksgrooten het woord van dien jongen hoorden, lieten zij dien jongen vatten en staan in het midden der hoofden, en bevalen hem raad te geven, en wanneer die jongen geen raad kon

geven, dan zou hij geslacht worden, omdat hij nergens toe geholpen had. De Rijksgrooten nu bevalen hem raad te geven, en hij gaf den raad: ″Als het gaat naar mijnen raad, mijne Heeren, dan ligt het voor de hand, dat de arme Vrouw moet veroordeeld worden, en wel tot betaling van twee borden; en nu de arme Vrouw misdaan heeft door den reuk, zoo benoeme Mijnheer de Koning twee lieden, om de borden te brengen, en wanneer zij bij Mohammed gekomen zijn, moeten de twee borden voor 't gezicht van Mohammed gehouden worden, en terwijl ze opgehouden worden, moet Heer Mohammed een spiegel er vóór houden, en wanneer hij hunne spiegelbeelden heeft gezien, dan moeten die twee borden weder aan de arme Vrouw teruggebracht worden; als de arme Vrouw maar met de schijngedaante betaald heeft, omdat Heer Mohammed de arme Vrouw heeft gedaagd, omdat zij over den reuk geroepen heeft; en zoo moet dat waarmede betaald wordt ook slechts schijn zijn, overeenkomstig daarmee, dat zij geroepen heeft over den reuk.″

XL. AANTEEKENINGEN.

Mĕmeha is van den stam *meha* ″bruin″; het Dano *mea*, Saw. *meha*, Mal. *merah* beteekenen ″rood″. De *mĕmeha* of *momeha* genaamde visch, is geelrood van kleur en zeer tranig, zoodat de lucht die zij bij 't bakken verspreidt, op grooten afstand te ruiken is. — *makikasiang* ″het woord *kasiang* uiten″; zie over deze bet. van *maki*, boven, bl. 111. — *dumaɭungkasiang* of *dumaɭĕmpasiang*. Over deze vormen, zie bl. 263. — *misikinang* is gevormd van 't Ar. Mal. *miskin*. Hier is het, volkomen terecht, syn. met *kasiang*, dus in de bet. ″arm″ gebruikt. Doch het Sangireesche spraakgebruik beperkt de bet. tot die van ″ongelukkig geboren, blind, kreupel, lam, enz. geboren.″ Dergelijke ongelukkigen worden óp Sangir vereerd als helderziende, en met geschenken begiftigd, wanneer men van hen de toekomst wil weten; men maakt dan zelfs lange pelgrimstochten, om bij hen te komen. — *kapitang bisara*; hiermede is waarschijnlijk

dezelfde ambtenaar bedoeld, die op Java djaksa heet: een inlandsch beambte die als openbaar aanklager optreedt. — perkara, met opene e, is de uitspraak van 't Skr. Mal. pĕrkara op Sangir. — kamonâng „partij; groep", misschien oorspr. „de gezamenlijke bemanning van één schip (mona)" en vervolgens algemeener gebruikt. — ba̧le ̧awọ; het vorstelijk huis wordt door het volk gebouwd en is ook gedeeltelijk tevens raadhuis. De voorgalerij wordt voor de openbare rechtspraak gebruikt. — mamben da̧eng masa̧a „zij is wel degelijk op den weg van schuldig te zijn, 't gaat er heen, dat zij", enz. In het spraakgebruik beteekent deze uitdrukking: „het kan niet anders of, 't moet wel zoo zijn, dat."

(*Wordt vervolgd.*)

VERVOLG VAN DE LIJST VAN JAVAANSCHE EN SUNDANEESCHE WOORDEN, UIT HET ARABISCH OF HET PERZISCH AFSTAMMENDE.

NAAR DE NAGELATENE PAPIEREN VAN

Dr. A. W. T. JUYNBOLL

BEWERKT DOOR

Dr. H. H. JUYNBOLL.

In het Feestnummer van deze Bijdragen, dat uitgegeven werd ter gelegenheid van het 6e internationale congres der Orientalisten te Leiden, verscheen eene »Lijst van Javaansche en Sundaneesche woorden, uit het Arabisch of het Perzisch afstammende", van Prof. Dr. A. W. T. Juynboll. Deze lijst bevatte slechts het eerste vierde deel van de Arabische woorden. De schrijver, die van plan was, dit werk zoo spoedig mogelijk voort te zetten, is in dit voornemen door zijn vroegtijdigen dood verhinderd. Onder de nagelatene papieren van mijnen vader is:

1°. Eene lijst van Sundaneesche woorden, die aan het Arabisch ontleend zijn, gerangschikt naar het Javaansch-Sundaneesche alphabet.

2°. Eene lijst van Javaansche woorden, die uit het Arabisch afstammen, gerangschikt naar het Javaansche alphabet. Deze lijst is grootendeels ontleend aan het Javaansche woordenboek van Roorda-Vreede, de Sundaneesche aan het Sundaneesche woordenboek van Oosting.

3°. Eene tweede lijst van uit het Arabisch afstammende Javaansche woorden, die voornamelijk aan het Supplement van Jansz ontleend is.

4°. Twee lijsten, eene van Arabische stammen, die in het Sundaneesch, en eene van Arabische stammen, die in het Javaansch voorkomen, beide gerangschikt naar het Arabisch alphabet.

Naar deze 5 lijsten nu heb ik de volgende woordenlijst bewerkt op dezelfde wijze, als mijn vader dit met het eerste gedeelte gedaan heeft. Hierbij heb ik mij echter op een eenigszins ander standpunt geplaatst. Het eerste gedeelte der woordenlijst was n.l. niet alleen voor hen, die

het Javaansch en Sundaneesch beoefenen, maar ook voor de beoefenaars van het Arabisch bestemd. Daar het Feestnummer behalve voor Nederlandsche ook voor buitenlandsche Orientalisten geschreven werd, die meerendeels geen studie van het Javaansch en het Sundaneesch maken, was dit standpunt geenszins af te keuren.

Omdat echter de lezers dezer Bijdragen bijna uitsluitend tot hen behooren, die het Javaansch en Sundaneesch beoefenen, zonder kennis van het Arabisch te hebben, zal ik niet alle Arabische stammen behandelen, die in deze beide talen voorkomen, doch alleen diegene, welke in de Javaansche en Sundaneesche woordenboeken niet juist of niet volledig behandeld zijn. Zoo kan deze woordenlijst ten goede komen aan eene nieuwe uitgave dezer woordenboeken. De Arabische stammen, die ik bespreek, zal ik volledig behandelen, opdat men de verwante Arabische woorden, die nu door het geheele woordenboek verspreid zijn, in hun verband zou kunnen beschouwen.

Voordat ik van deze inleiding afstap, wil ik nog enkele verbeteringen en aanvullingen bij de inleiding van het eerste gedeelte geven, die gedeeltelijk van mijnen vader, gedeeltelijk van mij afkomstig zijn. De laatste zijn gemerkt met H. H. J.

pag. 30, r. 9. De meening, dat het Sundaneesche woord *mĕḍĕm* (donker) het Arabische مُظْلِم (becoming dark) zou zijn, is niet juist. De stam *ḍĕm*, *rĕm* en *lĕm* is zuiver Maleisch-Polynesisch, en beteekent: »diep, inwendig, donker" bijv. Jav. *dalĕm*, Mal. *dalam* (in), Bul. *rĕndĕmĕn* (lief), Dayaksch *barĕndĕm* (verlangen). De beteekenis van »binnenste" gaat n.l. over in die van »hart" en »beminnen" en ook in »donker" bijv. Mal. *malam* (nacht), Jav. *mĕrĕm* (de oogen sluiten). In het Oudjav. beteekent *rĕm* »donker", bijv. Arjuna-Wiwâha I, 13 *a* (prof. Kern's Kawi-studiën p. 92). Vgl. Oudjav. *kulĕm* en *tilĕm*, die beide nacht beteekenen [1]) (H. H. J.).

r. 1 v. o. *N* en *m* worden op het eind van een woord dikwijls verwisseld, b.v. جِن wordt in het Jav. *jim*, en omgekeerd wordt يَتِيم in 't Jav. *yatin*. *R* en *l* worden soms aan het begin van een woord verwisseld, bijv. *lila* (verlof, vergunning) en *rila* (welbehagen), beide = رِضَا (cf. Roorda Gr.

---

1) *Kulĕm* komt o. a. voor Wirâṭaparwa 11 en Swargârohaṇap. 76. *Tilĕm* o. a. Âdiparwa 86. Zie ook prof. Kern's verhandeling over de verhouding van 't Mafoorsch tot de M. P. talen (Actes du 6e Congrès etc. IV, sect. 5 p. 260 s. v. *rob*) en Fidjitaal p. 150 s. v. *loma*. H. H. J.

p. 22). *D* en *t* worden op het eind van een woord in het Javaansch van Samarang dikwijls verwisseld (Van den Broek, Brieven I, 2 p. 10 r. 4), bijv. *ṅahat* = أحد, evenals *wagĕt* = *wagĕd*. Ook in de Javaansche teksten, die te Samarang gedrukt zijn, bijv. den Damar Wulan van Van Dorp, treft men dikwijls verwisseling van media en tenuis op het eind van een woord aan. (H. H. J.).

»Zelfs de lange Arabische *û* gaat in het Javaansch nog al eens in *o* over." Het is niet altijd zeker of de *û* eerst in het Javaansch in *o* werd veranderd. Immers ook de Arabieren kennen de *o*, cf. bijv. Wright. Ar. Gr. I § 5, 1 en § 6, § 7. pag. 31, r. 6 v. o.

Bij de voor dit opstel gebruikte bronnen voege men nog: K. T. = Kitab Tuhpah, in het Jav. — 2e editie van T. Roorda. W. P. = Wayaṅ Palasara, Paṇḍu en Pañji, uitg. Roorda, 1869. W. R. = Woelang Rèh, Samarang, 1884. pag. 35.

Ten slotte nog eenige verbeteringen in het eerste gedeelte der woordenlijst.

Het Javaansche [illegible] of [illegible] (cf. Kern, Eene Indische sage in Jav. gewaad p. 6, l. 7) is niet aan het Perzisch, maar aan het Tamil ontleend, waar het *têr* luidt. cf. V. d. Wall, Mal. Wdb. en Vreede, Jav. Wdb. pag. 48.

Het Javaansche [illegible] kan niet aan het Arabisch ontleend zijn, daar het reeds voorkomt in eene Kawi-oorkonde van Çâka 782 (Versl. Kon. Akad. 2e r. dl. X, p. 112). Het is echt Maleisch-Polynesisch en beantwoordt aan Skr. *parâmarça* »aanpakking, aantasting, bezoedeling, onteering", Ook in andere Oudjavaansche geschriften komt het voor, bijv. *kajamah* »beslapen" Udyogaparwa 16, enz. (H. H. J.) pag. 67.

Het Sund. woord *era* is niet aan het Arabisch ontleend, maar het is zuiver M. P. en verwant met Bat. *ira*, Maori *miramira*, O. Jav. Bul. *irang*. Zie Kern, Fidjitaal, p. 238. (H. H. J.). pag. 79.

Van de nu volgende Woordenlijst is alleen datgene herdrukt, dat aangevuld is door den schrijver. Voor het overige vergelijke men de verhandeling van Dr. A. W. T. Juynboll in het Feestnummer der Bijdragen.

H. H. JUYNBOLL.

Lijst van in het Javaansch en Sundaneesch opgemerkte Arabische en ook enkele Perzische eigennamen.

JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.		ARABISCH.
[Javanese script] (R. P. 65, 18). [Javanese script] (R. P. 144, 22) en [Javanese script] (J. K.)	[Javanese script]	Ādam.	آدم.
[Javanese script] ook [Javanese script] en [Javanese script] of [Javanese script] (R.P. 160, 1, J. K. en Bab. aant. p. 24) en [Javanese script] (G. [Javanese script] en [Javanese script]).	[Javanese script]	Ibrâhîm, Abraham.	ابراهيم.
[Javanese script] (R. P. 144, 20) of [Javanese script] (G. [Javanese script]) en [Javanese script] (J. K.). Ook [Javanese script] en [Javanese script] (M. Z. 17, 255).	[Javanese script]	Iblîs.	ابليس.
[Javanese script] (M. Z. 13, 342) of [Javanese script] (R.P. 154, 6).		Berg Uhud.	أحد.
[Javanese script] of [Javanese script] en [Javanese script] (J. K.). [Javanese script] (R. P. 70, 19; 86, 12; 91, 22; 101, 6; 104, 16, 22). [Javanese script] (R. P. 72, 2).		Israël.	اسرائيل.
[Javanese script] (R. P. 5, 15, pass.).			آسية.
[Javanese script] (R. P. 82, 15).		Efraïm, zoon van Jozef.	افرائيم.

JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.		ARABISCH.
[illegible] (J. K.) en [illegible] (R. P. 44, 21; 145, 20).		Bâbil (Koran 2, 96) en Bâbul.	بَابِل en بابُل.
[illegible] (B. 4 d. 4, 603: R. P. 145, 19).		Bôstân.	(A. بُسْتَان) P. بُوسْتَان
[illegible] (R. P. 6, 2, 20).	[illegible]	Jeruzalem.	بَيْتُ ٱلْمَقْدِس
[illegible] (R. P. 154, 2).		Berg bij Mekka.	ثَبِير.
[illegible] (Vr. p. 463*a*).		Jamîl.	جَمِيل.
[illegible] (R.P. 145, 19).	[illegible]	Abyssinisch.	حَبَشِي.
[illegible] (R. P. 66, 1).		Bijnaam van Muḥammad.	حَبِيبُ ٱللّٰه.
[illegible] (K. T. 2, 1).	[illegible]	(Ahmad) ibn Ḥajar (al-Haiṯami).	اِبْن حَاجَر.
[illegible] (R. P. 154, 3).		Ḥirâ, berg bij Mekka.	حِرَاء.
[illegible] of [illegible]	[illegible]	Eva.	R. حَوَّى (Jaqûbi I), حَوَا (Ṭabarî I, ١٠٢) of حَوَاء (Bâjûrî II, ٣٦, 1) of حَوَّاء (Bâjûrî I, ١٠٤, 4. ١٨١, 12. ٣٥٩, 3 v. o. II, ١٩٩, 11 v. o.).
[illegible] (R. P. 160, 4).	[illegible] ook [illegible]	Chiḍr, Elia (naar men zegt).	ٱلْخَضِر.
[illegible] en [illegible] (R. P. 65, 21).		Godsvriend, bijnaam van Ibrâhîm.	خَلِيلُ ٱللّٰه.
[illegible] (R. P. 65, 24).		Bijnaam van Jezus.	رُوحُ ٱللّٰه

JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.		ARABISCH.
[illegible] of [illegible] of [illegible] (A. S. 1, 3).		Griekenland, Byzantium.	آلرُّوم.
[illegible] (R. P. 153, 19, 21).		Zabîr, berg waarop Allâh's heerlijkheid scheen, voor Mûsâ zichtbaar.	زُبَيْر.
	[illegible] v. d. Berg, Handl. 3e dr. p. 63, n. 1. geeft *Djamdjam* en dit zal ook hier wel bedoeld zijn.	Zamzam-bron.	زَمْزَم
[illegible] een goochelaar aan het hof van Farao (R. P. 83, 22).		Sâbûr.	سَابُور.
[illegible] (R. P. 161, 24).		De man, die het gouden kalf maakte, terwijl Mûsâ op de Sinaï was.	السَّامِرِيّ.
[illegible] Van de rivier den Nijl (R. P. 22, 18).		Ceylon.	(A. سَرَنْدِيب) P. سَرَانْدِيل.
[illegible] (R. P. 160, 5).		Sulaimân, Salomo.	سُلَيْمَان.
[illegible] (R. P. 41, 22 sq.).		Sipora, de vrouw van Mûsâ.	صِفُّورَا.
[illegible] (R. P. 62, 9; 148, 17; 149, 8).		Berg Sinaï.	طُور سِينَا.
[illegible] (R. P. 92, 15 sq.) als vrouw van een timmerman in Egypte.	[illegible]	Âïs'a, vrouw van Muḥammad.	عَائِشَة.

JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.		ARABISCH.
[illegible] (cf. R. P. 65).		Bijnaam v. Adam.	صَفِىُّ آللّٰهِ.
[illegible] (R. P. 145, 21; 157, 3).		Perzië.	عَجَم.
[illegible] of [illegible] (R. P. 145, 21).	[illegible]	Arabië.	عَرَب.
[illegible] [illegible] of [illegible] *la(k)nat ollah* (A. S. 36, 14; 76, 12; 77, 21).		ʿAzâzîl, demon.	عَزَازِيل.
[illegible] (MZ. 9, 229). [illegible] JK. [illegible] (R. P. 5, 14) of [illegible]		ʿImrân, vader van Mozes.	عمران (Ṭabarî I, 443; عمرم وهو عمران, cf. p. 517).
[illegible] of [illegible] en [illegible] (R. P. 44, 20).		De Kaᶜba van Allah.	كَعْبَةُ آللّٰهِ.
[illegible] of [illegible] (R. P. 65, 15; 82, 9, 12; 84, 15. MZ. IX, 167). Mogelijk uit misverstand van Ḳor. 4, 162: وَكَلَّمَ آللّٰهُ مُوسَى تَكْلِيمًا.		Hij, tot wien Allah gesproken heeft, bijnaam v. Mozes.	كَلَامُ آللّٰهِ (sic *R.*, maar dit moet zijn كَلِيمُ آللّٰهِ Zie Dozy Suppl.
[illegible] (R. P. 44, 18).		Levi.	لَاوِى.
[illegible] (R. P. 41, 23 sq.).		Lea bint Yaᶜkûb.	ليا zuster van Sipûrâ.
[illegible] of [illegible] en [illegible] (R. P. 63, 7; 65, 138, 158)	[illegible]	Muḥammad.	مُحَمَّد.

JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.		ARABISCH.
en [illegible] (Bijdr. 4, VIII p. 4, p. 16).			
[illegible] (R. P. 154, 4).	[illegible] (sub *antara*).	Madîna.	اَلْمَدِينَة.
[illegible] (R. P. 41, 49; 145, 19).			مَدْيَن en اَلْمَدَائِن.
[illegible] (R. P. 5, 12), de moeder van Âsiyah.			مُزَاحِم, de vader van Âsiyat (Ṯaʿlabî, ḳiṣaṣ, 160).
[illegible] en [illegible] [illegible] (Nom.) of [illegible] (Gen. Dat. Acc. bijv. R. P. 23, 8).	[illegible]	Egypte, Caïro.	مِصْر.
[illegible] (K. T. 2, 2. R. P. 154).	[illegible]	Mekka.	مَكَّة.
[illegible] (te Surakarta bekend).		Miġrab (als naam v. den Eufraat).	اَلْمَغْرِب (cf. Jaqubî I, IV, 4 v. o.)
[illegible] of [illegible] (R. P. 141, 9; 143).		De Aartsengel Michaël.	مِيكَائِل.
[illegible] (R. P. 65, 20).		Bijnaam v.Noach.	نَبِيُّ اللّٰه.
[illegible] of [illegible]. (R. P. 159).	[illegible]	Nûḥ, Noach.	نُوح.
[illegible] de vader van Josua (R. P. 82, 15).		Nûn, de vader van Josua.	نُون.
[illegible] (R. P. 154, 5).		Warḳân of Wariḳân, berg bij Medîna.	وَرِقَان.
[illegible] (R. P. 44, 17, 18).			يَصْهُر.
[illegible] (R.P. 145, 18).		Jemen.	يَمَن.

JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.		ARABISCH.
[illegible] (R. P. 5, 14 sq.).		Jochebed, moeder van Mozes.	يوخابد (b. v. Ṭabarî I, 443, 12).
[illegible] (R. P. 35, 22; 55, 8; 157 enz.).		Jûsuf, Jozef.	يُوسُف.
[illegible] en [illegible] (R. P. 82, 16; 84, 11 enz.).		Jozua.	يُوشَع.

Perzische woordenlijst.

PERZISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
أنْگور — wijndruif.	[illegible] (K. T. 55, 15) *wit aṅgur.*	[illegible]
بِيبِى — huisvrouw.	[illegible] [1]) deftige titel voor eene vrouw (R. P. 21, 6, 10, 12, 14) [2]) tante. Ook *bibik* en *bibèk.*	[illegible] (— O.).
پِرِى — goede geest. (Opp. P. دِيو).	[illegible] (W. P. p. 35, 21; 46, 5).	
زَبَر [1]) — boven [2]) hetzelfde als het Arab. فَتْحَة.	[illegible] (— Vr.).	[illegible] (— O.), di jabar.
شَبِى — shawl.	[illegible] (R. P. 100, 1).	
شَمْشِير (ê) — soort van zwaard.	[illegible] en [illegible] (Prĕg. p. 10, l. 9).	[illegible] (O. S.).
شُورْبا — zekere soort van vleeschpap, bouillon.	[illegible] (R. P. 96, 10) *jenaṅ surba.*	
فرمان — bevel A. فَرْمَان (D.)	[illegible] (R. P. 137, 5; 139; 155) *ambĕkta parman iṅ Mahaguṅ* R. P. 104, 3.	

PERZISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
لَنْكَر — bidkapel.	[illegible]	[illegible]
مات in شاه مات — schaakmat. (cf. Dozy, Suppl. Ar. Lex.).	[illegible] (Kern, Ind. Sage, p. 6, l. 18).	

Arabische woordenlijst.

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
أجر أُجْرَة — loon.	[illegible] (K. T. p. 165, 6).	
أجل أَجَل — vastgestelde termijn.	[illegible] *yen sampun takdir iṅ ṅajallipun* (R. P. 93, 94); *saeṅga puput ajal kula* = totdat mijn levenstijd verstreken is (W. P. 80, 8).	[illegible] *nĕpi ka-ajal* of *nĕpi ka ajalna* (*maut*) — overlijden.
أخر آخِر — laatst.	[illegible] *iṅ akir ipun* (R. P. 82) *iṅ ṅakir* — eindelijk (R. P. 96, 17). Ook [illegible] in: *sasi rabiṅul ahir* (Bijdr. 4e VIII, p. 16, r. 14).	[illegible] [illegible] of [illegible] (O. sub *jaman*), *ahirna*, *maṅke di ahirna*, *ahir-ahir* enz.
اَلْآخِرَة — het hiernamaals.	[illegible] [illegible] b.v. R. P. 25, 4: *kula botĕn ajĕṅ kamukten ṅakerat*. 38, 8: *satruku iṅ duṅa tĕka iṅ ṅakerat*. 25, 12: *kaluwihan duṅa utawi kaluwihan ṅakerat*. 56, 11: *mukti iṅ duṅa rawuh ṅakerat*. 96, 24: *dadossa iṅ duṅa dumuginipun iṅ ṅakerat*.	[illegible] en [illegible]

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
إذن أذن — verlof, toestemming.	[illegible] [illegible] b.v.: *kań sarta idine* — met zijne toestemming (K. T. 59); *ańidini* (R. P. 111, 19; 116, 1); *ńuwun idin* (R. P. 106, 5; 125, 15); *botĕn purun ańidini* — hij wil geen toestemming geven (K. T. 58, 2).	[illegible] *ńidinan, kaïdinan, païdin.*
أرض أرض — aarde.	[illegible] in *rabus-samawati pil-arli* (R. P. 75, 13; 151, 2) d. i. het A. رب السموات في الأرض.	
الله تعالى الله — Allâh, hij is verheven.	[illegible] (R. P. 99, 5; 108, 14) en [illegible] (R. P. 25, 2).	[illegible] of [illegible]
اللهم o Allâh!	[illegible] (R. P. 138, 13).	
والله أعلم — en Allâh weet het 't best.	[illegible] (R. P. 135, 21).	
إليه الى — naar hem.	[illegible] (R. P. 92, 18. 19).	
أمة أم — volk, gezindte.	[illegible] (R. P. 146, 16; 160, 17; 161, 10; 107, 3; 156, 12).	[illegible] belijder.
إيمان أمن — geloof.	[illegible] [illegible] *ńimanake* (R. P. 158, 13); *tanpa iman* (R. P. 57, 7); *amawi iman* (82, 5; 91, 20).	[illegible] *nimankön.*
إن شاء الله ان — indien Allâh wil.	[illegible] (R. P. 56). (— R. — Vr.) Bab. 494 2—3 v. o. *ansa-allah* (een drukfout).	[illegible]

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH
إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ — Waarlijk wij zijn Godes en wij keeren tot hem terug. (Ḳorân, 2, 151).	[illegible] (R. P. 92, 18).	
إِنْجِيلٌ. — Evangelie.	[illegible] of [illegible] (R. P. 159, 10).	
أنى IV inf. إِينَاءٌ — uitstellen.	[illegible] *anĕḍa inah* (K. T. 34, 5. Jav. leesb. 2ᵉ dr. p. 205, 20). *ṅinahi* (J. leesb. p. 205, 21).	
أهل أَهْلٌ — volk.	[illegible] [illegible] *ahli waris* (K. T. 2, 11; 3, 1); *para ahli* (v. d. Br. J. Br. I, 2 p. 9 r. 8 v. o. K. T. 11); *ahli kitab tapsir* (R. P. 25); *ahli tapsir* (R. P. 35, 5).	[illegible] *ahli menta, ahli dagaṅ, ahli palak, ahli kuram, ahli maliṅ* enz.
ال اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ — o Allâh, bid over onzen Heer Muḥammad en over Muḥammad's geslacht.	[illegible] (R. P. 138, 14).	
أَوَّلٌ — eerste.	[illegible] *awal lan akir* (R. P. 159, 14) *rabiṅulawal.*	[illegible] *ti awalna, awal ahir, ti awal nĕpi ka ahir.*
أوه آهَةٌ — zucht over iets dat men ontbeert.	[illegible] (W. P. 100, 21: *ahat maraṅ bojomu* — zucht over uwe vrouw, (die nu niet meer bij u is).	
أي آيَةٌ — korânvers.	[illegible] openbaring door	[illegible] *ṅayatkön.*

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
	ingeving (R. in W. P. p. 418. R. P. 55, 18). [illegible] (R. P. 109) wonder (R. P. 109, 15).	
بَاشَا — Pacha.	[illegible]	
بدن بَدَن — lichaam.	[illegible] *nikmàtte badanmu* (R. P. 108, 11); *badan kawula* als nederige uitdrukking voor de 1e pers. (R. P. 45, 14; W. P. 49, 20); *badan alus*, Opp. *jisim wadag* (R. P. 151, 5).	[illegible]
برك بَرَكَة — zegen.	[illegible] (R. P. 113, 9), *nuwun sawab barkat supañat dalĕm* (R. P. 119), *bĕrkat* — eten, dat mee naar huis genomen wordt (E. R. II, 190).	[illegible] *mĕrĕkat*, *kabĕr-katan.*
بعد بَعْدَ — na.	[illegible] in *bakda mulud* [1]) de vierde maand, [2]) het mulud-feest (cf. Jav. lb. p. 268).	[illegible] *sabada.*
بغل بَغْل — muilezel.	[illegible] muildier (R. P. 22, 25; 143, 25) = بَغْل دَابَّة.	[illegible]
بلغ بَالِغ — meerderjarig.	[illegible] *akil baleg* (R. P. 148, 21 verklaard als: *lare iñkañ sampun mĕdal kamanipun*).	[illegible] *akil baleg* of *ahir baleg.*
بلو بَلَاء — »trouble, affliction." L.	[illegible] of [illegible] of [illegible] (R. P. 124, l. 5; 11, 19; 28).	[illegible] *ñabalaïkön*, *dibalaïyön.*
بوب بَاب — deur, poort, hoofdstuk.	[illegible] [illegible] b.v. *bab amĕmĕjahi* (K. T. 2, 6), *bab raja tatu* (K. T. 12, 8).	[illegible]

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
ترك تَرْكَة — nalatenschap.	(E.R. II b. 112, 17.20).	
توب تَوْبَة — bekeering, met berouw terugkeeren.	*inggih tobat kawula* (W. P. 69, 21; 71, 7. R. P. 156, 10); *lajěn tobat* (R. P. 61, 23); *lawan tobat* (90, 24); *tobatmu* (R. P. 94, 9); *patobat* (R. P. 122, 21); *pitobat*, b.v. *asrah pitobat* (W. P. p. 402).	*tobat-tobat, totobatan, pěrtobat.*
تول تَوَلَة — ramp, vloek van een voornaam persoon.	een door God beschikt onheil tot vergelding of straf. (— Vr.).	
ثوب ثَوَاب — belooning; »the good that results (proceeds) from" (Lane).	[2]) (R. P. 113, 9; 119, 6; 160, 17. Jav. lb. p. 234. Poensen, brieven p. 16: *sawab pandona* = zegen op een gebed. (— Vr.)	
جب جُبَّة — tabbaard.	b.v. *kulambi jubah* (R. P. 64, 12); *jubah pamuja* (W. P. 18, 5).	
جبل جِبَال in كَالْجِبَال — als de bergen.	(R. P. 139, 6).	
جزأ جُزْء — afdeeling (des Korans).	(R. P. 158, 11).	
جسم جِسْم — lichaam.	b.v. *jisim wadag* (R. P. 155, 18; 151, 5); *jisim alus* (R. P. 152, 25); *měnděm jisim* (R. P. 3, 9; 101, 2; 135, 8).	*jisim abdi, sim abdi, jisim kurin, sim kurin* — ik.
جُسْمَانِى — stoffelijk (Baidhâw. I ٨).	*badan jěsmani* — stoffelijk lichaam (R. P. 156, 8).	lichaam, persoon = *awak* of *diri*.

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
جلو V inf. تَجَلٍّ »se manifester." D.	[illegible] b.v. *ratu iku tajaline kaṅ mahaguṅ* (R. P. 96, 25; 97, 1; 74, 17).	
جمع جُمْعَة — plur. جُمُعَات Vrijdagsdienst; Vrijdag; week.	[illegible] gew. [illegible] (R. P. 112, 15; 161, 17); [illegible] (v. d. Broek, Br. I, 2 p. 21, 14).	[illegible] Vrijdag; week; *jujumaähan*, zie O. S.
جن جِنّ — geest.	[illegible] (R. P. 5, 20). [illegible] (W. P. 35, 21; 46).	[illegible] *jin islam*, — *kapir*, — *iprit*.
مَجْنُون — krankzinnig.	[illegible] b.v. *tiyaṅ majĕnun* (K. T. 10, 1).	
جنس جِنْس — (genus), soort, natie D. جِنْسِيّ »sexuel" D.	[illegible] b.v. *jinissipun* (K. T. 44, 24) *anuṅgil jinis* (K. T. 18, 19; 21, 2).	[illegible] *sajinis* — van dezelfde soort; *jĕnisna* — de verlangde in quaestie.
جوب X inf. اِسْتِجَابَة — verhooring.	[illegible] [1]) (R. P. 107, 12).	
مُسْتَجَاب — verhoord, aangenomen.	[illegible] of [illegible] (R. P. 123, 3).	
حج حُجَّة — vertoog, argument.	[illegible] (W. P. p. 147) en [illegible] en [illegible] (W. P. 72, 22; 78, 14); *ṅojahi* (W P. 72, 10) — onderrichten.	[illegible] en [illegible] *ṅahujahan* — antwoorden, iets aan de hand doen.
حرم حُرْمَة — eerbiedsbetooning.	[illegible] b.v. *botĕn wontĕn ṅimpaṅ utawi botĕn hurmat* (R. P. 35, 8). Ook [illegible] of [illegible] b.v. *akeh kurmate maraṅ manuṅsa* (R. P. 35).	[illegible] of [illegible] *ṅahurmat*, *ṅahormat* of *ṅormat*; *paṅhormat*, *pahormatan*.

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
حسد حَسُود »envious." L.	kwaad toewenschen.	(O. van أَسْوَد !).
حفظ مَحْفُوظ — welbewaard.	b.v. *kaĕnas mĕṅgah lokil makpullipun* (R. P. 35, 24; 161, 12). Ook	
حقّ حَقِيقَة — waarheid; de 2e, juister de 3e trap van ontwikkeling der Ṣûfî's.(D).	en (R. P. 158, 10). حَكِيقَة bij Vr. is een drukfout.	*hakekatna.*
حكم حُكْم — recht, rechtspraak, gerecht, bepaling der goddelijke wet.	b.v. *nuwun hukum pĕjah* (K. T. 11, 4); *anĕḍa hukum* (K. T. 2, 11); *añĕpĕṅ hukum* K. T. 15, 13; 31); *gawe hukum* (R. P. 41, 1); *punapa hukume* (R. P. 128); *aṅukum pĕjah* (K. T. 10, 9); *hukuman kĕṭok* (K. T. 12, 13); *hukuman takjir* (K. T. 4, 25); *hukuman ḍĕnḍa* (K. T. 9, 6); *anĕmu hukuman* (W. P. 108); *kahukuman* (K. T. 32, 2; 33).	*hukuman, ṅahukum, ṅahukumon, pahukuman, mihukum.*
حُكُومَة — (rechterlijke) macht, heerschappij, beoordeeling, vonnis, taxatie (cf. Tanbîh, gloss.).	en (K. T. 15, 5; 19, 7; 20, 24). Ook: taxatie.	
حمل حُمْلَان — voeren, vracht.	*humbal bĕburuh, jaran humbal.*	
حول VIII inf. اِحْتِيَال »chercher le moyen	(A. S. 21, 3; 67, 3); *ṅik-*	en (O. S.) — zoeken te verkrijgen

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
de, trouver un expédient pour." D.	*tiyari* (R. P. 7, 11) = een middel zoeken, om iets af te wenden, te ontgaan.	(O. van اِخْتِيَار, en vergel. [illegible] of [illegible])
حَال — toestand. حَالَ met gen. = »lorsque." D.	[illegible] *kale* (R. P. 19, 8; 58, 16; 60, 3; 86, 9; 96, 19).	[illegible] *kuhal*, *pada hal* en *halta* - daar toch, immers.
مُحَال — ongerijmd, onmogelijk.	[illegible] b.v. *mokal yen lare dipun goḍoga* (R P. 13, 21).	[illegible] en [illegible]? (— O.).
حير حَيْرَان — verbaasd, »in a state of confusion or perplexity." L.	[illegible] b.v. *iku kaṅ dadi herame* (R. P. 31, 23); *sami giris heram* (R. P. 121); *patiṅ paliṅuk heram* (p. 30); *paṅeram-eram* (R. P. 128, 5).	
حيض حَيْض »menstruation, menstrual blood." L.	[illegible] *margi kèl*, b.v. *mĕdal sakiṅ margi kèl* (R. P. 151, 6).	[illegible] *adus hel.*
خبر خَبَر — bericht.	[illegible] b.v. *mirĕṅ kabar* (W. P. 90, 1); *kabare* (R. P. 2, 2); *pĕkabaran*, b.v. *sampun mirĕṅ pĕkabaran iṅ kaṭah* (W. P. 48, 11); *kabar bĕbaratan* (Bijdr. 3, v. p. 128).	[illegible] (volgens O. z. v. a. [illegible])?
خدم مَخْدُوم »master, head, chief." L.	[illegible] (W. R. 1, 10) zie Bab. aant. p. 24 en 103.	
خشب I inf. خَشْب — ruw, grof zijn.	[illegible] b.v. *kasap utawi lĕmbut* (R. P. 147, 24).	[illegible] (— O.).
خطر خَاطِر »trouble d'esprit." خَطَر »dangereux, périlleux,	[illegible] [illegible] b.v. *aja kuwatir* (W. P. 70, 9; R. P. 14, 5; 48, 14; 64, 20, 71, 9; 140, 2). Ook [illegible] beducht,	[illegible] [illegible] en gew. [illegible]

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
risquable." Bocthor. خَوَاطِر plur. van خَاطِر — gedachte.	ongerust, tobberig over iets; *katir-mutawatir*, *mutawatiri*.	
خلص IV inf. اِخْلَاص — zuiver, oprecht zijn.	[illegible] b.v. *sampun iklas* (W. P. 40, 426) — hij tobt er niet meer over.	[illegible] gew. [illegible] *ṅiklaskön diri* of — *umur*. *ṅiklaskön maneh*.
خلق مَخْلُوق — geschapen.	[illegible] (R. P. 75, 15) of [illegible] [illegible]	[illegible] en [illegible] (het laatste minachtend).
خمس خَمِيس. — Donderdag.	[illegible] (R. P. 111, 9), *tiyaṅ ṅĕmis* (R. P. 73, 11).	[illegible] *powe kĕmis*. Zie ook bij ثنى.
دب دَابَّة — dier.	[illegible] en [illegible] en [illegible] b.v. *dabbatul arli* = دَابَّةُ ٱلْأَرْض (M. Z. 27, 40).	
درس دَرْس — lezen van den Ḳorân.	[illegible] of [illegible] lezing, studie door lezen.	
تَدَارُس — den Ḳorân samen lezen.		[illegible] koran lezen met zijn velen. (— O).
دعو أَدْعِيَة plur. van دُعَاء — beden, wenschen.	[illegible] en [illegible] en [illegible] het hoofd van een Javaanschen brief.	
دَعْوَى — aanklacht.	[illegible] pretensie.	[illegible] een aktie instellen.
دُعَاء — bede.	[illegible] [illegible] [illegible] *botĕn pĕḍot panduṅanipun* (R. P. 25, 13); *pandoṅa wilujĕṅ* (72, 7).	[illegible] [illegible] [illegible] of [illegible] gebed, aanroeping, *ṅadowa*, *ṅadowakön*, *ṅadowa-dowakön*.
دور دَائِرَة — omtrek.	[illegible] idem.	

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
مكورة »mouchoir que les femmes roulent autour de la tête.” D.		[illegible] doek tot hoofdbedekking, die door de vrouwelijke haji wordt gedragen. (— O).
رأى رؤية — het zien.	[illegible] (— Vr.). Gunning p. 20 *a* houdt het ten onrechte voor رحمة.	
رئاء — schijnheiligheid.	[illegible] [2]) laatdunkend.	[illegible] [1]) idem.
رب رَبّ — heer, b. v. رَبّ السموات والارض de Heer der Hemelen en der Aarde.	[illegible] in *rabussamawati wal arli* (R. P. 22, 22; 30, 13; 75, 13; 76, 6).	[illegible] in *rabul ijati*, d. i. رَبّ العزة, en *rabul alamin* = رَبّ العالمين. (— O). H. H. J.
رباب رَبَاب — een Arabische viool.	[illegible] R. zegt, dat رباب Perzisch is.	
رحم رحمان — barmhartig.	[illegible] genadig. (Bij Vr. is رحمن een drukfout).	[illegible] idem.
رحمان gen.	[illegible] (R. van رحماني).	
رحمة — genade, b. v. رحمة الله — genade Gods.	[illegible] b.v. *mantuk rahmatolah* (v. d. Br. Brieven, I, 2 p. 4, 4 v. o.).	[illegible] barmhartigheid. *Mulih ka rahmat ullah* = sterven.
رحيم — barmhartig.	[illegible] (v. d. Br. J. Br. I, 2 p. 102).	[illegible] mededoogend.
رضى رضى الله عنه — God zij hem genadig.	[illegible] (Gunning p. 75). — Vr.	
رضا — welgeval-	[illegible] [illegible] bijv. *muṅguh*	[illegible] berusten in iets. Ook

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
len, welbehagen.	*iṅ Allah, ĕmpun aṅlilani sapañuwun dika* (R. P. 25, 24).	[illegible] of [illegible] of [illegible] (in de dorpen), *sukalilah.*
رغب رَغِبَ — gretig zijn. (Inf. I).	[illegible] begeerte (R. P. 21, 9), lust, trek.	
ركب مُرَكَّب — »inné." (Dozy, Suppl.).	[illegible] (Bijdragen d. 27, 607 afgeleid van مُرَقَّب).	
روح رُوح — geest.	[illegible] (R. P. 36, 9. M. Z. 9, 166).	[illegible] geest.
رُوحَانِي — geestelijk.	[illegible] (Vr. s. v. *roh.* I).	
أَرْوَاح — geesten, plur. v. رُوح.	[illegible] en [illegible] de 8e maand Sʾaʿbân.	[illegible] of [illegible] ook [illegible]
تَرَاوِيح — gebeden in de nachten der vastenmaand.	[illegible] en [illegible] idem. *Trawehan* — met elkander die bidstonden houden.	[illegible] bidden in de vastenmaand, met zijn velen en zoo luidruchtig mogelijk.
رَاحَة — rust.	[illegible] (J. S. niet *rahhat*).	
سبح تَسْبِيح — rozekrans.	[illegible] (Vr. — rozekrans).	[illegible] rozekrans.
سُبْحَانَ ٱللّٰه وَتَعَالَى. — Lof zij God en Hij is de hoogste.	[illegible] Gunning p. 78. (— Vr.).	[illegible] of [illegible] (O. S.).
سجد سُجُود — het met 7 lichaamsdeelen den grond aanraken.	[illegible] (R. P. 25, 3), aanbidden, voor God zich nederbuigen.	[illegible] aanbiddend zich neerbuigen voor God door te knielen.
مَسْجِد — moskee.	[illegible] [illegible]	[illegible] of [illegible]
سَجَّادَة — bidmatje.	[illegible] (M. Z. 26, 109).	

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
سجع سَجْع »prose rimée", tongval.	[illegible] eigen manier, mode dialect, tongval, lichaamshouding, bijzondere variatie. (— Vr. — JS.).	[illegible] = [illegible] (— O.)
سلك سُلُوك — het bewandelen (der طَرِيقَة). cf. Snouck Hurgr. in Bijdr. Feestn. 1883 p. 78, n. 1.	[illegible] benaming van boeken, die eene verzameling van diepzinnige vergelijkingen bevatten. (— Vr.).	
سمن سَمْن — boter.		[illegible] (O. alleen Ar.).
سيد سَيِّد — heer, afstammeling van Mohammad.	[illegible] b.v. *sayid Imram* (R. P. 5, 14; 6, 8).	[illegible] heer, meester.
شاه شَاه دِين (Perz.) — Heer des Geloofs.	[illegible] of [illegible] (niet سَيِّد آلدِّين).	
شرح شَرْح — commentaar.	[illegible] (T. N. I. 1870, II, 176).	[illegible] = [illegible] (uitlegging) — O.
شرط شَرْط — vereischte voorwaarde.	[illegible] (Gunning, Diss. p. 75 sub pag. 16 *a* reg. 5).	[illegible] beding, conditie, voorwaarde.
شرك شَرْكَة — maatschap.	[illegible] vennootschap.	
شَرِيكَة - de aandeelhebbende vrouw.	[illegible] (Eindrésumé Java I p. 37). — Vr.	[illegible] gelijk op deelen van den boedel.
شك شَكّ — twijfel.	[illegible] en [illegible] (cf. Samark. pag. 4, pag. 10, r. 8).	
شكر شُكْر en شُكُور — dankbetuiging.	[illegible] b.v. *doṅa sokur iṅ Allah* (R. P. 9, 13). [illegible]	[illegible] dankzegging.
شهد تَشَهُّد — gebedsformule, die eindigt	[illegible] (Bijdragen 4e volgr. 6, p. 272). Dit is niet het-	

	ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
	met de woorden der geloofsbelijdenis.	zelfde als [Javanese script] dat het Arab. تَهَجُّد is.	
	شَهِيد — getuige.	[Javanese script] bloedgetuige.	[Javanese script] *naïd, panaïd.*
	شَهَادَة — geloofsbelijdenis.	[Javanese script] en [Javanese script] getuigenis, belijdenis.	[Javanese script] *kalimah sahadat* = كَلِمَة شَهَادَة.(— O.)
شهو	شَهْوَة — verlangen, begeerte; »envie, passion." (D. S.).	[Javanese script] en [Javanese script] (Gunning p. ٩, r. 10—11); wellust.	[Javanese script] = [Javanese script] verlangen naar eene vrouw. Op Soemĕdang = [Javanese script].
شيخ	شَيْخ — heer.	[Javanese script] Arabische meester.	[Javanese script] titel der Arabieren.
	مَشَايِخ plur. daarvan.	[Javanese script] (Gunning p. 76).	
صحب	صَحَابَة — vriendschap en plur. van صَاحِب.	[Javanese script] ook [Javanese script] (Gunning p. ٩, r. 12). – Vr.	[Javanese script] vriend, de vrienden (van den profeet).
	صُحْبَة - vriendschap.	[Javanese script] vriend.	[Javanese script] idem, *ñobat.*
صفى	الْمُصْطَفَى — de uitverkorene.	[Javanese script] b.v. *Nabi mustapa* (R.P. 36, 3).—Moḥammad.	
صلح	صُلْح — dading, transactie.	[Javanese script] [1]) schikking met wederzijdsch goedvinden.	
	صَالِح — braaf.	[Javanese script] (Gunning p. 76).	[Javanese script] [2]) zachtmoedig.
	مَصْلَحَة — iets goeds »affaire, négociation."	[Javanese script] nuttigheid om een heilzame reden.	
	اِصْطِلَاح — conventioneel gebruik.	[Javanese script] verkeerdheid, leelijke manieren. (J. S.).	

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
صلو أُصَلِّي — ik bid.	[illegible] begin van een gebed.	[illegible] zeggen: oesalli.
صَلَاة — gebed.	[illegible] ²) zijn gebed doen.	[illegible] gebed, bidden.
صَلَوَات — gebeden; plur. v. 't vorige.	[illegible] geld voor gebeden, dat aan de priesters gegeven wordt.	[illegible] (v. d. Berg. Moh. Geestl. 2e dr. p. 17, n⁰. 2), *ñalawatan*-salawat geven.
صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّم — formule achter den naam van Moḥammad.	[illegible] of [illegible] (cf. Bijdr. 4. VIII, p. 16, r. 15).	
طب طَبِيب — geneesheer.	[illegible] (R. P. 16, 8; 22).	
طربش طَرْبُوش — roode Arabische muts.		[illegible] (*O.* zonder opgave van het Arabische woord).
طلب طَلَب — studenten.		[illegible] (*O.* alleen *Ar.*)
ظهر ظَاهِر — uiterlijk.	[illegible] uitwendig.	[illegible] geboren worden.
ظُهْر — middagçalât.	[illegible] of [illegible] Ook *salatallori* (cf. Gunning p. 80).	[illegible] de tijd van het middaggebed om 12 uur, *palolohor*, (van 12-1 uur).
عبد عَبْد — slaaf (Ar. Perz.)	[illegible] en [illegible] b.v. *ṅandika ḍatĕṅ para-abdi* (R. P. 26, 16); *botĕn mawi abdi* (R. P. 36, 19); *sa abdi* (R.P. 104, 6; 38, 13).	[illegible] dienaar dienstknecht, onderhoorige, onderdaan, schepsel, *ṅabdi* — dienen, tot dienaar zijn, *jisim abdi* = جِسْم عَبْد — ik (nederig).
عِبَادَة — plicht jegens Allah.	[illegible] of [illegible] en [illegible]	[illegible] godsdienst, godsvereering.
مُتَعَبَّد — bedehuis.	[illegible] en [illegible] (Bijdr. XXVII, 602). — Vr.	

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
عبر عِبَارَة — overdrachtelijkheid.	[Javanese script] en [Javanese script] (— Vr.) figuurlijk.	[Javanese script] uitlegging, verklaring, beteekenis.
تَعْبِير — uitlegging.	[Javanese script] of [Javanese script] verklaring.	[Javanese script] beteekenis.
مُعْتَبَر part. VIII »he took into account." L.	[Javanese script] algemeen. (— Vr.).	[Javanese script] algemeen bekend (— O. S.).
عاجب اِعْجَاب — verbazing; inf. IV.	[Javanese script] [Javanese script] (— Vr.) en [Javanese script] [2]) b.v. *wis ijab adohe* (l. *dohe*, R. P. 45).	
عَجَائِب plur. van عَجِيبَة — wonder.	[Javanese script] [Javanese script] en [Javanese script] wonderlijk.	[Javanese script] verwonderlijk; verwonderingswaard.
عدم عَدَم — non esse.	[Javanese script] (M. Z. IV, 233).	
عرس عَرِسَ »he was perplexed." Lane.	[Javanese script] [1]) (—Vr.) lusteloos; *aras-arasĕn*, b.v. *ñaur*.	
عرش عَرْش — troon.	[Javanese script] of [Javanese script] (R. P. 63, 8); troon.	[Javanese script] troon, (O. S.). Het wordt slechts door enkelen gebruikt.
عرق عَرَق »la sueur des dattiers" (D.S. en Oosterlingen p. 14).	[Javanese script] [2]) sterke drank van de stroop van suiker en kĕtan bereid. (— Vr.).	[Javanese script] een soort van sterke drank. (— O.), *arak-arakan* = toasten drinken, (dorpsuitdrukking).
عشو عِشَاء — nachtgebed.	[Javanese script] [3]) en [Javanese script] (cf. Gunning p. 80).	[Javanese script] [2]) het gebed in 't eerste derde gedeelte van den nacht.
عصب عَصَبَة - de agnaten, enz. Zie v. d. Wall, Mal. Wdb.	[Javanese script] de eigenlijke erfgenamen.	[Javanese script] (*O.* S. leidt 't ten onrechte af van شُبَة).
عقق العَقِيق اليَمَانِي de agaatsteen.	[Javanese script] agaat. (— Vr.).	[Javanese script] rood agaat, een roode agaatsteen.(—O.S.)

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
عقيقة — offer voor een kind.	[illegible] (*R.* leidt 't ten onrechte af van حقّة).	[illegible] (Ook *O.* heeft de onjuiste afleiding van حقّة).
عقل عاقل — verstandig.	[illegible] en [illegible]	[illegible] en [illegible]
عقل — verstand.	[illegible] (K. T. 8, 5 v. o.; 10, 2. R. P. 76, 10: *tiyañ ewah akallipun*). Ook »middel" (K. T, 6, 2).	[illegible] vernuft, middel, list, vond, kunstgreep, vinding, *ñakal* — beetnemen, *ñakalan*; *piakalön*.
على عَلَيْكَ ٱلسَّلَامُ en عَلَيْكُمُ السَّلَامُ — het heil over u (lieden).		[illegible] en [illegible] vrede zij u, vrede zij ulieden.
تَعَالَى. — Hij is (door zich zelf) de Hoogste.	[illegible] in [illegible] ook [illegible] (Gunning p. [illegible], 9).	
عم عُمُوم — algemeen.	[illegible] (Vr. van عمم).	[illegible] algemeen gebruikelijk.
عنبر عَنْبَر — amber.	[illegible] of [illegible] (— Vr.).	[illegible] amber. (— O.).
غرب غُرَاب »galère" (D).	[illegible] (—Vr.) W.P. 223.	
غزو غَزَاة — expeditio bellica (razzia).	[illegible] (Gunning p. 77). — Vr.	
غصب غَصْب — usurpatie, dwang.		[illegible] zich ongeoorloofde vrijheden permitteeren. (— O.).
غفل غَافِل »negligens."	[illegible] (Gunning p. 78).	
غَفْلَة »unmindfulness, forgetfulness." (Lane).		[illegible] onnut, nutteloos. (— O.).
غلب غَالِب — gewoonlijk.		[illegible] gemiddeld. (—O.).

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
فأل فَأْل voorteeken, inz. een goed.	[illegible] voordeel, winst. (— Vr.).	[illegible] [2]) goed voorteeken.
فرض فَرْض — noodig, noodzakelijk.	[illegible] en [illegible] ook wel *pardu* (Gunning p. [illegible]).	[illegible] of [illegible] plichtmatig, groot belang, verplicht.
فَرَائِض— erfportiën.	[illegible] [illegible] en [illegible]	[illegible] op Soemĕdang z. v. a. [illegible] (overleggen).
فسر تَفْسِير — verklaring.	[illegible] of [illegible] b.v. *ahli kitab tapsir* (R. P. 25).	
فصل فَصْل — hoofdstuk, artikel.	[illegible] v. d. Br. J. Br. I, 2, p. 125. (Vr. van فسل).	[illegible] aanleiding, zaak, *tina pasal* - ter zake van.
فندق فُنْدُق — logement.	[illegible] (— Vr.).	[illegible] [1]) logies. (—O.).
قبض تَقَابُض — het in ontvangst nemen.	[illegible] (K. T. 157, 5-7). R. van تَقَبَّل.	
قرأ قُرْآن — Ḳorân.	[illegible] en [illegible] (K. T. 2, 4) en [illegible] (Bijdr. xxvi, p. 248).	[illegible] de Koran.
مَقْرَاء »compagnie de personnes assises par terre en 2 rangs, l'un vis-à-vis de l'autre, et lisant à la fois certains chapitres du Coran." (D.S.).		[illegible] = [illegible] (تَدَارُس — O.). = Koran lezen met zijn velen, t. w. een leest hardop, terwijl de anderen, die ook een Koran voor zich hebben, hem volgen, controleeren en zoo noodig verbeteren. (O.).
قرطس قَرْطَاس — papier (van χάρτης).	[illegible] en [illegible] b.v. *niki lo kartas* (R. P. 26).	[illegible] papier, (door O. ten onrechte afgeleid van كرطاس).
قمص قَمِيص — het lange, witte priesterhemd.		[illegible] of [illegible] (—O.) het lange, witte hemd, dat hadji's dragen.

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
قنع قَنَاعَة vergenoegdheid, tevredenheid.	[illegible] (Gunning p. 75 van قَنَاعَة). — Vr.	
مِقْنَع en مِقْنَعَة »voile de visage, dont se servent les femmes"(D.S.)	[illegible] naam van een hoofdbedeksel van Javaansche, Mohammedaansche vrouwen.	[illegible] naam van het laag afhangende hoofdbedeksel der vrouwen, bij het verrichten van het gebed.
قول قَوْل — gezegde; woord.	[illegible] en [illegible] (R. P. 25, 8; 40, 5; 46, 4).	[illegible] gelofte, uitgesproken gelofte.
قُلْ هُوَ — het begin der 112e Soera. (»Zeg : Hij").	[illegible] een stuk Ḳorân, om de kinderen te laten lezen.	
قَالَ — hij zeide.	[illegible] (Gunning p. [illegible]).	
قوم قَائِم en قَوْمَة (Bijdr. IV, 6, 359).	[illegible] [illegible] [illegible] (*R.* van قَوْم).	[illegible] priesterwijk. (Ook *O.* leidt het af van قَوْم).
قِيَامَة — opstanding. (der dooden).	[illegible] b.v. *dumugi iṅ dintĕn kiyamat* (R. P. 36, 1); *beñjiṅ iṅ dintĕn kiyamat* (R. P. 5, 24).	[illegible] de opstanding, *kiyamat bĕrod* — »het was een leven als een oordeel." Ook in het Mal. beteekent 't »opschudding."
إِقَامَة — voorbereiding tot de gemeenschappelijke eeredienst.	1) [illegible] (R. van حمد). 2) *ṅamati* (T.N.I. v, 1, 697) het doen van een gebed voor een klein meisje.	[illegible] de 11 formules, die den aanvang vormen van een formulier gebed; die formules opzeggen. (O. S.).
مَقَام — graf, vooral van een heilige, (eigenlijk »plaats").	[illegible] *Desa makam* (v. d. Berg, Geestelijkheid op Java, p. 44).	[illegible] graf, grafstede; een mooi woord voor [illegible] (dat in 't Skr. ook »plaats" beteekent).
مُقِيم — die ergens verblijf houdt.	[illegible] iemand, die op een plaats zijn verblijf houdt.	[illegible] gevestigd zijn, wonen, voor goed zich vestigen.

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
كتم كِتْمَان - verbergen.		[illegible] = *ñumputkön.* (— O.).
كثر كَثِيرًا — veel (Acc.) in جَزَاكَ ٱللّٰهُ خَيْرًا كَثِيرًا.		[illegible] in [illegible] God schenke u in vergelding alles goeds. (— O.).
كذب كِذْب — leugenachtigheid.	[illegible] leugen, leugenachtig. (J. S.).	[illegible] = [illegible] (liegen). O. geeft slechts op, dat 't Ar. is.
كرس كُرْسِيّ — troon, stoel, zetel.	[illegible] ([illegible] [illegible] b.v. *ḍawah sakiṅ kursi* (R. P. 27); *kursen* — op stoelen.	[illegible] stoel, zetel, *korsi goyaṅ* — schommelstoel, *korsi malĕs* luierstoel.
كُرَّاس en كُرَّاسَة — een katern.	[illegible] boekdeel, ingenaaid katern papier.	[illegible] katern (gewoonlijk 6 vellen postpapier).
كسر اِنْكِسَار — gebroken zijn. (Inf. VII).		[illegible] (— O.), *ṅaïnkisar* — deelen.
كفو كُفُو — gelijkheid.	[illegible] dubbel (?) (— Vr.).	
كفن كَفَن — doodskleed.	[illegible] (Vr. s. *kapa*, K. W.!).	
كهن كَهَانَة — inf. van كَهَن wichelaar, priester zijn.		[illegible] (— O.). tooverij, in *ṅelmu kuhanah.*
كون كُنْ in كُنْ فَيَكُونُ (Ḳoran 2, 111; 3, 42, 43, 52 enz.).	[illegible] ook *kunwanikun* (Med. Zend. dl. 23, p. 341).	
لحف تَلَحُّف — zich bedekken. (Inf. V).	[illegible] bedeksel, bekleedsel. (— J. S. — Vr.).	[illegible] het bekleedsel v. het bamboeriet. (— O.).
لدن لَدُنِّي in العِلْمُ اللَّدُنِّي »les connaissances qu'on	[illegible] of [illegible] voorspelling (Bab. Tan. Jawi p. 176). *R.* leidt het ten	

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
reçoit par la faveur spontanée de Dieu." (D. S.).	onrechte af van het Arab. عِلْم آلدُّنِّي.	
لزم لَازِم in غَيْرُ لَازِم — niet verbindend (van een contract).	[illegible] en [illegible] zonder kwaad van iets afkomen, geen straf er op bekomen. (Vr. heeft Ar. ?).	
لقن تَلْقِين — doodengebed.	[illegible] (J. S. ten onrechte van تَلْقِين).	[illegible] of [illegible] (O. S.) onderrichting der dooden.
ليق لَايِق à propos, convenable." (D. S.).	[illegible] denkelijk, waarschijnlijk. (— Vr.).	[illegible] = [illegible] voegzaam, gepast, naar behooren.
ما ورد مَاوَرْد — rozewater.	[illegible] roos. (— Vr.).	
مزج مُزَوِّج »irritavit unum contra alterum. (Inf. I).	[illegible] aanporren (R. leidt het af van مَجُوسِي — een Magiër!)	
ملك مُلْك — koninkrijk. مُلْكُ مِصْر (Kor. 43, 5).	[illegible] b.v. *Saṅ Mahamisramulku* (R. P. 23).	
مَلَك — bezitting.	[illegible] onverdeeld.	
مِلْك — eigendom.	[illegible] [1]) (- Vr.).	[illegible] rechtmatig eigendom.
موت مَوْت — dood.	[illegible] de dood.	[illegible] = [illegible] (dood).
مَيِّت — lijk.	[illegible] b.v. *mayit lajèṅ dipun pĕndem* (R.P. 38,10).	[illegible] lijk, een doode.
مول مَال - roerend goed.	[illegible] en [illegible] en [illegible] (v. d. Berg, Moh. geestelijkheid op Java, p. 38 en noot).	

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
نبي أَنْبِيَاءُ — profeten (Nom. plur.).	[illegible] en [illegible] (Gunning p. [illegible], 24).	
نَبِيّ — profeet.	[illegible] b.v. *ratu ṅiras nabi* (R. P. 44, 21; 55, 5; 47, 7; 82, 19), *panutup ipun para nabi* (R. P. 36), *nabi linuwih* (R. P. 47, 7).	[illegible] profeet.
نسب نِسْبَة — proportie, betrekking.	[illegible] verhouding (Kit. Tuhp. p. 187, 6), — Vr.	
نَسِيب — minnedicht.		[illegible] God verheerlijken en lofprijzen. (— O. S.).
نشز نُشُوز — weerspannigheid eener vrouw tegen haar echtgenoot.	[illegible] idem. (Vr. leidt 't af van نوشز. Dit is een drukfout, zie de 1e ed. van Ger.).	
نص نَصّ — vastgestelde tekst.	[illegible] of [illegible] b.v. *iṅ kitab ipun sampun kaĕnas* (R. P. 25, 14; 35, 23; 36, 3). —Vr.	
نظر نَظَر — overweging.	[illegible] beschouwing, b.v. *kaduwuṅ iṅ nalar ipun* (R.P. 29, 11).	
نَظُور en نَاظُور — wien men naar de oogen kijkt.	[illegible] van geachte, aanzienlijke afkomst (met Perz. uitgang).	
نفق نَفَقَة — levensonderhoud, opbrengst, winst.	[illegible] uitgaven voor levensonderhoud, [illegible] (R. van نفكاه).	[illegible] of [illegible] en [illegible] onderhoud, trouwgeld, huishoudgeld.
مُنَافِق — huichelaar.	[illegible] (R. P. 22).	[illegible] huichelachtig.

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
نقط نُقْطٌ — punt.	(Veth, Java I, 500).	cabalistisch teeken. (— O.).
نكح نِكَاحٌ — huwelijk.	of b.v. *kowe nuli dak nin̄kahake* (R. P. 46, 47).	huwen, trouwen, *di tikah, nikahkŏn, di titahkŏn* — in den echt vereenigd.
هب هُبُوبٌ — geblaas.	idem. (— Vr.).	
هو هُوَ. — Hij (in den zin van Allah).	of (M. Z. IV, 235; XXIII, 333). — Vr.	
هيكل هَيْكَلٌ »formule magique." (D. S.).	Arab. = *jimat* (talisman). Vr.	
وحد تَوْحِيدٌ — de leer van Allahs eenheid.	(Gunning p. XIV). — Vr.	uitsluitend gericht zijn op iets (z. v. a. *n̄andĕl*).
وَحْدَانِيَّةٌ — eenheid.	of eenig.	
وَحْدَةٌ — alleen leven.	ongetrouwd blijven.	
وقف تَوَقُّفٌ — stilstaan.	(R. P. 9, 16).	vergiffenis.
وَقْفٌ — vermaking aan Allah.	(v. d. Berg, Geestelijkheid op Java p 37, 38).	gift, liefdadige stichting, fonds tot liefdadig doel.
ولد وِلَادَةٌ — bevalling.	(Winter in T. N. I. 1843, I p. 700). — Vr.	in *adus wiladah*, zich baden na de bevalling.
مَوْلِدٌ — geboortefeest. N. Ar. مُولُود — de 3e maand.	en en naam van de 3e maand.	naam van de 3e maand van 't Mohammedaansche jaar (*Rabiyul awal*).

ARABISCH.	JAVAANSCH.	SUNDANEESCH.
ولى أَوْلِيَاء — heiligen, plur. van وَلِي.	[illegible] b.v. *santri oliya* (M. Z. IV, 3, 237).	[illegible] of [illegible] of [illegible] gezaligde, heilige, vriend van God.
وَلِي — vriend, voogd.	[illegible] vertrouwde vriend; naastbestaande voogd, invoerder van den Islâm.	[illegible] voogd, curator, wiens toestemming tot een huwelijk van een meisje of vrouw vereischt wordt.
وِلَايَة — voogdijschap, landvoogdijschap.	[illegible] (bij Vr. een drukfout) idem.	[illegible] mindere, ondergeschikte, dienstbare. (— O.).
مَوْلَانَا — onze heer.	[illegible] en [illegible]	
يا يَا — o!	[illegible] [1]) toeroep o!	[illegible] o! als toeroep.
يَاهُو — O Hij! (Allah).	[illegible] (R. eign. Jehova).	
يمن يَمِين — eed.		[illegible] een eed doen. (— O.).
يَمَنِي. — Jemenitisch.	[illegible] idem.	

JÂTAKAMÂLÂ

(GARLAND OF BIRTH-STORIES),

TRANSLATED FROM THE ORIGINAL SANSKRIT

BY

J. S. SPEYER.

(Continued from p. 500, *vol. VIII.)*

XXI.

THE STORY OF CUDDABODHI.[1]

(Cuḍḍabodhijâtaka)

By keeping down his anger a man appeases his enemies, but doing otherwise he will incite them. This will be taught as follows.

One time the Bodhisattva, that Great Being, was born in this world in some noble brahmanical family, it is said, who enjoyed a great renown for their practice of virtues in a grand style, owned a large and well-secured estate, were honoured by the king and favoured by the gods. In course of time he grew up and, having duly received the sacraments[2], as he exerted himself to excel in the virtue of learning, he became within a short time renowned in the assemblies of the learned.

1. The fame of the learned unfolds itself in the assemblies of the learned, in the same way as jewels get their repu-

---

[1] Though the Bodhisattva's name which he bore in this existence is not mentioned by Çûra, yet it appears from the pâli recensions, that Cuḍḍabodhi, literally = „Little Bodhi", is intended as his proper namé.

[2] Cp. the first note on story XII *supra*.

tation with jewellers, as heroes are known on the battle-field.

Now when the Great-minded One according to his thorough study of the Law in previous existences and to the enlightenment of his mind by wisdom, had familiarized himself with (the virtue of) world-renunciation, his house did no longer please him. He understood that worldly pleasures are the abode of many evils and sins, attended as they are by plenty of displeasure in consequence of strife, quarrel, infatuation, and subject to losses of wealth either from the side of the king, or because of water or fire or thieves or unfriendly kinsmen; so he was convinced that they never can satisfy those who enjoy them. Accordingly, shunning them like poisonous food and having regard of his Self, he parted with his fair hair and beard, resigned the delusive brilliancy of a householder's dress, and putting on the vile orange-coloured robes, embraced that glorious state of the ascetic life disciplined by rules and restrained by vows. His wife who loved him much likewise cut off her hair, and setting aside the care of apparelling her body and trimming [1] it with ornaments, followed the example of her husband and covered her limbs with the orange-coloured robes. But even in that humble dress, she was adorned by the natural beauty of her form.

Now, when the Bodhisattva understood her determination of going with him to the penance-forest, knowing that the delicate constitution of a woman is unfit for the ascetic life, he spoke to her: "My dear, truly, you have shown me now your sincere affection. This may be sufficient. Do not persist in your determination of being my companion in the forest. It would be rather convenient for you to have your residence in such a place, as where other women dwell who have forsaken the world; with *them* you should live. It is a hard thing to pass the night in such places, as are suitable for wandering ascetics. Look here,

2. "Cemeteries, desert houses, mountains, forests infested by ferocious animals, are the resting-places of the homeless

[1] It must be read âhâryavibhûshaṇo° instead of âhâryâ° a misprint.

ascetics; they take their rest in whatsoever place the sun sets for them.

3. "Being intent on meditating, they always like to walk alone and are averse even to the sight of a woman. Therefore, make up your mind to desist from your purpose. What profit may you have from that wandering life?"

But she who had firmly resolved upon accompanying him, answered him something like this, while her eyes grew dim with tears:

4—5. "If I should suppose my going with you a matter of fatigue rather than of joy, do you think I would desire a thing which causes suffering to myself and displeasure to you? But it is because I cannot bear living without you, that you must put up with this lack of obedience to your order."

And though he repeated his instances, she never would turn back. Then the Bodhisattva gave up his opposition and connived at her companionship [1]. As the female cakravâka [2] goes after her mate, she went along with him in his wanderings through villages and towns and markets.

One day after meal-time he performed the usual rite of profound meditation (dhyâna) in a lonely part of some forest. It was a splendid landscape, adorned with many groves of trees affording much shade and waited on, as it were, by the sunbeams peeping here and there through the thick foliage modestly and with the softness of the moonlight; the dust of various flowers overspread the ground; in short, it was a pure place. In the afternoon he rose from his profound meditation and was sewing rags together to clothes. [3] And at no great distance from him, she, the companion of his homeless life, embellishing by the splendour of her beauty the trunk of some tree in whose

---

[1] The Bodhisattva followed here the same line of conduct, as was afterwards observed by him in his Buddha-existence. The order of nuns was admitted by the Lord but reluctantly, see Kern, *Geschiedenis van het Buddhisme*, I, p. 140—142.

[2] The cakravâka, the ruddy goose, is a constant type of conjugal love in Indian poetry, and ofter used in similes in order to express the happy state of a married couple, when united, or the unhappy one, when separated.

[3] pâṃsukûlâni sîvyati sma. According to the literal meaning of this term, the rags should be taken from a dung-hill or a sand-hill. For the rest compare Kern, quoted above, II, p. 14 and 31.

shade she sat down like a deity, was meditating on such subject and in such manner as he had enjoined her. It was the season of spring, when gardens and groves bear the greatest loveliness. On all sides young and tender shoots abounded; the soft humming of crowds of bees roaming about was heard as well as the cries of joy uttered by the lascivious cuckoos; the lakes and ponds, adorned as they were with laughing lotuses and waterlilies, were an attraction for the eyes; and the sense of touch was caressed by the soft winds scented with the manifold odours and perfumes of blossoms. To enjoy that magnificence of spring, the king of that country made a tour in the groves [1] and came to that very spot.

6—7. Indeed, it does afford gladness to the mind to behold forest-regions at spring-time, when their various blossoms and flower-clusters make them bright, as if that season envelops them with its pomp, when the he-cuckoo and the peacock sing, the drunken bees make their buzzing sound, when soft grass-plots cover the earth and lotuses fill up the water-basins. Then the groves are the playing-grounds of the Love-god.

On seeing the Bodhisattva, the king respectfully drew near him and after the ceremonial greetings and complimentary words sat down apart. Then, on perceiving the female ascetic, that much lovely apparition, the beauty of her figure perturbated his heart, and though understanding that she must certainly be the companion of his religious duties, owing to the lasciviousness of his nature, he reflected on some contrivance to carry her away.

8. But having heard of the transcendent power of the ascetics, that the fire of their wrath can shoot a curse as its flame, he refrained from a rash deed of contempt against him, even though the Love-god had destroyed the moral checks which might have retained him.

Then this thought entered his mind: "Let me examine the extent of his penance-obtained power. After this I shall be able to act in a proper manner, not before. If his mind is ruled by passionate affection for her, surely, he

[1] In the pâli recensions of our story the couple had taken their residence in the royal pleasure-grove in the very neighbourhood of Benares.

has no power gained by penance. But if he were to prove dispassionate or to show little interest in her, then he may be supposed to possess that sublime power." Having thus considered, the king, desirous of learning that penance-power, spoke to the Bodhisattva as if he wished his good. "Say, ascetic, this world abounds in rogues and bold adventurers. Why, it is not fit for Your Reverence to have with you such a handsome person as this companion of your religious duties in remote forests, where you are destitute of protection. If she were to be injured by somebody, certainly people would have to censure me, too. Look here.

9—10. "Supposed, while living in so lonely regions, some man contempting both you, a penance-exhausted ascetic, and Righteousness, were to take her away by force, what else would you do in the case but wail on her account? Indulging in anger, forsooth, agitates the mind and destroys the glory of a religious life, since it tends to the detriment of it. It is, therefore, fit to let her live in an inhabited place. Of what use, after all, is female company to ascetics?"

The Bodhisattva said: "Your Majesty has spoken truth. Yet hear what I would resort to in the said occurence.

11. "Who were to act in such a case against me,
"Should pride him stir or thoughtless rashness move him,
"Forsooth, I would, while living, not release him,
"A rain-cloud like, that never will forbear dust."

The king, then, thought: "he takes a strong interest in her, he does not possess the miraculous power gained by penance," and despising the Great Being, was no longer afraid of the consequences of an injury inflicted on him. Ruled by his passion, he ordered his attendants who stood in charge of his zenana: "Go and fetch this female ascetic into my zenana." On hearing this order, she, like a deer assailed by a ferocious animal, showed her fear, alarm and dismay by her changed countenance, her eyes filled with tears, and being unable to bear her grief, she lamented in a faltering voice much like this:

12. "To mankind, overcome by sufferings, the king is the best resort," it is said, like a father. But whose help

can be implored by him, to whom the king himself is an evil-doer?

13. "Alas! The guardians of the world-quarters (lokapâlâs)[1] have been dismissed from their office or they do not exist at all or they are dead, since they make no effort to protect the oppressed. Dharma himself it is but a mere sound, I suppose.

14. "But what do I charge the celestials, while my lord himself is in this manner keeping silence, undisturbed by my fate? Are you not bound to protect even a stranger who is ill-treated by wicked people?

15. "By the thunderbolt of his curse he might change a mountain into dust, if he were to pronounce the word 'perish', and still, he does not break his silence and quiet, whilst his wife is thus injured! And I must live to see this, wretched woman that I am!

16. Or am I a bad person, scarcely deserving pity after coming into this distress? But ascetics ought to behave with compassion towards any one in distress. Is not this their proper line of conduct?

17. "You bear in mind, I fear, even now my refusal of leaving you, when you ordered me to turn back. Alas! Is then this catastrophe the happiness I longed for by means of the fulfilment of my own wish though against yours?"

While she thus lamented — and what else could she do, the helpless woman, but cry and wail and weep in piteous accents? — the royal attendants, obeying to the orders of the king, placed her on a chariot and before the very eyes of the Great Being carried her to the zenana. The Bodhisattva, however, had repressed his powerful anger by the power of his tranquillity and was sewing his rags just as before without the slightest perturbation, as calm and serene as ever. To him the king spoke:

18. "Threatening words of indignation and anger you did utter in a loud and strength-betraying voice, almost roaring, but now, on seeing that beauty ravished before your eyes,

---

[1] The guardians of the world-quarters are the regents of the cardinal points: Indra, Agni, Yama, Nairṛta, Varuṇa, Vâyu, Kubera and Îça or Çiva (see Amarakoça I, 3, 2). It is plain that in the popular belief these gods were more than others the *dei praesentes*, who witness human actions and may afford succour.

you keep quiet and are in low spirits because of your lack of power.

19. "Why, show your wrath, either by the strength of your arm or by the miraculous might you have stored up as the result of your penance. Who, not knowing the compass of his own faculties, engages himself to deeds he cannot carry out, such a one loses his splendour, you know."

The Bodhisattva replied: "Know that I *did* keep my engagement, Majesty.

"Who was about in the said case against me
"To act and struggled, I did not release him,
"But kept him down, put him by force to quiet.
"So you must own that I made true my promise."

That excessive firmness of mind of the Bodhisattva, betrayed by his tranquillity, did not fail to make impression on the king and to inspire him with respect for the virtues of the ascetic. And he entered upon this thought: "This brahman must have hinted at something else, speaking thus, and I, not understanding his mind, committed a rash action." This reflection arising within him, induced him to ask the Bodhisattva:

21. "Who was that other who acted against you and was not released by you, however he struggled, no more than rising dust is forborne by a rain-cloud? Whom did you put to quiet then?"

The Bodhisattva answered: "Hearken, great prince.

22. "He, whose forthcoming robs the insight and without whose appearance man sees clear, rose within me, but I did oppress him; Anger is the name of that being, disastrous to his fosterer.

23. "He, at whose appearance the foes of mankind rejoice, rose within me, but I did oppress him, that Anger who would have caused gladness to my enemies.

24. "Him who, when bursting forth, induces man to nothing good and blinds the eye of mind, him I did subdue, o king; Anger is his name.

25. "Yea, I have destroyed that hideous-looking ferocious monster stirring up within me, that anger, which becomes to him whom it has subdued the cause of leaving his good and losing even his profit obtained before.

26. "As fire, by incessant rubbing, arises from a piece of wood to the destruction of that very log, in the same way wrath, breaking out by the false conceptions it produces in the mind of a man, is tending to his ruin.

27. "Who is not able to appease the heart-burning fever of anger, when fire-like it bursts forth with fierceness, such a one is little esteemed; his reputation fades away, just as moonshine, that friend of the waterlilies, fades in the blush of dawn.

28. "But who, not heeding evils from the side of other people, looks at anger as his real enemy, of such a man the reputation shines with brightness, like the auspicious lustre which streams down the disc of the crescent.

"Further, anger has many more inconveniencies, attending that great sin.

29. "An angry man, though resplendent with ornaments, looks ugly; the fire of wrath has taken away the splendour of his beauty. And lying on a precious couch, he does not rest at his ease, his heart being wounded by the arrow of anger.

30. "Bewildered by wrath, a man forgets to keep the side by which to reach the happiness suitable for himself and runs off on the wrong road, so that he gets rid of the happiness consisting in a good reputation, as the moon is deprived of its lustre in the dark part of its menstrual course.

31. "By wrath he throws himself headlong into his ruin in spite of the efforts of his friends to restrain him. Mostly he gets into a stupid rage of hatred, and the power of his mind being paralysed, he is unable to distinguish between what is good for him and bad.

32. "Carried away by his anger, he will commit sinful actions to be repented with many misfortunes for centuries. Can enemies, whose wrath has been provoked by severe injuries, do anything still worse than this?

33. "Anger is our adversary within us, so know I. Who may bear the free course of its insolence?

34. "For this reason I have not released that anger, although it was struggling within me. Who, indeed, may suffer himself to overlook an enemy able to do such mischief?"

These heart-moving words and the marvellous forbearance he had proved by them to possess, converted the heart of that king who spoke:

35. „Worthy, indeed, of your tranquillity of mind are these words you have spoken!..... But, why use many words? I was deceived because I did not understand you."

And it was not enough for him to praise the Bodhisattva in this manner. He approached to him and throwing himself to his feet confessed sin. And he dismissed also that female ascetic, after obtaining her pardon, and offered himself to the disposal of the Bodhisattva as his attendant.

In this manner a man by keeping down anger appeases his enemies, but doing otherwise he will incite them. Thus considering, one ought to strive after the suppression of anger. This story is also to be told in connection with such sayings as treat of the precept of forbearance, viz. „in this manner unfriendly feelings are set at rest by friendliness, and by self-restraint hatred is not allowed to wax" and „in this manner he who banishes anger acts to the benefit of both." Likewise when expounding the sinfulness of anger and treating of the high-mindedness of the Tathâgata.

Of the two pâli redactions of this story that in the Cariyâ-piṭaka is rather short and incomplete, nor does it contain that which is the *pointe* of the tale, the ambiguous engagement of the Bodhisat. The other, which is n. 443 of the Jâtaka, is upon the main in accordance with the narration of Çûra. It differs, however, in some particulars. When the king committed the deed of violence, the two ascetics had not yet reached the faculty of dhyâna, it seems (ed. Fausb. IV, 23, 10). The carrying off of the B.'s wife and the questions put by the king to the B. are separated by some interval of time, during which the king returned to his capital Benares and after speaking with the wife, went back to his gardens in order to question the husband. Moreover, both he and she are told in the Jâtaka to have been celestials who had descended from the Brahmaloka to be born among men.

Çûra has much embellished this tale, especially enlarged its lyrical parts. His stanzas 11 and 20, containing the engagement and its explication, by far surpass the corresponding st. 2 and 4 of the Jâtaka-text. Upon the whole there is here a great difference in the wording of the parallel stanzas, save Çûra's st. 22—24 which are almost identical with Jât. 6—8. For the rest compare

Çûra st. 9 with Jât 1.	Çûra st. 26 with Jât. 10 and 11.
„ „ 18 and 19 with Jât. 3.	„ „ 27 „ „ 12.
„ „ 21 with Jât. 5.	„ „ 28 „ „ 13.
„ „ 25 „ „ 9.	

In Jât. 12 anger is compared to kâlapakkhe candimâ. In our Jâtakamâlâ this common likeness is not found at the parallel passage (st. 27), where Çûra has substituted for it another more poetical in that connection, but in stanza 30.

XXII.

THE STORY OF THE HOLY SWANS.

(haṃsajâtaka)

The virtuous, even when being in distress, behave in such a manner as cannot be imitated by the impious; how much less are the latter able to follow up the conduct of the virtuous, when favoured by fortune! This will be taught as follows.

One time, it is told, the Bodhisattva was a king of swans. He was the chief of a large tribe of swans, numbering many hundred thousands who lived in the lake Mânasa [1]. His name was Dhṛtarâshṭra. The commander of his army who was called Sumukha [2] was skilled in the management of affairs, knowing all about the right and the wrong policy; his keen intellect enabled him to encompass the objects and events over a large extent of space and time; born from an illustrious family, he embellished the nobility of his extraction by his talent, his courtesy, his modesty; he was endowed with the virtues of constancy, honesty, courage and distinguished by the purity of his conduct, livelihood and behaviour; moreover he was capable of enduring fatigue, vigilant and clever in military marches as well as battles and bore a great affection to his master. In consequence of their mutual love the grand-

---

[1]) Lake Mânasa, the sacred lake on the mountain Kailâsa in the Himâlayas is, according to tradition, the native place and main residence of those holy swans, much celebrated in Hindu mythology.

[2]) The original text has here this interpolation „who was the presbyter Ânanda at that time," of course bracketed by the editor. Comp. the note at the end of story XIX.

eur of their qualities shone the more; and as they were in the habit of instructing that flock of swans as a teacher and his foremost disciple would instruct the whole rest of his pupils, or a father with his eldest son his other sons, inculcating upon their mind a peaceable behaviour towards others and such more matters, as lead to the benefit of the creatures, they offered a spectacle of great admiration to the Devas, Snakes, Yakshas, Vidyâdharas [1] and holy ascetics who witnessed them.

1. As of a bird in the sky both wings are incessantly occupied in holding up his body, so these two knew of no other business than that of supporting the body of Salvation for their flock of swans.

Now that tribe of swans, being thus favoured by them, as all creatures are benefitted by the extension of the sway of Dharma (righteousness) and Artha (material interest), attained a state of great thrift. Consequently that lake bore the utmost beauty.

2—3. Adorned by that tribe of swans who by their sound would remind of the soft and lovely noise of the anklets of women [2], that lake was splendid. When keeping together, the swans resembled a moving grove of lotuses. When dispersed or divided into separate groups of unequal size, they made the lake surpass even the beauty of a sky embellished with scattered parcels of clouds.

Enchanted with that exceeding splendour, which was the effect of the virtue of that lord of swans, intent on the good of all creatures, and of Sumukha, his commander-in-chief, crowds of Siddhas, Rshis, Vidyâdharas and deities often and in many places delighted in conversing on the glory of those two.

4. "Their magnificent figure resembles pure gold, their voice utters articulate speech, righteousness is the norm of their modest behaviour and their policy. Whosoever they may be, they bear but the shape of swans."

5. Such fame of them, spreading through the world by the report of those superhuman beings who free from jealousy

[1] The Vidyâdharas are a class of highly gifted beings, supposed to live in the sky.

[2] Compare stanza 18 of story II *supra*.

celebrated their virtues, found a general belief to such an extent, that it became a topic of conversation in the councils of the kings, where the account of their glory circulated like a present.

Now in that time one Brahmadatta [1] was king in Benares. Having often heard in his council his trustworthy officials and the foremost among the brahmans highly extol the excessive qualities of that lord of swans and of his commander-in-chief, he became more and more affected with curiosity to see them. So he said to his ministers who were very clever, having studied many branches of science: "Well, sirs, set at work the cleverness of your mind and try to think out some means by which I might obtain at least the sight of those two excellent swans." Then the ministers let their powerful minds go over the road of political wisdom, and having discovered by thinking the object wanted, said to the king:

6. "Prospect of happiness allures the creatures to withdraw from any place, Majesty. For this reason, the rumour of the existence of some extremely good qualities conducive to their happiness may bring them hither.

"Therefore Your Majesty deign to order some beautiful lake, of the same kind as that where those lovely-shaped swans are reported to live, but still surpassing its brilliancy, to be constructed here in some of your forests; which being done, you must make known by proclamation to be repeated every day, that you grant safety to all birds. Perhaps the rumour of the surpassing excellence of this lake, conducive to their happiness, may excite their curiosity and draw them hither. Do but consider, Majesty.

7. "Mostly happiness once obtained loses its flavour and ceases to be taken into account, but such happiness as rests upon hearsay seems lovely and draws the mind, because it is remote from the eyes."

The king accepted their proposal and had a great lake, which by the splendour of its magnificence rivalled which Lake Mânasa, constructed in a short time in a place not

---

[1] Brahmadatta, the king of Benares is the fabulous prince, under whose reign a great number of the stories of the pâli Jâtaka-book happened.

too near the park which was skirting his capital. It was a most charming basin of pure water and very rich in waterplants, embracing various kinds of lotuses and waterlilies: padma, utpala, kumuda, puṇḍarîka, saugandhika, tâmarasa, kahlâra. [1]

8. Flowery trees, bright with their wavering twigs and uplifted foliage, surrounded its shore, as if they had taken possession of that place in order to contemplate that lake.

9. Swarms of bees, as if attracted by its laughing lotuses, which rocked on its gently wavering waves, roamed hovering over its surface.

10—11. Here its beauty was enhanced by its various waterlilies, expanding when the moonbeams awaked them by their gentle touch, and then themselves resembling patches of moonshine piercing through the foliage. There the pollen of lotuses and waterlilies, conveyed by the finger-like waves, would ornament its shore with gold-wires, as it were.

12. In many other places, where it was covered with the lovely petals and filaments of lotuses and waterlilies, it showed a wide-spread splendour, as if it bore a gift of homage.

13. Another ornament was effected by the limpidity and calmness of its water, which was so transparent as to show the sharp contours and the fair hues of its crowds of fishes, no less conspicuous while swimming beneath its surface, than they would have been moving in the sky.

14. Near such places, as where the elephants, dipping their trunks in it, blew forth cascades of spray glittering like a string of pearls loosened, it seemed as if the lake carried waves ground to dust after being driven upon rocks and scattered upwards.

15. Here and there it was perfumed, so to speak, with the fragrances emanating from the ointments used by bathing Vidyâdhara women, from the streams of juice of elephants in rut [2] and from the dust of its flowers.

16. Being so brilliant, that lake was like a common mirror

---

[1] In the pâli redaction n. 534 of Fausb. Jâtaka five different hues are mentioned of the lotuses in the lake constructed by the king (see V, 357, 15).

[2] Cp. story II, st. 6 and story IX, st. 12.

to the stars, the wives of the Moon-god. Gay birds abounded and their warbling resounded in it.

Such, then, was the lake he had ordered to be constructed and which he had given to the whole nation of birds to have the unobstructed use and enjoyment of it. Accordingly, in order to inspire confidence to all birds, he ordered a proclamation, by which he granted them security, to be repeated day after day. It ran in these terms:

17. "The king is glad to give this lake, inclusive of the groves of lotuses and waterlilies covering its waters, to the birds and grants safety to them."

One time, when autumn having drawn away the dark curtain of clouds, dispensed its beautiful gifts, enlarging the horizon clear and pure, it embellished the lakes, as usual, with the calmness of their water and the brilliancy of their clusters of lotuses disclosed. It was the season, when the Moon, as if the power of its darts had extended, reaches the highest pitch of loveliness and youthfulness, when Earth, adorned with the harvest-bliss of manifold crops, offers a fair aspect, and when the younger among the swans begin to show themselves abroad. Now, some couple of swans, who belonged to that very tribe of the Bodhisattva, flew up from Lake Mânasa and passing over different regions gay with the splendour of autumn, at last came to the realm of that king. And there they saw that lake and the wonderful beauty effected by its flowers: for its lotuses, when expanded, made it glow as with flames, and its waterlilies, when opening, gave it a laughing aspect. They heard the echoes of the confused sounds of crowds of birds and the humming of the bees who were busily roaming over its flowers. They smelled the scent of the dust of its lotuses and waterlilies, scattered about by the gentle, cool and soft breezes, which seemed to have the task of gliding over the wreaths of its waves. Though accustomed to Lake Mânasa, that couple of swans were touched by the surpassing loveliness and splendour of that other lake; and this thought entered their mind: "Oh! if our whole tribe were to come here!"

18. Generally people, obtaining some pleasure in the reach

of everybody, will in the first place remember their friends, owing to the suggestion of their love.

That couple remained there, diverting themselves as they best liked, till the next rainy season. In the commencement of that period, when masses of clouds like hosts of the Daityas advance causing darkness, yet not too thick and interrupted by flashes of lightning glittering like brandished weapons: when the gay troups of peacocks perform their dances and display the beauty of their wide-opened feather-tails, while uttering their loud and continual cries, as if they exulted at the triumph of the clouds, and also the smaller birds have become loquacious; when brisk winds blow, fragrant with the flower-dust of forest-trees: the sâl, the kadamba, the arjuna and the ketaka [1], and producing a welcome coolness, as if they were the breathing of the forest; when flocks of young cranes, showing themselves in the sky, contrast with their dark background so as to have the appearance of being the cloud's rows of teeth, so to speak; when the swans are anxious to leave and give vent to their longing by soft and small cries [2] — on that opportunity our couple of swans returned to their Lake Mânasa. And paying their respects to their lord, they told him of the regions they had happened to visit before, and gave him an account of the surpassing merit of that lake whence they had just returned. „Majesty, south from

---

[1] The sâl-tree, *vatica robusta*, is renowned for its timber; the kadamba, which is said to put forth buds at the roaring of thunderclouds (cp. Meghadûta 26), has orange-coloured flowers with petals (cp. Kumârasambhava III, 68); the arjuna is the *terminalia arjuna* with useful rind; the ketaka is the *pandanus odoratissimus*.

[2] This description of the signs of the approaching rains is a topic often met in Indian rhetorical style. Cp. f. i. the beginning of the fifth act of the Mṛcchakaṭikâ, thus freely rendered by Wilson:

A heavy storm impends; the gathering gloom
Delights the peafowl and distracts the swan
Not yet prepared for periodic flight.
. . . .
. . . . Through the air,
A rival Keçava, the purple cloud
Rolls stately on, girt by the golden lightning
As by his yellow garb, and bearing high
The long white line of storks, the God's pure shell.

Instead of „storks" the original has balâkâḥ „cranes."

Mount Himavat, they said, there lives at Benares a king of men, named Brahmadatta, who has delivered to the birds a large lake of marvellous beauty, possessing amenities of indescribable loveliness. All birds may enjoy it at their free will and wish, and safety is warranted to them by a royal decree which is made known every day by proclamation. The birds divert themselves there as unrestrained and fearless as if they stayed in their homes. When the rains are over, Your Majesty ought to go there." On hearing this, the whole tribe of swans were affected with a strong desire of visiting that lake. The Bodhisattva, then, fixing his looks with an inquisitive expression upon the face of Sumukha, his commander-in-chief, said: "what do you think about this?" Sumukha, after bowing his head, answered: "I deem it unfit for Your Majesty to go there. Why? Those amenities and charming sceneries are after all but a kind of allurement, and while living here we are in want of nothing. Generally speaking, the hearts of men are false, their tender compassion is deceitful, and under the guise of factitious sweet words and kind attentions they conceal a cruel and wicked nature. Your Highness deign to consider this.

19. "Quadrupeds and birds are wont to express their true feelings by the import of their cries. But men are the only animals skilled in producing sound meaning the contrary of their intentions.

20. "Of course their sweet language is anything but disinterested and a very efficacious instrument. Merchants make likewise expenses with the aim of obtaining gain by doing so.

21. "Therefore, Majesty, on account of such a trifle it is not fit to put confidence in anybody. A line of conduct which is dangerous and contrary to the rules of political wisdom cannot be but unsuccessful, even if it be followed in order to attain some goal.

"If, however, the excursion to that lake *must* be made, it is not suitable for us to stay there for a long time or to bend our minds to the resolution of taking our residence there; we have only to go and enjoy its magnificent beauties, to return soon. Such is my advice."

Now, as the Bodhisattva was requested again and again

by his subjects, whose curious eagerness for visiting the Benares lake was ever waxing, once on a night of autumn, bright with the pure lustre of the moon, the asterisms and the stars, he complied with their wishes. And accompanied by Sumukha and a numerous crowd of swans, he parted in that direction, resembling the Moon-god with his attending band of light autumn-clouds.

22. As soon as they beheld the charming splendour of that lake, surprise mingled with gladness overwhelmed their minds. When they entered it, they added to it no less brilliancy by their picturesque grace and the lovely groups they formed, taking possession of it.

23. Owing to the different surpassing beauties of its conditions, by which it excelled Lake Mânasa, they were ravished, and in time their attachment to the new residence effaced Mânasa from their hearts [1].

They heard the proclamation of safety, perceived the freeness of movement of the birds residing there and were gladdened by the beautiful show of the lake. When rambling over its waters, their delight still increased, as one would enjoy an excursion in a park.

Now the guardians of that lake reported the arrival of those swans to the king, saying: "Majesty, two excellent swans who bear quite a similar shape and are distinguished by quite similar qualities, as those famous ones are said to possess, have arrived to Your Majesty's lake, as if they wished to enhance its beauty. Their fine wings are shining like gold, their beaks and feet have a lustre which even surpasses that of gold, their size exceeds the average and they have well-shaped bodies. A retinue of many hundreds thousands of swans have come with them." Having been thus informed, the king selected among his fowlers one who was renowned and acknowledged for his skill in the art of bird-catching and committed to him the honourable charge of catching them. The fowler promised to do so, and having carefully watched the places, which those two swans were in the habit of frequenting and haunting, laid down on different spots strong snares well-hidden. Now, while the swans

[1] In the original this stanza contains a pun. The name of the lake and the word meaning „mind" are both mânasa.

were wandering far and wide over the lake, with minds cheerful and rejoiced and without suspecting any mischief, trusting the grant of safety, their lord got by one foot entangled in a snare.

24. Trustfulness, indeed, is pernicious. Excited with subtle contrivances by those who inspire confidence, it first obliterates the suspicion of danger, then causes carelessness and want of policy.

Then the Bodhisattva, lest a similar misfortune should befall also anybody else of them, announced by a special cry the dangerousness of the lake. Upon which, the swans, alarmed at the capture of their lord, flew up to the sky, uttering confused and dissonant cries of fear, without regarding each other, like soldiers whose chief warrior has been killed. Yet Sumukha, the commander-in-chief, did not withdraw from the side of the lord of swans.

25. A heart bound by affection does not mind imminent peril. Worse than death is to such a one the sorrow which the miserable distress of a friend inflicts on it.

To him the Bodhisattva said:

26. "Go, Sumukha, go, it is not fit to loiter here. What opportunity shouldst thou have of helping me, since I am in this state?"

Sumukha spoke:

27. "No final death I can incur, when staying here, nor shall I, when going, be freed from old age and death. I always attended on thee in thy prosperity. How, master, should I be capable of leaving thee in calamity?

28—29. "If I were to leave thee, prince of birds, on account of such a trifle as is the thread of my own life, where could I find a shield against the shower of execrations I would have deserved? It is not right, my liege, that I should leave thee in thy distress. Whatever fate may be thine, I am pleased with it, o lord of birds."

The Bodhisattva spoke:

30. "What other may be the fate of an insnared bird than going to the kitchen? How can that prospect please thee who art in the free possession of thy mind and thy limbs?

31—32. "Or what profit dost thou see for me or thyself or the whole of our kindred in the death of both of us? And

what profit mayst thou explain to be in giving up thy life on an occurrence, where there is no profit discernable, no more than level and unlevel may be discriminated in the dark?"

Sumukha spoke:

33—34. "How, most excellent of birds, dost thou not perceive the profit in following the path of Righteousness? Gathering merit by righteous actions in the right manner produces the highest profit. Accordingly, taking in account the precepts of Righteousness and the profit which is the effect of acting up to them, and moved by attachment to thee, I do not cling to life."

The Bodhisattva spoke:

35—36. "Verily, such *is* the law for the virtuous, that a friend, minding his duty, shall not abandon his friend in distress, if even his life be imperiled. For this reason I state: thou *didst* honour the law of Righteousness, thou *didst* show thy devoted affection to me. But now, I pray thee, grant me this last request. Fly away, I give thee leave.

37. "Moreover, it is *thy* task, wise as thou art, to fill up the gap caused to our friends by the loss of me, since Destiny has ordained it thus."[1]

38. While they were thus conversing, vying with each other in mutual affection, lo, the fowler appeared, rushing upon them like the God of Death.

As soon as they became aware of his approach, the two excellent birds became silent. Now, the Nishâda[2] seeing that the tribe of swans had flown away, was persuaded "certainly, some one of them has been caught;" and going round the different places, where he had laid down his snares, discovered those two foremost swans. He was surprised at their beauty, and thinking both of them to be insnared, shook the snares placed in their neighbourhood. But when he perceived that one was caught and the other, loose and free, was keeping him company, his astonishment

[1] The pâli redaction in Fausb.'s Jâtaka (n°. 533) is here of use to elucidate the meaning of the corresponding stanza in the Jâtakamâlâ. It seems to me that kâle and paramasaṁvutaṁ of the pâli text are preferable to kârye and paramasaṃbhṛtam of Çûra.

[2] The fowler, therefore, belonged to this low class of people. The Nishâdas are fishermen, hunters and the like, originally mountaineers of non-aryan origin.

increased, and drawing near to Sumukha, he spoke to him:

39—40. "This bird, being caught in a strong snare, misses his freedom of movement. For this reason he cannot mount to the sky, though I am come near to him. But thou who art not fastened, who art free and strong and hast thy winged carriage at thy disposal, why dost thou not hastily fly up to the sky at my arrival?"

On hearing this, Sumukha addressed him with human language in a voice which distinctly articulated syllabl s and words and by its sonority manifested the firmness of mind of the speaker, even now when it was employed to put to evidence his virtuous nature.

41—42. "How is it, thou askest me, that I, though able to go, do not go. Why, the cause thereof is this. This bird here suffers the misfortune of being insnared. Thou hast power over him, whose foot is entangled in this strong snare, but he has power over me by still stronger fetters, his virtues, by which he has fastened my heart."

Upon this the Nishâda, affected with high admiration and almost in ecstasy [1], once more asked Sumukha.

43. "For fear of me the other swans left him and flew up to the sky. Thou however dost not leave him. Say, what is this bird to thee?"

Sumukha spoke:

44. "My king he is, my friend he is, whom I love no less than life, my benefactor he is, and he is in distress. On this account I never can desert him nor mind that, thus proceeding, I am to risk my own life."

And observing the feelings of waxing tenderness and admiration which appeared in the Nishâda, he continued:

45. "O! If this our conversation might lead to a happy end, my friend! If thou wert to obtain the glory of a virtuous action by setting us free now!"

The Nishâda spoke:

46. "I do not wish thy sorrow, and it is not thou I have caught. Why then, go free and join thy relations who will be glad seeing thee!"

Sumukha spoke:

---

[1] Literally: feeling the sense of horripilation.

47—48. "If thou dost not wish my sorrow, then thou must do my request. If thou art content with one, well, leave him and take me. Our bodies have an equal size and compass, and our age is the same, I tell thee. So, taking me as a ransom for him, thou wilt not lose thy profit.

49—50. "Why, sir, do consider it well. O that thou mayst be greedy to possess me! Thou mayst tie me before and afterwards release the king of birds. By this deed thou wouldst enjoy the same amount of gain, thou wouldst have done my request, thou wouldst also cause gladness to the tribe of swans and obtain their friendship, too.

51. "Now then, gladden the host of swans by setting their lord at liberty, that they may see him again in his resplendent beauty in the clear sky, resembling the Moon when released from the Lord of Daityas [1]."

The Nishâda, though accustomed to a cruel trade and hard-hearted by routine, was much touched by these words of the bird uttered in a firm yet soft tone and imposing by their import. For they magnified the attachment to one's master without minding one's own life and were a strong manifestation of the virtue of gratitude. Overpowered by admiration and respect, he folded his hands and lifting them up to Sumukha, said: "Well-said, well-said, noble being.

52—53. "If met with among men or deities, such self-denial would pass for a wonder, as is practised by thee claiming it thy duty to give up thy life for the sake of thy master. I will pay thee my homage, therefore, and set free thy king. Who, indeed, may be capable of doing evil to him who to thee is dearer than life?"

With these words the Nishâda without caring the mandate of his king, listening to the voice of his compassion, made his excuses to the king of swans and released him from the snare. And Sumukha, the commander-in-chief, utterly rejoiced at the rescue of his king, fixed a glad and kind regard on the Nishâda and spoke:

54. "As thou hast rejoiced me now by the release of the king of swans, o thou source of gladness to thy friends, mayst thou in the same way be rejoiced with thy friends and kinsmen for many thousands of years!

[1] viz. Râhu, who causes the eclipses.

55. "Then, that thy labour may not have been fruitless, take me and also this king of swans, and carrying us by means of a yoke with baskets [1], free and untied, show us to thy king in his inner apartments [2].

56. "Beholding the king of swans with his minister, this ruler, no doubt, shall show thee his gladness by a gift of riches larger than thou mayst have dreamt of and which will procure thee a great rejoicing."

The Nishâda after being told so repeatedly, ceded to his instances, thinking, the king must see at all events this marvellous couple of swans, and placing them in his yoke-baskets unhurt and unbound, showed those excellent swans to the king.

57. "Deign to see, quoth he, the wonderful present I offer you, my lord. Here is that famous king of swans together with his commander-in-chief!"

On beholding those two foremost of swans who by the glittering splendour of their lovely figures resembled two lumps of gold, the king filled with amazement and exulting with gladness said to the Nishâda:

58. "How didst thou come to those two who remain at thy hands, unhurt and unbound, though able to fly away from thee who art on foot? Tell it me at length."

Being thus addressed, the Nishâda bowing to the king answered:

59—62. "I had laid down many snares, o so cruel causes of pain, in the places of recreation of the birds, pools and ponds. Then this foremost of swans, moving unsuspectingly, as he was trustful, got entangled by his foot in a hidden snare. The other, though free, was keeping him company, and entreated me to take him in redemption for the life of his king, uttering in a human voice arti-

---

[1] Something like this must be the meaning of kâca, see Amarakoça II, 10, 30; III, 3, 28; it is here synonymous with çikya and vivadha. In the Mahâhaṁsajâtaka (Fausb. nº. 534) the conveyance of the birds is told in a somewhat different manner; it is first told that they were placed together in one basket made of creepers and flowerstalks (Fausb. V., 365), but afterwards (ibid p. 370) the same word kâcena is employed.

[2] So I translate sometimes the word antaḥpura, which commonly denotes the „zenana" or „harem", but may be used in the wider sense of the private apartments of a prince.

culate and sweet-sounding language. His ardent request owing to his readiness to sacrifice his life, made a great impression on me.

63. "So great was the effect of his soft words and his strong deed in behalf of his master, that I was converted to tenderness and dismissed his lord together with my own cruel temper.

64. "After which, rejoiced at the release of the king of birds, he returned many thanks and blessings to me and instructed me to go up to you, that my labour, so he said, might not have been burdensome by lack of profit.

65. "And so it is out of gratitude for the deliverance of his king and in my behalf, that this most righteous being, whosoever he may be who under the outward appearance of a bird roused in one moment tenderness of mind in the heart of a person like me, has arrived of his own accord together with his master to your inner appartments."

The king was filled by these words with great joy and amazement. He assigned to the king of swans a golden throne with a footstool, a seat well becoming a king; for it had brilliant feet glittering with the lustre of various jewels, was spread with a most costly lovely cover and provided with a puffy cushion on its back. To Sumukha he offered a bamboo seat fit for a chief minister to sit upon. Then the Bodhisattva, considering that it was now the proper time to make a complimentary address, spoke to the king in a voice as sweet as the sound of foot-ankles.

66. "Thy body, adorned with lustre and loveliness, is in good health, I hope, o health-deserving prince. And so, I hope, is also that other body of thine which is constituted by thy righteousness. Does it frequently emit, so to speak, its breath of pious discourses and gifts?

67. "Thou art devoted, art thou not? to thy charge of protecting thy subjects, distributing reward or punishment in due time, so as to make both thy illustrious glory and the people's affection together with their welfare, always increase?

68. "Hast thou not the assistance of affectionate and honest ministers, averse to fraud and skilled in the management of affairs, with whom thou considerest the interest of thy

subjects? Thy mind is not indifferent to this important matter, I hope?

69. "When the kings, thy vassals, after incurring abatement of their splendour by thy policy and vigour, entreat thee to show them mercy, thou wilt generously follow the impulse of pity, I hope, heeding, however, not to indulge in trustfulness, which is nothing but a state of carelessness and sleep?

70. "Are thy actions, tending to secure the unobstructed pursuit of the Triad of Objects — dharma, artha and kâma — not applauded by the virtuous, o hero among men, and celebrated in the world by the powerful effect of thy glory? And have thy enemies but sighs to hurt them, I hope?"

In reply to these questions the king, manifesting by his gladness the quiet state of his senses [1], spoke to him:

71. "Henceforth my welfare is assured in every respect, o swan, since I have now obtained that happiness long wished for of meeting with your holy persons.

72—73. "But has this man, having captured thee in the snare, perhaps hurt thee in the petulance of his joy with his pain-inflicting stick? Those knaves, in fact, like to have their mind soiled by exulting joy at a fresh case of such calamity, as happens to birds, and to indulge in sin."

The Bodhisattva spoke:

74—77. "I did not suffer, great king, while being in that so distressful state nor did this man behave towards me at all like an enemy. When he perceived Sumukha staying there, though uncaught, out of love for me, as if he, too, had been caught, he addressed him with great kindness, prompted by curiosity and astonishment. Afterwards, propitiated by the gentle words of Sumukha, he released me from the snare and setting me free, showed respect and honour to me. It is for this reason that Sumukha, desirous

---

[1] In other terms, that he had subdued his passions and evil inclinations and could give a satisfactory account of his religious conduct and his royal occupations. In the different pâli recensions each of the questions is immediately followed by its answer, affirmatory of course and in exactly the same terms as had been used in the question.

of his good, told him to fetch us hither. May then our arrival cause happiness also to that man!"

The king said:

78—79. "Having eagerly longed for your arrival, I bid welcome here to both of you. The sight of you is a feast to my eyes and procures me an extreme gladness. As to that Nishâda, I will bestow a large wealth upon him presently. Having shown kindness to either of you, he deserves a high reward."

Then the king honoured the Nishâda by a munificent gift of large wealth. After which he again addressed the king of swans:

80. "You have come here to this residence, which is yours. Pray, set aside, then, freeness-restraining reserve with respect to me, and make known in what and how I may serve your wants. For my riches are at your disposal.

81. "A friend expressing his wants in frank speech, causes a greater satisfaction to a wealthy man than he could obtain from his riches. For this reason, unreservedness is a great benefit in friends."

Then, being also very curious to converse with Sumukha, the king casting his admiring looks on him, addressed him thus:

82. "Surely, new acquaintances are not bold enough to speak frankly and without reserve to the friend recently acquired, in whose mind they have not yet got footing. Still, they will use at least kind language, adorned by courteous terms.

83. "It is for this reason that I beg also Thy Honour to favour me with thy conversation. So thou wouldst realize my desire of acquiring thy friendship and increase the gladness of my mind."

On these words, Sumukha, the commander-in-chief of swans, bowing respectfully to the king, spoke:

84. "A conversation with thee who art great Indra's equal, is a happy event. Who, therefore, should not feel the utmost desire of obtaining this token of thy friendly disposition?

85—86. "But would it not have been an unbecoming act of insolence for an attendant to join in the conversation of

the two monarchs, of men and of birds, while they were exchanging lovely words of friendship? No, a well-educated person does not act in that way. How, then, could I, knowing this, be so bold? On this account, great prince, I was silent and if I do want thy pardon, I deserve it."

In reply to these words the king, expressing by his countenance his gladness and admiration, eulogized Sumukha.

87. "Justly the world takes delight in hearing the fame of thy virtues. Justly the king of swans made thee his friend. Such decency and accomplished demeanour is displayed by no other people but those who have settled their inner self.

88. "For this reason I am likewise assured that these friendly relations, now commenced between us, will never be broken off. Friendship, indeed, arises from the pious (ârya) meeting each other."

Then the Bodhisattva, understanding that the king was eagerly desirous of being kind to them and inclined to show them his affection, addressed him in praising terms:

89. "Following the impulse of thy generous nature, thou hast acted towards us as one should act to one's best friend, though our acquaintance has been made just now.

90. "Whose heart, then, should not be won, illustrious prince, by such honorific treatment as thou hast showed us?

91. "Whatever may be the profit thou expectest from relations with me, o lord, or what else good thou dost see in them: so much is certain, thou hast displayed thy hospitable disposition by practising hospitality, o thou lover of virtues!

92. "But this is no wonder in a self-subdued prince as thou art, who bearest thy royal duties for the interest of thy subjects, like a Muni intent on penance and profound contemplation. Thou, forsooth, hadst but to follow the inclination of thy excellent nature to become a store of virtues.

93. "It is virtues that procure to their possessor the satisfaction of such praise, as I did celebrate of thee. *They* afford happiness, but in the strongholds of vice there dwells no bliss. What sentient being, then, knowing this to be the constant law concerning virtue and vice, should resort to the wrong way which leads off his good?

94. "Not by military prowess nor by a vigorous employment of his treasury nor by a successful policy a prince will reach that high rank, which he may obtain even without exertion and expense, if he but follows the right path which consists in the cultivation of virtues.

95. "Virtues are attended by the highest majesty, even that of the Lord of the Devas; the virtuous alone are safe from abasement, virtues alone are the sources of glory; it is on *them* that the magnificence of sovereignty rests.

96. "Virtues alone, possessing greater loveliness than moonshine, are able to appease the hatred of enemies, be their mind ever so ferocious by indulgence in jealous anger and pride, be their selfishness ever so strengthened by a long continuance of enmity.

97. "For this reason, o sovereign whose rule earth does obey with its proud kings who bow to thy lustre, rear the love of virtues in thy people, setting them an example by the undiminished splendour of thy modesty and the rest of thy virtues.

98. "The good of his subjects is the first care of a king, and the way leading to it tends to his bliss both in this world and in the next. And this end will be attained, if the king loves righteousness; for people act up to the example set to them by the conduct of their ruler.

99i "Mayst thou, then, rule thy land with righteousness, and may in consequence thereof the Lord of the Celestials have thee in his guard! But though thy presence purifies those whom thou dost protect, yet I am obliged to leave thee now. The sorrow of my fellow-swans drags me to them, so to speak."

The king and all those present approved of the words spoken by the Bodhisattva. Then he dismissed both excellent swans in the most honorific and kind terms.

The Bodhisattva mounted upward to the sky, which adorned by the serene beauty of autumn, was as dark-blue as a spotless sword-blade, and followed by Sumukha, his commander-in-chief, as by his reflected image, joined his tribe of swans. And those, by the very sight of him, were affected with the utmost gladness.

100. And after some time that swan, a passionate lover as

he was of deeds of compassion for his neighbour, came back to the king with his swans, and discoursed to him on the Law of Righteousness. And the king with respectfully bowed head in return honoured him.

In this way, then, the virtuous, even when being in distress, behave in such manner as cannot be imitated by the impious; how much less are the latter able to follow up the conduct of the virtuous, when favoured by fortune! This story is also to be adduced, when praising pious language: "in this manner a pious language brings about good for both.[1]" Likewise, when treating of pious friends: "in this manner they who possess a pious friend will be successful even when in a difficult situation." Besides it may illustrate the demonstration of the presbyter Ânanda having been a companion (to the Lord) still in previous births: "so this presbyter sharing the vicissitudes of the Bodhisattva, had a long previous exercise in cherishing affection and veneration (for the Lord)."

This much renowned tale of the two fabulous swans is thrice told in the collection of pâli jâtakas, edited by Fausböll: n⁰. 502 Haṁsajatakam, n. 533 Cullahaṁsajât. and n. 534 Mahâhaṁsajât. They, at least the two latter of them, are no less prolix than our author, owing to the great holiness of those famous birds. N. 533 fills up 17 pages in Fausböll's edition (V, p. 337—354), n. 534 even 28 (ibid. p. 354—382); the former tale numbers 88 çlokas, the latter one 103. Though in the main agreeing as well among each other as with the Jâtakamâlâ redaction, they often differ in the particulars. None of the pâli redactions calls the king Brahmadatta. In n. 502 he is called Bahuputtako and his queen Khemâ, in n. 534 the queen likewise Khemâ, but the king bears the auspicious name of Seyyo.[2] That he was a Benares king, is only told in n. 534, in n. 502 the country is not determined, in n. 533 the town is named Sakuḷa in the kingdom of Mahiṁsaka, and the king is named Sakuḷa by the name of his country.

The swans do not live in Lake Mânasa, at least that name is not found in the said pâli texts, though I believe the name of lake Mânusiya, as it is called in n. 533, to be a corruption of Mânasa. All agree in making them have their residence on Mount Citrakûṭa, and in n. 534 they return there every day.

The jâtaka n. 502 is almost an abridgment of n. 534. These two

[1] viz. the speaker and the listener.

[2] Khemâ is the fem. of khema = skrt. kshema (happiness, beatitude), seyyo = skrt. çreyaḥ, a common appellation of "happiness, bliss."

show another redaction of the tale than that which is contained in n. 533, and most of the stanzas, even those referring to the same contents, are different. Our author has used some recension closely related to the redaction of n. 533, as appears from the whole course of the narration, but especially from the identification, resp. parellelism between many stanzas of Çûra and that pâli redaction. His st. 29—38 are almost the same as pâli 4—13. Further cp. his st. 26 with n. 533, st. 1, and 27 with 2;

Çûra's st. 39 and 40 with 19 of the said pâli redaction.
„ „ 45 „ 46 with 25 sq. „ „ „ „ „
„ „ 47—50 „ 27—30 „ „ „ „ „

Ç.'s st.	52 and 53 with pâli	32 sq.	Ç.'s st.	74	=	pâli	66.
„ „	55—57 condense „	36—41.	„ „	75—77	=	„	67—69.
„ „	58—63 cp. „	42—47.	„ „	78 sq. elabor.		„	70.
„ „	64 condenses „	48—54.	„ „	80 sq. cp.		„	72 sq.
„ „	65 cp. „	55 sq.	„ „	83	„	„	74.
„ „	72, 73 cp. „	64 sq.	„ „	84—86	„	„	75—77.

and 89 *a* cp. pâli 81 *a*. St. 43 and 44 of our author may be compared with some çlokas common to all three pâli redactions, viz. 502, 10 = 534, 15 = 533, 20 and 502, 11 = 534, 16 = 533, 21. As to his stanzas 65—70, they exhibit a refined and adorned recasting of the traditional series of questions and answers, found in 502, 14—21; 533, 58—63 and 534, 76—87.

The name Dhṛtarâshṭra of the king of swans is constant with all, likewise that of his senâpati Sumukha. Some other common matter is not mentioned by Çûra, f.i. that the Bodhis., when caught, wounded himself very much in his fruitless exertions to get loose; afterwards, being released by the repenting fowler, the wound heals immediately. He seems also to have omitted the hesitations of the Nishâda to act up to Sumukha's advice and bring them to the king. On the other hand, the glorification of virtues, which makes up the long stanzas 91—99 in vaṃçastha metre, is not found in the pâli recensions; they seem to have been invented by our poet. The recension n. 534 has many additional traits. For instance, that the king's wish of obtaining the two swans is provoked by a dream of his queen who feigns she has a longing (p o h a ḷo) of seeing them in reality; that the swans, after being brought into his palace by the fowler, stay the night over with him and part at sunrise; that the king rewards the fowler *proprio motu* and not on the instigation of the birds.

From a note in Tawney's translation of the Kathâsaritsâgara (II, p. 506) I learn that Râjendralâla Mitra found the story of the golden swans in the Bodhisattva Avadâna, one of the Hodgson Mss. It is likely, he read it in some ms. of the collection of Nepalese Mss. in the possession of the Bengal Asiatic Society, of which he wrote a catalogue; and the work quoted will be the Bodhisattvâvadânakalpalatâ or Avadânakalpalatâ, which is being edited by Sarac Candra Dâs, and a part of which is contained in the Mss. add. 913 and add. 1306 of the Cambridge University Library. But as the story in question has not yet been published and the list of contents in the preface of that work is here of no help, I could not ascertain, still less control this statement.

Non-Buddhistical redactions of the wide-famed story are also found. In the Kathâsaritsâgara it is told twice. There is a short tale (3, 26—35) and a long one of the same purport (114, 17 foll). Here the king of Benares is called Brahmadatta, who has a lake constructed to attract the golden swans he had seen in dream; there is no opportunity in this tale for the heroism and fidelity of Sumukha, since they are not seized by a fowler's fraud, but present themselves of their own accord to the king. On the other hand, the self-denial of that senâpati has its counterpart in the behaviour of the sârasa swan or crane who protects the life of the râjahaṃsa, his lord, in the end of the third book of the Hitopadeça.

XXIII.

THE STORY OF MAHÂBODHI.

(Mahâbodhijâtaka)

The compassion of the virtuous for those who once were their benefactors, does not diminish even by later injuries done to them. Such is their gratitude and to this extent they have imbibed the virtue of forbearance. This will be taught as follows.

In the time when the Lord was a Bodhisattva, he was a wandering ascetic, it is said, named Mahâbodhi.[1] When still a householder, he had made a regular and thorough study in such branches of learning as are esteemed in the world, and being curious of fine arts, had also acquainted himself with them. Afterwards, having renunciated the world, as he was exerting himself for the benefit of the world, he directed his mind more earnestly on the study of the lawbooks and obtained the mastership in them. Owing to his possessing a store of meritorious actions, to the loftiness of his wisdom, his knowledge of the world and his superior skill in the art of conversing with men, it happened that to whatever country he went, his company was sought for and his person cherished by the learned

---

[1] This name means „possessing great wisdom."

as well as by such princes as patronized the learned, by brahmans living in the world as well as by sectarian ascetics.

1. Virtues acquire splendour, if appearing on the ground of meritorious actions [1], but it is by the gracefulness of their being practised, that they will gain the affection of men and partake of the most distinguished worship even from the side of one's enemies obliged to do so by the regard of their own reputation.

Now that Great-Minded One, wandering about with the object of gratifying men, in villages, towns, markets, countries, kingdoms, royal residences, reached the realm of some king, who having heard of the splendour of his many virtues, was rejoiced at the fame of his arrival. Having been informed of it a long time before, he had a dwelling-place built for him in a lovely spot in his own pleasure-gardens. When he came, he went to his encounter, made him take possession of his dwelling-place and showed him honour and hospitality. He attended on him and listened to his teaching, as a pupil behaves to his spiritual teacher.

2. To a lover of virtues a virtuous guest, coming trustingly to his wealth-abounding home, is much welcome; his presence is considered a feast.

And the Bodhisattva for his part favoured him with daily discourses on religious subjects, delightful to both the ears and the heart, by which he gradually prepared him to walk on the road leading to salvation.

3. Those who love the Law desire to give religious instruction even to such people as have not shown them their attachment, they will do so out of compassion for their neighbour. How should they not teach him who resembles a pure vessel, is eager to accept good advice and longs for manifesting his love?

But the ministers of that king, though receiving the honour due to their learning, and his counsellors, though also treated with respect, could not bear the always

---

[1] Our author never forgets to point out the importance of the possession of much puṇya, which contributes effectively to the worth and success of new acquirements on the road to wisdom and salvation. Cp. story XV „there happened a miracle, occasioned by the power of his veracity joint to the store of his merit," and the foot-note 2 near stanza 31 of story XIV.

increasing worship paid to the magnificence of the Bodhisattva's virtues. Jealousy had infected their minds.

4. When it appears that a man endowed with superior individual virtuous qualities, owing to his putting his power into effect, fascinates everybody by the lustre of his virtues, this alone is sufficient to kindle the fire of envious feeling in those who are honoured only on account of their professional skill.

They were unable to vanquish him in open contest in disputes about topics of the law-books, and at the same time were sorry to see the king's constant attachment to the Law of Righteousness. Then, in order to rouse his disaffection towards the Bodhisattva, they proceeded in a manner like this. "Your Majesty, so would they speak, should not put his confidence in that wandering monk Bodhi. It is evident that he must be a kind of spy of some rival king, who having learnt Your Majesty's love of virtues and inclination to Righteousness, avails himself of this clever fellow with his soft, smooth and deceitful tongue to entice you into baleful habits and to be informed of your actions. For this devotee of Righteousness, as he pretends to be, instructing Your Majesty to practise compassionateness exclusively and to foster the feelings of shame and humility, induces you to take upon yourself such vows of a religious life as are incompatible with your royal and military duties, prejudicial to the promotion of material interests (artha) and pleasures (kâma) and liable to the dangers attending a bad policy. Of course, it is out of pure charity that he suggests to you by his exhortations the line of conduct you have to follow; nevertheless, he likes to be familiar with the messengers of other kings and is far from being a stranger to the contents of the manuals of political wisdom which treat of the duties of kings. Accordingly this matter fills our hearts with apprehension." Such language spoken with the intention of causing estrangement, being often repeated and by many, who feigned to have in view the good of the king, could not fail to have its effect. His attachment and veneration for the Bodhisattva shrunk under the influence of his distrust, and his disposition towards him became another.

5. Whether a succession of loud-roaring tremendous thunderbolts or of those other thunderbolts, whose name is calumny, pierce the ears of men, should there exist anybody who may remain unshaken by them, trustful and firm in the confidence of his own strength?

Now, as the absence of trust lessened the king's affection and veneration for the Great Being, the king was no more, as before, careful about the meals served to him.[1] But the Bodhisattva, owing to his pureheartedness did not mind it; 'kings are distracted by many occupations' so he thought. Still, when he perceived the coolness and lack of attention from the side of the courtiers, he understood he had incurred the king's disaffection; and taking his triple staff, his waterpot and the other utensils of a wandering ascetic, made preparations for his departure. The king, hearing his resolution, as he was partly moved by a remainder of his old affection, partly would not neglect an act of politeness and civility, went up to him, and showing his trouble and pretended desire of retaining him, said:

6. "For wat reason are you intent on going away, leaving us all of a sudden? Have you perhaps to complain of some lack of attention from our side, which should have roused your fears? If so, you suspect us without reason, it will have been an omission."

The Bodhisattva replied:

7. "My departure is not a sudden one. I have a good reason for it. Not because as trifling a matter as ill treatment should have irritated me, but since you have ceased to be a vessel of righteousness in consequence of your deceitful behaviour, I set out from hence."

In this moment the king's favourite dog came running to the Bodhisattva in a hostile manner and barked at him with wide-opened mouth. Pointing at this dog, he

---

[1] This sense is not necessarily implied by the words of the text na yathâpûrvaṃ satkâraprayogasumukho babhûva, but from the fuller account of the pâli redaction it is plain that satkâra is to be accepted as "food; meals." The rice or porridge given daily to the Bodhisattva, was no more of the same quality as before, when he got the fine and white rice of the king's table, but it became worse and worse.

said again: "Why, this animal may be a witness to the case, Majesty.

8—9. "Formerly this dog was accustomed to coax me; then he was imitating your example. But now he betrays your altered feelings by his barks, as he does not know to dissemble. Surely, he must have heard from you harsh words on my account, as is the case when former affection has been destroyed; and now, forsooth, he imitates them, that he may please you; for such is the behaviour of servants who eat the food of their lord."

This reproof filled the king with shame and made him cast down his looks. The acuteness of mind of the Bodhisattva touched him and moved his heart. He thought it was not proper to continue his false protestations of love, and bowing reverentially to him, spoke:

10. "You *were* indeed the subject of such conversation as you said. Audacious people used that language in my council, and I, owing to my occupations, did neglect the matter. You must forgive me, then, and stay here. Pray, do not go."

The Bodhisattva said: "Surely, it is not on account of ill treatment that I want to go, Majesty, nor am I driven out by resentment. The true reason of my going is this, that it is now no proper time to stay here, Majesty. Do but consider it yourself.

11. "If, either by attachment to this residence or from apathy, I should not go of my own accord now, after the distinguished honours bestowed on me have lost their loveliness already in consequence of the coolness, I have experienced, verily, would it not hereafter come to the point that I should be seized by the neck and turned out?

12. "Not with a heart sore with resentment and anger, I am about to leave you, but considering this the proper way to follow now. Former benefits are not effaced from the heart of the pious by the stroke of one affront.

13. "But an ill-disposed man is not fit to be had for a patron, no more than a dried up pond will serve him who is in want of water. If profit may be gained from the side of such a one, it requires much care to be got,

and the result will be meagre and not unmixed. [1]

14. "He, however, who desires comfort and dislikes trouble, must attend only on such a patron who has composed his mind and by his placidity resembles a great lake of pure water in autumn. This line of conduct is approved by everybody and a plain one.

15. "Further, he who is averse to one intent on showing his attachment; likewise he who, attending on somebody disliking him, afflicts himself; thirdly, he who is slow in remembering former benefits — such persons bear only the shape of a man [2] and raise doubt as to their real nature.

16. "Friendship is destroyed both by lack of intercourse and profusion of attentions, also by frequent requests. Therefore, desiring to protect this remainder of our affection from the dangers of my residing here, I now take my leave."

The king said: "If Your Reverence has a strong determination to go, thinking your departure to be indispensable, pray, deign to favour us by coming here back again, will you? Friendship ought to be kept safe also from the fault of lack of intercourse, did n't you say so?" The Bodhisattva replied: "Majesty, sojourning in the world is something subject to many hindrances, for a great many adversaries in the shape of various mishap and trouble attend it. Thus considering, I cannot make the positive promise, I shall come again. I can only express my wish to see you another time, when there may be some indispensable reason for coming." Having in this way appeased the king who dismissed him in the most honorific terms, he set off from his realm and, since his mind was troubled by the intercourse with people living in the world, took his residence in some forest-place. Staying there, he directed his mind to the exercise of meditation and before long came in the possession of the four ecstatic trances (dhyâna) and the five kinds of transcendent knowledge (abhijñâ). [3]

[1] The parallel verse in the pâli recension expresses this by keeping the simile troughout. „One must not attend on a faithless person, who is like a dried up pond, which digging out you will get water that smells of mud."

[2] The pâli recension has: „such a one is the worst of men, or rather he is like a monkey."

[3]) See for the dhyânas Kern, *Geschiedenis van het Buddhisme in Indië*, I, p. 375 and for the abhijñâs *ibid.* I, p. 290 sq.

Now, while he was enjoying the exquisite happiness of tranquillity, the remembrance of the king, accompanied with a feeling of compassion, entered upon his mind. And, as he was concerned about the present state of that prince, he directed his thoughts towards him and saw [1] that his ministers were each enticing him to the tenets of the doctrine which he professed. One among them endeavoured to win him for the doctrine according to which there should be no causality, taking for examples such instances, as where it is difficult to demonstrate causality.

17. "What, said he, is the cause of the shape, the colour, the arrangement, the softness and so on of the stalks, the petals, the filaments and the pericarps of the lotuses? Who diversifies the feathers of the birds in this world? In quite the same manner this whole universe is the product of the work of essential and inherent properties, to be sure."

Another who held a Supreme Being (Îçvara) for the first cause, expounded him the tenets of his lore.

18 "It is not probable that this universe should be without a cause. There is some being who rules it, Eternal and One. It is He who in consequence of the fixation of His mind on His transcendental volition, creates the world and again destroys it."

Another, on the contrary, deceived him by this doctrine: this universe is the result of former actions, which are the cause of fortune good and ill; personal energy has no effect at all to modify it.

19. "How, indeed, could one being create at the same time the manifold and boundless variety of the different substances and properties? No, this universe is the product of former actions. For even he who is skilled in striving for his happiness, comes into mishap."

Another again enticed him to be solely attached to the enjoyment of sensual pleasures, by means of such reasoning as is heard from the adherents of the doctrine of annihilation.

20. "Pieces of wood, differing in colour, properties and shape, cannot be said to exist as the result of actions, and yet

[1] viz. as the effect of his divine eye (divyaṃ cakshuḥ), one of the five abhijñâs.

they exist, and once perished they do not grow up again. Something similar is to be said of this world. For this reason one must consider pleasures the main object of life."

Another, pretending to instruct him in his royal duties, advised him such practices as are exactly taught in the science of the kshatriyas, and which, following the winding paths of political wisdom (nîti), are soiled by cruelty and opposite to righteousness (dharma).

21. "You must avail yourself of men, as if they were shady trees, considering them fit objects to rest on. Accordingly endeavour to extend your glory by deeds of gratitude but for as long, until your policy ceases to want their use. They are to be appointed to their task in the manner of victims destined for the sacrifice."

So those ministers desired to lead the king astray, each on the path of his own false doctrines.

The Bodhisattva, then, perceiving that the king, owing to his intercourse with wicked people and his readiness to allow himself to be guided by others whom he trusted, was about to fall into the precipice of false doctrines, was affected with compassion and pondered on some means of rescuing him.

22. The pious, in consequence of their constant practice of virtues, retain in their mind the good done to them, but the evil they have experienced drops from their mind, like water from a lotus-petal.

Having taken his resolution as to the proper thing to be done in the case, he created in his own hermitage, by the strength of his supernatural power, a large monkey, whose skin he stripped off, making the rest of his body disappear. Wearing that skin, created by himself, he presented himself at the entrance-gate of the king's palace. After being ushered in by the doorkeepers, he was admitted to the royal presence. He passed successively the guards, who were posted outside and the different courts filled up with officers, brahmans, military men, messengers and notable townsmen, and entered the audience-hall, the doors of which were kept outside by doorkeepers with swords and staves; the king was sitting on his throne surrounded by his assembly of well-educated and wise men, magnificently

dressed and duly arranged. The monarch went to his encounter and showed him every honour due a to guest. After the usual exchange of compliments and kind reception, when the Boddhisattva had taken the seat offered to him, the king who was curious about that monkey-skin, asked him how he got it, saying: "who bestowed this monkey-skin to the Reverend, procuring by that deed a great favour to himself?"

The Bodhisattva answered: "I got to it by myself, Majesty, I did not receive it from anybody else. While sitting or sleeping on the hard ground strewed only with thin straw, my body suffered sorely, and for this reason I could not well perform my religious duties. Now I saw a tall monkey in the hermitage and thought so within myself: 'oh! here is the right instrument I want to perform my religion, if I had but the skin of this monkey! sitting or sleeping on it, I shall be able to accomplish the rules of my religion and cease to long for royal couches spread with the most precious clothes.' In consequence of this deliberation, I took his skin after subduing the animal." On hearing that account, the king who was polite and well-educated replied nothing to the Bodhisattva, but feeling something like shame, he cast down his eyes. His Ministers, however, who before that already bore a grudge to the Great Being, seized this opportunity of saying their opinion, and looking with beaming faces at the king and pointing at the Bodhisattva, exclaimed: "How entirely the Reverend is devoted to the love of his religion which is his only delight! What a constancy is his! What an ability to put to effect the fit means for realizing his aims! It is a wonder that being alone and emaciated by penance, he did subdue so tall a monkey, who so happily had just entered his hermitage! At all events, may his penance be successful!" [1] In reply to them, the Bodhisattva, without losing his placidity of mind, said: "Your Honours blaming me, should not disregard the fair tenets of their doctrines. This is not the way by which to make the glory of learning shine. Your honours must consider this.

[1] The last words are the usual and complimentary blessing said to ascetics. When asking their health, it is similarly said: „is your penance successful?"

23. „Who despises his adversaries with such words as are destructive of his own doctrine, such a one, so to speak, wishes the dishonour of his enemy at the cost of his own life."

After thus reproaching those ministers in common, the Great Being wishing to revile them once more severally, addressed that minister who denied causality in these terms:

24. „You proclaim that this universe is the product of essential and inherent properties. Now, if this be true, why do you blame me? What fault is mine, if this ape died in consequence of his (mortal) nature? Therefore, I have well done in killing him.

25. „If, however, I committed a sin by killing him, it is evident that his death is produced by an external cause. This being so, you must either renounce to your doctrine of non-causality or use here such reasoning as does not befit you.

26. „Further, if the diversified appearance of the lotuses, viz. the arrangement, colour etc. of their stalks, petals etc., were not the effect of some cause, should they not be found always and everywhere? But is not so, they are produced from seeds being in water etc.; where this condition is found, they appear, not where it is not found.

„This, too, I would propound to Your Worship, to consider it rightly.

27. „Who denies the agency of cause to him who believes in causality, does not such a one desert his own statement? [1] If, however, he will be slow in making it true by reasoning, say, what will he do with his sole statement (not supported by argument)?

28. „And who, not perceiving the cause in some particular case, proclaims for this very reason, that causality does not exist at all, will such a one, when learning with evidence the truth about that cause, not grow angry at it and oppose it with invectives?

29. „And if somewhere the cause is latent, why do you

[1] The success of this argument is favoured by the circumstance that in sanskrit the word hetu „cause", meaning also „reason" and „argument", is twice used, in either sense. Who denies the agency of hetu, says the B., must be slow in employing hetu to assert his statement.

say with assurance, it does not exist? Though it *is*, it is not perceived for some other cause, as for instance the spotlessness of the sun's disc is not seen at sunset.

"Moreover, sir,

30. "For the sake of happiness you pursue the objects you desire, and will not follow such things as are opposed to it. And it is for the same purpose that you attend on the king. And notwithstanding this, you dare deny causality!

31. "Finally, if nevertheless you do persist in your doctrine of non-causality, well, there is no cause to be stated for the death of the monkey. Why do you blame *me?*"

So the High-Minded One confounded with plain arguments that advocate of the doctrine of non-causality. Then addressing himself to the believer of a Supreme Being, he said: "You, too, never ought to blame me, noble sir. According to your doctrine, the Lord is the cause of everything. Look here,

32—33. "If the Lord does everything, He alone is the killer of that ape, is not He? How can you bear such unfriendliness in your heart as to throw a stain on me on account of the fault of another? If, however, you do not ascribe the murder of that valiant monkey to Him because of His compassionateness, how is it that you loudly proclaim, the Lord is the cause of this Universe?

"Moreover, friend, believing, as you do, that everything is done by the Lord, [1]

34. "what hope have you to propitiate the Lord by praise, supplication and the like? For the Selfborn Being works those actions of yours himself.

35. "If you say, the sacrifice is performed by yourself, still you cannot disavow that He is the author of it. He who is selfacting out of the fulness of His power, is the author of a deed, no other.

36—37. "Again, if the Lord is the performer of all sins, however many there are committed, what virtue of His have you in view that you should foster devotion to Him? On the

[1] The Bodhisattva is much helped here by the double sense implied by the words sarvam îçvarakṛtam, meaning „all is created by the Lord" as well as, „everything is done b. t. L."

other hand, if it is not He who commits them, owing to His abhorrence of wickedness, it is not right to say that everything is created by the Lord.

38—39. „Further, the sovereignty of the Lord must rest either on the lawful order of things [1] or on something else. If on the former, then the Lord cannot have existed before the Dharma. If it is effected by another cause, it should rather be called 'bondage'; for if a state of dependency should not bear that name, what state may not be called 'sovereignty'? [2]

„Nevertheless, if in spite of this reasoning, attached to the doctrine of Devotion [3] and without having well reflected on its probability or improbability,

40. „you persist to hold the Supreme Being and Lord alone for the cause of the whole universe, does it, then, become you to impute to *me* the murder of that chief of monkeys, which has been decided by the Supreme Being?"

So reasoning with a well-connected series of conclusive arguments, the High-Minded One struck dumb, so to speak, the minister who was an adherent of the Lord (Îçvara)-supreme cause. And turning himself to that minister who was a partisan of the doctrine of former actions, he addressed him in a very skilful manner, saying: „Never more does it become you, too, to censure me. According to your opinion, everything is the consequence of former actions. For this reason, I tell you,

41. „If everything ought to be imputed exclusively to the power of former actions, then this monkey has been rightly killed by me. He has been burnt by the great fire of his actions, formerly done. [4] What fault of mine is to be found here that you should blame me?

[1] This is Dharma, the full meaning of which includes more than may be put forth by each of its different renderings „righteousness; virtue; the Law; nature; natural properties" etc.

[2] I have paraphrased this last sentence; a mere translation of it would have been obscure.

[3] The belief in a Supreme Being, Lord (Îçvara), is of course accompanied by faith in him and the conviction that he may be propitiated by devotion (bhakti).

[4] In the pâli recension, which does not contain such subtle reasoning as the Bodhisattva uses here throughout, it is simply said that with the adherents of the doctrine of former actions the death of the monkey cannot have been but his punishment for some bad action, committed in a previous existence.

42. "On the other hand, suppose I did a bad action killing the ape, I must be the cause of his death, not his former actions. Further, if you state: (old) actions are always wanted for the production of fresh actions, nobody will reach final emancipation [1] in your system.

43—44. "Verily, if something like this should be seen, happiness enjoyed by him who lives in circumstances productive of suffering or sufferings visiting such a one whose circumstances are instruments of happiness, then we would have the right to infer with certainty, that good and evil fortune depend exclusively on former deeds. But, in fact, no such thing as their appearing at the inverse of the causes efficient is seen. Consequently, former actions are not the sole and entire cause of them. Further, new actions could by no means arise. And those lacking, whence should you get the 'former action' (which should be the cause of future things)?

45. "If, nevertheless, you persist in your doctrine of the former actions, for what reason do you judge that I have caused the death of that ape?"

In this manner the High-Minded One, expounding irrefutable arguments, put him to silence so that it seemed as if he had made him take the vow of taciturnity. Next he said smilingly to that minister who was an adherent of the doctrine of annihilation: "Your Honour must be very eager to blame me, if at least you really are a partisan of the doctrine of annihilation.

46. "If there does not exist anything like a future existence after death, why should we avoid evil actions and what have we to do with the folly of holding good actions in esteem? Wise should be he who lives in this world according to his will, as pleases him best. If this doctrine is true, it is right indeed, that that ape has been killed.

47—48. "If, however, it is fear of public opinion which causes such a one to eschew bad actions, then following the path of virtue, he will *firstly* not escape the criticism of public opinion on account of the contradiction between his words

[1] Final emancipation necessarily implies cessation of actions, for it is the same thing as total extinction.

and his deeds; and *secondly* he will not obtain the happiness presenting itself on the road of his destiny, owing to the same awe of public opinion. Is, then, such a one allowing himself to be misled by a fruitless and delusive doctrine, not the last of simpletons?

"As to your statement, when saying:

49. 'Pieces of wood, differing in colour, properties and shape, cannot be said to exist as the result of actions, and yet they exist, and once perished they do not grow up again. Something similar is to be said of this world', pray, tell me, what reason have you to believe so?

50. "If, notwithstanding this, you persist in your attachment to the lore of annihilation, what reason is it that you should censure the murderer of a monkey or a man?"

So the Great Being made silent that adherent of annihilation by means of a refutation of a conspicuous elegancy. Then he addressed that minister who was so skilled in the science of princes. "For what reason, he said, do you also censure me, if you really consider the line of conduct taught in the treatises on political science to be the right one?

51. "According to that doctrine, forsooth, deeds either good or evil are to be performed for the sake of material interest (artha), and as a matter of course a man must firstly raise himself before he uses the wealth he has got to do actions of righteousness (dharma). [1]

"On this account I tell you.

52. "If for the sake of personal interest honest proceedings may be neglected even with respect to affectionate relations [2], what reason have you to censure me about that ape whom I killed for his skin, putting into effect the very policy taught in your books?

53. "If you should reply: 'at all events you have performed such a deed as is to be blamed for its cruelty and is plain to have evil consequences', I would ask you this:

---

[1] Cp. story V, st. 18—22.

[2] The pâli recension expresses this by the drastic uttering: „the would-be wise advocates of the khattavijjâ say: you may kill your father or mother or eldest brother, yea your children and wife, if such be your interest."

by what means [1] do you come to that fact, which is not acknowledged by the doctrine you profess?

54. "Now, if such is the manifestation of what is called 'policy' in your system, say, of what kind may be the error, called 'want of policy'? Oh! the audacious who, despising mankind, propound injustice by the way of authoritative law-books!

55. "Nevertheless, if you maintain that false doctrine — is it not prescribed in the books of your sect in plain terms? — well, it is not I who may be blamed on account of the death of that ape, since I followed the path of that policy which is taught by the tenets of your doctrine."

In this manner, then, the High-Minded One vanquished by a strong assault those ministers in spite of their being supported by the favour of the bystanders, in spite also of their habitual boldness. And when he understood he had won over the assembly with the king, wishing to expel from their hearts the grief he had caused them by his killing the monkey, he addressed the king, saying: "In fact, Majesty, I never killed an ape or any living creature. I did but put into effect my power of creation. This skin I stripped off a monkey whom I had created, with the object of using it as the topic of this very conversation. Do not therefore judge me falsely.". So speaking, he dissolved the illusion (of the ape-skin) he had produced by magic. Then, seeing that the king and his assembly were now by their propensity of mind towards himself extremely fit to be converted, he spoke:

56. "What person, who perceives that all things produced emanate from causes; who feels himself acting by his free will; who believes in another world after this; who knows that a man is responsible for his actions; who cherishes compassionateness — may kill any living being?

"Do consider this, great prince.

57. "How should the believer of the true and rational doctrine commit a deed which, to be sure, neither the denier of

[1] I follow the emendation of the editor m u k h e n a, not the senseless reading of the mss. s u k h e n a.

causality nor the believer of absolute dependence [1] nor the materialist nor the follower of the lore of political wisdom would perform for the sake of a little glory?

58. "A man's creed, o best of men, be it the true or a false one, is the motive which induces him to actions corresponding with it. For people show the tenets of their belief by their words and actions, since they make them comply with the line of conduct, prescribed by their creed.

59. "And for this reason the excellent lore is to be cherished, but a bad lore must be abandoned, for it is a source of calamity. Now (to follow the good lore), one must proceed in this way: one must keep with the virtuous but keep afar from wicked people.

60. "Indeed, there are such monks — goblins they should rather be called — who wander about in the dress of the self-restrained, but have not subdued their senses. [2] It is they who ruin simple people by their false views, not unlike such serpents as cause harm by the venom of their looks. [3]

61. "Of this the disharmonious voices of the adherents of the doctrine of non-causality and the rest, harsh as the howling of chacals, are excellent examples. For this reason a wise man ought not to cherish such persons nor to act up to their precepts, if he have the power of doing so.

62. "But never one, however illustrious in the world be his glory, should make friendship with a person who is unlike himself, not even for interest's sake. Even the moon incurs loss of loveliness, when soiled by its conjunction with a gloomy winter-day.

63. "Therefore, avoiding the company of those who are avoiders of virtues and frequenting those who know to foster virtues, make your glory shine by rousing in your subjects the love of virtue and dissolving their attachment to vice.

[1] „Believers of absolute dependence" (paratantradṛshṭi) are both those who hold the Îçvara for the cause of the Universe and those who believe in the absolute and sole efficiency of former actions.

[2] The parallel passage in the pâli recensions contains the image of the wolf in sheep's clothing, or more exactly, of a wolf in the skin of a ram.

[3] I could not retain in the translation the pun of the original; n Sanskrit dṛshṭi means the „looks" cast as well as the „view" holden by somebody.

64. "Observing the Law of Righteousness, you will cause your subjects, for the greater part indeed, to be intent on a good behaviour and to keep on the path which leads to heaven. Now you have to protect your people and you are willing to exert yourself with this object. Well, then, betake yourself to the Dharma; its rules of discipline (vinaya) make its road a lovely one.

65. "Purify your moral conduct (çîla), earn[1] the glory of a charitable giver, direct your mind to friendliness towards strangers no less than if they were your relations, and may you rule your land for a long time with righteousness and an uninterrupted observance of your duties! In this way you shall gain happiness, glory and Heaven.

66. "If failing to protect the peasants, his tax-payers, both the husbandmen and the cattle-breeders, who are like trees abounding in flowers and fruits, a king comes into difficulties concerning such wealth as consists of fruits of the earth.

67. "If failing to protect those who live by buying and selling different merchandises, traders and townsmen, who gratify him by paying the customs, he raises difficulties to himself with respect to his treasury.

68. "Likewise a prince who fails to honour his army, having no reason to complain of it, and disregards his military men who have shown their valour on the battle-field and are renowned for their skill in the science of arms, surely such a king will be deserted by victory in battle.

69. "In the very same way a king who stains his behaviour by despise of the religious men, excellent by morals or learning or supernatural power (yoga) and illustrious by such virtues as are the attendance of high-mindedness, will be destitute of the rejoicings of Heaven.

70. "As one who plucks an unripe fruit kills the seed without finding juice, so a king raising tributes in an unjust manner, ruins his country without obtaining profit from them.

71. "On the other hand, as a tree abounding in excellent properties, grants the bliss of its fruits at the time of their ripeness, in the very same manner a country,

---

[1] samârjaya in the printed text is a misprint for samarjaya, and in stanza 72 bandhâna for badhâna.

well-protected by its ruler, provides him with the triad of religious, material and social prosperity.

72. "You must keep attached to yourself faithful ministers, clever and understanding to promote your interests, likewise honest friends and your family, fastening their hearts by kind words, agreeable to them and by gifts offered to them in an honorific manner.

73. "For this reason, then, let Righteousness be always the guide of your actions, having your mind bent on securing the salvation of your subjects. May you, while saving your people by administering justice free from partiality and hatred, save the worlds for yourself!"[1]

Thus the High-Minded One led that king away from the wrong road of false doctrines and put him and his attendance on the excellent way. After which he directly mounted to the sky, worshipped by the assembly with heads reverentially bowed and hands folded and lifted up, and returned to his residence in the forest.

In this manner, then, the compassion of the virtuous for those who once were their benefactors does not diminish even because of later injuries done to them; such is their gratitude and to this extent they have imbibed the virtue of forbearance. Thus considering, one must not forget a former benefit because of such a trifle as an injury. Also, when discoursing on the Buddha, it may be said: "in this manner the Lord, still before reaching Supreme Wisdom, defeated the doctrines of other teachers and taught the Truth." Further, when censuring erroneous doctrines or inversely when praising the true faith, this story is to be adduced, saying: "in this manner a false doctrine cannot bear strong arguments, and is to be avoided by never relying upon it."

The pâli recension of the Mahâbodhi jâtaka is n. 528 of the Jâtaka, ed. Fausb. V, p. 227—246. It contains a prolix and somewhat unwieldy tale, which differs from that of our author in many important features and has some more particulars, f. i. that the five ministers administered justice, accepting bribes from the parties; that they per-

---

[1] The term „worlds" lokâḥ, is often used as an appellation of the happy state or states after death.

suaded the king to have the Bodhisat killed, but that he was warned in time by the dog, who in our story on the contrary barks at him, etc. Few of the stanzas, on which the prose narration may be said to be the commentary, correspond with those of Çûra, who must have had before him a sacred text, partly different from that represented by the n. 528 of the Jâtaka. There is some affinity between Ç.'s st. 10 and st. 1 of the pâli recension, likewise between his 13—16 and pâli 7—11 and 13 *b*. The stanzas 66—69 of our author are embellished from some text not unlike pâli 53—56, and his st. 70 and 71 may be compared with pâli 49—52.

In the anukramaṇî (vs. 12) of the Avadânakalpalatâ pallava 31 (not yet edited) of that work is said to contain the story of the Bodhisattva kalyâṇakârî yaççâbhûd apakâre 'py avikriyaḥ. Perhaps our tale of Mahâbodhi is told there.

XXIV.

THE STORY OF THE GREAT APE.

(mahâkapijâtaka)

The virtuous grieve not so much for their own pain as they do suffer because of their injurers incurring the loss of their share of happiness. This will be taught now.

There is a blessed region on one side of the Himavat. Its soil pervaded with various metallic ores, might be called its body perfumed with lovely and variegated ointments, and its magnificent woods and forests constituted its upper garment, as it were, consisting in a mantle of dark silk. The slopes and declivities of that landscape were adorned by their picturesque scenery which harmonized the unequality of colours and shapes and combinations so that they seemed to have been arranged purposely and with care. In this recreation-ground of the Vidyâdharas, moistened by the waters of many mountain-streams passing through it, abounding in deep holes, chasms and precipices, resounding by the noise rather shrill of humming bees and cherished by lovely winds fanning its various trees with beautiful flowers, fruits and stems, once the Bodhi-

sattva was, it is said, an ape of great size who lived alone. But even in that state he had not lost his consciousness of the precepts of righteousness, he was grateful, noble-natured and endowed with great patience; and Compassion, as if retained by attachment, would never leave him.

1. The earth with its forests, its majestic mountains and its oceans has perished many hundred times by the periodical destruction happening at the end of a yuga, either by water or fire or wind, but the great compassion of the Bodhisattva never perishes.

Subsisting, then, like an ascetic, on the simple livelihood of leaves and fruits of the forest-trees and showing pity in various circumstances and ways to such creatures as he met within the sphere of his power, the High-Minded One lived in the said forest-region.

Now, one time some man wandering about in all directions in search of a stray cow, lost his way, and being utterly unable to find out the regions of the sky, roamed at random and reached that place where the monkey was living. There, being exhausted by hunger, thirst, heat and toil and suffering from the fire of sorrow which blazed within his heart, he sat down at the foot of some tree, as if pressed down by the exceeding weight of his sadness. Looking around, he saw a number of gold-coloured tinduka-fruits [1], which owing to their state of ripeness had fallen off. After enjoying them, as the hunger which tortured him made him believe they were very sweet, he felt a very strong desire to find out their origin; and looking sharply around on all sides, he discovered the tree from whence they came. This tree had its roots on the border of the sloping bank of a waterfall and hung its branches down, loaded as they were with overripe fruits which gave them a tawny hue at their ends. Craving for those fruits, the man mounted to that slope, and climbing up the tinduka-tree, reached some branch overhanging the precipice with its fruits. And his eagerness for getting the

[1] The tinduka or tindukî is the *diosperos embryopteris*, a common tree, not tall, evergreen with long, glimmering leaves. See Watt, *Dictionary of the economic products of India* III, p. 141—145. „The fruit is eatable, but excessively sour;" it is a food of the poor.

fruits induced him to go along it to its very end.

2. Then, on a sudden, that branch, hanging down, unable to bear its too heavy burden, broke off with noise and fell down as if hewn with a hatchet.

And with that branch he fell headlong in a large precipice surrounded on all sides by steep rock-walls, like a pit; but as he was covered by the leaves and plunged into deep water, he came off without breaking any of his bones. After getting out of the water, he went about on all sides, looking out for some way by which he might escape, but saw none. As he found no recourse and understood he was to starve there very soon, he desponded of his life, and tortured by the heart-piercing dart of heavy sorrow burst into tears, that moistened his sad face. Overwhelmed by fear and painful thoughts, he lamented something like this.

3. "Down I fell into this precipice in the midst of this forest remote from human approach. Who, however carefully seeking, may discover me, except Death?

4. "Who will rescue me out of this place, into which I precipitated, like a wild beast which is caught in a hole? No relations, no friends I have near, only swarms of mosquitoes who drink my blood.

5. "Alas, the night within this pit conceals from me the aspect of the universe. I shall see no more the manifold loveliness of gardens, groves, arbours and streams. No more the sky resplendent with its jewel ornament of wide-scattered stars. Thick darkness surrounds me, like a night in the dark half of the month.

Thus lamenting, that man passed there some days, feeding on the water and the tinduka-fruits which had come down together with himself.

Now, that great ape wandering through that part of the forest with the purpose of taking his food, came to that place, beckoned as it were by the wind-agitated branches of that tinduka-tree. Climbing on it and overlooking the waterfall, he perceived that man sprawling there and in want of relief, and saw also his eyes and cheeks sunken, and his limbs emaciated, pale and suffering from hunger. The wretched situation of the man roused the

compassion of the great monkey, who setting aside the care for his meal, fixed his looks intently on the man and in a human voice uttered this:

6. "Thou art staying in this precipice inaccessible to men. Well, tell me then, please, who thou art and by what cause thou hast come there".

Then the man, casting up his looks to the great ape, bowing his head and folding his hands as a supplicant, spoke:

7—8. "I am a man, illustrious being. Having lost my way and roaming in the forest, I came into this distress, while longing for fruits from this tree. Separated from my friends and befallen by this heavy calamity, I beseech you, protector of troops of monkeys, be also my protector."

These words achieved to stir the boundless pity of the Great Being.

9. A person in distress, without friends or family to help him, craving for help with anxious looks and folded hands, would rouse compassion in the heart of even his enemies; for the compassionate he is a great attraction.

Then the Bodhisattva, pitying him, comforted him with kind words, such as he could hardly expect in that time.

10. "Be not afflicted, thinking thou hast lost thy strength by the fall into this precipice or thou hast no relations to help thee. What those should have to do for thee, I shall do it all. Do not fear."

And after this comforting language the Great Being provided the man with t i n d u k a s and other fruits. Then going away to some other place, with the object of rescuing him, he exercised himself in mounting having on his back a stone of a man's weight. Having learnt the measure of his strength and obtained the conviction that he was able to bring up the man out of the waterfall, he descended to the bottom of it, and moved by compassion, said these words to the man:

11. "Come, climb upon my back and hold thyself fast to me, while I shall bring out both thee and the usefulness of my body.

12. "For the pious pronounce this to be the usefulness of the body, otherwise a worthless thing, that it may be employed by the wise as an instrument for benefitting our neighbour."

The other agreed, and after reverentially bowing to the ape mounted on his back.

13—14. So with that man on his back, stooping under the pain of the exceeding heaviness of his burden, yet, owing to the intensity of his goodness, with unshaken constancy he succeeded in rescuing him, though with great difficulty and at the cost of the exhaustion of his strength. And having delivered him, he enjoyed the highest gladness, but was so tired that he walked with an unstable and tottering step and chose some cloud-black slab of stone to lie upon, that he might take his rest.

Pure-hearted as he was and being his benefactor, the Bodhisattva did not suspect danger from the side of that man, and trustingly said to him:

15—16. "This part of the forest being easily accessible, is exposed to the free course of ferocious animals. Therefore, that nobody may kill me and his own future happiness by a sudden attack, while I am taking my rest from fatigue, thou must carefully look out in all directions and keep guard of me and thyself. My body is utterly tired, and I want to sleep a little while."

The man promised to do so. Assuming the frank language of honesty, he said: "Sleep, sir, as long as you like, and may your awaking be glad! I stay here, keeping guard of you." But when the Great Being, in consequence of his fatigue, was enjoying a profound sleep, he conceived wicked thoughts within his mind.

17. "Roots to be obtained with hard effort or forest-fruits offered by chance are my livelihood here. How can my emaciated body drag on life by them? how much less recover its strength?

18. "And how shall I succeed in traversing this wilderness hard to pass, if I am infirm? Yet, in the body of this ape I would have food, largely sufficient to get out of this troublesome wilderness.

19. "Although he has done good to me, I may feed on him, I may, for nature has created him such a being. I may, for here the rules given for times of distress [1]

[1] The so called âpaddharma, cp. stanza 8 of story XII.

are appliable, to be sure. For this reason I have to get my provisions from his body.

20. "But I shall not be able to kill him save for the time he is sleeping as profoundly and quietly as he does now, trusting me. For if he were to be attacked in open fight, even a lion would not be assured of victory.

"It is, therefore, not the proper time for me to act slowly now." Having thus made up his mind, that scoundrel, troubled in his thoughts by sinful lust which had destroyed within him gratefulness, consciousness of the moral precepts and even the tender native feeling of compassion, not minding his great weakness of body and listening only to the voice of his extreme desire of performing that vile action, took a stone and made it fall straight down on the the head of the great ape.

21—22. But, being sent by a hand trembling with weakness and hastily because of his great cupidity, that stone, flung with the desire to hit him while in profound sleep, awaked the monkey. It did not strike him with its whole weight nor dash his head to pieces, it bruised it only with one of its edges and fell down on the earth with a thundering noise.

23—24. The Bodhisattva, whose head had been injured by the stone, jumped up hastily; and looking around him that he might discover his injurer, saw nobody else but that very man who stood before him in the attitude of shame, confounded, timid, perplexed and in low spirits, betraying his confusion by the ashy-pale colour of his face, which had lost its brightness; sudden fright had dried up his throat, drops of sweat covered his body and he did not venture to cast up his looks.

As soon as the great ape got the conviction that the man himself was the evil-doer, without minding the pain of his wound any longer, he felt himself utterly moved. He did not become angry, nor was he subdued by the sinful feeling of wrath. He was rather affected with compassion for him who disregarding his own happiness, had committed that exceedingly vile deed. Looking at him with eyes wet with tears, he lamented the man, saying:

25—26. "Friend, how hast thou, a man, been capable of doing an action like this? How couldst thou conceive it? how

undertake it? Thou, who wast bound to oppose with heroic valour, wast not thou? any foe who eager for hurting me would have assailed me!

27. "If I felt something like pride, thinking I performed a deed hard to be done by others, thou hast cast away from me that idea of haughtiness, having done something still more difficult to do.

28. "After being brought back from the other world, from the mouth of Death, as it were, thou, scarcely saved from one precipice, hast fallen into another, forsooth!

29. "Fie upon ignorance, that vile and most cruel thing! for it is ignorance that throws the miserable creatures into distress, deceiving them with false hope of prosperity.

30—31. "Thou hast ruined thyself, kindled the fire of sorrow in me, obscured the bright splendour of thy reputation, obstructed thy former friendliness towards Virtue and destroyed thy trustworthiness, having become a mark for the arrows of reproach. What kind of success, then, didst thou long for, acting in this manner?

32. "The pain of this wound does not grieve me so much as this thought which makes my mind suffer, that it is I on account of whom thou hast plunged into evil, but I have not the power of wiping off that sin from thy person.

33—34. "Well then, go with me, keeping my side, but mind thou art always visible to me, for thou art much to be distrusted. I will conduct thee out of this forest, the abode of manifold dangers, again to the path which leads to the region inhabited by men, lest roaming alone in this forest, emaciated and not knowing the way, thou shouldst be assailed by somebody who hurting thee, would make fruitless the labour I have spent in thy behalf."

So commiserating that man, the High-minded One conducted him to the border of the inhabited region, and having put him on his way, said again:

35. "Thou hast reached the habitations of men, friend; now thou mayst leave this forest-region with its fearful thickets and wilderness. I bid thee a happy journey and wish thou mayst endeavour to avoid evil actions. For the ripeness of their evil results is a time extremely painful."

So the great ape pitying the man, instructed him as if

he were his disciple; after which he went back to his residence in the forest. But the man who had attempted that exceedingly vile and sinful deed, tortured by the blazing fire of remorse, was on a sudden struck with a heavy outburst of leprosy. His figure became changed, his skin was spotted with vesicles which, waxing to ulcers and bursting, wetted his body with their matter and made him putrid in a high degree. In whatever country he came, he was an object of horror to men, so hideous was his distorted form; neither by his appearance did he resemble a human being nor by his changed voice, indicative of his pain. And people, thinking him to be the embodied Evil itself, drove him away, threatening him with uplifted clods and clubs and harsh words of menace. One time roaming about in some forest, he was seen by some king who was hunting there. On perceiving his most ugly appearance — for he looked like a preta [1], the dirty rests of his garments having at last dropped off, so that he had hardly enough to cover his shame — that king, affected with curiosity mingled with fear, asked him thus:

36—37. „Thy body is disfigured by leprosy, thy skin spotted with vesicles and ulcers; pale thou art, emaciated, miserable: thy hair is dirty with dust. Who art thou? Art thou a preta, or a goblin or an incarnation of Evil or a pûtana? [2] Or if one out of the number of sicknesses, which art thou who dost display the assemblage of many diseases?"

Upon which, the other, bowing to the prince, answered in a faltering tone: „I am a man, great king, not a spirit." And being asked again by the king, how he had come into that state, he confessed him his wicked deed and added these words:

38. „This suffering here is only the blossom of the tree sown by that treacherous deed against my friend. O, surely, its fruit will be still more miserable than this.

[1] See *supra*, story XVII, st. 27 with the foot-note.

[2] A pûtana is a kind of spectre or ghost, looking terribly. They live on cemeteries and like to feed on human flesh. See the description of them in the fifth act of the **Mâlatîmâdhava**, where a host of them (pûtanacakram) is, mentioned, the prakaṭapûtanâs „inhabitants of the cemetery" are addressed and the cries of the kaṭapûtanâs are spoken of; as to the latter cp. Manu 12, 71.

39. "Therefore, you must look upon a treacherous conduct against a friend as a man's foe. Regard with kindheartedness your friends who are kind-hearted towards you.

40. "Those who adopt a hostile behaviour against their friends, come into such a wretched state already in this world. From hence you may infer what will be in the other world the fate of those who, sullied in their mind by covetousness and other vices, attempted the life of their friends.

41. "He, on the other hand, whose mind is pervaded with kindness and affection for his friends, obtains a good reputation, is trusted by his friends and enjoys their benefits. He will possess gladness of mind and the virtue of humility, his enemies wil consider him a man hard to offend, and finally he will gain residence in Heaven.

42. "Thus knowing the power and the consequences of the good and the evil behaviour with respect to friends, o king, hold on the road followed by the virtuous. Going along on this, you will attain happiness."

In this manner, then, the virtuous grieve not so much for their own pain than they do suffer because of their injurers incurring the loss of their own happiness. So is to be said, when discoursing on the greatmindedness of the Tathâgata, and when treating of listening with attention to the preaching of the Law; likewise when dealing with the subjects of forbearance and faithfulness towards friends; also when demonstrating the sinfulness of evil deeds.

This story has its pâli parallel in n. 516 of the Jâtaka. It is there told twice, for this number contains a summary of the tale in prose, then a more detailed exposé in 45 çlokas. At the end it is added in prose that after confessing his crime to the king, earth opened and made the evil-doer disappear in a chasm, by which he arrived straightway in the hell Avîci. We are told also, that the ungrateful man of that time was Devadatta.

The verses of the pâli redaction as well as the preceding summary have almost the same contents as are related by Çûra. Yet his stanzas point to a different redaction in that sacred text which he must have used himself. They have but little in common with those of the pâli book, and with the exception of his st. 11, which reminds of pâli st. 21, there is not much in them which may be put together. A more remote affinity at the utmost may be stated between our author's st. 7 and 8 and pâli 19; his st. 33 and pâli 35, 36; his st. 40 and pâli 44.

As to the punishment of the treacherous man (mitradhruk) cp. a similar punishment of the slanderer Kokâliya in Suttanipâta III, 10.

De Bijdragen van het Koninklijk Instituut verschijnen in driemaandelijksche afleveringen van 8 à 10 vel druks. De prijs wordt berekend à 20 cents per vel druks, en à 10 cents per plaat. Bij de 4e aflevering van ieder deel ontvangen de inteekenaren titel en inhoud voor het geheele deel. Iedere aflevering is afzonderlijk verkrijgbaar.

De Bibliotheken van het Instituut en het Indisch Genootschap (Heerengracht, no. 21) zijn voor de Leden toegankelijk dagelijks, met uitzondering van Zon- en feestdagen, van 12 tot 4 ure 's namiddags.

Heeren Leden, vooral in Indië, worden dringend verzocht, bij verandering van woonplaats of bij niet geregelde ontvangst der Bijdragen en Werken, daarvan kennis te geven aan den Secretaris. De leden, die van en naar Nederlandsch Oost-Indië vertrekken, worden eveneens dringend uitgenoodigd vóór hun vertrek tijdig daarvan aan den Secretaris bericht te doen toekomen.

BIJDRAGEN

TOT DE

TAAL- LAND- EN VOLKENKUNDE

VAN

NEDERLANDSCH-INDIË

UITGEGEVEN DOOR HET

Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië.

VIJFDE VOLGREEKS — TIENDE DEEL.

(DEEL XLIV DER GEHEELE REEKS.)

TWEEDE AFLEVERING.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1894.

INHOUD

Bladzijde.

EENE BIJDRAGE

TOT

E. B. KIELSTRA'S OPSTELLEN OVER SUMATRA'S WESTKUST.

DOOR

P. H. VAN DER KEMP.

Werkkring en belangstelling riepen mij tot eene zeer diepgaande studie over het zoutmiddel in Ned.-Indië. Men kan echter zulk een bijzonder gewichtig middel van financieel beheer niet met vrucht beoefenen zonder tevens kennis te nemen van vele staatkundige gebeurtenissen, die op de ontwikkeling der gewesten van invloed waren. Vandaar mijne aandachtige lezing van bovenvermelde opstellen, welke in dit Tijdschrift achtereenvolgens gepubliceerd werden. Ik trok zeer veel nut van die belangrijke stukken; en ik kan wel geen beter bewijs van erkentelijkheid daarvoor geven, dan ze met mijne kennis van de archiefstukken aan te vullen. Ik heb, zoover mij dit mogelijk was, de archieven van de voormalige departementen der Middelen en der Producten, die van mijn eigen departement en van de Algemeene Secretarie geëxploreerd: een moeitevolle, maar dankbare arbeid. Slechts van enkele resultaten ervan wil ik hier mededeeling doen, namelijk voor zoover zij strekken eenige punten in Kielstra's opstellen toe te lichten. Men houde daarbij in het oog, dat ik niet systematisch naar aanvulling dier opstellen gezocht heb. Dat lag niet op mijn weg en zou mij ook te veel tijd hebben gekost; doch ik vond het jammer om, hetgeen ik toevallig tegenkwam, weder ongebruikt in 's lands archief te doen deponeeren, terwijl het mij zoo gemakkelijk viel de door den Schrijver behandelde stof hier en daar uit te breiden.

I.

"SUMATRA'S WESTKUST VAN 1819—1825."

(Deel XXXVI der geheele reeks van dit Tijdschrift, 1887).

De 22e Mei 1819 is voor Padang een gewichtige dag geweest. Toen toch woei voor het laatst de Britsche vlag aldaar ten teeken van de souvereiniteit der Engelschen, en gaf hun resident De la Motte het gezag over aan onze voor de overneming aangewezen commissarissen Du Puy en Dibbetz.

Van de daarbij plaats gehad hebbende plechtigheden was een officieel programma opgemaakt, waaraan ik het volgende ontleen.

Commissarissen en de Engelsche resident begaven zich naar het plein voor de vergaderzaal, alwaar de Engelsche vlag wapperde en de Europeesche en inlandsche ingezetenen, zoomede de inlandsche hoofden verzameld waren.

Het Engelsche garnizoen was rechts, de door Commissarissen medegebrachte troepen waren links aldaar opgesteld en bewezen bij de komst der hooge heeren de militaire honneurs. De Engelsche resident deed daarop aflezen de volgende proclamatie:

PROCLAMATION.

Whereas by the terms of a convention, concluded between His Britannic Majesty and the Sovereign of the United Netherlands on the thirteenth day of August One Thousand Eight Hundred and fourteen, it has been mutually agreed amongst other things, that the Settlement of Padang and its Dependencies shall be restored, and whereas Mr. James du Puy and Colonel Dibbets, Knight of the Royal Netherlands Military order of William, commanding His Netherlands Majestys Ship Wilhelmina, appointed by His Excellency the Governor-General of Netherlands India Commissioners, having produced full powers to receive over the said place ant its Dependencies, the necessary arrangements having been made between the Acting Resident Digby Delamotte Esquire, and the Commissioners aforesaid, for the restitution of the same, it is hereby publicly proclaimed that the Commissioners have this day received over possession of the said place and its Dependencies, and the inhabitants thereof are accordingly placed under His Netherlands Majestys Government.

Given at Padang this 22nd day of May 1819.

By me Acting Resident,

D. Delamotte.

De Engelsche vlaggen ter vergaderplaats, die op de bergbatterij en op het fregat Wilhelmina waarmede onze Commissarissen waren aangekomen, werden na het lezen dezer proclamatie nedergehaald, onder een saluut van 21 schoten, het presenteeren van het geweer en het slaan van de trommen der troepen van beide natiën.

Vervolgens wisselden de troepen van plaats, marcheerden de Engelschen van den rechter naar den linkervleugel en de Nederlanders van den linker naar den rechter.

Hierop lieten Commissarissen onze proclamatie voorlezen; enkele zinsneden zijn gelijkluidend met die welke voorkomen in de proclamatie van Commissarissen-Generaal dd. 19 Augustus 1816, Staatsblad N° 5, bij de overneming van Java.

Ziehier het stuk:

IN NAAM DES KONINGS!

Wij JAMES DU PUY, benoemd Resident van *Padang* en *Onderhoorigheden* en HERMAN MAURITZ DIBBETZ, Ridder der Koninklijke Nederlandsche Militaire Willemsorde, Kolonel ter zee, Commandeerende Zijner Majesteits Fregat *de Wilhelmina*, Commissarissen ter overneming van *Padang en Onderhoorigheden*.

Alle degenen die dezen zullen zien en horen lezen — Salut.

Door Zijn Excellentie den heer Secretaris van Staat, Gouverneur-Generaal van *Nederlandsch-Indië*, gemachtigd om, krachtens het verbond tusschen Hunne Majesteiten de koningen van *Groot-Brittannie* en der Nederlanden op den 13den Augustus 1814 gesloten, in Hoogstdeszelfs naam weder bezit te nemen van *Padang en onderhoorigheden*.

Hebben wij ter voldoening aan deze geeerbiedigde bevelen, van den Heer DIGBY DELAMOTTE, waarnemend Britsch Resident, overgenomen het Etablissement voornoemd en wat daartoe behoort.

Wij verklaren alzoo hetzelve van stonden aan te zijn teruggekeerd, onder het Nederlandsch Bestier.

Deze bezitting door eenen grootmoedigen Bondgenoot wedergegeven, zonder verwijl onder de Nederlandsche Regeering terug te brengen, was Zijner Excellentie's bevel, en onze last; dit ogenblik is daar en het is voor ons een hoogst genoeglijk gevoel, uliedcn zulks te mogen aankondigen.

Gij komt onder de Regeering en Bescherming van eenen Vorst uit Nederlandsch Dierbaarst geslagt gesprooten, bij wien gantsch Nederland in Edelen moed ontstoken zijn heil zocht, en dank zij der Goddelijke voorzienigheid vondt.

Nederlandsch Indiën aan Nederland hergeven, zal ook *Padang* in dat heil delen en zo God Zijnen Zegen schenkt tot grooteren luister dan nog voorheen geraken, zodanig is de vaste wil van Zijne Excellentie den Heere Gouverneur-Generaal, het hoogst bewind in deze gewesten in naam van Zijne Majesteit voerende.

Het gezag als Resident van dit Etablissement en onderhoorigheden door Zijne Excellencie aan onze ambtgenoot den Heer JAMES DU PUY toevertrouwd wordt ook heden door denzelve met zulke bedoelingen aanvaard, in de verwagting van in zijne pogingen daartoe, allerwege medewerking en ondersteuning te zullen ondervinden,

Regtvaardig, billijk, doelmatig tot bevordering van algemeen en bijzonder belang te zijn, als ook eene nauwkeurige waarneming der maatschappelijke plichten in overeenstemming met de algemeene en bijzondere wetten, zijn Zijne voorschriften, ten einde allen te doen delen in Zijne Majesteits bescherming die onder Hoogstdeszelfs gebied leven.

Wij verklaren voorts ter voorkoming van alle stoornis en hinder in den geregelden loop der zaken dat de bestaande wetten en verordeningen op de oeffening van het regt, de beheering en Invordering van 's Lands middelen en Geregtigheden, de Landbouw, den Handel, de vaart en andere voorwerpen van algemeen Bestier, hare volle kracht en werking behouden.

Willende en begerende wij dat dezelve door allen worden geëerbiedigd en achtervolgd, en door hen aan wien dezelver toepassing en uitvoering is toevertrouwd, uit naam en van wege het Nederlandsch Bestier worden gehandhaafd tot dat daarin nader mogt worden voorzien.

Een opdat niemand hiervan eenige ignorantie mogt pretendeeren zal deze publiek worden afgekondigd en aangeplakt ter plaatse waar zulks gebruikelijk is.

Gegeven te Padang *den 22sten Mey 1819.*

J. DU PUY,

DIBBETZ.

Toen de aflezing geëindigd was, werden de Hollandsche vlaggen geheschen onder dezelfde eerbewijzen, die bij het nederdalen der Engelsche waren gedaan.

Commissarissen ontvingen daarop de gelukwenschen der autoriteiten en ingezetenen, waarna de vergaderzaal, onder dezelfde honneurs als te voren, werd verlaten.

Van de overgave en overneming werden ondervolgende akten opgemaakt; de daarin genoemde bijlagen A, B en C liet ik weg.

The Undersigned duly authorized by William Robert Jennings Esquire, Acting Resident for all affairs of the Honorable United Company of Merchants of England trading to the East Indies, on the West Coast of the Island of Sumatra, and commanding Fort Marlborough under powers of him the said Acting Resident granted by the Most Noble the Marquis of Hastings &c. &c. &c. Governor-Generaal of British India in Council has this day restored unto the Officers duly authorized of His Majesty the King of the Netherlands (whose names are inserted in the Margin) the Settlement of Padang and its Dependencies.

Mr. JAMES DU PUY Resident, Colonel HERMAN MAURITZ DIBBETZ Knight of the royal Netherlands Military order of William, commanding His Netherlands Majestys Ship Wilhelmina, Commissioners.

The Undersigned has also this day delivered over to the said Officers the various public buildings specified and enumerated in the annexed Schedule marked A.

The Undersigned has likewise this day delivered over to this said Officers the various ordnance and Military Stores specified and detailed in the annexed Schedule marked B together with the various civil Stores as detailed in the annexed Schedule marked C.

The Undersigned has further this day delivered over to the said Officers the public Accounts of the Padang Residency, closed to this day, exhibiting a Balance of Dollars 152496.3,14 due from His Majesty the King of the Netherlands to the Honorable United English Company.

This restitution of the Settlement of Padang and of its Dependencies to His Majesty the Ring of the Netherlands is made under the Conditions of the Convention concluded between His Britannic Majesty and the Prince Sovereign of the Nederlands on the 13the day of August in the Year 1814.

Done at Padang and sealed with the Honorable Companys Seal, this Twenty Second day of May in the Year of our Lord One Thousand Eight Hundred and Nineteen.

D. DELAMOTTE, *L. S.*
Acting Resident.

We duly authorized on the part of His Majesty the King of the Netherlands have hereunto subscribed our names and have affixed our seals in acknowledgement of the restitution this day of the Settlement of Padang and of its Dependencies to His Netherlands Majesty and of our receipt of the public buildings, of the ordnance and Military Stores, of the Civil Stores and of the public accounts of Padang Residency, herein above adverted to in Articles 2, 3 and 4 and detailed in Schedule marked A, B and C and in recognition of

the Conditions and Stipulations contained in the convention concluded between His Britannic Majesty and the Prince Sovereign of the Netherlands on the 13the August 1814 as far as the same are applicable to the Settlement of Padang.

J. DU PUY.
DIBBETZ. *L. S.*

Nog denzelfden dag richtten Commissarissen eene missive aan de Regeering te Batavia, waarin van het vorenstaande bericht werd gedaan. „Het is ons”, voegden wij daaraan toe, „een bijzonder genoegen Uwe Excellentie in Rade te gelijk te kunnen berigten, dat de vreugde door de inwonenden des Lands bij deze gelukkige gebeurtenis, aan den dag gelegd, een voldoend bewijs oplevert, dat zij zulks met verlangen te gemoet hebben gezien, en dat de herstelde betrekkingen hun de aangenaamste vooruitzigten op de toekomst inboezemen.”

Intusschen waren er onder de Europeesche ingezetenen ernstige spelbrekers, wier wangedrag den als resident opgetreden Du Puy aanleiding gaf, reeds bij missive dd. 13 Juni 1819 N° 22 het nemen van maatregelen aan de Regeering in overweging te geven. Onder aanbieding namelijk van een nominatieven staat der Europeanen te Padang, erkende hij dat op een groot gedeelte hunner van Padang geboortig en meest allen van Hollandsche afkomst („ten minste van den eenen kant”, luidt het veelbeteekenend) niets viel te zeggen, „doch er zijn eenige personen”, vervolgde de Resident, „die zich thans onder de ingezetenen rekenen, alhoewel vreemde onderdanen zijnde, en sommige zelfs zonder verlof van het vorig bestuur zich hier nedergezet hebbende, deze personen noemen zich allen kooplieden, schoon bestaande meerendeels uit gewezene schippers of stuurlieden van koopvaardijvaartuigen, die om hunne crediteuren op de vaste kust van Indië te vermijden zich hier ophouden, alwaar dezelven buiten het bereik van de Engelsche regtbank zijn. Dit gedeelte van de bevolking heeft zich door deszelfs onrustig en gemeen gedrag zeer lastig gemaakt aan den Engelschen resident, die met geene genoegzame magt bekleed was om dezelven in toom te houden, of hunne ongeregeldheden te straffen, vooral daar het Gouvernement van Bengkoelen zich omtrent deze plaats weinig liet gelegen liggen; en het is in de laatste tijden zoo verre gegaan, dat de afgetreden Resident om die reden alleen zijn ontslag verzocht had.

Het is derhalve tot de handhaving van het gezag en van de

openbare rust hoogst noodzakelijk, dat hierin op eene voldoende wijze wordt voorzien door den Resident met eene genoegzame magt te bekleeden, om deze onstuimige burgers tot een goed gedrag te kunnen noodzaken, en hen voor een tegenovergestelde te kunnen straffen."

Twee dagen na dit bericht deed zich de eerste gelegenheid sinds de komst van Commissarissen te Padang op, om brieven te zenden naar Batavia, en wel met het vertrek van de brik *De Helen*. Wel was Zr. Ms. fregat *De Wilhelmina*, dat Commissarissen had overgebracht, ook reeds teruggekeerd, o. a. medevoerende het origineel van hun schrijven dd. 22 Mei over de gelukkige overneming van Padang, doch het scheepje zou nog eerst Malakka aandoen, zoodat het niet rechtstreeks voor Batavia bestemd was. Met *De Helen* nu werden o. a. verzonden het duplicaat van het rapport dd. 22 Mei, verder het schrijven dd. 13 Juni over het onrustig bestaan van verloopen sujetten, en eindelijk een breed opgezet stuk van den Resident dd. 15 Juni 1819 N° 28 over Padangs economischen toestand. Dit laatste is alzoo een authentieke bron voor de kennis van den staat der Westkust op het oogenblik dat Padang tot ons gezag wederkeerde, en uit dien hoofde van belang.

De inleiding van het rapport handelt over de onderhoorigheden van Padang. Rapporteur erkent dat zijne mededeelingen daarover zeer onvolledig waren, doch hij verschoonde dit met den korten duur van zijn gezag en de bijna ongeloofelijke bezwaren der gemeenschap. Hij zelf trouwens had aan de onderhoorigheden nog geen bezoek kunnen brengen. Het was hem wel bij zijne intrede gelast geworden om na de overneming te Padang eene reis met *de Wilhelmina* te gaan maken, doch kolonel Dibbetz, de commandant, durfde met het scheepje niet zoo aan de kusten te blijven; hij vond het meer geraden dadelijk van Padang het ruime sop te kiezen en eerst omtrent de hoogte van Atjeh het land te naderen, ten einde de reis naar Malakka te vervolgen. De Puy had hiertegen te minder bezwaar, dewijl het Engelsche gouvernement op de plaatsen ten Noorden van Padang noch militairen, noch burgerlijke ambtenaren bezat; en wat de Zuidelijk gelegen plaatsen betreft, namelijk Poeloe Chinko en Ajer Adji, wijl ze geheel buiten den koers van het schip lagen; eindelijk achtte Du Puy het volstrekt onmogelijk Padang te verlaten: "zonder den dienst geheel te doen stilstaan en alles in verwarring te laten".

Inmiddels huurde de Resident een vaartuig af, waarmede de

troepen naar genoemde plaatsen werden gezonden ter aflossing van de Engelschen; terwijl twee commissiën, ieder bestaande uit twee panghoeloes of regenten van Padang, bij 's Residents beschikking dd. 24 Mei werden uitgezonden, de een naar het Noorden en de ander naar het Zuiden, om de herstelling van het Nederlandsch gezag bekend te maken, en de in de Maleische taal overgezette proclamatie van Commissarissen op iedere plaats af te kondigen en aan te plakken. Ofschoon de regenten nog niet waren terug gekomen, waren evenwel reeds tijdingen ontvangen, waaruit bleek, dat de gebeurtenis, welke zij gingen afkondigen, eene algemeene vreugde had doen ontstaan onder de inwoners; en sommige hoofden waren reeds te Padang gekomen, anderen waren op weg, om trouw en gehoorzaamheid te verzekeren. Alleen de vorst van de zuidelijkste streek Indrapoera had zich op twijfelachtige wijze gedragen; hij was door zijn volk echter niet bemind en naar het onder Engeland nog ressorteerende Mokko-Mokko vertrokken, welke streek vroeger tot Indrapoera behoorde. Wegens het karakter van dezen zwervenden vorst zou zijn afval geen groot onheil zijn; kwam hij er toe, dan zou de Resident de Mantris of Rijks-grooten van Indrapoera aanschrijven om een nieuw hoofd te kiezen.

Ajer Bangis, waar voorheen een Nederlandsch resident verblijf hield, was door de Engelschen niet bij Padang maar bij Natal, de Noordelijkste der Engelsche bezittingen, gevoegd. Vandaar dat bij de overgave van Padang, de Engelsche resident De la Motte de Nederlandsche commissarissen had verwezen naar den Engelschen resident van Natal, aan wien dan ook de overgave was afgevraagd. Van terzijde had echter Du Puy vernomen, dat de Engelsche regeering van plan was Ajer Bangis aan te houden, op grond dat het door het Nederlandsch Gouvernement was verlaten lang vóór Padang in handen der Engelschen viel. Rapporteur had omtrent de juistheid hiervan te vergeefs onderzoek gedaan, het archief der Compagnie was geheel verdwenen en de berichten van oude lieden waren tegenstrijdig.

Kielstra brengt op bl. 10 vv. in herinnering de merkwaardige reis van Raffles en zijne echtgenoote in 1818 naar Menangkabou. Te Semawang, eene plaats gelegen nabij het punt, waar de Ombilien haar oorsprong neemt, was de Britsche vlag geplant en aldaar werden 2 officieren met 100 man, zoomede de ambtenaar Salmon achtergelaten. De Luitenant-Gouverneur van Bengkoelen was tot dezen tocht gekomen ten einde, met het oog op de

aanstaande overgave der Kust aan de Nederlanden, dezen tegen te werken, en werkelijk heeft de bekwame man succes gehad. Doch het is van korten duur geweest; ziehier wat Du Puy rapporteerde:

„Intusschen heb ik het genoegen Hoogstdezelve te berichten, dat wij vooreerst weinig te vrezen hebben van den invloed van den Luitenant Gouverneur van Benkoelen in de binnenlanden, dewijl de troepen, die hij te Semawang in het rijk van Menankabau had gelegd, ten getale van 100 man, vandaar zijn teruggekomen en men dat geheele plan schijnt te abandonneren. Den heer Salmon, die onder het vorig bestier te Padang het ambt van kollecteur der in- en uitgaande rechten bekleedde [1], was tevens door Sir T. S. Raffles in Julij 1818 aangesteld tot resident aan het hof van Menangkabau, en als zoodanig geheel onafhankelijk gemaakt van de civile autoriteit te Padang; van deze kon ik dus geene elucidatie omtrent de juiste bedoelingen van het etablissement te Samawang verkrijgen; maar het is mij over het algemeen genoegzaam gebleken, dat dezelven niet de vriendelijkste waren ten aanzien van het Nederlandsche Gouvernement. Ik zal eerstdaags eene commissie naar derwaarts zenden om den tegenwoordigen staat van zaken in het Menankabausche te vernemen, en daarna met den Kommandant raadplegen over het plaatsen eener militaire bezetting aldaar, hebbende intusschen reeds een missive gezonden aan de regenten der Tigabelas kotta's, die voorheen onder de trouwste bondgenooten van de Maatschappij werden gerekend, en wier landen aan die van Menankabau grenzen; de Panghoeloes van Pau en Kotta tenga, wier districten meer in de nabijheid zijn gelegen, hebben reeds tegelijk met die van Padang den eed van trouw en gehoorzaamheid aan het Nederlandsch gouvernement in mijne handen afgelegd".

Na deze inleiding gaat Du Puy den staat van Padang beschrijven. Ik geef nu het rapport verder in zijn geheel weder.

HET ALGEMEEN BESTIER.

Dit heb ik in eenen zeer gebrekkigen staat gevonden; — de Engelsche Regering van Bencoelen schijnt zig weinig om deze plaats bekommerd

[1] Volgens Francis (*Herinneringen*, III bl. 152) was Salmon vóór De la Motte, in 1816—17, resident van Padang geweest; vermoedelijk nam hij het ambt tijdelijk waar.

te hebben en dezelve vooral in latere jaren geheel aan zig zelve te hebben overgelaten; — zelfs de Engelsche Resident verklaart dat hij eerder tegenkanting dan ondersteuning van zijne superieuren heett ondervonden, waardoor hij allen ijver verloren heeft, zijn gezag bijna ten gronde is gegaan, en de ingezetenen zoo wel Inlanders als Europeeschen, dog vooral de laatste, zig zoodanige onbetamelijkheden hebben geoorloofd, als of de plaats zonder regering ware geweest.

Het Inlandsch Bestier van Padang is zamengesteld uit een Hoofd-Regent die de eerenaam van Towangko Panglima voert, en twaalf mindere Regenten genaamd Pangoeloes, waaruit een, Dato Bandaro getituleerd, de tweede na de Panglima is. Deze wordt verkozen door de gezamenlijke Regenten van Padang, Pau, Kottatenga, en der Tigablas kottas, doch hunne keus moet door de Europeesche autoriteit worden goedgekeurd en bevestigd; — in vorige tijden ontving dezen Hoofd-Regent zijne Kommissie van de Hooge Regeering te Batavia, doch de tegenwoordige Panglima heeft zulks onmiddelijk van den Resident gekregen zooals Uwe Excellentie uit het hier nevens gevoegde afschrift van dezelve zal kunnen ontwaren.

Zoowel de Panglima als de Pangoeloes hebben weinig gezag over het volk, en kunnen zelfs de geringste bevelen en minst belangrijke maatregelen niet zonder behulp van den Resident ten uitvoer brengen; dit ontzag en eerbied voor hunne eigen hoofden die onder de bevolking van Java heerscht, is hier geheel onbekend, en den weinigen invloed die de Regenten nog op hunne ondergeschikten hebben, schijnt eerder gegrond te zijn op de ingewortelde luiheid en onverschilligheid van het Maleische karakter, die hen de wederspannigheid in geringe zaken te moeijelijk doet vallen.

Buiten de onmiddellijke omtrek van de plaats zelve hebben zij geen magt, en niet zelden worden zelfs te Padang hunne besluiten openbaarlijk onvoldaan gelaten door degene, waarop dezelven betrekking hebben, wanneer hun eigen belang, verwaandheid of luijen aard het medebrengt om zig daartegen te verzetten.

Er is nog een Hoofd der Chinezen die echter in geen groot getal zijn; hij voert den naam van kapitein, doch heeft weinig of geen gezag over die van zijn natie, schoon hij om zulks te handhaven een vast traktement uit 's Lands kas geniet, en in alle zaken waarin Chinezen betrokken zijn de vergadering van de Regenten bijwoont.

Het volk van het eiland Nias dat zich hier ten getale van omtrent 300 heeft nedergezet, wordt insgelijks door hun eigen Pangoeloe of Regent bestuurd voor wien dezelven even weinig ontzag schijnen te hebben; deze menschen zijn de eenigste die men als koelies tot het verrigten van eenigen arbeid kan bekomen, want de Maleijer heeft over het algemeen te veel luiheid en hoogmoed om voor eenen ander te werken.

DE JUSTITIE EN POLITIE

worden op eene allergebrekkigste wijze uitgeoeffend, of liever worden dezelven niet uitgeoeffend; voor zoo verre ik heb kunnen nagaan, bestaan er geene andere wetten dan de oude gebruiken van het Land en zelfs deze zijn nergens te vinden als in het geheugen, want gedrukte of geschrevene wetboeken zijn hier onbekend, zelfs in de taal van het land.

De Regenten, waarvan onder het vorig artikel is gesproken, maken eene soort van Raad uit, dewelke alle Zaturdagen bijeenkomt, en waarvan den tijdelijken Resident als voorzitter fungeert; aan dezen Raad is toegevoegd eenen Maleische Secretaris, die tevens als zoodanig op het bureau van den Resident gebruikt wordt.

Onder de Regering van de Maatschappij is hier een Fiskaal geweest, die tevens als Magistraat fungeerde, doch dit ambt heeft gedurende het Engelsch Bestier niet bestaan.

Er wierd geen Register gehouden in de Engelsche taal, en in het Maleisch slechts eenige ruwe aantekeningen van het verhandelde bij deze vergadering voor welke echter alle zoo wel criminele als civiele zaken waren gebragt; zijnde deze de eenigste Regtbank.

Het is bijna overtollig om hierbij aan te merken, dat zaken tusschen Europeesen voorvallende niet voor dezen Raad kunnen worden gebragt, en alzoo dat in zoodanige gevallen de partijen meerendeels hun eigen rechter worden en tot allerhande buitensporigheden overgaan.

De straffen voor alle misdaden bepalen zich bijna tot geldelijke poenaliteiten; alleen wordt in ernstige gevallen de misdadigen somtijds verwezen tot publieken arbeid, voor een of meer jaren, en dit noemen zij de slaaf worden van de Kompagnie. Doodvonnissen zijn hier bijna onbekend, en zelfs de moord wordt met eene boete gestraft; de besluiten van de vergadering worden gemeenlijk naar het gevoelen van den Resident gewijzigd, dog in gevallen waar zulks strijdig is met der Regenten eigen belangen of dle van eenige hunner talrijke naastbestaanden en aanhangelingen schroomen zij niet zig daartegen te verzetten en het kost den Resident somwijlen veel moeite om tot eene beslissing te geraken met zijne begrippen van regt overeenkomende.

Het beheer van de dagelijksche politiezaken werd onder het vorig bestier toeve-trouwd aan een Inlandsch Militair Officier, genaamd kapitein Raden Tumungung, zijnde van de Maduresche Vorstelijke Familie, en deze was tevens kommanderend Officier van de Troepen; welven bestonden voor een groot gedeelte uit de zoogenaamde Boegissen die te gelijk voor soldaten en voor politie-dienaren waren gebruikt; zodat men dezelven, ware de vergelijking niet belagchelijk, *Gens d'armes* konde noemen. De meeste dezer zijn thans geene wezenlijke Boeginezen, maar inboorlingen van differente landen op Sumatra

en elders, hebbende alleen den naam van hunne voorgangers behouden; naar allen schijn bezitten dezelven weinig goede hoedanigheden doch er is hier geen keus en men moet zich, als een noodhulp, er wel van bedienen.

Ik heb dan ook daaruit een getal van 14 man met 1 Hoofd en 2 ondermandoors provisioneel in dienst genomen op hunne oude bezoldiging, om de plaats toch niet geheel zonder politie te laten totdat men in dit groot gebrek op eene meer voldoende wijze zal kunnen voorzien, zooals Uwe Excellentie zal blijken uit mijn Besluit van den 1e dezer, waarop ik Hoogstdeszelfs approbatie eerbiedig ben verzoekende.

De Regenten zelve hebben geen afzonderlijke politie-bedienden, gelijk de Mantries en Goelang-Goelangs op Java en zelfs heb ik eenigen twijfel of men hun wel eenen zoodanigen aandeel in het uitvoerend gezag konde toevertrouwen, dewijl, onder anderen redenen, dezelven beschuldigd worden, van zig gretig te laten omkoopen.

MILITAIRE ZAKEN.

Deze waren onder het vorig bestier evenals alle anderen, verwaarloosd. Het Fort, dat voorheen op de oever van de rivier stond, is sedert lang vernield geworden, schoon aan eenige overblijfselen nog den naam van Fort wordt gegeven, maar die voor geene verdediging vatbaar zijn; boveu op de Apenberg is een kleine batterij, die echter waarschijnlijk in zijnen tegenwoordigen staat van weinig dienst tegen eenen vijand zoude zijn, schoon de ligging tot eene sterkte voordeelig is.

Door den heer kommandant zijn aangeworven 26 Bengalezen en 50 Inlanders uit de door de Engelschen ontslagene troepen; dan deze zijn zonder wapens en kleding en kunnen dus, vooralsnog van weinig dienst zijn.

Kasernen voor de militairen zijn er in het geheel niet, de Inlandsche troepen van het vorig Gouvernement waren in eenige bamboesen hutten gehuisvest, geheel ongeschikt tot het logies van Europeesen, en hiermede is het op de buitenposten nog slechter gelegen.

Onze manschappen bewonen nog de civile gebouwen, waar dezelven bij het debarkeren hun intrek hebben genomen; deze zijn het tolhuis, de vergaderzaal en een oud pakhuis van welker gebruik ik dus verstoken ben, tot groot ongerief van 's lands dienst, zoo wel als voor mij zelven en voor de ambtenaren van het tolhuis-departement.

Bij de aankomst van het van Batavia verwagt wordende schip met vivres en van de Javasche en Macassaarsche prauwen, die eerstdags een groot hoeveelheid goederen zullen aanbrengen, zullen wij genoodzaakt zijn om tot het opschuren van dit een en ander, een

gedeelte der gemelde gebouwen door de militairen te laten ontruimen.

Ik heb daarom met den Heer Kommandant geraadpleegd over het oprichten van eene kazerne, en zal trachten dit werk uit te besteden. zoo als Uw Excellentie uit mijn besluit van den 11den dezer zal blijken, Ik heb echter weinig hoop van hierin te zullen slagen, vermits de enkele huistimmerlieden die hier zijn, — ongewoon aan zulk op contract werken en onvoorzien van materialen, die voor het grootst gedeelte vooraf moeten worden vervaardigd — waarschijnlijk ongenegen zullen zijn tot het aannemen van een zoo uitgebreid werk. Om hetzelfde tegen dagloon en met inkoop van alle materialen van landswege te verrigten zoude zeker zulke groote onkosten veroorzaken, dat ik mij niet geautoriseerd zoude vinden daartoe over te gaan, behalven dat er niemand hier in staat is om het opzigt daarover behoorlijk te kunnen waarnemen.

Tijdens het bestaan van de Maatschappij waren er een ruim getal ambagtslieden van allen aard, in dienst van het Gouvernement onderhouden, tot het verrigten van alle publieke werken, en wierden de voornaamste materialen van Batavia gezonden, dewijl de jatiboom op dit eiland niet gevonden wordt en het hout, dat men hier tot het timmeren gebruikt, niet duurzaam is. Metselsteenen kunnen hier gemaakt worden, dog langzaam en van geene goede hoedanigheid, en dakpannen zijn bijna onbekend; eindelijk is het ijzerwerk zoowel tot sluiting als andere doeleinden, zeer lomp in maaksel en hoog in prijs.

Het zoude dus wel wenschelijk zijn eene hoeveelheid bouwstoffen van Batavia te zenden en dat een Officier van de genie gemist konde worden om de nodige militaire gebouwen te komen oprichten, geassisteerd met eenige goede werklieden en pioniers want het koelieloon is exorbitant hoog, zijnde een kwart gulden per man daags, en dan nog zijn dezelven in geen genoegzaam getal verkrijgbaar; in vorige tijden maakte de Maatschappij gebruik van slaven, die tot dat einde, van het eiland Nias aangebragt en tot het getal van 150 à 200 onderhouden worden.

Wat de levensmiddelen voor de militairen betreft, kan men hier goed rundvleesch bekomen, tegen den matigen prijs van circa 3 stuivers het pond; daarentegen is de rijst hoog in prijs en dient van Batavia te worden gezonden, zoomede arak, zout, azijn en meel; peper, koffie en olie zijn echter alhier verkrijgbaar tegen billijke prijzen.

De Boeginesen zijn onder de inwoonders van Sumatra in groot aanzien, en de krijgsmacht van de Maatschappij bestond voor meer dan de helft uit dit volk, zijnde hetzelve wegens hunne goede militaire hoedanigheden, zeer nuttig geworden. Ik zoude daarom Uwe Excellentie in consideratie geven om in onze bezittingen op de kust van Celebes vooreerst een honderdtal Boeginezen te doen aanwerven voor den dienst van dit etablissement, alwaar dezelven even goed te gebruiken

zijn als Europeanen, en vooral op de Buitenposten, die voor dezen laatsten ellendige verblijfplaatsen moeten wezen, waar zij van alles verstoken zijnde, een bijna ondraaglijke lot moeten hebben.

Daar de Heer Kommandant Uwe Excellentie met deze gelegenheid ongetwijfeld een breedvoerig verslag zal aanbieden en natuurlijk beter in staat is Hoogstdezelve met alle verdere bijzonderheden bekend te maken, zal ik thans mijne aanmerkingen over het Militaire wezen afsluiten, en overgaan tot het verhandelen van:

FINANTIËN..

De verwagting van bij de bezitneming der Residentie, een wel voorziene kas van de Engelschen te zullen overnemen, is zoo verre van vervuld geworden, dat de afgetreden Resident niet in staat is geweest, om alle de reclames op zijn Gouvernement te kunnen voldoen Deze te kort komst wordt toegeschreven aan de groote uitgaven waarmede het gewezen etablissement door den Heer Raffles in de binnenlanden gelegd, is verzeld gegaan, en welke in het verleden boekjaar van 1 Mei 1818 tot Ult°. April 1819 hebben bedragen f 26.000, dat uit de inkomsten van Padang is gevonden.

Deze bestaan tegenwoordig alleen in de verpagtingen van amphioen, arak en sageweer, en in de gerechtigheden op den invoer en uitvoer van goederen over zee.

In het laatste boekjaar hebben deze twee takken van inkomsten opgebragt ruim 70.000 guldens, en ik heb alle redenen te veronderstellen, dat bij eene nauwkeuriger toezicht dezelven nog vrugtbaarder zullen worden — en wel met der tijd in eene aanzienlijke evenredigheid, wanneer men de thans bestaande tolhuisreglementen en pacht-conditien, naar die welke op Java bestaan, zal hebben gewijzigd. De pachten zijn op den 1sten Meij l.l. door den Engelschen Resident voor een rond jaar verhuurd, en de Pachters hebben hunne eerste termijn rigtig afbetaald, zoodat ik mij vooreerst en zonder autorisatie van Uwe Excellencie niet geregtigd vind, eenige veranderingen in derzelver voorwaarden te maken.

Intusschen heb ik op grond van het Art. 13 mijner instructie eenige wijzigingen in de bestaande verordeningen op de inkomende en uitgaande rechten daargesteld, welke Uwe Excellentie des verkiezende bij mijn Besluit van den 26 Mei l.l. zult ontwaren, en waardoor zoo ik hoop de ontvangsten van dat Departement zullen vermeerderen. Voorts vervrije ik mij bij deze gelegenheid tot dat zelfden einde een afzonderlijk voordragt te doen bij mijne missive van den 12 dezer N°. 21 waaraan ik verzoek mij te mogen refereeren.

De uitgaande rechten zullen mede in het vervolg merkelijk aangroeijen door de voortzetting van de koffij teelt, welke sterk toeneemt, in het jaar 1818 is eene hoeveelheid van 6000 pikols uitgevoerd en

het lopend jaar wordt op 12 à 15000 gerekend; en men veronderstelt dat dit in het volgend jaar zal verdubbelen, indien dit product op zijn tegenwoordig hoogen prijs blijft staan.

Direkte belastingen bestaan er hier in het geheel niet, en noch de vreemde noch de Inlandsche bevolking brengt iets van het zijne tot de goedmaking der onkosten van administratie, behalven in zoo verre als den handel door de Tolregten.

Ik moet tevens bekennen, dat ik nog niet in staat ben om te kunnen oordeelen in hoeverre andere belastingen van eenig aanbelang zouden kunnen worden ingevoerd, het aan mij behoudende om na het verkrijgen van grondiger kennis Uwe Excellencie ten dezen aanzien een vollediger berigt aan te bieden.

Intusschen kan ik Uwe Excellencie gerust verzekeren, dat het voor het Gouvernement belangrijk is, om den uitsluitend invoer en handel van zout, zoo spoedig mogelijk in te voeren, tevens den aanmaak alhier verbiedende; indien al het zout dat hier omgeset wordt, door de kooplieden van Java werd gehaald, zoude het Gouvernement door de verkoop aldaar een gedeelte der winsten genieten welke door den vrijen handel in dat zout alhier worden gemist, dog zulks is het geval niet, want het zout wordt in groote hoeveelheden van vreemde landen aangebragt en levert alleen een inkomend regt op en zelfs hierin, zoo ik verneem, wordt het Gouvernement blootgesteld aan het tekort doen van deszelfs inkomsten, door de onnauwkeurige wijze waarop de hoeveelheid bij den invoer berekend wordt, namentlijk niet bij het gewigt, maar bij maten van welker grootte geen algemeene standaard is bepaald.

Het jaarlijksch debiet van zout op deze plaats wordt thans op c. c. 300 koyangs geschat, en de prijs loopt van f 60 tot f 80 de (Javasche) koyang bij eenen ruimen invoer, doch anders wel tot 90 en 100 guldens de koyang; door het bepalen van eenen vasten en billijken prijs en het verbieden van den aanmaak, zoude zeker de consumtie grootelijks vermeerderen.

Het zal echter nodig zijn alvorens de monopolie in werking te brengen dat er alhier en op de buitenposten, pakhuizen worden opgericht tot het opschuren en debiteren van het zout, en hieromtrent zal ik de autorisatie van Uwe Excellencie afwagten.

Voorts dient de uitvoer van Java naar herwaards voor particuliere rekening door eene proclamatie van wegen Uwe Excellencie te worden verboden, zoodra het Gouvernement een voorraad naar herwaards overzendt.

PUBLIEKE GEBOUWEN, WEGEN EN BRUGGEN.

Deze zijn in eenen zeer gebrekkigen staat, daar het vorig bestier, reeds lang verwagt hebbende de bezitting te zullen moeten overgeven, geene dan de dadelijke onvermijdelijke uitgaven daartoe heeft willen impenderen.

Er is geen residentiehuis, kantoor, nog wooning voor de andere ambtenaren. De Resident genoot onder het vorig bestier P. 40 of f 80 's maands, en de kollecteur de helft zooveel voor huishuur.

Het thans door mij bewoond wordende huis, is het eenigste welke daartoe geschikt of zelfs verkrijgbaar was, en hiervoor moet ik P. 50 of f 100 betalen, hetzelve wordt te koop aangeboden, voor den prijs van P 5000, dan zoude waarschijnlijk voor wat minder te bekomen zijn, indien Uwe Excellencie konde goedvinden mij tot den inkoop van dit huis tot eene Residentswoning te qualificeeren; zooals ik bij deze eerbiedig ben verzoekende.

Er is maar één pakhuis nog in wezen en dit is klein ongeschikt en bouwvallig, zoo dat men tot het opschuren van het zout, gelijk ik hiervoren reeds heb aangemerkt anderen gebouwen zal nodig hebben, alsmede voor de militaire levensmiddelen etc. en ik verzoek mij, ten dezen aanzien te mogen gedragen, naar hetgeen omtrent de militaire gebouwen reeds is opgegeven.

Het tolhuis is klein en slechts van hout en atap gemaakt, doch kan vooreerst wel dienen en de Passeerbaan of Raadzaal heeft ook geene dadelijke vernieuwing, maar slechts eenige verbeteringen nodig.

Alleen in Padang zelve zijn er eenige kleine rijwegen, en deze zijn uit hoofde van de zanderige grond zeer slecht en vereischen een gestadig onderhoud, welke dezelve echter onder het vorig bestier wegens de onkosten hebben moeten missen; en hetzelfde is ook het geval geweest met de bruggen, waarvan er echter weinigen zijn.

Het komt mij niettemin onder welduiding voor dat de ingezetenen met billijkheid zoude kunnen worden genoodzaakt, om het hunne tot het onderhoud van de publieke wegen en bruggen bij te brengen, hetgeen zij nog nimmer gedaan hebben, en hiertoe sollicitere ik de autorisatie van Uwe Excellencie.

Tot eene kleine distantie buiten Padang aan de Noordkust kan men te paard komen, maar alle verdere reizen over land moeten door kleine wandelpaden worden afgelegd; en zelf deze zijn niet in allen saisoenen bruikbaar.

Ik heb vooreerst de wegen te Padang zelve laten schoonmaken en het hoogst nodige herstellen; dan vind ik mij *niet* gerechtigd om eenige kapitale reparatiën of uitbreidingen te ondernemen, op kosten van het Gouvernement, zonder de voorafgaande autorisatie van Uwe Excellencie te hebben verzogt en verkregen.

MARINE DEPARTEMENT.

Het Engelsch Gouvernement heeft hier geen eigen vaartuigen gestationeerd gehad, waardoor alle communicatie met de buitenposten met ingehuurde vaartuigen tegen groote kosten moest geschieden en dan nog werd deze communicatie alleen onderhouden met Poelo Chinko en Ayer-Adjie; zijnde alle de verdere plaatsen zoo wel ten Noorden als ten Zuiden volstrekt aan zig zelven overgelaten.

Door de ontstentenis van gewapende kruisvaartuigen, die ze van tijd tot tijd gingen bezoeken, en de onmogelijkheid om troepen over land te zenden kan men ligtelijk begrijpen dat op deze buitenposten de Inlanders te weinig ontzag voor de Regering hadden, om zig altijd gerust en vreedzaam onder elkanderen te gedragen en hunne onderlingen geschillen aan de beslissing van het Gouvernement over te laten, en het is dan ook gebeurd dat zelfs in de nabijheid van Padang twee partijen de wapens tegen elkanderen opvatteden, en treurige tooneelen het gevolg waren, die zelfs de rust en veiligheid van Padang in het gevaar bragten.

Ook de sluikhandel langs de kust werd op eenen uitgebreiden voet gedreven, uit hoofde van de ontstentenis aan gewapende vaartuigen om daarop een wakend oog te houden.

Ik verzoek derhalve Uwe Excellencie eerbiedig in consideratie te mogen geven, de nuttigheid van behalve Z. M. koloniale kotter de Nautilus, die toch niet overal te gelijk kan wezen, nog een of twee Kanoneerbooten tot den dienst van dit Etablissement te dispecieren.

Onder dit hoofddeel neem ik nog de vrijheid te brengen den gedanen inkoop van een schoenertje en een jol, breder vermeld bij mijn Besluit van den 12[de] dezer en waarop ik de approbatie van Uwe Exceltentie soliciteere.

DE HANDEL

is geheel vrij en wordt hier sterk gedreven, zoowel door de Europeesche als de Maleidsche en Chineesche ingezetenen. De hoofdartikelen van invoer zijn lijnwaden en andere stukgoederen en voorts amphioen van de vaste kust van Indie.

Zout, zo wel van daar, als van differente havens van Java.

Javasche en Macassaarsche kleedjes van die plaatsen respectievelijk.

De uitvoer bestaat voornamelijk in koffij, die van eene slechter hoedanigheid is dan de Javasche en in goud, dat sedert eenige jaren zeer vervalscht, en in fijnheid verminderd is geworden; de peperteelt is bijna opgehouden, sedert de koffijkultuur, aangemoedigd door den

hoogen prijs die de Amerikanen voor dit product geven, zoo aanmerkelijk is toegenomen.

Het benzoin is geen product van Padang zelve, maar wordt van de noordelijke havens aangebragt en weder uitgevoerd.

LANDBOUW.

Over dit artikel kan ik nog geen uitgebreid verslag aanbieden, hebbende daartoe eene langere ondervinding benoodigd; alleen heb ik de eer Uwe Excellencie bij deze gelegenheid te berigten, dat de groote winsten welke de Inlanders in de koffijteelt, sedert eenige jaren vinden, hun de rijstvelden hebben doen verwaarlozen, waardoor deze mondbehoefte zeer duur is geworden, tot groot ongerief voor de mindere klassen van ingezetenen.

Bij het afsluiten van dit verslag, waartoe het vertrek van de Helen mij noodzaakt, vind ik mij verpligt de verschooning van Uwe Excellencie in te roepen wegens deszelfs onvolledigheid en onvolmaaktheid.

Ik heb hetzelve in de haast moeten opstellen, bijna ontbloot van assistentie en onder de gedurige tusschenvallingen van personen van allen aard, dien ik toch niet kan afwijzen; dan ik vertroost mij, in de hoop, dat door dit voorlopig berigt hoe gebrekkig het dan ook zij de billijke verwagting van Uwe Excellencie, om eenige narigten van deze plaats en van onze positie alhier met de eerste gelegenheid te zullen ontvangen, niet geheel zal worden teleurgesteld.

De Resident van Padang,
Du Puij.

Gelijk Kielstra herinnert (bl. 19) moest in die dagen de Indische regeering hare inlichtingen over Sumatra's Westkust uitsluitend te Batavia inwinnen bij den Raad van Indië P. T. Chassé, die van 1792—17 4 opperkoopman te Padang was geweest. Deze bracht over de van Du Puy ingekomen voorstellen en rapporten, vervat in diens brieven van 22 Mei 1819 N°. 30 en van 9 tot 15 Juni 1819 N°s. 15, 16, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28 en 29, advies uit bij rapport dd. 12 Augustus 1819. Het stuk is wel uitvoerig, doch houdt bijna voor ons niets belangrijks in. Herhaaldelijk waarschuwt hij tegen vermeerdering van uitgaven, zoolang de Kust nog zoo weinig productief blijkt. Ziehier enkele punten uit zijn rapport, die verdienen gekend te worden.

Ajer Bangis was niet verlaten geweest, gelijk de Engelschen beweerden; maar in 1793 had men de bezetting, bestaande uit 4 man en 1 korporaal, zoowel als de troepen van al de andere buitenposten moeten zenden naar Padang, ten einde de hoofdplaats zooveel mogelijk in staat van verdediging te brengen. Dat men daarmede echter Ajer Bangis niet opgaf, bewees het feit, dat bij het vertrek van het garnizoen, de Nederlandsche vlag aan het inlandsch hoofd aldaar ter hand gesteld, en hem de bedoeling hiervan duidelijk gemaakt werd. Ook zou men er zeker de bezetting, tot tegengang van den smokkelhandel met Natal, hersteld hebben, ware Padang niet in 1793 in handen der Franschen gevallen, terwijl na hun vertrek slechts 14 à 15 militairen op de hoofdplaats ter beschikking bleven.

Omtrent de Justitie deelde Chassé mede, dat er seder 1782 geen fiskaal, noch Raad van Justitie meer te Padang geweest was; vóór dien tijd werd wel de eerste betaald, doch de leden van den Raad van Justitie waren ambtenaren, die uit anderen hoofde bezoldigd werden.

Magistraatspersonen waren er nooit te Padang; het bestuurshoofd droeg den titel van commandeur en vereenigde in zich de magistratuur en het militair gezag.

Nadat de Engelschen in 1781 Padang, hetwelk zij bij eene schandelijke capitulatie, herinnert Chassé, zonder slag of stoot hadden verkregen, en even schandelijk geheel geruineerd en verwoest in 1784 hadden teruggegeven op grond van het toenmalig vredestraktaat, doch tegen het verlangen van het Engelsch bestuur te Bengkoelen, kreeg het opperhoofd den titel van commandeur. In geschillen tuschen Europeanen en Inlanders of gelijkgestelden trad hij als vrederechter op, met appèl voor den Raad van Justitie te Batavia. In strafzaken werden de Europeanen op hunne kosten naar Batavia gezonden. Burgerlijke geschillen en strafzaken tusschen inlanders onderling, werden te Padang beslecht door den inlandschen Raad, die in het openbaar, onder voorzitterschap van den commandeur, krachtens de inlandsche wetten recht sprak.

Chassé was er tegen in de bestaande manier van rechtspraak verandering te brengen, wegens de groote kosten en het klein aantal Europeanen, zoomede ook, wat de politie betreft, omdat de Resident altijd de beschikking had over de militaire macht.

Over het fortje op den Apenberg, dat tot 1781 bestaan had,

toen het door de Engelschen vernield werd, teekende Chassé het volgende aan. De versterking was nooit voor eene behoorlijke verdediging geschikt geweest. Het lag onder het bereik van het geschut van eene zeer nabijgelegen hoogte, waartegen het kanon van het fortje niets kon doen; en ofschoon het buiten twijfel stond, dat men op den Apenberg, omtrent een half uur gaans zeewaarts van Padang, eene zeer geschikte versterking zou kunnen bouwen, was het even waar, dat dit niet zonder groote kosten kon geschieden, terwijl de top eerst genoegzaam vlak gemaakt zou moeten worden; bovendien zou de versterking dan nog zeer gemakkelijk door den vijand van alle gemeenschap afgesneden, en daardoor geheel machteloos gemaakt kunnen worden.

Chassé verklaarde zich mede tegen het herstellen van den post te Semawang. Raffles had slechts met dien post beoogd langzamerhand in het Menangkabousche te dringen, want tot andere militaire doeleinden was de bezetting niet geschikt; en gesteld ook dat dit wel het geval ware, dan zou dit voor de bevestiging van Padang tegen invallen van inlanders toch geen doel treffen, daar men hen niet voor zoo onnoozel kon houden, dat zij niet een voor hen te sterken post voorbij zouden trekken. Overigens achtte Chassé het streven om zich met ver afgelegen inlanders en hunne geschillen te bemoeien „eene ijdele verkwisting van menschen, geld en oorlogsbehoeften".

Rapporteur vond het verder onbegrijpelijk hoe de Resident op de gedachte was gekomen om op Celebes Boegineesche soldaten voor Padang aan te werven: „daar de ondervinding bij onderscheiden ondernemingen . . . heeft geleerd, dat dat volk daartoe niet vrijwillig te bewegen is, maar men van zulke werving zelf de ongelukkigste gevolgen gezien en ondervonden heeft".

Ook begreep Rapporteur niet, wat de Resident toch met de uitbreiding der militaire macht beoogde. In 1784 waren er in de geheele bezitting geen 100 man; in 1796 had hij, Rapporteur, niet meer gevraagd.

Mede bestreed hij 's Residents kostbare voorstellen omtrent bouwwerken. Hij achtte het voldoende, wanneer men als voorheen, en evenals ook bij de Engelschen in zwang scheen geweest te zijn, kazernen bouwde van bamboe, dubbel of met kadjang bekleed, op palen, met atap of nipa gedekt; men berekende dat die gebouwen twee jaren kunnen bestaan, vooral wanneer ze op drogen grond werden gebouwd en niet gelijk vóór hem in een z. g.

Compagnie's tuin, waar bovendien de bewoners van de dampen enz. te lijden hadden gehad.

Op even eenvoudige wijze behoorde men alle andere gebouwen op te richten.

's Residents opgave omtrent de artikelen van in- en uitvoer achtte Rapporteur onvolledig; daar als invoer o. a. de volgende artikelen vergeten waren: koper, ijzer, staal, lakens, goud- en zilvergalon, dito stoffen, fluweel, Neurenbergerwaren, galanterieën, provisiën, Javaansche tabak en kleederen, voorts Chineesche handelswaren. Zoo ook de eerst in- en dan weder uitgevoerd wordende kamfer, was en wilde kaneel.

De minder goede hoedanigheid van de koffie lag niet aan den grond, doch aan het plukken, drogen en bewerken, zoodat men het product even goed kon doen zijn als dat van Java; doch wijl zoo licht bij eenigen vredebreuk met Engeland Sumatra weer gevaar liep, was het niet geraden iets tot verbetering van het product te verrichten, "terwijl het zeker", voegde deze gewezen Compagnie's dienaar er aan toe, "voor de Javasche markt vorderlijk is, dat de koffij van buiten dit eiland (Java) slegter bereid blijve".

Rapporteur kon niet aannemen, dat de achteruitgang van de rijstcultuur moest toegeschreven worden aan de toewijding der bevolking voor de koffiecultuur; veeleer was zij te wijten aan eene algemeene verwaarloozing van den landbouw over de laatste vier en twintig jaren onder het Engelsche bestuur. "Voor dien tijd werd Benkoelen meest uit het Padangsche gevoed, zoowel wat rijst, als hoenders, eendvogels, eieren en andere levensbehoeften betrof; zijnde het steeds een van de levendigste pligten voor het opperhoofd te Padang en als het geschikste middel om rust en vrede onder de inlanders te bewaren, beschouwd geweest, dat hij een wakend oog op den padybouw vestigde; want rijst is het eenigste door geen ander leefmiddel bij mogelijkheid op den duur te vervangen voedsel van den inlander, dus is het gebrek daaraan voor hem niet te vervullen." Rapporteur achtte het dan ook noodig "dat de Resident zooveel immer mogelijk de inlanders in hun eigen welzijn, zooals dat voorheen geschiedde, tot de pady- of rijstteelt aanmoedigde en hun steeds daartoe en bij tijds aanzette, want den aard dezer menschen over het algemeen is zoodanig, dat zij zelf om tot waar voordeel en bestaan te werken dit noodig hebben."

Van een onderzoek naar gronden tot verkoop en verhuur aan particulieren verwachtte Rapporteur niet veel, in aanmerking nemende, dat:

„Padang en onderhoorigheden wel de lengte langs strand van 40 à 50 uren bereiken, doch in breedte op het breedste geen drie kwartuur meten.”

Rapporteur verklaarde zich tegen het aankoopen van landswoningen, wijl men dan allerlei onkosten aan verbeteringen, witten, enz. had, uitgaven, die bij het huren van woningen niet of in mindere mate plaats vonden; ook wees hij op de schade, die te Padang aardbevingen aan vastigheden veroorzaakten.

Dat ook de ingezetenen wel konden bijdragen aan onderhoud en verbetering der wegen, die van ouds door de zanderigheid van den bodem slecht waren en ook smal, erkende Rapporteur, doch hij meende dat vooreerst niet de door den Resident aanbevolen wijze ten deze gevolgd moest worden; „maar wel zooals in de Bataviasche ommelanden geschiedt, dat een ieder de voor en over zijn erf en land liggende weg kon onderhouden in een zooveel mogelijk steeds bruikbaren staat en dat vervolgens de Resident een voorstel wegens het onderhouden en des noodig herbouwen der vereischte en daar aanwezig zijnde bruggen, benevens de omschrijving van dier lengte en breedte behoort te zenden.”

Rapporteur herinnert er aan, dat de Resident in een brief van 15 Juni 1819 N° 30 er op gewezen had, dat de Engelsche resident te Padang genoot f 1080 's maands traktement, „en dat dezelve als een vast ambtenaar van de Compagnie voor deputationongelden nog f 20, denkelijk daags, want dit vindt men niet aangeteekend, heeft genoten.” Wijl Du Puy verklaard had, niet zonder deze *deputation allowance* van zijn traktement te kunnen bestaan, was door hem inlichting gevraagd, hoe zijn inkomen behoorde geregeld te worden. Chassé adviseerde nu, dat het traktement gelijk moest zijn aan dat der residenten op Java, benevens f 100 huishuur 's maands zonder meer.

De Regeering beschikte bij bij hare resolutie van 4 October 1819 N° 3 op de gedane voorstellen. Het stuk is zeer uitvoerig, doch ik geloof dat met de mededeeling van het volgende kan volstaan worden.

Art. 1. Het door Commissarissen met betrekking tot de overgave verrichte werd goedgekeurd.

Art. 4. „In afwachting van nadere berigten voor informatie aan te nemen, dat het onder Padang behoord hebbende etablissement Ayer Bangies, niet in de teruggave van die bezitting is begrepen, en dat van de Engelsche zijde wordt beweerd dat hetzelve onder Nattal behoort en in het jaar 1795 door het toenmalige Hollandsch bestuur is verlaten geworden”.

Art. 6. „Den Resident van Padang aan te schrijven om na een voorafgaand naauwkeurig onderzoek op te geven of, en zoo ja, welke directe belastingen te Padang en onderhoorigheden zouden kunnen worden ingevoerd, zonder drukking van de ingezetenen”.

Art. 10. De militaire zaken, waaronder ook de quaestie over het wederbezetten van Samarang, werden in advies gehouden.

(Vandaar de nadere resolutie van 6 November 1819, vermeld bij Kielstra, bl. 23.

art. 12. „Den Resident van Padang aan te schrijven om op te geven, welke geschikte middelen zouden kunnen worden aangewend om van de nog onbebouwde gronden aldaar, het meeste nut te trekken, door eene uitgifte aan particulieren, bij verkoop of verhuur, dan wel door andere maatregelen.”

art. 14. De aanstelling van eenige ambtenaren werd goedgekeurd. A. de Nys van Groll was aangesteld tot secretaris op eene bezoldiging van f 300; H. Lantzehr en Volmer waren geworden posthouders te Ajer adjie en Poeloe Chinco op f 20 traktement; A. van den Berg was opgetreden als ontvanger der inkomende en uitgaande rechten.

Eindelijk handelde het laatste art. 16 over de onstuimige burgers. De beslissing luidde aldus:

„Ten aanzien van de te Padang aanwezende onrustige Europeesche ingezetenen en de pogingen, door hen tijdens het Britsche bestuur gedaan om zich aan het gezag van de plaatselijke autoriteit te onttrekken, den Resident van Padang te kennen te geven, dat het geven van speciale voorschriften op dit stuk voor onnoodig wordt gehouden, als zijnde de omvang van de magt der residenten met genoegzame duidelijkheid in de reglementen aangewezen en bijzonderlijk in het derde Hoofdstuk van het reglement op het beleid der Regeering in Nederlandsch-Indië, waartoe bij deze wordt gerenvoyeerd.”

Wij lazen, dat door den Resident een nader onderzoek met betrekking tot de directe belastingen in het vooruitzicht was gesteld. Chassé had in zijn advies daarop gewezen en aanbevolen, dat de Resident alsnog hierover eene aanschrijving zou ontvangen, doch er tevens het volgende bijgevoegd:

„Mijn gevoelen strekt zich daaromtrent niet zeer in het voordeelige,

wordende ik daarin gehinderd door de mij bekende armoedige staat van meest al die menschen, en dat er niemand vastigheden van eenige aangelegenheid aldaar bezit, uitgezonderd de woonhuizen, welke nog wegens de veelvuldige aardbevingen meest met stroo gedekt, voorts over het algemeen zeer bekrompen gebouwd en bouwvallig zijn, levende en onderhoudende die kustbewoners zich grootendeels met en door den handel, welke nog, zoo niet geheel, veelal op schuld gedreven wordt."

Het gevolg was, dat, naar wij zagen, art. 6 der resolutie van 4 October 1819 den Resident uitdrukkelijk opdroeg over het invoeren van directe belastingen te adviseeren. Kielstra teekent hierop aan (bl. 20):

"Aan deze opdracht schijnt echter geen gevolg te zijn gegeven totdat, zooals beneden blijken zal, de quaestie van scheepvaart, handel, belastingen enz. ter Westkust van Sumatra in 1822 in het bijzonder ter sprake kwam."

Hierin vergist zich echter de geachte schrijver. Ziehier de zaak.

Uit 's Residents rapport hebben wij gezien, dat hij geen gevolg had gegeven aan de opdracht om met de *Wilhelmina* de onderhoorigheden van Padang te bezoeken. Chassé had in zijn advies dientengevolge aanbevolen, dat alsnog de Resident zou worden aangeschreven: "dat zulks desniettemin als nuttig werd geacht en dat ook verwacht wordt, dat hij die rondreis naderhand zal gedaan hebben of nog doen zal. Voorts dat hij te gelijk bij die gelegenheid de volle ervaring van deze staat en toestand der landen en bewoners onder het Nederlandsch gebied ter Westkust van Sumatra zal verkregen hebben of nog bekomen."

Dientengevolge was bij art. 5 van de zooeven vermelde resolutie dd. 4 October 1819 den Resident te kennen gegeven:

"Dat genoegen wordt genomen in de door hem opgegevene redenen, waarom hij geen gebruik heeft gemaakt van Z. M. fregat *Wilhelmina* tot het bezoeken der buitenposten onder zijne residentie behoorende, doch dat hem desniettemin wordt aanbevolen om dezelve bij de eerste gelegenheid te gaan opnemen."

Hetzij dat de Resident reeds vóór de ontvangst dier resolutie uit eigen beweging zich op reis had begeven, hetzij dat, hetgeen waarschijnlijker is, de oorzaak der late ontvangst van dat stuk, gedagteekend trouwens van Soerabaja, uitsluitend aan de slechte gemeenschap moet worden geweten, zooals Kielstra op bl. 24 doet, zeker is het, dat toen hij eerst in *April* 1820 de resolutie van 4

October 1819 ontving, hij gereed stond naar Batavia te gaan ter bespreking van dienstaangelegenheden. Vandaar dat hij op art. 6 van advies diende bij een schrijven, gedagteekend *Batavia* 14 Augustus 1820.

Hij deelt nu daarin het volgende mede.

Aangezien de resolutie hem eerst kort voor zijn vertrek van Padang was geworden, had hij weinig tijd gehad tot het doen van de noodige onderzoekingen, zoodat Rapporteur zich nog niet in staat achtte een definitief voorstel te doen. Hij meende echter reeds aanstonds te kunnen mededeelen, dat de bevolking der Westkust nog te onbeschaafd en te arm was om eenige noemenswaardige belasting te kunnen dragen. De staat van den landbouw was verre van gevorderd; met moeite werd de benoodige rijst voor eigen voedsel gekweekt, en ofschoon dit gebrek eerder aan het volkskarakter dan aan den aard van het land viel toe te schrijven, was het niettemin een beletsel voor het wettigen eener grondbelasting. Bovendien waren de menschen ongewoon aan directe belastingen; wel is waar werden zij vroeger verplicht hun peper en andere producten aan de Compagnie te leveren; doch zij ontvingen daarvoor betaling, zij het ook eene zeer geringe, zoodat deze levering als eene handelstransactie beschouwd werd.

Alleen van de koffiecultuur, waaruit de inwoners in sommige distrikten een redelijk groot voordeel trokken, zou men wellicht eene belasting kunnen heffen, doch dit nog vereischte nauwkeurig onderzoek en rijpe overweging, daargelaten dat men hierdoor een deel der bevolking verplichtingen zou opleggen, waarvan de overigen waren vrijgesteld. Rapporteur behield zich voor, hierover nader afzonderlijk te adviseeren, doch gaf alvast in overweging de volgende directe belastingen, als niet drukkend voor de ingezetenen in te voeren:

1. Het hoofdgeld der slaven;
2. de belasting op de geschatte waarde van vastigheden;
3. idem op de overdracht ervan;
4. eene contributie tot onderhoud van de op bl. 20 door Kielstra vermelde burgerwacht.

De drie laatste moesten alleen van Europeanen en Chineezen worden geheven, welke toch geene andere belastingen betaalden.

Als belasting op de geschatte waarde der vastigheden stelde hij voor op 1 pCt. 's jaars en die op de overdracht op 5 pCt. van den koopschat.

Bij een nota, gedagteekend Batavia 15 September 1820, lichtte hij deze belastingcijfers aldus nader toe. De huizen en andere gebouwen te Padang waren, met uitzonderingen van een viertal, samengesteld uit hout, bamboe, enz. en hadden dus wel minder waarde dan steenen gebouwen; een half percent, zooals elders was gewettigd, zou alzoo weinig opbrengen. De gebouwen waren ook veel minder duurzaam en brachten dientegenover niet zoo dikwijls de belasting op als steenen huizen. De waarde van de uit tijdelijk materieel opgerichte huizen was onderhevig aan eene meer spoedige vermindering dan die van solieder gebouwde huizen, zoodat de belasting wat hoog diende te zijn, daar ze bijna ieder jaar geringer werd. En wat betreft de 5 pCt. overdracht, in vroegere tijd bestond dit belastingcijfer te Padang ook. Het aantal huizen te Padang was gering; men had weinig keus en de huizen veranderden dikwerf van eigenaren, omdat niemand zijne fondsen in dergelijke gebouwen wilden beleggen, zoodat de gaanden en komenden wel verplicht waren de woningen te koopen, daar men ze niet wilde verhuren.

Wat den slaventax aangaat, die zou bepaald kunnen worden op een daalder of f 2 per hoofd 's jaars, en de helft bij overgang van eigendom.

Ten aanzien van de contributie voor de burgerwacht werd aanbevolen voor Europeanen f 3, voor een afstammeling, niet in de wacht dienstdoende f 2, en voor een Chinees f 1.

Eindelijk begrootte de Resident de opbrengst op f 10000 's jaars.

Hierop is gevolgd de resolutie van den 14 September 1820 n°. 5, luidende als volgt:

Gelezen eene missive van den thans alhier aanwezigen Resident van Padang J. Du Puy d.d. 14 Augustus jl., daarbij ter voldoening van § 6 der resolutie van den 4 October j.l. n°. 3 zijne gedachten mededeelende ten aanzien van de directe belastingen welke te Padang zouden kunnen worden ingevoerd.

Waarop gedelibereerd zijnde, is goedgevonden en verstaan te bepalen dat de volgende directe belastingen, te Padang zullen worden ingevoerd:

1°. Een jaarlijksch hoofdgeld van een reaal of twee gulden indisch van elken lijfeigene boven de acht jaren en voorts eene belasting van een gulden bij den overgang van eigendom van elken slaaf, die aan het hoofdgeld subject is.

2°. Eene jaarlijksche heffing van een ten honderd van de getaxeerde

waarde van alle huizen, erven en tuinen het eigendom van Europeanen, derzelver afstammelingen of Chinezen.

3°. Eene geregtigheid van 5 ten honderd bij de overdragt van alle vaste goederen behoorende aan Europeanen, derzelver afstammelingen of Chinezen, te betalen van de koopschat of wel van de getaxeerde waarde.

4°. Eene contributie voor het onderhoud der burgerwacht, waarvan zal worden betaald door elken Europeaan . . . . f 3.—
door elken afstammeling van Europeanen niet in de wacht dienstdoende . . . . f 2.—
En door elken chinees . . . . f 1.—

Wordende de Hoofddirectie van financiën aangeschreven om den Resident van Padang ten aanzien van de drie eerstgemelde belastingen onder nadere goedkeuring van het Gouvernement te voorzien van zoodanige voorschriften, als zullen noodig zijn om hem in staat te stellen dezelve op eenen gelijkmatigen voet met hetgeen op Java bestaat, te heffen, met in achtneming echter van dien trap van eenvoudigheid, die de mindere uitgestrektheid van de residentie Padang gedoogen zal.

Nog eene kleine aanvulling op dezelfde bl. 20 van Kielstra's opstel. Daar staat dat bij publicatie van 6 September 1819 de haven voor Amerikaansche en andere vreemde schepen werd opengesteld *en wel op advies van het lid van den Raad van Indië Chassé.*

Dit is wel juist, doch het initiatief er toe nam Du Puy, blijkens zijn voorstel dd. 12 Juni 1819 N° 21. Hij wees er op, dat de Amerikanen door de Engelschen van den handel waren uitgesloten geweest.

„Het verbod", schrijft hij, „is een gevolg geweest van het commercie-tractaat tusschen het Koningrijk van Groot-Brittannië en de Vereenigde Staten, waarbij de schepen der laatste alleen tot de hoofdhavens van Britsch-Indië waren toegelaten, waarschijnlijk met oogmerk om den Engelsche handel te bevoordeelen, waarin te voren de Amerikanen een zeer groot aandeel naar zig toe hadden getrokken."

„Tot staving mijner voordragt", vervolgde de Resident, „meen ik het nog te mogen aanhalen, dat het verbod in quaestie meer in naam dan indedaad bestaan heeft, dewijl de Amerikaansche

schepen te Padang niet binnengelaten zijnde, zig in inlandsche havens in de nabijheid ophielden en aldaar de producten uit . . . inlandsche vaartuigen overnamen, die tot dat einde van Padang waren gezonden, en voor de *Northern Ports* waren uitgeklaard."

Eindelijk stelde hij in het algemeen voor dat vreemde schepen vrij zouden worden toegelaten. Hierop had Chassé geadviseerd:

"dat onverwijld de vaart en handel op Padang en onderhoorigheden vrij en zonder eenige bepaling voor alle natiën worde geopend, evenals dat in 1793 door het Nederlandsch gouvernement geschied is."

Uit deze adviezen is bovenvermelde publicatie voortgevloeid, welke werd afgekondigd in Staatsblad 1819 N° 67.

Op bl. 21 schrijft Kielstra het volgende:

"Zooals bekend is, had de Oost-Indische Compagnie in de 17e en 18e eeuw veelvuldig contracten aanggegaan met de langs de kant gelegen landschappen, waarbij zij de bevolking zooveel mogelijk haar monopoliestelsel opdrong en daarentegen de verplichting op zich nam, deze aan de zeezijde tegen hare vijanden te beschermen. Bij geene dier contracten werden de Sumatranen als onderdanen der Compagnie, doch verleer als bondgenooten beschouwd."

"Aan deze contracten wijdde Du Puy in 1820 zijne aandacht. Vele daarvan waren niet meer in de archieven aanwezig, alle waren in grootere of mindere mate verouderd. Du Puy wenschte die contracten te vernieuwen, doch vroeg deswege, bij missive van den 17e Augustus 1828, de bevelen der Hooge Regeering."

"Om den geest der toenmalige regeering te doen kennen is het niet zonder belang te weten, welke beslissing door haar, op advies van de Raden van Indie Chassé en Mr. H. W. Muntinghe, bij resolutie van den Gouverneur-Generaal in Rade van 3 Januaai 1821 n° 20, genomen werd."

Hierop laat de schrijver den inhoud der resolutie volgen. Doch tegen de gewoonte geven de *overwegingen* dier resolutie al zeer onvolledig den inhoud dezer adviezen terug en staat en dan ook hiervan weinig anders in, dan wat Kielstra hierboven mededeelt.

Nochtans zijn de adviezen zelve voor een deel van belang met het oog op hetgeen daarin wordt medegedeeld over de koffiecultuur: zoowel Du Puy als Muntinghe leveren ten deze bijdragen, die voor de geschiedenis der cultuur op Sumatra's Westkust niet zonder gewicht zijn.

Volgens de resolutie [1] van 3 Januari 1821 n°. 20, door Kielstra op bl. 21 vermeld, moesten o. a. de volgende beginselen door den Resident worden in acht genomen bij het aangaan van overeenkomsten of het opstellen van instructieve voorschriften ten behoeve van inlandsche hoofden, enz.

a. De cultures en handel zijn, tegen betaling der reeds ingevoerde of nader in te voeren belastingen geheel vrij, behoudens de reeds bestaande en hieronder nader te noemen restrictiën. Het Gouvernement verlangt geene leverantiën van producten hoegenaamd, en laat aan de planters de vrije beschikking over de vruchten hunner nijverheid;

b. Tot welzijn der bevolking zullen de hoofden haar zooveel mogelijk aansporen tot het uitbreiden der koffiecultuur en vooral om die cultuur geregeld en met zorg te beoefenen (volgen nog enkele aanwijzingen omtrent het planten van schaduwboomen en de plantwijdte der koffieheesters);

c. Aan de hoofden zal worden betaald eene premie van een kwart gulden voor elken pikol koffie uit hunne districten afgevoerd;

d. Bij de verkiezing van nieuwe hoofden zal bijzonderlijk ook gelet worden op den minderen of meerderen graad van ijver, waarmede de sollicitanten de koffiecultuur hebben behartigd („Uit deze § blijkt wel de weinige bekendheid der Indische Regeering destijds met de volksinstellingen op Sumatra's-Westkust," meent Kielstra blijkens noot 2 bl. 22);

e. De hoofden zullen zorgen dat al het product ter markt gebracht wordt te Padang, en zullen aanteekening houden van het getal koffieboomen in elk district, enz.

Ziehier nu hoe de Regeering aan deze voorschriften is gekomen.

In de door Kielstra op bl 21 vermelde missive dd. 17 Augustus 1820, waarbij de Resident o. a. het welmeenen der Regeering had gevraagd over hetgeen den hoofden enz. moest worden voorgeschreven met betrekking tot de verplichte leverantiën, leest men het volgende:

Bij de meeste der oude contracten is bedongen dat de peperteelt met ijver zoude worden voortgezet. en het product, zoo wel als alle andere handelswaren, voortbrengselen van het land, geleverd aan

[1] „Van den Gouverneur-Generaal in Rade." Dit behoeft er echter niet bijgevoegd te worden. *Resolutiën* waren steeds *in Rade*: zie Van Deventer's Landelijk stelsel, deel II, bl. 141.

de Maatschappij tegen behoorlijke prijzen: jaarlijks werd eene opname der tuinen gedaan van wege het Gouvernement om toe te zien dat dezelven in behoorlijken staat werden onderhouden, en geen bedrog met de leverantie gepleegd. Op deze wijze heeft men aanzienlijke hoeveelheden peper ingezameld, waarmede de Maatschappij een voordelig handel dreef naar Europa.

Die pepertuinen bestaan niet meer, en het zoude moeielijk, zoo niet onuitvoerlijk zijn dezelven weder daar te stellen; ook is de peper thans geen zeer voordelig artikel van handel, daarentegen is de koffijteelt, welke in verscheidene districten ten zuiden van Padang de peper reeds heeft vervangen, en waarschijnlijk met gepaste aanmoediging bijna algemeen zoude kunnen worden ingevoerd, veel gemakkelijker als een voorwerp van cultuur, en voordeliger als een tak van handel.

Men zou dus bij de nieuwe contracten kunnen bedingen het voortzetten van de koffij-culture instede van die van peper, zulks als eene voorname verpligting aan de Hoofden opdragende, en hen zelfs in stede van andere toelagen beloovende eene geringe premie, op de uit hunne respectieve districten naar Padang ter markt gebragte hoeveelheid.

Dan of het met de belangens en vooral met de grondbeginselen van de tegenwoordige regering zoude overeenstemmen om nu, gelijk te voren door de Maatschappij ten aanzien van de peper werd gedaan, van de planters te eischen het leveren van het geheel product van hunne koffij-tuinen aan den Lande tegen eene bepaalde prijs, is eene punt welker's beoordeeling ik liever aan Uwe Excellencie zoude willen overlaten; het is echter mijn plicht Uwe Excellencie bekend te maken met de consideratien welke voor en tegen eene terugkeer tot het oude stelsel zijn pleitende.

Het aandeel welke den Lande door eene zoodanige bepaling in den Padangsche handel zou verkrijgen zoude in der tijd nog al aanzienlijke voordelen opleveren, het is mij thans niet mogelijk een definitief berigt over den staat van de koffij cultuur aan te bieden, daar de kommissie, uitgezonden om zulks op te nemen, niet naar Padang was teruggekeerd bij mijn vertrek van daar; uit de boeken van het Tolhuis over het jaar 1819 echter, blijkt dat er eene hoeveelheid van ruim acht duizend Pikols in dat jaar is uitgevoerd geworden; de opbrengst van het loopend jaar wordt op twaalfduizend Pikols geschat, en de aanplanting wordt sterk voortgezet, zoodat er met reden eene jaarlijksche vermeerdering van den oogst kan worden vooruitgezien, de koffij zelve is van gelijke hoedanigheid als die van Java, schoon de verkeerde wijze van behandeling eene vermindering van dies waarde in den handel veroorzaakt.

Er zijn te Padang geen andere voordelen van den landbouw te verwachten; een stelsel van grondbelasting, gelijk aan dat welk te Java

bestaat, is met de geestgesteldheid van het volk, en de aloude plaatselijke inrigtingen onbestaanbaar; de belastingen op den handel, het debiet van zout en de verpachtingen zullen naar het tegenwoordige te berekenen genoeg opleveren om de plaatselijke uitgaven te bestrijden; men behoeft dus niet te vrezen, dat Padang in vreedzame tijden een lastpost zal worden, doch verlangt men dat deze bezitting eenige noemenswaardige finantieele voordeelen voor den Staat opleveren, zal men die uit andere bronnen moeten zoeken, waaronder eene verpligte leverantie van koffij als voornaamste moet worden gerekend.

Aan den anderen kant, moet men in aanmerking nemen dat de koffijtuinen vrijwillig zijn aangelegd zonder bemoeijenis van het Gouvernement, door en ten behoeve van den gemene man; dat hij ook gedurende eenige jaren het volle genot van zijn oogst zonder eenige korting, heeft behouden; dat het weder handhaven van de oude bepalingen, na eene tusschentijd van bijna dertig jaren, gedurende dewelke de bevolking van de Westkust bijna zonder regering, en altijd zonder verpligtingen is geweest, zeer moeielijk zoude zijn, en niet zonder dwang, naar allen schijn, zoude kunnen geschieden, dat zulks eerder eene stremming dan aanmoediging in de culture zoude veroorzaken, dat men veel gemakkelijker eene belasting kan heffen bij den uitvoer, en eindelijk dat het Gouvernement thans geen handel drijft in de lijnwaten, opium etc. die te voren in ruiling voor de peper waren gegeven.

Eene geringe belasting op het getal vrugtdragende boomen, zoude mogelijk kunnen worden daargesteld in plaats van de gedwongen leverantie, doch zelfs dat zoude zeer moeilijk wezen, uit hoofde van de plaatselijke gesteldheid, behalven dat de perceptie in loco zoude moeten geschieden en aldus zwaare onkosten veroorzaken; de uitgaande rechten worden geheven op den zetel van de residentie, zonder moeite en zonder gevaar, en worden betaald door den koopman; hij geeft wel is waar zooveel minder aan den planter, als hij aan het Gouvernement moet opbrengen, doch de belasting blijft voor deze verborgen, hij verkoopt zijn product aan wien hij verkiest, en voelt geene regtstreeksche bemoeijenis van het Gouvernement.

Uit deze consideratien vermeen ik te kunnen en moeten afleiden dat het beter en doelmatiger zoude zijn, onder de tegenwoordige omstandigheden, om den planter het vrij genot te laten behouden van zijn product, mits hetzelve naar Padang brengende en aldaar te heffen eene belasting op den uitvoer, gelijk gesteld met die welke te Java bestaat.

Het tegenwoordig regt op de uitvoer van koffij is 6 ten honderd, hetgeen, op de gewone marktprijs van de koffij te Padang gerekend, bedroeg voor het jaar 1819 omtrent f 1.20 de Pikol zoodat de invoering van de Javasche belasting bij den uitvoer, inderdaad eene aanzienlijke vermeerdering zoude wezen.

Bij eene overlating van de koffijteelt en handel aan den geest van particuliere onderneming, zoude men echter eenige maatregelen kunnen daarstellen om de behandeling en alzoo de hoedanigheid van de koffij zelve te verbeteren, hetgeen waarschijnlijk een gunstig gevolg zoude hebben zoo voor de algemene als bijzondere belangens.

De boomen worden thans bijna in het wild geplant, zonder eenig regard te slaan op den aard van den grond, de tijd van het jaar of andere omstandigheden; de tuinen worden bijna nooit schoongemaakt, de vruchten worden geplukt eer zij tot rijpheid zijn gekomen, vervolgens in de zon gedroogd, en eindelijk in rijstblokken gestampt, al het geen, zoo ik vermeen, zeer nadeelig is voor de hoedanigheid en het behoud van de oogst.

Indien de Sumatrasche koffij op dezelve wijze werd geplant, onderhouden en behandeld als de Javasche, zoude dies hoedanigheid waarschijnlijk dezelve evenaren, alsdan zoude dezelve meer gezocht worden als een voorwerp van handel, eene hoogere prijs in de markt halen, en hierdoor den landman worden aangemoedigd de cultuur uit te breiden, en zich toe te leggen op dezen vrugtbaren tak van landbouw.

Met dit oogmerk vermeen ik dat eene proef zoude kunnen worden genomen van eene Gouvernements tuin, in het midden zooveel mogelijk van de particuliere culture, aan te leggen, door eenige familiën uit de Preanger Regentschappen, of elders, bekend met de planting en behandeling van koffij op de Javasche wijze: deze menschen zouden zich aldaar onder de onmiddellijke bescherming van den Rresident moeten nederzetten, onder de belofte van de helft van het product voor hunne arbeid te zullen genieten, en intusschen door het Gouvernement te zullen worden onderhouden, met geringe toelagen in geld, rijst en zout.

Men kan vervolgens naar den uitslag van deze proefneming besluiten de koffijteelt voor 's Lands rekening aldan niet te doen voortzetten, intusschen vermeen ik te kunnen veronderstellen, dat de oprichting van eene zoodanige kleine etablissement een gunstig gevolg zoude hebben op de Sumatrasche koffijteelt en handel.

De daartoe te gebruiken personen dienen echter met hun vrije verkiezing en op kosten van den Lande, te worden overgezonden, en door een à twee van hunne geringere Hoofden te worden verzeld met de noodige werktuigen.

In geval Uwe Excellencie mogt goedvinden, eene zoodanige proefneming te laten doen en alzoo de verzending naar Padang van de de noodige lieden als boven te laten geschieden zal ik mij nader vereeren Hoogst dezelve een bepaald voorstel aan te bieden, over de meer bijzondere punten wegens hunne onderhoud, enz.

Eene jaarlijksche opname van de koffijtuinen van 's Gouvernements

wege zoude ook nuttig zijn ter uitbreiding en verbetering van de koffijteelt, alsmede tot het inwinnen van nauwkeurige informatien wegens den opbrengst van elk district, om te kunnen nagaan of het geheel product naar Padang word ter markt gebragt dan wel gedeeltelijk ter sluik naar Bencoelen of elders uitgevoerd.

Eene verdere aanmoediging zoude kunnen worden daargesteld door de inlandsche hoofden belang te doen voelen bij de uitbreiding van de culture, hetgeen zoude te bewerken zijn door het uitreiken van eene kleine premie aan dezelven op de hoeveelheid koffij uit hunne districten ter markt gebragt, en door het verklaren dat bij de verkiezing van hunne opvolgers zal worden gelet op de meerdere of mindere nijverheid welke de respectieve candidaten in het voortzetten van de koffijteelt betoond hebben.

De toelage op de kofffijleverantie zoude tevens dit nut hebben, dat de inlandsche hoofden zich zelven daardoor eenigsints als bezoldigde dienaren van het Gouvernement zoude beschouwen, hetgeen een stilzwijgend, doch zeker werkend middel zoude zijn, om aan den invloed van het Europesch bestuur die noodige versterking te bezorgen, waarvan hetzelve sedert bijna dertig jaren ontbloot is.

Ten aanzien van de hoegrootheid van eene zoodanige toelage, vermeen ik dat een stalie of 7½ stuivers p. pikol vooreerst voldoende zoude wezen; hetgeen bij de invoering van de Javasche uitgaande regten geene groote opoffering voor den Lande zoude veroorzaken.

Er volgen dan nog eenige korte beschouwingen over andere onderwerpen, zoodat bijna het geheele advies over de koffiecultuur handelt.

De Regeering stelde dit stuk in handen van de leden van den Raad van Indië Chassé en Muntinghe, die rapport uitbrachten dd. 18 December 1820. Het stuk is door eerstgenoemde gesteld en evenals al de adviezen van Chassé ongenietbaar door het slechte Hollandsch en noodelooze langwijligheid; zoo heeft hij b. v. de gewoonte de voorstellen, waarop hij moet adviseeren, nagenoeg geheel in zijn advies eerst weer op te noemen, waardoor wel het zijne eenigszins omvangrijk, doch naar waarheid dikwerf weinig beduidend wordt. Volgens het advies van 18 December 1820 hadden de beide Raadsleden bezwaar tegen het aanleggen van een modelkoffietuin door Javanen, doch terwijl Chassé o. a., in overeenstemming met 's Residents voorstel aanbeval:

„om de koffijplanting en handel op Sumatra's Westkust of Padang en dies onderhoorigheden geheel vrij en aan particulieren over te laten, mits zij dat voortbrengsel op Padang brengen, ten

einde van daar na betaling der uitvoerregten, gelijk aan die men op Batavia betaald, vervoerd te worden", —

voegde Muntinghe bij het collectief advies eene afzonderlijke nota waarin hij "ten aanzien van de beheering der koffijculture" het volgende opmerkte:

Dat ofschoon ik op de verzekering van den resident van Padang zeer gaarne wil aannemen, dat op dit oogenblik de westkust van Sumatra niet geschikt is om eene landelijke belasting evenals Java op te brengen, ik echter niet kan toestemmen, dat eene verpligte leverantie van de koffij, zooals tevoren van de peper, het eenige middel zoude zijn, waardoor de reeds bestaande inkomsten van het Gouvernement zouden kunnen worden vermeerderd.

De koffijculture toch op de Westkust van Sumatra, zooals zij thans bestaat, en zooverre als zij tot nu toe gebragt is, is hare oorsprong alleen verschuldigd aan den vrijen handel en aan de mededinging der koopers, die daaruit is geboren.

De vernietiging dan van deze mededinging en de bepaling, dat de koffij, evenals te voren de peper, uitsluitenderwijze aan het Gouvernement zoude moeten geleverd worden, tegen vastgestelde prijzen, is te voorzien dat alle lust tot voortzetting van die cultuur in het vervolg zoude uitdoven, en dat gevolgelijk deze nieuwe bron van inkomsten van het Gouvernement weldra weder zoude zijn opgedroogd. Het voorgestelde middel zoude dus in dezen, het doel zelve indertijd te niet doen; en het voorstel mag dus uit dien hoofde te regt ondoelmatig worden genoemd.

Doch gesteld zelfs dat deze objectien niet regtstreeks toepasselijk waren op het voorstel van den resident van Padang, zoo bestaan er nog andere redenen, waarom zijne assertie niet aannemelijk is, dat er geene andere middelen zouden te vinden zijn, om 's Gouvernements inkomsten op de Westkust te kunnen vermeerderen.

Waaraan toch mag men vragen, is de vordering te danken, welke de koffijculture in die streken, in de laatste jaren gemaakt heeft?

Waaraan is verder toe te schrijven, het verbod, welk uit de contracten blijkt, dat in vroeger jaren bestaan heeft, tegen den aanplant van *kapas*?

Waaraan het verbod om geene vreemdelingen, zelfs geene vreemdelingen van inlandschen afkomst, in hunne districten ten handel toe te laten?

Natuurlijk aan geen andere oorzaak, dan aan de bestaande zucht en neiging van die volkeren, om door allerlei middelen van landbouw en handel hun voordeel te zoeken, wanneer hun daartoe slechts eene opening werd gelaten.

Deze blijken nu van nijverheid, en van eene trek tot vermeerdering

van hunne middelen van bestaan voorhanden zijnde, zoo vraag ik slechts of de resident van Padang met grond kan beweren, dat er geene middelen zouden kunnen gevonden worden, om 's Gouvernements inkomsten, op de westkust te vermeerderen, alleen wijl die streken nog geene geschiktheid hebben, om eene land-tax als Java te dragen.

Dat intusschen de westkust ook niet geheel ongeschikt is om zelfs landelijke inkomsten te kunnen opbrengen, is op te maken uit de vorderingen, welke de koffijculture nu in de laatste jaren gemaakt heeft, en uit het verbod welk in vroegere jaren tegen den aanplant van *kapas* bestaan heeft.

Doch gesteld zelfs dat de westkust van Sumatra nimmer eenig aandeel van belang in eene directe belasting op de voortbrengselen van den grond zoude kunnen dragen, zoo schijnt het echter niet in twijfel te kunnen getrokken worden, of die bron van nijverheid, wiens bestaan onder de bevolking van de westkust door daadzaken wordt bewezen, moet ook, vooral bij eene toenemende welvaart, steeds nieuwe voorwerpen van belasting voor het Gouvernement opleveren.

Het eerste voorwerp van belasting levert thans reeds de koffij op; een tweede voorwerp kan na weinigen tijd de *kapas* zijn; en een derde middel kan bij eene voortdurende welvaart gezocht worden in de oprigting van *markten*, waardoor alle consumtive middelen op eene indische wijze worden bezwaard.

De mogelijkheid dierhalven veronderstellende van eene grootere uitbreiding van Gouvernements inkomsten op Sumatra's Westkust dan door den resident te Padang wordt berekend, zoo zoude ik ook van gevoelen zijn, dat zoo min mogelijk eene belemmering aan de algemeene nijverheid, die daarvan de voorname bron zal zijn, behoort te worden toegebragt.

De mededinging in den handel zoude ik dus ook van gedachten zijn, dat niet behoorde verloren te gaan en ofschoon dan ook de vrijheid om te handelen aan de ambtenaren te Padang zij toegestaan, zoude ik van gevoelen zijn, dat de staat der cultures op de westkust, en de verwachtingen welke dezelve voor den handel opleveren, algemeen dienden bekend gemaakt te worden, ten einde daardoor de vereischte mededinging te doen geboren worden en eindelijk ook eens de hoop te kunnen voeden, dat onze eigene Nederlandsche schepen de producten van de Westkust op Padang zullen gaan afhalen.

Ondergeschikt aan ditzelfde oogmerk zoude het mij ook niet ondienstig voorkomen, dat aan den resident te Padang opgedragen wierd eene nauwkeurige opname van den staat der koffijculture in zijne districten te laten doen, en daarvan te dienen van bericht, met opgave tevens der prijzen welke voor dit product zoowel in de bovenlandsche districten aan den inlander, als op de markt te Padang onder Europeanen en anderen worden besteed.

En ofschoon ik wijders ook gereedelijk moet toestemmen, dat in de aanplanting der koffij, en in den aanleg der tuinen, eene geringe kunstbewerking gelegen is, zoo moet ik echter aanmerken, dat in het plukken van de vrucht, in het droogen, in het ontbolsteren en in het zuiveren van dezelve, oplettendheden zijn te gebruiken die dikwerf door den inlander worden over het hoofd gezien, en waarom het mij niet ondienstig zoude voorkomen, dat een paar geschikte Javasche mantries, op deszelfs verzoek aan den resident van Padang tot opzienders over de koffijculture wierden toegestaan.

Als een ander voordeelig gevolg van dezen maatregel zoude men, geloof ik, ook nog mogen rekenen op eene verdere uitbreiding der culture en eene gevolgelijke vermeerdering van het product; eene uitkomst, waardoor natuurlijk de lagere prijzen van Padang eindelijk eens in mededinging zouden komen met de enorme hooge prijzen van Java; die waarschijnlijk dan ook in zoo verre zouden worden gematigd, dat de klagten daarover in Nederland eindelijk eens zouden ophouden; en tevens een einde maken aan die mededinging, welke de ongelooflijk hooge prijzen van Java in den koffijhandel over de gansche wereld moeten doen geboren worden.

Terwijl het slechts van de inrigtingen van het Gouvernement zal afhangen, om over een grooter product, bij gematigder prijzen, dezelfde voordeelen te blijven genieten, welke het thans trekt over een geringer product bij immers hooge prijzen.

En het meerdere voordeel voor den algemeenen handel dus als een *netto* surplus zal overblijven.

Op bl. 65 schrijft Kielstra het volgende:

„Het spreekt van zelf dat in een gewest waar, zooals in het in beide voorgaande hoofdstukken behandeld tijdvak, onafgebroken oorlog werd gevoerd, de beschikbare tijd der burgerlijke ambtenaren voor een goed deel in beslag werd genomen door zaken, met krijgsoperatiën in verband staande. Die ambtenaren waren inmiddels voorzeker hoogst nuttig werkzaam, doch hunne verrichtingen kwamen uit den aard der zaak meer op den achtergrond.

„Maatregelen, in het thans besproken tijdvak door den resident en zijne ambtenaren genomen of voorgesteld voor de ontwikkeling van de Westkust van Sumatra, zijn dan ook, voor zooverre ons bleek, niet te vermelden; wat in deze richting geschiedde, werd te Batavia beraamd en besloten.

„Het was de Raad van Indië Mr. H. W. Muntinghe, die zich, in den aanvang van het jaar 1822, „den staat van vaart en handel op de Nederlandsche bezittingen te Westkust van Sumatra” aantrok

en dienaangaande, den 18n Maart 1822, zijne beschouwingen en voorstellen aan het oordeel van den Gouverneur-Generaal onderwierp. Zijn advies is ons, in zijn geheel, niet bekend, maar de inhoud en strekking daarvan blijken uit de resolutie van den Gouverneur-Generaal in Rade van 30 April 1822 N° 23, waaraan wij het volgende ontleenen.”

Het weinige, wat daarop volgt, geeft geen voldoend overzicht van Muntinghe's uitgebreid advies. Het stuk is voor de kennis van de politiek dier dagen en vooral met het oog op hetgeen eerlang zou volgen van belang; al ware het alleen, omdat men van den Europeeschen landeigenaar deze getuigenis er in leest: *„Hij is eene parasite plant, die, zonder zelve eenig nut aan te brengen, zich voedt ten koste der inlandsche bevolking, en ten koste der wettige voordeelen van het Gouvernement.”* Opmerkelijke woorden van den man, die in het koopen van particuliere landerijen onder Raffles zulk een werkzaam aandeel had genomen!

Ook heeft Muntinghe zijn advies niet uit zichzelf geschreven, gelijk de heer Kielstra vermoedde. Er was een vreemdeling te Padang gevestigd, die zich burger van Nederlandsch-Indië wilde doen verklaren, ten einde de voordeelen te genieten, die aan den Nederlandschen handel bij uitsluiting destijds waren toegestaan. De resident Du Puy had deze zaak onder de aandacht der Regeering gebracht en daarover was eene geheele correspondentie ontstaan. Muntinghe moest nu over deze quaestie ook zijn oordeel doen kennen; en haar hoog opnemende, schreef hij er het stuk over, dat ik in zijn geheel laat volgen.

BATAVIA, den 18en Maart 1822.

Het behaagde Uwe Excellentie bij marginaal Besluit van den 24n Januarij jl. L A, in mijne handen te stellen, om consideratien en advies, een rapport van de hoofddirectie van financien dd° 16 Januarij daar te voren, N° 5, vergezeld van:

1°. Eene missive van den resident van Padang, van den 29n September a. p. N° 210, ten geleide van een rekwest van zekeren JOHN KEMP, wonende te Padang, doch deelgenoot in de Britsche firma van JOHN KEMP en GUYON MACKINTOSH; verzoekende, onder het genot der voorregten van burger van Nederlandsch-Indie, te Padang te mogen resideren en handel drijven; — in welke missive de voornde Resident aanmerkt, dat hij niets ten nadeele van den suppliant kan in het midden brengen, en dat laatstgende reeds te Padang woonachtig was vóór de weder in bezitneming van dat etablissement.

2°. Eene missive van den genoemden Resident, dd°. 3 December a. p. N° 251, ten geleide van een rekwest van denzelfden JOHN KEMP, daarbij verzoekende eenen zeebrief voor zijn brikschip gen[d] *Norfolk*, waarvan hij is eigenaar geworden, ten gevolge van eene akte van opdragt, gepasseerd door hem JOHN KEMP, als deelgenoot in de voorn[de] firma, aan hemzelven JOHN KEMP, in zijne particuliere betrekking, bij welke voorn[de] missive de Resident van Padang berigt, dat hij, den rekwestrant beschouwende als een Nederlandsch ingezetene, hem een *certificaat* heeft uitgereikt, in stede van een zeebrief, naar aanleiding van het Besluit van 15 September 1808, N° 6, en zich in dit geval heeft bevoegd geacht om eenigermate af te wijken van de letter der bestaande wet. En

3°. Een rapport van den Directeur der Uit- en Ingaande regten, dd° 4 Januarij jl. N° 13, wegens de beide voorn[de] rekwesten, houdende de navolgende consideratien:

dat de koffijteelt en het product van het stofgoud in het etablissement Padang aanleiding kunnen geven tot een zeer uitgebreiden handel, welke zoowel voor het eiland Java, als voor het Moederland, groote voordeelen zoude kunnen afwerpen, doch thans geheel in handen van vreemden is;

dat de ware belangen van onze oostersche bezittingen, zoowel als die van het Moederland, hetzij uit een staatkundig, financieel of commercieel oogpunt beschouwd, vorderen dat in dit gebrek zoo spoedig mogelijk worde voorzien;

dat het domicilium van vreemden in de bezitting van Padang strijdig is met die belangen;

dat het nationaliseren van vreemde schepen ten behoeve van vreemden, de zaak in allen opzigte verergert, en daarenboven oorzaak is, dat die vreemden de helft der door hen verschuldigde regten aan het Gouvernement onttrekken;

dat in het onderwerpelijke geval, de rekwestrant JOHN KEMP, een deelgenoot is van een *Engelsch* huis van negotie in *Britsch-Indie* onder de firma van JOHN KEMP en GUYON MACKINTOSH, aan welk Engelsch huis van negotie het Engelsche schip *Norfolk* toebehoort;

dat de rekwestrant, een paar maanden te voren getracht hebbende, door autorisatie van wege Uwe Excellentie een ingezetene van Nederlandsch Indie te worden, nu, in zijne hoedanigheid van Britsch onderdaan, aan zich zelven, in zijne geassumeerde hoedanigheid van *Nederlandsch onderdaan*, verkoope en *aan zich zelven* cedert den eigendom van het Engelsch schip *Norfolk;* — aldus den spot drijvende met alle legale cessiën;

dat door deze transactie geen ander onderscheid wordt te weeg gebragt, dan dat de Engelsche brik *Norfolk*, toebehoorende aan het Engelsche huis van negotie JOHN KEMP en GUYON MACKINTOSH, en

door een der deelgenoten aan zich zelven verkocht, te voren toebehoorde *aan dit huis van negotie gezamenlijk* en nu *aan een der deelgenoten alleen*;

eindelijk dat de rekwestrant, door het bekomen van een certificaat van den Resident van Padang, thans den voordeeligen handel drijft tusschen dat etablissement, en de westkust van Indie, onder betaling van de helft der regten, welke hij verpligt was aan het Gouvernement uit te keeren.

Op grond van welke consideratiën hij Directeur der Uit- en Ingaande regten, in de hoop, dat weldra in de belangen der Nederlandsche scheepvaart en handel met betrekking tot Padang, door doelmatige bepalingen zal worden voorzien, Uwe Excellentie adviseert, om beide voornoemde rekwesten van JOHN KEMP te wijzen van de hand.

Onder terugzending dezer stukken teekent de Hoofddirectie van financien voor haar gevoelen aan, dat zij de aangevoerde gronden van den Directeur der Uit- en Ingaande regten gouteert, om namelijk te Padang geene vreemdelingen optenemen; — dat echter aan JOHN KEMP het burgerregt niet wel kan worden ontzegd, alzoo hij vóór de weder in bezitneming van dat Etablissement aldaar met derwoon is gevestigd geweest, — dat hij, als ingezetene van Nederlandsch Indie ook vermag een vreemd schip te koopen, en hetzelve te laten nationaliseren; doch in het onderwerpelijke geval zulks gedaan heeft op eene gesimuleerde wijze, ten einde de firma van JOHN KEMP en GUYON MACKINTOSH de voorregten te doen genieten van Nederlandsche burgers; en dat in dit zijn gehouden gedrag welligt een grond zoude kunnen gevonden worden om hem het verzochte burgerregt te weigeren. — Waarop de Hoofddirectie Uwe Excellentie adviseert:

1°. In het verzoek van den Suppl^t. te difficulteren; en

2°. Den Resident van Padang te gelasten het door hem aan den Suppliant verleende certificaat wederom in te trekken.

Alsnu overgaande om aan den vereerenden last van Uwe Excellentie te voldoen, zal ik vooraf in het algemeen aanmerken, dat ik mij met de gevoelens van de Hoofddirectie van financien, en den Directeur der Uit- en Ingaande regten, voor zooverre betreft de onderwerpelijke zaak en het weigeren of toestaan van de verzoeken door den Suppliant JOHN KEMP gedaan, gereedelijk kan vereenigen; en dat inzonderheid de consideratien van laatstgemelden ambtenaar mij zijn voorgekomen als gegrond op het wezenlijk belang van onzen handel, zoowel voor het Moederland, als voor deze hare overzeesche bezittingen.

De uitbreiding toch van de scheepvaart en van den buiten- en binnenlandschen handel van het Moederland, is, gelijk zij de eerste aanleidende oorzaak was van de vestiging, ook nog het groote doel en de bestemming van alle hare koloniale bezittingen.

De voortbrengselen van deze bezittingen dienen dan ook, zooveel mogelijk, door den buitenlandschen handel op de markten van het Moederland ten stapel te worden gebragt; ten einde zich van daar wederom, door den binnenlandschen handel, over het vaste land van Europa en verder te kunnen verspreiden.

Overeenkomstig dit eerste beginsel van het bestaan van alle kolonien, dienen dus deze voortbrengselen niet alleen bij voorkeur, maar in alle gevallen, waar zulks kan geschieden, *zelfs met uitsluiting van alle vreemdelingen*, overgegeven te worden aan onzen nationalen handel en scheepvaart, ten einde door dezelve naar de stapelplaatsen van het Moederland te worden overgevoerd.

Niets kan dus, volgens het aangehaalde beginsel, gegronder zijn, in het algemeen, dan het gevoelen door den Heer Directeur der Uit- en Ingaande regten aan den dag gelegd, dat het zoowel onder een staatkundig, als financieel en commercieel oogpunt, strijdig is met de belangen van het Moederland en van deze hare bezittingen, dat die voortbrengselen en de handel in dezelve aan vreemden worden overgelaten.

Onvoldoende toch zoude het zijn op deze redenen te antwoorden, dat onder eene vrije en opene vaart en handel, de mededinging ook voor onze Nederlandsche schepen en kooplieden vrijstaat. Een ongelukkige zamenloop van omstandigheden heeft toch in de laatste 20 à 30 jaren, teweeggebragt, dat onze Nederlandsche vaart en handel, vooral hier in Indie, in vergelijk met die der Engelschen en Amerikanen, werkelijk is verachterd. De onbepaalde vrije handel komt dus in effectu dikwerf op eene geheele uitsluiting van den Nederlandschen handel neder. Dit is vooral het geval ten aanzien van onze bezittingen buiten het eiland Java gelegen, waarop de handel aan onze Nederlandsche kooplieden nog niet genoeg in hare bijzonderheden schijnt bekend te zijn. Padang en de Westkust van Sumatra leveren hiervan een sprekend bewijs op. Niettegenstaande deze plaatsen gedurende de laatste 3 à 4 jaren omstreeks 20,000 pikols koffie hebben opgeleverd, is er, voor zoover men weet, geen enkele Nederlandsche bodem geweest, die in het minste door den handel in deze producten is bevoordeeld geworden.

In opvolging derhalve van het zooeven aangehaalde *beginsel* van koloniaal bestuur, in verband beschouwd met den plaatselijken toestand en de aangelegenheden van Padang en Sumatra's Westkust, dienen er maatregelen genomen te worden, om de voortgang van de vreemde vaart aldaar te fnuiken en te beteugelen, en de Nederlandsche daarentegen optebeuren, en te brengen in het bezit van hare natuurlijke regten en voordeelen.

Op deze gronden kan het dan ook niet anders dan geraden schijnen, om, in de onderwerpelijke zaak, de voorstellen van de Hoofddirectie van financien en van den Directeur der Uit- en Ingaande regten gaaf aan te nemen.

Doch, bij eene algemeene beschouwing, acht ik mij echter verpligt onder de opmerking van Uwe Excellentie te brengen:

dat, hoewel aan dat grondbeginsel hetwelk zoo even door mij op den voorgrond geplaatst werd, en van hetwelk de heer Directeur der Uit- en Ingaande regten ook in zijne redeneringen is uitgegaan, buiten allen twijfel *den eersten rang* moet worden toegekend, onder alle de maximes, waarna zich de koloniale handel en scheepvaart behoort te regelen, — de strenge gevolgen echter, welke daaruit zouden kunnen getrokken worden, in vele opzigten dienen gewijzigd en getemperd te worden, naar een *ondergeschikt beginsel, het behoud* namelijk en de voorziening in de *behoeften van die bezittingen* zelven, waaruit alle deze voordeelen van vaart en handel naar het Moederland moeten afvloeijen.

Het behoud toch van deze bezittingen vordert plaatselijke winsten en inkomsten, tot goedmaking der onkosten van bestuur en verdediging, en deze plaatselijke winsten en inkomsten kunnen in sommige gevallen, door toelating en mededinging in den handel ook van de zijde van vreemden, aanmerkelijk worden vermeerderd. Beter is het dus, dat in die gevallen het Moederland een *gedeelte* der regtstreeksche voordeelen van vaart en handel afsta, om daardoor het *behoud* harer overzeesche bezittingen te verzekeren, dan dat, met het behoud dezer bezittingen, tevens het verlies van *alle* de voordeelen van scheepvaart en handel in de waagschaal worde gesteld. Het belang derhalve welk er gelegen is in het behoud der bezittingen zelve, en het belang welk gelegen is in de uitbreiding van de vaart en handel van het Moederland, wegen zich hier van wederzijde op. Beider echter vereenigen zich en hebben geen ander doel, dan het ware en duurzame belang van het Moederland zelve: — het behoud der overzeesche bezittingen wordt alleen gezocht ten voordeele van het Moederland, en er kan dus hier geene andere moeijelijkheid bestaan, dan alleen om het ware punt van vereeniging te treffen waar zich beide deze belangen in evenwigt stellen.

In het algemeen, en in het afgetrokkene, valt het echter zeer gemakkelijk om dit punt van vereeniging en van evenwigt aan te wijzen.

In de veronderstelling, welke hier mag worden aangenomen, dat het behoud en de integriteit van alle de bezittingen van het Rijk onschendbaar is, wijst ook de ware en onvermijdelijke behoefte van al hetgeen tot het bestuur en de verdediging van die bezittingen vereischt wordt, het juiste punt aan, tot hetwelk het Moederland in hare opoffering van regtstreeksche voordeelen van Vaart en Handel dient te gaan, om hare overzeesche bezittingen in stand te houden.

Wenschelijk ware het echter dat, zoo gemakkelijk als het is, om hier, *in het afgetrokkene* het vereenigingspunt der belangen van het Moederland en van hare overzeesche bezittingen te kunnen aanwijzen, het ook evenzoo gemakkelijk ware, om *in concreto* de ware schaal en

maatstaf te vinden, waarna zich de behoeften van het koloniaal bestuur lieten berekenen. Dan, zonder in deze moeijelijke berekening verder te willen indringen, zal het echter, na het voorafgezegde, geen betoog meer behoeven, dat, hoe lager de schaal zij, waarop de inrigtingen van het koloniaal bestuur gesteld worden, mits het slechts niets van zijne kracht en werking verlieze, des te hooger ook de winsten en voordeelen zullen rijzen, die ter regtstreeksche beschikking van het Moederland zullen overblijven. En moeijelijk als het moge zijn om in bijzonderheden, en in elk voorkomend geval, deze maatstaf te kennen en te volgen, minder moeielijk is het echter, om in dezen de wederzijdsche grenzen te bepalen, binnen dewelke het goede en nuttige moet gelegen zijn, en buiten dewelke men zich, zonder gevaar van imminente nadeelen, noch van de zijde van het Moederland, noch van de zijde der kolonien, kan begeven.

Deze grenzen namelijk worden kennelijk en zigtbaar, wanneer slechts bij de *twee* hier voren reeds ontwikkelde grondstellingen, nog eene *derde* wordt te hulp geroepen, van dezen inhoud: dat, met uitsluiting van alle onregtvaardigheid, *de kolonien moeten gerekend worden te bestaan voor het Moederland.*

Zoo zeer toch als het Moederland zoude zondigen tegen hare ware en duurzame belangen, wanneer zij in hare vorderingen van regtstreeksche voordeelen zoo verre ging, dat daardoor de middelen van *behoud* en van *verdediging* harer overzeesche bezittingen ondermijnd en verzwakt werden, zoo zeer ook zouden deze afgelegene bezittingen zondigen tegen de eerste wet van haar bestaan, wanneer zij alle de voordeelen, die zij afwierpen in zich zelven verslonden, en ophielden van iets tot den welvaart en bloei van het Moederland toe te brengen.

Het *eerste* zoude het geval zijn wanneer ongelukkig het beginsel van uitbreiding van nationale vaart en handel weder zoo verre werd gedreven, dat alle de uitgebreide landen en volkeren, welke het Nederlandsche Rijk in Indië daarstellen, op nieuw aan den ijzeren schepter van den alleenhandel werden onderworpen; — doch het *laatste* vrees ik dat thans inderdaad het geval is met onze bezittingen te Padang en verder op de westkust van Sumatra.

Het zijn echter, zoude men mij hier met het hoogste regt te gemoet kunnen voeren, het zijn dezelfde inrigtingen, dezelfde beginselen van bestuur, van vrije vaart en handel, waaronder Java thans bloeit en wel vaart, en ook het hare tot het welzijn van het Moederland bijdraagt, die thans op Padang en op de Westkust van Sumatra bestaan; — en zouden dan dezelfde beginselen van bestuur en vrije vaart en handel, die op de eene plaats dienstbaar zijn om deze Indische bezittingen dezelver bestemming te doen bereiken, op de andere plaats het doel van deze bestemming geheel kunnen vernietigen?

Juist dit, indien ik mij niet bedrieg, en indien het mij geoorloofd

is zoo vrij te oordeelen, schijnt mij toe hier het geval te zijn. Het is niet in het afgetrokkene, noch bij loutere bespiegeling; maar in verhouding tot land en volk, en tot de plaatselijke aangelegenheden van beide, dat de waarde van eenige inrigtingen van bestuur, en ook die van de vrije vaart en handel kunnen worden gekend en beoordeeld. Het is dus in het verschil welk er bestaat tusschen de plaatselijke aangelegenheden van het eiland Java en de Westkust van Sumatra, dat de oorzaak moet gezocht worden, dat inrigtingen, welke op de eene plaats voordeelig, op de andere schadelijk kunnen zijn. In ditzelfde verschil van plaatselijke aangelegenheden, zullen wij den grond vinden van het gevoelen van den Directeur der Uit- en Ingaande regten, dat de thans bestaande inrigtingen aldaar werkelijk nadeelig zijn: — en wij zullen er door worden opgeleid, tot die inrigtingen, welke hij, in het belang, zoowel van het Moederland als van deze bezittingen, wenschelijk acht dat aldaar worden gemaakt. Het beginsel van *vrije vaart en handel*, met toelating zelfs van vreemden, kan niet ontkend worden in de laatste jaren werkelijk te hebben bijgedragen tot den plaatselijken bloei en welvaart van Java. Het is aan deze vrijheid van handel, en grootendeels ook aan de mededinging van vreemden onder dezelve, dat men de bewonderingswaardige uitbreiding der vrije koffijculture in de oostelijke afdeelingen van dit eiland gedurende de laatste jaren heeft te danken. Van daar, dat deze vruchtbare streken, die niettegenstaande de hooge berekeningen door wijlen Zijne Excellentie VAN OVERSTRATEN, als aftredend gouverneur van Java gemaakt, in het jaar 1801 slechts opbragten 2801 pikols koffij; die in het jaar 1808 slechts leverden ongeveer 20,000 pikols; en waarvan de gansche leverantie van koffie, door den Heere Nic. Engelhard, bij deszelfs nagelatene memorie, als aftredend gouverneur van Java werd geoordeeld, dat nimmer hooger dan op 45,000 pikols behoorde gesteld te worden, thans onder de inrigtingen van H. H. E. E. C. C. G. G. van den 17 October 1817 eenen oogst hebben opgeleverd, die ten minste op 120 à 130 duizend pikols mag worden begroot. Deze vermeerdering nu van het product der koffij, schijnt voornamelijk hare oorzaak verschuldigd te zijn aan den prikkel, welke, onder een stelsel van vrijen handel en cultuur, aan de nijverheid van den Javaan is medegedeeld door de hooge prijzen, waartoe de koffij vooral door de mededinging van vreemden in de laatste jaren is gedreven. De Nederlandsche handel en scheepvaart heeft hierdoor wel dit nadeel geleden: dat niet alle de koffij van Java bij uitsluiting op de markten van het Moederland is ten stapel gebragt; dat de hooge Javasche prijzen, ook natuurlijk de handelwinsten in Nederland hebben moeten verminderen, en misschien zelfs in sommige gevallen winstderving en verlies hebben kunnen doen lijden; dan deze nadeelen worden echter, voor zoo verre den handel op Java en de hoofdplaats Batavia betreft,

gematigd door de volgende omstandigheden: dat de handel uit het Moederland op Java en de hoofdplaats van Neêrlandsch Indie, eenen gevestigden en geregelden loop heeft; — dat dus ook het Moederland naar evenredigheid van kapitaal en scheepsruimte een gelijk aandeel met alle vreemden in den handel op Java heeft kunnen nemen; terwijl de winstderving, welke misschien de Nederlandsche koopman, door de hooge prijzen der koffij in sommige gevallen heeft moeten lijden, van eene andere zijde wordt opgewogen, door het meerdere *kapitaal*, hetwelk daardoor op eene onmerkbare wijze binnen deze kolonie in omloop is gebragt, en zich ook gedeeltelijk onder de Inlandsche bevolking heeft gevestigd; van waar dan ook de geregelde loop en de jaarlijks vermeerderde opbrengst van alle belastingen; — de faciliteit waarmede de Javaan zijne landrenten, zijne huur van de koffijtuinen in geld voldoet, en de meerdere vertering, welke hij voor zich zelven in staat is te maken, en werkelijk maakt; — en waarin de eerste oorzaak van de steeds toenemende hoogte van alle verpachte middelen moet worden geacht. De geschiktheid dus, welke de bevolking van Java bezit, om onder een stelsel van vrijheid in handel en cultuur zulke aanzienlijke belastingen te kunnen opbrengen, dat daardoor het Moederland schier van alle kosten van bestuur en verdediging ten aanzien van deze Oostersche bezittingen is bevrijd gebleven, en het aandeel, welk zelfs de handel en mededinging van vreemden heeft bijgedragen, om de Javasche bevolking in staat te stellen, deze lasten te torschen, zijn de ware oorzaak, waarom het stelsel van vrije vaart en handel, en misschien zelfs de mededinging van vreemden in eene zekere mate op Java voordeelig mogen geacht worden.

Edoch, in de verschillende gesteldheid, waarin zich tot nog toe de Westkust van Sumatra in beide deze opzigten bevindt, ligt ook de reden, waarom tot op dit oogenblik, het stelsel van vrije vaart en handel, en vooral de toelating van vreemden tot den handel, daar ter plaatse, zulke tegenovergestelde uitkomsten heeft opgeleverd. Het is trouwens alleen uit hoofde dat de inlandsche bevolking op de Westkust van Sumatra tot nog toe schier niets, bij wijze van regtstreeksche en regelmatige belastingen, aan het Gouvernement opbrengt, en dat ook onze Nederlandsche kooplieden, naar mate van het kapitaal en de scheepsruimte, welke zij daartoe zouden kannen besteden, nog geen aandeel in den handel op de Wettkust van Sumatra hebben genomen, dat het stelsel van vrije vaart en handel, en de toelating van vreemden, aldaar als schadelijk voor 's Gouvernements belangen moet worden beschouwd.

Bestond de mogelijkheid om aan den Nederlandschen handel en scheepvaart, dadelijk, en in dezelfde evenredigheid als hier op Java, een aandeel in den handel op de Westkust te bezorgen; — bestond de mogelijkheid om de bevolking van die landen, evenals die van

Java, aan eene landrente, aan eene huur van hare koffijtuinen, van hare huizen, van hare vischvijvers, en aan de regelmatige opbrengsten van marktgeregtigheden en andere indirecte belastingen, onderhevig te maken; zoo zoude er weinig bedenking kunnen vallen of de bestaande inrigtingen zouden voor Sumatra's Westkust even als voor Java boven alle andere, voor de verkieslijkste moeten gehouden worden. Dan, ofschoon ook deze verminderingen niet oogenblikkelijk en als het ware door de werking eener tooverroede kunnen worden daargesteld, verdient het echter, naar mijn inzien, eene rijpe overweging of het niet der moeite waardig zouden zijn, in dezen te beproeven, wat de zorg en een geprononceerd verlangen der Regeering, binnen weinige jaren zoude kunnen uitwerken, liever dan dadelijk over te gaan tot die uitersten, welke in een tegenovergesteld geval noodzakelijk zouden worden. Immers, beschouwt men het van nu af aan voor eene onmogelijkheid, om of aan het Moederland of aan deze bezittingen, haar geregt aandeel in den handel op de Westkust te bezorgen; beschouwt men het tevens als eene onmogelijkheid, om nog binnen eene reeks van jaren de bevolking van de Westkust van Sumatra tot dien staat van onderwerping en beschaving tevens op te voeroen, dat zij onder een regelmatig stelsel van belastingen, door eene verhuring der koffijtuinen, landrente, marktgeregtigheden, of zelts door een huisgezinnengeld (*oean se'oemahan*), gelijk ik de eer had indertijd, Uwe Excellentie voor de Bovenlanden van Palembang voor te stellen, iets van belang zullen kunnen bijdragen, om in vergoeding te strekken, voor die regtstreeksche voordeelen van vaart en handel, welke men thans als het ware, bij uitsluiting aan de vreemden overlaat; zoo moet ik erkennen, dat er mij geen andere uitweg schijnt over te blijven, dan dat het Gouvernement, dadelijk, voor eigene rekening, de hand legge op den ganschen handel van de Westkust van Sumatra, en daardoor voorkome, dat deze bezitting niet langer zonder nut en doel voor het Moederland blijve bestaan.

Doch, hoe vele zijn niet de zwarigheden, welke aan zoodanigen maatregel zouden verbonden zijn?

De uitbreiding der koffijculture op de Westkust van Sumatra, is tot nog toe de vrucht geweest van vrijheid van vaart en handel. Door het sluiten van den handel zou men dus gevaar kunnen loopen van deze vruchten in derzelver eerste geboorte wederom te doen smooren. Ongetwijfeld zoude dit het geval worden, wanneer de koffij op de Westkust voor zulke onevenredige prijzen van Gouvernementswege werd gevorderd, als daarvoor thans nog onder het aloude stelsel van monopolie zonder gevaar in de Preanger-Regentschappen worden besteed. En meende men hier tegen een toereikend middel gevonden te hebben door eene aanzienlijke prijsverhooging toe te staan, zoo valt men wederom in een andere zwarigheid. Hoe namelijk, deze hooge

prijzen zonder bezwaar van het Gouvernement zullen voldaan worden, wanneer eens, door toevallige en noodlottige gebeurtenissen de loop van den handel gestremd werd, en het Gouvernement dus in de verpligting geraakte om de koffij tegen die hooge prijzen aan te nemen, terwijl de gelegenheid om dezelve wederom van de hand te zetten, misschien in het geheel zoude ontbreken? Welke zouden bovendien niet gevolgen moeten zijn van de weder invoering van een stelsel van monopolie, in eene landstreek, gelegen als de Westkust van Sumatra, van wederzijde ingesloten door de bezittingen onzer mededingers, die van alle kanten zouden trachten onzen alleenhandel te ondermijnen, en de hunne, ten koste van dezelve uit te breiden! Zoude hieruit dus geen verloop van den handel, moeielijkheid in het bestuur, gevaar voor de rust, en onzekerheid zelfs omtrent het behoud dezer bezittingen kunnen geboren worden? Althans, deze zwarigheden, hoe verwijderd dezelve ook nog mogen zijn, komen mij echter gewigtig genoeg voor, om daarbij stil te staan en er bij na te denken, voor en aleer men tot de verkiezing van een stelsel van monopolie voor de Westkust van Sumatra overga. Zij schijnen mij toe ook, in allen gevalle zooveel te vermogen, dat indien, met een redelijk vooruitzigt op goed gevolg, het stelsel van vrije vaart en handel, kan behouden blijven, dit laatste boven den alleenhandel dient te worden verkozen.

De beslissing echter der vrage, of bestaanbaar met de commerciële en financiële belangen van het Moederland, en van deze Bezittingen, de vrije vaart en handel op Padang en de Westkust zal kunnen behouden worden, blijkt reeds uit het vooraf behandelde; dat voornamelijk zal moeten afhangen, van de twee ondergeschikte vragen: of aan onze Nederlandsche scheepvaart haar geregt aandeel in den handel op de Westkust zal kunnen bezorgd worden? en, of de bevolking van de Westkust vatbaar is, om, na ommekomst van eenige jaren aan een geregeld stelsel van belastingen, even als die van Java, te kunnen onderworpen worden?

De eerste van deze twee ondergeschikte vragen staat dadelijk ter beoordeeling aan het Gouvernement. Hetzelve zal daarbij in overweging dienen te nemen, of door aanschrijvingen aan het Ministerie van kolonien aan den eenen kant, — en door opwekking en aanmoediging van de koloniale vaart en handel aan den anderen, de voorgestelde leiding aan den handel op de Westkust zal kunnen gegeven worden. Deze te nemen maatregelen nu van naderbij inziende, dunkt mij, dat aan het goed gevolg van dezelve nog niet behoeft gewanhoopt te worden. De aanschrijving aan het Ministerie van Kolonien zal dienen te worden voorafgegaan, door eene alteratie in het 1ste artikel van het Reglement op de Uitgaande en Inkomende Regten van den 28 Augustus 1818, waardoor de Nederlandsche schepen ontheven worden van de verpligting, om bij aankomst in Indie geene andere haven dan die van Batavia te mogen aandoen, althans met betrekking tot Padang, en de Westkust van Sumatra. Deze vrijlating, vergezeld van eene calculative

berekening van het koffijgewas, op de Westkust van Sumatra, gedurende de beide laatste jaren, en eenige opgaven, omtrent de gelegenheid der reede van Padang, zoude waarschijnlijk reeds genoeg zijn, om eene regtstreeksche vaart uit Nederland naar Padang te trekken; te meer, wanneer men in aanschouw neemt, dat Padang althans in de westmoesson zonder eenig ongemak door de schepen uit Nederland kan worden aangedaan, en zij daar eene voordeelige markt zullen vinden voor onze Nederlandsche lijnwaden, ijzer, staal en andere artikelen, die voor een groot gedeelte uit de voortbrengselen van ons eigen land zullen kunnen getrokken worden.

Tot aanmoediging van onze koloniale vaart en handel, zoude voorts ook gevorderd worden, dat van de hoeveelheid der van Padang uitgevoerde voortbrengselen gedurende de beide laatste jaren, eenige meer echte berigten aan den koophandel van Batavia in het algemeen werden medegedeeld; — dat voorts ook de producten op de westkust in Nederlandsche schepen ingeladen, en waarvan de Uit- en Inge regten aldaar zouden zijn betaald, van alle verdere betaling van regten in Nederlandsch Indie werden vrij gekend; — en dat, eindelijk tot geruststelling van den vrijen handelaar, tegen alle ongelijke mededinging in den handel, de provisionele licentie om te handelen, aan de ambtenaren te Padang bij resolutie dezer Regering, van den 5 December 1820 [1], toegestaan, weder wierde ingetrokken; met last aan die ambtenaren, om alle dezelver uitstaande zaken van dien aard, binnen den tijd van drie maanden tot een einde te brengen.

Wanneer zich nu, onder begunstiging van deze of dergelijke maatregelen, eenige teekenen mogten laten bespeuren, dat zich een meerdere geest van onderneming bij onze nationale vaart en handel begon te ontsluiten, zoo zoude het verder misschien in overweging kunnen komen, of tot bevestiging van alle die voordeelen, de vaart van vreemde schepen op de westkust van Sumatra niet geheel zoude kunnen worden geïnterdiceerd. En tot voorkoming intusschen, dat de invloed van vreemden aldaar verder toenam, zoude terstond reeds aan den Resident kunnen worden aanbevolen, om hoegenaamd geene vreemdelingen, van welke natie ook, buiten degene, welke aldaar reeds gezeten zijn, verder op Padang en de Westkust, ter inwoning toetelaten.

Door zoodanige middelen wordt het dan ook zeer waarschijnlijk, dat onze nationale belangen, wat de vaart en handel betreft, weldra weder op de westkust van Sumatra zouden zijn te herstellen.

En wat dan verder betreft, de mogelijkheid, om de bevolking op de Westkust van Sumatra, aan een gelijksoortig stelsel van belastingen te onderwerpen als hier op Java; — daaromtrent moet ik wel erkennen, dat de opgaven van den resident van Padang, tot nu toe, niet volledig

---

[1] Zie Kielstra, bl. 20.

genoeg zijn, om op dezen afstand, een beslissend oordeel te kunnen vellen; — doch er bestaan echter eenige bijzonderheden en daadzaken, waarna zich de vooruitzigten in dit opzigt ook van nu af aan reeds laten berekenen.

De daadzaak, welke hier de meeste opmerking verdient, is, naar mijne gedachte, deze: — dat, onder een genot van vrije vaart en handel, de nijverheid der bevolking van de Westkust zich, uit eigene beweging, reeds zooverre heeft ontwikkeld, dat zij aanleiding heeft gegeven, tot een uitvoer van meer dan 20, of, gelijk sommigen beweren, van 30,000 pikols van het kostbaarste product, welk onze Indische bezittingen thans voor den handel op Europa opleveren. Een volk nu, vatbaar om, door den prikkel van zijn eigenbelang, tot deze uitoefening van zijne krachten te worden bewogen, moet ook, naar algemeene gronden, indien het hun op eene klare, bevattelijke en welmeenende wijze wordt voorgesteld, een stelsel van matige belasting verre verkiezen boven een stelsel van alleenhandel, waardoor de vooruitzigten op voordeel werkelijk verkort, en de prikkel tot nijverheid misschien geheel uitgedoofd zoude kunnen worden. Deze algemeene geneigdheid der bevolking nu vooraf ondersteld zijnde, zoo laten verder de enorme winsten, welke men weet dat de Europeesche handelaren en de Maleidsche kustbewoneren in dezen archipel, zich op hunne eerste inkoopen van de eenvoudige bevolking der binnenlanden weten te bezorgen, een gegrond vooruitzigt over, dat alle regtstreeksche belastingen op de voortbrengselen van den landbouw, op eene voor den landbouwer en planter zelven zeer dragelijke en misschien zelfs ongevoelige wijze zouden kunnen geheven worden; — vooral, wanneer bij het leggen dezer belastingen de tegenwoordige inrichtingen van Java ten voorbeeld wierden genomen; en dat bij de heffing van een gedeelte van het product, in geldswaarde of *in natura*, ook tevens eene jaarlijksche prijsbepaling wierde gevoegd, waarvoor het overige gedeelte van den oogst, de planter zulks verkiezende, voor Gouvernementsrekening zoude worden aangenomen.

De belasting, eenmaal op het voornaamste artikel van den landbouw gevestigd zijnde, zoude verder, doch niet dan langzamerhand, en met eene zeer voorzigtige en teedere hand, tot de overige voortbrengselen van den grond dienen te worden uitgestrekt. — Bij het *opium* en het *zout*, waarvan thans reeds het Gouvernement hare voordeelen trekt, zouden eindelijk ook nog de gewone marktgeregtigheden in de binnenlanden van Padang dienen gevoegd te worden; en daarmede zoude dan ook het *stelsel van belastingen*, voor de Westkust van Sumatra, naar mijn inzien genoegzaam zijn gecompleteerd, om als eene vergoeding voor de meer onmiddelijke en regtstreeksche voordeelen van den alleenhandel te kunnen beschouwd worden.

Alle deze einden komen mij nu voor, dat, althans na ommekomst

van eenigen tijd, en onder eene goede leiding, bereikt zullen kunnen worden.

En de inkomsten, welke deze gezamenlijke belastingen aan het Gouvernement zullen kunnen afwerpen, vlije ik mij, dat zeer weinig door de onkosten van het *Inlandsch Bestuur* zullen behoeven bezwaard te worden, wanneer hetzelve op goede gronden wordt gevestigd. De afdeelingen toch, welke in de Binnen- of Bovenlanden van *Padang* gevonden worden, en welke bekend zijn onder de benamingen van *Toedjoe Kotta's*, *Sambilang Kotta's*, *Tigablas Kotta's*, toonen klaarblijkelijk aan, dat er een inlandsch districts*bestuur* in de Bovenlanden van *Padang* bestaat, en dat waarschijnlijk zelfs dit Bestuur zich in sommige gevallen, evenals in de Bovenlanden van *Palembang*, over eenige vereenigde distrikten te gelijk uitstrekt.

De overeenkomst welke voorts in de inrigtingen van het inlandsch bestuur op verschillende plaatsen wordt aangetroffen, geeft verderen grond, om te mogen veronderstellen, dat dit *distrikts-bestuur* in de bovenlanden van *Padang* zeer veel gemeens bezit met datgene, hetwelk de Heer *Marsden*, in zijne *Geschiedenis van Sumatra*, als in de naburige streken van de *Westkust* plaats hebbende heeft beschreven, en hetwelk ik, wat het wezen der zaak betreft, ook weder, zonder eenige verandering, in de Bovenlanden van Palembang, aan den oorsprong van de *Moesie*, de *Klingie* en de *Blitie* heb aangetroffen.

Dit *distriktsbestuur* nu bezit in zich alle de vereischten, welke noodig zijn, om rust, orde, politie, en zelfs justitie, naar de begrippen dier volkeren in het land te verzekeren, zonder dat van Gouvernementswege daartoe eenige kosten of uitgaven behoeven te worden besteed. Alleen in die gevallen, waarin de hoogheid en de belangen van het Gouvernement regtstreeks zijn betrokken, behoeft zich hetzelve met de uitoefening van het *Regt* te belasten. En de invoering van het geheele stelsel, wel gewijzigd zijnde, kan dus waarschijnlijk ook zeer onkostbaar geschieden. Voor het Gouvernement zullen alleen overblijven de kosten van het algemeen bestuur: oppertoezigt en bescherming.

En dit het resultaat zijnde waartoe ik vooralsnog mijne beschouwingen omtrent dit onderwerp weet te brengen, en waardoor ik natuurlijk worde opgeleid tot het gevoelen, dat het gansch niet onder de onmogelijkheden behoeft gesteld te worden, dat, binnen een redelijk tijdverloop, de Westkust van Sumatra onder een regelmatig stelsel van belastingen zal kunnen begrepen worden; dat het inlandsch bestuur er op eene zeer onkostbare wijze geregeld worde, en dat onze Nederlandsche vaart en handel ook niet behoeft te wanhopen van zich in hare natuurlijke regten, op de Westkust van Sumatra, eerlang weder hersteld te zien, zoo mag ik ook voor Uwe Excellentie mijn gevoelen niet verbergen, dat mij de proeve, om deze maatregelen onder een stelsel van vrije vaart en handel, in werking te brengen,

vooralsnog verkieselijker zoude voorkomen, boven eene dadelijke omhelzing van het stelsel van alleenhandel.

Dan, het zoude niettemin hier ter plaatse in overweging kunnen genomen worden, of niet, onder het behoud van een stelsel van vrije vaart en handel, echter tot tegengang van den verderen nadeeligen invloed van vreemden, niet al terstond, met intrekking, uit dien hoofde, der Publikatie van H. H. E. E. C. C. G. G. van den 6 September 1819, waarbij de vaart op de Westkust voor de Amerikaansche schepen is opengezet; en gebruik makende, ten dien einde van de salutaire clausule, gevoegd bij het 137ste artikel van het Reglement op het Beleid der Regeering in Indie, de vaart op *Padang* en de *Westkust van Sumatra*, van nu af aan, niet reeds aan alle vreemde natien zoude kunnen verboden worden?

Dan, tegen dezen maatregel, mag ik voor Uwe Excellentie niet verbergen, dat mij vooralsnog verscheidene gewigtige bedenkingen schijnen te bestaan; die mij dezelve, althans op dit oogenblik, nog als ontijdig en voorbarig doen beschouwen. De vaart en handel op de Westkust is, sedert de laatste jaren, en tot nu toe, bij uitsluiting, in handen geweest van vreemdelingen; onze Nederlandsche kooplieden, daarentegen, hebben tot dusverre, volstrekt geen deel in den hande op de Westkust genomen. De vreemde handel is dus op dit oogenblik nog ingerigt en berekend, om in de gewone behoeften van de Westkust te voorzien; — de onze is daartoe in het geheel niet voorbereid; — eene plotselinge sluiting van den *vreemden* en inroeping van den *Nederlandschen handel* alleen, vrees ik dat een al te grooten schok en stremming in de behandeling van zaken op de Westkust zoude te weeg brengen. Onze Nederlandsche kooplieden hunne berekeningen nog niet gemaakt hebbende, om in alle de behoeften der Padangsche bevolking te voorzien, zoude daaruit verloop van handel, onvergenoegdheid, ja volksverloop kunnen geboren worden. De handel kan niet verwacht worden, haren loop op den eersten wenk te zullen veranderen. Daar moet eenige tijd toe gegund, en eenig geduld bij geoefend worden. Het Gouvernement zal zich, mijns inziens, moeten vergenoegen, den weg voor onzen Nederlandschen handel te banen en, door het toestaan van alle mogelijke gunsten en voordeelen, gemakkelijk te maken.

Hiertoe zullen vooreerst de voorgestelde alteratie van het 1ste artikel van het Reglement op de Uit- en Ingaande Regten; de interdictie aan de Padangsche ambtenaren, om verder handel te mogen drijven; en de vrijheid van regten, in alle verdere havens van Nederlandsch Indië, voor die goederen, welke in *Nederlandsche schepen* van *Padang* zullen worden uitgevoerd, en voor dewelke aldaar de Uitgaande regten zijn betaald, — waarschijnlijk wel als de meest doelmatige middelen kunnen beschouwd worden.

Geheel ongeraden en verwerpelijk toch, zoude het mij voorkomen dat, intusschen dat onze vrije vaart en handel zich, als het ware, in staat stelde en voorbereidde, om aan de behoefte der Westkust te voldoen, het Gouvernement, bij wijze van eene temporaire beschikking, dien handel geheel aan zich trok, met oogmerk om denzelven naderhand weder open te stellen! — Immers, om niet te gewagen van de moeijelijkheden, welke in de uitvoering van zoodanig plan zouden worden ondervonden, zoude niets geschikter zijn, om, in den tegenwoordigen toestand van zaken, en bij de eerste ontluiking van vrije nijverheid, welke op de Wesikust schijnt plaats te hebben, het vertrouwen der bevolking op het Gouvernement aan het wankelen te brengen, als zoodanig eene onbestendigheid en ongelijkheid van maatregelen, als aan het gewaagde plan zouden zijn verbonden.

Er bestaat echter nog een andere maatregel, waartoe het Gouvernement misschien reeds dadelijk, en met behoud intusschen van het stelsel van *vrije vaart en handel*, zoude kunnen besluiten.

Ik bedoel de bepaling van een vasten jaarlijkschen prijs, waarvoor het Gouvernement, even als op *Java*, zoude kunnen aanbieden, de koffij op de *Westkust* bij voorkeur van alle anderen te willen ontvangen. Dan, hoezeer mij deze maatregel, in het algemeen, ook wenschelijk en bij het maken van vaste bepalingen voor de *Westkust van Sumatra*, raadzaam en aannemelijk voorkome, moet ik echter al wederom erkennen, dat mij dezelve, op dit oogenblik, nog ontijdig en voorbarig zoude schijnen te zijn. Het Gouvernement toch bezit op dit oogenblik nog geene genoegzame inlichtingen omtrent den loop van den handel, vooral in de *Binnen-* en *Bovenlanden* van *Padang*, om nu reeds op goede gronden te kunnen beoordeelen, welke prijs in billijkheid, en zonder noodeloos bezwaar voor de schatkist, aan de bevolking in die streken voor het produkt der koffij zoude kunnen en behooren te worden toegestaan. Evenzoo min is het Gouvernement, op dit oogenblik, nog in staat om te beoordeelen, of deze jaarlijksche prijsbepaling op de Westkust zal kunnen gepaard gaan, met eene belasting op het voortbrengsel zelve der koffijtuinen, voor de helft, een derde, of twee vijfde van het gewas, even als op *Java*. En zoolang hieromtrent nog geene zekerheid bestaat, kan ik niet ontveinzen, dat mij het nemen van eenen partielen maatregel ook ongeraden zoude schijnen.

En mogt het eindelijk nog in overweging kunnen komen, of, intusschen dat de groote vraag, ten aanzien van vrije vaart en handel of alleenhandel, met betrekking tot de *Westkust van Sumatra*, nog onbeslist zal blijven, de belangen van het Gouvernement op die plaatsen niet zouden kunnen bevorderd worden, door den afstand van eigendom van grond aan Europeanen; zoo moet ik de vrijheid nemen, om met opzicht tot deze bedenking rondborstig voor Uwe Excellentie te verklaren dat, welke denkbeelden ik ook, in vroegere

jaren, omtrent het nut van den *afstand van eigendom van grond aan Europeanen* hier in Indie moge hebben gekoesterd, en in welke begrippen, ik mij nimmer zal schamen, de voorlichting van eenen overigens zoo bevoegden regter over onze Indische zaken te hebben gevolgd, als den Heere Gijsbert Karel Grave van Hoogendorp, ik echter reeds sedert eenen geruimen tijd, door meerdere ondervinding en betere onderrigting geleerd, ten dezen opzigte een geheel tegenovergesteld gevoelen gemeend te moeten omhelzen.

De geheele ontwikkeling van dit gevoelen is niet van deze plaats; doch daartoe zal zich, hoop ik, weldra eene meer gepaste gelegenheid aanbieden.

Intusschen zij het mij veroorloofd, Uwe Excellentie ter dezer gelegenheid kortelijk voor te stellen de redenen, waarom mij de afstand van eigendom van grond aan Europeanen, met zeer weinige uitzonderingen, zoowel op onze Buiten-etablissementen als op het eiland Java zelve, wel verre van nuttig, veeleer als hoogstnadeelig voorkomt.

Dezelve zijn deze:

I. De zaak uit een regtskundig oogpunt beschouwende.

a.) Dat het zoogenaamde regt van eigendom der Aziatische vorsten op den grond veel te onzeker is, en de verschillende regten van eigendom door de Aziatische volkeren uitgeoefend, veel te meenigvuldig, dan dat een gemoedelijk en regtvaardig Gouvernement, in de plaats der Aziatische vorsten opgetreden, zich, op grond van dit beginsel, den afstand van eenige *bevolkte* landen althans, zou durven veroorlooven;

b.) Dat de afstand van *bevolkte* landen althans, aan Europesche eigenaren, en de invloed, welke deze daardoor onvermijdelijk op de bevolking dezer landen verkrijgen, en noodig hebben om iets op dezelve te kunnen uitvoeren, onbestaanbaar is met de regten en hoogheden van het Gouvernement, en de daaraan *onafscheidelijk verknochte verpligting*, om regtstreeks voor de bescherming en welvaart, ook van hare Indische onderdanen, te moeten zorgen.

II. De zaak uit een oogpunt van BELANG EN VOORDEEL VOOR HET GOUVERNEMENT beschouwende.

a.) Dat het strijdig is met de zuivere en oorspronkelijke inrigtingen van het bestuur dezer Bezittingen, dat de Europeesche bevolking in dezelve zich verder uitstrekke dan noodig is, om den *civielen* en *militairen* dienst krachtdadig te bezetten en om den *handel* met voordeel te drijven;

b.) Dat aan de noodelooze en overtallige uitbreiding der Europesche bevolking, vooral van hen, die zich als landbezitters hier hebben gevestigd, ook grootendeels te wijten is, die vermeerderde omslag in alle vakken van Bestuur, Justitie, Politie en Administratie, onder welker kosten het Indische Bestuur thans meer en meer gedrukt wordt, en waardoor het langs hoe meer van hare oude eenvoudigheid wordt verwijderd;

c.) Dat, door een verderen afstand van landen aan Europeanen, weldra in het ligchaam van deze *landbezitters* een afzonderlijk belang, magt en invloed zoude vereenigd worden, waartegen de tegenwoordige vormen van bestuur, de wijze van belasting, en de eenvoudigheid, waarmede andere deelen der oppermagt thans nog worden uitgeoefend, niet meer bestand zullen zijn; en waaruit dus onberekenbare gevolgen voor het welzijn van het Rijk zelve zouden kunnen voortvloeijen;

d.) Dat er geene *voordeelen* zijn, welke de Europeesche landbezitters aan het Gouvernement zouden kunnen aanbrengen, die niet, in dezelfde mate, regtstreeks door het Gouvernement van die landen zouden kunnen getrokken worden, en telkens met bijvoeging van hetgeen de bijzondere winst van den *Europeeschen eigenaar* uitmaakt.

Om dit laatste punt te bewijzen, zoude het overtollig zijn, onder de aandacht van Uwe Excellentie te willen brengen, dat toch alle de voordeelen, welke de *Europesche landbezitters*, zoowel voor zich zelven als voor het aandeel van het Gouvernement, uit hunne landen trekken, in de eerste plaats moeten voortvloeijen uit den arbeid der Indische bevolking op die landen gezeten, en uit de leiding, welke zij aan dezen arbeid weten te geven. Even zeer nu, als het Gouvernement in staat is, om regtstreeks den arbeid van zijne Indische bevolking te benuttigen, even zeer is het ook in staat om aan dien arbeid en nijverheid alle die voordeelige strekkingen en wijzigingen te geven, welke een bijzonder landbezitter daaraan zoude kunnen mededeelen. Dit kan het Gouvernement doen, zoowel onder een stelsel van alleenhandel, en verpligte leverantie, als onder een stelsel van vrije handel en cultuur. De Europeesche landbezitter is dus niet anders dan een noodeloos en overtollig rad in het bestuur der inlandsche zaken. Hij is een parasite plant, die, zonder zelve eenig nut aan te brengen, zich voedt ten koste der inlandsche bevolking, en ten koste der wettige voordeelen van het Gouvernement.

Wat men toch mag voorwenden van de uitbreiding der koffijculture, door particuliere landbezitters! — Kan het Gouvernement door hare eigene middelen, en voor hare eigene rekening, deze culture niet veel krachtdadiger en met beter gevolg doen uitbreiden, dan eenig bijzonder landbezitter in staat is zulks te doen? Getuige zij hiervan het uitmuntend gewas, welk de *Preanger Regentschappen*, in de beide laatste

jaren, en ook de Oostelijke afdeelingen van *Java*, onder eene vrije culture hebben opgebragt.

En welk een schoon verschiet men verders ook moge openen, van de invoering op *Java* van eene Europeesche wijze van landbouwen; — van het verplaatsen op dit eiland van nijvere Europesche huisgezinnen, geschikt voor den landbouw; van het aankweeken van *tarwe* en *boekweit* en *rogge*, van het verbeteren der rassen van rundvee en paarden; hebben de proeven van alle deze zaken, reeds in vroegeren tijd genomen, niet genoegzaam geleerd, welken uitslag men ook in den tegenwoordigen tijd van dergelijke ondernemingen moet verwachten? Doch, gesteld zelfs, dat deze zaken met eenig goed gevolg zouden kunnen ondernomen worden, zoo ontbreken voorzeker aan het Gouvernement ook de middelen niet, om die voor hare eigene rekening, met even goed vooruitzigt, ten uitvoer te doen brengen. Ondernemingen, waartoe een groot kapitaal in den aanvang, en veel zorg in de uitvoering worden gevorderd, zijn de eenige waarbij de tusschenkomst van particuliere Europeanen nuttig kan geoordeeld worden. Doch deze bepalen zich voornamelijk tot de fabrieken van *indigo* en *suiker*. En ten aanzien van beide, bewijzen de thans bestaande inrigtingen op *Wiera Dessa*, en in de residentie van *Japara*, op verscheidene plaatsen, dat geen eigendom van grond vereischt wordt, om aan de oogmerken van den fabrikant te voldoen; — maar dat aangegane contracten met de Indische bevolking, tot het leveren van hun produkt, daartoe volkomen toereikende zijn.

Ik zie dus zelfs in deze beide uitzonderingen geen genoegzamen grond, om niet in het algemeen den afstand van *landen* aan Europeanen voor hoogst schadelijk te houden; althans in die gevallen, wanneer de landen reeds door eene inlandsche bevolking zijn bewoond en bezeten; — en zonder welke bevolking de ledige landen toch geen prijs noch waarde in het oog van onze Europesche landheeren bezitten.

Naar aanleiding van alle de voorafgaande consideratien, kan ik dan ook niet anders, dan Uwe Excellentie, met betrekking tot onze bezittingen op de *Westkust van Sumatra* voor mijn *advies* voordragen; om, latende voor als nog het *stelsel van Vrije Vaart en Handel* op den voet zooals het is, te bepalen:

I. Tot opbeuring van de Nederlandsche Vaart en Handel op die plaatsen:

a.) Dat met alteratie in zooverre van art. 1 van het Reglement op de Uit- en Ingaande regten, van 28 Augustus 1818, voortaan aan Nederlandsche schepen, zal worden vergund, om, in Indie komende, regtstreeks de Reede en Haven van *Padang* te mogen

aandoen, aldaar te lossen en te laden, zonder gehouden te zijn om, vooraf de Reede van Batavia binnen te loopen;

β.) Dat, van de goederen, welke op *Nederlandsche* bodems te *Padang* zullen zijn ingeladen, het product zijnde van de Westkust van *Sumatra*, en waarvoor aldaar de Uitgaande regten zullen zijn betaald, geene verdere regten in eenige haven van Nederlandsch Indie zullen worden gevorderd;

γ.) Dat omtrent deze bepalingen de noodige aanschrijving aan Zijne Excellentie, den Minister van het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Kolonien, zal worden gedaan; — met opgave tevens van de calculatieve hoeveelheid koffij, welke de *Westkust van Sumatra*, gedurende de beide laatste jaren, reeds heeft opgebragt en in het vervolg nog zal kunnen leveren, met uitnoodiging om dit een en ander aan den Nederlandschen handel kennelijk te maken:

δ.) Dat tot wegneming van alle nadeelige mededinging in den handel, de provisionele licentie, bij Resolutie van den 5 December 1820, aan de ambtenaren te *Padang* verleend, om handel te mogen drijven, — voortaan zal worden ingetrokken, met last aan deze ambtenaren, om hunne uitstaande handelzaken binnen den tijd van drie maanden na ontvangst van dit besluit tot verevening te brengen;

ε.) Dat van deze laatste bepaling, en van het calculative gewas der koffij op de Westkust van Sumatra, almede, op eene gepaste wijze, zal worden kennis gegeven, aan de voornaamste Nederlandsche handelhuizen hier op Batavia gevestigd.

II. Ten einde te beletten, dat de nadeelige invloed van Vreemden op de Westkust van Sumatra zich niet verder uitbreide:

a.) Dat aan den Resident van Padang zal worden geïnterdiceerd, om aan eenige Vreemdelingen, van welke Natie ook, niet zijnde geboren in Nederland of in eene Nederlandsche bezitting, het regt van inwoning te Padang, of in eenig gedeelte van het Nederlandsch bezit op de Westkust van Sumatra, zelfs bij provisie te vergunnen;

b.) dat aan geen der Europesche, of van Europeschen bloede afkomstige ingezetenen van Padang, met uitzondering alleen van hen die ambtshalve in de Bovenlanden worden geroepen, zal worden vergund, om zich verder dan tot een afstand van 10 à 12 Bataviasche palen van de hoofdplaats aldaar te verwijderen;

c.) dat voortaan aan gene door fictie genationaliseerde schepen,

door hem Resident, eenige zeebrieven of certificaten in stede van dien zullen worden verleend;

d.) dat hij Resident over zulks ook wordt gelast, het aan den rekestrant JOHN KEMP verleende certificaat wederom in te trekken;

e.) dat het door denzelfden rekestrant gedaan verzoek, om onder het genot der voorregten van Burger van Nederlandsch Indië te Padang te blijven resideren, zal worden ontzegd, dan wel gehouden in advies.

III. Ten einde te onderzoeken of de Inlandsche Bevolking op de Westkust van Sumatra vatbaar zoude zijn, voor een gelijksoortig stelsel van belastingen als de bevolking van Java.

A.) Den Resident van Padang te gelasten, omtrent deze vraag te dienen van een gedetailleerd en gemotiveerd rapport, met opgave onder anderen:

1mo van eene nauwkeurige analijse van het Inlandsche Bestuur, zoo wel met betrekking tot het *Districts-* als het *Dorps*bestuur;

2do van de wetten en gebruiken, beschreven of onbeschreven, waarvan zich de volkeren van de Westkust bedienen;

3to van de redenen, vóór en tegen, waarom het koffij gewas op de Westkust van Sumatra, naar inzien van hem Resident, niet even gemakkelijk eene belasting bij den oorsprong zoude kunnen dragen, als hier op Java? en of het verschil tusschen de prijzen, waarvoor de planter in de Bovenlanden gewoon is, zijn product van de hand te zetten, in die welke daarvoor bij den uitvoer besteed worden, hiertoe geene genoegzame ruimte zouden overlaten;

4to van de redenen, waarom bij zoodanige belasting der koffijtuinen, niet even zeer eene jaarlijksche prijsbepaling, en ten zelfden effecte als hier op Java, zoude kunnen gevolgd worden?

5to welke prijsbepaling, in dat geval, zoowel met de billijkheid als met de belangen der schatkist het meest overeen zouden komen?

6to welke belastingen, hetzij grondlasten, of marktgeregtigheden, verder, en na verloop van tijd, nog bij de voorschrevene huur van koffijtuinen zou kunnen gevoegd worden?

B.) Den Resident van Padang duidelijk te kennen te geven, dat het de wil van het Gouvernement niet is, dat reeds dadelijk maatregelen of pogingen door hem zouden worden in het werk gesteld, om de voorschrevene belastingen in te voeren, maar eenelijk, dat hij daaromtrent zijne beredeneerde consideratien en advies aan het Gouvernement inzende;

C.) dat het Gouvernement ook in het vervolg niet zal verlangen,

dat immer belastingen van de bevolking der Westkust worden geheven, dan waarvan de voornaamsten der District- en Dorpshoofden de billijkheid en regtmatigheid zullen hebben erkend;

D.) dat hij Resident echter van nu af aan dient in het oog te houden, ,dat het Gouvernement op den duur niet kan verleenen bescherming en verdediging, zonder daarvoor eene toereikende vergoeding van de bevolking te trekken, en dat, wanneer deze vergoeding niet kan gevonden worden in regelmatige belastingen, de regtstreeksche en uitsluitende voordeelen van den handel daartoe zullen moeten dienen;

E.) dat hij Resident deze gronden, niet alleen zelf in het oog zal moeten houden, maar dat hij daarvan, ter bereiking van 's Gouvernements oogmerken, ook van nu af aan, reeds een voorzigtig en bescheiden gebruik zal mogen maken, ter overreding in der tijd, van de voornaamste en meest verstandige Hoofden der inlandsche bevolking.

De Raad van Indië,
H. W. MUNTINGHE.

Tegen enkele punten van Muntinghe's conclusiën bracht zijn medelid Chassé bezwaar in bij advies dd. 18 April 1822. Hij vond nog geen aanleiding het verlof der ambtenaren geschonken tot het drijven van handel in te trekken (M.'s advies sub I), daar hetgeen er tegen aangevoerd werd van de naijverige belanghebbenden als van den bewusten Kemp kwam, terwijl de handel dan geheel aan de Engelschen zou toevallen; het was noodeloos te verbieden dat de particulier zich buiten 10 à 12 palen van Padang zou vestigen (M.'s advies sub II'), daar ons gezag niet verder ging dan een halve paal landwaarts in; eindelijk moest men nog niet naar een stelsel van grondbelasting als op Java streven (M.'s advies sub III E), wijl ons gezag ter kust nog te weinig gevestigd was.

Ziehier het advies in zijn geheel:

BATAVIA, den 18n April 1822.

Op den 2n dezer aangenomen hebbende bij de tegenwoordige vergadering over te leggen mijn advies wegens sommige punten vervat in de brief door den Raad van Indie MUNTINGHE op den 18n Maart jl. Uw Excellentie geschreven betreffende den handel te Padang enz., zal ik alvorens hier aan te voldoen eene schets geven van hetgeen mij bekend is van de Nederlandsche bezittingen op de westkust van Sumatra, als zijnde naar mijn gevoelen eene niet te ontwijken noodzakelijkheid, en eene verpligting welke bijzonder op mij rust, aangezien

mijn verblijf van 1793 tot 1795 als opperhoofd te Padang en onderhoorigheden, zoo ook omdat aldaar even als hier geene archieven aangaande die bezittingen te vinden zijn en dat bij de overweging en beoordeeling van de door de Heer Muntinghe in het brede omschreven consideratien en voorstellen zulks niet wel buiten opmerking kan gelaten worden.

's Lands tegenwoordig grondeigendom op de westkust van Sumatra bestaat in niet anders noch meer dan een smalle strook zandstrand doorgaans minder dan een half uur breed, strekkende van en met *Ayer adji* tot en met *Ayer Bangies* en sommige onbeduidende eilanden in de nabijheid gelegen, zijnde de verafgelegene eilanden, aanmerkelijk in vruchtbaarheid vooral van peper, benzuin en kampher, reeds voor lang wegens ongezondheid verlaten en staan thans op zich zelve, handeldrijvende onverschillig met wie of welke natie.

Wel is waar dat door de voormalige nederlandsche oostindiesche compagnie, als een gevolg van het na te melden contract van afstand, is in bezit genomen de geheele westkust van Sumatra, dat is, van de vlakke hoek aan straat Sunda tot de grenzen van het rijk van Athien, doch altijd ter voorschr. diepte en niet verder landswaards.

Dan na tijdverloop en dat men ontdekte dat het bewaken enz. van dat uitgestrekt strand te veel omslag en kosten veroorzaakte in vergelijk van het genoten wordend voordeel. en dat de handelbedrijven zich het best op Padang zouden vereenigen, heeft de compagnie het vruchtbaarste gedeelte langs de westkust van Sumatra dat is, als gezegd van en met Ayer hadji tot en met Ayer Bangies in bezit gehouden, hebbende de Atchienders het verlatene in hunne nabuurschap, — en de Engelschen al het overige aan zich getrokken, welke een en ander daarvan, op dezelfde wijze als de compagnie was, zijn bezitters gebleven.

Het bedoelde contract wierd gesloten tusschen de gem^e^ compagnie en de Koningen en grooten welks grondgebied zich van het gebergten tot zeestrand, en over de in de nabijheid onder de westkust van Sumatra liggende eilanden strekte; en had van 's compagnie's zijde geen andere dan handelsoogmerken, terwijl de Inlanders daarmede berekende van de kwellingen van de Atchienders en andere zeerovende volken te zullen bevrijd blijven en eene ongestoorde handel te kunnen drijven. Bij het voorn^e^ contract is ook als met die bedoeling strokende met de gem^e^ Koningen en hoofden overeengekomen den afstand aan de compagnie van het zoutmonopolie, aan het strand en in de nabijheid gelegen Eilanden, invoege boven omschreven werd, voorts ten voordeele van de andere zijde, dat de comp. de stranden zoude bewaken en jaarlijks een geringe som geld aan de afstaanders betalen.

Het was dus als gezegd is, den handel en niets anders welk Padang en onderhoorigheden in het bezit van de comp^e^ bracht en gehouden

heeft; voorts heeft de compe in het vervolg dien handel ziende kwijnen en natuurlijk hare financieele deijnzing aldaar bemerkende; na dat zij vruchteloos poogingen tot verbetering had te werk gesteld, den geheele opbraak raadzaam geoordeeld; noch in het jaar 1793 wanneer deze opbraak weder bij de hooge regeering alvorens daartoe eindelijk en afdoende te besluiten, in ernstige overweging genomen wierd, is door dezelve als het laatste middel beproefd en besloten, om de verdere last van Sumatra's westkust te ontwijken, tegelijk de Christen inwoonders, toen noch in vergelijk van tegenwoordig talrijk en in het bezit van vastigheden welke het grootste gedeelte van hun bestaan uitmaakte, aan geen elende over te geven, noch in de door de Engelschen verlangde ontruiming te voldoen, eene ongelimiteerde vrije vaart en handel daarop, ook voor de ambtenaaren open te stellen, alleen met verbod om geen amphioen op Java in te voeren; welke maatregel zelfs met zooveel nadruk wierd doorgezet, dat ik last bekwam om tot wat prijs ook, de daar noch aanwezige overgebleven handellijnwaden van de compe te verkopen, en aldus een volkomen einde aan 's compagnies alleenhandel op de westkust van Sumatra te maken.

En het was in die staat dat in 1795 Padang, na in 1793 door de fransche wapenen overmeesterd te zijn geweest, door de Engelschen is overgenomen en in 1819 aan het nederlandsch gouvernement werd terug gegeven; — hebbende het gouvernement toen de alleenhandel in zout aan zich gehouden, doch wijders de vrije vaart en handel open gelaten, het regt van in- en uitvoer bepaald en niet lang daarna of in 1820 de vorige vrijheid om, uitgezonderd het zout, deel aan den handel te nemen de ambtenaren toegestaan.

De tegenwoordige drukking welke den handel van Padang ondergaat en eene geheele te nietgang van dezelve bedrijgt, uitgezonderd ten aanzien der koffij, — bestaat naar mijn gedachten:

a.) In de maatregelen welke de Resident van Padang tegen de Padries heeft te werk gesteld! waardoor bijna alle communicatie met de binnenlandsche Sumatraan gestremd is, en geen goud als door omwege op Padang kan gebracht, noch goederen dan gelijkerwijze bergwaarts kunnen vervoerd worden; daar hun diezelve goederen op de Engelsche bezittingen tot veel minder prijs bekomelijk zijn; en

b.) dat het Engelsch gouvernement op hare bezittingen op de westkust van Sumatra de betaling van alle in- en uitvoerende regten heeft laten varen even als dat op de naburige Engelsche bezittingen plaats vindt.

Dit laatste, gevoegd bij de door des Residents Du Puij genomen verkeerde maatregel tegen de Padrie's, moest natuurlijk de geheele binnenlandsche handel op de westkust van Sumatra in handen der Engelschen doen vallen; uitgezonderd eene geringheid welke dan noch

wel voor ⅞ is gekomen in het bereik der op Padang gezeten Engelschen met handelhuizen op Madras en elders verbonden! — terwijl door de nederlandsche ambtenaren en inwoonders bijna niets genoten wordt; en waaromtrent geen verandering te wagten is, vooral zoolang er Engelschen op Padang wonen, — want het is niet alleen dat zij de goederen uit de west van Indien uit de eerste hand bekomen, maar zij beletten dat de Nederlanders eenig crediet van de Engelschen erlangen hetwelk anders zelf het belang van den handel voor de laatste zoude vorderen.

Ofschoon nu het daarstellen van een alleenhandel als voor dertig jaren op de onderwerpelijke kust heeft bestaan, zeer denkelijk allerzijds ongeraden, ja mogelijk, ondoenelijk zal bevonden worden! — zoude zulks evenwel het gereedste middel zijn om alle vreemdelingen te doen verhuizen, van daar te houden; en door dat middel, alle voordeel aan de Nederlanders terug te geven: — dat is, buiten het voordeel dat de Engelschen genieten op de lijnwaten van de west van Indie en de amphioen, tenzij men die artikelen voor Nederlandsche rekening kan aanvoeren, hetwelk echter vooral opzichtelijk de amphioen niet in het zekere kan ondersteld worden.

Dit aangevoerde zal gelove ik genoeg wezen om thans tot de bij de onderwerpelijke brief gedane voorstellen waartegen ik mij verpligt rekene advies uittebrengen, te kunnen treden; — te meer daar mijn voornemen was en noch is, dit geschrift, zoo eenvoudig klaar en kort doenlijk ten dien einde in te stellen!

Er komt voor bij die brief onder *art. 1 tot opbeuring van de nederlandsche vaart en handel op die plaatsen.*

L^a. «Dat tot wegneming van alle nadeelige mededinging in den handel de provisioneele licentie bij resolutie van den 5 December 1820 aan de ambtenaren te Padang verleend, om handel te mogen drijven, — voortaan zal worden ingetrokken, met last aan deze ambtenaren om hunne uitstaande handelzaken binnen de tijd van drie maanden na ontvangst van dit besluit ter verevening te moeten brengen.»

Daar ik gene nadeelige mededinging in het de ambtenaren te Padang toegestane, om namelijk aandeel aan den vrije vaart en handel aldaar te nemen kan vinden, — en mij in waarheid gene daaruit voortgevloeijde nadeelige omstande of misdrijven, zoo min bij de onderwerpelijke brief als van elders gebleken zijn, — want de onlangs uitgebrachte beschuldiging, als zoude de ambtenaren tot het handeldrijven geld uit 's gouvernements schatkist geligt en alzoo wederregtelijk gebruikt hebben! kan niet gegrond geacht worden alvorens gehoord en wederhoord of volkomen bewijs overgelegd is; zijnde bovendien de beschuldiger JOHN KEMP een Britsch koopman welke op Padang gezeten, met het handelhuis van GUYON MACKINTOSH te Madras, en zeer denkelijk met noch anderen verbonden, van een uitgestrekt

fonds en credit meester is, en denkelijk niet vrij van naijver in handelbedrijven zal wezen, — ook zoude het na mijn inzien wanneer waarlijk de tegenwoordige ambtenaren, zich onpligtmatig gedragen hadden, niet geheel vrij van hardheid zijn de onschuldige met de schuldige te straffen en als het ware eene deur te sluiten waardoor nog eenige weinige ambtenaren op eene eerlijke wijze iets boven haar tractement kunnen genieten.

Bovendien is het niet mogelijk dat de op Padang wonende Nederlanders den plaatselijke handel, hoe gering dezelve tegenwoordig is, zoude kunnen gaande houden, want dit geschied nu al gezamenlijk de ambtenaren zeer gebrekkig! — en zooals ik dat voorwaards aanhaalde is dezelve thans iets minder als geheel in Engelschen handen en zoude zeer zeker het gouvernement hare lasten op verre na niet goed maken indien de koffijuitvoer en het zout monopolie daartoe niet aanmerkelijk vorderlijk waren.

Geen handel word bij mogelijkheid buiten geld en credit gedreven, hieruit vloeijt voort, dat door eene nadere beperking, den handel op de westkust van Sumatra, de koffij er onder gerekend, want de Inlandsche bevolking handelt alsmede om gebrek aan fondsen onder hun, alleen met de inwoonders van Padang, geheel aan de Engelschen moet geraken, terwijl zij dan ook te Padang niet meer regten voor lijnwaden en amphioen zullen betalen als zij goedvinden, kunnende de binnelanden van anderzijds geheel door hun voorzien, en met het daarvan komende de koffij opgekogt worden.

Aangezien het mij nu in waarheid herzegge ik, onmogelijk is, voor als noch te beseffen, dat het aan de ambtenaren vergunde gedeelte in de vrije vaart en handel op 's lands bezittingen op de westkust van Sumatra zonder openbare wetovertreding, van nadeel kan zijn, invoege ik dit reeds bij mijne brief aan Uwe Excellentie van den 28ⁿ November 1820 heb aangemerkt, maar wel dat zulks het voordeel heeft, dat boven het nut voor de ambtenaren, buiten vreemden eenig ofschoon altijd noch verre ontoereikend handelfonds op Padang gereed zal wezen; waardoor intusschen den handel zoolang al is het ook gebrekkig levendig gehouden kan worden totdat eenig credit van de Bataviasche kooplieden zal toevloeijen of dat deze rechtstreeks in die handel begeeren te treden en althans, dat de Engelschen niet het geheel voordeel van de nederlandsche bezittingen op de westkust van Sumatra na zich nemen en genieten! is mijn stellig advies dat de in 1820 herhaalde vergunning aan de ambtenaren om in de op Padang opengestelde vrije vaart en handel te moge deelen, althans vooreerst en tot dat nader nadeelen of onwettige handelingen van dezelve voorkomen dan wel dat men door in het zekere te raken, dat die handel op eene andere wijze of met uitsluiting der ambtenaren voor rekening van Nederlanders meer aan het oogmerk voldoende gedreven wordt,

of kan worden en dat de vaart van vreemdelingen en hun handelbedrijven aldaar misbaar zijn! hetwelk de bedoelde intrekking zouden kunnen nuttig, somtijds noodzakelijk maken! bij het besluit daaromtrent op den 5 December 1820 genomen te persisteeren.

Art. II. Ten einde te beletten dat de nadeelige invloed van vreemden op de westkust van Sumatra zich niet verder uitbreide!

L^a^ *b.*) «Dat aan geen der Europesche of van Europeschen bloede afkomstige ingezetene van Padang met uitzondering alleen van hen die ambtshalve in de bovenlanden worden geroepen, zal worden vergund, om zich verder dan tot een afstand van 10 à 12 Bataviasche palen van de hoofdplaats aldaar te verwijderen.

Daar het grondgebied van het gouvernement als boven gezegd is, niet meer dan een half uur of een en een halve paal landwaards bestaat, vinde ik deze bepaling overbodig, althans, zoolang het gouvernement van geen verder grondgebied op een of ander wijze meester geworden en verzekerd is.

Zijnde bij de resident Du Puij ondervonden dat zelfs de minste uitstap niet ongemerkt worde geleden, — hebbende hij wegens zijne voorbarigheid om een huis in de nabijheid van de negorij Paauw te bouwen het onaangenaame aangetroffen dat hetzelve toen het naauwelijks bewoonbaar was, is in brand gestoken en door de vlam vernield.

Art. III. Ten einde te onderzoeken of de Inlandsche bevolking op de westkust van Sumatra vatbaar zoude zijn, voor een gelijkzoortig stelsel van belastingen als de bevolkingen van Java.

E. «Dat hij Resident deze gronden, niet alleen zelfs in het oog zal »moeten houden, maar dat hij daarvan, ter bereiking van 's gouver»nements oogmerken, ook van nu af aan reeds een voorzichtig en »bescheiden gebruik zal mogen maken ter overreding indertijd, »van de voornaamste en meest verstandige hoofden der Inlandsche »bevolking.»

Daar het tegenwoordig nederlandsch gouvernement is getreden en noch staat in het boven omschreven regt van de voormalige compagnie, en gene verbreding van grondgebied heeft plaats gevonden. kan ook geen grondbelasting of andere opbrengsten geheven worden van de binnenlandsche bevolking noch van de bewoonders van de Padangsche boven- of binnenlanden! — zelfs word de koffij veelal buiten gouvernements gebied gewonne.

Op grond hiervan is mijn advies! om met het invoeren van belastingen op de westkust van Sumatra, ter voorkoming van onaangenaamheden, vooral gedurende de bestaande geschillen met de Padries, te wachten tot het Nederlandsch gouvernement, dit begeerende, ter westkust van Sumatra een ruimer grondgebied heeft verkregen, — en oordeeld hetzelve te moeten aanhouden.

Hiermede, overeenkomstig mijn voornemen de bedoelde in den hoofde dezer gem^d punten verhandeld en mijn gevoelen daarover mitsgaders de vorige en tegenwoordige staat van 's Lands beztttingen ter westkust van Sumatra bekend gemaakt hebbende! zal ik met ter zijde lating van het overige bij die brief voorkomende vooral op pag^a. 54: 55: 56: — als niet regtstreeks met de onderwerpelijke voorstellen in verband staande, ten slotte, ofschoon dit mogelijk bij een afzonderlijk schriftuur meer eigenschappelijk zoude geschieden, de vrijheid neme Uw Excellencie in overweging te geven om te Padang het in- en uitvoerregt op kamfer Baros, beuzuin en peper, van de eilanden, welke voormaals onder de compagnie hoorde en benoorde 's lands tegenwoordig grondgebied op de westkust van Sumatra gelegen zijn, waarvan bovenwaards gesproken is, geheel op te heffen, het laatste voor zoo verre dezelve naar een nederlandsche bezitting worden gebracht, hetgeen ik beschouwe eene zaak te wezen welke kan en moet werken tot voordeel van den handel voor de Nederlanders op Padang niet alleen, maar op Batavia en elders; en waarvan tegenwoordig de Engelschen alle genot en bijna eene volkomen alleenhandel erlangd hebben! — deelende de Amerikanen slechts in de peperhandel.

Deze vrijlating zal ook het voordeel hebben dat de smalle kustvaart van Batavia en Padang, op die eilanden weder in werking kome; dat die artikelen veelal, ten minste door de tijd, van elders worden gehouden en als ontvallen schakel uit den handel vooral op de westkust van Sumatra teruggerake; door welk 's lands bezittingen en als gezegd is de nederlanders voordeel kunnen aankomen, terwijl alleen de inkomende regten te Padang daardoor in schijn kunnen lijden, want wezenlijk bestaat thans noch vaart noch handel van Padang zooals bevorens plaats had op de bovengem^de Eilanden, en gevolglijk ook geen genieting voor inkomend regt van de voortbrengselen! maar zal in het vervolg bij den invoer op Batavia, werwaards dezelve art. ter markt moeten raken, ontvangen worden.

Vooral zal de kamfer Baros, welke thans naar de Engelsche bezittingen gevoerd en denkelijk door de chineezen van daar geheel of gedeeltelijk binnegesmokkeld word, bij uitvoer van Padang als onvermijdelijk aangegeven zijnde, de invoer geregtigheid hier dragen.

Om alle welke reden ik vrijheid gelove te hebben. Uwe Excellencie te moge raden om het in en uitvoerrecht op kamfer Baros, de peper en benzuin te Padang op te heffen en die art. alzoo te Padang ge-

heel vrij te stellen van alle belasting — voor zoo verre daarvan aldaar geen verkoop aan vreemde natien zal geschieden, in welk laatste geval het uitvoerregt aldaar behoord betaald te worden.

De Raad van Indië,
CHASSÉ.

Hierop is gevolgd de resolutie van 30 April 1822 N°. 23, waarvan de inhoud op bl. 66 vv. door Kielstra behoorlijk is wedergegeven.

(Wordt vervolgd.)

JÂTAKAMÂLÂ

(GARLAND OF BIRTH-STORIES).

TRANSLATED FROM THE ORIGINAL SANSKRIT

BY

J. S. SPEYER.

(Continued from vol. X, p. 256)

XXV.

THE STORY OF THE ÇARABHA DEER.

(Çarabhajâtaka)

Even to him who attempts upon their lives the intensely compassionate show pity in his distress; they will not disregard such a one. This will be taught in the following.

One time, it is said, the Bodhisattva was a çarabha deer,[1] living in some remote part of a forest. That tract lying outside the path and the noise of men, was a dwelling-place of manifold tribes of forest-animals. Its many roots and trees and shrubs were immersed in the thick and high grass which covered its soil, untrodden by travellers and showing no traces of vehicles and carriages whatever, the tracks of whose feet or wheels might have beaten something like a road or border-line; yet the ground was anything but even, being intersected with channels and full of ant-hills and holes. That çarabha had a solid body, endowed with strength, vigour and swiftness; he was distinguished by the beautiful colour of his skin. As he was addicted to practising compassion, he

[1] The çarabha is a common kind of deer. Here not that ordinary animal seems to be meant, but the fabulous animal of that name, said to be very strong, eight-legged, and a match for lions and elephants.

cherished friendly feelings towards all animals and subsisted only on grasses, leaves and water. Possessing the virtue of contentment, he was pleased with his residence in the forest. So he adorned that part of the forest, like a yogin longing for complete disattachment. [1]

1. Bearing the shape of a forest-animal, but possessing the intellectual faculties of a man, he lived in that solitary wilderness, showing, like an ascetic, mercy to all living beings, and, like a yogin, contenting himself with blades of grass.

Now once upon a time it happened that the king who was the ruler of that country was out hunting. Sitting on the back of his excellent horse, holding his bent bow and arrow in his hand and being eager to try his skill of arms on the game, he was pursuing the deer with speed, indulging in the excitement of the chase. So he was carried away by his horse, an animal of extraordinary swiftness, and separated by no small distance from his retinue, a body of elephants, horse, chariots and footmen, he entered into the place where the Great Being lived. As soon as he saw him from afar, he was resolved on killing him, and keeping ready his bow strung with a sharp arrow, spurred his horse to run after the High-minded One. But the Bodhisattva had no sooner perceived the king on horseback coming near to him with a hostile intention, than he took to flight, running away with the utmost swiftness; not because he would have been powerless to stand and fight his aggressor, but he had desisted from acts of violence and anger. While being pursued by the king, meeting with a large hole on his way, he quickly jumped over it as if it were a small puddle and continued his flight. When the excellent horse, running after the çarabha in the same direction and as swiftly as he ever could, arrived at that hole, he hesitated to risk the leap and of a sudden stood still.

2. Then the king, as he was, bearing his bow in his hands, tumbled down from horseback and fell headlong in the

[1] The original expresses this simile with intended ambiguousness, for the epithet pravivekakâmaḥ means also „longing for complete solitude", in that sense it suits rather the animal.

large hole, as a warrior of the Daityas sinks in the Ocean. [1]

3. Keeping his looks fixed on the çarabha, he had not noticed that chasm. So his want of circumspection was the fault causing his fall, which happened when his seat shook by the sudden stopping of his horse from his great swiftness.

Now, the sound of the trampling of hoofs ceasing, the Bodhisattva commenced to think: "should perhaps that king have turned back?" Then, bending his head and looking behind, he saw the horse without his rider standing on the brink of that chasm. On perceiving this, he entered upon this reflection: "No doubt, the king must have fallen into this chasm. No tree is here spreading its thick foliage, the sheltering shade of which might invite to sit down and rest, nor is here any lake to be found fit for bathing in its water as blue and as pure as a petal of a blue lotus. Nor, since he entered this wild region of the forest haunted by ferocious animals, is he likely to have dismounted and left his excellent horse in some place or other, that he might either take his rest or continue hunting alone (in the thicket). No more is there here such jungle in which he might be hidden. Surely, therefore, he must have tumbled down into this hole." Having got this conviction, the High-minded One felt the utmost commiseration for that king, even though he sought his life.

4—5. "Just before now this monarch possessed the enjoyments of royalty, being worshipped like the Lord of the Devas by crowds of people revering him with clasped hands. His army attended him, a mixed host of chariots, horsemen, footmen and elephants, adorned with gay banners, glittering in their armour and weapons, and marching at the brisk tones of music. His head was sheltered by the lovely umbrella and the chowries fanning him made a beautiful effect. [2]

---

[1] Cp. story XI. The war between gods and demons is of course fought out in the vicinity of the Ocean. In such expression as is here used by Çûra, the original and real meaning of this mythological fact is palpable.

[2] I am at a loss how to render exactly the meaning of the compound pari-

6. „And now in this moment he is lying below in this large chasm. By the rapidity of his fall he will have broken his bones, he has swooned or pines with sorrow. Alas! In what a miserable state he has come!

7. „Common people, whose mind has grown callous by suffering, so to speak, are not so much afflicted by their sorrows, as men of a high rank, when calamities visiting them plunge them into grief, something new to such as are accustomed to great delicacy in all matters.

„He will never be able to evade from thence by himself. If there is still some rest of life in him, then it is not right to abandon him to his fate." So considering, the High-minded One, moved by his compassion, went to the brink of the precipice and perceived him struggling there. His armour, covered with dust, had lost its splendour, his diadem and his elegant garments were utterly disarranged, and the pains caused by the blows he had received in falling down afflicting his mind had reduced him to a state of dull sadness.

8. Having seen the king in that wretched situation, he forgot that it was his enemy, and affected with pity felt an pain equal to his; tears welled up in his eyes.

9. And he addressed him with modest and kind language, manifesting his innate pious disposition and comforting him by the proper and honorific words he used in a distinct and lovely-sounding voice.

10. „You have received no hurt, Majesty, I hope, dropping into this hell-resembling chasm[1]? You have broken no limb, I hope? Do your pains grow less already?

11. „I am no goblin, o most distinguished of men, I am a forest-animal living within your realm, reared with your grass and water. So you may put confidence in me.

12. „Do not despond, then, because of your fall into the precipice. I have the power to save you from it. If you

---

sphuraccâmarahâraçobhaḥ. It may be that câmarahâra is intended a dvandva, then not only the moving chowries but also the glittering royal necklace of pearls is praised. Yet it is unlikely the poet should have named here the necklace, a common ornament, and neglected the royal diadem with its resplendent jewels. Or is it possible that with câmarahâra the handle of the chowrie is meant?

[1] In the pâli recension the chasm itself is called naraka „hell".

think me trustworthy, then do quickly order me and I come."

This marvellous speech of the animal roused the admiration of the king. Shame arose within his mind and he entered upon intent reflection like this:

13. "How is it possible that he shows pity towards me, his enemy, of whose prowess he perceived to be himself the goal? And how could I act so unbecomingly as a foe to this innocent one?

14. "O! How he confounds me by the sharp reproach of his softness! It is I who am the animal, the brute, he is some being bearing only the shape of a çarabha.

"He deserves, therefore, to be honoured by my accepting his friendly offer." Having thus made up his mind, he spoke:

15—17. "My body, being covered by my armour has not been too heavily injured, and the pains I feel from being crushed in this chasm are endurable. Yet, that grievance caused by my fall does not torment me so much as my offence against a being so pure-hearted and holy as thou. Do not mind it, I pray thee, that relying on thy outward shape I took thee for a forest-animal without being aware of thy real nature."

Then the çarabha, inferring from these words of the king indicative of his satisfaction, that he agreed to his proposal, exercised himself with the object of rescuing him, having on his back a stone of a man's weight. Having learnt the extent of his strength, he was determined upon bringing the king out of the hole, and descending into it and coming near to him, spoke in a respectful tone:

18. "Pray, put up for a while with the necessity of touching this body of mine for the sake of your interest, that, with the object of obtaining my own happiness, I may make your face resplendent with contentment and joy.

"Your Majesty, then, deign to mount upon my back and cling tight to me". And he, after declaring his approval, mounted as if on horseback.

19. Then, with the king on his back, he climbed aloft with surpassing vigour and swiftness, and holding high the forepart of his body, resembled some (stone-)elephant rising in the air, as is represented on gates.

20. After carrying the king out of that inaccessible place and making him rejoin his horse, he gladly told him the way to his capital and himself prepared to retire to his forest.

But the king, moved by gratitude for his kind service, so modestly rendered, embraced the çarabha affectionately, saying:

21. "This life of mine is at thy disposal, o çarabha. It is unnecessary to add that thou must consider as thy property all that is within my power. Give me, therefore, the pleasure of visiting my capital, and if thou likest it, please, take thy residence there.

22. "Is it not unbecoming to me that I should set out for home alone, leaving thee in this dreadful forest haunted by hunters, where thou art exposed to suffering because of cold, heat, rains and other calamities?

"Well then, come, let us go together."

Then the Bodhisattva praised him in modest, soft and honorific terms, answering thus:

23. "In lovers of virtues, like you, o most excellent of men, a behaviour like yours is the proper one. For virtues, constantly practised by pious persons, turn out to be an essential part of their Self.

24. "But as to the benefit you think, I who am accustomed to the forest-life might perceive by taking my residence at your home, please, no more of this. Another is the pleasure of men, another that of the forest-animals conformable to the habits of their kind.

25. "If, however, you want to do something pleasant to me, then desist from hunting, o hero, for ever! The poor beasts of the forest, brute and destitute of reason as they are, are worth pitying for this very reason.

26. "With respect to the pursuit of happiness and the removal of mischief, the animals, you should know, are subject to the same inclinations of mind as men. Keeping this in mind, you must deem it improper to act towards others as would be disagreeable when being done to yourself.

27. "Knowing that evil deeds entail loss of reputation, censure by the virtuous, and moreover suffering, you

must extirpate the evil within you, considering it your adversary. It never becomes you to overlook it, no more then illness.

28. "It is by holding on meritorious actions that you obtained royal dignity, a thing highly esteemed by men and the abode of bliss. That very store of merit you ought to enlarge, not to enfeeble the ranks of the benefactors.

29. "Gather meritorious actions, the instruments of glory and happiness, by munificent gifts, taking care to enhance their charm by distributing them in the right time and in a honorific manner; by a moral conduct, the right laws of which you may learn by intercourse with virtuous persons; [1] and by succeeding in making your dispositions towards all creatures as well-wishing as to yourself."

In this manner the High-minded One favoured the king by firmly establishing him in the matters relating to the future life. And the king accepted his words. After which he entered his haunting-place in the forest, followed with respectful looks by the king.

In this manner the intensely compassionate show pity even to him who attempts upon their lives when he is in distress; they will not disregard such a one. This story is to be told also when treating of commiseration, when discoursing on the high-mindedness of the Tathâgata and on the subject of listening with attention to the preaching of the Law. Likewise it is to be propounded when demonstrating that enmities are appeased by means of friendliness, also when treating of the virtue of forbearance. 'In this way it is seen that the High-minded, even when in the state of beasts, behave mercifully towards those who attempt upon their lives. How, indeed, should it become a human being or one who has taken the vow of a homeless life to be wanting in mercy towards the animals? For this reason a pious man (â r y a) must show mercy to living beings'.

---

[1] In the original two short syllables are wanting in the second pâda of this stanza. I guess that pâda should be read thus ç î l e n a s â d h u(j a n a)s a ṃ-g a t a n i ç c a y e n a.

The parallel tale in the pâli Jâtaka is n. 483. That redaction is much different from that of our author. The stanzas are quite other nor do they belong to what is told by Çûra. For the fall of the king — who is here afoot, not on horseback, when pursuing the çarabha — and his rescue, and his being established by the çarabha into the five commandments (pañcasu sîlesu) make up but the preamble of the tale, so to speak. The eighteen stanzas, with the prose encompassing and connecting them together, treat of the subsequent behaviour of the king and how he was prevented afterwards by Sakka to kill a bear whom he was hunting.

XXVI.

THE STORY OF THE RURU-DEER.

(rurujâtaka)

To the virtuous no suffering exists but that of others. It is this they cannot bear, not their own suffering, as will be taught by the following.

One time the Bodhisattva, it is said, lived in the forest a ruru deer. He had his residence in some remote part of a large wilderness, outside from the paths of men and overgrown with a rich, manifold vegetation. There were a great number of sâls, bakulas, piyâlas, hintâlas, tamâlas, naktamâlas, of vidula and nicula reeds [1] and of shrubs; thickets of çiṃçapâs, tiniças, çamîs, palâças, çâkas [2], of kuça-gras, bamboo and reeds encumbered it; kadambas, sarjas, arjunas, dhavas,

---

[1] The bakula is the *mimusops elengi*, the piyâla or rather priyâla the *buchanania latifolia*, the hintâla = *phoenix paludosa*, a kind of palmtree, the tamâla renowned for its very dark bark is *xanthochymus pictorius*, the naktamâla = *ponganía glabra*, the nicula = *barringtonia acutangula*. The botanical name of vidula I could not find out.

[2] The çiṃçapâ = *dalbergia sisu*, a strong and fine-shaped tree, the tiniça = *dalbergia erugeiniensis*, the çamî = *prosopis spicigera*, the palâça, a tree with beautiful blossoms = *butea frondosa*, the çâka = *tectona grandis* is the teak-tree, it seems.

khadiras and kuṭajas [1] abounded in it; and the extended branches of its many trees were covered as by a veil with the tendrils of manifold creeping plants [2]. It was the abode of a great many forest-animals: deer of the ruru, pṛshata [3] and sṛmara varieties, yaks, elephants, gavaya-oxen, buffaloes, antelopes of the hariṇa and the nyanku kind, boars, panthers, hyenas, tigers, wolves, lions, bears and others. Among them that ruru-deer excelled by its hue brilliant like pure gold and the very soft hair of his body which was moreover adorned and resplendent with spots of different lovely colours, shining like rubies, sapphires, emeralds and beryls. With his large blue eyes of incomparable mildness and brightness, with his horns and hoofs endowed with a soft splendour as if they were made of precious stones, that ruru-deer of surpassing beauty had the appearance of a moving treasure of jewels. Then, knowing his body to be a much desirable object and being aware of the pitiless nature of man, he liked to frequent such forest-tracks as were free from human intercourse and in consequence of his keen intellect, was careful in avoiding such places, as were unsafe by the artifices of huntsmen, their traps, nets, snares, holes, lime-twigs and the seeds and other food they strew down. Moreover, he warned also the animals who followed after him to avoid them. He exercised his rule over them like a teacher, like a father.

1. Where on earth people, longing for their happiness, will not honour the combination of paramount beauty and paramount intelligence, hallowed by accomplished good actions?

Now once upon a time it happened that the High-minded One, residing in that wild part of the forest, heard cries

---

[1] The kadamba is *nauclea cadamba*, renowned for its fragrant orange-coloured flowers; the arjuna = *terminalia arjuna;* the dhava is a shrub, *grislea tomentosa;* the khadira, distinguished by its strong timber and red foliage is *acacia catechu;* the kuṭaja = *wrightia antidysenterica.* — It is curious that the sarja tree is here mentioned, sarja being commonly another name for the sâl-tree, which kind has already been named, and even first of all.

[2] The pâli recension is much shorter in its enumeration of the flora of that forest, calling it a forest of mangos intermixed with sâls.

[3] The pṛshata is the „spotted" antelope.

for help uttered by some man who was being carried away by the current of a rapid stream flowing near and lately swollen by the rains.

2. "The rapid and swollen stream carries me away, and there is nobody to help, no vessel to take me. Come to me, pitiful people, and quickly to rescue a miserable man!

3. "My arms, exhausted from fatigue are not able to keep my body on the water [1], and nowhere I find a ford. Help me then and soon, there is no time to lose."

These piteous cries of distress struck the Bodhisattva, and if he were wounded by them in his heart, he rushed out of the thicket, exclaiming those comforting words he had accustomed himself to use in hundreds of previous existences and by which he was wont to banish fear, grief, sadness and fatigue. So even now he succeeded in bringing forth the words "do not fear! do not fear!" in plain human voice repeatedly and loudly. And coming out of the forest he saw from afar that man like a precious present brought to him by the stream.

4. Then, resolved upon rescuing him and without minding the risk of his own life, he entered the river that was running with tremendous rapidity, like a brave warrior perturbing a hostile army.

5. He put himself across his way, then told him to cling fast to him. And the man who was in the paroxysm of fear and had almost lost the power of his limbs, his strength being exhausted, climbed on his back.

6. Nevertheless, though he was mounted by the man and urged out of his way by the violence of the current, the paramount excellence of his nature enabled him to keep his large strength unshaken, and he reached the riverbank according to the wish of that man.

7. Having brought the man to the riverside and dispelled his wearinesss and pain by dint of the great rejoicing (of his rescue), he warmed with the warmth of his body

---

[1] The corrupt reading of the mss. na vilambayitum atra çakyate has been altered by the editor in na vilambitum etc. So the metre is restored. But it is obvious that vilambitum cannot be = „to tarry". It must have here almost the signification of „stemming" or „resisting" the stream.

his limbs that were stiff with cold, after which he dismissed him. „Go" he said, showing him the way.

His wonderful propensity for affording succour, such as is unparalleled in affectionate relations and friends, touched the man to the quick, and the beautiful shape of the ruru-deer roused his admiration and respect. Bowing his head to him in token of his veneration, he addressed him with kind words like these:

8—10. „No friend from childhood nor kinsman is capable of performing such a deed as thou hast done for me. This life of mine, therefore, is thine. If it were to be spent for some matter of thy interest, however small, I would esteem myself highly favoured. Why, procure me that favour by ordering me to do something for thee, in whatever respect Thy Honour thinks me fit for employment."

In reply to this the Bodhisattva said praisingly:

11. „Gratitude is not to be wondered at all in a gentleman. For this is his inherent property, being the effect of his very nature. But seeing the corruptness of the world, even gratitude is nowadays reckoned among the virtues.

„For this reason, I tell thee this. Let thy grateful disposition not induce thee to relate to anybody thou wast rescued by such an extraordinary animal. My beautiful figure makes me a too desirable prey. Look here. Generally, the hearts of men, in consequence of their great covetousness, possess little mercy or self-restraint.

12. „Therefore, take care to guard both thy own good properties and me. A treacherous behaviour towards a friend never tends to bliss.

„Neither shouldst thou discompose thy mind by taking it ill that I speak so to thee. I am but a deer, unskilled in the deceitful politeness of men. Moreover,

13. „It is the fault of such people as are clever in fallacy and possess the talent of assuming a show of feigned honesty that even those who sincerely show their honest disposition are looked at with suspicion.

„So then thou wilt please me by doing as I said." And the man promised to do so, and after showing his reverence for the Great Being by bowing to him and circumambulating him, set out for his home.

Now in that time there happened to be a queen of some king who saw true dreams. Whatever extraordinary dream she dreamt was realized. One time being asleep about daybreak, she had this dream. She saw a ruru-deer of resplendent brilliancy, shining like a heap of jewels of every kind, standing on a throne and surrounded by the king and his assembly, preaching the Law in a human voice of an articulate and distinct sound. Affected with astonishment she awoke with the beating of drums which were to arouse her husband from sleep.[1] And she took the first opportunity to go and see the king, who kindly received her not only with the honour she deserved but also with solicitous affection.

14. Then she whose bright eyes were expanding with astonishment and whose lovely cheeks were trembling from gladness, presented her lord with the account of that marvellous dream as with a gift of homage.

When she had finished the account of her wonderful dream to the king, she added this instant request:

15. "Therefore, my lord, pray, endeavour to obtain that deer. Adorned with this jewel-deer your zenana would be as resplendent as the sky shines with the Deer-asterism."[2]

The king relying by experience on the visions of her dreams, readily complied with her desire, partly that he might do something agreeable to her, partly because himself was covetous of obtaining that jewel-deer. Accordingly he instructed all his huntsmen to search for that deer and ordered this proclamation to be made in his capital day after day:

16. "There exists a gold-skinned deer variegated with spots shining like hundreds of jewels. The holy texts celebrate it, some few have got the sight of it. Who will show that deer, him the king gives a very rich village and full ten lovely women."

Now the man (who had been rescued by the Bodhisattva) heard that proclamation again and again.

17. As he was poor, the reflection on the sufferings of poverty afflicted his heart, but on the other side he

[1] It was the custom to awake the king by the sound of music and songs. See f. i. Râmâyaṇa II, sarga 65.

[2] Viz. Mṛgaçiras, corresponding with the head of Orion.

kept in mind the great benefit he had received from the ruru-deer. Distracted by cupidity and gratitude, he was moved in both directions as in a swing by different considerations like these:

"What, then, have I to do now? Shall I have regard of Virtue or Wealth? Shall I keep the promise to my benefactor rather than the duty of sustaining my family? Whether I have to esteem higher, the other world or this? Whether to follow, the conduct of the pious or rather that of the world? Shall I strive after riches or rather after such good as is cherished by the virtuous? Whether mind the present time or the time hereafter?" At last his mind disturbed by covetousness came to this conclusion. "If I have once obtained a large wealth, so he thought, I shall be able by means of these riches to gain, while enjoying the pleasures of this world, also happiness in the other world, being intent on honouring my kinsmen and friends, guests and mendicants."[1] Having so resolved, putting out of his mind the benefit of the ruru-deer, he went up to the king and said: "I, Majesty, know that excellent deer and his dwelling-place. Pray, order to whom I shall show him." On hearing this, the king much rejoiced answered him: "Why, friend, show him to *myself*", and putting on his hunting-dress left his capital, accompanied by a large body of his army. Conducted by the man, he went to the riverside mentioned above. Then he encircled the forest adjoining it with the whole of his forces, but himself bearing his bow, wearing his finger-guard[2] and surrounded by a select number of resolute and faithful men, entered the thicket, being showed the way by that man. As they went onward, the man discovering the ruru-deer who quietly and unsuspectingly was staying in his forest, showed him to the king, exclaiming: "Here, here is that precious deer, Majesty. Your Majesty deign to look at him and be careful."

18. So saying he raised his arm, eager as he was for pointing

---

[1] A similar reasoning is made by Çakra, when he tries the Bodhisattva in his Avishahya-existence, see story V, stanza 18—21.

[2] The finger-guard (angulitrâṇa) is a contrivance used by archers to protect the thumb and fingers from being injured by the bow-string.

at the deer, and lo, his hand fell down off his arm, as if it had been cut off with a sword.

19. Indeed, when being directed to such objects hallowed by their extraordinary performances, actions (karma) come immediately to ripeness, if they are of consequence and there is but little to counterbalance them.[1]

Then the king curious to get the sight of the ruru-deer, let his looks pass along the way showed by the man.

20. And in the midst of that wood dark as clouds newly formed, he perceived a body shining with the lustre of a treasure of jewels and saw that deer, dear by his illustrious properties. So does the fire of lightning appear out of the womb of the cloud.

21. Charmed by the beauty of his figure, the king, eagerly desiring to catch him, immediately curved his bow, made the arrow bite its string and mounted up to him that he might hit him.

But the Bodhisattva, on hearing the noise of people on every side around, had thereby concluded that he must have been surrounded, to be sure. Afterwards perceiving the king coming up ready to shoot off his arrow on him, he understood there was no opportunity for running away. Then he uttered distinct articulate language, addressing the king in a human voice.

22—23. "Stop a moment, mighty prince, do not hit me, hero among men! Pray, first satisfy my curiosity and tell me this. Who may have discovered my abode to thee, far as it is from the paths of men, saying that I, such a deer, dwell in this thicket?"

The king, touched by this wonderful address in a human voice and taking still more interest in him, showed him that man with the point of his arrow. "This man, he said, has disclosed thy extremely marvellous person to us." But the Bodhisattva knowing again that man, spoke blamingly: "Fie upon him!

24—25. "It is a true saying, forsooth 'better is it taking a log out of the water than saving an ungrateful person from

[1] In other terms, the evil karma done in such cases has so great a strength that a considerable amount of good works would be required in order to check the rapidity of the development of its fruit.

it'. In this manner he returns that exertion made in his behalf! How is it that he did not see his destroying his own good, too, at the same time?"

Now the king, being curious to know whom he might reproach in this way, vividly said to the ruru-deer:

26—27. "On hearing thee censure somebody without catching the meaning of thy obscure words nor knowing with respect of whom thou spokest them, my mind is somewhat alarmed. Therefore, tell me, wonderful deer, who is he on whose account thou speakest so? Is it a man or a spirit, a bird or perhaps a forest-animal?"

The Bodhisattva spoke:

28. "No desire of blaming prompted me, o king, to this utterance, but becoming aware of this blame-deserving action, I spoke sharp words with the object that he never might think of doing such a thing again.

29. "For who would like to use a harsh language to those who have committed a sin, strewing, so to speak, salt upon the wound of their fault? But even to his beloved son a physician is obliged to apply such medical treatment as is made necessary by his illness.

30. "He whom I, moved by pity, rescued, when he was carried off by the current, he is the man who made this danger arise for me, o best of men. Indeed, intercourse with wicked people does not tend to bliss."

Then the king casting on that man a stern look expressive of harsh reproach, asked him: "In truth, say on, say, wast thou rescued from such a distress before by this deer?" And the man who pale from fear and sorrow was in low spirits and perspired with anxiety, answered in a low tone of shame: "Yes, I was." Upon which the king revilingly exclaimed: "Fie over thee!" and placing the arrow on the bowstring continued: "Do not think it a trifle!

31. "He whose heart was not even softened by an exertion like that employed in thy behalf, is a vile representative of his fellow-creatures and brings them into dishonour. Why should this last of men live any longer?"

With these words he grasped his bow in the middle and bent it in order to kill him. But the Bodhisattva, overpowered by his great compassion, placed himself between

44. "Why use many words? For this reason the wise are decided upon the opinion that in Mercy the whole of Righteousness is contained. What virtue, indeed, cherished by the pious does there exist which should not be the consequence of Mercy? Having this in mind, be intent on ever enhancing thy mercy to all people, holding them like thy son, like thyself; and winning by thy pious conduct the hearts of thy people, mayst thou glorify thy royalty!"

Then the king praised these words of the ruru-deer and with his townsmen and landsmen became intent on acting up to the Law of Righteousness. And he granted security to all quadrupeds and birds.

In this manner, then, for the virtuous no suffering exists but that of others. This they cannot bear, not their own suffering. This story is also to be told when discoursing on compassion, and may be adduced when treating of the high-mindedness of the virtuous, likewise when censuring the mischievous.

The pâli recension in the Jâtaka, where it is n. 482, agrees in the main with our author; but there the scene of action is Benares and Brahmadatta the king who in order to satisfy the longing of Khemâ his queen, issues the proclamation etc. The pâli narrator gives also some additional information about the man who was saved by the Bodhisat and afterwards betrayed him. He was the son of wealthy parents who spoiled him when a child and neglected his education; so he became addicted to many vices, and having lost his estate by indulging in his passions for women, strong liquors and gaming and being greatly in debt, he threw himself out of despair in the Ganges from whence he was rescued by the ruru-deer. The contest in his breast between duty and covetousness is not told in the pâli book. Returning to Benares, he hears the proclamation and is forthwith ready to commit his deed of perfidy, without feeling the slightest hesitation. In truth, that man, as the Lord declared in explaining this jâtaka, was afterwards the wicked Devadatta of the time of his Buddha-existence.

The metrical part of the pâli redaction does bear but little affinity with the verses of Çûra. Çûra's stanza 21 may be compared to pâl. 4a, and 22, 23 to pâli 5. Further there is correspondence between his st. 24 and 27 and pâli 7 resp. 8; st. 30 of the Jâtakamâlâ has obviously a close connection with pâli 9. For the rest the discrepancies are more frequent, and the same contents expressed in either rather differently.

In the anukramaṇî of the Avadânakalpalatâ the thirtiest pallava (not yet edited) of that work is said to treat of some deer: Suvarṇapârçvanâmâsîd yaḥ sattvahitakṛn mṛgaḥ. Some story concerning our ruru-deer may perhaps be found there.

XXVII.

THE STORY OF THE GREAT MONKEY.

(mahâkapijâtaka)[1]

Those who follow the behaviour of the virtuous win over even the hearts of their enemies. This will be taught as follows.

In the heart of the Himâlaya there was a place blessed by nature. Owing to the various powerful constituent parts of its fertile soil, it was covered with many kinds of herbs and abounded with hundreds of forest-trees with their great variety of boughs, twigs, leaves, flowers and fruits differently arranged; it was irrigated by mountain-currents whose water possessed the limpidity of crystals; it resounded with the music of manifold crowds of birds. In that forest the Bodhisattva lived, it is said, a chief of a troop of monkeys[2]. But even in that state, in consequence of his constant practice of charity and compassion, jealousy, selfishness and cruelty would not enter (the threshold of) his mind, so that it seemed that his cultivating the virtues opposite to them had made him incur their enmity. There he had his residence on a large banian tree which by its tallness, standing out against the sky like the top of a mountain, could pass for the lord of that forest and with its thick foliage resembled a mass of clouds by the opacity of its branches. Those branches were somewhat curved, loaded as they were with excellent fruits of a size surpassing that of palmyra-nuts[3] and distinguished by a very, very sweet relish and a lovely colour and smell.

1. The virtuous, even when they are in the state of animals, have still some remainder of good fortune[4] which may produce prosperity with respect to the duties against

[1] This jâtaka bears the same title as n. XXIV. Cp. the note on jât XX.

[2] In the pâli Jâtaka they are told to be 80,000, a very common number in buddhistical records.

[3] The fruits of the tâla-tree, the vine-palm or *borassus flabelliformis*.

[4] In other terms it is said, that though their store of merit producing good fortune must have been exhausted according to their being born beasts, yet there is always left some remainder, the effect of which may assuage them in that low state.

their friends in the like manner as the remainder of the wealth of people abroad may serve the wants of their friends at home.

But one branch of that tree was hanging over some river passing near that place [1]. Now the Bodhisattva according to the far-sightedness of his mind had instructed his flock of monkeys in this manner: "unless ye prevent this banian-branch from having fruits, none of you shall be ever able to eat any fruit from anywhere else." [2] But it once happened that the monkeys overlooked one young and for this reason not very big fruit, hidden as it was in the cavity of some leaf crooked by ants. So that fruit grew on and time going developed its fine colour, smell, flavour and softness; when it had ripened and its stalk became loose, it dropped into the river. Being carried down the stream, it stuck at last to the net-work of some fence, (let down in the river by the orders) of some king who with his harem were sporting at that time in the water of that river [3].

2. Spreading about its delicious smell of great excellency and delightful to the nose, that fruit dissolved the different other odours exhaling there from the garlands, the rum and the perfumes, even though they were intensified by the union of the women interlacing each other.

3. This smell soon enchanted the women; they enjoyed it with prolonged inhalations and half-shut eyes. And being curious to know its origin, they cast their looks in all directions.

And while looking all around with eyes stirred by curiosity, the women perceived attached to the network of the fence that banian fig, surpassing by its size a ripe

---

[1] In the pâli redaction that river is the Gangâ and the king of that country Brahmadatta of Benares.

[2] Considering the abruptness of the narration, it seems there is something wanting here in the text. It is not said what the monkeys had to do to execute the order of their chief nor that they did so. The pâli redaction fills the gap. The Bodhisat, having warned the monkeys that a fruit of that tree fallen in the water would cause them mischief, orders them to destroy all germs of fruits on that branch in blossom-time.

[3] In the pâli redaction two large nets are told to have been laid over the river, below and above the place reserved for the water-sport of the king and his wives.

palmyra-nut, and having once discovered it, they could not keep their eyes off it. Nor was the king less curious to know the nature of that fruit. He had it brought to him and after examination by reliable physicians tasted it himself.

4. Its marvellous flavour roused the king's amazement, as (in a dramatic composition) the marvellous sentiment, ravishing the mind of the spectators by a good representation, rouses their admiration. [1]

5. Had its extraordinary colour and smell stirred his surprise before, now its relish filled him with the highest admiration and agitated him with lust.

Though accustomed to dainty dishes, the king became so eager for enjoying that relish that this thought came to him:

6. "Who does not eat those fruits, in truth, what fruit does such a one enjoy from his royalty? But he who gets them is really a king even though he may be free from the toil of exercising royal power."

Accordingly he made up his mind to find out its origin, reasoning by (the light of) his own intellect. "Surely, the excellent tree whence came this fruit must be not far from here and it must stand on the riverside. For it cannot have been in contact with the water for a long time, since it has kept its colour, smell and flavour intact, moreover it is undamaged and shows no trace of decomposition. For this reason, it *is* possible to pursue its origin." Having so resolved, as he was possessed by a strong desire for that fine relish, he ceased playing in the water and after taking the measures suitable for the maintenance of the order in his capital during his absence, took the field, accompanied by a great body of armed people equipped for expedition. With them he marched up the river and perceived the different and various sensations proper to journeying in a forest-region, clearing his path through thickets haunted by ferocious animals, beholding groups

---

[1] The sentiment (r a s a) of a literary composition is a term much used in Indian rhetorics and esthetics. Commonly they are said to be eight: that of love, of compassion, of heroism, of wrath, of terror, of disgust, of wonder and the comic one.

of wood of an artless and genuine ravishing beauty, frightening elephants and deer by the noise of his drums. At last he reached the neighbourhood of that tree, a place difficult to approach for men.

7. Like a mass of clouds hanging down by the burden of their water, this lord of trees appeared from afar to the eyes of the king, dominating the other trees which seemed to look up to it as to their sovereign and, though it stood near a steep mountain, resembling a mountain itself.

The exceedingly lovely smell, more fragrant than of ripe mango fruits, which was spreading from it and met the army as if it went to its encounter, made the king sure that this was the tree he sought for. Coming near, he saw many hundreds of apes filling its boughs and branches and occupied in eating its fruits. The king became angry with those monkeys who robbed him of the objects so ardently longed for and with harsh words as "hit them! hit them! drive them away, destroy them all, these scoundrels of monkeys!" he ordered his men to assail them. And those warriors made themselves ready to shoot off the arrows from the bows strung and uttered cries to frighten away the monkeys, others lifted up clods and sticks and spears to throw on them. They invaded the tree, as if they were to attack a hostile fortress.

But the Bodhisattva had perceived the approach of that noisy royal army moving with loud tumult and uproar like the billows of a sea roused by the violence of the wind; he had seen the assault made on all sides of his excellent tree with a shower of arrows, spears, clods, sticks with as great vehemence as if they were thunderbolts; and now he beheld his monkeys unable to do anything but utter dissonant outcries of fear and looking up to him in a countenance of despair and dejection. He was affected with the utmost compassion. Himself being free from affliction, sadness and anxiety, he comforted his tribe of monkeys, and having resolved upon their rescue climbed on the top of the tree, desirous to jump over to the mountain-peak near it. And although that place could be reached only by many successive leaps, the Great Being,

by dint of his surpassing heroism, passed across like a bird and held the spot.

8. Other monkeys would not be able to traverse that space not even in two successive leaps, but he, the courageous one, swiftly crossed it with one single step, as if it were a small distance.

9. His compassion had reared his strong determination, but it was his heroism which brought it to its pitch. So he made his utmost effort to carry it out and by the earnestness of his exertion he found the way to it in his mind.

Having mounted, then, on some elevated place of the mountain-slope, he found a cane, tall and strong, deeprooted and strongrooted, the size of which surpassed the distance between the mountain and the tree. This he fastened to his feet, after which he jumped back to the tree. But as the distance was great and he was embarrassed by his feet being tied, the Great Being hardly succeeded in seizing with his hands the nearest branch of the tree.

10. Then holding fast that branch and keeping the cane stretched by his effort, he ordered his tribe, making them the signal proper to his race, to come quickly off the tree.[1]

And the monkeys, as they were bewildered by fear, having got that way of retreat, hastened to make use of it, wildly rushing over his body without regard of him on whom they trod, and safely escaped along that cane.

11. While being incessantly trodden by the feet of those fear-bewildered monkeys, his body lost pieces of flesh, but never did his mind lose its extraordinary firmness.

On beholding this, the king and his men were overcome by the utmost astonishment.

12. Such a splendid display of strength and wisdom, combined with so great a self-denial and mercy to others, must rouse wonder in the minds of those who hear of it; how much more did it affect the bystanders who witnessed it with their eyes.

Then the king commanded his men in this manner. "This chief of apes, he said, having his limbs shaken and

[1] abhiprayâyât in the edited text is of course a misprint for abhiprayâtât.

bruised by the feet of the multitude of monkeys who agitated by fear ran over his body, and remaining in that same position for a long time, must be excessively tired. Surely, he will be unable to retire from this difficult posture by himself. Therefore, quickly dress a canopy made of a cloth underneath the place where he is, [1] which being done, the cane and the bânian branch must be shot off simultaneously, with one arrow each." And they did so. Then the king ordered the monkey to be gently carried off the canopy and placed on a soft couch. There he lay without consciousness, for in consequence of the pain of his wounds and his exhaustion he had swooned. After his wounds had been salved with clarified butter and other ointments suitable for relief of fresh lesions, his faintness grew less. When he had recovered his senses, he was visited by the king who affected with curiosity, admiration and respect, after asking him about his health, continued thus:

13. "Thou madest thy body a bridge for those monkeys and being merciless for thy own life rescuedst them. What art thou to them or what are they to thee?

14. "If thou deemest me a person deserving to hear this matter, pray, tell it me, foremost of monkeys. No small fetters of friendship, methinks, should fasten one's mind if they enable it to do the like performances."

In reply to these words the Bodhisattva, wishing to return the king's propensity to relieve him by his honouring him, made himself known in a proper manner. He said:

15. "Those, always prompt to act up to my orders, charged me with the burden of being their ruler. And I, for my part, bound to them with the affection of a father for his children, engaged myself to bear it; so I did.

16. "This, mighty sovereign, is the kind of relation existing between them and me. It is rooted by time and supported by our (natural) friendship, which is the effect of our belonging to the same species; and since we live together, we have become as kinsmen."

On hearing this, the king affected with great admiration replied:

---

[1] Viz. by fixing poles in the earth and fastening a cloth on their upper ends.

17. "The ministers and the rest of his officials are to serve the interest of their lord, not inversely is the king to serve theirs. This so being, why did Thy Honour sacrifice herself in behalf of her attendants?"

The Bodhisattva spoke: "Verily, such is the lore of Political Wisdom, Majesty, but to me it seems something difficult to follow.

18. "It is excessively painful to overlook heavy and unbearable pain, even if the sufferer be somebody unacquainted with us. How much more, if *those* suffer who having their minds bent to worship us are like dear relations to us!

19. "So, on seeing distress and despair waxing in the monkeys in consequence of that calamity, anon a great sorrow ran over me, which did not afford me room for thinking of my personal interest.

20. "Perceiving the bows bent and the glittering arrows fly upward on all sides, and hearing the dreadful noise of the strings, hastily and without further consideration I jumped over from the tree to the mountain.

21. "Then — for the distress of my poor comrades, overcome with the highest degree of terror, drew me back to them — I tied a cane fast to my feet, a well-rooted reed, suitable for the effort, which I aimed at.

22. "So I jumped once more, leaping from the mountain-side to the tree, in order to rescue my comrades, and with my hands I got its utmost branch stretched out like a hand to meet me.

23. "And while I was hanging there with extended body between that cane and that utmost branch of the tree, those comrades of mine made happily their escape, running over my body without scrupling to tread on it."

The king, perceiving the ecstasy of gladness which even in that miserable condition pervaded the Great Being and much wondering at it, again spoke to him:

24. "What good has Thy Honour obtained thus despising thy own welfare and taking upon thyself the disaster which had befallen others?"

The Bodhisattva spoke:

25. "Verily, my body is broken, o king, but my mind is come to a state of the greatest soundness, since I removed

the distress of those, over whom I exercised royal power for a long time.

26. "As heroes who vanquished in battle their proud enemies wear on their limbs the beautiful marks of their prowess like ornaments, so I these pains do bear.

27. "Now I have procured them the requital of that long succession of prosperity which I enjoyed by the chieftaincy that my tribe bestowed on me, showing me not only their reverence and other marks of worship attending that dignity, but also their affectuous attachment.

28. "For this reason, that bodily pain which I incurred does not grieve me, nor the separation from my friends nor the destruction of my pleasure, nor my instant death I have caught by thus acting. It seems to me rather the approach of a high festival.

29—30 "Satisfaction of my heart since I have requited former benefit, appeasement of the chagrin thereabout which burned it before, a spotless fame, honour from the side of a king, fearlessness of death and the approbation which my grateful behaviour will meet with the virtuous: these good qualities, o thou who, like a tree, [1] art the residence of excellent virtues! I have obtained by falling in with this wretched state. On the other hand, the vices opposite to these virtues will be met by such a king as is without mercy for his dependents.

31. "For, if a king be devoid of virtues, if he have destroyed his good renown and vices have taken its abode in him, say, what else may he expect than his going to the fierce-flaming fires of hell?

32. "For this reason, I have explained to thee, powerful prince, the power of virtues and vices. Rule, therefore, thy realm with righteousness. For Fortune shows in her affections the fickle nature of a woman.

33. "His army, not only the military men but also the animals of war; his officials; his people both townsmen and landsmen; those who have no protector; and both (classes of religious people) çramaṇas and brahmans: all of them a king must endeavour to endow with such happiness as is conducive to their good, as if he were their father.

---

[1] This simile is not improper to the speaker being a monkey.

34. "In this manner waxing by merit, wealth and glory, thou mayst enjoy prosperity which will be profitable to thee both in this world and in the next. With this kind of felicity proper to the holy kings of old [1] and attainable by practising commiseration towards thy subjects mayst thou be illustrious, o king of men!"

35. After thus instructing the king who, like a pupil, listened to him with devout attention and set a high value on his words, he left his body paralysed in its functions by the excess of his pains and mounted to Heaven.

In this manner, then, those who imitate the behaviour of the virtuous win over even the hearts of their enemies. Thus considering, he who is desirous of gaining the affection of men ought to imitate the behaviour of the virtuous. This story is also to be propounded, when discoursing on the Tathâgata. "The creatures are not so able to bring about their own profit as the Lord was to bring about the profit of others." Likewise, when treating of listening with attention to the preaching of the Law, when discoursing on compassion and also when instructing princes, in which case it is to be said: "In this manner a king must be merciful towards his subjects." It may be adduced also when treating of gratitude. "In this manner the virtuous show their gratefulness."

The Mahâkapijâtaka of the pâli Jâtaka corresponding with our story is n. 407. In some points it is somewhat different, though upon the whole the tale is told similarly. The author of the prose part is uncertain whether the tree was a mango or a banian, and no mountain is mentioned there, it is only said the great monkey jumped in one leap to a shrub over a distance of one hundred dhanu. When the monkeys fled over his body, Devadatta who at that time was also a monkey let himself fall off one high branch that he might grieve his adversary, whose heart he wounded by that leap, causing much pain to the Great Being. The seven stanzas of n. 407 give an account of the king's question and the B.'s answer, much shorter than in the Jâtakamâlâ but of similar composition; st. 1 f. i. is much akin to Çûra's st. 13, who may have had here before him a text bearing great affinity to the Jâtaka stanzas, if not the very same.

[1] The original calls them with the term of râjarshi, which is often rendered by "royal sage". They are ṛshis of the Kshattriya caste and like other ṛshis, belong to prehistoric times, as Manu, Yama, Yayâti etc.

XXVIII.

THE STORY OF KSHÂNTIVÂDIN.

(Kshântijâtaka)[1]

There is nothing unbearable to those who have wholly imbibed the virtue of forbearance and are great in keeping their tranquillity. This will be taught as follows.

One time the Bodhisattva, it is said, was an ascetic who had forsaken the world. He had got the insight that the life in a home abounding in bad occupations does leave but little room for righteousness, visited as it is by many sins and evils and unfit for quiet, in as much as it implies the prevalence of material interest (artha) and sensual pleasures (kâma); for it is exposed to the occurrence of defiling passions, love, hatred, infatuation, jealousy, anger, lasciviousness, pride, selfishness and the rest, it adduces the loss of the possession of shame and virtue and is the abode of covetousness and wicked lusts. On the other hand he understood the homeless state, as it avoids material property and sensual objects, to be an agreeable one, being wholly free from those evils. Thus knowing, he became an ascetic, eminent by his conduct (çîla), his learning, his placidity of mind, his modesty and his self-restraint. As he was in the habit of always preaching forbearance and teaching the Law from that point of view, in strict conformity with the vow he had taken to do so, people neglecting his proper name and that of his family, made him a name of their own invention, calling him Kshântivâdin (forbearance-preacher).

1. Illustrious domination or knowledge or penance, also an extreme passion for arts, likewise anomaly of body, language or behaviour are the causes of giving new names to men.

2. So was the case with him. His true name vanished for the appellation of Kshântivâdin, because knowing the

[1] Kshânti must here be an abbreviation of the name Kshântivâdin; in the pâli Jâtaka the corresponding story bears the title of Khantivâdî.

power of forbearance and desiring to adorn mankind, like himself, with that virtue, he constantly used to discourse on that topic.

3. The great endurance, which was a part of his very nature and the firmness of which he showed by keeping his calm unaltered when being injured by others, as well as his excellent sermons on that subject made him the renown of a Muni.

The residence of the High-minded One was a place in the forest, lovely by its utter solitude and exhibiting the charming beauty of a garden; it bore flowers and fruits of all seasons and encompassed a pond of pure water embellished by white and blue lotuses. By his dwelling there he procured to that place the holiness of a hermitage.

4. For it is such a place where the pious have their residence, persons adorned with excellent virtues, that is an auspicious and lovely one, yea a sacred place of pelgrimage (tîrtha), a hermitage.

There he was venerated by the different classes of deities having their abode in that place and often visited by such people as were lovers of virtues and desirous of their salvation. To those numbers he showed the high favour of entertaining them with his sermons on the subject-matter of forbearance, rejoicing both their ears and hearts.

Now one time in the season of summer it happened that the king of that country in consequence of the hot weather took a great longing for playing in the water, a much desirable thing at that time. So he with his harem went up to that place in the forest, as it was distinguished by excellent properties surpassing those proper to gardens.

5. While he was rambling in the wood with the beauties of his zenana who spread about on all sides, he embellished its Nandana-like [1] splendour, so to speak, by the rich display of the graceful sport of himself and his wanton retinue.

6. In the arbours and bowers, under the forest-trees with their laughing dress' of flowers, and in the water with its

[1] **Nandana** is the name of the celestial gardens in Indra's world.

expanding lotuses the king delighted in the unrestrained expansion of the natural dalliance of the females.

7. Smilingly he beheld the graceful movements of fear and its beautiful expression on the faces of some who were molested by bees agitated by the perfumes of the implements for bathing and anointing mixed with the fragrancy of the garlands and the odour of the rum.

8. Though they had adorned their ears with the most beautiful flowers [1] and their hair wore plenty of garlands, the women could not have enough of flowers. In the very same way the king could not look enough at their wanton playing.

9. He beheld those chaplet-like clusters of females, now clinging to the arbours; now tarrying at the lotus-groups; sometimes hovering like bees about the flowery trees and shrubs.

10. Even the bold lascivious cries of the cuckoos, the dances of the peacocks and the humming of the bees were outdone by the tattle, the dances and the songs of those women.

11. The sound of the royal drums, as strong as the rattling of thunder, induced the peacocks to utter their peculiar cries [2] and make a wide-spread circle of their tails, as if they were actors worshipping the monarch by the virtue of their art.

Then, having enjoyed, with his harem, to his heart's content the pleasure of walking about in that garden-like wood, as he was tired with incessant playing and drunkenness overcame his mind, the king laid himself down on his very precious royal couch in some beautiful arbour and fell asleep.

Now, when the women perceived that their lord was no longer occupied with them, as they had not yet satiated themselves with the manifold loveliness of the forest which kept them enchanted, they moved from that place, ram-

---

[1] It is a common usage in India to use beautiful flowers as earrings. In the prologue of the drama Çâkuntala f.i. the actress who sings the prâkrt stanza, mentions sirîsa-flowers employed in this manner.

[2] Cp. *supra* p. 215.

bling about in self-arranged groups and mixing the confused sounds of their rattling ornaments with the tinkling noise of their chatter.

12. Followed by the badges of sovereign power, the royal umbrella, the royal tail-fan, the royal seat etc., richly ornamented with gold and borne by female slaves, the women walked about, indulging unrestrainedly in their natural wantonnes.

13. Disregarding the instances of the female servants, they greedily laid hands upon the lovely flowers and twigs of the trees within their reach, prompted by their petulance.

14. Though they had plenty of flowers, both as ornaments and arranged to wreaths, they left on their way no shrub lovely by its flowers nor tree with its waving twigs without stripping them.

Now the king's harem, rambling through the forest, the loveliness of which had captured their minds, approached the hermitage of Kshântivâdin. But those who stood in charge of the royal wives, although they knew the penance-power and high-mindedness of that Muni, did not venture to prevent them from entering, on account of the king's attachment to his darlings, lest he might resent their intervention. So the royal wives, as if they were attracted by the splendour of that hermitage, the loveliness of of which was enhanced by the supernatural power (of its occupant), entered the hermitage and saw the eminent Muni sitting there with crossed legs below a tree, a view auspicious and purifying to behold. His tranquillity gave a soft expression to his countenance; the exceeding profundity of his mind inspired awe; his face radiated, as it were, from the splendour of his penance and, owing to his diligent exercise of dhyâna, the beautiful expression of his subdued senses remained unshaken, even though the loftiest subjects of meditation were present to his thoughts. In short, he resembled Dharma himself. The lustre of his penance touched the minds of those royal wives, and the very sight of him was sufficient to make them abandon their dalliance, wantonness and haughtiness. Accordingly they went to him in a humble attitude and sat down respectfully in a circle around him. He, for his part, bestowed upon them the usual honour of salu-

tation, welcoming them and saying to them kind and courteous things which are so agreeable for guests; then availing himself of the opportunity which their questions procured him, he showed them his hospitality by a religious discourse, preaching in such terms as were easy to catch for women and illustrating his exposition of the Law with examples.

15. "Who, having obtained [1] the blameless state of being born a man in the full possession of organs and senses sound and sharp, without any default, neglects to do good actions every day from lack of attention — such a one is much deceived; is he not subject to the necessity of death?

16. "A man may be ever so excellent by his birth, his figure, his age, his superior power or the wealth of his estate, never will he enjoy happiness in the other world, unless he be purified by charity, conduct (çîla) and the rest of the virtues.

17. "For surely, who though devoid of a noble birth and the rest, abhorring wickedness, resorts to the virtues of charity, conduct etc., such a one is hereafter visited by every kind of bliss, as the sea in the rainy season by the water of the rivers.

18. "To him who excels by his extraction, his figure, his age, his superior power or the wealth of his estate, attachment to virtues is the most proper ornament already in this world; his golden garlands are only indicative of his riches.

19. "Blossoms are the ornaments of trees, it is flashes of lightning that adorn the big rain-clouds, the lakes are adorned by lotuses and waterlilies with their bustling bees; but virtues acquired to a great extent are the proper ornament of living beings.

20 "The variety and difference of men with respect to their health, duration of life, beauty of figure, wealth, birth may be classed under the heads of low, middle and high. This triad

---

[1] Viz. by his destiny, which is the consequence of the store of his actions done in previous existences. Bodily infirmities of a man are similarly the effect of former actions. They are an impediment to proceeding on the way to salvation with the Buddhists for the same cause as they entail impurity and incompetence to assist at sacrificial performances in Brahmanism.

is not the effect of one's own natural properties nor caused by external influences, forsooth, but it is the result of a man's actions (karma).

21. "Knowing this to be the fixed law of human condition and keeping in mind the fickleness and frailness of life, a man must avoid wickedness, directing his heart to a pious behaviour. For this is the way leading to good reputation and happiness.

22. But a defiled mind acts like a fire, it burns away the good of one's self and one's neighbour. He who is afraid of wickedness, therefore, ought to keep off with effort such defilement by holding on what tends to the contrary.

23. "As a fire, however burning, if meeting a great river, filled up to its borders with water, becomes extinguished, so does the fire which blazes within the mind of a man, if he relies on forbearance that will serve him both in this world and in the next.

24. "So forbearance is of great benefit. He who practises this virtue avoids wickedness, for he has vanquished the causes of it. In consequence thereof he will not rouse enmity, because of his cherishing friendliness. For this reason, he will be a person well-liked and honourable and accordingly enjoy a happy life. At the end he comes to Heaven as easily as if he entered his home, thanks to his relying on a meritorious behaviour.

"Moreover, ladies, this virtue of forbearance, I say,

25. "is celebrated as the superior degree of a pious nature; as the highest expansion obtainable by merit and good repute; as that purification which is attained without touching water; as the highest wealth afforded by many affluents of virtuous properties.

26. "It is praised also as the lovely firmness of mind of the virtuous always indifferent to injuries done to them by others; as having obtained by its properties its lovely name of kshamâ; [1] as benefitting mankind; as well acquainted with pity.

27. "Forbearance is the ornament of the powerful, it is the highest pitch of the strength of ascetics, and since

---

[1] Kshamâ is a synonym of kshânti.

it acts like a shower of rain to the conflagration of evils, it may be called the extinctor of misfortune both in this world and after death.

28. "To the virtuous forbearance is a mail-coat, blunting the arrows which the tongue of the wicked shoots off against them. Mostly it changes those weapons into flowers of praise, which may be inserted into the garland of their glory.

29. "It is stated to be the killer of Delusion, that adversary of the Dharma, and an easy contrivance for reaching salvation. Who, then, should not do his utmost to obtain forbearance, that virtue invariably conducive to happiness?" [1]

In this manner the High-minded One entertained those women with an edifying sermon.

Meanwhile the king, having satisfied his want of sleep, awoke; his lassitude was gone, but his eyes were still heavy with the dimness of inebriation, which had not entirely passed away. Desirous of continuing his amorous sport, he asked frowning the female servants who were guarding his couch, where his wives were. "Majesty, they answered, Their Highnesses are now embellishing other parts of the forest, to admire the splendour of which they walked on." Having thus been informed by them, the king, as he eagerly desired to witness the sportive sayings and doings of the royal wives, how they were laughing and jesting free and unrestrained, rose from his couch, and accompanied by his female warriors bearing his umbrella, his fan of tails, his upper garment and his sword, and followed by the eunuchs of his zenana, wearing their armour and having reed-staves in their hands, he marched through the forest after them. It was easy to follow the way they had taken, for they had traced it out with juvenile wantonness by means of a multitude of various blossoms, flower-clusters and twigs, which they had strewed about, moreover by the red sap of the areca-nut and betel chewed by them. So then, going after them he went to the hermitage. But no sooner had the king seen that

[1] Of this finely wrought stanza each pâda ends in the same syllables kshamâyâm with always different signification.

most excellent Rshi Kshântivâdin surrounded by the circle of the royal wives than he was seized with a fit of wrath. This frenzy overtook him, partly because he was long since his enemy and bore him a grudge,[1] partly in consequence of his intellect being still troubled by drunkenness and his mind subdued by jealousy. And as his power of composing himself was small, he lost his countenance, disregarding the laws of decency and politeness, and exhibited his submittance to sinful wrath by his altered colour, the drops of sweat appearing on his face, the trembling of his limbs, the frowning of his brows, and his eyes tinged reddish and squinting, rolling, staring. The loveliness, grace and beauty of his figure had waned. He pressed his hands together, and rubbing them, squeezing thereby his finger-rings and shaking his golden armlets, scolded that excellent Rshi, uttering many invectives: "Ha, he exclaimed,

30. "Who is that knave who injures our majesty, casting his looks on our wives? Under the disguise of a Muni this hypocrite acts like a fowler."

These words alarmed and disturbed the eunuchs who said to the king: "Your Majesty ought not to speak so. This is a Muni who has purified his Self by a long life of vows and restraints and penance; Kshântivâdin is his name." Nevertheless the king, in the pervertedness of his mind, did not take at heart their words and continued: "Alas! Ah!

31. "So it is then already a long time since this hypocrite, setting himself up as the foremost of holy ascetics, deceives people by his forgery!

"Well then, I will lay open the true nature of that hypocrite, though he keeps it veiled with his ascetic's dress and well conceals it by his practising the art of delusion and false godliness." After thus speaking, he took his sword from the hand of the female guard (who was bearing it) and rushed on the holy Rshi with the determination to strike him, as if he were his rival. The

---

[1] This can be no wonder, for in the pâli Jâtaka, when the Lord explains the persons of this story, he identifies that wicked king with Devadatta.

royal wives, being informed by their attendance of the king's approach, on seeing his countenance furious with anger, became much afflicted and, with anxious looks expressive of their trouble and consternation, rose from the earth and took leave of the holy Ṛshi. Then they went to meet the king, and as they stood near him with their folded hands lifted up to their face, they had the appearance of an assemblage of lotuses in autumn, when the brightness of the flowers begins to peep out of the envelop of the buds.

32. Yet their graceful demeanour, their modesty and comeliness did not appease his mind incensed with the fire of wrath.

But the queens who commenced already to recover from their first terror, perceiving that the king in the fierce manner of one whose actions are troubled by anger was marching with a weapon in the direction of the holy Ṛshi on whom he kept fixed his oblique looks, placed themselves in his way and surrounding him entreated him: "Majesty, pray, do not commit a reckless act, do not, pray. This man is the Reverend Kshântivâdin." The king, however, wicked as he was in his heart, became the more angry, for he thought: "indeed, he *has* already gained their affection". He reproved their freeness of requesting by the contraction of his brows and his oblique looks, fierce as the jealousy which had taken possession of his mind. Then angrily casting his eyes to his eunuchs and shaking his head that his royal diadem and ear-rings trembled, he said with a glance at his wives:

33. "This man speaks only of forbearance, but he does not practise it. For example, he could not withstand covetousness of the contact with females. [1]

34. "His tongue does not at all agree with his actions, still less with his wicked-intentioned heart. What has this man with unrestrained senses to do in the penance-forest

[1] In the original we have here something like a pun; when saying na kshântavân „he could not withstand", the king employs the verb ksham, the ordinary acception of which is „to forbear", in a somewhat different sense.

that he should simulate religious vows and dress and sit down in the hypocritical posture of a saint?"

Now, when the queens were thus rebuked by the hart-heartedness of the king mad with wrath, they were affected with sorrow and sadness, for they knew his ferocious nature and his contumacy which made him inaccessible to persuasion. The eunuchs who were likewise alarmed, affected with anxiety and afflicted, made signs to them with their hands that they should withdraw. So they went away, lowering their faces with shame and lamenting that best of Ṛshis.

35. "We are the cause of the king's wrath against that sinless and self-subdued holy ascetic famous for his virtues. Who knows what will be the end of it? In one way or other will the king perform some unbecoming deed, when he will make his wrath fall down on that religious man.

36. "Yea, this king would be able to lay violent hands upon his own royal behaviour and his glory obtained by it, hurting the body of that Muni, his corporeal one as well as his body of penance, and injuring our guiltless minds at the same time!"

After the queens thus lamenting and sighing on his account — for they were unable to do more for him — were gone, the king came up to the holy Ṛshi with drawn sword, threatening him and wrathful, in order to strike him himself. On seeing that the Great Being, though thus assailed, kept his usual calm with imperturbable constancy, he became the more excited and angrily said to him:

37. "How skilled he is in playing the holy one, that he looks even at me as if he were a Muni, persisting in his guileful arrogance!"

The Bodhisattva, however, owing to his constant practice of forbearance, was not at all disturbed and as he at once understood from that hostile proceeding, though not without astonishment, that it was the eagerness of wrath which caused the king to act in such an unbecoming way as to throw off all restraint of politeness and good manners and to lose the faculty of distinguishing between his good and evil, he pitied that monarch and, with the

object of appeasing him, said frankly something like this:

38. "A disrespectful behaviour is often met with in the world; for this reason, since it may also be the effect of destiny and guilt, I do not mind it. But this grieves me that I cannot perform towards you, not even with my voice, the usual kind reception, due to those who come to me.

"Moreover hear this, o sovereign.

39. "To your likes who are bound to put the evil-doers on the right way and to act for the interest of the creatures it never behoves to do any rash action. You should rather follow, therefore, the way of reflection.

40. "Something good may be considered evil, something evil inversely may appear in a false light. The truth about anything to be done cannot be discerned at once before inquiring by argument into the differences in the several modes of action.

41. "But such a king as gets a true insight of his proper line of conduct by reflection and, after that, carries out his design with righteousness by the way of his policy, will always effect the thrift of the triad of objects—dharma, artha and kâma — in his people and in consequence thereof never be devoid of that threefold prosperity himself.

42. "For this reason, you ought to refrain your mind from rashness, ruling your passions, and to be intent on such actions as tend to glory. In fact, transgressions of the decency of behaviour are highly notorious, if they are committed by persons of a high rank in whom they were not seen before.

43. "In a penance-forest protected by your mighty arm, you ought not to suffer anybody else, forsooth, to do anything blamed by the pious (ârya) and destructive of the way leading to happiness. How is it that you should resolve to act in this way yourself, o king?

44. "If your harem came by chance to my hermitage together with their male attendants, what fault of mine may be found there that you should allow yourself to be thus altered by wrath?

45. "Suppose, however, there *is* here some fault of mine, forbearance should become you even then, my lord. For-

bearance, indeed, is the chief ornament of a powerful one; for it betrays his cleverness in keeping the treasure of his virtues.

46. "Kings cannot so much be adorned either by their dark-blue ear-rings with their reverberation of dancing shine on the cheeks or by the several brilliant jewels of their head-ornament, as they are adorned by forbearance. Thus considering, pray, do not disregard that virtue.

47. "Set aside irascibility which is never fit to be relied upon, but preserve forbearance, will you? with as much care as if it were your dominions [1]. Princes behaving towards ascetics in the lovely way of showing them their esteem, are promoters of bliss."

Notwithstanding this admonition by that excellent Muni, the king, troubled by the crookedness of his mind, persisted in his false suspicion. So he addressed him again:

48. "If you are not a mock-ascetic, but really engaged in keeping your vow of religious duties, for what reason should you, under the pretext of exhorting me to forbearance, beg safety from my side?"

The Bodhisattva answered: "Hear then, great prince, for what reason I urged you

49. "I spoke so that your good renown might not break down under the blame you would incur because of me, if it were to be said of you 'the king has killed a guiltless ascetic, a brahman'.

50. "Death is an invariable necessity for all creatures. For this reason I am not afraid of it, neither when recollecting my conduct and behaviour.

51. "But it was for *your* sake, that *you* should not suffer loss of merit by injuring Righteousness, the source of happiness, that I praised forbearance to you as the fit instrument for attaining salvation.

52. "Since it is a mine of virtues and an armour against vices, I gladly praise Forbearance, for it is an excellent boon, I offer you."

---

[1] Literally: as if it were the earth. The comparison constitutes a pun in the original, for kshamâ may convey the meaning of „earth" as well as it means „forbearance."

But the king disdained these flowers of speech however lovely which the Muni offered him. Scornfully he said: "Let us now see your attachment to forbearance", and with these words, he directed his sharp sword to the right hand of the Muni which was a little extended towards him, having its very fine and long fingers upward with a preventive gesture, and severed it from his arm like a lotus from its stalk.

53. Yet the Bodhisattva did not feel so much pain even after his hand had been cut off — so steadfast was he in keeping his vow of forbearance — as sorrow concerning the cutter, whose future misfortune he saw, which was to fall terrible and irremediable upon that person until now accustomed to pleasures.

And thinking within himself: "alas! he has transgressed the boundary of his good, he has ceased to be a person worth admonishing"[1] and commiserating him, as he would do a sick man given up by the doctors, he kept silent. But the king continued to speak threatening words to him.

54. "And in this manner your body shall be cut to pieces till death ensues. Desist from your hypocritical penance and leave that villainous forgery."

The Bodhisattva made no answer. He knew him to be deaf to admonition and had learnt his obstinacy. Then the king successively and in the same way cut off the other hand of the High-minded One, both his arms, his ears and nose and his feet.

55. Yet that foremost of Munis did not feel sorrow or anger, when the sharp sword fell down on his body. His knowledge that the machinery of his body must once come to its end and his habitual practice of forbearance against (the insults of) the world made him so strong.

56. In consequence of his practice of friendliness, the mind of that virtuous one was inaccessible to the sense of sorrow on account of himself. Even while he saw his limbs being cut off, his forbearance remained unshaken, but that he saw the king fallen from righteousness, made him sore with grief.

[1] Cp. jât. VII, stanzas 20—26.

57. Verily, the compassionate who are great in retaining their tranquillity throughout are not so much afflicted by pain arising to themselves, as they grieve on account of the suffering of others.

58. But the king, after performing that cruel deed, was anon caught by a fire-like fever, and when he went out of the gardens, earth on a sudden opened and swallowed him.

After swallowing the king, the earth continued to make a fearful noise and fire-flames appeared in the opening. This caused a great consternation and alarm in the country and perplexed the royal attendance. The king's ministers, knowing the great extent of the penance-power of that Muni and imputing to it the king being swallowed by the earth, were affected with anxiety lest that holy Ṛshi should burn down the whole country on account of the king. Thus apprehending, they went up to the holy Ṛshi and bowing to him entreated him with folded hands to be propitious.

59. "May that king who impelled by his infatuated mind has put thee into this state by an exceedingly rash action, be alone the fuel for the fire of thy curse. Pray, do not burn his town!

60. "Pray, desist from destroying for his fault innocent people, women and children, the old and the sick, the brahmans and the poor! Rather shouldst thou, being a lover of virtues, preserve both the realm of that king and thy own righteousness."

In reply to this, the Bodhisattva comforted them: "Do not fear, he said, mylords.

61—62. "As to that king who just cut off with his sword my hands and feet, my ears and nose, maiming an innocent ascetic living in the forest, how should a person like me aim at his pain or conceive even such a thought? May that king live long and no evil befall him!

63. "A being subject to sorrow, death and sickness, subdued by cupidity and hatred, consumed by his evil actions is a person to be pitied. Who ought to become angry with such a one?

64. „And should that line of conduct [1] be ever so preferable, o that his sin might ripen (its unavoidale result) in detriment of no other but me! For sufferings clinging, even for a short time, to one accustomed to pleasure are keen to such a one and unbearable.

65. „But now, as I am unable to protect that king who annihilated in this manner his own happiness, for what reason should I give up that state of powerlessness and indulge in hatred against him?

66. „Even without a king's intervention, everybody born has to deal with sufferings, arising from death etc. Therefore in this series of evils, it is birth alone which one has to oppose [2]. For this not being, what suffering may there arise and from whence?

67. „For many kalpas I have lost my worthless body in manifold ways in numbers of existences. How is it that I should give up forbearance on account of the destruction of that frame? It would be as if I were to give up a jewel of the first water for a straw?

68. „Dwelling in the forest, bound to my vow of world-renunciation, a preacher of forbearance and soon a prey of death, how should I feel the desire of revenge? Do not fear me any longer, then, peace be to you, go!"

69. After thus instructing and at the same time admitting them as novices in the excellent Lore, that foremost of Munis, who kept his constancy unshaken owing to his relying on forbearance, left his earthly residence [3] and mounted to Heaven.

So then, there is nothing unbearable for those who have wholly imbibed the virtue of forbearance and are great in keeping their tranquillity. Thus is to be said, when discoursing on the virtue of forbearance, taking the Muni

[1] viz. indulging in anger and cursing that king. The curse of an Rshi, having obtained supernatural power by his penance, is a dreadful weapon. In his answer the Bodhisattva expresses his desire that the result of the king's evil karma could fall upon himself, but this is of course an impossibility.

[2] In other terms, one has to strive for final extinction, nirvâṇa.

[3] Kshamâçrayât samadhiruroha divaṃ kshamâçrayât. The same abl. kshamâçrayât is put twice with a different meaning either time, here it is „owing to his relying on forbearance" and there „from his abode on earth."

for example, and on account of the vices of rashness and wrath, taking the king for example. This story is also to be told, when expounding the miserable consequences of sensual pleasures, saying: "In this manner sensual pleasures induce a man to be addicted to a wicked behaviour which brings him into ruin." It may also be told with the object of showing the inconstancy of material prosperity.

N. 313 viz. the Khântivâdijâtaka narrates this story in the Pâli Collection of jâtakas (Fausb. Jât. III, p. 39 foll.). In some point there is a slight discrepancy, f. i. tha' the king after being appeased by the handsomest of his wives, is again irritated by the calmness of the ascetic, and does not perform the cruel act with his own sword but has it done by his hangman. In order to try the firmness of mind of the Bodhisat, he orders him first to be whipped, after which he asks him „what do you profess, monk?" the other answers: „I profess forbearance. But you thought that forbearance to rest in my skin. It does not rest there, but in the depth of my heart my foibearance lies, invisible to the eye." A similar answer is made, when successively his hands and feet, ears and nose are cut off. Finally the king strikes with his foot on the B.'s heart, saying: „hypocrite, do then eject your forbearance by yourself, sitting here" and goes away. Then the king's commander-in-chief, who had given him the permission of dwelling in the royal gardens – the scene of the story is there, not in the forest — comes to the maimed ascetic, stanches his wounds, comforts him and asks him not to destroy the whole country in punishment of the king's cruelty. This question is conveyed by stanza 1, which may be compared with Çûra's 59 and 60, and the Bodh'.s answer = stanza 2 cp. Çûra 61 and 62. The king is named Kalâbū of Benares, the B. was formerly named Kuṇḍakakumâra and an archimillionaire before he forsook the world.

Another recension of this tale is extant in the 38th pallava of the Avadânakalpalatâ, as appears from the anukramaṇî vs. 15 (yaḥ kshântiçîlaḥ çântyâbhûc chinnângo'py avikâravân), but this part of the work has not yet been published nor is it to be found in the Cambridge mss.

XXIX.

THE STORY OF THE INHABITANT OF THE BRAHMALOKA.

(Brahmajâtaka)

Since the tenets of the unbelief are blamable, those who are possessed by the vice of clinging to a false belief

are especially worth commiserating by the virtuous. This will be taught as follows.

One time the Bodhisattva, our Lord, having gathered by a constant practice of dhyâna a store of good karma, obtained, it is said, a birth in the Brahmaloka, in consequence of the ripening of that merit. Nevertheless, owing to his having always been conversant with commiseration in his former existences, that high happiness of the Brahmaloka [1] which he had obtained as the effect of the excellence of his dhyâna did not destroy in him his longing for being engaged in bringing about the good of others.

1. By indulging in sensual pleasures, however material, worldly people become utterly careless. But a frequent absorption in the delight of meditation, however ideal, does not make the desire for benefitting others vanish from the heart of the pious.

Now one time it happened that the High-minded One was passing his looks over the Region of Sensuality below (his Brahma-world), where Compassion finds its proper sphere of action, since this is the region visited by hundreds of different forms of sufferings and calamities and contains the elements for moral illnesses, disasters, injuries against living beings and sensual pleasures. And he perceived the king of Videha, named Angadinna, erring in the wilderness of disbelief, partly by the fault of his intercourse with bad friends, partly also in consequence of his being ardently attached to false convictions. That king had got the persuasion: there is no other world after this; how could there be anything like result ripening out of good or evil actions? and in conformity to this belief his longing for religious practices was extinguished, he was averse to performing the pious works of charity, good conduct (çîla) etc., felt a deep-rooted

---

[1] The Brahmaloka or Brahma-world is in Buddhist cosmology the world superior to the region of sensuality, the kâmadhâtu (see Burnouf, *Introduction* p. 604) or Kâmâvacâra (see Hardy, *Manual* p. 3; 261). Cp. Kern, *Geschiedenis van het Buddhisme* I, p. 290 and 291. It is superior to Heaven or the world of the celestials. Cp. jât. XXX, st. 21 where we have this series of happiness: 1. royalty on earth, 2. heavenly bliss, 3. Brahma's world, 4. final extinction.

despise for such as led a religious life, and owing to his want of faith bore ill-will to the religious lawbooks. Being inclined to laugh at tales concerning the other world and showing but little respect and honour to çramaṇas and brahmans whom he held in little esteem, he was exclusively bent to sensual pleasures.

2. Who is firm in the belief 'surely, there is a world hereafter where the good and evil karma produce their fruit of happiness and mishap', such a one will avoid evil actions and exert himself holding on pious ones. But the absence of faith causes a man to act up to his lusts.

Now that king whose disastrous attachment to a false lore must have mischievous consequences and was a source of calamities to his people, roused the compassion of that High-minded Devarshi.[1] One time, when that king always directed by his indulgence in sensual pleasures was staying in some beautiful and lonely arbour, he descended in his flaming brilliancy from the Brahma-world before his eyes. On beholding that luminous being who flamed like a mass of fire, shone like an agglomeration of lightnings and spread about a great brilliancy of intense light like a pencil of sun-rays, the king, overwhelmed by that lustre, was alarmed and rose from his seat to his encounter reveringly with folded hands. Respectfully he looked up to him (who stood in the air) and said:

3. "The sky makes thee a resting-place for thy feet, as if it were the earth, o thou being with lotus-like feet; thou shinest far and wide, bearing the lustre of the sun, so to speak. Who art thou, whose form is a rejoicing to the eyes?"

The Bodhisattva replied:

4. "Know me, o king, one of those Devarshis who attained Brahma's world, having by the power of their mind's strong and assiduous attachment to virtue vanquished love and hatred,[2] those two proud foes, like two haughty chiefs of a hostile army in battle.

---

[1] The inhabitants of the Brahma-world may be so called, for they are sages among the celestials (devâḥ).

[2] Love, viz. sensual love and covetousness, and hatred (with anger) are the two great divisions of vyasanâni (vices, evil habits), not only with Buddhists. See Manu, VII, 45 foll.

After these words the king offered him the hospitable reception due to a worthy guest, water to wash his feet and the arghya-water [1], accompanying this act (of homage) with kind words of welcome and the like. Then, casting admiring looks at his face, he said: „Much wonderful, o Great Ṛshi, is thy figure. Indeed, thy power is supernatural.

5. „Without sticking to the walls of a building thou walkest in the sky as easily as on earth. Tell me, o thou whose brightness has the lustre of a flash of lightning, how didst thou obtain this supernatural power?"

The Bodhisattva spoke:

6. „Such superhuman power is the result, o king, of meditation (dhyâna), a spotless good conduct (çîla) and an excellent restraint of senses, which I have so practised in other existences that they became essential elements of my nature."

The king said: „Does there exist in earnest anything like a world hereafter?" The Brahman [2] said: „Verily, Majesty, there *is* a world hereafter." The king said: „But, my dear sir, how should I too be able to believe so?" The Bodhisattva said: „This is a tangible truth, Majesty, which may be proved by reasoning with the ordinary modes of proof (pramâṇa): perception by the senses and the rest [3]. It is exemplified by the declarations of reliable persons, and may be tested by the way of accurate examination. Do but consider this:

7. „The heaven with its ornament of sun, moon and stars, and the many-shaped variety of animals are the world hereafter in a concrete and visible form. Let not thy mind be benumbed by scepticism not to perceive this truth.

---

[1] The arghya is the solemn name of a honorific offering of water to a worthy guest, given with the other ceremonial marks of hospitality: vishṭara, padya, madhuparka. See Âçvalâyana and Pâraskara in the *Sacred Books of the East*, Vol. XXIX, p. 107 and 273, and Gobhila and Hiraṇyakeçin in the same collection, vol. XXX, p. 130 and 172, 173.

[2] The inhabitants of Brahma's world are also called Brahmans.

[3] The other are, inference and analogy; for it is unlikely the Brahman may think of persuading a disbeliever by means of the fourth mode of proof, universally acknowledged by orthodox Hindoos, revelation. Stanza 7 gives the proof by means of perception, 8 by means of inference. Further st. 9 and foll. contain, it seems, the „close examination" spoken of in the preamble.

8. "Further there are now and then persons who, owing to their practice of dhyâna and the sharpness of their attentiveness, remember their former existences. From this it must likewise be inferred, there exists a world after this. And myself, do I not give thee the evidence of a witness?

9. "Moreover, thou must conclude to its existence also from this. The perfection of the intellect presupposes a previous existence of that intellect. The rudimentary intellect of the fetus is the uninterrupted continuation of the intellect in the preceding existence.

10. "Further, it is the faculty of catching matter of knowledge that is called intellect (buddhi). Therefore there must be a sphere of employment for the intellect at the beginning of existence [1]. But in *this world* it is not possible to find it, because of the absence of the eyes and the other (organs of sense). By inference, the place where it is to be found, is the *other world.*

11. "It is known by experience that children diverge from the nature of their fathers and show a different conduct etc. Now, since this fact cannot arise without a cause, it follows that we have to do here with habits got in other existences.

12—13. "That the new-born child, though his mental powers are wholly rude and his organs of sense in a torpid state, makes the effort to take the breast without being instructed so and almost in a state of fast sleep, this proves his having in former existences exercised himself as to the fit ways of taking his food. For practice perfecting the mind, sharpens its faculty of acquiring knowledge; this general rule applies to the special performances.

"Perhaps, on account of thy having never familiarized thyself with the idea of the existence of another world beyond this, thou mayst still be doubtful about the last statement. Should this be the case and shouldst thou reason in this way:

14. 'Then the lotuses disclosing and opening (by themselves) are also a proof, forsooth, of their having practised those movements already in other existences. Or, if this is not admitted, why dost thou affirm that the suckling's effort

[1] In other terms: in the state of the fetus.

of taking the breast is the effect of exertion made in previous births?'

"then thou art obliged to put aside that doubt by the consideration that in one case there is compulsion, in the other freeness, and exertion is not made there, but that it *is* made here.

15. "In the case of the lotuses, their opening and shutting depend on time, but the effort to take the breast has nothing to do with time. Moreover, there is no exertion in the lotus, but in the case of the suckling it is evident, there is. It is the power of the sun that is the cause of the expanding of the lotuses.

"Therefore, Majesty, a close and careful examination enables thee to have faith in the world hereafter."

But the king, being deeply attached to the false lore he professed, also in consequence of the extent of the evil within him, felt uneasy on hearing that account of the other world and spoke: "Why, great Ṛshi,

16. "If the next world is not that bugbear for children (I held it for) or if thou judgest it fit for me to believe in it, well, lend me five hundred nishkas [1] here, and I shall give thee back one thousand in the next existence."

Now when the king, according to his habitual boldness, had ejected without scruple this unbecoming language, which was as it were the vomiting of the poison of his disbelief, the Bodhisattva made him this answer in a very proper way.

17. "Still in this world those who wish to employ their money, in order to augment it, do not make any loan at all to a wicked person or a glutton or a blockhead or a sluggard. For wealth going to such persons, perishes.

18. "But if they see one bashful, with thoroughly subdued senses and skilled in business, they offer a loan to such a one, even unwitnessed. Such a bestowal of money produces bliss.

19. "The same line of conduct, quite the same is to be followed, o king, with respect to a debt payable in the world hereafter. Yet, it is not suitable to contract such a loan

---

[1] A nishka is a gold coin whose value varied at different times.

with thee who art a person of a wicked behaviour of the evil doctrine thou professest.

20. "For, at the time when, being precipitated into hell by thy own atrocious actions which have their source in the sin of a wicked lore, thou wilt lie there sore with pains and paralysed of thy mental powers, who would then call upon thee for a debt of one thousand nishkas?

21. "There the regions of the sky do not shine in their full feminine beauty [1] by the beams of sun and moon, but they are enwrapt in compact darkness. Nor is the firmament there seen with its ornament of crowds of stars, like a lake embellished by unclosed waterlilies.

22. "The place where the unbelievers dwell in the next world, is beset with thick darkness, and an icy wind prevails there penetrating to the very bones and extremely painful. Who, being wise, would enter that hell in order to obtain money?

23. "Some err for a long time on the bottom of hell which is wrapt in dense obscurity and dull with sharp smoke; they are afflicted there drawing along their rags fastened with leather thongs and crying with pain as often as they tumble over each other.

24. "Likewise others are running with wounded feet again and again in all directions in the Hell of Flaming Chaff (Jvalatkukûla), longing for deliverance from thence, but they do not attain the end of their badness nor of their life.

25. "Terrible servants of Yama carve like carpenters the limbs of others, having them fastened in different manners, and delight in shaping them by cutting with sharp knives, as if they wrought in fresh timber.

26. "Others again are entirely stripped off their skin, groaning with pain, or are even bereaved of their flesh, living skeletons, but they cannot die, kept alive by their own evil actions. Likewise others who are cut to pieces.

27. "Others draw flaming chariots for a long time. They wear a broad flaming bit in their mouth and obey to harnesses and goads of a tawny hue, being fiery. The

[1] The diças (regions of the sky) have the feminine for their grammatical, and accordingly, their mythological gender. Hence they are compared with females in the original.

grounds on which they draw are of iron, heated by an unintermittent fire.

28. "Some have their bodies crushed, when meeting mount Saṃghâta [1], or are even ground to dust, oppressed by it, and still while being in that great suffering of the most intense degree, they cannot die before their evil karma is annihilated.

29. "Some others are being ground to dust with big and flaming brazen pestles in troughs incandescent by fire during a succession of full five hunderd years, and yet they do not lose life.

30. "Others again are hanging with their heads or even feet to trees made red-hot like corals and of a rough surface, being beset with flaming thorns of sharp iron. They are beaten by demons, attendants of Yama, who chide them with harsh cries.

31. "Others enjoy the fruit of their conduct, lying on large heaps of burning coals, flaming and resembling melted gold. Helpless they are exposed to their fate, they can do nothing but sprawl and moan.

32. "Some howl with their tongue hanging out of their mouth while their body suffers from heavy pains caused by hundreds of sharp spears on a ground illuminated by garlands of flames rising out of it. In that time they are made to believe that there exists something like a world beyond this.

33. "There are others whose heads are tied with flaming diadems of brass; others are boiled out in pots of brass. Of others the bodies are wounded by sharp stings of showers of weapons and devoured by crowds of ferocious animals, who gnaw them off to the bones.

34. "Others again, exhausted by toil, enter the salt water of the Vaitaraṇî [2], but that water is painful to touch like fire, and their flesh wastes away from their limbs, when being in it, but not their life, kept up by their evil actions.

35. "And those who afflicted because of the intense torment caused by burning have resorted to (the hell named)

---

[1] Saṃghâta is the name of a kind of infernal Symplegades.

[2] The Vaitaraṇî is the Indian Styx.

Açucikuṇapa [the hell of unclean corpses] as to a pond of fresh water, meet there with unparalleled pain. Their bones are brought to decomposition by hundreds of worms.

36. "Elsewhere others undergo the pain of being burnt for a long time. Surrounded by fire, their bodies flame like iron staves surrounded by flames. Yet they do not burn to ashes, being kept alive by their actions.

37. "There is sawing of others with fiery saws, cutting of others with sharp razors. Of others the heads are crushed with hammers quickly swung, so as to make them yell with anguish. There is roasting on a smokeless fire of others, fixed on broad iron-spits which pierce through their bodies. Others again are compelled to drink liquid brass looking like blazing fire, which makes them utter raw cries.

38. "Some are assailed by spotted dogs of great strength who with their sharp biting teeth tear off the flesh from their limbs; they fall on the ground with lacerated bodies, crying loudly with pain. [1]

39. "Of such nature are the tremendous torments in the different hells. If pushed by thy karma, thou wilt once have reached that state [2], who then would think of calling upon thee for that debt at that time, while thou art sore with sorrow and thy mind is afflicted with exhaustion and sadness?

40. "It may happen that thou art staying in the hell of brazen jars filled with the corpses of wicked people and hard to approach because of the fire-flames which heat them and make thee move helplessly exposed to the suffering of being boiled (alive). Who then would think of calling upon thee for that debt at that time?

41. "Or thou mayst lie with tied limbs on flaming iron pins or on the earth made red-hot by a violent fire. While thou wilt be weeping piteously, thy body burning away,

[1] This stanza is composed with great metrical skill, each of the pâdas ending in trisyllabic homonyms put twice.

[2] In the printed text the second pâda of this stanza is wanting an iambus in its middle part. I think it is thus to be supplied: prâpto bhavishyasi (yadâ) svakṛtapranunnaḥ.

who then would think of calling upon thee for that debt *at that time?*

42. „Who would require that debt from thee, when thou hast come into that wretched state of humiliation, undergoing terrible sufferings and not even able to make any answer? [1]

43. „Or suppose, thy bones will be pierced by the icy wind which destroys even the power of groaning, or thou wilt utter roaring cries of pain, when torn asunder, who would dare ask you that money (payable) in the other world?

44. „Or, if rather thou wert to be exposed to the injuries of Yama's attendants or sprawl in the midst of fire-flames, or if dogs and crows were to feast on thy flesh and blood, who would urge thee with a call upon money in the other world?

45. „Besides, when thou wert to undergo an uninterrupted suffering by striking or cutting or beating or cleaving, by burning or carving or grinding or splitting, in short, by the most different modes of tearing up (thy body), how shouldst thou be able to give back that debt to me at that time?"

This extremely fearful account of the hells missed not its effect upon the king. Hearing it, he became alarmed and left his attachment to the false lore (of annihilation). And having obtained faith in the world hereafter, he bowed to that illustrious Ṛshi and spoke:

46. „After being apprised of the tortures in the different hells, firstly my mind almost dissolves from fear, on the other hand I feel a burning sense of anxiety, thinking of how I may never come into that state.

47. „For, short-sighted as I was, I walked on the wrong road, my mind being perverted by a wicked doctrine. Now then, do Thy Reverence be my guide in this matter. Thou knowest the right way. Thou art my authority and my refuge, o Muni.

48. „As the rising sun dispels the darkness, so thou hast

[1] Here we have another instance of the poet's skill as a metrician. The four pâdas of this stanza have one trisyllabic final rhyme.

dispelled the darkness of my false opinions. In the very same manner, o Ṛshi, thou must teach me the road, going on which I may not attain misery after death."

Then the Bodhisattva, perceiving his emotion and understanding that he had changed his opinion for the better and had now become a vessel fit for accepting the Law, instructed him — for he pitied him, like a father his son or a teacher his pupil — in this way.

49. "Thou must go on the glorious way leading to Heaven, by which the former kings went, displaying thy love of virtues by a behaviour of a good pupil towards çramanas and brahmans, and manifesting thy compassion for thy subjects by thy own behaviour.[1]

50. "Therefore, subdue injustice which is much difficult to subdue, and overcome vile covetousness which is much difficult to overcome! So thou mayst mount a luminous being to the city of the Lord of Heaven, that city resplendent with the most excellent jewels and provided with golden gates.

51. "Be steadfast in thy approval of the lore cherished by the virtuous which thou acceptedst in a mind accustomed to a wicked lore. Give entirely up the latter which is a system of injustice proclaimed by people intent on gratifying the fools.[2]

52. "Now, in that very moment thou didst put thy feet on the (right) road, o king, when desiring to walk on it with such a behaviour as is stated in the True Lore to be the good one, thou destroyedst within thy heart the harsh feeling against virtues.

53. "Let, therefore, thy wealth be an instrument for obtaining virtues, and to thy people exercise mercy, which is auspicious and will increase thy own happiness. Be also constant in keeping excellent self-restraint, watching thy senses and observing good conduct (çîla). In this way thou mayst incur no calamity in the next world.

54. "Let thy rule, o king, derive its brilliancy and lustre from thy meritorious actions; then it will be relied upon by those who practise good actions and be lovely by its

---

[1] The following stanzas are again of a much artful composition. In st. 50—54 each pâda ends in two homonymous syllables put twice in different functions and from 55 the simile of the chariot is elaborated in a masterly manner.

[2] Cp. jât. VII, stanza 21 foll.

purity. So ruling, thou mayst strive for thy true happiness which tends also to the promotion of thy material interest, and exterminate the anguish of the creatures increasing thereby thy glory in a lovely manner.

55. "Thou art here (on earth) standing on thy royal war-chariot. Worship of the pious be thy charioteer. Thy own body, engendering virtues, be thy chariot. Let friendliness be its axle, self-restraint and charity its wheels, and the earnest desire for gathering merit be its axletree.

56. "Refrain thy horses, the organs of sense [1] with that splendid bridle named attentiveness. Make prudence thy goad and take thy weapons from the store of sacred learning. Let shame be the furniture of thy chariot, humility its lovely pole, forbearance its yoke. Standing on that chariot, thou wilt drive it with skilfulness, if thou art firm in courageous self-command.

57. "By keeping down bad words thou wilt make it go without rattling of the wheels, whereas the sound of them will be low and deep if thou usest lovely language. Never breaking thy self-restraint will preserve thy chariot from looseness of its constituent parts. Thou wilt keep the right direction, if thou dost avoid going astray on the winding paths of wicked actions.

58. "Using this vehicle (yâna), brilliant with the lustre of thy wisdom, adorned by the flag of thy good renown and the high-floating banner of thy tranquillity and fol owed by mercy as its attendance, thou wilt move in the direction of the Highest Âtman (paramâtmâ) and never shalt thou descend to the infernal regions, o king."

Having thus dispelled by the brilliant beams of his words that darkness of false doctrine which lay upon the mind of the king, and shown him clearly the road of salvation, the High-minded One disappeared on the very spot. But the king, having got a thorough knowledge about the matters of the next world, embraced the True Lore with whole his heart, and himself as well as his officials, .his towsmen and landsmen became intent on exercising charity, self-command and self-restraint.

---

[1] This image, a common one in Indian rhetorical style, seem to have roused in the mind of the author the idea of elaboratingt the whole simile.

In this manner, then those who are possessed by the vice of clinging to a false belief are especially worth commiserating by the virtuous; for the tenets of the unbelief are blamable things. This story may also be adduced with this conclusion: "In this manner listening to the preaching of the Excellent Law (saddharma) fills the listener with overflowing faith." Or with this: "In this manner hearing the Law preached by another, rouses the belief in the true lore." And when adducing it in a discourse on praise of the virtuous, likewise on the subject of forbearance, this is to be said: "In this manner the virtuous will parry even a hostile assault by counselling their enemy for his good, and they will do so without harshness in consequence of their being accustomed to forbearance". Also when treating of saṃvega[1], it is to be said: "In this manner emotion of the mind makes a man inclined to care for his salvation."

Of this jâtaka no pâli recension has been edited as yet, nor am I aware of its contents occuring in other texts of the Northern Buddhists but this. Yet, at least stanza 16 which contains the *pointe* of the tale must be founded on some old traditional verse, one of those sacred sentences, of which the Jâtaka-class of the Holy Writ is made up.

XXX.

THE STORY OF THE ELEPHANT.

(hastijâtaka)

If they may cause by it the happiness of others, even pain is highly esteemed by the righteous, as if it were gain. This will be taught by the following.

Once the Bodhisattva, it is said, was a huge elephant.

[1] Saṃvega is the emotional state which prepares the mind to accept spiritual instruction or to take the vow of a religious life. It was saṃvega which in jât. XIX overtook the mind of the Bodhisattva, when his parents deceased, it was also saṃvega which alarmed the king of jât. III on his recollecting of a sudden his previous existence.

He had his residence in some forest suitable for elephants, which had for its ornament, so to speak, the young offshoots of its excellent trees, whose tops were distinguished by their twigs, flowers and fruits. Its bottom was hidden under manifold kinds of shrubs and trees and grasses. It was beset with mountain-ridges and plateaus that made the effect as if they were detained there by the charming beauty of the forest and would not long for another place. That wood was the abode of forest-animals and contained a lake of abundant and deep water. It was far remote from the inhabitations of men, being surrounded on all sides by a large desert, where there was no tree, no shrub, no water. There he lived a solitary elephant.

1. Like an ascetic he was satisfied with leaves of the trees, lotus-stalks and water, and with the virtues of contentment and tranquillity.

One time, when the Great Being was wandering near the border of that forest, it happened that he heard from the side of the wilderness a noise of people. Then this thought entered his mind: "What may this be? First of all, there is in this direction no road leading to some country; nor is it likely, a hunting-party should have crossed a wilderness so large as this. Still less can there be question of an attempt to catch my fellow-elephants, as such an attempt would be troublesome and attended with heavy toil.

2—3. "Surely, this people are either astray, their guides having lost their way, or they have been banished in consequence of a king's anger or perhaps of their own misconduct. Such is the nature of the noise I hear, which is not made up of the strong tones of joy, cheerfulness and merriment, but rather reminds of people weeping under the overwhelming power of a great grief.

"At all events, I will know what it really is." Thus reflecting, the Great Being impelled by his compassion, hastened forth in the direction from whence the noise of that multitude came. When he heard more distinctly those sad and piteous accents of lamentation, disharmonious to the ears, the High-minded One, understanding that they were cries for help uttered by people in distress, ran with

still greater swiftness. After leaving the thicket, owing to the nakedness of the desert destitute of vegetation, he saw already from afar that body of persons who cried for assistance, keeping their eyes in the direction of the forest. They numbered seven hundred men and were exhausted from hunger, thirst and fatigue. And those men, on the other hand, saw the Great Being coming up to them resembling a moving peak of a snow-covered mountain, or a condensed mass of white fog, or a cloud in autumn driven by a strong wind; and as they were overcome with sorrow and utterly dejected, this sight frightened them much. In their fear they thought: "alas! now we are certainly lost!" but they could make no effort to run away: hunger, thirst and fatigue had destroyed their energy.

4. Powerless by hunger, thirst and toil and being in low spirits, they made no preparations for flight, though the peril seemed imminent.

The Bodhisattva perceiving their anxiety exclaimed: "Be not afraid! Be not afraid! You have nothing to fear from my part," and so comforting them, drew nigh uplifting his trunk and showing its tip broad, soft and dark-red as copper. Moved by compassion he asked them: "Who are you, sirs, and how are you come in this state?

5. "Your colourless faces betray the effect of dust and sun, meagre you are and suffering from sorrow and dejection of mind. Who are you and why have you come here?"

On hearing him utter in a human voice these words not only indicative of a peaceful disposition but also of the propensity to help, the men recovered their mind, and the whole assembly bowed to him. Then they spoke:

6. "An outburst of the king's anger blew us away to this region from the very eyes of our kinsmen who sorrowful must behold that banishment, o lord of elephants.

7. "Yet there must be still extant a remainder of our good fortune and Felicity must have become propitious to us, that we have drawn the attention of Thee, who art better than friends and kinsmen.

8. "By the auspicious sight of Thee we know we have crossed our calamity. Who, forsooth, having seen even in his dreams such a being like Thee, would not be saved from distress?"

Then that eminent elephant spoke: "Well, how many are you, sirs?" The men said:

9—10. "We numbered one thousand men, o fair-figured being, when the king left us here, but many of us, being unacquainted with adversity, have perished overcome by hunger, thirst and sorrow. And now, o lord of elephants, we estimate the number of those still alive to be seven hundred, who being about to sink down in the mouth of Death, look up to Thee as Comfort incorporate come to us for help."

By these words the Great Being, as he was in the habit of compassion, was moved to tears and commiserating them said with stress something like this: "Alas! alas!

11. "Oh! How averse to tenderness, how devoid of shame, how unsolicitous concerning the next world the mind of that king is! Oh! How his senses, caught by his royal splendour, something as fickle as lightning, are blind to his good!

12. "Oh! He does not understand aught about death, methinks, nor has he been taught the unhappy end of wickedness! Alas! Oh! Those poor and helpless kings who, owing to the weakness of their judgment, are impatient of listening to words of counsel.

13. "And this cruelty towards living beings is even performed on account of one single body, a perishable assemblage of illnesses! Alas! Fie upon such ignorance!"

Now, while letting his looks full of pity and tenderness go over that people, the chief of elephants entered upon this thought: "Being so tortured by hunger, thirst and fatigue and having lost their strength of body, how may they cross that wilderness of an extent of many yojanas, where they find no water nor shade, if they have no wholesome food? Nor does the forest of elephants contain proper food for them to subsist on even for one day without much trouble. Nevertheless, if they were to take their provisions from the flesh of my limbs and to use my bowels instead of bags putting water in them, they would be able to cross this desert, no otherwise.

14. "Let me, therefore, in their behalf employ my body, the abode of many hundreds of illnesses, that it may be

for this multitude of men overwhelmed by suffering, like a raft to get across their misery.

15. "Being born a man is the proper state for reaching happiness, either heavenly bliss or final extinction, and it is difficult to attain that state. May then this advantage not be lost to these in so pitiful a manner!

16. "Further, since they are come within the compass of my dominion, I rightly may call them my guests. And they are in distress and destitute of relations; hence I have to show the more pity to them

17. "And this vessel of many infirmities, this substratum of manifold toil, caused by unceasing illness, this assemblage of evils, whose name is 'body', will now, after a long time, have at last its fit employment, serving to the relief of others."

Then some of them, who suffered intensely from the pain of hunger, thirst, fatigue and heat, after bowing to him with folded hands and eyes wet with tears, dolefully asked him for water by means of signs with their hands. Others spoke to him piteous words:

18. "To us who are destitute of kindred Thou art a kinsman, Thou art our recourse and refuge. Deign to shelter us in such a way as Thou deemest best, Illustrious One!"

Others again who had more energy of mind, asked him to show them some place where to find water and the way to get out of that dreadful desert.

19—20. "If there is here some pond or river with cold water, or perhaps some waterfall, if a shady tree may be found here or a grass-plot, tell it us, o chief of elephants. And since thou thinkest it possible to get out of this desert, show us mercy and point out the direction to us.

"It is a good many days since we are erring in this wilderness. For this reason afford us thy assistance, o lord, to get across it."

Then the High-minded One who felt his heart growing still more wet with pity by their piteous requests, uplifting his trunk as big as the coils of a mighty serpent, showed them the mountain, beyond which they could make their escape from the wilderness, and spoke: "Underneath this mountain there is a large lake adorned with lotuses,

white and red, and containing pure water. Go, therefore, by this way. With the water of that lake you may quench your thirst and dispel your fatigue and (the vexation of) heat. Then, continuing your way, you will meet, not far from that place, with the corpse of an elephant, precipitated from the mountain-plateau. The flesh of his limbs you must take to serve for provisions on the journey and provide yourselves with water, putting it in his bowels instead of bags; after which you have to go farther in the very same direction. So you will get beyond this wilderness without much hardship." With such comforting language the High-minded One induced them to set out, but himself, running quickly by another way, ascended to the top of that mountain. Standing there, about to give up his own body with the purpose of rescuing that body of people, he corroborated his strong determination [1] by representing energetically to his mind something like this.

21. "This performance does not tend to the attainment of a high state for myself, neither the magnificence of being a king of men enjoying royal power and worship, nor Heaven with the singular flavour of its surpassing enjoyments, nor the bliss of Brahma's world nor even the happiness of release. [2]

22. "But if there may be any merit of mine in thus striving to help those men forlorn in the wilderness, may I become by it the Saviour of the World, of those creatures erring in the wilderness of saṃsâra! [3]"

Having thus resolved, the High-minded One, not minding because of his gladness, the pain of death by being crushed down that deep descent, gave up his body according to his design by precipitating himself down that steep mountain.

23. While tumbling, he shone like an autumn-cloud or

---

[1] This "strong determination" is the praṇidhi, also called praṇidhâna. By it he who performs some extraordinary meritorious action with the object of attaining some definite result in a future existence proclaims his design before carrying out his performance. Its counterpart in the ritual of Hinduism is the so-called saṃkalpa preceding the ceremony and contributory to its success. Other instances of it, though the name of praṇidhi is not used, we met with at Jât. I, st. 30—32, VIII, st. 53—55.

[2] vid. "final extinction" or nirvâṇa.

[3] Cp. the foot-note on st. 18 of Jât. I.

like the moon sinking with upset disc behind the mountain of setting,[1] or like the snow-cover of the peak of that mountain, cast down by the violent swiftness of the wind agitated by the wings of Garuḍa.

24. With the heavy noise of a whirlwind he precipitated himself down, shaking not only the earth and the mountains, but also the mind of M ra, possessed by the infatuation of sovereignty.[2] And in his fall he bent both the forest-creepers and the forest-deities.

25. No doubt, on that occasion the celestials residing about that forest were affected with the utmost astonishment. From the ecstasy of their gladness the hairs on their body bristled and they swung their arms in the sky, their fine fingers turned upwards.

26. Some overspread him with a thick shower of flowers sweet-scented and tinged with the dust of sandal. Others covered him with their upper garments, wrought of (celestial) unwoven stuff and resplendent with golden decorations; others with their ornaments.

27. Others again worshipped him with hymns they had composed out of glad devotion; and with the reverence of the anjali, their folded hands resembling opening lotus-buds. He was also revered by them by bows of their heads with beautiful head-ornaments and by prayers of veneration.

28. Some fanned him with an agreeable wind, such as arranges garlands (of foam) on the waves and is perfumed with the scents borrowed from the dust of flowers. Others held in the sky above his head a canopy made up of dense clouds.

29. Some were prompted by devotion to make Heaven echo his praise with the sounds of the celestial drums. And more others enamelled the trees with an outburst out-of-season of new twigs, flowers and fruits.

30. The sky assumed the lovely splendour of autumn, the sun's rays seemed to become longer, and the Ocean trembled and shook its wave-surface as from impatience to go and visit him out of gladness[3].

---

[1] The astagiri, the mythological expression of the western horizon. Likewise there is a mountain of rising, the udayagiri.

[2] In the original ca put two times in the second pâda of this stanza is scarcely genuine. In the latter place, I suppose, there is to be read sa.

[3] Cp. jât. II, st. 38—40; VI, st. 19—21; VIII, st. 61—63; IX, st. 89 and 90.

Meanwhile those men following the way pointed out to them, had reached the lake and after refreshing themselves and recovering from heat, thirst and fatigue, going on as the High-minded One had instructed them, saw at no great distance from that place the body of an elephant, died not long before. And they reflected: "What a strong likeness this elephant has to that chief of elephants!

31. "Should he be a brother to that mighty being or some kinsman of his or one of his sons? In fact, it is the selfsame beautiful figure equalling a snow-peak we behold in this body, even though crushed.

32. "It looks like a condensation of the lustre of many groups of waterlilies, like the concrete form of moonshine, or rather like His image, reflected in a mirror."

But some among them who had a keener judgment of the matter entered upon this reflection. "As far as we see, this animal, whose surpassing beauty rivals with the elephants of the world-quarters [1], is that very elephant, indeed, who has thrown himself from this plateau, in order that He might save from distress us who are without relations and friends." (And they said:) [2]

33. "That noise we heard, as of a whirlwind, as of an earthquake, was caused by *His* fall, to be sure.

34. "This body, forsooth, is His. It has the same yellowish-white hue of a lotus-root, and is covered with the like hairs as white as moonbeams and adorned with fine spots. These are the same tortoise-like feet and white nails. And this is the same backbone gracefully curved in guise of a bow.

35. "Also this is the same face long and full, embellished by the furrows of his wind-perfuming juice. And this is the same head, tall, auspicious, never touched by a driver's goad, standing on a strong neck.

36. "This is the same couple of tusks of a honey-colour: they boastingly bear the token (of his glory), being covered with the red dust of the mountain-slope. And this is that

[1] Each of the eight parts of the horizon is imagined to be supported by an immense elephant.

[2] These words are missing in the original. Something like this is however required by the context.

trunk with long, finger-like tip, with which he showed us this way.

"Oh! This is forsooth a wonder of surpassing marvellousness!

37. "Ah! So great a friendship he has shown to us, without before inquiring into our family, our conduct and faith, to us broken by misfortunes and never heard of by him before! How great his friendliness must be for his friends and relations!

"In every way veneration be to Him, that Illustrious One!

38. "Assisting the likes of us, distressed people, overcome with fear and sorrow and desponding, he, bearing the shape of an elephant is likely to display the behaviour of one of those who strive for Self-perfection [?] [1].

39. "Where has he been taught this extraordinary propitiousness? At the feet of what teacher may he have sat in the forest? It is a popular saying: no beauty of figure pleases without virtues; in him it is made true.

40. "Oh! How he has manifested by the exceeding loftiness of his nature the extent of his auspiciousness [2]! Verily, though he is dead, the satisfaction of his Self appears in his complexion shining like a snow-mountain, as if it laughed with joy!

"Who, therefore, will allow himself to feed on the body of this exceedingly virtuous being, who excelling by his goodness loving relations and friends, was thus inclined to help us, thus ready to sacrifice even his own life for our benefit? No, it becomes us rather to pay him our debt of gratitude by the cremation of his body with the rites proper to a person deserving worship." Thus considering, they were inclined to indulge in mourning, as if a family-disaster had befallen them; their eyes grew dim with tears and they were lamenting in a faltering voice. But some of them who had a stronger frame of mind,

---

[1] Instead of the senseless sîdatsatâm etc. prof. Kern, by a very ingenious emendation, reads sishatsatâm udvahatîva vṛttam. Yet the common meaning of udvahati being „to bear, to keep high, to display", I should rather like to propose a slight amendment, reading sishitsatâm, and have translated accordingly.

[2] Or perhaps „how he has manifested the auspiciousness to be expected of an animal (so auspicious)."

Meanwhile those men following the way pointed out to them, had reached the lake and after refreshing themselves and recovering from heat, thirst and fatigue, going on as the High-minded One had instructed them, saw at no great distance from that place the body of an elephant, died not long before. And they reflected: "What a strong likeness this elephant has to that chief of elephants!

31. "Should he be a brother to that mighty being or some kinsman of his or one of his sons? In fact, it is the selfsame beautiful figure equalling a snow-peak we behold in this body, even though crushed.

32. "It looks like a condensation of the lustre of many groups of waterlilies, like the concrete form of moonshine, or rather like His image, reflected in a mirror."

But some among them who had a keener judgment of the matter entered upon this reflection. "As far as we see, this animal, whose surpassing beauty rivals with the elephants of the world-quarters [1], is that very elephant, indeed, who has thrown himself from this plateau, in order that He might save from distress us who are without relations and friends." (And they said:) [2]

33. "That noise we heard, as of a whirlwind, as of an earthquake, was caused by *His* fall, to be sure.

34. "This body, forsooth, is His. It has the same yellowish-white hue of a lotus-root, and is covered with the like hairs as white as moonbeams and adorned with fine spots. These are the same tortoise-like feet and white nails. And this is the same backbone gracefully curved in guise of a bow.

35. "Also this is the same face long and full, embellished by the furrows of his wind-perfuming juice. And this is the same head, tall, auspicious, never touched by a driver's goad, standing on a strong neck.

36. "This is the same couple of tusks of a honey-colour; they boastingly bear the token (of his glory), being covered with the red dust of the mountain-slope. And this is that

[1] Each of the eight parts of [illegible] is im[illegible] immense elephant.

[2] These words are [illegible] by the context.

trunk with long, finger-like tip, with which he showed us this way.

"Oh! This is forsooth a wonder of surpassing marvellousness!

37. "Ah! So great a friendship he has shown to us, without before inquiring into our family, our conduct and faith, to us broken by misfortunes and never heard of by him before! How great his friendliness must be for his friends and relations!

"In every way veneration be to Him, that Illustrious One!

38. "Assisting the likes of us, distressed people, overcome with fear and sorrow and desponding, he, bearing the shape of an elephant is likely to display the behaviour of one of those who strive for Self-perfection [illegible] [1].

39. "Where has he been taught this extraordinary [illegible]tiousness? At the feet of what teacher may he have sat in the forest? It is a popular saying: no beauty of [illegible] pleases without virtues; in him it is made true.

40. "Oh! How he has manifested by the exceeding [illegible] of his nature the extent of his auspiciousness [2]! [illegible] though he is dead, the satisfaction of his Self appears in his complexion shining like a snow-mountain [illegible] laughed with joy!

"Who, therefore, will allow himself to feed [illegible] body of this exceedingly virtuous being, who [illegible] his goodness loving relations and friends, was thus [illegible] to help us, thus ready to sacrifice even his own [illegible] our [illegible] No, it becomes us rather to pay [illegible] [illegible] by the cremation of his [illegible] [illegible] person deserving worship." Thus [illegible]ering, they were inclined to indulge in mourning, as if a family-disaster had befallen them; their eyes [illegible] with tears and they were lamenting in a [illegible]. But some of them who had a stronger frame of [illegible]

---

1 Instead of the senseless sîdatsvatâm [illegible] emendation, reads sishta[illegible] [illegible] meaning of udvah[illegible] rather like to p[illegible] [illegible] so by translated acco[illegible] perh[illegible]

perceiving their attitude and understanding the difference of the cases, spoke to them: "Verily, by doing so this excellent elephant will be neither worshipped nor gratified. For aught we know, it is by the accomplishment of his design that we ought to honour him.

41. "For it was with the object of rescuing us that this being, a stranger to us nor even knowing us, left his body in this manner, abandoning something dear to him, to his guests, still dearer to him.

42. "For this reason it is proper to fulfill his design. Otherwise, should not the exertion of that being be made fruitless?

43. "He has offered affectionately his whole property, forsooth, to entertain his guests. Who, then, would render his hospitality fruitless by not accepting it?

44. "We are therefore bound to favour him by accepting it like the word of a teacher and we ought to secure also our own welfare.

45. "Afterwards, after surmounting our adversity, we shall worship him either conjointly or severally, and perform for this excellent elephant the whole of the funeral rites due to a deceased kinsman."

Accordingly those men, keeping in mind that the chief of elephants had taken his determination that he might rescue them from the wilderness, obeyed his words. They took their provisions from the body of the Great Being and filled his bowels with water, using them as water-bags. Then following the direction he had pointed out to them, they safely crossed that wilderness.

In this manner the righteous do highly esteem even pain, as if it were gain, if they may cause by it the happiness of others. So is to be said, when praising the righteous. Likewise, when discoursing on the Tath'gata or on the subject of listening with attention to the preaching of the Law. When treating of how to acquire an auspicious nature, this is to be added: "In this manner an auspicious nature obtained by exercise (of virtues) comes back in new existences." This story may also be told when demonstrating the virtue consisting in habitual charity. "So the habit of abandoning material objects makes it easy to

give up even self-love." And on the words spoken by the Lord at the time of His Complete Nirvâṇa, when He was attended with celestial flowers and celestial music: "Something like this, forsooth, is not the right manner, Ânanda, to gratify the Tathâgata", this story may serve as the comment, taking it for example: "In this manner worship consists in fulfilling the design (of the person honoured), not in offerings of perfumes, garlands and the like."

In the Avadânakalpalatâ this tale occurs in pallava 96 where the Lord tells it succinctly. This pallava being not edited as yet, I availed myself of the opportunity of a very short stay at Cambridge past summer to transcribe from the Sanskrit mss. Add. 1306 and 913 of the Cambridge University Library the passage in question. It runs as follows.

Vârâṇasyâṃ purâ râjñâ Brahmadattena mantriṇâm
çatâni pañca bhinnânâṃ nirastâni kṛtâgasâm 96,9.
te râjabhîtyâ saṃtaptâ marumârgapravâsinaḥ
grîshme nirudakacchâye nipetus tîvratṛshṇayâ 10.
vilokya Bodhisattvas tân Bhadro[1] nâma mahâdvipaḥ
tatpralâpeshu nirbhinnaḥ kâruṇyât savyatho 'bhavat 11.
dûrât salilam âdâya sa hastena mahîyasâ
tân vîtatṛshṇân vidadhe payomûlaphalapradaḥ 12.
tenaiva saṃtataṃ pṛshṭân (sic) nirdishṭaprâṇadhâraṇâḥ
viçrântiṃ tatra te prâpuḥ praçântavipulaçramâḥ 13.
kâlena tyaktadehasya tatas te tasya dantinaḥ
kṛtvâ çarîrasaṃskâra(ṃ) pûjâṃ cakruḥ surocitâm 14.
kuñjareṇa mayâraṇye ta ete mantriṇaḥ purâ
kṛcchrât saṃtâritâs tasmât etc. 15.

This narration, though concise and by that shortness sometimes obscure, points to a redaction somewhat different from the text used by Çûra. It is not plain whether in this redaction the elephant kills himself. Pallava 102 of the same work contains a similar tale of a lion who rescued a caravan from a big and terrible serpent. The Bodhisattva was at that time a lion, who on hearing the cries of distress of the frightened travellers, went at their rescue not alone but assisted by another animal of extraordinary virtue, an elephant on whose back he mounted in order to bring relief. He kills the serpent, but both virtuous animals perish in consequence of the venomous breath of the monster dying. In order to honour their memory, the people saved by them erected a stûpa. The serpent of that time was Devadatta, and Çâriputra was the elephant.

In the pâli collection, as far as I know, no redaction of this story has been edited until now.

---

[1] The epithet bhadra "the auspicious one" is given to the elephant also by Çûra, see the footnote on stanze 39.

SANGIREESCHE TEKSTEN

MET VERTALING EN AANTEEKENINGEN UITGEGEVEN DOOR

N. ADRIANI.

(Vervolg van Deel X blz. 168.)

XLI.

SANGIREESCHE RAADSELS.

Een raadsel heet in 't Sang. tatinggung, werktuignaam van den stam tinggung (Bul. Sea, ingko, Pak. intjo, Bent. tingkum, Mong. tangki, Ponos. tangke, vgl. ook Jav. tjangkriman 〃raadsel〃, Bal. 〃wiegelied, wonderspreukig raadsel〃), w.w. vorm mẹ̆tinggung 〃raadsels opgeven〃; tatinggung bet. dus 〃dat waarmee men opgeeft.〃 De raadsels beginnen alle met tinggung-tinggung, zooals bij ons met 〃râ-râ〃, doch dit kan niet anders beteekenen dan: 〃Ik geef op, ik geef op〃, want 〃raden〃 is tikạ (manikạ), vanwaar tatikạ, 〃waarmee men raadt, oplossing.〃 De woordherhaling is eigen aan den stijl der raadsels, die min-of-meer in kindertaal zijn gesteld en ook Sasahara-woorden bevatten. Telkens wanneer dit voorkomt, zal er in de aanteekeningen op gewezen worden.

Een der Sangireezen, die deze raadsels hebben medegedeeld, zegt vooraf dit:

Tatinggung mĕngkatewe kere apa riọ tạ gunane su taumata ta makaĕnna e, kai mambeng apa makạtualagẹ̆ laĕnna ipẹ̆bawatang tamai-ramai, u tatinggung kai kere kakiwaḷo masẹ̆gadẹ̆, kerewe tatinggung ini.

Raadsels zijn als iets dat vrijwel zonder nut is voor menschen die ze niet begrijpen, doch het zijn dingen die het verstand ver-

helderen, door het daarmee werpen en terugkaatsen, want raadsels zijn als moeilijke vragen, zooals de hier volgende.

De meeste dezer raadsels kunnen slechts door kennis van de maatschappij waarin zij zijn ontstaan worden begrepen: daarom is bij de keuze niet op den eisch van onzen smaak gelet. Die welke woordspelingen bevatten, vinden de Sangireezen 't mooist.

TATINGGUNG.

Tinggung-tinggung:

1. Sĕmpotọ ekẹ, sĕmpotọ tatóẹ̆. Tatikạ-e: Manụ kụ ḷehẹ-e r. toḷene.

't Eene eind is een hengelhaak, 't andere een visch-speer. Antwoord: De hals en de staart van den haan.

Met ekẹ „hengel" is pekeng „hengelhaak" bedoeld en diensovereenkomstig is vertaald. De visch-speer is de snavel, de gekromde staart wordt met een hengelhaak vergeleken.

2. Darahung papile onasẹ̆. T. Mohong u manụ.

Eene naald gebruikt om vuilnis uit te zoeken.

A. De snavel eener kip.

Papile, werktuignaam van pile (mam.) „uitzoeken."

3. Mangĕnsaḷụ, mangĕnsonge, mẹ̆deạ kakapurang kirabẹ̆. T. Raran tĕlluh' u manụ.

De rivier op- en afgaan, zoekende naar een porseleinen kalkkopje. A. De schaal van een kippenei.

Mangĕnsaḷụ en mangĕnsonge van saḷụ en songe, beide „rivier", zijn op dezelfde wijze gevormd als mangĕmpausẹ̆ „oesters zoeken", mangĕmpuhe „vischjes, schelpdieren en derg. zoeken", mangĕnsaghẹ „de riffen afzoeken", van pausẹ̆ (bet. onbekend), puhe „schelp" en saghẹ „rif, klip". Over de bet. van het voorvoegsel, vgl. het Spr. bl. 202 bij mangintĕnno opgemerkte.

4. Mangĕnsaḷụ, mangĕnsonge, mẹ̆deạ apụ buḷaeng. T. Ghĕsin tĕlluhĕ, hawolane.

De rivier op- en afgaan, zoekende naar gouden kalk (voor de betelpruim). A. De dooier van een ei.

Voor gẹ̆si „vleesch, ook van vruchten„ ware beter daḽoho gezegd, daar gẹ̆si, hoewel van denzelfden stam als 't Mal. Jav. Tag. Day. Bug. Bat. Bal. Mlg. isi, toch niet geheel synoniem daarmee is.

5. Mangĕnsaḽụ, mangĕnsonge, mẹ̆deạ pahụ buḽaeng. T. Manumbaḽe.

De rivier op- en afzoeken naar een gouden tol-snoer. A. Koperdraad.

De afleiding van manumbaḽe is onbekend. Als w.w. vorm, bet. het „een tatumbaḽe maken„, d. i. een steiger, om iets hoogs, een huis, boom of derg. te bereiken.

6. Baḽe rihine ruambua, atụ-e ruampaudẹ̆. T. Manụ, dihine ute wisị-e, atụ-e ute panid-e.

Een huis op twee palen, met twee katoe-bladen gedekt. A. Een kip; de palen zijn hare pooten, de katoe-bladen hare vlerken.

7. Binunukang sụsaka. T. Wawi rụdaḽeng.

Een groote mand, die naar boven klimt. A. Een varken dat loopt.

8. Kalu pai aḽạko, saḽa makapia, saḽa tala. T. Hisa, u mapulu mĕndabu, kaisó mahẹ̆gang, mẹ̆deạu madiri, kaisó mapulu wue, u temang-e riọ mahẹ̆gang.

Haal die plant daar eens, deels goed, deels niet. A. Spaansche peper, want men wil er daboe-daboe van eten, maar zij is scherp, doch 't niet te willen, maar men wil 't weer wel, want de smaak is opwekkend.

Daboe-daboe is eene soort van saus, gewoonlijk gemaakt van uien, Spaansche peper en zout, en als men 't kan bekostigen, varkensvet en groente.

De bet. van mẹ̆deạu madiri is „om nu niet te willen [dat gaat toch ook niet aan].„

9. Buane pẹ̆loḽe, hamụ-e paminsang. T. Ĕmme, u wuan ĕmme, temang-e kai mapia, kere singkạ u kẹ̆bị, arawe hamụ-e ute kai makạpate, mageng kanengang.

De vrucht is genezend, de wortels zijn pijnverwekkend. A. De rijst, want de vrucht der rijst heeft een goeden smaak, zooals allen weten, doch hare wortels zijn giftig, wanneer zij gegeten worden.

Pẹ̆loḽe „genezend, verzachtend„ komt van den stam uḽe, (muḽe) „beter worden, herstellen„, waarvan ook mẹ̆papiluḽe „tot bedaren komen, in hevigheid afnemen.„ Pẹ̆loḽe bet. dus „pijnhersteller„, evenals paminsang, van den stam pinsang (Mal.) „bezwijmer, pijnverwekker in zoo hooge mate, dat men er

van bezwijmt." De Sangireezen verhalen n.l. van de wortels der rijst-plant dat zij giftig zijn.

10. Pakel' u ghaghurang ta mawawau. T. Taļętad' u wangọ.

De voetsporen der ouden worden niet uitgewischt. A. De kerven in den kokospalm.

't Is niet uitgemaakt, of met pakel'u ghaghurang bedoeld worden de litteekens, door den "hiel" d. i. den "voet" der bladsteelen van de successief afgevallen bladeren, dan wel de vrij diepe inkervingen, door menschenhanden in den stam van kokosboomen gemaakt, om bij 't klimmen den voet er in te kunnen zetten. Hoogstwaarschijnlijk is het 't laatste, en is dus de bepaling u ghaghurang met meer beteekenis gebruikt, dan in 't raadsel N°. 26, daar de lagere inkervingen althans gewoonlijk uit den tijd der ouders zijn, en betreden zijn door de voeten van den vader des eigenaars.

11. Mawį su wangọ daluhę, tĕngkuļębį-e wụļaeng. T. Sinsing su taļimędo.

Als hij klimt in den hoogen kokospalm, is zijn kring-touw van goud. A. Een ring aan den vinger.

Bangọ daluhę is de naam van zeer oude en hooge kokosboomen. Kuļębį, tĕngkuļębį of tatĕngkuļębį, is de naam van een touw, waarvan de uiteinden aanéén zijn gevoegd. Als 't om den boom geslagen wordt, omspant het den stam niet; de uiteinden zijn dus twee lussen, waarin men de voeten steekt, om een steunpunt te hebben bij 't beklimmen van gladde boomstammen. Een ring geeft dus een juiste voorstelling van zulk een klim-touw, als 't niet gebruikt wordt.

12. Tawe mangębụ dihi, kawe mangębụ kękadę. T. Sinsing su taļimędo.

Men trekt den paal niet uit, maar men trekt het gat uit. A. Een ring aan den vinger.

13. Buļude ruambua mętętanung. T. Sahĕmmang u sakaeng su ruambęka.

Twee bergen, die een wedloop met elkaar houden. A. De vlerken eener prauw aan beide zijden.

Mętętanung bet. "een wedstrijd in het roeien of in 't loopen houden." Het duidt dus hier aan, dat de beide uitleggers elkaar bijhouden.

14. Taļimędon bawụ mạbawiting. T. Rĕlling su kotọ-e.

Damesvingers die in de hoogte hangen. A. Sirih-vruchten in den top (van den boom).

De sirih-vruchten zijn langwerpig en zoo dik als een pink. De bijvoeging bawụ beteekent, dat zij op hoogen prijs gesteld worden.

15. Kamanga mạbawiting. T. Uai su kotọ-e.

Een slijpsteen die opgehangen is. A. Eene mangga-vrucht in den top (van den boom).

De vlakke gedaante van de mangga-malaka geeft aanleiding tot deze vergelijking.

16. Gati mạsanggiraug ḷima. T. Suratẹ̆, arau apạewen koateng u ḷima, wohekang iringọ su maunga mararau, kere su Waḷanda. Kerẹewe ini kai niwohẹ su Sangihẹ̆ o, kai sen nirating Waḷanda, arawe ghạtin tau namohẹ ini tawe nirating u Waḷanda.

De hand is naderbij dan 't gelaat. A. Een brief of al wat met de hand gemaakt of geschreven wordt, en naar menschen die ver zijn wordt gezonden, bijv. naar Holland. Zooals ook dit, dat toch op Sangir is geschreven, en Holland heeft bereikt, doch het gelaat des schrijvers heeft Holland niet bereikt.

17. I kau hẹ̆do sini, iạ kai soḷong pai. T. Watatạ, u pungene kawe su sĕmpalang, arawe kotọ-e kai tụtondo tamai.

Blijf gij hier, ik ga naar ginds. A. De batata, want de hoofdstengel is op 't eene gedeelte van 't veld en het uiteinde groeit naar elders. De batata is n.l. eene kruipplant.

18. „Endaung, ináng, piạ tau!” „Kẹ̆dị, kẹ̆dị, momó, iạ ĕndaung bue.” T. Pahuru r. pekeng. Pahuru temokang u kinạ: mạeng sen ṇaĕllụ, ute makaị u pekeng su kombang-e.

„Moeder, hier is iemand!” „Stil, stil, kindlief, ik ben thuis.” A. Het aas en de vischhaak. Het aas wordt aangebeten door een visch; wanneer het ingeslokt is, dan blijft de haak in zijne maag vasthaken.

Ook wel: „Jai, ináng, piạ tau!” Jai is een uitroep van angst.

19, Dadẹ kentọ, dala kentọ. T. Kakahurang.

Aan deze zijde kreupel, aan de andere zijde kreupel. A. Een koffo-hekel.

Het werktuig kakahurang, dat dient om de koffo te hekelen, is in 't Woordenboek beschreven. De groote hefboom, die aan de eene zijde met een treedplank in beweging wordt gebracht,

gaat bij iederen tred als een wipplank op en neer, en maakt aldus de bewegingen van iemand die aan beide zijden mank is.

20. Sĕmpotọ dano, sĕmpotọ kakuawa. T. Padamara, sobune r. ḻana.

't Eene deel is een meer, het andere een toorts. A. Eene lamp, met pit en olie.

Een kakuawa is een brandend stuk hout, waarmee men heen-en-weer zwaait, om er mee te lichten, eene soort van toorts dus, waarmee hier de pit wordt vergeleken.

21. Kakalabẹ̆ su ĕllị. T. Kinạ dĕndilạ.

Een keukenwaaier op den bodem der zee. A. Een plat-visch.

Deze visch gelijkt op een schol en heeft door zijn platten vorm zijnen naam gekregen (Spr. bl. 69). Hij zwemt op zijde en doet daarbij, door zijne bewegingen aan een keukenwaaier denken. Zijne bruin-grijze kleur komt overeen met den boombast, waarvan de keukenwaaiers gemaakt worden.

22. Mananina su ĕllị. T. Kinạ sanĕmpa r. samạ-e.

Een zwartverver op den bodem der zee. A. De inktvisch met zijn sap.

23. Bantaḻẹ̆ su ĕllị. T. Kinạ kapughu.

Een koffer op den bodem der zee. A. De koffer-visch.

24. Tĕmbahẹ̆ sụsuhi ngura. T. Kinạ sĕnsuang, kai kere tĕmbahẹ̆ dumaḻeng maḻeang su ghilamu.

Een spies die een jong bosch binnen gaat. A. De sĕnsuang-visch, want even als een spies gaat hij schietende door het wier.

25. Singongo wọu ḻaedẹ̆. T. Ontapeng, batụ singongone kai sụsẹ̆bang bọu wawạ ḻae-de.

De adem komt uit de voeten. A. Een blaasbalg, omdat zijn adem onderaan uit zijne voeten uitkomt.

De voeten van den blaasbalg zijn n. l. de twee bamboe-kokers, waar de lucht, die er van boven in gedreven wordt, tegen het vuur van onderen aan uitkomt. Zie de beschrijving in Wdbk. i. v. ontạ.

26. Bantaḻ' u ghaghurang ta mapapingkạ. T. Sẹ̆bạ u taumata, u kai tạ bẹ̆kene mạḻekesẹ̆ sarang mate.

Een koffer van ouders die nooit opengaat. A. De borst des menschen, want het is nooit verteld dat die is opengegaan, tot zijnen dood toe.

27. Buḻude sĕmbua nilakâng. T. Sohong u manụ.

Een met balsemine geverfde berg. A. Een hanekam.

Nịilakâng bet. „met laka geverfd.” - Over dit gebruik is gesproken in de Aant. bij N°. XXIa, bl. 48, van dezen Jaargang.

28. Mageng ta komehang, ta ḻumẹge. T. Lansong, batų kereu ta pẹsukang kai ta mabẹka.

Wanneer hij niet aan zijn mond wordt geknepen, lacht hij niet. A. De lansong-vrucht, want als zij niet wordt geperst, barst zij niet open.

29. Mageng ta kapuang, ta mĕngkilǫ. T. Hĕmbia rẹdondongang, mageng ta kapuang, tawe marondong.

Wanneer het niet wordt gewreven, heeft het geen ontlasting. A. Sago, die men door de zeef laat gaan, wanneer die niet wordt gedrukt, komt zij niet door de zeef.

Het sago-meel, dat nat in de manden gepakt wordt, wordt telkens in de benoodigde hoeveelheid met een schelp er uitgekrabd, en door een groffe zeef van lumbaha-bĕlla gezeefd. De vochtigheid er van maakt het soms noodig, dat men het met de vlakke hand door de zeef heen wrijft.

30. Datun Pung-u-ḻangį simĕbang, salą-e timbung. T. Kiną hola, ten mohong-e.

De Koning van den Gezichteinder is uitgegaan, met een kokosbladnerf als haarsieraad. A. De bek van den hola-visch.

Salą is een bloem of een ander versiersel, dat men in het haar steekt. De hola, die uit de zee komt aanzwemmen en daarom „Koning van den Gezichteinder" wordt genoemd, heeft een langen spitsen bek, die vooruitsteekt.

31. Penga isuang su penga. T. Salana r. taumata, ten bisį-e.

De eene gevorkte tak wordt geplant in den anderen. A. Een broek en de beenen van den mensch.

32. Kĕlome nangĕllų dulung. T. Kahiwu.

De kĕlome-visch heeft de zeekoe ingeslikt. A. Een sarong.

De kĕlome is een weeke visch (lome, slap), en de sarong. die van zachte stof (koffo of katoen) is, wordt er mee vergeleken. Bij een dulung wordt de vrouw vergeleken, die met de sarong bekleed is.

33. Bahoa namutan deaḻẹ. T. Kakiraeng pąngihiang bangǫ.

Een reiger braakte ..... A. Een rasp, waarop een kokosnoot geraspt wordt.

De klapa-rasp bestaat uit een stuk hout dat horizontaal op de aarde ligt; een weinig van 't eene eind verwijderd komt er een zijtak uit, die ietwat schuin naar buiten opstaat, en daarin is het rasp-

mes, ongeveer in den vorm van een dissel, van boven ingestoken. De opstaande tak wordt met een reiger-hals vergeleken, en de neervallende klapavlokken met (wit) braaksel. Wat deaḷẹ̆ beteekent, weet ik niet.

34. Pilikang tĕmbahẹ̆, mẹ̆kaesẹ̆ ĕnne, mẹ̆tamiug dapẹ̆lla, wiwih-e uase. T. Raung u sẹ̆sa, 'kẹ̆koateng panamba.

In den toestand van te zullen afgehouwen worden, is 't een spies, als 't uit elkaar gaat, is het als zand, sluit 't zich, dan is 't een rots, zijne lippen zijn van ijzer. A. Nipa-palmbladeren, waarvan men hoeden maakt.

Dit raadsel noemt vier toestanden waarin het blad van den nipa-palm komen kan. Als het in nog opgerolden toestand aan den boom zit en voor 't gebruik zal afgehouwen worden, is het dun en puntig als een spies, wordt het uit elkaar gehaald, dan zijn de afzonderlijke bladeren die los komen buitengewoon talrijk (als zandkorrels), sluiten de bladeren zich, dan zijn zij vast ineengedrongen en de bladranden zijn hard als ijzer.

35. Taḷangke, taḷangke, ḷangi e, kạkahẹ̆bane! T. Raḷombo.

Vlucht, vlucht, de hemel is aan 't instorten. A. Een werpnet.

Het werpnet spant zich als een halve bol over de visschen uit. Als het wordt ingehaald, is het dus voor de visschen, alsof de hemel instort. Dit raadsel wordt ook aldus opgegeven: Tumaḷangke, tumaḷangke, ḷangi e mahẹ̆bạ́e. "Laat ons vluchten, laat ons vluchten, de hemel stort in."

36. Pią ḷimane, pią badang-e, pią matane, pią mohong-e, kai tawẹ tĕmbọ-e r. tạ tuḷine. T. Kahakạ, u patikụ baḷunang-e pią, kaí tawẹ tĕmbọ-e.

't Heeft handen, een lichaam, oogen, een mond, en toch geen kop en geen ooren. A. Een krab, want den geheelen romp heeft zij, maar zij heeft geen kop.

Dat dit geheele raadsel op onnauwkeurige waarneming berust, is duidelijk.

37. Bawi sĕnduru nakapenẹ banua. T. Soḷo.

Een stuk varken vulde een huis. A. Eene lamp.

Duru (mĕnd.) bet. "afsnijden", sĕnduru is dus "een afgesneden stuk, een gedeelte." Hier wordt aldus het varkensvet genoemd, waarvan de lamp brandt, die het huis met licht vult.

38. Pilikang su pungene, humẹ̆te su kotọ-e. T. Kahiwuang.

Als het geslagen wordt aan zijn voet, geeft het geluid aan den top. A. Een weefgetouw.

Bij het weven wordt geslagen met de baḽira tegen de kam of sasuahę̆, die den pas ingeslagen draad aandrukt tegen het geweven stuk, dat zich vlak voor de weefster, in de breedte van hoogstens twee palmen, bevindt. De hierdoor veroorzaakte schok wordt door de draden van 't weefgetouw overgebracht naar de dę̆daḽę̆, die juist aan 't andere eind van het weefgetouw zit en die dan geluid geeft. Zie de Aant. bij N°. XL*a* (B. T. L. V. 1893, bl. 430) en bij N°. XVIII*b* (Ibid. 1894, bl. 29).

39. Kahiwuang dandang, saḽą-e taumata. T. Sapie.

Een sleep-weefgetouw, met menschen tot inslag. A. Een slaapmat.

De slaapmat ligt op den grond en wordt daarom vergeleken bij een weefgetouw, dat niet door de weefster gespannen is, toen zij 't verliet, of waarvan 't spantouw gebroken is. Het raadsel is pas juist, wanneer de menschen dwars over de mat heen liggen, in de richting van den inslag.

40. Batun kuang mąngalo. T. Buan tuwa.

Een tjongka-pit doet oorlog aan. A. De tuba-vrucht.

De tuwa (Mal. tuba, Millettia sericea) is de plant die gebruikt wordt om de visschen mee te bedwelmen. Van de meeste soorten gebruikt men de stengels, hier is echter blijkbaar de tuba-bidji of andowalli (Anamirta Cocculus) bedoeld waarvan de zaden (hier met de pitjes vergeleken welke men bij het kuang of tjongka-spel gebruikt, zie Wdbk. i. v. kuang) gebruikt om den visschen den oorlog aan te doen.

41. Hę̆do sumalo u wǫu hapus-e. T. Kasing.

Het danst eerst nadat het gebonden is. A. Een tol.

42. Hę̆do mangalo u wǫu ruḽę-e. T. Lawuo.

Het valt eerst aan nadat het vermorzeld is. A. De tuba-plant.

Lawuo worden blijkbaar de soorten der tuba-plant genoemd, waarvan men de stengels gebruikt tot het hierboven genoemde doel. Deze stengels worden eerst gekneusd, om het bedwelmende sap beter af te geven.

43. Tĕlluhę̆ nę̆bera, katoang timaḽang. T. Bolókę̆ ipąnguḽuhę̆ d. ipąmatung sikutjin kapaḽę̆, d. taḽine.

Het ei gaf geluid, de slang vluchtte weg. A. Een katrol, waarmee men de sloepen van een schip neerlaat en ophijscht, en het touw.

Bolókę̆ is het Holl. „blok”, een scheepsterm voor katrol, die om haren ronden vorm met een ei vergeleken wordt. De bijge-

voegde verklaring van het woord dient om aan de Sangireezen duidelijk te maken wat men bedoelt. Het touw dat er doorheen loopt, is de slang die het ei wil stelen, maar voor het gepiep dat het blok maakt, op de vlucht gaat.

44. Sakaeng ponggọ, balang-e mahasụ. T. Rałiawedĕ̤.

Een schip zonder voor- en achtersteven, met duizend roeiriemen. A. Het insect dałiawedĕ̤.

Ponggọ bet. „afgeknot zijn.” Het hier bedoelde dier heeft veel meer pooten dan de duizendpoot en kan dus met minstens even veel recht een schip met duizend roeiriemen geheeten worden.

45. Mageng ta sewohang, ta manginung. T. Tatimbạ.

Wanneer het niet bevochtigd wordt, dan drinkt het niet. A. Een waterschepper.

De stam tatimbạ komt in den vorm timba in nagenoeg alle Indonesische talen voor (zie Brandes, Proefschrift, bl. 12). Waarom het Sangireesch de eindlettergreep gesloten heeft, kan niet uit de andere talen verklaard worden, het is dus waarschijnlijk geschied om klankverzwakking te voorkomen. Vgl. Spr. bl. 39.

De waterschepper is eene soort van emmer, gevlochten uit nipa-bladeren en dus zeer licht en glad, zoodat hij op het water drijft. Hij zinkt dus niet, om te „drinken”, tenzij hij eerst bevochtigd worde.

46. Bałe rihine sĕmbua. T. Palung.

Een huis op één paal. A. Een zonnescherm.

47. Bałe watu kạbawawa. T. Komang.

Een steenen huis, dat gedragen wordt. A. Eene krab.

De komang is eene soort van landkrab, die een huisje op den rug draagt, zooals de huisjes-slak.

48. Kalu mĕ̤bĕ̤buan barạ. T. Kalu limbalọ d. wuane.

Een boom die zwaarden tot vruchten heeft. A. De limbalọ-boom en zijne vruchten.

De limbalọ is een boom die zeer lange, smalle vruchten draagt.

49. Papakang sĕhempọ. T. Isi.

Een mandvol beitels. A. De tanden.

50. Kereen kapandenu: Sude surat' i amang-u rĕduan ninang-u? T. Kakĕ̤duang.

Daar gij dan zoo knap zijt: Welke is de brief van uwen vader en uwe moeder? A. Mijn tweede ik.

Wie Kakĕ̤duang is, is reeds op bl. 108 van dezen jaargang vermeld. Overigens begrijp ik de beteekenis van suratĕ̤ in dit

raadsel niet. Uitdrukkingen als kereen kapandenu, beteekenen woordelijk: aldus uwe knapheid zijnde.

51. Lodẹ-lodẹ, kång-e wunụ. T. Lutang.

Een liggend iets, dat kokos-vezels eet. A. Een geweer.

Lodẹ-lodẹ zegt men van een mensch of kind, dat graag ligt. Bij het laden van geweren, die natuurlijk van ouderwetsch systeem waren, werden er ook wel eens wat zachte bunụ-vezels bij het papier gebruikt, om als prop te dienen. Men speekt op Sangir ook nog steeds van mĕndikọ ḷutang „een geweer aansteken”, een term die alleen voor lont-geweren past.

52. Mawune maraugẹ ĕllang-e. T. Wukĕhang.

De heer is lager dan de knecht. A. Het bukĕhang-graan.

Deze graansoort schiet hooger op dan de rijst, maar wordt niet zoo hoog gesteld als deze en daarom de knecht van de rijst genoemd.

53. Kumång kång sadia, kuminạ kinạ sadia, makapate kai lunusẹ̆. T. Akẹ u susu.

Gereede spijze eet het, gereed vleesch eet het, en wat het zou doen sterven is de honger. A. Melk.

Het antwoord van dit raadsel slaat op de spijze en het vleesch, daarin genoemd. De moedermelk is wel het voedsel voor het wicht, doch de Sangireezen gelooven, dat het toch zou verhongeren, indien hem niet eenige vaste spijs in den mond wordt gestoken en daarom krijgen de zuigelingen reeds eenige dagen na de geboorte dagelijks gekauwd voedsel, om niet van honger te sterven.

54. Dariọ kadodọ sụsadadạ u woto. T. Nanasi.

Een klein kind, dat bevallig prijkt met een haarwrong. A. De ananas.

De ananas-vrucht draagt een kroontje, dat hier een haarwrong wordt genoemd. Het woord sadadạ wordt bij voorkeur gebruikt van kinderen, die met iets loopen dat hun goed staat. Dit raadsel rijmt.

55. Dariọ kadodọ mạningkuḷu toḷen talang. T. Panid'u ḷango.

Een klein kind, dat een vliegende-vischstaart op den rug draagt. A. De vleugels van de vlieg.

De ikan malalugis heeft een vliezigen staart.

56. Mangĕnsaḷụ, mangĕnsonge, mẹdeạ kasili uhisẹ̆. T. Ponsoḷẹ̆ bọu kinĕllụ.

De rivier op- en afzoeken naar witte palingen. A. Geschilde bamboespruiten.

De jonge uitspruitsels der bamboe zijn eene geliefde groente op Sangir. Als ze van hunne bruine schubben zijn ontdaan, zien ze er wit uit. De bamboe-planten groeien gewoonlijk langs de rivier.

57. Mangĕnsaḻụ mangĕnsonge mẹ̆deạ kapụ tạ bukune. T. Ue.

De rivier op- en afzoeken naar een liaan zonder knoopen. A. De rotan.

De rotan heeft slechts vlakke knoopen, die weinig in 't oog vallen.

58. Sĕnsẹ̆pe mawį, sĕnsẹ̆pe mawį. T. Raung u ghintọ.

Het klimt bij sẹ̆pe's op. A. Gintọ-bladeren.

Sẹ̆pe is de naam van een kam (Mal. sikat) van een tros pisang, zooals de natuurlijke afdeelingen der bananen-trossen genaamd worden. De bladeren nu, die aan den rankenden stengel van de gintọ-plant voorkomen, worden, om hunne diep ingesneden bladranden (zij gelijken op varen-bladeren) met pisangkammen vergeleken. Die bladeren zitten op regelmatige afstanden aan den stengel, die dus, voor 't oog, bij blads-afstanden opklimt.

59. Sẹnsẹ̆pe sụsĕlle. T. Kahakạ.

Eene kam pisangs loopt langs het strand. A. Eene krab.

De krab wordt om hare uitstekende pooten, bij een kam pisangs vergeleken.

60. Ino sĕmbĕnsadẹ̆. T. Wuan kapalạ.

Een vat vol kralen. A. De papaja-vrucht.

De papaja-vrucht heeft vele zwarte pitten, die in een helder doorschijnend omhullend vocht onder de pithuid zitten.

61. Madapolang su kĕhu. T. Raukalun lĕmbawua mawawira.

Wit katoen in het bosch. A. De witte bladeren van den lĕmbawua-boom.

De vruchten van dezen boom hebben bladvormige uitsteeksels (vervormde vruchtdeelen) die wit zijn, zoodat zij er in de verte als wit katoen uitzien. Madapolang is de Sang. uitspraak van madapollam, den naam eener geweven stof.

62. Binati tatakạ-e akẹ. T. Kuḻį pạmangkonang, tangú su raḻung u kuḻį ene kai akẹ, nạun akẹ pĕlẹ̆hamisang hĕmbia.

Iets dat in de zon is gelegd om te drogen heeft tot bedekking water. A. Een vat waarin sago geklopt wordt en in dat vat is water, welk water gediend heeft om sago in te wasschen.

63. Pilikang tạ ĕnnạ-e. T. Akẹ.

Als 't gehouwen wordt, krijgt het geen litteeken. A. Water.

64. Boiang namikung batu, watu namikung apų, apų namikung akę. T. Wuan bangọ, bunų-e, r. kawuḷune, ghĕsine r. akewe.

Bordpapier dat steen omsluit, steen die kalk omsluit, kalk die water omsluit. A. De kokosnoot, haar vezelomhulsel, haar dop, haar vruchtvleesch (dat wit is, en daarom bij kalk vergeleken wordt) en haar water.

65. Baḷe rihine sĕmbua, makạdatu, makạboki. T. Palung.

Een huis op één paal, dat iemand tot koning of koningin maakt. A. Een zonnescherm.

Alleen de vorsten mochten vroeger op Sangir een zonnescherm gebruiken, en wel gedragen door een slaaf of „wachtmensch". Vergelijk ook N°. 46.

66. Pahạ-pahạ bawa, taghuwaḷa rasị. T. Waḷe.

Het uitkijkdek is beneden, de kiel boven. A. Een huis.

Met de „kiel" wordt hier de boven-daklijst bedoeld, de nok, die in 't Sang. sasaḷawo, Mol. Mal. mofana heet. Pahạ-pahạ, de uitkijk, soms de voorplecht van 't schip, soms iets dat meer met den mars overeenkomt, is iets dat de gedaante van een paha (de bekende rookvliering of rookhorde) heeft, zie N° XVIII, Aant., bl. 30 van dezen Jaargang. Waarom de laatste lettergreep half gesloten is, weet ik niet. Met pahạ-pahạ is hier de vloer bedoeld. Taghuwaḷa, de benaming voor den binnenkant der kiel, is met 't voorvoegsel taghu (Spr. bl. 132) gevormd van baḷa, bodem, diepte, dal, hier in de eerste beteekenis gebruikt.

67. Buḷude ruanbua, nanaḷine kapeda. T. Irung piạ sĕmmung.

Twee bergen die sago-pap tot..... hebben A. Een neus met snot.

De bet. van nanaḷi weet ik niet.

68. Kaḷiwĕmbang lųḷikạ napo. T. Tuḷi.

Vlinders die om eene rots in zee vliegen. A. De ooren.

Ooren die wijd van 't hoofd staan, heeten in 't Sang. tuḷi tĕllạ „vliegende ooren."

69. Kaḷẹ̆pa mųsasandehẹ̆. T. Irung.

Een kokosblad-stengel, die tegen iets steunt. A. De neus.

Deze vergelijking geeft zeer juist den vorm van den breeden stompneus der Indonesische volken aan.

70. Dariọ kadodọ makạdating pung u ḷangị. T. Mata.

Een klein kind, dat den gezichteinder kan bereiken. A. Het oog.

71. Sĕmpotọ batang, sĕmpotọ sahĕmpang. T. Badang u taumata r. ḻima.

Het eene is een boomstam, het andere eene vischsspeer. A. Het lichaam van den mensch en de hand.

De visch-speer is bij N°. 143 beschreven.

72. Kahĕmmisẹ̆ makạpande. T. Wohẹ.

Mieren die wijs maken. A. Letters.

73. Umbererẹ, umbararạ, mangaugemong dariọ. T. Tamborẹ̆.

Geroffel dat kinderen verzamelt. A. De trom.

Umbererẹ en umbararạ zijn twee klanknabootsende woorden, met klankafwisseling, ongeveer weer te geven met ons: gebim, gebam, geboem, of iets dergelijks, om het geroffel op de trom aan te duiden. De trom is op Sangir het middel om de menschen te verzamelen, tot een gerechtszitting, of bij het zien van een marineboot, die misschien den Resident aan boord heeft, dien men met allerlei eerbewijzen moet ontvangen.

74. Tuḻine manandu kaḻehẹ̆. T. Waḻiung.

Het oorsmeer is langer dan het oor. A. Eene bijl.

Het bijl-ijzer, met het gat voor den steel er in, wordt bij het oor vergeleken en de steel met het oorsmeer dat er uitloopt.

Over den hier gebruikten comparatief-vorm, zie Spr. bl. 283.

In de daar gegeven voorbeelden verbetere men tevens: marangẹben kau in maraugẹbe i kau terwijl van maḻĕnggihẹ̆ben en mapiawen de scheidpartikel n aan 't eind moet worden weggelaten.

75. Dariọ kadodọ mạmamĕntaden badoa. T. Mata.

Een klein kind, dat de zee afreist. A. Het oog.

Mạmamĕntadẹ̆ en badoa zijn beide Sasahara. Vgl. N°. 70.

76. Manụ punggụ darua mẹ̆tẹ̆tangga, mẹ̆tẹ̆taḻawidaẹ. T. Kakandong.

Twee staartlooze kippen vechten met elkaar en draaien om elkaar heen. A. Een touwslagerswiel voor gumutu-touw.

Eene andere (rythmische) lezing van dit raadsel is deze (de sasahola, zie boven, bl. 131, is door accenten aangegeven):

Mánụ púnggụ dárua,
Nẹ̆tángga, nẹ̆teré,
Nẹ̆dalámbiden taíne,
Nga nẹ̆tángga, nẹ̆teré.

„Twee kortstaartige kippen stooten tegen elkaar, vechten, draaien hunne uitwerpselen in elkaar, stooten tegen elkaar, strijden.”

De kakandong is een werktuigje, om touw uit gumutuvezels te draaien. Het bestaat uit twee kruiselings over elkander gebonden baḷa-staafjes, waarvan het eene eind in een haakje uitloopt, waaraan men het touw bevestigt, en het andere eind los in een bamboekoker steekt, dien men in de handen houdt. Door een draaiende beweging van de hand, wordt die staaf in den koker aan 't draaien gebracht. Het andere stokje dient slechts, om met dit eene een touwwinder te vormen, waarop men telkens het eindje touw dat gereed is, opwindt.

Mẹ̆tẹ̆talawidaẹ is een raadsel-woord, dat in den klank iets heeft van pidarẹ̆ en lambidẹ̆, die inelkander slingeren en draaien beteekenen.

77. Katoang su tanumbaḷe. T. Sasaran baḷe.

Een slang aan (of op) den huisvloer. A. De drempel van een huis.

Tanumbaḷe is de ruimte binnen de wanden van een huis.

78. Papua wilid-e ẹ̆pạ T. Pelesúku.

Een Papua met vier kanten. A. Een jeneverflesch.

Het woord pelesuku is 't Mol. Mal. flesko, dat uit 't Portugeesch stamt. Het wordt alleen gebruikt van de vierkante fleschen, waar men arak, jenever enz. in doet; andere fleschen heeten botoḷẹ̆, Mol. Mal. botol, 't Holl. „bottel”.

79. Kapụ su panindụ, nẹ̆buan botoḷẹ̆. T. Kẹ̆tagheng.

Een slingerplant op het erf draagt fleschen. A. De kalebas.

80. Darioٖ mạngekẹ su ḷiwuạ. T. Kohabẹ̆.

Kinderen die hengelroede slaan in een vijver. A. De ogharen.

Het vooroverslaan van de hengelroede is in 't groot dezelfde beweging als die welke de wimpers maken bij 't knippen met het ooglid.

81. Mẹ̆tatấẹ̆ su ḷiang. T. Rila.

Een wanner in een hol. A. De tong.

Het op-en-neer gaan der tong wordt vergeleken bij de beweging, welke de wanners met de wan maken.

82. Papua su wowon Balanda. T. Tinta r. kumpírẹ̆.

Een Papua op een Hollander. A. Inkt en papier.

83. Kinạ binẹ̆kan Duata. T. Rĕndila.

Een visch door God gespalkt. A. De plat-visch.

Dĕndila (zie Spr. bl. 69) is de naam van een zeer plat soort van visch, verschillend van onze „tong”, hoewel gelijknamig er mee. Doordat dit dier zoo dun is, gelijkt het op de helft van een gespalkten visch.

84. Pisọ pẹkuhẹ su ĕllị. T. Kinạ Bĕmba

Een knipmes op den bodem der zee. A. De bĕmba-visch.

Pẹkuhẹ, een verlengde vorm van pẹku, is van denzelfden stam als pingkụ, pingkuhẹ en lẹku (vouw). De gewone benaming voor „knipmes" pisọ ḷipạ, het Mal. pisau lipat.

Het antwoord moest eigenlijk luiden: de schaar van de bĕmba, een garnaal met groote scharen, die men op de riffen vangt.

85. Tẹtuhẹ su ĕllị. T. Kinạ mĕmeha.

Een vurige kool op den bodem der zee. A. De mĕmeha-visch.

De mĕmeha-visch is geel-rood van kleur. De bet. van den stam meha (zie boven, bl. 167, Aant. bij N°. XL) ligt tusschen „rood" en „bruin", vgl. Sang. meha „bruin", Mal. merah „rood, bruinrood", Dano mea, Saw. meha „rood"; doch Sang. mea, O. Jav. irang, Bal. erang „schaamrood". In dit eene geval komt het woord ook in 't Sang. in de beteekenis van „rood" voor.

Tẹtuhẹ is gevormd van eene variatie van den bekenden M. P. stam tung, (Kern, Fidji-taal, bl. 184) waarvan Sang. putung „vuur", mẹtûng „koken", manutung „verbranden", kanutung „brandend stuk hout", enz.

86. Mahanạ u paḷedẹ, mĕtaḷapuhang u siku. T. Wuan koka.

Het brengt een (hand) palm voort, het koestert een elleboog. A. De koka-vrucht.

De koka-boom (Caesalpinia pulcherrima) brengt bij menigte mislukte vruchten voort, de wordende goede vruchten [1] worden bij de palm van hand of voet vergeleken, de mislukte bij ellebogen, eigenlijk moest het zijn bij „armen", daar zij plat rolrond zijn.

87. Mangĕnsaḷụ, mangĕnsonge, mĕlẹke watu manipị, sĕngkaḷẹke, watu manipị e kai soa. T. Kasenâng.

De rivier op- en af zoeken en een platten steen oplichten; bij het oplichten van den platten steen ziet men dat het eene stad is.

Bij het op- en afzoeken der beken, lichten de Sangireezen telkens de steenen op, om de garnalen of kleine visschen die daaronder schuilen, te vangen. Het oplichten van het deksel eener kapdoos, aan welks binnenkant zich een spiegel bevindt, wordt daarmee vergeleken en in dien spiegel ziet men dan eene stad of wat daarin al verder weerkaatst wordt.

[1]) Dr. Boerlage, Handleiding tot de kennis der Flora van N.-Indië, I, bl. 393.

88. Sondang i Wodia su ļangi, nanawo nętumbaliling. T. Raung u patung mąnawon anging.

De kris van Bodia aan den hemel draait zich al vallende. A. Bladeren van de bamboe, die vallen door den wind.

De bladeren van de patung (Bambusa aspera) zijn zwaardvormig en zeer licht, zoodat zij bij het afvallen ronddraaien. Bodią is een eigennaam, waarschijnlijk gemaakt van Bodiakę (Bis. bodiak) "lans, spies"; sondang i Wodią kan dus vertaald worden met "de kris van den steker."

89. Bahugha ręduruhę. T. Těntangub'u sakaeng.

Een grafhuisje dat langs de kust vaart. A. De hut eener prauw.

90. Maten pěsasambo tą nusa kaotongang. T. Uhiang d. tau měbębowo rario.

Men sterft van het zingen en er komt geen eiland om aan te leggen. A. Een wieg en iemand die een kind in slaap zingt.

Sasambo's worden dikwijls door de roeiers gezongen, om de zinkende krachten te verlevendigen, b.v. als er een eiland in 't zicht is, waar men wil aanleggen. Met dit męsambo wordt het mębowo vergeleken.

91. Pilen baļi ta maļaļuą. T. Kado.

Patroon van een kleedingstuk (koffo-weefsel) dat niet kan uitgetrokken worden. A. De kaskado.

De kaskado is eene huidziekte (psoriasis), waarvan men kringen en figuren op de huid krijgt, die bij het patroon van een koffo-weefsel worden vergeleken.

92. Timělla kaěmbang kapaļě, nanawo kuwang u ļio. T. Paniki d. ļingkubę.

Een roofvogel van het schip vloog op en er viel een waschkom neder. A. Een vleermuis en een jonge kokosnoot.

Lingkubę is de naam van de kokosnoot die afvalt voordat zij vleesch heeft gezet, dus voordat zij lewohę heet. Wanneer nu een vleermuis, die op een kokospalm gezeten heeft, er af vliegt, valt er vaak een vrucht waarvan zij geknabbeld heeft, als lingkubę af. Deze wordt in het raadsel kuwang u ļio genoemd, 't welk de naam is van de uitgeholde ; kokosnoten, die, met water gevuld, dienen voor de reiniging na 't verrichten der behoeften. Lio is de vloer, die vroeger de plaats was waar men zijne behoeften deed. Vgl. de uitdrukking mamę u ļio (B. T. L. V. 1893, blz. 432).

93. Pangkoḷaeng-pangkoḷadạ timumpa su rano, nakaḷę̆sa. T. Lairu.

Toen de Kromme in het meer sprong werd het er droog van. A. Een pollepel.

Pangkoḷaeng-pangkoḷadạ is een grappige benaming voor den pollepel, die ik met "kromme" heb vertaald, omdat pangko een verbasterd bangkọ "krom" is. De steel van den pollepel is aan het eind gebogen.

94. Kalu sĕmpę̆di pahạmawuang. T. Diabatang.

Een stuk hout waaraan men eer bewijst. A. Een schepter.

95. Lĕhas-e su ḷikud-e. T. Lumbaha.

Het heeft zijn kern-hout op den rug. A. De bladnerf van den sago-palm.

Lĕhasę̆ is de naam van het harde kern-hout van alle houtsoorten. Toghasę̆ (Mal. tĕras, Brandes, Proefschr. bl, 44, 45) is niet in die bet. in gebruik, alleen maar als stam van matoghasę̆ "stevig". De bladnerf aan den sago-palm (Mol. Mal. gaba-gaba) heeft van buiten eene harde schaal, van binnen eene zachte kurkachtige pit.

96. Tahĕntungang kạbawiting. T. Koka.

Een stekelvisch die in de hoogte hangt. A. De kokavrucht.

97. Buḷo sĕmpûng dụdaḷeng. T. Momana.

Een bamboe-stoel die zich voortbeweegt. A. De momana (een stekelvisch).

98. Tuḷine su ḷaed-e. T. Sanĕmpa.

Zijne ooren zijn aan zijne pooten. A. De inktvisch.

De vangarmen of tentakels van de stekelhuidige dieren noemen de Sangireezen hame, deze worden met de pooten der andere diersoorten vergeleken. De zuignappen die zich aan 't eind bevinden, worden hier tuḷi genoemd naar hunne overeenkomst met ooren.

99. Masingkạ mamona, wę̆ga manuledę̆. T. Kaḷubangkang.

Het kan netten knoopen, maar weet ze niet uit te werpen. A. Eene spin.

100. Laed-e mạnûng tĕmbọ-e. T. Talang bọu pinę̆kuhĕ.

De voeten dragen het hoofd. A. Een talang-visch, die omgebogen is.

Deze visch (Mol. Mal. ikan malalugis), wordt gespalkt, 't binnenste buiten gekeerd, de visch omgebogen en de staart achter

de kieuwen gestoken, zoodat hij er doorheen gaat. De visch heeft dan den vorm van een schakel en wordt dan ook, met andere, tot een ketting aaneengeregen. Naar de bewerking die zij ondergaat, is de Sasahara-benaming to‌ḷe-pẹtị, Sang. Spr. bl. 59.

101. Sake mạngondoḷ'u taun baḷe. T. Taumata mạngawị baugọ.

De gast werpt de bewoners van 't huis er uit. A. Iemand die een kokospalm leegplukt.

102. Kadodọ mẹpakeang, matëllang mẹtëntoḷe. T. Pousoḷẹ̈.

Klein draagt het kleeren, volwassen loopt het naakt. A. Een bamboe-spruit.

Dit is dus juist tegen het Sangireesche gebruik in. De bamboespruiten hebben donker bruine hulzen, die zij later afwerpen.

103. Kalu hẹgumpûng, nakasasa kâng baraguna. T. Huso tinutung apụ, kụ ipëlëlaụ mamâng.

Hẹgumpung-hout, dat bruikbare spijs klaar gemaakt heeft. A. Koraalsteen tot kalk, gebrand en gebruikt om de sirih-pruim te mengen.

De kalu hëgumpûng is eene boomsoort, welker naam herinnert aan hẹgu „dor”, eene eigenschap van de kalk, die uit koraalsteen wordt bereid, welke kalu kan genoemd worden wegens zijn vertakten vorm. Masasạ bet. ook: „goed gemengd, in de goede verhouding bijeengevoegd”. 't Is dus de kalk die makạsasạ de betel-pruim, eene woordspeling op het hout, dat 't eten gaar maakt.

104. Gantin kâng sadia, kai kâng tipu. T. Sosọ.

Na gereed eten komt rook-eten. A. Een sigaar.

Kâng sadia of kâng klaar noemen de Sangireezen toebereide spijs.

105. Maḷukadẹ̈ laed-e ẹ̈pạ, ëllo-rangẹ laed-e rarua, wawëllo laed-e tatëllu. T. Taumata, u ren kadidị, kai lụhomang, kụ ḷaed-e ẹ̈pạ, ëllo-rangẹ ute sen makạdaḷeng, u ḷaed-e ruanbẹ̈ka, wawëllo ute sen maghurang, u kai mëtẹ̈tẹ̈king.

's Morgens heeft het vier beenen, 's middags twee, 's avonds drie beenen. A. De mensch, want als hij nog klein is, kruipt hij en heeft hij dus vier beenen; de middag is wanneer hij loopen kan, want dan heeft hij twee beenen, de avond is als hij oud is, want dan gebruikt hij een stok.

Het bekende raadsel van de Sphynx heeft dus ook reeds zijn weg naar Sangir gevonden.

106. I ninang-e padẹ, i amang-e padẹ, mahanạ u anạ bahani. T. Kahesong u putung.

De moeder is laf, de vader is laf, zij krijgen dappere kinderen. A. De vuur-bamboe's

Om vuur te maken, gebruikt men twee smalle stukken van een gespleten bamboe. Het eene stuk krijgt een overdwarse kerf, waarin men met den kant van het andere stuk wrijft; de vonkjes die daardoor ontstaan, vallen door de sleuf van het eene stuk naar beneden op iets licht ontvlambaars, dat men er onder gelegd heeft, en doen het ontbranden.

Padẹ bet. "stijf, levenloos, traag". 't Is dus eene woordspeling, daar het in de eerste bet. van de stukken bamboe-lat gezegd wordt en in de derde de tegenstelling tot bahani is. — Kahesong is wellicht afgeleid van den stam isu, misu, schuiven"; dus iets dat heen en weer schuift, of heen en weer geschoven wordt.

107. Mageng ta kembokang, ta mẹ̆bera. T. Orgelẹ̆.

Indien het niet gekitteld wordt, geeft het geen geluid. A. Een orgel.

108. Mageng kạkange kạpĕngakaḷẹ̆. T. Nihu pẹ̆tẹ̆-taẹ̆kang ĕmme.

Wanneer het aan 't eten is bedriegt het (doet het afbreuk). A. Een wan, waarin rijst wordt gewand.

Doordat het kaf wegstuift, blijft er minder in de wan, dan er in gestort is.

109. Kalu matuḷi-tuḷi, nato matileloi linsĕnnadẹ̆, kalu ta kạtataha sakaeng. T. Kalun kapalạ.

Een zeer rechte boom, een rechtopgaande linsĕnnadẹ̆-stam, een boom die niet tot eene prauw kan verkapt worden. A. De papaja-boom.

De woorden nato matileloi linsĕnnadẹ̆ zijn Sasahara en herhalen 't voorafgaande. Nato is eigenlijk een tweede Sasah. woord voor kalu; de andere naam is marantilẹ̆. Matiteloi is eene vermomming (Spr. bl. 60) van matuḷidẹ̆, evenals matuḷi-tuḷi terwijl linsĕnnadẹ̆ de naam is van eene zeer bruikbare boomsoort. De stam van den papaja-boom, die week is, heeft eene holte van binnen.

110. Kalun panindụ nẹ̆buan ino. T. Kalun kapalạ.

Een tuinboom, die kralen voortbrengt. A. De papaja-boom.

Panindu is het erf, dat rondom 't huis ligt en dat gewoonlijk met allerlei gewassen is beplant. Voor de verklaring, zie verder N°. 60.

111. Kalu pungene rasi, koto-e wawa. T. Matan ĕllo

Een boom wiens voet boven, wiens top beneden is. A. De zon.

De stralen zijn de takken, de zon zelf is de oorsprong, dus de voet, 't onderste deel van den stam.

112. Pangaļakeng masaria, arawe tambang kai kadidi. T. Ensaļi d. ļio.

Wordt er van afgenomen, dan wordt 't grooter, wordt er bijgedaan, dan wordt het kleiner. A. De vloer en de vloerlatten.

Neemt men een of meer latten uit zoo'n vloer van latten, dan worden de vloergaten op die plaatsen grooter, bindt men integendeel er nog latten tusschen, dan worden die gaten kleiner.

113. Sahindą su panindu. T. Hisa.

Eene epidemie op het erf. A. Spaansche peper.

De Spaansche peper wordt gewoonlijk op het erf geplant. Om hare bijtende eigenschappen wordt zij met eene landplaag vergeleken.

114. Lękuang pondoļę, iwilą taļoara. T. Siku.

Wordt het gevouwen, dan is 't een uiteinde, wordt het uitgespreid, dan is 't een middenstuk. A. Een elleboog.

115. Sasaę itondo kapaļę, dumaļęto kai pedesę. T. Paniki.

Wordt het afgeduwd, dan is 't een schip, drijft het dan is 't een vod. A. Een vleermuis.

Pedesę is een voddig stuk goed, een prul, waarmee een vleermuis wordt vergeleken; een vleermuis, die zich van eene hoogte afzet, wordt vergeleken bij een schip dat in zee steekt.

116. Itondo i sire sĕhiwu, masuļe mang kętą sĕnggęsa. T. Utą bou niwoto.

Met hun duizenden steken zij in zee, en er komt maar één terug. A. Opgemaakte haren.

117. I Angkananą kere komang, tingih' u mandiagą buļaeng. T. Kantong.

Angkananą als een krab er uitziende, de stem van een gouden wachter. A. Een gong.

Angkananą is eene klanknabootsing van het geluid van de gong, dat in 't Sang. nanaungang heet. Om de verschillende verhoogingen, die op de gong zijn, wordt zij met eene komang (huisjeskrab) vergeleken.

118. Takiah' i Angko-angkọ napenẹ u muntị u wunga. T. Kuhita teng hamene pia ḷiade.

De armen van Angkọ-angkọ vol van paddestoelen-knoppen. A. De vangarmen van een poliep, met uithollingen.

De naam angkọ-angkọ is eene vermomming van bangkọ „krom" en de herhaling duidt het dooreenslingeren en krioelen der vangarmen aan. De zuignappen gelijken op de jonge paddestoelen, die nog knoppen kunnen genoemd worden.

119. Pisọ su ëllị. T. Kina pisọ.

Een mes op den bodem der zee. A. De mes-visch.

120. Tiang-e su ḷikud-e. T. Wisị.

Zijn buik zit op zijn rug. A. Een been.

De kuit wordt met den buik vergeleken.

121. I Antagę̈ takaraḷeang. T. Pondoḷ' u kaso.

Antagę̈, waarmee men niet kan werpen. A. De uiteinden der daksparren.

Mangantagę̈ of mëndia, is: „met een spies de beweging van werpen, of met een mes die van houwen maken". Het raadsel zegt dus eigenlijk: „Een ding, dat het voorkomen heeft van een werktuig waarmee men de beweging van spiesen maakt, en waarmee men toch niet steken kan", omdat de sparren het uiterlijk van spiesen hebben.

122. I Pengkong mamaḷawuhę̈. T. Lairu.

De Kromme die uitdeelt. A. Een scheplepel.

Pengkong is eene toespeling op bengkọ „krom". Vgl. N°. 93.

123. I Pengkong dumorọ, manụ uhisę̈ tumëlla. T. Waḷiung d. wâng.

Als de Kromme zich nederzet vliegen de witte kippen op. A. De bijl en de spaanders.

124. Kalun nudangang sëndumakụ, tatuwang-e kanukung. T. Kaḷiapa.

Een woudboom van ééne omspanning, wordt omgehakt met den nagel. A De Kaḷiapa.

Kaḷiapa is de Sang. benaming van de Mal. Sajor baja(ng), de hanekam, die als groente wordt gebruikt. De stengel, die ongeveer zoo dik is als een vinger, wordt met den nagel afgeknepen.

125. Kalun undangeng sëndumakụ, mahaka tạ onggang-e. T. Pę̈pusę̈.

Een woudboom van ééne omspanning valt om zonder geluid. A. Eene rookznil.

126. Bawa maten pẹsasakẹ, dasị mạnganteh' u kupang. T. Putung pẹdĕndangêng hĕmbia r. hĕmbiạewue. Beneden sterven ze van het vechten en boven tellen ze geld uit. A. Het vuur waarop men sago bakt en de sago zelf.

Het gestoei en geknetter der vlammen is het vechten, en het met de vingers bijstrooien van sago in de pan wordt met geld tellen vergeleken.

127. Mawawàḷu su undangeng, kasuang ilĕlelẹ moadẹ̆. T. Tuid' u kalu koateng sakaeng, d. sakaeng e.

Die weduwe is geworden, is in 't bosch, het lijk wordt op de zandbanken rondgedragen. A. De tronk van een boom, waarvan men een prauw heeft gemaakt, en de prauw.

128. Tinaine mamaḷọ biwih-e. T. Orasĕ.

De darm slaat de lippen. A. Een klok.

Met den darm wordt de klepel bedoeld.

129. Tapele mạngĕlaudẹ̆. T. Saḷĕngka.

Een koffo-mand die op zee gaat visschen. A. Eene klos.

Tapele is de mand, waarin de koffodraad in den vorm van een opgeschoten lijn of touw wordt nedergelegd.

Omdat de klos, waarop het hengelsnoer is gewonden, rond is, en evenals de tapele, de houder is van een draad of snoer, wordt de klos bij een koffomand vergeleken. Zie verder B. T. L. V. 1893, bl. 369.

130. Tiwatu mạarẹ̆gâng korọ-e. T. Tabakọ.

Het geheel is goedkooper dan de brokken. A. Tabak,

Gekorven tabak is duurder dan ongekorven.

131. Penga mĕbẹ̆baelĕ. T. Ghaghunting ipẹ̆gĕnggunting utạ.

Een gaffel die een woud ontgint. A. Een schaar waarmee 't hoofdhaar wordt geknipt.

132. Boghasẹ̆ so wowon sasị. T. Lĕlẹ̆to su sasị.

Gepelde rijst op de zee. A. De bloesems der strandboomen op het zeewater.

Lĕlẹ̆to is de reduplicatie van den stam lẹ̆to, waarvan dumaḷĕto „drijven”, het bet. dus woordelijk „drijfsel”.

133. Boghasẹ̆ sĕmpotọ, ta karaḷempangeng. T. Wituing Boghasẹ̆.

Een halve korrel gepelde rijst, waar men niet overheen kan stappen. De ster Boghasẹ̆.

134. Buḷạeng sĕnihu. T. Wituing su ḷangị.

Een wan vol goud. A. De sterren aan den hemel.

135. Pinikung bĕliang, ta kawĕliang, dorongang, ta karorongang. T. Kĕngkung u rariọ darodọ.

Een pakje dat men niet kan koopen, al wil men 't koopen, dat men niet kan afvragen, al wil men 't afvragen. A. De vuist van een klein kind.

136. Sahang-e mạnawọ kotọ-e. T. Ghilamu.

De oude droge bladeren vallen op de toppen neer. A. Wier. De oude bladeren van wier drijven op het zeewater, terwijl de nieuwe er onder blijven.

Mạnawọ kotọ-e voor mạnawo su kotọ-e, zie Sprk. bl. 279.

137. I Wĕtụ makịbanggo. T. Langkain sipạ.

De Bochel laat zich op den rug slaan. A. De bloemkolf van de sagoeweer.

138. Tuntungang daḷig-e sumĕbang akẹ u mawu. T. Sipạ.

Als de wortels geklopt worden, komt er heerendrank uit. A. De sagoeweer-boom.

Manuntung daḷigẹ̆ is eene ceremonie die bij offerplechtigheden plaats heeft. Het geluid van het kloppen op de wortels die boven den grond uitsteken, hoort men dan mijlen ver in den omtrek. Hiermede wordt het kloppen op de bloemkolf van de arèn-palm vergeleken.

139. I nĕng-e tụtondo, anạ-e rụdaḷeng. T. Sakaeng d. pundaḷ-e.

De moeder kruipt, de kinderen loopen. A. De prauw en hare roeispanen.

140. Kalun panindụ, nẹ̆buan sakel'u manụ. T. Limu. r. hanggang-e.

Een tuin-boom, die hanesporen draagt. A. De limoen en zijne dorens.

141. Bikạ sĕmpotọ, bala i sai mangahụ. T. Apụ su kakapurang.

Een halve mand sago, overgelaten aan wie maar wil uitkrabben. A. Kalk in een kalkkopje.

Als de Sangireezen van eene bikạ spreken, bedoelen zij eene mand vol sagomeel. Dit meel wordt met de kalk in het kalkkopje van de sirih-doos vergeleken. De zin bala i sai mangahụ, ziet op de gewooonte om ieder die komt de sirih-doos aan te bieden.

142. Kụkakurung mạngakaḷĕ. T. Kakaḷẹtị u sedẹ.

't Zit gebogen om te bedriegen. A. De boog van een hangenden strik.

De strik die sedẹ heet, hangt aan een dunnen veerkrachtigen stok, die met 't eene eind in den grond staat, terwijl de strik aan 't andere eind afhangt. Deze stok heet kakaḷẹtị, een frequ. van den stam kẹtị, met reduplicatie, syn. met bẹtị, pẹtị, hẹtị; de naam bet. dus „oprichter". Een liggende strik heet sasaung.

143. Sahëmpang puḷune wanua. T. Umbon tuhigu.

Een vischsspriet die een land tot steel heeft. A. Het haar van de maïs.

De maïs-kolf, met den nog stijf opstaanden bundel haren, wordt vergeleken met een vischsspriet, die vele punten van baḷa heeft. (Zie de afbeelding in Hickson's „A Naturalist in North Celebes", Londen, 1889, bl. 201). Het land waarin de maïs staat, wordt dan de steel der speer genoemd. Tuhigu is 't Port. trigo.

144. Kota mëlẹlanging kota. T. Waḷe r. kamarẹ pịạ darëndung-e.

Eene vesting die vestingen vormt. A. Een huis en kamers met afgeschoten ruimten.

145. Tinapan gaghurang ta mawawiling. T. Atụ u waḷe.

Rooksel van ouders dat niet kan worden omgekeerd. A. Het dak van 't huis.

Het dak is doortrokken van rook, omdat het haardvuur er onder brandt, evenals bij hetgeen op de paha ligt om gerookt te worden, met dit onderscheid, dat het niet, zooals dit laatste, van tijd tot tijd wordt omgekeerd.

146. Mawu Imang darua, nẹsara tonggene, murung sëngkaurung, sumẹpụ sëngkasẹpụ. T. Mata r. kalun irung.

Twee heeren Zieners, die een landtong scheidt, duiken tegelijk en komen tegelijk boven. A. De oogen en het neusbeen.

Imang is 't Ar. imâm; tongge is „voorgebergte"; de oogen worden voorgesteld als twee menschen, die aan weerskanten van zoo'n hooge landtong aan het strand een huis hebben, en tegelijk een bad in zee nemen. Met het „duiken" en „bovenkomen" wordt 't knippen der oogen bedoeld.

147. Hẹbi mẹkakokọ, ëllo mẹkakamẹ. T. Mata, kereu nẹtikị d. kereu këlla.

's Nachts houden zij elkaar in de armen, over dag grijpen zij naar elkaar. A. De oogen en de oogleden, als zij slapen en als zij open zijn.

148. Hẹbi pẹkampongang, ëllo pẹkaesang. T. Langi d. wituing.

Des nachts als verzamelplaats, des daags als verstrooiplaats gebruikt. A. De hemel en de sterren.

149. Kapaḷẹ uḷing-e su monane. T. Kawaḷo.

Een schip welks roer aan den voorsteven zit. A. Een paard.

150. Pahuru tamai, pekeng ëndaung siạ, T. Kaḷaị d. asu ipạnganụ.

Het aas gaat daar ginds heen, de haak is hier bij mij. A. De jachtspriet en de hond waarmee gejaagd wordt.

151. Hakondan undangeng sumëbang pangalo. T. Lawuo.

Takkebossen uit het woud komen uit als strijders. A. Tuba-wortels.

Vergelijk de N°'s 40 en 42.

152. Kahiwuang u taḷaihakeng, kahiwune ta nẹtikụ. T. Kanuku.

't Is het weefsel eener ijverige weefster en toch komt de sarong niet rond. A. De nagel.

Al groeit de nagel nog zoo hard, hij kan nooit den vinger rond komen en is dus bij een sarong die niet wijd genoeg is, en waarvoor men dus niet genoeg geweven heeft, te vergelijken. — Taḷaihakeng bet. "ijverig in 't weven". Het is afgeleid van den stam ihạ (Form. ugat, Tag. Bis. ogat, Mal. Sund. Bat. urat, Jav. wod, Mak. ura, Bug. urẹ, Mlg. ozatră. "pees, spier, ader, vezel") waarvan ook maihạ "krachtig".

153. Tapele su togore. T. Tëmpu.

Eene mand aan de punt van een tak. A. Eene slang.

154. Edun Bawụ kạbawiting. T. Komposẹ.

Prinsessen-speeksel dat in de hoogte hangt. A. De rozenappel.

Edu, omdat de vrucht rood is, als sirih-speeksel (al is het dan ook niet van 't zelfde rood), en de bepaling bawụ is gekozen omdat de rozenappel fraai is, en graag gegeten wordt.

155. Kạsenggọe kạbaḷangone. T. Lawen batatạ d. ghẹsine.

Zeilende werpt het de aukers uit A. Batata-ranken, en hunne vruchten.

Al voortkruipende met hare ranken, zet de batata vruchten, die met de ankers van een schip vergeleken worden.

156. I Waḷaghira mĕlẹlanging bukidẹ̆, mẹ̆tẹ̆taḷapuhang u anạ buḷaeng, anạ ta kasasagherang. T. Manụ mĕlle.

Baḷaghira werpt een heuvel op, gouden kinderen koesterende, kinderen die geen moeite veroorzaken. A. De moleo.

Deze vogel legt zijne eieren in een diep gat, dat hij in den grond maakt en daarna vol schraapt met afval, dorre bladeren, enz. De gisting dier stoffen broeit ze uit, zoodat de vogel zelf niet naar zijne eieren behoeft om te zien. Zie Wallace's „Insulinde" (vert. van Veth) I, bl. 274.

De naam Baḷaghira is mij niet duidelijk.

157. Lụlimbe mạiang. T. Raung u koḷe.

Het zwaait met de armen terwijl het zit. A. De bladeren van de betẹ-plant.

Deze bladeren zijn groot en zijn door hunne buigzaamheid en veerkracht bijna altijd in beweging. Het zwaaien met de armen doet de Sangirees terwijl hij loopt. 't Wordt voor bijzonder fraai en deftig gehouden en daarom ook vaak als een teeken van hoogmoed en aanmatiging beschouwd.

158. Lumuas' u makapanị, irenta kate onạ-e. T. Wungan batang.

Men verheugt zich over het vangen van een panị-visch en brengt slechts de schubben thuis. A. Paddestoelen van een stam.

De panị-visch heet in 't Mol. Mal. ikan boboratji. Paddestoelen die aan een rottenden liggenden boomstam zitten, worden dus hier met de schubben van een visch vergeleken, en de boomstam zelf met den visch.

159. Itondo wininta, iwuạ ḷingkaheng. T. Toḷen asu.

In zee geduwd, is 't een lange smalle prauw, opgetrokken is 't een hoepel. A. De staart van een hond.

In zee geduwd, wil hier zeggen: uitgestoken; opgetrokken (zooals men met de prauw doet, na de landing) is dus „omgekruld" Lingkaheng is een hoepel van rotan gevlochten, waarop men de kookpotten zet, die men van 't vuur genomen heeft. De grondbet. zit in den wortel ling, die ook in de verwante talen 't denkbeeld aangeeft van „rond, rondom, omringen."

160. Dadẹ nusa, rala nusa, kerẹe lẹ̆kab' u papedâng. T. Ahạ u wanua.

Hier een eiland, daar een eiland, als het aanzetsel in den sago-vorm is het. A. De kust in 't verschiet.

De schilfers die in den sago-vorm (forno) hier en daar blijven zitten, worden vergeleken met de verspreide eilanden, die men aan den gezichteinder waarneemt.

161. Katoang těmbọ-e wuḽaeng. T. Sobu su padamara.

Een slang met gouden kop. A. De pit in de lamp.

De vlam is de gouden kop der slang.

162. Kanutung sěmpẹ̆di, nipangimbo manụ duḽụ. T. Lautụ malalugẹ̆.

Een stuk brandhout om schuwe kippen mee te lokken. A. Een fakkel om visschen mee te vangen.

Bij donkere nachten vangt men den ikan antoni door fakkels aan te steken, op 't licht waarvan de visch toeschiet, zoodat hij dan met de speer kan gevangen worden.

163. Bangọ sěngěllạ, nakawoḽeng ěllang. T. Pahuru nakaaḽạ kinạ.

Een reepje klapa, dat een slaaf heeft getrokken. A. Aas dat visch heeft gevangen.

Een stukje kokosnoot wordt het aas genoemd, omdat het zich als iets wits in 't water vertoont. De visch wordt ěllang genoemd, omdat hij nuttig is.

164. Tuidẹ̆ lụhiang datu. T. Tamon dodoḽ-e.

Een tronk die bij een koning zit. A. Een torentje van lekkers.

Bij gastmalen heeft de koning of wie overigens de voornaamste is, een torentje van lekkernijen bij zich, opgemaakt, zooals bij ons hooge taarten.

165. Běnsad' u Ratun Diawa, napenẹ u ḽanan Makasarě. T. Wuan nanasi.

Een vat van den vorst van Java, gevuld met Makasser-olie. A. De ananas-vrucht.

De ananas wordt om zijne geurigheid vergeleken bij een vat Makasser-olie.

166. Daḽung-e kuhangkang, wowone maḽěnno. T. Lesa.

Het binnenste is ruig, het buitenste glad. A. De lesa-vrucht.

167. Ansuang aghid-e rarahung. T. Hěmbia r. ḽarang-e.

Een reus gewapend met naalden. A. De sago-palm en zijne dorens.

168. Dokeng sĕngkatuwo Andį, sĕngkasombo̧ taumata, ta nakaḷiu sasara. T. Sasĕhirang u ĕnsaḷį.

Sedert het is opgegroeid tot Andį, opgewassen tot een mensch, heeft het den drempel niet overschreden. A. De onderlatten van den vloer.

De dikkere latten (dolasę̌) waarop de vloerlatten liggen, blijven sinds ze neergelegd zijn, steeds op hare plaats en komen nooit meer over den drempel, d. w. z. nooit meer het huis uit. Andį is hier Sasahara van taumata, maar eene verklaring van dezen term weet ik niet te geven.

169. Tawe molon bisį-e, kai molon palang-e. T. Kalun sę̆sa.

Het doorwaadt het water niet met zijne beenen, maar met zijne dijen. A. De bobo-palm.

De bobo-palm is een moerasgewas, dat dikwijls in 't water staat. De dijen zijn de dikke einden der bladsteelen, die boven water uitsteken, en verder op steeds dunner worden.

170. Bĕnsad'u akę su winangaeng. T. Wuan bango̧.

Watervaten in het luchtruim. A. Kokosnooten.

171. Pandâng kai mamanda. T. Kumbuahę̌.

Ziet men 't aan, dan ziet het u ook aan. A. Een mand met groote gaten.

172. Bara i Ansuang Bawaḷę̌, sĕngkapilį su Batawi. T. Kilą.

Het zwaard van Reus Bawaḷę̌, reikt, als 't een houw doet, tot Batavia. A. De bliksem.

Batavia is genomen als het verste punt dat men zich kan denken. De bliksem wordt hier voorgesteld, als het zwaard van een Reus die in de lucht vliegt; daarom wordt hij Bawaḷę̌ genoemd. Dit is de naam van iemand die 't hoofd van den romp kan los maken, en daarmee tusschen zonsondergang en opgang kan rondvliegen om kwaad te doen. Vgl. Wilken, Animisme, bl. 25—31.

173. Bakesę̌ nę̆tangeh'u meo̧. T. Senggo̧ d. sakaeng.

Het spek loopt weg met de kat. A. Het zeil en de prauw.

Bakesę̌ is haaien-spek, dat bij de Sangireezen zeer gezocht is. De haai wordt gespalkt en aan den binnenkant overdwars en schuin gekorven. De twee helften worden dan afzonderlijk genomen en op bamboe-latten uitgespannen. Het zeil van nipa-bladeren genaaid, vertoont den vorm der inkervingen in zulk eene zijde haaien-spek gemaakt.

174. Lama mapuḽon bĕka nĕtangeh' u meọ. T. Walang u sakaeng.

Tien borden loopen weg met een kat. A. De roeiriemen der prauw. Balang is eene roeiriem met breed rond blad, dat hier met een bord wordt vergeleken.

175. Manụ bọhinting u ĕllị, makokotang u wisala. T. Kinạ bukĕtị.

Een gespikkelde kip van den zee-bodem, id. in Sasahara. A. De bukĕtị-visch.

Over bohinting, zie Sprk. bl. 62, Noot 1, over makokotang of maugkokotang, ibid. bl. 56. De bukĕtị is een visch met zachte stekels, die aan veeren doen denken.

176. Aị tataraị, pịa mawu Imang, aị sasasaẹ, pịa Bagimana. T. Momana r. himang.

Ga niet te ver naar de landzijde, daar is een Imâm, ga niet te zeer naar de zeezijde, daar is een Bagimana. A. De momana en eene rots in zee.

Dit raadsel berust op twee woordspelingen, nl. imang en himang, bagimana (Mal.) en momana, de naam eener stekelige zee-plant.

177. Ngura su ĕllị. T. Ghilamu su sasị.

Een jong bosch op den bodem der zee. A. Wier in zee.

178. Uai, uai, kuwuaukai, kuwuaukai, makalahĕngking. T. Namuhĕ su rukụ u raḽeng.

Au, au, ai, ai, het doet mij ineenkrimpen. A. Dauw op het gras van den weg.

179. Kạdĕntane kạdaḽenge. T. Simbul' u akẹ.

't Komt aan en 't gaat meteen weer weg. A. Een waterwel.

180. Timĕllạ kaĕmban kapaḽĕ, manawo weran sarĕdị. T. Manụ tumĕllạ, ĕnnaẹ manawo kai kumukụ.

Als het opvliegt is het een meeuw van 't schip, als het neervalt zijn het woorden van opgeblazenheid. A. Een haan die opvliegt, en op den grond neerkomende, kraait.

Kaĕmba is een dichterlijke vorm van kalĕmba, de grootste roofvogel van Sangir. De bepaling kapaḽĕ daarbij, doet denken aan den vogel, die gewoonlijk een schip bijblijft op zijnen koers, daarom heb ik 't met „meeuw” vertaald.

Sarĕdị is het Mal. tjĕrdik „snugger, schrander”, dat in 't Mol. Mal. de bet. van „opgeblazen, aanmatigend” heeft. De beteekenis van 't raadsel is dus „veel geschreeuw, weinig wol.”

181. Bangọ sĕmbẹ̆ka, mạsasĕllẹ su atụ. T. Wu|ang. Een halve kokosnoot, gestoken tusschen de katoebladen. A. De maan.

Men steekt wel eens een halve kokosnoot, die men later wil gebruiken, aan de binnenzijde van het dak, tusschen de katoebladen der dakbedekking. De open zijde vertoont dan eene witte schijf, niet ongelijk aan de maan, die tusschen de openingen van het dak te zien komt.

182. Turo si winangaeng. T. Wituing.

Gaten in de lucht. A. De sterren.

Turo noemt men een gat in het dak, door 't welk men 't daglicht soms zien kan, en ook 't water dat daardoor lekt.

183. Sanĕmpa naugaes' u samạ-e. T. Tinta r. pena.

Een inktvisch die zijn sap uitspuit. A. Inkt en pen.

184. Ba|anda kinawatạ u Papua, akẹ aghid-e. T. Kumpírẹ̆ 'pạmohekang u tinta.

Een Hollander ten onder gebracht door een Papua, gewapend met water. A. Papier, dat met inkt wordt beschreven.

185. Papua i sire tĕllu, lingung mẹ̆bisara tala. T. Sunggi|'u rapuhang.

Drie Papoewa's die zelfs niet spreken. A. De steenen van den haard.

De steenen van den haard worden met Papoewa's vergeleken, omdat zij gewoonlijk zwart gebrand zijn. Over sunggilẹ̀, zie N°. XXVIII, Aant. (B. T. L. V. 1894, bl. 97).

186. Dumo|ong, ba|ine kinạ, tumĕllạ, ba|ine manụ. T. Tumatẹ̆bang.

Drijvende en toch geen visschen, vliegende en toch geen vogels A. Nettenspoelers (met een net).

Wanneer de netten gespoeld worden, drijven zij deels op 't water, als zij doorgehaald worden, deels vliegen zij door de lucht, als zij opgehaald en met een zwaai weer in 't water geslagen worden.

187. Endaị senggọ, ĕndaị senggọ, daraung, ĕndaị daraung. T. Rĕllang.

Daar is een zeil, daar is een zeil, een schip, daar komt een schip aan. A. Eene bui die komt opzetten.

Over deze wijze van zich uitdrukken, zie N°. I (Bẹ̆ken Naba|ạ, B. T. L. V. '93, bl. 326, r. 7 v. o. en de Aant. bl. 346).

188. Maning mẹ̆dĕllụ, mẹ̆kilạ, sakaeng da|akị tondóe. T. Tai.

Al is het onder donder en bliksem, langzame prauw, steek in zee! A. Drek.

189. Iwonohĕ̦, ma̦bĕ̦su̦, iwonohĕ̦, ma̦bĕ̦su̦. T. Tai

't Wordt neergelaten, en breekt telkens af. A. Drek.

De vergelijking is hier met een hengelsnoer (bawae̦), dat neergelaten wordt, bezwaard met een larung, een lid bamboe met zand gevuld, om het snoer te bezwaren.

190. Balunang-e matawa sahumbing-e. T. Nihu.

De romp is niet zoo vet als de rugvin. A. Eene wan.

De wan heeft een dikken rand, die met de rugvin van een visch wordt vergeleken.

191. Lempangke, lempangke, wa˛le katanangke. T. Rarahung d. pĕnggepekang.

Stap voort, stap voort, in dit huis blijven wij. A. Naald en naaiwerk.

„Stap voort" wordt tot de naald gezegd, het huis is de sarong, waarin de spreekster zich wil kleeden. Over pĕnggepekang, zie Sprk. bl. 161.

192. Papua ringangu Papua mĕ̦papili̦, dahane mawira. T. Watu ˛lei r. gĕrepĕ̦.

Een Papoewa strijdt met een Papoewa, het bloed (dat daarbij vloeit) is wit. A. Lei en griffel.

Gĕrépĕ̦ is 't Holl. „grif" (naast „griffel"), Mol. Mal. grèf.

193. Liang kumakui. T. Kampaina̦.

Een hol dat een roeper is. A. Een trom.

Kampaina̦ is 't Sp. campanina, verkleinw. van campana „klok, bel."

193. Ello-ĕllo keré manengkohĕ̦, kai tawe ma̦bĕ̦si̦; ligha̦-˛ligha̦e rĕnta. T. Tagonggong.

Iederen dag maar aldus aan 't kloppen en toch barst het niet; kom toch gauw aan! A. Een tifa.

„Kom gauw aan", nl. te Menado of Ternate of aan 't vaderlandsche strand, en wel de prauw, waarin op de tifa's, langwerpige trommen van hout en geitenleer, geslagen wordt ter aanmoediging van de roeiers.

195. Ba˛lunang-e matane ˛longi̦-e. T. Atu̦ d. honda.

De romp is niet zoo dik als 't tandvleesch. A. Het dak en de gootbalk.

196. Laka su ngura. T. Sala̦ u padihĕ̦.

Roode balsamine in een jong bosch. A. De bloem sala̦ u padihĕ̦.

Deze bloem is de zoogenaamde bungan Franschman, wier

bloem dezelfde kleuren vertoont als het sarong-goed van dien naam. Salạ is eene bloem die men in 't haar steekt, mẹ̆salạ, bloemen in 't haar steken. De bloem salạ u padihẹ̆ is rood en geel van kleur; deze bloem te midden van het jonge hout waarin zij wel voorkomt, geeft tot de bovenstaande vergelijking aanleiding. Deze bloemen mogen niet geplukt worden en daarom noemt men een mooi meisje dat weigert om te trouwen, salạ u padihĕ.

197. Dala wọu wongkon Awu sarang dadẹ pung-u ḷangị papedâng i Sinora. T. Winawa.

Van den bult van den Vuurberg tot aan den gezichteinder is de sago-vorm der Prinses. A. Eene wolk.

198. Maḷahakụ maḷahamẹ kinapulun mararatu. T. Kadera.

Het met lange draden bij elkaar gehechte, en van groote gaten voorziene, is gewild door vorsten. A. Een rotan-stoel.

Mĕhakụ bet. „iets dat gescheurd is hechten, eene scheur met groote steken bijeenhalen, alsof het grof gemaasd was", mahamẹ „in flarden scheuren" (intr.). De geredupliceerde vormen komen, met nog eenige soortgelijke vormen, 't naast aan de Sprk. bl. 91 genoemde beroepsnamen, n.l. matatimadẹ̆ „ouders", maḷahanạ „moeder", mawawaḷu „weduwe" of „weduwnaar"; zij klinken evenwel juist doordat zij zoozeer op beroepsnamen gelijken, eenigszins grof.

Met iets dat groote gaten heeft, die grof gehecht zijn, wordt de zitting van een rotan-stoel vergeleken.

199. Munsing namikung batu, watu namikung kumpírẹ̆. T. Lĕhi.

Een stuk gedoofde houtskool omwikkelt een steen, de steen omwikkelt papier. A. De kanari-vrucht.

Wanneer de vrucht rijp is, heeft zij eene zwarte schil, die met houtskool wordt vergeleken, de harde schaal is de steen, de witte kern wordt papier genoemd.

Pikung is van harde, onbuigzame dingen even onjuist gezegd als 't Holl. „onwikkelen".

200. Lamạ namikung saḷaka, saḷaka namikung buḷaeng. T. Tĕlluhẹ̆.

Porselein omwikkelt zilver, zilver omwikkelt goud. A. Een ei.

201. Bokin baḷe ta mĕndarĕmmusẹ̆. T. Meọ.

De Koningin des huizes wascht haar gezicht niet. A. De kat.

De Sangireezen vinden 't een oneer voor iemand, zijn gezicht

's morgens niet te wasschen. Men ziet het hen op andere tijden van den dag ook nog wel eens doen. Zij reinigen ook na iederen maaltijd den mond. In nog enkele andere gevallen beschamen zij de gewoonten van het gros der Europeanen. In een ander opzicht zijn zij echter meestal zeer onzindelijk. Terwijl zij zelf veel baden en zeer veel zorg aan hun haar besteden (de vrouwen nl.; de mannen scheren zich, of houden hun haar zeer kort), reinigen zij hun huis nooit, en vinden zij 't ook maar af en toe noodig, hunne klêeren te wasschen. Sirihspeeksel vinden zij zuiver genoeg om zelfs overal in 't huis gezien te worden, waar de spuwende mond niet precies de vloergaatjes geraakt heeft. Een mond die geen sirih kauwt, kan naar oud-sangirsche begrippen niet goed zuiver gehouden worden; een reeds gebruikte pruim nemen de sirihkauwers van elkaar aan. Zij zouden echter verbaasd kijken, indien zij eens een kind uit het volk hier een brood zoo maar onder den arm dragend, tegenkwamen, of indien zij groente in een schort zagen plukken.

202. Iluas' u makapanį, irĕntaḳkate onạ-e.

Men verheugt zich dat men een panį-visch gevangen heeft en slechts de schubben worden thuisgebracht.

Andere lezing van N°. 158.

203. Mageng ta tĕlirang, ta mẹbera. T. Aramonika.

Legt men er de hand niet op, dan geeft het geen geluid. A. Een harmonika.

204. Mĕlahampug è mou, lahampughang-e wiahẹ̆. T. Watu su saḻụ d. saḻụ e.

De lijkbewakers zijn stom, en 't bewaakte [lijk] is levend. A. De steenen in een rivier en de rivier.

De steenen, die boven 't watervlak der rivier uitsteken, doen denken aan de zwart gesluierde en stil ineengedoken zittende lijkbewakers. De rivier, het bewaakte lijk, stroomt er levendig en geraasmakend langs.

205. Hĕmbian iupung bọu rapĕlla. T. Apụ bọu huso tinutung.

Sago van de voorvaderen uit eene rots. A. Kalk uit gebrande koraalsteen.

De bijvoeging i upung of gaghurang heeft de beteekenis van „nuttig voor huishoudelijk gebruik, van practische waarde."

206. Baḻanda su wĕllẹ-e. T. Tĕlluhẹ̆.

Hollanders in den hoek. A. Eieren.

„In den hoek” wil zeggen „in de vernedering”, niet op de eereplaats, die een Hollander in 't oog der Sangireezen hebben moet. Dariọ mĕngkate su wĕllẹ-e „'t kind bleef maar in zijn hoek, 't kind was verlegen, kwam niet uit.” De eieren worden gewoonlijk in een hoek van 't huis bewaard.

207. Tawe mẹbera ren biahẹ̆, hẹ̆do mẹbera u sen mate. T. Puhe tẹ̆tongkateng.

Het spreekt niet zoolang 't leeft, het spreekt eerst wanneer 't sterft. A. Een schelpdier dat gebakken wordt

Het „spreken” is dan het·knappen en knetteren dat bij 't bakken gehoord wordt.

208. Tĕndạ mạnahusu wawi. T. Sasĕngki r. kutu.

De heining jaagt de varkens. A. De fijne kam en de luizen.

209. Tawe susukang, ta sumúẹ̆. T. Nuning.

Als het geen prik krijgt, gaat het niet naar binnen. A. Het dier nuning genaamd.

Dit is een buitengewoon glibberig dier, dat in gaten van den koraalsteen huist en bij aanraking zich plotseling terugtrekt.

210. Bu!o sĕmpẹ̆di nakoạ mangindano. T. Sẹ̆pụ.

Een stuk bamboe geworden tot moordenaar. A. Een blaasroer.

Mangindano is de naam der Filippijnsche eilanden, welker bewoners tot voor korten tijd beruchte zeeroovers waren. Tau mangindano beteekent bij de Sangireezen ook nog altijd „moordenaar”.

211. Palung bọu winangunang. T. Wunga tatahakeng.

Een zonnescherm uit de onderwereld. A. Een paddestoel.

De meeste paddestoelen groeien op Sangir niet uit den grond, maar op rottende boomstammen; tot de soorten die uit den grond komen behoort de tatahakeng.

212. Tau maghurang, kahiwune ino. T. Tuhigu.

Een oude vrouw met een sarong van kralen. A. Turksche tarwe.

De maïs wordt met eene oude vrouw vergeleken, om de lange witte haren, die aan den kolf voorkomen.

213. Samehẹ̆ bẹ̆gan sasị. T. Walong d. pahan dapuhang.

Visschers die de zee niet kennen. A. De rookmand en de rookvliering.

Samehẹ̆ (man.) bet. „visch braden op kolenvuur, aan het

strand, dus zoo maar terloops; het braden van de visch tehuis heet, evenals het braden van andere dingen, mḙtongkạ. Omdat het manamahḙ zoo dikwijls door de visschers moet worden in praktijk gebracht, heet een visscher is 't Sasahara samehḙ. De balong is eene mand met groote gaten, die tot bewaring van visch dient en gewoonlijk nog boven de paha boven 't vuur hangt en dezelfde functie heeft als deze. Deze twee bereiden dus ook visch boven 't vuur en kunnen dus samehḙ genoemd worden.

214. Kalu nḙbuan sahĕmpang. T. Wuan pahḙpạ.

Een boom die visch-speren draagt. A. De bloem van den Rizophorenboom.

Over dezen boom, zie Aant. bij N°. IIb (B. T. L. V. 1893, bl. 361). Zijne bloem, van een bleekroode kleur, heeft uitwendig den vorm van de fuchsia-bloem, doch de nog dikkere bloemkroon is in meer, en daardoor in spitsere afdeelingen verdeeld, en daar deze stijf en hard zijn, zoodat men zich daaraan zou kunnen bezeeren, is zij goed met een sahĕmpang te vergelijken.

215. Buḽo sĕlaesḙ sasukạ ĕllị. T. Larung.

Een bamboe-lid dat den bodem der zee peilt. A. De hengelsnoerbezwaarder.

Een larung is een bamboe-lid, met zand gevuld, gebonden aan een hengelsnoer van rotan, om te zorgen dat dit recht naar beneden daalt.

216. Pisọ ḽeạ su togor-e. T. Wuan pasạ.

Een aardappel-mes aan het eind der takken. A. De bloem van een pasạ-boom.

Een pisọ ḽea heeft ongeveer den vorm van onze aardappelmessen. De kalun pasạ wordt aldus genaamd, omdat van zijn hout de pinnen voor de prauw worden gemaakt (Pasạ, Mal. pasak, Jav. paṭok, patjak, Bul. Sea papantik, Dano papatik); zijne bloemen nu hebben den vorm der bedoelde messen.

217.
Kápụ u undángeng,
táḽiwatun ngúra;
kúhangkang u ḽáudḙ,
niaḽạ́ i Sasundame,
pínḙtĕngon Dátu.

T. Rĕlling, tiladḙ, d. huso koateng apụ.

Een liaan van het woud, een kiemhoudende arèn-vrucht in een jong bosch, takkebossen van de zee, worden door Sasundame geno-

men, om den Koning voor te zetten. A. Sirih, pinang en koraal dat men tot kalk wil maken.

Taḷiwatu heeten de kiemhoudende vruchten van den arènpalm, naast de kiemlooze, die deze boom voortbrengt aan den tros waaruit de sagoeweer getapt wordt. Kuhangkang is "takkebos", meer gezien als een warboel van vertakkingen, terwijl hakonda "droge dunne takjes" beteekent. "Takkebossen van de zee" worden de vertakte koraalsteenen genoemd, waarvan de kalk wordt gebrand. Sasundame moet misschien de eigenschap aanduiden, die de mamâng bezit, om een gezelschap Sangireezen gezellig en behagelijk te stemmen. Marame is een uitdrukking voor "genoegelijk, gezellig". Sasundame is waarschijnlijk ook van den stam dame, en beteekent dan "dat, waarmeê men 't zich genoegelijk maakt, waarmeê men een gezellig samenzijn te weeg brengt."

Door accenten is in dit raadsel en in 't volgende, de sahola aangegeven.

218. Apụ u ḷaúrang,
kápụ u indálane,
nẹtámba, nẹtéwogẹ,
nakapia sĕndinganeng.

T. Mamâng.

Kalk uit het zeegebied, slingerplant van het binnenland, hebben zich bijeengevoegd en vereenigd en doen het gezelschap goed. A. Een sirih-pruim.

Laurang is een vorm als buḷudang, en 't Mal. lautan, en is hier Sasahara; het Sasahara indalane staat daar tegenover; 't is gevormd van dala "achter, de richting landwaarts." Tewogẹ is Sasah. van tamba, en sĕndinganeng is eene vorming van dingang, bv. i kami sĕndinganeng "wij met elkaar, ons gezelschap."

219. Pahighi su winangaeng. T. Lewohẹ.

Een put in de lucht. A. Een jonge kokosnoot.

220. Kakaḷi, ĕhab-e su taḷoarane. T. Takiahẹ d. siku.

Een graafstok met de punt in het midden. A. De arm en de elleboog.

Kakaḷi van den stam kaḷi (Bis. kale, Tag. Bul. Jav. Day. Bal. Sund. Bug. kali, Mal. gali) "graven" is een puntige graafstok, om batata's uit te steken. Vergelijk Raadsel N°. 114.

221. Pungene niwunin Setang, taḷoarane ghụginsahang, kotọ-e sinoḷen anging. T. Waḷe.

De voet wordt verborgen door Setans; het midden is levendig, de top wordt door den wind geschokt. A. Een huis.

Met den voet worden de palen bedoeld die in den grond staan, en al wat onzichtbaar is, behoort tot het gebied der Setans. Ginsahang, (gum.) beteekent „leven maken, rumoer maken, levendig, druk zijn.” Soḷe (man.) bet. „schokken, door hevige bewegingen doen lijden.”

222. Buḷude sĕmbua, napenẹ u ḷamạ uhisẹ̆. T. Watang dingangu wunga.

Een berg vol witte borden. A. Een boomstam met zwammen.

De zwammen die op de boomstammen groeien, hebben op Sangir den mantel met de holle zijde naar boven gekeerd en kunnen, ook omdat zij meestal wit zijn, dus met borden vergeleken worden.

223. Pisọ ḷipa kakĕhi laudẹ̆. T. Uḷing u sakaeng.

Een knipmes waarmee men de zee doorsnijdt. A. Het roer eener prauw.

De helmstok maakt met het roer een ongeveer rechten hoek; daarom en omdat het een zoowel als het ander snijdt, kan het roer met een knipmes worden vergeleken.

224. Hempang ḷaopene momana. T. Kentab' u rihi lahosẹ-e aḷe.

Eene huidziekte verbonden met een stekelvisch. A. De inkervingen van de palen, waaromheen gumutu-touw is gebonden.

De palen aan het huis worden ingekorven op de plaats waar er dwarsbalken tegenaan gelegd moeten worden. Zulke inkervingen worden vergeleken bij de huidziekte hempang genaamd, waaraan enkele Sangireezen lijden, en die de huid en 't vleesch aantast, zoodat daarvan geheele stukken uitvallen, soms tot op 't been toe. De inkervingen in de palen nu worden, nadat de dwarsbalken er in zijn gelegd, ombonden met gumutu-touw, dat ruw en vezelig is en er niet gemakkelijk afglijdt. Zoo lijkt het alsof het verbonden hempang-wonden zijn. Het stekelige aḷe-touw wordt dan met de stekels van den visch momana vergeleken.

225. Buḷude sĕmbua nẹ̆tumbihing. T. Sasasiang u banáng.

Een draaiende berg. A. Een garenwinder.

Sasasiang is afgeleid van sasi (man.) „winden”. Banáng is 't Mal. bĕnang, blijkens 't accent en 't niet veranderen der *b* in *w*.

226. Dariọ kadidị mawị su wangọ daḻuhę̆, uḻene makawawi. T. Meọ manamẹ baḻawo.

Een klein kind dat op een kokospalm klimt, en thuiskomt met een varkensvangst. A. Eene kat die eene muis heeft gegrepen.

De katten vangen op Sangir dikwijls muizen in de boomen. Uḻe noemt men van visschers, jagers of handelaren, wat zij thuisbrengen, waarmee zij thuiskomen, hun buit. Het voorvoegsel maka wordt nog op een bijzondere wijze gebruikt, verbonden met den naam van hetgeen een jager, visscher of zoeker wenscht te vangen of te vinden, in den zin van „het nagejaagde verkrijgen, het bedoelde voorwerp machtig worden, als zijn buit thuisbrengen". Zoo b.v. makapanị „een panị-visch vangen", makakĕmboḻeng „een haai bemachtigen", makakinạ, „visch vangen".

227. Baḻunang-e napenẹ u matane. T. Kumbuahę̆.

De romp is vol met oogen. A. Een gevlochten mand.

228. Sagolọ su wĕllẹ-e. T. Wĕnsadę̆.

Een dikzak in den hoek. A. Een watervat.

229. Koḻe sinuang kanini, kinâng u wawi kahę̆bi. T. Sasuang bangọ, bọu pinangaḻakeng kaẹ-e.

Een bete-plant, zooeven geplant, gisteren door een varken opgegeten. A. Een klapa-zaailing waaruit men den kiembal heeft genomen.

De koḻe is de Colocasia antiquorum en geeft pas een paar jaar nadat zij geplant is, vruchten. Des te zonderlinger klinkt kinâng kahę̆bi. De Sangireezen eten van eene uitgeloopen kokosnoot, die zij gaan poten, nog wel eens eerst den kiembal op, waardoor de boom, die later uit de noot opschiet, altijd schraal blijft.

230. Kakoạ u waḻe ta nipilị. T. Sunggilę̆.

Huisraad dat niet bekapt is. A. De haardsteenen.

231. Maḻimbolong dụdalę̆dụ. T. Kuring sụsahoka.

Een rond ding dat buldert. A. Een pot (met batata of pisang) die op 't vuur staat te koken.

232. Mę̆sombang karudị T. Papĕhaseng.

Als ze samenkomen, kraakt het. A. Een olie-pers.

De olie-pers bestaat uit twee helften van een stevigen, overlangs gespleten boom, die met de vlakke zijde naast elkander liggen. De geraspte kokosnoot, waaruit de olie moet geperst worden, is reeds eenigszins aan 't rotten geraakt en wordt, in mandjes, tusschen die beide helften der pers ingestoken. Aan 't eind

zijn deze vast aan elkaar gebonden, aan 't andere eind met rotanbanden los omwonden, die door een handspaak (de daḻupitẹ) omgedraaid worden, waardoor de boomen dus vast tegen elkaar gekneld worden, en de olie er uit geperst wordt.

233. Buḻude sĕmbua, kinawĕntuḻang u hekạ ḻaka. T. Rĕndipahẹ̆.

Een berg waarop een stuk purperstof is gevallen. A. Een regenboog.

234. Buḻude sĕmbua napenẹ u rehọ. T. Sohong u m'anụ.

Een berg vol voetangels. A. Een hanekam.

Dẹhọ is de naam van eene pin die men in den grond steekt, met de punt naar boven, bij wijze van voetangel.

235. Paghaḻagẹ̆ su kĕhu. T. Paghaḻag' u ḻaminding.

Groote vischhaken in het woud. A. Jonge varenbladeren.

Een paghaḻagẹ̆ is een vischhaak voor groote visch. Het jonge blad der eetbare varensoort wordt aldus genoemd, omdat het bovenaan gekromd is.

236. Masingkạ manginung, bẹ̆ga mĕliasẹ̆. T. Manụ.

Het kan wel drinken, maar 't kan niet wateren. A. Een kip.

Liasẹ̆ „urine" en mĕliasẹ̆ zijn grove woorden. Fijnere uitdrukkingen zijn domọ en mĕndomọ.

237. Lipang duanbua, su pondoḻ'u wanua. T. Lauwung u sapie, pondoḻ-e ruanpotọ.

Twee duizendpooten aan 't einde van een stuk land. A. De beide uiteinden van den rand eener rotan-mat.

De rand eener rotan-mat is een vlechtwerk van 6 of 8 strengen, die wel wat gelijkt op den gekorven rug van een duizendpoot.

238. Mohong-e sakuhẹ̆, toḻene raḻiwuahẹ̆. T. Sapi.

Zijn bek is eene fuik, zijn staart is iets om weg te jagen. A. Eene koe.

239. Ta makareụ sĕndẹ̆pa, pondoḻ-e sĕndango. T. Wawi r. toḻene.

Het haalt geen vadem en heeft toch eene rest van een span. A. Een varken en zijn staart.

240. Kaḻẹ̆mona kakikine, taḻoarane gareta, toḻene kakuawa. T. Wawi.

Voorop zijn bijter, het midden is een wagen, de staart is een lichthout. A. Een varken.

Gareta komt voor naast kareta (Mal., uit 't Port.). Kaku-

awa is een brandend stuk hout, dat de Sangireezen heen en weer bewegen, als zij op eene donkere plaats voor een oogenblik licht willen hebben.

241. Tumaḷangke, tumaḷangke, sĕngkareta owangeng. T. Luạ.

Laat ons wegloopen laat ons wegloopen, daar komt een wagen met grijsaards aan. A. Een golf.

242. Mihinu mou. T. Winawa.

Een stomme bode. A. Eene wolk.

243. Kora-koran Mawu Ratu su winangaeng. T. Wuan turi.

De oorlogs-prauw van een Koning in de lucht. A. De turi-bloem.

De turi-boom is een acacia en draagt groote vlinderbloemen, waarvan vooral de kiel aanleiding geeft tot de hier gemaakte vergelijking met een kora-kora, een vaartuig, dat zeer breed en ruim is in verhouding tot zijne lengte. De bepaling u Mawu Ratu is wegens de fraaiheid der bloem.

244. Tinaine su ruḷung-e. T. Lauhụ u saḷana.

De darm zit aan den rand. A. De schuifband aan een broek.

245. Sake man mĕndau, taun baḷe man mĕndau. T. Apụ su kakapurang.

De gast tast er in en de huisgenooten tasten er in. A. De kalk in een kalkkopje.

Dit doelt op het vrij gebruik, dat ieder van de kalk in de sirih-doos mag maken.

246. Bowone nahẹ̆gu, unid-e tamatạ. T. Waḷe r. taumata raḷohone.

De bovenkant is dor, het binnenste is groen. A. Een huis en de menschen die er in wonen.

„Groen" is hier de vertaling van het woord tamatạ, dat behalve voor „rauw, ongaar", gebezigd wordt voor „groen, niet dor", bijv. van hout. Hier wil het zeggen, „levend, niet dood".

247. Sapi su puḷun tukadẹ̆ kawẹ̆gâng, arawe kagho su pung u ḷangi̥ kasingkateng. T. Kikirẹ̆.

Een koe onder aan de trap bespeurt het niet, maar een klein diertje aan den gezichteinder bemerkt het. A. Een kijker.

Kikirẹ̆ is 't Holl. „kijker, verrekijker." De kagho is een zeer klein wit diertje, dat wel eens gebruikt wordt om iets bijzonder kleins aan te duiden, zooals bij ons: een zier, een snip-

per. Tawęu apa kere kagho "ik heb niets, ik bezit geen zier er van."

248. Longį-e nahenę kaļamona, isine ren ta nạhono. T. Ampan sakaeng d. pasạ-e.

Het tandvleesch is verrot voordat de tanden er nog zijn uitgevallen. A. De zijplanken der prauw en hare pinnen.

249. Pią mohong-e, tą isine. T. Liang.

't Heeft een mond en geen tanden. A. Een grot.

250. Kasuang ilelę soa, sumasangį-e su ļantang. T. Sipạ.

't Lijk wordt in de stad rondgedragen, de rouwklager is in den tuin. A, De sagoweer.

Met het lijk bedoelt men den bamboekoker, waarin de sagoweer wordt opgevangen, de rouwklager is de druipende bloemkolf van de arèn-palm. — ilelę soa, voor ilele su soa.

251. Maten pananaha, wauļ-e itĕntang. T. Waļan hĕmbia pinangkong.

Men sterft haast van het kappen en laat de uitgeholde prauw liggen. A. De stam van een sagoboom, die geklopt is.

252. Ilĕbing pedesę̆, ilęke wusą masasą. T. Uase itętongką u sęsaļeng.

Als 't begraven wordt is 't een vod, als 't er uit genomen wordt, is 't een rijpe pisang. A. IJzer dat gegloeid wordt om gesmeed te worden.

Pedesę̆ "een oud kleed, een vod van een kleed" wordt een stuk smeedijzer genoemd, om de zwartachtige kleur, die oud staafijzer vertoont, evenals oud zwart koffo-goed; roodgeel is de kleur van sommige soorten van pisang als zij rijp zijn.

253. Mate ta ikasasusa. T. Tau mętikį.

Een sterven waarover men niet bedroefd is. A. Iemand als hij slapen gaat.

254. Areng-e iresọ, balunang-e kakĕlâng. T. Bukę̆ d. wawerane.

Men behoudt den naam, het lichaam bekijkt men. A. Een boek en de woorden daarvan.

255. Tamatą ta nakataking mahęgu. T. Akeļę̆ d. kĕmpughang koateng aļe 'pĕlęhosę baļe.

Een groene die den dorre niet heeft kunnen vergezellen. A. De sagoweerboom en het gumutu-touw waarmee het huis wordt vastgebonden.

De bedoeling is: de arèn-palm, waarvan men de omhulling van vezelweefsel, dat hij bovenaan om den stam heeft, afgenomen heeft, kan deze niet volgen, wanneer zij door den mensch meegenomen wordt om tot touw gedraaid te worden, maar moet op zijn plaats blijven, ofschoon hij leeft en 't andere dood, dor is.

256. Sumúę̆ elong, sumĕbang kĕhamų. T. Mamâng.

Groen gaat het naar binnen, rood komt het er uit. A. Sirih.

„Groen" is maelong, melong; en daar kĕhamų bet. „een rood vischje" („rood" is mahamų), zoo is 't ook waarschijnlijk dat elong 't een of ander groen voorwerp aanduidt.

257. Mę̆bawuno timbang-e mohong-e. T. Manų ipę̆-bę̆bawuļe.

Als zij elkander doodslaan, moet de bek er bij helpen. A. Hanen die men laat vechten.

258. Buļau nalang-e manų. T. Ontapeng d. ļaontą-e.

Slangenholen die er een haan op na houden. A. De blaasbalg en de zuigers.

De holle houten buizen van den blaasbalg (die op Sangir den vorm van een scheepspomp hebben) is het slangenhol; de zuiger is met haneveeren omwikkeld en wordt daarom een haan genoemd.

259. Utą i Wawų mę̆pângke niahusangken kihi pentehę̆. T. Langkai pę̆pohosang koateng sipą.

Zwaar dameshaar wordt vervangen door een afgesneden achterste. A. De bloemkolf van den sagoeweer-boom, die wordt afgesneden en geklopt.

Bij dit raadsel denke men aan de bewerking die de bloemkolf van den arèn-palm ondergaat, bij het pohosę̆ (Amb. Mal. tifar) „'t afsnijden van schijfjes en het kloppen."

260. Tatingkuļuang mąnaļuru. T. Kadera.

Draagbanden die in de armen houden. A. Een armstoel.

Tatingkuļuang is de naam van de draagbanden van koffobast, waaraan de mand op den rug wordt gedragen (tingkuļu). Hiermede worden de leuningen van een armstoel vergeleken.

261. Kasuang su waļane, sumasangi su wuļude. T. Kiną bę̆baekang kų mapinsuļę̆, ute taumata rasi su sakaeng e masusa.

Het lijk is in het dal, de weeklagers zijn op den berg. A. Een visch dien men met den hengel vangt en die losraakt; dan zijn de menschen boven in de schuit teleurgesteld.

262. I ninang-e su taǀoarane, ana-e su ruanbęka; maaǀa itondo, maaǀa iwua. T. Epo, u lasine ruanbęka r. inĕng-e su taǀoarane, wọu isuhudę su makisasake, saụ boǀengang u taun baǀe kapia.

De moeder is in 't midden, de kinderen aan beide kanten; heeft de een het gekregen, dan wordt het van wal geschoven, heeft de ander het gekregen, dan wordt het op den wal getrokken. A. De sirih-doos, want de laadjes zijn aan beide kanten en de groote ruimte is in 't midden; nadat men ze aan de gasten heeft toegeschoven, trekken de gastheeren ze weer tot zich.

Lasi is 't Holl. „laadje". Men zit op den grond en schuift dus de sirih-doos over den vloer heen en weer, 't welk met het in zee steken en op land getrokken worden eener prauw vergeleken wordt.

263. Sansahę su ĕllį. T. Wuwu.

Een gevlochten weefpatroon op den bodem der zee. A. Eene fuik.

Sansahę is een gevlochten patroon voor 't koffo-weefsel, niet ongelijk aan de vlechtmatjes welke bij ons de kinderen van reepjes gekleurd papier maken. De fuik, die van mandewerk is, heeft hiermee eenige gelijkenis.

264. Bunga tatahakeng su ǀangį. T. Wuǀang.

Een paddestoel aan den hemel. A. De maan.

265. Pisine laua raǀung-e. T. Laĕlla ǀewohę.

De schil wordt gebruikt om 't binnenste uit te halen. A. Een lepel voor 't eten van een jonge kokosnoot.

Bij 't eten van jonge kokosnooten slaat men een stuk van den bast af en snijdt dit tot een scheplepel, om den weeken inhoud uit te scheppen.

266. Ana-e mamunin nĕng-e. T. Lahaseng u atụ.

De kinderen verbergen de moeder. A. De katoebladeren die tot één katoeblad aaneengehecht worden, en de gesnoeide bamboelat, waar zij om heen geslagen worden.

267. Hakondan gaghurang makadaǀungkang. T. Tuwu.

Takkebossen van ouders, die aan het weeklagen brengen. A. Suikerriet.

Stukjes suikerriet worden als lekkernij uitgekauwd; wanneer kinderen nu suikerriet op het erf zien staan, jengelen zij er dikwijls om.

268. Keneng-keneng lųlente. T. Pĕntun bawaę.

Keneng-keneng dat langs een smalle brug loopt. A. De pĕntu van 't hengelsnoer.

Pĕntu is een steen in rotan gevlochten, dien men aan twee rotan lussen langs het hengelsnoer naar beneden laat glijden, indien de haak op den bodem van 't water aan iets is vastgeraakt. Men doet daarmee den haak gewoonlijk naar beneden schieten en krijgt hem op die manier los.

269. Pundalį-e kuhangkang, seweh-e kuhangkang. T. Kahaką.

De roeiriemen zijn haken, de boomstokken zijn haken. A. Eene krab.

Met de roeiriemen worden de pooten bedoeld, met de boomstokken de scharen.

270. Kadǫ sĕmpelo. T. Wunga kĕhą.

Een schuit vol huidschilfers. A. De kĕhą-zwam.

Deze soort van zwam is klein en fijn. Kadǫ (Mol. Mal. kaskado) is eene soort van psoriasis, doch hier worden blijkbaar bedoeld de huidschilfers, die zich daarbij ontwikkelen. Pelo is syn. met pelang, eene breede prauw, die met roeiriemen voortbewogen wordt.

271. Papehę u Ratun ļangį nanawo su watatą. T. Rĕndipahę̆.

De gordel van den Koning des hemels, gevallen op een batataveld. A. De regenboog.

272. Nangka keren kąguwą-e, watune kę̆tų sę̆mbaų. T. Siau.

Zulk een groote nangka-vrucht heeft maar één pit. A. Siau.

Siau wordt vergeleken bij eene nangka met één pit, omdat het maar één vorst heeft.

273. Tau maghurang mę̆dĕndulang tę̆pihę̆. T. Luą.

Een oud mensch, die eene mat oprolt. A. Eene golf.

274. Tę̆tuhę̆ lųlente su hakonda. T. Kupa.

Een gloeiende kool, die langs een takkebos gaat. A. De djamboevrucht.

De rozenappel (Jambusa vulgaris) is rood en groeit met een zeer korten steel aan den tak.

275. Tamba kaļinsų, hae siwe. T. Kę̆towang.

Zij liggen onder ééne slaapsarong, maar zijn toch in verschillende kamers. A. De kę̆towang-boon.

Deze driekantige boon is inwendig in drie ruimten gescheiden;

de boontjes of pitjes die zij bevat zijn dus wel in een gemeenschappelijke schil besloten, maar zijn toch door de middelschotten der vrucht gescheiden. Siwe is de naam van eene afgeschoten ruimte in huis.

276. Maten karararung, kahiwu mąkakokǫ. T. Hangubę̧.

Het sterft haast van de koude en heeft de sarong in de armen. A. De kleerenmand.

Hangubę̧ is een ronde mand met deksel, waarin de Sangireezen hunne kleederen bewaren.

277. I Pidų mąngakaḽę̧. T. Pekeng.

Pidų, vgl. kaḽimpudų, van den stam pudų, Sprk. bl. 141; mamidų is „krommen als een hengelhaak."

278. I Lohang mąngakaḽę̧. T. Sombą.

Het gat dat bedriegt. A. Eene fuik.

279. Mąeng ta ilę̧bing, ta mę̧biahę̧. T. Putung su hunaeng.

Wanneer het niet begraven wordt blijft het niet in 't leven. A. Vuur in de asch.

De Sangireezen bewaren des nachts vuur onder de asch. Hunaeng „asch van den haard" is afgeleid van den stam hunų (mĕh.) „de geheele bewerking van 't vuur aanleggen verrichten" (hout opstapelen en dit aansteken) en staat dan voor hunuang, omgezet hunaung (vgl. sakaeng voor sakeang), hunaeng.

280. Sĕmpotǫ kanengang, sĕmpotǫ kinaseng; taḽoarane ilabo tumuwo. T. Koḽe.

Een deel wordt als spijs gegeten, een stuk wordt als vleesch gegeten, het midden weggeworpen, groeit op. A. De bete-plant.

Van de bete-plant wordt de knol gegeten en de jonge bladeren ook als groente; de stengel wordt gestekt en groeit op tot eene plant. — Kuminą bet. „vleesch, visch of groente eten"; iets anders eten is kumâng.

281. Tahiti uhisę̧ sĕnggapâng. T. Hĕmbia rę̧dondongang.

Eene wolk witte regen. A. Sago die gezeefd wordt.

282. Sųsasaḽę̧pa, tą tĕmbo-e. T. Lakų.

Het houdt de armen ter zijde gestrekt, doch heeft geen hoofd. A. Een baadje.

Van den stam lę̧pa komt o. a. kaḽę̧pa „tak", taghuḽę̧pa of tataghuḽę̧pa „vlerk, uitlegger eener prauw (Spr. bl. 132)." Sumasaḽę̧pa bet. „de armen ter zijde horizontaal uitstrekken."

283. Gio-ghio ĕnsaé, galo-ghalo ĕnsaé, boḽang-boḽang kĕngkĕllúng, bọete i kitẹ tahanạ tumaḽangke. T. Tahiti.

Gejuich, gejuich komt van 't binnenland, gejubel, gejubel van 't binnenland, haal, haal de schilden voor den dag, komt kinderen, laat ons vluchten. A. Regen.

Boḽeng, mam. is eig. „trekken, uithalen." Kĕllung bet. „schild"; kĕngkĕllung is met de Sprk. bl. 69 genoemde reduplicatie daarvan gevormd. Met gio en galo wordt het geruisch aangeduid, dat eene naderende regenbui aankondigt, en met kĕngkĕllung bedoelt men het een of ander middel ter bescherming tegen den regen; maar men doet met het geheele raadsel voorkomen, alsof men 't gejuich en 't krijgsgeschreeuw van naderende vijanden hoort, en elkander aanspoort, om de schilden voor den dag te halen en weg te loopen.

284. Mohong-e manandu ẹdune. T. Sinapang ipẹlẹlutang, kụ uwane r. hagel-e kai sụsĕbang mararangẹ.

Het speeksel is langer dan de mond. A. Een geweer waarmee geschoten wordt, en welks kruit en hagel er hoog uitkomt.

Uwa is 't Mal. obat, hagelẹ 't Holl. „hagel".

285. Kapụ mẹtẹtĕlluhẹ. T. Watatạ d. manga salawu, manga sasuang mĕgẹgẹsi su hamụ-e.

Een slingerplant die eiereren legt. A. Batata en allerlei gewassen en aanplantingen, die vruchten zetten aan de wortels.

286. Sasaẹ kere mehe-mehe, nilawungang u songkọ. T. Kasing.

Daar gaat het heen, rechtop, door een songkọ (met een touw) omslingerd A. Een tol.

Met mehe-mehe wordt bedoeld „rechtop, onbelemmerd, niet ter nedergedrukt door een last"; het kan zich dus gemakkelijk en vlug bewegen. Songkọ is de naam van spoken, die des nachts uitgaan, in den vorm van menschen, die met pieken door den huisvloer porren (manongkọ), de versche lijken in de graven van hunne kleeren en sieraden berooven en voortdurend kọ, kọ! roepen.

287. Ene, ene! iạ mĕhopạen nanaraka. T. Tau mĕlẹlutang.

Daar, daar, ik ga iets uit de hel uitspuwen. A. Iemand die een geweer afschiet.

Ene wil hier zeggen „daar gebeurt het, daar moet je heen kijken". Nanaraka, van het grondwoord naraka (Skr., door

't Mal.), met reduplicatie, dus: iets om de hel mee na te doen, om een helsch iets te doen.

288. Kalu sĕmpẹdi mĕlẹhopan kohasẹ d. rampelos' u naraka. T. Lutang.

Een stuk hout dat grof zand en puimsteen uit de hel uitspuwt. A. Een geweer.

Kohasẹ "grof zand, grint" is waarschijnl. van denzelfden stam als toghasẹ (tuhasẹ) en lĕhasẹ "kernhout, ijzerhout."

289. I sire sĕngkasoång ta nakasue dendeng sĕngkempang. T. Watu paponọ isi.

De bevolking van eene geheele stad kan nog niet één stuk gedroogd vleesch met elkaar opkrijgen. A De steen waarmede men de tanden afslijpt.

Sĕngkasoång; over dezen vorm, zie Sprk. bl. 82, 83. Dendeng is uit 't Mal. overgenomen. Ponọ (mam.) bet. "de tanden slijpen". Dit ziet vooral op 't van onderen gelijk slijpen der tanden, want men zegt ook mamonọ kanuku "de nagels korten". Vgl. 't overeenkomstig gebruik in de Minahasa, Wilken, B. T. L. V. 1888, "Iets over de Mutilatie der Tanden bij de volken van den O. I. A.", bl. 482. De bovenkant wordt daarbij eenigszins hol geslepen, zoodat de tanden er uitzien als waren zij een weinig naar voren gebogen. Het zwart maken der tanden geschiedt met totoḷi, eene soort van email, dat de tanden ééns voor goed zwart maakt. Een stuk ijzer of staal wordt gloeiend gemaakt, daarop worden dĕndikị (srt. van klit)-bladeren slap (labẹ) gemaakt en dit geeft de totoḷi. Men vgl. 't Day. Wdbk. van Dr. Hardeland, i. v. katiting.

290. Mẹsombang mẹdarĕngu, mẹsombang mẹdarĕngu. T. Kahĕmmisẹ.

Telkens als zij elkaar tegenkomen, zoenen zij elkaar. A. Mieren.

291. Dangengke, rumaḷengke; lintụe mẹtikịe. T. Sakaeng d. waḷange.

Kom boven, wij gaan uit; ga naar beneden, wij gaan slapen. A. De prauw en het anker.

Men bedenke dat "boven komen" in 't Sang. bet. "binnen komen" en "naar beneden gaan", ook "het huis uitgaan".

292. Batang-e sĕngkalu, tuid-e mahasụ. T. Tĕmbọ d. uta.

't Heeft één stam en honderd ranken. A. 't Hoofd en de haren.

Vele boomen op Sangir groeien met de verlengden der wortels boven den grond, zoodat de stam daarop staat. Houwt men zulke

boomen af, dan geschiedt dit boven die daḷigę̈'s; het gedeelte dat aldus blijft staan, heet tuidę̈. Daarmee worden de hoofdharen die kortgesneden zijn vergeleken, terwijl met „één stam" bij elkander gebonden, lang haar bedoeld wordt.

293. Kĕkadę̆ lụhaung dihi. T. Sinsing d. taḷimẹdo.

Het gat komt naar den paal toe. A. De ring en de vinger.

294. Kinạ sĕmbẹka, rụdarĕmmạ napo. T. Sasehen atụ u waḷe.

Een halve visch, die tegen eene groote rots (in zee) aanligt. A. De zijvlakken van het dak.

De vorm der eindvlakken van het dak, aan de breedtezijde van 't huis, doet den Sangirees aan een halven visch denken.

295. Kagho, ḷaikị-e uḷang. T. Hukumang u Kumpania r. kawanuan Sangihę̈.

Een zeer klein diertje, gebonden aan een kabeltouw. A. Het Nederlandsch gezag en het Sangireesche volk.

296. Leangeng e rulung, luminsọ e tahakuku. T. Lisung d. ĕmme lẹlutakeng u wawalu.

Men steekt naar eene zeekoe, hetgeen opspringt zijn rifvischjes. A. Het rijstblok en de rijst die met den stamper wordt gestampt.

297. Maten panganginung, bẹga mĕndomọ. T. Manụ.

Het sterft van het drinken en kan niet wateren. A. Eene kip.

Domọ is het fijnere woord voor liasę̈. Zie N°. 236.

298. Maten kararou, akẹ su wungkele. T. Lekan biha.

Het sterft haast van dorst en heeft water in zijn lies. A. De bladsteel der biha-plant.

Deze bladsteel vormt met het aansluitende gedeelte van het blad eene soort van koker, waarin gewoonlijk water staat, dat door den steel niet kan opgenomen worden.

299. Sowâng kadodọ napenẹ u mangangekẹ. T. Kohab' u mata.

Een kleine zeeboezem, vol hengelaars. A. Het oog en de wimpers van 't oog.

Zie Raadsel N°. 80.

300. Ḍumangeng dumaḷangị, lumintụ dumaḷangị. T. Kĕngkau.

Gaat men naar boven, dan ligt het op den rug, gaat men naar beneden, dan ligt het op den rug. A. De schaduw.

De beteekenis van dit raadsel is niet recht duidelijk. De schaduw wordt blijkbaar beschouwd op den rug te liggen. — Kĕngkau

is met de Sprk. bl. 69 genoemde reduplicatie gevormd van kau „gij", en beteekent dus „als 't ware gijzelf, een tweede gij". Met een derg. reduplicatie is gevormd 't Bent. tuntaun „schaduw", eig. „mannetje, quasi-mensch, homunculus." Ook bet. kĕngkau „spiegelbeeld". Eene verklaring van sommige ziekten, is dat de kĕngkaun setang op den patient is gevallen.

301. Humaung bahani, ia̦ porongke. T. Kuring u kâng, itûng su putung.

Daar ik op een dappere wil afgaan, omwind mij het hoofd. A. Een pot met eten dat op 't vuur wordt gekookt.

De pot opgehoopt vol met pisang of batata, die men te vuur wil zetten, wordt vast bedekt met pisangbladeren, wier einden men vaststeekt tusschen den potrand en hetgeen er in is. — Porong is een priesterhoed, bij 't verrichten van shamanistische ceremonien gedragen, ia̦ porongke is hier zooveel als „zet mij den helm op"; paporong is de gewone hoofddoek, mamorong „'t hoofd omwinden." — Met bahani is hier 't vuur bedoeld.

302. Papua ma̦nûng ḷangi̦. T. Sunggilę̈ tinakateng u kahĕmpeng.

Papuwa's die den hemel op 't hoofd dragen. A. Haardsteenen overdekt met een pan.

Om een sago-pan van binnen te verwarmen, wordt hij omgekeerd op de drie haardsteenen boven 't vuur gezet. Daarop doelt dit raadsel.

303. Bango̧ daluhę̈ marangę kinsuḷę̈. T. Raḷeng dę̈-daḷengang e r. taumata.

De kinsuḷę̈ is hooger dan de hooge kokospalm. A. De begane weg en de menschen.

De weg wordt hier bij den kokospalm vergeleken, de menschen met de kinsuḷę̈-plant, dus lengte en hoogte worden met elkaar vergeleken. De kinsuḷę̈ is een lage plant, die in twee soorten voorkomt: k. u wawi (de bijvoeging u wawi is weer te geven met ons „wild"), die altijd maar één blad heeft, en een knol of radijs zet, die de Sangireezen als geneesmiddel gebruiken. De kinsuḷ' u taumata is eene andere plant; zij wordt in beddingen gekweekt om de welriekende sappen die zij oplevert, heeft een wortelstok en vele bladeren en draagt roode bloemen.

304. Langi̦ ta̦ bituing-e: sasi̦ ta̦ kina̦-e. T. Wuan bango̧, akene r. ghęsine.

Een hemel zonder sterren, een zee zonder visschen. A. De kokosnoot, zijn sap en zijn vruchtvleesch.

't Laatste wordt, om den hollen vorm en de witte kleur, met den hemel vergeleken.

305. Kahĕmmisẹ̆ mẹ̆sẹ̆saḷimbang. T. Wohẹ su kumpírẹ̆. Mieren die feest zitten te vieren. A. Schrift op papier.

Mẹ̆sẹ̆salimbang wil hier zeggen „op eene rij zitten zooals feestvierenden." Zie ook N°. 72, 363.

306. Masingkạ mamohẹ, bẹ̆ga mẹ̆basa. T. Uḷidẹ̆ d. kahĕmmisẹ̆.

Ze kunnen schrijven, maar ze kunnen niet lezen. A. Wormen en mieren.

Bedoeld zijn de (witte) strepen en figuren die deze dieren bij 't kruipen over de bladeren maken.

307. Tinggung, tikạ, tinggung tikạ; ta katataghaḷang. T. Singongo.

Ik geef op, raad; ik geef op, raad: het kan niet bijgehouden worden. A. De adem.

Taghaḷẹ̆ is „telkens", mẹ̆tataghaḷẹ̆ „telkens doen, telkens meedoen, bijhouden."

308. Duḷungang buasẹ̆, mawilạ kumpírẹ̆. T. Luạ.

Wordt het opgerold, dan is 't (een bladknop van) de buasẹ̆, heester, wordt het ontrold dan is het papier. A. Een golf.

De buasẹ̆ is een groote heester, waarvan de blaadjes der bladknoppen een zeegroene kleur hebben

309. Dariọ kadidị mĕlẹ̆langing banua. T. Pẹ̆goḷẹ̆ d. wahowo.

Een klein kind, dat een land opbouwt. Het pẹ̆golẹ̆-dier en de hoopen die het opwerpt.

Dit dier, ook tẹ̆goḷẹ̆ genaamd, huist aan het strand en werpt aardhoopen op, waarin het zich, bij nadering van menschen terugtrekt.

310. I sire mahasụ lụḷente su timbung sĕmbua. T. Ĕmme su kuhampene.

Met hun honderden loopen zij langs een kokosbladnerf. A. De rijst aan de aar.

De kuhampe is de tros zonder de vruchten; dus: de tros of de aar van vruchtstelen.

311. Dulung pananapång-e timbung. T. Taumata rụdaḷoka su sapie.

Zeekoeien die kokosbladnerven tot rookhorde hebben. A. Menschen die op eene rotan-mat liggen.

Menschen worden in de raadsels vaak met zeekoeien vergeleken, zie bv. de N°'s 32 en 347.

312. Duampotọ kalong-kalong, taḷoarane pisọ-pisọ. T. Kakahurang.

Twee einden schommelend, het midden mes. A. Een koffo-hekel.

Kalong is een woord, gemaakt naar balong (mẹ̆b.) „schommelen", talong (man.) „hangen" trans. Zie verder over den koffo-hekel, N°. 19. Pisọ-pisọ is namaak van balong-balong, dat een frequentatieve beteekenis heeft.

313. Dasị kụkolong kụkanoạ, bawa kụkomang mạnaphipo. T. Pĕntu.

Boven schudt het en beweegt het zich, beneden besluipt het tastende. A. Het werktuig waarmee men den haak ontwart.

Kumomang is „doen als een krab (komang), sluipen, kruipen". Over de pĕntu, zie N°. 268.

314. Papekohang, papẹ̆diang, lumahiang Datu. T. Wawanuång d. mamång.

Buig- en breekdingen, bijzitters van den Koning. A. De pinangdoos met sirih.

Papekohang van pekohẹ̆ (vgl. pẹ̆ku, pẹ̆kuhẹ̆) en pẹ̆di doelen op de ingredienten van het sirih-kauwen, die alle worden stukgebroken, eer men ze gebruikt.

313. Manandu e sĕmpukang, makibụ e potokang. T. Hote nẹ̆nonông.

Het lange wordt verlengd, het korte wordt afgesneden. A. Koffo die geknoopt wordt.

De koffodraden, die niet langer dan één of anderhalve Meter zijn, moeten voor het weven aaneengeknoopt worden. Opdat de knoopen, die de Sangireesche vrouw zeer vlug en vast weet te leggen, zoo weinig mogelijk bij het weven hinderen zullen, worden de overschietende eindjes zoo dicht mogelijk bij den knoop afgesneden. Deze korte eindjes worden dus nog afgesneden, terwijl de draden zelf, die in verhouding daartoe lang zijn, door elkander verlengd worden.

316. Lewång, tạ temang-e. T. Hote lẹ̆ĕmpukang.

Als er aan gelikt wordt heeft het geen smaak. A. Koffo die aan een geknoopt wordt.

De knoopster bijt de eindjes der geknoopte koffo ook wel eens af, als zij voor andere doeleinden moet dienen dan voor 't weven. Mĕnanono is ook de naam van een insect, dat in zijne bewegingen aan eene koffo-knoopster doet denken en gelijkt op onzen „hooiwagen".

317. K u m a k ĕ l l a k â n g , t a k a k â n g , k u m a k ĕ l l a k i n a , t a k a k i n a , k u m a k ĕ l l a a k ẹ , t a k a i n u n g . T. W i t u i n g U m p i h i s ẹ̆ , d. w i t u i n g K i n ạ , d. w i t u i n g B o w o n g .

Men ziet naar eten, het kan niet gegeten worden, men ziet naar visch, zij kan niet gegeten worden, men ziet naar water, het kan niet gedronken worden. A. De ster U m p i h i s ẹ̆ , de ster de Visch, en de ster de Waterbamboe.

Een u m p i h i s ẹ̆ is eene soort van rijst-spijze, de beschrijving vindt men in 't Woordenboek.

318. M a h ẹ̆ b i i w a t i , m a ë l l o a ḷ a k e n g . T. W i t u i n g .

Des nachts worden ze te zonnen uitgespreid, des daags worden ze weggenomen. A. De sterren.

319. T ạ g a t i n e o s e n e w u e . T. H ẹ̆ b i m a r ĕ n d u n g .

Het heeft geen gezicht en 't is er toch. A. De donkere nacht.

320. D u m a ḷ e n g s u r a ḷ e n g s ĕ l e l a n g , n a k a ẹ̆ b ạ ḷ e n g a n e t ĕ l l u l e l a n g , n i r a ḷ e n g a n g k ẹ̆ b ị . T. L a k ụ , b a ḷ u n a n g - e r. k a h o k ọ - e r u a n b ẹ̆ k a .

Op een enkelen weg zich begeven hebbende, heeft men drie vertakkingen gevonden en beloopt die alle drie. A. Een baadje, het lijf en de beide mouwen.

Hierbij stelle men zich voor, dat het kleedingstuk over het hoofd wordt aangetrokken.

321. K u r i n g k a d i d ị , n a p e n ẹ u k u d a d ạ , k u d i d ị . T. K ĕ n n a n g .

Een kookpotje vol kleinigheden. A. De k ĕ n n a n g -vrucht.

Deze vruchten zijn zoo groot als onze gewone grijze knikkers en zitten vol pitten. — K u d a d ạ en k u d i d ị zijn namaaksels van k a d i d ị .

322. I s i r e m a h a s ụ t ạ p o n d o ḷ - e . T. R a ḷ o m b o .

Honderd zijn zij en hebben geen eind. A. Een werpnet.

De touwen die eene maas begrenzen, zijn ook weder de grenzen van andere mazen, men kan dus niet zeggen, waar het eind eener maas is.

323. I l e m p a n g t u m ẹ̆ d ọ , i l e m p a n g t u m ẹ̆ d ọ . T. P u n d a ḷ ẹ̆ .

Bij iederen stap druipt het. A. Eene roeispaan.

De Sangireezen maken onderscheid tusschen p u n d a ḷ ẹ̆ (Sasah. b a w a h a s i , Mal. p ĕ n g a j u h), een roeispaan uit één stuk, waarvan 't blad slechts eene kleine verbreeding aan den steel is, en die geheel in de hand wordt gehouden, zonder in een dol te liggen, en b a l a n g (Sasah. s a s i n d u a , Mal. d a j u n g), een breed blad, waaraan een steel is bevestigd, die in een dol van touw ge-

legd wordt en dus altijd gepaard moet zijn met een tweeden riem (vndr. de Sasahara-benaming, vgl. hindua „tweeling").

324. Tau mahusụ, mạnendeng banua. T. Rihin baḷe.

Magere lieden, die een land dragen. A. De palen van het huis.

Tendeng is een bord, manaḷendeng „iets op de vlakke hand dragen", banua omdat de vloer van een huis ook een oppervlakte is, waarop veel menschen, gewoonlijk twee, maar ook wel eens meer gezinnen uitmakende, leven.

325. Bokin laudę̆ sumĕbang, kång-e munsing. T. Sanĕmpa.

Als de koningin der zee uitgaat, heeft zij een gedoofd stuk houtskool tot spijze. A. Een inktvisch.

Munsing is een uitgedoofd stuk houtskool, waarmee het zwarte sap van den inktvisch wordt vergeleken.

326. Sĕmpotọ nirange, sĕmpotọ niwongosę̆. T. Walang.

't Eene eind is in de pan gebakken, 't andere eind in sagobladeren gepoft. A. Een roeiriem.

Hĕmbia sĕndange is een platte sago-koek, mĕndange „in de pan bakken"; met nirange wordt dan ook bedoeld „plat en rond", tegenover binongosę̆ „in den vorm van een bongosę̆ gebracht", d. i. een soort van sago-worst, in sago-bladeren gewikkeld en in 't vuur gepoft. De sago-koek is dus 't blad, de sagoworst is de steel van de roeiriem.

327. Lumiu wuḷude sĕmbua mĕnggụ, lumiu wuḷude sĕmbua mĕnggụ. T. Akẹ su wowong.

Telkens als 't een berg overgaat, bromt het. A. Water in een water-bamboe.

Wanneer de bamboe, waarin 't water voor huiselijk gebruik wordt geschept en bewaard, wordt vol of leeg gegoten, klotst het water telkens wanneer het door een der doorboorde tusschenschotten gaat.

Mĕnggụ of mĕnggohę̆, van den stam ĕnggụ, ĕnggohę̆ (Sprk. bl. 198) bet „een brommend of zwaar kreunend geloei maken."

328. Manụ uhisę̆ su wowon sę̆bạ. T. Tambuku.

Witte kippen op de borst. A. Knoopen.

329. Piạ daukalune, tạ hamụ-e. T. Senggọ u sakaeng.

't Heeft bladeren, maar geen wortels. A De zeilen der prauw.

De zeilen zijn van nipa-palmbladeren gemaakt, vandaar ook de Sasahara-benaming daraung.

330. Sumę̆pụ pukuḷang, sumę̆pụ pukuḷang. T Sakuhę̆.

Telkens als het uitkomt, krijgt het een slag. A. De kleine visch-fuik.

De sakuhę is de kleine fuik, waarin men garnalen en vischjes vangt, in de plassen die bij eb op de riffen achterblijven. Telkens als deze fuik uit het water komt, geeft men er met een stok een slag tegen, om de visch naar beneden te doen schieten.

331. Pią tuḷi, ta makararairingihę. T. Waḷiung.

't Heeft een oor, maar 't kan niet hooren. A. Eene bijl.

Het gat waarin de steel steekt, heet in 't Sang. tuḷi. Zoo wordt ook 't oog der naald tuḷin darahung genoemd.

332. Mangangido su ĕllį. T. Woḷa-mata.

Een groenverver op den bodem der zee. A. De boḷa-mata (een blauwgroen vischje).

333. Mananaha su ĕllį. T. Wĕmba.

Een houthakker op den bodem der zee. A. De bĕmba.

Dit dier is eene soort van garnaal, met groote knijpers., die hier dus bij bijlen vergeleken worden.

334. Aną-e mąmakelę biwih' i ninang-e. T. Wawalu r. ḷisung.

Het kind trapt met den hiel op de lippen zijner moeder. A. De stamper en het rijstblok.

Het rijststampen geschiedt in een bepaalden maatslag, waartoe o. a. behoort, dat sommige slagen op den rand van het rijstblok worden gegeven.

335. Tinganeng marau ḷonde, kahaúngang saḷĕngka. T. Raḷiawedę.

Van verre gezien is 't een kleine prauw, van nabij gezien een hengelklos. A. Het insect daḷiawedę.

Dit insect, een dier met meer pooten dan de duizendpoot, rolt zich op, zoo men 't nadert en gelijkt dan op een klos met een gat van binnen, zooals men die bij 't visschen met den hengelhaak (męba ę) gebruikt.

336. Papua mąnendeng buḷang. T. Sunggilę d. hĕmbia su kahĕmpeng.

Papoewa's, die de maan op de handen dragen. A. De haardsteenen en de sago in de sagokoekepan.

De witte, ronde sago-koek wordt met de maan vergeleken.

337. Lĕhasę su tonggene. T. Sungen kambing.

IJzerhout op een voorgebergte. A. De horens eener geit.

338. Masau sumenggǫ, paporong-e ta nĕlikų. T. Kanuku.

Hij zeilt dikwijls uit, en zijn hoofddoek komt niet rond. A. De nagel.

Op reis gaan of uitzeilen geschiedde vroeger voornamelijk met

bestemming naar Menado of naar Ternate. Wie dat dikwijls deed, had gelegenheid zich ruimschoots van hoofddoeken enz. te voorzien. De vinger nu, die overal heen gaat, heeft in den nagel een hoofddoek, die niet eens geheel haren top omwindt Zie verder Raadsel N°. 152.

339. Masau sumenggọ, paporong-e kalu. T. Wĕnsadẹ̆.

Hij is dikwijls onder zeil en zijn hoofddoek is van hout. A. Een vat.

De vaten met olie, die de Sangireezen vroeger veel naar Menado brachten, hadden houten deksels.

340. I amang e pihu, i ninang e pihu, nahanạ u anạ bengkọ. T. Pekeng.

De vader is gedraaid, de moeder is gedraaid, zij hebben ook een krom kind gekregen. A. De hengelhaak.

Met vader en moeder worden de klos en het hengelsnoer bedoeld.

341. Simahukeke makiambang. T. Katelạ.

Zij hebben zich om hulp roepende verspreid. A. Een maïs-veld.

Dit raadsel ziet daarop, dat men een maïsveld op Sangir, vooral wanneer het in de nabijheid van een oerwoud ligt, goed moet bewaken, wil men niet dat alles opgegeten wordt door de groene papegaaien (kaḷeạ) die in zulk een buurt in een groot aantal te vinden zijn.

342. Tụtatondohẹ̆ mạngakaḷẹ̆. T. Waḷatị.

Terwijl het één been uitgestrekt houdt, bedriegt het. A. De val voor wilde zwijnen.

De piek, die in dit moordwerktuig horizontaal uitgestrekt staat, om de wilde zwijnen te dooden, wordt vergeleken met iemand die met een uitgestrekt been zit. — Tatondohẹ̆ is redupl. van den stam tondohẹ̆, ook todohĕ, N. dial. todo, vgl. tondo (man., „een prauw van 't strand in zee schuiven", en togorẹ̆ „uitgestrekt (van takken, enz.)". De baḷatị heet in 't Mol. Mal. pilatu, dat ook beteekent: „bamboezen dwarslatten van eene heg of omheining" (De Clercq, het Mal. d. Mol. bl. 45).

343. Sĕngkawaḷâng, sĕngkawuḷurang nahiạ u sondang kẹ̆bị. T. Tuhigu.

Een berg vol, een dal vol, 't heeft alles krissen. A. De Turksche tarwe.

De jonge maïs-kolven in hunne scheeden, worden bij krissen vergeleken.

344. Mohong mẹ̆sombang mohong, r. ḷima ipanạghipo. T. Taumata r. suling.

De mond ontmoet monden en met de hand wordt getast. A. Een mensch en eene fluit.

345. Pȩbilingang, kawe marau. T. Tuḽi.

Keert men zich er heen, dan gaat het verder af. A. Het oor.

346. Maten pananĕndạ, binatang su raḽung-e. T. Waḽe r. raḽohone.

Men sterft haast van 't omheinen, en de dieren zijn er binnen. A. Een huis en zijne bewoners.

347. Puhe naugĕllų dulung. T. Wukaḽạ puhe.

De schelp slikt de zeekoe in. A. Een armband van eene schelp vervaardigd.

348. Anạ-e maiang, ị nĕng-e tụtondo. T. Watatạ.

De kinderen blijven zitten, de moeder kruipt voort. A. De batata. Zie ter verklaring, Raadsel N°. 155 en 285.

349. Taḽi mȩparondong, saḽĕngka tumiring. T. Maningkahḝ kapesḝ.

Als het snoer op en neer gaat, dan draait de klos. A. Het pluizen en spinnen van boomwol.

Het pluizen van de ruwe boomwol, bij 't spinnen wordt maningkahḝ (tingkahḝ) genoemd. Met de saḽĕngka die draait, wordt de tatinaeng bedoeld, de klos die men door wrijving van de handpalmen of den duim en wijsvinger doet draaien, welke beweging zij mededeelt aan den draad die gesponnen wordt, en aan welken zij tevens hangt. Het eindje draad dat klaar is, wordt telkens op die klos gewonden. De geheele bewerking heet tuwidḝ (man.). De boomwoldraden weeft men in koffo-weefsels, die dan lilame worden genoemd. De schering is koffo, de inslag, bij strepen, om den andere koffo en boomwol. Mȩparondong is gemaakt van dondong, den secund. stam van ondong (mondong) "op en neer gaan".

350. Sedȩ mạnahusu uaḽâng. T. Laḽangị urang.

De strik jaagt op het varken. A. De garnalen-strik.

Een sedȩ is een strik die aan een bamboe-stok hangt (vgl. N°. 142) en die dus op de plaats blijft, terwijl men met de laḽangị, een strik die aan een timbung bevestigd is, de garnalen welke men bij de oogen wil vangen, overal heen vervolgt. Uaḽâng is een vorm, zooals er op bl. 224 van de Spraakkunst nog eenige zijn opgegeven, waar -ĕng eene bezittelijke beteekenis heeft; uaḽâng beteekent dus "van slagtanden (uaḽa) voorzien".

351. Biwihḝ marangȩ longị. T. Luwi.

Het tandvleesch is langer dan de lip. A. Eene met kokos-

b u n ụ (van de b u n ụ die om den stam zit, nl.) bekleede mand. Met „tandvleesch" is hier de voering der mand bedoeld, die gewoonlijk een centimeter boven den rand der mand uitsteekt.

352. Dụdaḷingara mạngakaḷẹ̆. T. Pawạ.

Het ligt op den rug te bedriegen. A. Een voetangel.

353. Pikunang kere ringọ, isuang ta tumuwo. T. Kasuang.

Ingepakt als een pakje, groeit het niet op wanneer 't geplant wordt. A. Een lijk.

354. Papĕnsing lụhiang datu. T. Lango.

Een plaaggeest die bij den Koning zit. A. Een vlieg.

Papĕnsing, van pĕnsing is identisch met bawĕnsing „wrevelverwekker", van bĕnsing, „wrevel", b.v. b. u naung „wrevel des gemoeds", mawĕnsing „wrevelig".

355. Daukalu maririhẹ̆ nanawo su taghaḷoang. T. Ello maririhẹ̆.

Een geel blad, dat in het ruime sop valt. A. De avondzon.

356. Biahẹ̆ ikasusa, arawe matẹ ta ikasusa. T. Simbuḷẹ̆ su sakaeng.

Leeft het, dan rouwt men er over, doch is 't dood, dan rouwt men er niet over. A Een lek in de prauw.

Simbuḷẹ̆ is zoowel het lek, als het water dat daardoor de prauw binnenstroomt.

357. Kapohongang u Wokin langi, gumaghungguine su winangunang. T. Lĕheng.

Sterft de Koningin des hemels, dan zijn de rouwklagers in de onderwereld. A. De aardworm.

Des avonds, na ondergang der zon, hier „koningin des hemels" genoemd, hoort men op Sangir een hevig geraas door een insect in den grond gemaakt. De inlanders gelooven dat dit door dezen aardworm wordt veroorzaakt.

358. Sangiang su rĕmpugẹ̆. T. Ponsoḷẹ̆.

Eene Prinses tusschen 't onkruid. A. De ponsoḷẹ̆.

Eene prinses wordt de spruit der bamboe genoemd, omdat zij blank is, gelijk eene prinses behoort te zijn, en omdat zij eene kostbare groente is, even schaarsch als smakelijk.

359. Kẹsạ, dua, tĕllu, kẹpạ, ḷima, pondoḷ-e sĕmbaụ. T. Lẹsụ u wowong.

Een, twee, drie, vier, vijf, ik houd er één. A. Het doorsteken van een bamboe.

Bij het doorsteken der tusschenschotten van een stuk bamboe dat tot watervat moet dienen, laat men het onderste heel, om een bodem te hebben. — K ę s ą en k ę p ą zijn eigenlijk ranggetallen; de eerste vorm wordt altijd voor „één" gebruikt, bij k ę p ą dient deze vorm om hiaat te voorkomen. P o n d o ļ ę bet. „eind", hier „rest, overblijvend deel".

360. P a p o r o n g - e s u k a k a i a n g - e. T. L i n g k a r e u g.

't Heeft zijn hoofddoek om de zitdeelen. A. Een ring van rotan, om den kookpot op te zetten.

De kookpot wordt gewoonlijk, wanneer hij van 't vuur wordt genomen, gezet op een ring van rotan, die op den grond ligt.

361. T u ļ i n e s u t u ļ i n e. T. S a n ĕ m p a.

't Heeft ooren aan zijne ooren. A. Een inktvisch.

De zuignappen worden t u ļ i genoemd.

362. M e t e r ę m ę t ę t ĕ n g o. T. P a t u w o.

Meesters die tegenover elkander zitten. A. De hoofdpalen van het huis.

Tegenover de lagere palen worden de hoofdpalen, waarop de nokbalk van 't dak rust, meesters genoemd.

363. B u t a m a t a n e k ĕ l l a. T. W a t a n g s u ļ a u d ę.

Een blinde met open oogen. A. Een boomstam in zee.

Bedoeld is een boomstam die aan 't rotten is gegaan en waarop zich fosforizeerende zwammen hebben ontwikkeld.

364. K a h ĕ m m i s ĕ b ę b i s a r å n g. T. W o h ẹ.

Mieren daar men tegen spreekt. A. Schrift.

365. M ę s ę s i k o ļ a t a k a r ę t a s e. T. T u m p e p ą.

Schoolkinderen zonder papier. A. Kikvorschen.

Het overluid spellen en lezen van schoolkinderen wordt hier met 't gekwaak van kikkers vergeleken.

366. T o w ọ - e m a ļ ĕ n g g i h ĕ s a h a n g - e. T. P a l ĕ n t i.

De oude bladeren zijn mooier dan de jonge. A. de p a ļ ĕ n t i.

De bladeren van dezen boom worden rood, als ze oud worden, terwijl bij vele andere boomen in Indië de jonge bladeren eene fraaie roode kleur hebben.

367. G a h e d a s u ĕ l l ị. T. W u w u.

Eene kerk op den bodem der zee. A. Eene fuik.

368. M a n ụ p u n g g ụ m ą n a h u s u. T. P a k e l ę.

Een kip zonder staart die wegjaagt. A. De hiel.

369. B a e l' u w a t a n g e n g t a k a s a s i l o. T. R ĕ h ụ.

Een eigen tuin, dien men niet kan zien. A. Het voorhoofd.

"Tuin" of "stuk ontgonnen land" wordt het voorhoofd genoemd, omdat het onbegroeid is.

370. Mĕbĕbitondo, mĕkĕkaradiahang u ļilane. T. Sikápĕ.

Het schuift in de lengte heen en weer en arbeidt met de tong. A. Een schaaf.

Over den stam van bitondo, zie Raadsel N°. 342 en Sprk. bl. 139. Sikápĕ is het Holl. "schaaf."

371. Ello mamaļango, hĕbi mĕbuạ. T. Paniki.

Des daags ligt het voor anker, des nachts gaat het onder zeil. A. Eene vleermuis.

372. Kaļaị mạpapikung. T. Pondoļ' u sapie.

Weerhaken die omwikkeld zijn. A. De uiteinden der einden rotan waaruit eene mat bestaat, en die door omvlechting met dunne gespleten rotan onzichtbaar worden gemaakt. Om een houvast aan de randvlecht te geven, maakt men eene inkerving aan de uiteinden der rotan.

373. Lodẹ-lodẹ bukune ĕpạ. T. Kapepẹ.

Een traag nederliggende met vier hoeken. A. Een kussen.

374. Daļengang u kala piạ tĕntang-e. T. Kadọ.

Als de rijke gaat, laat hij iets achter. A. De kaskado.

De bedoeling is, dat een kaskado-lijder zoo vol schilfers zit, dat hij bij 't gaan daarvan achterlaat.

375. Mona mahasụ mawaļango man sĕnggĕsạ. T. Utạ botông.

Honderd schepen, als zij voor anker gaan liggen is er maar één. A. Haar dat in een wrong opgemaakt wordt.

Een dergelijk raadsel is N°. 116. Mona "voorsteven", wordt, evenals ons "zeil", voor "schip" gebruikt.

376. Kotọ-e tahidâng, pungene raļingarâng. T. Wuļang.

Op den top treedt men, naar de wortels kijkt men op. A. De maan.

Den top noemt men hier 't eind van den stralenbundel, de stam is de maan zelve.

377. Anuangbe kinạ, piạ sapeọ-e, anuangbe taumata, piạ onạ-e. T. Nanasi.

Het voor een visch houden, en 't heeft een hoed op, het voor een mensch houden, en 't heeft schubben. A. Eene ananas.

De hoed is het kroontje van de ananas. Zie ook N°. 54.

378. Dupa wawiling banua. T. Mohong u wawi.

Een hamer die het land omkeert. A. Een varkenssnuit.

379. Buane su pungene. T. Raļombo.

Zijne vruchten zitten aan het ondereind. A. Een werpnet.

Aan den rand van het werpnet zitten om den andere een voorwerpje uit lood gegoten en een geknotte tętihę̆-schelp, om het te bezwaren. Deze batuang's (van batu) zijn hier met de vruchten bedoeld, en pungene kan men zeggen, als men zich het net voorstelt in den vorm dien het heeft, wanneer men het in 't midden bij elkaar heeft gevat. 't Is dan een kegel, waarvan de rand met de bezwaarders den voet vormt, terwijl de eerst geknoopte mazen, waaraan het touw bevestigd is, den top vormt.

380. Kambing ipëllǫ su ngëngaļo, tawe kumâng ngëngaļo e, kai kumâng dapëlla. T. Kutu.

Geiten, die als men ze in het gras los laat, het gras niet vreten, doch den rotsgrond vreten. A. Luizen.

381. Tamborę̆ mątelengang bębų. T. Lutang.

De trom klinkt minder luid dan 't houtworm-gaatje. A. Een geweer.

Teleng (tum.) is „klinken". De tromp van het geweer wordt, om de nauwe opening, met een houtworm-gaatje vergeleken.

382. Manedę ansuang meha, kai pëhâng. T. Wunų u pëlahamisang.

Als men den bruinen reus met den strik (sedę) wil vangen, dan gaat men hem uitpersen. A. De zeef van kokosstam-vezels aan den sago-trog.

Die zeef is op dezelfde manier aan een boog bevestigd, als de strik der sedę. Zie Raadsel N°. 142. Met het uitpersen wordt bedoeld het uitwrijven, uitpersen en spoelen van het meel, dat in de vezels van den sagostam zit, welke men er uit geklopt heeft en dat in de pëlahamisang geschiedt.

383. Dasį pępaļę̆, bawa pępaļę̆, taļoarane naraka T. Sitërîkę̆.

Van boven een plank, van onderen een plank, in 't midden een hel. A. Een strijkijzer.

Sitërîkę̆ is 't Holl. „strijken"; het wordt in 't Sang. voor „strijkijzer" gebruikt; „strijken" is manitërìkę̆.

384. Sumaļų sumaļų, męděą laļęsų bowong. T. Męděą ļoahi.

De rivier op- en afzoeken naar een werktuig om de water-bamboe door te steken. A. Palingen zoeken.

Sumaḽụ sumaḽụ is eene andere uitdrukking voor het boven voorkomende mangĕnsaḽu, mangĕnsonge, zie de N°.'s 3, 4, 5, 56, 57, 87. Loahi is eene Mang. uitspraak van loari, N. dial. voor Mang. kasili.

385. Baḽanda namikung sapua. T. Kapesẹ̆.

Een Hollander die een Papoewa omwikkelt. A. De katoen-vrucht. De Papoewa's zijn de zwarte pitten, die in de witte boomwol zitten.

386. Kalune kere pạ, kaḽẹ̆pane kere bị, daukalune pinẹ̆sirung, buane pinẹ̆sohọ. T. Kaḽongang.

De stam is als een dij, de takken als eene kuit, met de bladeren beschermt men zich, de vruchten draagt men tot een halsband geregen om den hals. A. De kaḽongang.

Pa is eene verkorting van palang, bi van bisị. De Sangirees vergelijkt gewoonlijk de dikte van iets bij een arm, een been, een dij, of bij het middel van een mensch. De bladeren van de kaḽongang worden gebruikt als paraplnie, de geelroode vruchten worden als kralen geregen.

387. Dadẹ napon Koḽori, pinẹ̆tị i Sahuadạ, atene rua lelang, ingge pai, ingge ĕndaung, simaḽiwẹ̆budẹ̆. T. Tatimbạ.

De rots Koḽori daar voor ons, opgewipt door Sahuadạ, met een lever in tweeën verdeeld, die hierheen zwaait en daarheen zwaait en borrelingen maakt. A. Een emmer van nipa-bladeren.

Koḽori en Sahuadạ zijn willekeurig gekozen eigennamen. De tekst van 't raadsel zinspeelt deels op de vervaardiging van den bladeren-emmer, deels op de bewegingen die hij bij 't scheppen in de put maakt.

388. Tinaine su ḽikud-e. T. Saḽĕngka.

Zijne ingewanden heeft het op zijn rug. A. Een klos.

Met „ingewanden" is het hengelsnoer bedoeld.

389. Maning kạpẹ̆dĕllụe kapẹ̆kilạe, raḽapang mĕngkai tondo. T. Kakuahẹ̆.

Al dondert en bliksemt het, schuif de daḽapang maar in zee. A. Een roerspaan.

Met donder en bliksem wordt hier 't geknetter en geknap van 't vuur bedoeld. Wat een daḽapang (misschien dalapang) is, weet ik niet; het verband doet denken aan eene soort van prauw.

390. Lĕngkụ-e mạmoba, waḽunang-e su wanua. T. Humbia.

Zijn vuil gaat op zee varen, zijn lichaam blijft aan wal. A. Sago.

Lĕngkų is het vuil van 't lichaam, dat er bij 't wasschen afkomt. Mamoba is van 't woord boba, Sasah. van laudę̆ "zee". Bij het spoelen van de sago drijven de vezels enz. met het water weg, gaan dus "varen", terwijl de stam blijft liggen waar hij bewerkt is.

391. Kapaḷę̆ baḷangone rasi̧. T. Padamara.

Een schip dat de ankers boven heeft. A. Eene hanglamp.

392. Karę̆tasę̆ pitun kaḷę̆pa, su raḷung-e wuḷaeng. T. Tuhigu.

Met de vellen papier worden bedoeld de omhulsels der maïskolf, die een geelwitte kleur krijgen wanneer deze rijp wordt, en met goud meent men de maïspitten der meest voorkomende gele soort.

393. Tawe napulun mangudą, kai napulun maghurang. T. Wusą.

Hij heeft het niet jong, maar oud gewild. A. Een pisang.

Mangudą is eig. "onrijp, jong van vruchten", maar 't wordt bij uitbreiding ook syn. met dario̧ gebruikt en dus aan gurang tegenovergesteld.

394. Kųkakoho ta tumĕllą. T. Sasaḷawo.

Het zit ineengedoken, maar 't vliegt niet op. A. De nok van 't dak.

Kųkakoho is de houding van dieren, die ineen gedoken zitten om een sprong te nemen of om op te gaan vliegen.

395. Bantaḷ-e rasi̧ su Manaro, papingką-e ĕndaung sią. T. Suratę̆.

De kist is ginds te Menado, de sleutel is hier bij mij. A. Een brief.

Dit raadsel komt overeen met N°. 16; met den sleutel of sluitboom wordt waarschijnlijk de hand van den schrijver bedoeld.

396. Pią bukune tą palang-e, pią kihi̧-e tą pĕnnad-e pią puid-e tą tiang-e, pią utą-e tą tĕmbo̧-e. T. Waelę̆.

't Heeft knieën maar geen dijen, 't heeft een achterste maar geen billen, 't heeft een navel maar geen buik, 't heeft haren maar geen hoofd. A. Een tuin.

Buku beteekent "knie" doch ook "hoek", bukun baelę̆ is "de hoek van een tuin"; kihi̧ bet. "achterste", en ook in 't algemeen het vlak waarop iets dat geen pooten heeft, staat, bv. kihi̧ u kuring "het ondervlak van een pot". In den laatsten tijd is kihi̧ in al zijne beteekenissen vervangen door kakaiang

„zitdeel”, dat beschaafder klinkt. Zoo zegt men thans zelfs kakaiang u waelẹ̆, is de bet. „de benedenzoom van een tuin, (die op eene helling ligt)”. Puidẹ̆ is „navel”; doch ook „het middelste van iets”, en utạ „hoofdhaar”, doch ook „bovenste deel van iets”, bv. utạ u soa „bovendeel der stad”, utạ u saḻụ „het bovenstroomsche gedeelte van eene rivier”, enz. Dit geheele raadsel berust dus op woordspeling.

397. Mạeng daḻengang sẹ̆sane, ute masẹ̆se, arawe mạeng daḻengang u rarua, ute mataḻuahẹ̆. T. Kai kumâng piạ kinạ-e, arau tala.

Wanneer 't door één enkele wordt betreden dan is 't eng, wordt 't door twee betreden, dan is 't ruim. A. Eten met of zonder visch.

Wordt de sago zonder visch of groente gegeten, dan gaat zij niet zoo goed door den slokdarm, die dan nauwer lijkt, dan wanneer zij met toespijs wordt gegeten; dan gaat zij gemakkelijker naar binnen, en lijkt de weg ruimer.

Taḻuahẹ̆ is met 't voorvoegsel ta (Sprk. bl. 133) gevormd, van denzelfden stam als loahẹ̆ „ruimte”, loang maḻoang) „ruim, wijd”, taghaḻoang „het ruime sop”.

398. Maten pananaha, wauḻẹ̆ itĕntang. T. Waḻan barụ, arau waḻan hĕmbia.

Men sterft van het hakken, en den boomstam laat men liggen. A. De uitgeklopte stam van de sago-baroe of van de echte sago.

399. Bauḻ-e mạarẹ̆gâng bâng-e. Ṭ. Mẹ̆suḻung u rasị.

De uitgeholde stam is minder waard dan de spaanders. A. Als boven.

Met „spaanders” zijn de stukken uitgeklopte sago bedoeld.

400. Masingkạ dumangeng, bẹ̆ga ḻumintụ. T. Limasẹ̆ su sakaeng.

't Kan naar boven, maar niet naar beneden gaan. A. Het water dat in de prauw dringt.

401. Su wanuan batangeng bẹ̆ga ḻumintụ, arawe su wanuan tau wuhụ̆e masingkạ. T. Limasẹ̆ su sakaeng.

In zijn eigen land kan het niet naar beneden gaan, maar in 't land van andere menschen wel. A. Het water dat in de prauw dringt.

Met het „eigen land” wordt de zee bedoeld. Het lekwater kan eerst uit de prauw lekken wanneer deze op 't land is getrokken.

(*Wordt vervolgd.*)

FABELEN IN 'T ROTTINEESCH.

De Rottineesche onderwijzer J. Fanggidaej te Babau (Timor), van wien in deze "Bijdragen" (1892) eene grammatische schets van 't Rottineesch, door Prof. Niemann voor de uitgave bewerkt verschenen is, levert thans eene proeve van vertaling uit het Maleisch in 't Rottineesch. Het Maleische schoolboekje, door hem ter vertaling uitgekozen, bevat 42 fabelen, die uit den aard der zaak eenvoudig van stijl en dus betrekkelijk gemakkelijk te verstaan zijn. Zoo ik wel onderricht ben, zullen deze proeven van Rottineesch weldra door andere stukken gevolgd worden, die eenigszins moeielijker zijn. Zoodra er genoeg stukken in 't Rottineesch door den druk toegankelijk zullen wezen, om de eerste beginselen der taal te leeren, zal de tijd gekomen zijn om oorspronkelijke, niet vertaalde verhalen en overleveringen in schrift te brengen. Vooralsnog moeten wij ons met het ons aangebodene tevreden stellen, te meer omdat wij de hoop mogen voeden dat de Rottineesche onderwijzers Pello en Manafe, die evenals hun landgenoot Fanggidaej, getoond hebben hunne moedertaal te waardeeren, ons nog menige vrucht van hun arbeid zullen toezenden.

H. Kern.

BEBERAPA TJERITERA PEROEPAMAAN
TERSALIN KAPADA BAHASA
ROTTI
JANG DINAMAI
TUTUI NAKASASAMAK-ALA.

Jang menjalin
J. FANGGIDAEJ.

Babaoe 25 Augoestoes 1891.

ALAMAT.

Setelah tersadija dan terkirim karangan saja "Pada menjatakan hoekoem dan djalan bahasa Rotti", maka sajapoen bernijat hendak mengoempoelkan barang tjeritera, dongeng atau panton Rotti akankirim lagi — peroempamaän Rotti telah terkirim pada tahoen 1890, maski hal edjaannja belom baik atoerannja, dapat dioebahkan menoeroet atoeran edjaan jang dinjatakan dalam Hoekoem dan djalan bahasa jang terkirim kemoedijan itoe jaitoe pada tahoen 1891.

Adapoen pada perasaan saja, baiklah dahoeloe saja tjoba menjalin barang tjeritera Melajoe kapada bahasa Rotti, soepaja pembatja² dapat mentjahari arti kata² Rotti dengan mempergoenakan kitab Melajoe jang disalinkan itoe. Demikijan telah dipilih saja kitab Melajoe "Beberapa tjeritera peroepamaän" akan disalinkan kapada bahasa Rotti.

Adapoen karana bahasa Rotti amat kakoerangan kata, maka barangkala bersoewa kata Melajoe jang tijada dapat disalinkan, maka saja memakai djoega kata Melajoe itoe sendiri tetapi dengan mengoebahkan edjaannja menoeroet pengoetjapan jang dioetjapkannja dalam bahasa Rotti.

Bahoewa kiranja kitab ini akan disamboetkan dengan kasoekaan hati dalam tangan pembatja² jang mengoesahakan dirinja dalam hal mempeladjari bahasa Rotti itoe, adalah asakoe, karana oesahakoe tijada akan sija² adanja.

Demikijanlah adanja

Penjalin
J. FANGGIDAEJ.

TŬTŪI NĂKĂSĂSĀMAK-ALA.

1.

MĂNŬLĀLUK DŪA.

Mănŭlāluk dūa lătāla hu dūas-ala lătóna năĭ bŭbūak esa. Dĕ lătāla lāla-aa dådă, băĕma-aa sèngi ésa, dĕ nălāi lèă-aa lòngan dale néu kèke; tĕ mănŭlālu mătāla sèngik-a la lèă-aa uma esa pūnin-a lain néu, dĕ ana kŏkóa fă ela lita, na lae-aa ndia ndia mătāla sèngik-a.

Faik ndia tĕtéma mătŭăīna esa la nème lălāi, dĕ nita mănŭlāluk ndia nai uma-a pūnin lain băĕma ana lèse néu dĕ lāĭ nénin-ana.

Sŏsóan-a.

Măkănénima ama hāpu onton, na-aa båå ama kŏåå, tĕ lāĭ băŭk-a dale mănăkŏăok ndia nălūtu hătăhóli aon; ma lăkăndési lae-aa: la mămădĕdéma-å sĕ béi téna dāe suk.

2.

BŪSA FŪIK-A NÅ KŬKŪ-ĀEK-A.

Būsa fūik ésa nămălăä nan năsāla; ana lăå-laå båĕma néu tångå lāĕ-aa osi nănăsèle kŭkū-āek esa. Būsa-a nādå lāin néu, ma năkănāe tĕ kŭkū bóak-ala bĕdåkå bāsa-aa kŭkūk-a ndānan-ala. Ma năkănae tĕ kŭkūk ala lātuk-ala ma mălåle malada hik-ala. Dĕ būsa-a năkăbóku lāĭ băŭbè sūdi bĕbéin, losa ana såta tĕ ta nāla bóak esa băĕ. Båĕma năfāda nāe-aa: nème na, sĕ hi hŏïnāla ăibóa nūlak ma măkéis sila na-aa hoïnāla sala néu, te ala ta nggūna hata mai au fa.

BEBERAPA TJERITERA PEROEPAMAAN.

1.

AJAM DJANTAN.

Ada doea ekor ajam djantan berbantah, sabab diantara kadoeanja hendak mengalahkan pada soeatoe tamboenan roempoet-roempoetan. Satelah beberapa lama berlaga kadoea binatang itoe, maka alahlah ajam djantan jang saekor itoe serta larilah ia menjemboenikan dirinja kadalam kandangnja dan jang menang itoe terbanglah kaatas saboeah roemah, serta berkoekoek akan tanda ialah jang menang. Maka tatkala itoe adalah saekor boeroeng helang jang amat besar terbang dioedara; satelah dilihatnja ajam djantan itoe diatas roemah, maka disambarnjalah ajam itoe serta dibawanja terbang.

Ibaratnja.

Djanganlah engkau membesarkan dirimoe sabab oentoengmoe, karana kabesaran hati itoe atjap kali membinasakan orang, saperti pepatahnja: satinggi-tinggi melamboeng, soeroetnja katanah djoega.

2.

ANDJING HOETAN DENGAN BOEAH ANGGOER.

Ada saekor andjing hoetan jang kelaparan; tengah ia berdjalan-djalan, maka bertemoelah ia soeatoe kebon anggoer. Maka dilihatnja banjaklah boeah anggoer itoe tergantoeng pada djoendjoengnja; maka tampaklah boeah anggoer jang masak, terlaloe manis dan elok roepanja. Maka melompatlah beberapa kali andjing hoetan itoe dengan sakoeat-koeatnja sahingga ia pajah, tiada tertjapai djoega. Maka berkatalah ia: „biarlah, siapa soeka boleh mengambil boeah itoe jang lagi moedah dan asam, tiada bergoena pada saja.„

Sösóan-a.

Hătăhóli bāük-a măkănénima ala hi hata esa, tĕ ala ta boleh hāpu fan-ana, na-aa lăkămūtin-ana ma ala båså lāe-aa ala ta hi fan-ana.

3.

LÅDÅNGGÈLEK-A NÅ LAFÅ-A.

Lådånggèlek esa sanga lădi lèå lĕ ésa sélik néu, dĕ nāla ènå tălādak båĕma nătångå nå-aa ndia tia lāfon ésa. Dĕ nāe lāfå-a nāe: „mai få dūang āta lādi lĕ ia.„ Tĕ lāfå-a nāe: „au ta āne ălélak, dĕ mălåle au ūsik ènå fèĕk.„ Lådånggèleka năfāda séluk ma nāe-aa: „kādak-a mai få āta tésik ia, tĕ ènok ia nătépa-la; deï au pāä tāli néu å éim-a, få au hela å.„ Båĕma lāfå-a năkăhéik. Dĕ lådånggèlek-a höïnāla-aa tali esa dĕ pāän néu-aa ndia ein esa, ma tāli-a pédan seli ana pāän néu lāfå-a ein esa; bāsa băĕma ana ane nå lådånggèlek-a lèå lĕ sélik néu. Dĕ lāla lĕ-a tălādan-a, båĕma lāfå-a nămănéta dĕ lèå-lèå māten-ana, båĕma nāe lådånggèlek-a nae: „lådånggèlek ó, bésak ia au mātek-a, ndia ia tĕ hu au ămănène å kökólam-a, tĕ deï esa balas å baïn-é.„ Lāfå-a maten båĕma ana bómu, dĕ băïānak båĕma-aa tĕtéma esa la nésik ndia, dĕ nita lāfå-a pöpólan-a bómu-bómu, båĕma-laünālan, dĕ la nénin nå-nå lådånggèlek-a.

Sösóan-a.

Båå tūnga dāfu-dāfu må hătăhóli hökólan, tĕ ela dödò mala nai dalem dale déi, bătüsălāi hătăhóli ndia kökólan-a ndos då ta.

Ibaratnja.

Kabanjakan orang, apabila ia berkahendak barang soeatoe apa dengan inginnja, maka djika tiada didapatinja barang itoe, ditjatjatnja lagi poera-poera katanja "tasoeka."

3.

KATAK DENGAN TIKOES.

Adalah saekor katak hendak menjaberang batang ajer; maka pada tengah djalan bersoealah ia dengan sahabatnja, jaitoe saekor tikoes. Maka kata katak itoe: marilah engkau bersama-sama dengan saja menjaberang ajer ini." Djawab tikoes: "lebih baik saja berdjalan pada djalan jang lain, sabab saja tidak pandai berenang." Kata katak lagi: "toeroet sadjalah menjaberang, karana djalan ini djalan memintas; marilah kakimoe saja ikat dengan tali, soepaja boleh saja hela." Djawab tikoes: "baiklah." Maka diikatlah oleh katak sapotong tali pada kakinja sendiri dan oedjoeng tali itoe dikebatkannja poela pada kaki tikoes, laloe dibawanjalah berenang menjaberang. Satelah sampai katengah-tengah batang ajer, maka tikoes itoepon lemahlah hampir mati; maka berkatalah ia: "hai, katak sakarang saja mati terbenam, sabab saja toeroet perkataanmoe, akan tetapi nanti ada djoega jang membalas kapada engkau." Maka mati terapoenglah tikoes itoe dan sakoetika itoe djoega terbanglah disitoe saekor boeroeng helang, dilihatnja bangkai tikoes itoe terapoeng, laloe disambarnja dan katak itoe terbawa bersama-sama.

Ibaratnja.

Djanganlah sagala orang menoeroet perkataan orang lain, sabeloemnja ia pikir dan menimbang dihatinja sendiri, perkataan itoe benarkah atau tiadakah, karana pikir itoe palita hati.

4.

L̥AD̊ANGGÈLEK-A NÅ SAPI-A.

Faik esa sapi esa nää näü lå̈å-låå neme-aa mok-a, dĕ tābu nisa-aa lådånggèle ana esa, tĕ ana ta bŭbūluk fa. Lådånggèlek dĕübè lème băïānan-a ndia na-aa lălāi nóü-nóü, ésak-å fali lèå mămānan néün. Dĕ lådånggèle lāsik esa nătāne änan-a: „tăå lèë dĕ émí bāsang émi fāli māïng emi?"

Anan-a nătā ma näe: „ina é, fāik ia ami bāsang ami mita bāna mătŭă̄ina esa; bāna mătŭă̄ina mātak ndia ami bei ta mita fan-ana, nāden-a-å ami ta mălélak ana båĕ." Inan-a năkăndā dóak ānan-a kŏkólan-a dĕ nătānen näe: „bāü hata, mătūdu au sūdik ana." Tĕ ānan-a näe: „ami ta mătūdu malélak băbāun-a fa." Båĕma inan-a nămănāsa dĕ năkătĕtéma bāfa pānan, få sānga ana kăifū āon-a, dĕ ana kăifū bāsa āon-a båĕma-aa nătāne anan-a nae: „bāü ia?" Anan-a nătā ma näe: „wi, bei bāü léna séluk ndia." Inan-a kăifū séluk aon-a de nătāne suk näe: „bāü ia?" Tĕ ānan-a näe: „béi bāü léna séluk ndia båe." Båĕma inan-a kăifū tăå tĕtèë aon-a sudi bĕbéïn, båĕma-aa kādi téin-a dĕ māten-ana.

Sŏsóan-a.

Tătāos esa, năkănénima hatalıoli esa ta boleh tăå fan-ana, tĕ ana tăå năkăsŭsūk-ana, na-aa se fai măkăbūin tĕ ana dādi tăå lèå tŭtūik ia båĕ.

— —

5.

BUSA-A NÅ DĂNÅĔ-A (DANÅ-ÅE-A).

Būsa esa nătiak nå dănåĕ esa; faik esa båĕma būsa-a néu kăï dănåĕ-a få sānga léu būsa-a ūman-a lää-linu. Dănåĕ-a losa būsa-a ūman-a båĕma, būsa-a lāli néni-aa kăkāu-åek néu pinga kăbāŏk

4.

KATAK DENGAN SAPI.

Pada soeatoe hari adalah saekor sapi berdjalan-djalan makan roempoet pada tanah lapang, maka terpidjak olehnja saekor anak katak tiada dengan sengadjanja, maka matilah katak itoe. Adapon sagala katak jang lain jang ditempat itoe samoeanja berlari-larian kombali katempatnja masing-masing. Maka adalah saekor katak jang toea bertanja kapada anaknja: "apakah sababnja, maka kamoe sakalian kombali ini?" Maka djawab anak katak itoe: "hai, mak, kami sakalian melihat pada hari ini saekor binatang terlaloe amat besarnja; sakali-kali beloem pernah kami melihat binatang jang sabesar itoe; namanja kami tiada tahoe." Maka heranlah boendanja serta berkata: "berapakah besarnja itoe? Tjoba toendjoekkanlah kapadakoe." Maka djawab anaknja: "tiada dapat kami menoendjoekkan besarnja." Maka boendanja itoepon marahlah serta menahan napasnja, hendak membesarkan toeboehnja, laloe ia berkata: "adakah begini besarnja?" Maka djawab anaknja: "wah, besar djoega binatang itoe." Maka boendanja itoepon membesarkan lagi dirinja, katanja, "begini besar?" Maka djawab anaknja: "lebih djoega besarnja binatang itoe." Maka maknja membesarkan lagi dirinja saboleh-bolehnja, sahingga pengabisannja meletoes peroetnja, laloe mati.

Ibaratnja.

Barang siapa mengerdjakan pekerdjaan jang tiada tekerdjakan olehnja, nistjaja kasoedahannja djadi saperti hikajat sapi dengan katak itoe adanja.

5.

ANDJING DENGAN BOEROENG BANGAU.

Adalah saekor andjing bersahabat dengan saekor boeroeng bangau; maka pada soeatoe hari boeroeng bangau itoe dipanggil makan oleh andjing itoe karoemahnja. Satelah sampai, maka ia diberi

esa, dĕ dūas-ala lāä. Dănåĕ-a ódak-a sŏsòsok-a te ta såså nala hata, kāda-aa nggŏnggòlå pédan-a năkădåĕ; te bāï busak na-aa ndia nălămĕméi năkăbāsak kăkāu-åĕk-a. Dĕ lāä lāla tălāda båĕma-aa busa-a nătāne dănåĕ-a nāe: „tia ó, lĕåbè, nănāäk ia mălāda hétu?" Dănåĕ-a nămănène būsa-a kŏkólan-a tĕ ana ta nămănāsa ma ana ta năóda båĕ, kāda tāok-a ndia nămăhåkå-a mésan; dĕ lāä bāsa båĕma-aa dănåĕ-a kāï būsa-a få bălăhā făfāin-a na-aa léu lāä lāi-aa dănåĕ-a ūman-a. Bălăhā făfāik båĕma būsa-a lèå dănåĕ-a ūman-a néu; dĕ ana losa båĕma năkănāe tĕ nggūsi bāfa măkăbiä ānak esa hénuk nå nănāäk; de būsa-a nāe nāä, tĕ nggŏnggòlon-a ta boleh nala nggūsi dāle fa, få nggūsi-a bāfan-a măkăbiä hik, tĕ dănåĕ-a na-aa ndia nāä sudi bĕbéïn. Lāä-lāä båĕma-aa dănåĕ-a năkănāe busa-a ma nae: „kălāuk-a nănāäk ia lādan-a nasala bāïn; tĕ busa-a nălămĕméi kāda-aa nănāäk-a mănăsāsi nai nggusi-a déan-a. Dănåĕ năfāda séluk nae-aa: „au ălélak å mămălāä, dĕ hu ndia dĕ au hi ăkănāe å mūä măkăbète lèå huas-a au nä ăkăbète ème å ūmam-a." Busa-a nămănène dănåĕ-a kŏkólan ndia båĕma ana māe dĕ năóda. Båĕma dănåe-a naen nae: „sĕ ta hi hătăhóli năkăfăfaik nå fan-ana, na båå-aa ndia năkăfăfaik nå hătăhóli. Tĕ lăkăndési lae-aa: măkănénima å kåu hătăhóli, na sĕ hătăhóli kåu séluk å bāi.

(Wordt vervolgd.)

boeboer tjair didalam tjipir akan dimakannja. Maka ditjotok oleh bangau itoe, tiada terdapat satoe apa, melainkan basah oedjoeng tjotoknja sadja, dan tiada satoe apa makanan itoe dirasanja, hanjalah andjing itoe mendjilat-djilat sampai habis sagala makanan itoe. Tatkala makan itoe maka andjing bertanja kapada boeroeng bangau: "hai, sahabatkoe, bagaimana rasanja makanan ini, enak sakali boekan?" Serta didengar oleh boeroeng bangau perkataan andjing jang demikian itoe, sadikitpon tiada ketjil hatinja, roepanja soeka dan rilah hati sadja, maka sahabisnja makan itoe dipanggilnja poela andjing makan karoemah tangganja pada esok harinja. Maka pada kaesokan hari pergilah andjing itoe, serta sampai dilihatnja, adalah saboeah boejoeng jang ketjil moeloetnja berisi makanan; andjing hendak makan, moentjoengnjapon tiada masoek karana terlaloe sempit, akan tetapi boeroeng bangau itoe makan sakenjang-kenjang dengan paroehnja jang pandjang itoe. Maka sedang makan itoe ia memandang akan andjing itoe, katanja: "perasaankoe terlaloe enak makanan ini;" maka andjing itoepon mendjilat-djilat diloear boejoeng itoe sadja makanan jang terlimpah dari dalamnja. Maka kata lagi boeroeng bangau itoe: "terlaloe soeka sakali hatikoe melihat engkau ada lapar, maka haraplah akoe engkau ini makan kenjang, sabagai akoe soedah makan kenjang diroemahmoe kemarin." Satelah didengar oleh andjing perkataan bangau itoe, maka moekanja djadi asam dan maloe. Maka kata bangau: "barang siapa tiada soeka dipermain-mainkan, djanganlah ia mempermain-mainkan orang lain. Saperti pepatahnja: djika kaupanah akan orang, nistjaja dipanah orang djoea akan dikau.

De Bijdragen van het Koninklijk Instituut verschijnen in driemaandelijksche afleveringen van 8 à 10 vel druks. De prijs wordt berekend à 20 cents per vel druks, en à 10 cents per plaat. Bij de 4e aflevering van ieder deel ontvangen de inteekenaren titel en inhoud voor het geheele deel. Iedere aflevering is afzonderlijk verkrijgbaar.

De Bibliotheken van het Instituut en het Indisch Genootschap (Heerengracht, no. 21) zijn voor de Leden toegankelijk dagelijks, met uitzondering van Zon- en feestdagen, van 12 tot 4 ure 's namiddags.

Heeren Leden, vooral in Indië, worden dringend verzocht, bij verandering van woonplaats of bij niet geregelde ontvangst der Bijdragen en Werken, daarvan kennis te geven aan den Secretaris. De leden, die van en naar Nederlandsch Oost-Indië vertrekken, worden eveneens dringend uitgenoodigd vóór hun vertrek tijdig daarvan aan den Secretaris bericht te doen toekomen.

BIJDRAGEN

TOT DE

TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE

VAN

NEDERLANDSCH-INDIË,

UITGEGEVEN DOOR HET

Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde
van Nederlandsch-Indië.

VIJFDE VOLGREEKS. — TIENDE DEEL.

(DEEL XLIV DER GEHEELE REEKS.)

DERDE EN VIERDE AFLEVERING.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1894.

☞ *Deel IX van deze volgreeks zal omstreeks October aanstaande verschijnen.*

INHOUD.

SANGIREESCHE TEKSTEN

MET VERTALING EN AANTEEKENINGEN UITGEGEVEN DOOR

N. ADRIANI.

(Vervolg van Deel X blz. 449.)

XLII.

SANGIREESCHE LIEDEREN.

De verschillende soorten van liederen, die de Sangireesche poëzie kent, zijn in de Inleiding op deze Teksten genoemd (B. T. L. V. '93, bl. 321). De papantung's zijn navolgingen van de Maleische pantun's en komen weinig voor. Wel zou men de lahumbạ's (bezweringen), de taghawera of tataghawera's (tooverspreuken) tot de poëzie kunnen rekenen, daar zij Sasahara bevatten en geheel in dichterlijken stijl zijn gesteld, maar hun gebruik verschilt toch van dat der overige poëtische voortbrengselen der Sangireezen. In ieder geval sluiten zij zich nauw aan de gedichten aan.

Van laëlle's (liedjes of versjes ex improviso gezongen) is een voorbeeld gegeven S. T. XXXIV (B. T. L. V. 1894, bl. 124), terwijl ook van bawowo's (slaapdeuntjes,.wiegeliedjes) en van de versjes die de kinderen bij hunne spelen gebruiken eenige voorbeelden zullen gegeven worden.

De eerste die Sangireesche poëzie heeft uitgegeven, is Dr. J. G. F. Riedel, die in het XVIIe deel van het Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde (bl. 282, vlgg.) drie groepen van Sasambo's in tekst en vertaling heeft gegeven. Zij zijn ook onder de hier volgende opgenomen, daar ik, door de hulp van Mejuffrouw Steller, de spelling in overeenstemming met het door ons gevolgde systeem heb kunnen brengen, en er een juistere vertaling van heb

kunnen geven, voor zoo ver het uit te maken was, hoe het een en ander gelezen moest worden. Verscheidene van die Sasambo's komen onder de door ons gegevene voor.

Dr. Riedel noemt (bl. 300) nog kakoto's en dareong's; hiervan zij mij geene voorbeelden bekend.

De wijze waarop de Sasambo's worden gezongen, is reeds door Dr. R. op bl. 301 medegedeeld. De vóór-zanger zingt één of meer versregels op eene bepaalde wijs, waarvan slechts eenige weinige variaties bestaan. De anderen herhalen hetzelfde, of antwoorden ook met één of meer versregels, al naar hunnen lust. Dit geschiedt op eene der bovengenoemde variaties.

Het onderscheid tusschen de Sasambo's bestaat hierin, dat de vrouwen alleen die zingen, welke in gekuischte taal zijn gesteld; de mannen veroorloven zich hierbij meer vrijheid. De gelegenheden, waarbij Sasambo's worden gezongen, zijn vooral zeetochten, rijstpoten en rijstplukken, land ontginnen, en dergelijke werkzaamheden; bij feesten worden kakaļantọ's en kakumbaedḙ's gezongen.

In de onderstaande Sasambo's is door accenten aangegeven de maat waarin zij opgezegd worden, de zoogen. sasahola (zie B. T. L. V. 1894, bl. 131). De plaats waar de caesuur valt is door een komma aangegeven. De maat is tweeërlei: die van de regels 1, 2, 3, 5, 6, 7, enz. en die van 4, 8, 9, 13, 15, 16, 17, enz. Die van de laatste regels is de meest voorkomende. In schematische voorstelling zijn ze aldus:

I. — ∪ ∪ ∪ — ∪ , — ∪ ∪ ∪ — ∪.

II. ∪ ∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪, ∪ ∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪.

In overeenstemming met het Sprk. bl. 9 over den klemtoon gezegde, zijn de beklemtoonde lettergrepen hier lang, de andere kort voorgesteld. De lettergrepen in de pauze zijn natuurlijk van zwevende quantiteit.

SASAMBO.

1.

1. Sáhêng i Laļéro, wúkun kota nómbọ.
2. Iạ sen masíli, wánsa naļawóe.
3. Kásikomen leso, nápĕndụ su ļima.
4. Su wongkón Birụ Kadíọ, i Tandíng dalạ uļúne.
5. Bọ́u waļe láwọ, hímalaben bĕ́ngi.
6. Pínonan tinándạ, níranten buļáeng.
7. Kóbitang mẹdúndẹ, bánsị buļo ļána.
8. Manukáng oļin Sangíang, gimĕnsá su waļe láwọ.
9. Intang sĕ́hiwu kimóndọ, bawowonen pinẹbío.
10. Iạ súmangịe ríngang, ta makátahang mĕlĕ́lle.
11. Bọ́u 'naẹ Sĕ́mba, pálung pinẹdíngang.
12. Dálạ uļun Dẹ́dạ, Mánintạ mẹgaring.
13. Hamụén kalu mẹdingang, lelang-é ta mẹtatĕ́ntang.
14. Púsung u ļalómbo, áļạ pẹtambáne.
15. Hamụén kalu mẹdingang, aļạkó pẹtamba náung.
16. Tariáng su wongkon Dúang, aļạ pẹtambaĕng móna.
17. Ahạen bánua maráu, kere ánteh' u palúma.
18. Kereu tá mẹsaļan mata, kilạ sú nusa maráu.
19. Apaļómbon tahanúsa, ghahaghón manụ dadíọ.
20. Baļené su rarurúhang, tẹbanén pinangentĕ́nno.
21. Baļe sú wowon Laláken̆g, sahĕmmáng mĕdẹdalínding.
22. Kere sásĕllen tạ báno, rala pínangĕndaļére.
23. Iạ tá nanara ápeng, kapulúnu ta timúļi.
24. Ta makátahang mĕlĕ́lle, iạ súmangịe ríngang.
25. Inin póndoļ'u arúndẹ, panẹtạ́ pẹtataļĕ́ntụ.
26. Manintạ́ su Waļẹbírang, bawa matunon kilaļing.
27. Tiwon báno su maráu, wawĕlló saļĕndarumang.
28. Iạ tạ́ pandung si Onge, tawe kúrang manusía.
29. Mageng búdine mapía, maning márau naúmang.
30. Mĕnaláṅgken nalang bálang, nalang dáļĕntihẹ bĕ́mbang.
31. Mẹdeạ́ kanarang ļĕ́ndu, tialái su mẹgóghọ.

kunnen geven, voor zoo ver het uit te mak
en ander gelezen moest worden. Verscheide
komen onder de door ons gegevene voor ... ;ung.
Dr. Riedel noemt (bl. 300) nog ... .mang.
hiervan zij mij geene voorbeelden b ... werą.
De wijze waarop de Sasambo' ... ıneng.
Dr. R. op bl. 301 medegedeeld ... ang.
versregels op eene bepaalde ... mĕndenǫ.
variaties bestaan. De and ... ıg mamamúwų.
ook met één of meer ve ... ggele wawą nusa.
op eene der bovengen ... ıng, pali sú wanuan pią.
Het onderscheid t
vrouwen alleen d
de mannen ver
waarbij Sas
rijstpoten e
heden; bi
In
maa
L

1. VERTALING.

1. Bij 't voorbijgaan van Dalero, boog de hoek der vesting door.

2. Ik zal niet meer op mijn gemak zijn; het getal der voornamen is groot geworden.

3. Zoo zacht is de zakdoek, dat hij zich over de hand (der danseres) heen vlijt.

4. Tanding is daar ginds in 't binnenland, op de bult van Birų-Kadiǫ.

5. Van uit het paleis stroomt een zoete geur.

6. Het is als tandą-werk geknoopt, en met gouden kettingen versierd.

7. Met de vingers bespeeld wordende, doedelt de fluit van dunne bamboe.

8. Een muziekinstrument maken voor de Prinses, dat klinkt door 't paleis.

9. Duizend edelsteenen verminderden in glans, toen zij haar lied zong.

10. Ik zal maar meeweenen, daar ik het niet meer volhouden kan, slaapliedjes te zingen.

11. Van Sĕmba af tot hier heeft men het zonnescherm begeleid.

·ı 't binnenland van Dẹdạ, vertoont de Slanke kleuren.

·tels zijn van het hout „Elkaar vergezellen”, van elkaar scheiden.

t werpnet, om bijéén te brengen.

ˡen boom „Elkaar vergezellen”, om

..ı van den Ruwang, om schepen

..ichtbare omtrek van een ver land, is als . elkaar zittende duiven.

..en ik mij niet bedrieg met mijne oogen, is de bliksem ..en verafgelegen eiland.

19. Doe een eiland oprijzen, klinkt de bede van den jaarvogel.

20. Haar (zijn) huis is op de kust, de vensters daarvan zijn er tegenover gemaakt.

21. Het huis staat op den Lalakeng; de vlerken (der prauw) schitteren door pracht.

22. Als het gaan langs 't strand van iemand die geen liefje heeft, liep hij door de daḷere-ranken.

23. Ik heb 't strand niet afgescheiden, gij hebt niet willen landen.

24. Het zingen van wiegeliedjes niet kunnende volhouden, zal ik maar mede weenen.

25. Wij hier, de overblijvenden van dooden, laat ons nu beginnen elkaar liefde te bewijzen.

26. De Slanke te Baḷẹbirang smelt weg in gedachten.

27. Een bezoek aan een liefje die op verren afstand woont, valt in 't huiveringwekkend avonduur.

28. Ik geef niet om Onge, er is geen gebrek aan menschen.

29. Wanneer zijne (hare) gezindheid goed is, al is hij (zij) ver, zal hij (zij) in gedachten gehouden worden.

30. Komt, laat ons dan spelen met roei-speelgoed, speelgoed om de schouders stijf te maken.

31. Bij 't zoeken van eene duiven-bekende lette men op de plaats van haar geluid.

32. Wat een kwastigheid van Kakoẹ, hij viel haast op de borden.

33. Wij van beide zijden (der prauw) zullen elkaar gelukwenschen met . . . . .

34. Daar niemand de prauw voorspoedig kan doen voortgaan, gaat men zelfs over gumutu-touw raadsels opgeven.

35. Uit de baai vertrekkende, zullen we ons voegen bij hulp.

36. Als men edelsteenen aan boord heeft, mag men zich niet verspreken.

37. De heeren die aan land zijn mogen beden uitspreken.

38. De stem van haren broeder weerklinkt tusschen het gekraak der roeiriemen.

39. Al is het de badplaats van Lansuna, ik wil er toch in visschen en in baden.

40. Tuinbranders daar in Koḷa, 't is als rook van reukwerkers.

41. Zijne Sanggelę̆ daar op het eiland geeft haren wensch te kennen dat zij gehaald worde.

42. Geniet maar ter dege terwijl gij nog zijt in het land des overvloeds.

---

1. AANTEEKENINGEN.

---

1. Sahêng, loc. pass. van sahe (sum.) „voorbijgaan”, zonder 't voorvoegsel i. — Nombọ, Praet. perf. van ombọ (mombọ) „op en neer gaan”. Dit vers is een spotdicht op de verwaandheid van zekeren Daḷero. De beteekenis van daḷero is „middel om beschaamd te maken”.

2. Masili is „beschroomd zijn tegenover hoogeren in stand of tegenover vrouwen.” Dit woord wordt dikwijls gebruikt in verbinding met het synonieme tĕngkang, dus masilin-tĕngkang.

3. „De zachtheid van den zakdoek is zoodanig, dat hij, enz.” Bedoeld is de zakdoek, dien de danseres bij hare functie in de hand houdt. Leso is een bijvorm van lenso, dat door 't Mal. uit 't Port. is overgenomen.

4. Birụ Kadiọ „Klein--Birụ” is een plaatsnaam, Tanding is de naam eener vrouw.

5. Pona, (mam.) bet. „netten knoopen,” en ook „kralen op minstens twee draden rijgen, en wel zóó, dat men ruiten krijgt

als bij knoopwerk. Dit mamona met kralen van de kleinste soort, is het werk van prinsessen, die bekleedingen van doozen en heele tafelkleeden met patronen op deze wijze maken. Nirante is van het uit 't Mal. overgenomene rantai gevormd, en bet. "gemaakt tot een ketting."

7. Kobị (mang) bet. "tokkelen, met de vingers bespelen;" bij uitbreiding is dit ook toegepast op de werkzaamheid der vingers bij het fluitspel. Undẹ, zie Sprk. bl. 57.

8. Manukang is een Sang. w. w. vorm van 't Mal. tukang en bet. "maken, vervaardigen;" oḷi is een blaasinstrument dat men bespeelt terwijl men het voor den geopenden mond houdt en er een krachtigen ademstroom tegen aan laat gaan, zonder te blazen. Gimĕnsa is een Praet. Perf. van gĕnsa, doch evenmin als bij de raadsels, is 't altijd bij de gedichten mogelijk den tijd van 't Sang. in de vertaling te behouden. Hier is vertaald alsof er gumĕnsa stond.

9. Intang, paramata, en alle woorden voor edelgesteenten in gebruik, worden in de Sang. poëzie voor vrouwen gebruikt. Bawowonen bestaat uit bawowo, 't achtervoegsel 3e pers. enk. van 't bez. v. n. w. en nog een volgenden n, de bekende partikel die Sprk. bl. 189 en 192 is besproken. Practisch is de bet. der n hier nul, doch plaatsen als deze (zie ook de verzen 20, 25,) bevestigen het op bl. 192 der Sprk. gezegde, dat de n en de u betrekkelijke voornaamwoorden of lidwoorden zijn; dus letterlijk staat hier dus "haar zang, die werd gebruikt om mede te zingen." Voor pinẹbio zou men in gewone taal pinẹbowo of pinẹsambo zeggen.

10. Dit vers wordt verondersteld gezongen te worden door eene moeder, die haar weenend kind in slaap zingt, doch er niet in slaagt om het stil te krijgen.

11. Palung wil hier zeggen "degene boven wien de pajong gehouden wordt", dus de Vorst of voorname vrouw die zich van de eene plaats naar de andere begeeft.

12. Dẹdạ is eene plaatsnaam, gegeven naar den dadap-boom (Erythrina Indica). Manintạ is een versierende bijnaam van een meisje. Mẹgaring (vertaald alsof er mĕgẹgaring, Praes.) stond, zegt men van bamboe, suikerriet, en derg. wanneer zij streepen van verschillende kleuren hebben.

13. De naam door den zanger aan dezen boom gegeven, is "mẹdingang", 't geen beteekent "elkaar vergezellen". De

tweede helft van het vers verklaart genoegzaam de bedoeling.

15. Zie vers 13.

16. Hier is het niet zeker, of er gezegd wordt: "Haal de vruchten van den bitung-boom" (Kleinhovia hospita), of "Haal den tahatariang", den man die uit het inwendige van bitung-vruchten waarzegt (welke man op den berg Ruang woont), om door zijn kunst te weten te komen, hoe men een vloot ook bij stormweder en ondanks strooming bij elkander houdt. Het kan ook zinnebeeldig gezegd zijn, gelijk de meeste Sasambo's naar omstandigheden gebezigd kunnen worden om iets verbloemd te zeggen. Waarschijnlijk hebben 13, 14, 15 en 16 dezelfde beteekenis.

18. Dit vers, eenigszins uitvoeriger (met parallel in Sasahara), vindt men in N° XVIII*a* (B. T. L. V. 1894, bl. 14).

19. Manų dadię is de Sang. naam van den jaarvogel of rhinoceros-vogel (Buceros bicornis).

20. Daruruhang en duruhang "kust" zijn afgeleid van duruhę̆ (dum.) "langs de kust varen", Tag. dorok, lorok, "in 't water naar iets zoeken, met een boom." Tę̆banen is tę̆ba "venster", met pron. suff. 3ᵉ pers. enk. en de bij N° 9 besproken *n*. Het is niet duidelijk waar tegenover de vensters geplaatst zijn, misschien tegenover een huis op een ander voorgebergte, dat zich een eindje verder in zee uitstrekt, of ook eenvoudig tegenover de zee.

21. Lalakeng is de naam eener hoogvlakte achter Manganitu. Daḷinding, frequ. van een ongebruikelijken stam dinding, bet. "vertoon maken, prijken."

22. Mangĕndaḷere is een vorm zooals mangĕnsaḷų, zie bij de Raadsels, N° 3 (Jaarg. '94, bl. 387) en bet. "door de daḷere-planten loopen." Deze plant (Ipomaea Pes-Caprae), Tag. Bis. lagarai, tagarai, behoort tot de convolvulaceen en is eene langs de stranden van den O.-I. Archipel veel voorkomende kruipplant.

24. Zie vers 10.

25. Inin. Over de *n*, zie vers 9. Pondoḷę̆ "rest, overschietend deel" wordt hier gezegd van eenigen die hunne ouders of verwanten overleven. Arundę is Sasah. van tau nate.

26. Baḷę̆birang is de naam eener plaats, die weder genoemd is naar den gelijknamigen boom (Hibiscus tiliceus), Tag. Pamp. balibago, Bis. malabago.

27. Tiwo is de stam van mę̆tiwo "gaan bezoeken, gaan

kijken naar"; in gewone taal zou men hier pětatiwo zeggen "tijd waarop men bezoekt."

28. Pandung is 't Holl. "van doen", zie Sprk. bl. 20. Onge is een persoonsnaam. De beide laatste woorden van dit vers zijn Maleisch.

29. Budine is hier gebruikt in de beteekenis van "gezindheid, maar gewoonlijk beteekent het, evenals in 't Mal. "verstand." Het wordt zeer weinig gebruikt. Het bez. v.n.w. kan ml. of vrl. worden opgevat, al naardat het vers door eene vrouw of een man gezongen wordt.

30. Maḷĕntihę̆ is "ẹen gespannen gevoel krijgen" (of hebben, al naardat deze vorm een werkwoord of een bijv. nw. is) gelijk in en rondom een puist of een gezwel; daḷęntihę̆, daarvan afgeleid, wil dus zeggen: "iets dat zulk een gevoel veroorzaakt." Hier worden er de riemen mee bedoeld, die bij lang en aanhoudend gebruik spier-pijn in de schouders veroorzaken.

31. Lĕndu, zie B. T. L. V, '93, bl. 342. Moghọ "zuchten" wordt het geluid maken van de woudduif genoemd, zie S. T. N° I (B. T. L. V. '93, bl. 323, r. 6 v. o.). Tialai is een Imperatief met 't achtervoegsel *i* (Sprk. bl. 166), van den stam tiala "teeken, merk", de bet. is dus "bedien u als teeken van, ga af op."

32. Mętĕngumbaseng, van den stam umbaseng "jongeling", bet. "het heertje spelen, den heer uithangen, zich als een kwast gedragen, fatterig doen", zooals ook mętĕmahuala "meisjes-kuren hebben, pruilen, nuffig zijn", van mahuala "jong meisje". De secundaire stam is hier gebruikt in de bet. die Sprk. bl. 216, onder N° 2 is besproken. In dit vers wordt gespot met een jong mensch, die zich met vele onnoodige bewegingen aan den maaltijd zet en daardoor bijna op de borden is gevallen, die voor de dischgenooten op den grond waren gereed gezet.

33. Wat pansing beteekent, weet ik niet.

34. Dit vers beschrijft een toestand waarin de omstandigheden het voortgaan der prauw tegenwerken en men dus werkeloos tegenover elkaar zit en den tijd tracht te verdrijven door elkaar raadsels op te geven.

35. Dit vers komt reeds voor S. T. XVIII b (B. T. L. V. 1894, bl. 25, r. 15). Met tuḷumang wordt de Hulpe Gods bedoeld.

36. Zie de Aant. op vs. 9.

38. Gio is eig. „gejuich”, stam van mĕgio „juichen”. Hier wordt er mee aangeduid het kraken, piepen of knarsen van de roeiriemen die balang heeten en die in touwen hangen, welke de plaats van onze dollen bekleeden. De roeispanen die pundaḷĕ heeten, worden uit de hand geroeid.

40. De Sangireezen maken hunne feestkleederen geurig door ze te houden boven den rook van welriekende boomschorsen, die zij smeulend laten branden, bv. lansa-schillen (Lansium domesticum), enz. Dit maakt evenwel maar weinig rook in vergelijking met den rook die er opstijgt van een stuk ontgonnen land, welks hout verbrand wordt, zoodat de vergelijking niet vleiend is voor het werk der bedoelde tuinbranders die, naar men hieruit opmaken kan, geen groot stuk woud ontgonnen hebben.

41. Mĕsĕsanggelĕ beteekent „naast elkaar staande,” bijv. een paar boomen, sanggel-e wil dus zeggen „zijne naast hem staande.”

42. Tanáẹ, eigenlijk „ga naar beneden,” waar het een imperatief is (gelijk ook hier), is een woord dat men gebruikt wanneer men een ander tot het doen van iets wil aanzetten, of hem verlof er toe geeft. In dit gebruik wil het dus eigenlijk oorspronkelijk zeggen „val er maar op aan”. Banuan pia̤ „het land van hebben”.

2.

1. Tinaho su wuḷo-ḷana, mĕdarorong kakĕngkumang.
2. Ghahaghon inang nanĕntung, kaomaneng kere wio.
3. Demben masuḷen banua, maning mĕtaung mĕbuḷang.
4. Kate wuhu nararau, na̤un mĕbĕntuḷĕ honda̤.
5. Ia̤ bĕgan pĕbawuḷo, masingka̤ ta nĕdarangeng.
6. Buḷude sio ḷempangeng, mĕbatu̥ beran kanarang.
7. Pundaḷ-e rio̤ pĕdiang, sumahe soan kanarang.
8. Tau rarua ma̤sĕlle, mĕdĕdingang bo̤u 'naẹ.
9. Laku̥ ponggo̤ tĕntang-kona, pangimbuan daḷurune.
10. Daḷurun tau nileru, simaḷi̥ bĕnsin u naung.
11. Maning kere kuse lei, ileru maḷeru ḷai.
12. Tumoto̤ tĕntaḷang riang, ta kaḷĕtuang u ĕllo.
13. Mĕlaḷengkaden panamba, malambaẹ su sakaeng.

14. Tinĕntang dariọ hala, wa|e monoden sasangị.
15. Ta katĕntang samurine, isensel'u lawọ mamoba.
16. Tĕmba|ung nẹbụ su ra|eng, pikungken ihạ da|aị.
17. I Tatinting taralilo, budiang anuang apa?
18. Kahiwu |ampawanua, pinangokọ tamasalang.
19. Suapan pinẹbuakeng, pamunakeng sene lai.
20. Dala putung su sĕlaeng, tialan pamamunakeng.
21. Pirua tonggen Tamako, areng ta kawawu|engang.
22. Mẹbatụ hẹsạ marau, abe ká|o|on pundá|ẹ̆.
23. Timĕmbo kambẹ ka|ongang, kindaeng nẹpulun apa?
24. Mẹbatụ tondon da|ere, sarapĕllin kawawuạ.
25. Sarẹdịen tau Nagha, nanĕléen sondang kalu.
26. Ba|anda kawe lentene, pungene su Manganitu.
27. Buan dingka|eng mawira, sa|a iragang tumu|i.
28. Simĕbang bọu Rodino, wituing sĕngka|ipoho.
29. Dasị su Pĕndio|angeng, makịba|on gampan Duị.
30. Nangkodạ saghed-e apa, |imiu peto nangu|ing?
31. Mangangu|ing sinawangeng, mona kerẹ kakuawa.
32. Bọu Ruang dadẹ lai, su |ikud'u Taghu|andang.
33. Pẹsasimbalan parenta, lighạ kawunạ u nusa.
34. Tawe pinẹsa|an tudẹ, pinitị u kahinone.
35. Saghed-e ilo|on deạ, bĕndune 'lo|on kĕliwụ.
36. Sĕllihẹ̆ antara |ai, abe pangumbalan pato.
37. Dariọen pansariang, ta mapapẹkung saghedẹ̆.
38. Sahune tĕntang su ra|eng, otongang takụ kobitang.
39. Ta maraun ta marani, pẹdaringang i sahĕmmang.
40. Onggọ si Ngiang kadodọ, i kau remben ta sumangị.
41. Bawĕllo sĕbang su apeng, tingang banua marau.
42. Tagonggong su |ingungune, kerẹ rĕllụ su marau.
43. Apáe nanihing pu|o, mĕmpạngawẹ tahanusa.

2. VERTALING.

1. De vrager om een zakdoek wordt in hooge waarde gehouden.
2. Een wensch van eene eigen moeder is als eene bede in een sprookje.

2. AANTEEKENINGEN.

1. De uitdrukking "gelegd in eene bu̥lo-̥lana", wil zeggen; "goed bewaard, zorgvuldig opgeborgen", en bij uitbreiding "hooggeschat, met hoogachting ontvangen en opgenomen". Kakĕngkumang is van den stam kĕngkung "vuist", en bet. "'t geen in de hand gehouden wordt". Een zakdoek is een teeken van vriendschap; iemand die om een zakdoek vraagt, vraagt dus om een teeken van vriendschap of genegenheid.

2. Inang nanĕntung "eigen moeder", woordel. "moeder die naar beneden heeft gebracht", van den stam tĕntung. De wenschen die door prinsen en prinsessen in de sprookjes worden gedaan, worden altijd onmiddellijk vervuld; daarmee wordt in dit vers de wensch eener moeder vergeleken. Kaomaneng is de (sec.) grondvorm van het meer gebruikelijke kḁliomaneng "gebed, bede", dat dus een frequentatieve vorm is.

3. Mĕ̜bĕntu̥lĕ̜ hondḁ bet. "zoo dicht bijeen wonen, dat de drup van 't dak in dezelfde goot (hondḁ) op 't erf valt".

4 en 5. Deze beide verzen moeten overdrachtelijk worden opgevat. Van twee gelieven beklaagt zich de eene tegenover den andere dat er tusschen hen verwijdering is ontstaan.

6. Kanarang is gevormd van narang "gewoonte", en is hier een verbloemde naam voor "geliefde".

7. Dio̥, dat "klein" beteekent, wordt ook gebruikt om de bet. van het volgende woord te verzwakken, zooals ons "bijna, haast" en derg. De riemen breken haast van 't hevige roeien dat men doet, om door zijne geliefde opgemerkt en bewonderd te worden.

8. Mḁsĕlle is Siauwsch dialect voor Mang. sumĕlle, "langs het strand gaan."

Sḁli̥ (sum.) is hier vertaald met "waargenomen worden als". De bet. is "een reuk afgeven".

11. Kuse lei, de grootste soort van buidelrat, is hier gebruikt als beeld van iets dat zeer vasthoudend is en zich niet gemakkelijk laat weghalen.

13. Mĕlḁlengkadĕ̜; deze vorm is als een wederkeerige opgevat en drukt dan uit het groeten en het beantwoorden van den groet.

16. Ihḁ dḁlḁi̥ "ontoereikende kracht, lusteloosheid".

17. Tatinting is een mansnaam. De bet. van dit vers is: Wat heeft men er aan om iemand die 't telkens met een ander houdt, in zijne gedachten te houden? Taralilo is een Siauwsche vorm, en budiang is namaak van naumang.

18. Tamasalang is een Sasahara-term voor kawanua "onderdanen". Dit vers is een lofdicht op een vorst, die genoemd wordt: een sarong als de boom lampawanua, een groote boom, die zijne takken ver uitspreidt, en veel schaduw geeft.

23. De kindaeng is een visch die in 't Mol. Mal ikan deho genoemd wordt. De kaꞁongang of wilde betẹ is eene soort van aronskelk en veroorzaakt vinnigen jeuk, bij aanraking. Omdat men dus hare aanraking vermijdt is zij het beeld geworden van een adellijke. Dit vers hoont iemand die een huwelijk wil aangaan boven zijn stand.

24. Sarapĕlli is hier Sasah. van daꞁere (Ipomaea Pes-Caprae), en waarschijnlijk samengesteld uit sara (stam van manara "afscheiden") en pĕlli "verboden, onder verbodsbepaling liggende". 't Is de naam eener plant, die veel op de daꞁere gelijkt. Kawawuạ is Sasah. voor buꞁaeng "goud".

25. Sarḙdị, zie bij de Raadsels No. 180. Nagha is de naam van verschillende plaatsen op de Sangir-eilanden.

26. Dit vers kan doelen op iemand die te Manganitu geboren is en thans in Nederland vertoeft.

28. Dodino is de naam van een berg op Halmahera. Kaꞁipoho is "maagschap, familie", dus sĕngkaꞁipoho "een heele familie".

29. Pĕndioꞁangeng is Sasah. voor "'t land waar men naar toe wil"; de stam oꞁang ligt in 't woord. Dui is een mansnaam.

31. Sawang (sum.) "indalen, invaren, van geesten of zielen in eens menschen lichaam, waardoor zijne eigene ziel verdreven wordt". Piạ himukudḙ simawang su taumata ene "er is een geest in dien man gevaren", zegt de Sangirees van iemand die bv. door bloedverlies flauw valt. Kakuawa is een brandend stuk hout, dat men in 't donker heen en weer zwaait, om licht te verkrijgen. Er wordt dus hier van de prauw gezegd, dat zij hevig heen-en-weer slingert.

32. Ruang is de naam van den vulkaan die vóór Tagulandang in zee ligt.

33. Mḙsasimbala "elkander helpen, gezamenlijk iets uitvoeren". "

35. Bĕndu is Sasah. van saghedę̆, kĕliwų van deą.

36. Antara is uit het Mal. (Skr.) overgenomen. Umbala is van den stam bala "laten, overlaten, toelaten." Over dit voorvoegsel, zie Spr. bl. 128 en 202.

37. Pansariang is 't Mal. pĕntjarian "broodwinning"; dårių u. p. is hier eene uitdrukking voor "iemand die door handenarbeid den kost moet verdienen."

38. Sahune is dial. van Taruna, voor Mang. saļude. Dit instrument is een bamboekoker met vijf snaren, die met de linkerhand bespeeld worden, terwijl het op den schoot ligt en de rechterhand tegen het eene eind klopt, waarin men een gaatje gemaakt heeft. Voor eene nauwkeurige beschrijving zie men 't Woordenboek. Sahune is in 't Mang. een snelle maat van het ganding, geklop, waarop de mannen dansen. Vgl. het Mal. (Perz.) sarunai, klarinet.

39. Marani is van den stam dani, in de N. dialekten gebruikt voor Mang. masandigę̆, nabij.

40. Ngiang is eene verkorting van Sangiang.

43. Puļo is geen Sang. woord, maar het Mal. pulau. Het Sasah. woord voor tahanusa is humamping, soms ook buntuang. Het S. T. N° I (B. T. L. V. '93, bl. 346). gebruikte paruwe is eig. Sasah. van naų "groen", en is dus geen goed Sasahara voor tahanusa.

3.

1. Dumangéng su waļen bansa, horomatin kąbawawa.
2. Tandan káhoromatine: lingung kinsuļę̆ sĕlungang.
3. Mę̆sasasan kaen balang, tą u makapĕlaļanda.
4. Mĕlę̆hiking pamamoba, makiamang si nangkodą.
5. Paton kitę kąbantúge! ĕndaį buhu kawawuną.
6. Dala mę̆kę̆kaomaneng, nakasilo pato 'ndaį.
7. Puļun balang timaingke, nę̆sakén tau rarua.
8. Makaę̆dang kai mea, mę̆tikį́ sakien balang.
9. Lukadén ĕllo kapuko, mangumbáļente mambena.
10. I Wataha puko-kona, pę̆kilaļa tahanusa.
11. I kau mamĕndang sią, bǫu nę̆dingang kąngere.
12. Uļį u tau nę̆dingang, tawe limembo sĕngapa.

13. Tạ u nákaghurang siạ, sauneng nakarariọ.
14. Katatikilang i Hono, tingih' u lisung nẹgĕnsa.
15. Tabeạ u ɭighạ mate, ta makapĕndang mahono.
16. Liwuhangken dukụ apa, raɭurune sen dimẹkạ.
17. Takụ iawị balimbing, ipamutị daɭurune.
18. Lombon tarị su marau, wodang takụ nĕnaumang.
19. Gampane waɭine wue, ta katanding si Merelụ.
20. Abe pĕnaung darua, pakatuntụ si Merelụ.
21. I Raɭagẹ bawạ nusa, mẹtẹtoneng makiaɭạ.
22. Mẹsombang denoin ĕllo, taɭĕntu su tuarine.
23. Maning liwuhang mẹtikị, bodang tụtinting su naung.
24. Tinĕntang karareạe, manarang u makịinang.

---

3. VERTALING.

1. Bij 't binnengaan in een huis van een adellijke brengt men eerbied mede.

2. Het teeken voor zijn eerbied is: hij kruipt zelfs onder een k i n s u ɭ ẹ.

3. Wanneer men elkander vermaant met roeiriemslagen, mag niemand zich onttrekken.

4. Wanneer men het zeevaren onderhoudt, zegt men „vader" tot den gezagvoerder.

5. Hoe heerlijk is onze prauw, die pas is aangekomen.

6. Daar aan wal slaakt men kreten van opgewondenheid, bij 't zien van onze prauw.

7. De stelen van de roeiriemen zijn stil gaan staan, nadat men twee menschen heeft opgenomen.

8. Wat doet volhouden is schaamte, dommelen wij dus in, leg ons dan het roeien op.

9. De waker des daags wake op, wij gaan de zee over.

10. Maak B a t a h a wakker, dat hij de eilanden trachte te herkennen.

11. Wilt gij mij beproeven, nadat wij vóór dezen reeds samen gevaren hebben.

12. Naar het zeggen van dengene die zijn medgezel is geweest, overtreft hij in het minst niet.

13. Er is niets dat mij oud maakt, het maakt mij integendeel jonger.

14. Op de slaapkamer van Hono weerklinkt het geluid van den vijzel.

15. Tenzij ik spoedig sterve, zal ik het uitvallen der tanden niet gevoelen.

16. Met welk kruid zal ik het verdrijven, daar de reuk zich reeds heeft vastgehecht.

17. Ik zal in de blimbing-boom klimmen, om daarmede de lucht te verdrijven.

18. Lombontarį in de verte wordt nog steeds door mij herdacht.

19. Zijn voorkomen is anders, 't is niet te vergelijken bij Merelụ.

20. Denk niet aan twee, bepaal u bij Merelụ.

21. Daļagẹ̆ daar op 't eiland wenscht gehaald te worden.

22. Bij het ontmoeten baad hem met tranen, uit liefde tot den jongeren broeder.

23. Al wil ik de gedachte er aan door slaap verdrijven, het doet zich nog steeds aan het hart gevoelen.

24. Het kind is verlaten in den tijd dat het 't meest naar zijne moeder zocht, toen het reeds gewoon was moeder te zeggẹn.

---

3. AANTEEKENINGEN.

1. Bansa, uit 't Mal. (Skr.), is hier gebruikt als benaming voor den hoogsten stand op Sangir. Het Sangireesche papŭng, waarover gesproken is in de Aant. op N°. XVI, B. T. L. V. '94, bl. 4, is de benaming van den adelstand, die weder verdeeld is in papŭng tuhasẹ̆ (Sprk. bl. 282) „hoogste adel, zuivere adel" en p. bẹ̆ka „halve adel", dat zijn degenen, die slechts van ééne zijde van adel zijn. De zuivere is thans bijna geheel uitgestorven. Het vrije volk heet kawanua, de slaven ĕllang. Deze zijn meestal

verkregen door koop (meestal van de Talaut-eilanden, welker inwoners elkander verkochten, soms zelfs ouders hunne kinderen). Ook op beschuldiging van tooverij, of door een pĕlli (tabu) te verbreken of door te vervallen in zoo zware boete, dat men met zijne persoon moest betalen, werd men vroeger slaaf. Thans bestaat de slavernij op Sangir niet meer als erkende instelling.

2. De kinsuḷĕ (zie bij de Raadsels, B. T. L. V. '94, bl 435) is een zeer lage kleine plant; het hier gebruikte beeld is dus zeer sterk.

3. Landa is alleen gebruikelijk in de uitdrukking mĕlanda kire "zich niet aan eene afspraak houden, zijn woord breken." Naar deze beteekenis is de hier gegeven vertaling gemaakt.

4. Mĕhiking is "onderhouden" in den letterlijken zin des woords. Mamoba, zie Raadsel N°. 390, B. T. L. V. '94, bl. 447. Makiamang, zie Aant. bij N°. XXXI, B. T. L. V. '94, bl. 111.

7. De bet. is: nadat men twee menschen, als gasten, heeft opgenomen, is men aan de praat geraakt en heeft de roeiriemen laten stilstaan. Doch daar mẹsake ook beteekent pinang geven, kan dit vers ook verklaard worden: Terwijl men aan twee menschen (in eene andere prauw) pinang overreikt laat men de roeiriemen rusten. Tau moet in dit vers worden uitgesproken met den klemtoon op de u, om de maat vol te krijgen.

9. Mangumbaḷente is van den stam lente (lum.) "over eene brug, boomstam of iets derg. loopen." Mẹpẹpaḷente "heen en weer op een tak gaan" (eekhorens, papegaaien). Um is een voorslag. Het gaan over de zee met een smalle prauw wordt hier aldus genoemd. De afgeleide stam is baḷente, of paḷente. Mambena is Sasah. voor sasi "zee".

11. Mamĕndang (van pĕndang) is "bevoelen, betasten", het is hier in den zin van "keuren, beproeven" gebruikt.

13, 14, 15. Deze drie verzen behooren bijeen. Het eerste wordt door een oud man gesproken, waarop een jongere spottend aanmerkt, dat men op zijne slaapplaats het geluid van den kleinen vijzel en stamper hoort, dien oude inlanders bij zich plegen te dragen, om de sirih-pruim fijn te stampen, die zij niet meer kunnen fijn kauwen. Ook de naam Hono wijst hierop, daar dit woord de stam is van mahono "uitvallen van tanden", en dus z. v. a. "tandelooze" wil zeggen. Hierop is de repliek van den oude weer, dat hij, tenzij hij spoedig zal sterven, niet verwacht aan de kwalen van den ouderdom te zullen lijden.

17. Ipamutị bet. „om daarmee wit te maken”. Het klimmen in de blimbing-boom, is het beeld van eene wanhopige daad, door iemand verricht die een ander niet uit zijne gedachten kan verbannen.

17. Lombon tarị is een eigennaam, die ook beneden (Sas. 4, v. 88) voorkomt.

19. Gampa bet. „voorkomen, houding, gestalte”; Merelụ is een mansnaam, die ook in 't volgende vers voorkomt.

24. Dariọ karareạe wordt een kind genoemd, als 't op den leeftijd is van steeds zijne moeder te zoeken en bij haar te willen zijn.

4.

1. Matane wodang su raḻeng, mẹ̆kati tau tạdie.
2. Pakaihạ mẹ̆gahagho, makatuḻung kawe rorong.
3. Maning mẹ̆taung mẹ̆buḻang, dorong: kasuḻen banua.
4. Maning mĕlelang tamai, suḻẹi 'ndaung pungene.
5. Buḻudẹ̆ kinanarangeng, tinĕntang makạḻairo.
6. Banone su matan ĕllo, sumĕdạ katahĕndungang.
7. Daḻurune sen dimẹ̆kạ, 'ḻiwuhangken dukụ apa?
8. I sire tamahuari, nĕpaparingang namoba.
9. Karaun pinamembangeng, lingung ahạ ta 'kasilo.
10. Tĕntaḻang bawa su nusa, pẹ̆darohoin taḻĕntụ.
11. Pinẹ̆beran Gandaḻangị, daḻeng tạ sombang-e apa.
12. Lumente su sasị ure, su wowon daghẹ buḻaeng.
13. Ahạen banuan kitẹ, masanggiden ikakamẹ.
14. Taḻĕntụ tạ piruane, irọ tạ baḻis-e irọ.
15. Daḻeng darọị i Tuang, daḻeng tạ sombang-e apa.
16. Mạdaḻurang su ghahago, pẹ̆barakatiko wue.
17. Buḻang pangangiloaheng, dorongang: abe pẹ̆basa.
18. Maning su nusa marau, dorong: iạ tahĕndûnge.
19. Apạe nakawarado, nakakoạ kere ini?
20. Mẹ̆tatahang su mapia, rụdaḻahẹ̆do tuḻumang.
21. Dadẹ i Makạḻairo, dorong: kawunạ ĕndaị.
22. Mẹ̆doróng si kau, pato! ahạ su raḻeng mapia.
23. Aị katakụ masengge, tariang su wongkon Duang.

24. Kasiang iako lai, nihombang akę tulumang!
25. Mędędarakį su nusa, makatulung kai ahą.
26. Abe ringą kękatie, 'ndaung taraie lai.
27. Manien ta manumbilung, su londe kapapiane.
28. Senggo darua tinara, wou 'nsaę dalawesang.
29. Susan naung naliu, semben tą u tahěndumang.
30. Sasaę su monan pato, wulaeng kere kineke.
31. Pędisę simarang ure, ěllo siměbang bulaeng.
32. Alą darenông Sangiang, akę su laeh' u watu.
33. Kawawira iwębuni, měndeno su luhan bulang.
34. Bawuwukang ta nętowo, nakasangį si Sangiang.
35. Nasusan bansį napędi, ahien tą bûlo lana.
36. Měndeno su akę bangka, liwuaen tą tolene.
37. Měndeno su tolen salų, makionod' u wěmbuang.
38. Měndeno arį pangulu, raki arį pangindala, madirin lěngkų ionóde, kěndimang ianseréte, lěngkų ionódę apeng, ianséręsu ligha reng.
39. Mangonto su lěbon tau, âbe reren panguleěng.
40. Dala kawe soan tau, kudaton tau waline.
41. Kere ta męsala mata, kilą su nusa iolang.
42. Duruhang i Lambensina, wiala himumbe nau.
43. Suměllle su lahuaweng, tipang sarang ikapěllo.
44. Bale su wowon Tariang, pamamelokang daraung.
45. Bawantin Lelen-sumangį, bawěllo kinahuwusang.
46. Dasį su wowon Tendenang, mamello tatuwon buwe.
47. Pělaliuang tamai, pirua i tonggen Nameng.
48. Tahanusane rarodo, otongang pělěmbeongang.
49. I sain su pahą-pahą, tingih-e 'naę manawo.
50. Pěnanangkodan Balalang, nělalikų su pahępą.
51. Nangkodą matane wuta, ta nakasilo wualo.
52. Nangkodą saghed-e apa, umbaseng mate męba lang.
53. Piloto Tatalin-boba, męsenggo ta mangangu ling.
54. Nakasilo rěllang tengkę, bukun senggo nilenggohang.
55. Karą děllang mariadi, lěingateng i Piloto.
56. Sarang senggo e nawewę, pasįbolęng kahiwune.
57. Tingihen kole nębera, wala wala nębisara.
58. Tingihen gaheghen uling, tamai kere tambirang.
59. Asan kakontin piloto, limių peto nanguling.
60. Kalěmba lulika mona, nalang i Rata Anggoma.
61. I kami tulungko wue, kadiongeng sarang nusa.

62. Maeng maiang tuḻumang, anging pakabihu Raki.
63. Tiuken anging pawawa, ongosẹ maḻurang ini.
64. I kitẹ mahamawu anging, makiëllang su timbowo.
65. Ia dingang soḻong Para, lurang su kanukun oḻa.
66. Takatia manauumpang, ia sasakene lai.
67. Sinsing bian Tahinate, bukala ponton Manaro.
68. Bukala lëlla napẹtang, nilimbe su soan Daghọ.
69. Sinsin tandu duan bua, wala i kau mẹpile.
70. Nakakurang daḻimbene, sinsin bia niuḻenang.
71. Pahẹpa sihing-e lawọ, apeng pakatialai.
72. Tialan apeng u Lawa, wuan pahẹpa nẹgaring.
73. Manangka maḻahundingang, dala su pahẹpa tëngkang.
74. Anging sosọ bọu mona, tahiti nëlimpa gati.
75. Kitẹ sumomahẹ anging, mẹtatumpile timbowo.
76. Soroga i Kaḻendesang natëntung su puḻun balang.
77. Sumowa su sawang bengkọ, su ḻaḻawesang kalelọ.
78. Sowae apasowae, pamẹntuḻang u waḻango.
79. Bungan kapepẹ batie, sumasenggọ kadëntane.
80. Manẹtae mẹbadame, mëkauhen kapapia.
81. Ia luḻabaen sili, inang amang su marau.
82. Ia makiinang buḻang, makiambia Dauḻu.
83. Untungken tau maraḻeng, lingung intang kasombangeng.
84. Buḻude nẹdaku intang, nẹdua timbang buḻaeng.
85. Bọu 'ndai tonggen Monto, wuḻude sio kimera.
86. Mẹtatamba si Saburo, su wawoworang sëmbua.
87. Kitẹ mënalang mapia, mëdamehang matuḻena.
88. Lombon tari su wanua, wodang taku nënaumang.

---

4. VERTALING.

1. Zijne oogen zijn nog op den weg, verlangende naar den afwezige.
2. Wees krachtig in het wenschen, 't geen helpen kan is het gebed.
3. Al is 't ook over jaren en maanden, mijne bede is: keer weder naar het vaderland.

4. Al strekt ge ook de takken naar de verte uit, keer terug hier naar den stam toe.

5. De bergen waaraan men gewend is, wekken droefheid op bij 't verlaten.

6. Wanneer iemands liefje in de zon is, zal hij bij het ondergaan aan haar denken.

7. Zijne reuk is er reeds aan gekleefd, met welk kruid zal ik die verdrijven?

8. Zij oudere en jongere verwanten hebben elkander meegenomen om te varen.

9. De verte der verbanning is zóó, dat zelfs de omtrekken van het land niet meer zichtbaar zijn.

10. Zoolang ik daar op het eiland ben, laat ons elkander liefdebewijzen zenden.

11. Gezegd is door Gandaḷangị: die weg heeft in 't geheel geen tegenspoeden

12. Varen op een gouden zee, over een gulden oceaan.

13. De omtrekken van ons vaderland zijn bijna met de hand te bereiken.

14. Liefde zonder wederliefde, beklag zonder wederbeklag.

15. Een weg waarop Mijnheer ons zendt, is een weg zonder tegenspoed.

16. Geef ons, die geladen zijn in een tooverwensch, daarom toch zegen.

17. In de maand waarin men rust, wordt gebeden: moge het niet donker worden.

18. Al zijt gij op een ver eiland', ik bid u gedenk mijner.

19. Wat is het toch, dat ons in zoo een slechten toestand heeft gebracht?

20. Wij zijn standvastig in het goede, wachtende op Hulpe.

21. Dat Makạḷairo daar in zee hier moge aankomen, is mijn wensch.

22. Wij vragen u, o prauw, leid ons op goede wegen.

23. Vrees niet voor afdrijven, er staat een tariangboom op de bult van den Ruwang.

24. Ach, dat ook ik Water der Hulpe hadde gevonden.

25. Bij 't varen van eiland tot eiland, is hetgeen dat helpt, de verre omtrek van het land.

26. Wensch niet zoo nu en dan mijne tegenwoordigheid, ik kom ook al daarheen.

27. Al varen wij ook niet in een tumbilung, in een londe is 't al goed genoeg.

28. Twee zeilen naast elkaar gezet, komen van uit een dieper gelegen gedeelte der doorvaart.

29. Wanneer het harteleed is overwonnen, denkt men er niet meer aan.

30. Daar voor den voorsteven der prauw is het alsof er goud uitgespreid is.

31. De zonneschijn straalt gouden, de zon is gouden opgegaan.

32. Haal het tot badwater der Prinses, het water in het hol van den steen.

33. De blankheid wordt verborgen, wanneer men baadt in het zwakke schijnsel der maan.

34. Dat de citroen geen jonge bladeren heeft gekregen, brengt de Prinses aan 't weenen.

35. Wat zou men bedroefd zijn over 't breken eener fluit, alsof er geen bu|o |ana was.

36. Ik wil baden in kuil-water, in diep water dat geen afloop heeft.

37. Ik wil baden aan het beneden-eind der rivier, om de bĕmbuang op mij te laten aandrijven.

38. Baad niet bovenstrooms, baad niet in 't binnenland, opdat niet het vuil worde afgedreven, de onreinheid met den stroom worde meegevoerd, het vuil afdrijve naar het strand, worde aangespoeld op de kust.

39. Wanneer gij in eens anders modder plant, word dan niet boos bij 't terugvragen.

40. Dat is eene vreemde stad van menschen, eene versterkte plaats van andere lieden.

41. Indien mijne oogen zich niet bedriegen, is de bliksem op het gewenschte eiland.

42. Wanneer Lambensina voorbijgaat, kijken de toeschouwers door 't groen.

43. Zich wringen (met de prauw) door een spleet in de riffen, zoodat (de riemen) juist nog kunnen losgelaten worden.

44. Het huis op de hoogte achter Tariang is de plaats waar men naar de zeilen uitziet.

45. Welk eene plagerij van Lelen-sumangi: 's avonds juist mahuwusĕ te zijn.

46. Daar boven op Tendenang ziet men naar de gestalten van vrouwen.

47. Men gaat heen en weer voorbij, die arme kaap N a m e n g!
48. Kleine eilanden doet men aan, om pinang te gaan kauwen.
49. Die op den uitkijk zit, diens stem valt naar beneden.
50. 't Is een sturen van Ba|a|ang, men vaart maar rond tusschen de rhizophoren.
51. De oogen van den schipper zijn verblind, hij ziet de klippen niet.
52. Wat heeft zoo'n schipper te doen, de jongens bezwijken haast van 't roeien.
53. Loods „Recht-door-Zee" zeilt zonder te sturen.
54. Gezien hebbende een dreigende bui, heeft men tegen 't zeil geklopt.
55. Hij dacht dat er iets van de bui zou worden, de Loods.
56. Nu het zeil geheschen is, trekke een ieder zijn sarong naar zich toe.
57. Het geluid door touwen gemaakt, klinkt; laat, laat het spreken.
58. Het geluid door den stuurriem gemaakt, klinkt als het geluid van den schoot van 't zeil.
59. Zoo leugenachtig als de loods, die voorbij ging om het stuur te houden.
60. Een adelaar vliegt rond om den voorsteven, het lievelingsdier van Koning Anggoma.
61. Helpt ons eens; al is het slechts tot het eiland (dat gij ons brengt).
62. Wanneer wij gaan zitten onder Hulpe, dan wordt de wind naar 't Oosten gedraaid.
63. Blaze een ons medevoerende wind, een wind die medegeladen is.
64. Wij willen den wind dienen, ons tot slaven maken van den landwind.
65. Ik wil mede naar P a r ạ, laad mij maar op de punt van het kromhout der uitliggers
66. Niet te tellen zijn de medevarenden; ik behoor ook tot de varensgasten.
67. Een Ternataansche schelpring, een armband van Menadoreesch snijwerk.
68. Met een gebroken armband van een l ĕ l l ạ-schelp heeft men gezwaaid in de stad D a g h ọ.
69. Twee ringen van hoorn, zij zijn tot uwe keuze.

70. Het doet te kort aan hare arm-zwaaiïngen, dat de schelp-armband is teruggevraagd.

71. De Rhizophoor heeft vele gelijken, onthoud goed het strand.

72. De merkteekens van 't strand van Lawa zijn gestreepte Rhizophoorvruchten.

73. Elkaar vergezellenden verrassen, daar achter in het tĕngkang-rhizophorenbosch.

74. Er is een tegenwind van voren, de regen slaat in 't gezicht.

75. Wij willen tegen den wind inroeien, ons tegenkanten tegen den wind.

76. Het geluk van Kaḷendesang valt op den steel van de roeiriem.

77. Wij willen binnenvaren in de kromme haven, in een bochtige invaart.

78. Vaar in, wij willen 't laten binnenloopen, om de ankers te kunnen laten vallen.

79. Leg de schimmel der kussens in de zon, de zeevaarders komen reeds terug.

80. Wij willen beginnen in vrede te leven, ons vereenigen in goede verstandhouding.

81. Ik scherts in verlegenheid, vader en moeder zijn ver.

82. Ik zal moeder zeggen tot de Maan, de Nachtvorstin tot beschermster nemen.

83. Het is 't geluk van iemand die op 't pad is, dat hij zelfs diamanten tegen komt.

84. De berg heeft een edelsteen gegrepen, met beide handen den gelijke van het goud gevat.

85. Van ginds, het voorgebergte Monto, flikkeren negen bergen.

86. Gemeenschap hebben met Saburo, allen naar één model gemaakt zijnde.

87. Wij willen goed spelen, gezellig bijeen zijn.

4. AANTEEKENINGEN.

1. Mẹkati bet. „iemands tegenwoordigheid wenschen", en dien wensch uiten, waardoor eene aantrekkende tooverkracht op iemand kan uitgeoefend worden.

2. Over de w.w. vormen met paka, die de bet. hebben van onze bijwoorden, zie Spr. bl. 122.

5. Iro (miro, luiro) bet. „met weemoed aan iets denken, treuren over", eig. „den uitroep iro! bezigen omtrent iets. Irọe is een uitroep van verwondering of protest (Spr. bl. 280), vgl. in 't Ibanag arái, Cuevas, Arte, bl. 270.

7. Dit vers komt ook voor in N° 3, v. 16, doch de twee leden zijn daar in omgekeerde volgorde, 't geen gemakkelijk kan geschieden, daar de maat van beide geheel dezelfde is.

8. I sire tamahuari of tahatuari, zie Spr. bl. 77.

11. Sombang is „ontmoeting, 't geen men aantreft", en beteekent in dit verband „tegenspoed, hindernis" zoo ook vs. 15.

12. Lumente, zie Aant. bij N° 3, vs. 9.

13. De *n* die enclitisch aan masanggide is gehecht, heeft hier, als betrekkingswijzer, de kracht van een voegwoord, en is in de vertaling met „zoodat" weergegeven.

15. Daroi, van den stam doi (mëndoi), Siaur. voor Mang. dolohẹ̈ (dum.) „zenden", beteekent eig. „zendeling, afgezant"; doch de bedoeling is duidelijk die van het syn. Mang. darolohang, dat naar zijn grammatischen vorm zou moeten beteekenen „plaats waar of waarlangs men zendt." Zie Spr. bl. 162.

16. Barakati is 't Mal. (Ar.) bërkat. Behalve dit, heb ik bij de Spr. bl. 39 genoemde voorbeelden van een achtergevoegde *i* nog aangetroffen sahidi „getuige", Mal. (Ar.) shahid, en diamanti, Holl. „diamant". 't Eerste deel van dit vers beteekent: „daar wij ons ingescheept hebben in een wensch, met een wensch tot u komen".

17. Mangiloahẹ̈ bet. „zich verruimen, zich ontspannen", van den bekenden stam loang, loahẹ̈, zie B. T. L. V. 1893, bl. 360.

19. Baradọ is Sasah. van daḷaki; zeer waarschijnlijk is 't verkorting van baradosa, 't Mal. bërdosa.

21. Dadẹ „voor", beteekent bij iemand die op 't strand staat

„in zee”. De eigennaam Makaḷairọ beteekent „die beklag, weemoed opwekt.”

23. Zie voor het tweede gedeelte van dit vers, N° 1, vs. 16.

25. Dakị (dum.) „oversteken, naar den overwal gaan”; de frequent vorm bet. „van 't eene eiland naar 't andere oversteken”; sakị mẹ̆dẹ̆darakị „eene ziekte die van den een naar den ander oversteekt, besmettelijke ziekte” worden uitgesproken.

26. Dingạ of kadingạ is „wel eens.” Bij een verbod moet dit woord in verbinding met abe vertaald worden door „nooit.”

27. Tumbilung is de naam eener vlerk-prauw, die grooter is dan de londe. De eerste heeft drie, de laatste twee dwarshouten (tarị) aan de vlerk.

28. Lawesẹ̆, (lum.) bet. „óvergaan, óvertrekken”, lawesang of daḷawesang is eene inzinking in een overigens vlakken zeebodem bij de kust, of in eene landtong, die bij vloed eene vaargeul wordt, doch waar men bij eb de prauwen overheen moet trekken, of ook eenvoudig eene riviermonding, waar men uit- en invaart.

30. Dit vers ziet op het water dat om den boeg heen opspat en in de zon schittert.

32. Darenông voor darenokang, zie Sprk. bl. 156.

34. Bawuwukang, heeft den stam buwụ, mamuwụ „parfumeeren” in zich, en ziet op de geur dier limoensoort.

35. Buḷo ḷana, eene zeer dunne bamboe-soort, wordt veel gebruikt om er fluiten van te maken.

36 en 38 vindt men reeds in 't verhaal van Nabaḷạ, S. T. N° I. (B. T. L. V. 1893, bl. 325, r. 4, vlgg.)

37. Bĕmbuang is eene onschadelijke huidziekte, een gedeeltelijk albinisme, zich openbarende in groote witte vlekken op de huid. Degene die benedenstrooms gaat baden, om de besmetting van baders, die aan deze huidziekte lijden, op zich te laten aandrijven, wil door die witte vlekken eene blanke huid krijgen, om zijn schoonheid te verhoogen.

38. Panguḷu, van uḷu „'t binnen of bovenland”, pangindala van dala „achter (den spreker)”, met voorslag in; daki is Sasah. van denọ.

39. Ontọ is Sasah. van suang „insteken, planten, poten”. Modderpoelen worden op Sangir gebruikt om sago-palmen in te planten en worden daarom zeer op prijs gesteld.

40. Kudato is Sasah. van soa; ik houd 't voor verbastering van 't Jav. kĕḍaton.

41. Dit vers vindt men S. T. XVIIIa (B. T. L. V. 1894, bl. 14, r. 14).

42. Lambensina is een eigennaam voor een rijk persoon (lambe, mal. voornaam, groot.) Nau, zie Aant. bij N° 2, v. 43.

43. Huabĕ is de tijd van eerste en laatste kwartier. Lahuaweng is een waterstand waarbij het geen eb en geen vloed is. De beteekenis van 't vers is niet duidelijk. Tipang beteekent "maat", tạ tipang-e "mateloos", matipang "matig". Als bijwoord gebruikt, is de bet. van tipang "bijna, nauwelijks, juist nog."

44. Lelen-sumangi is de naam van een treurboom en wordt hier ook als meisjesnaam gebruikt. Lele is de stam van mĕkakulele "het hoofd schuin houden", syn. met leleng, kumakuleleng. De stam lele en zijne variaties beteekenen in de meeste talen van Indonesië "slap, slap hangen", bv. Bis. Tag. O. Jav. lailai, Jav. lĕléh "slap", vgl. ook Jav. leleng, lelah, en Day. lalah "gesmolten", Mal. lĕlah. Deze naam beteekent dus "slap van het weenen." Mahuwusĕ bet. "rijp en sappig", de vorm kinahuwusang bet. "geheel en al rijp, juist goed rijp, op zijn rijpst."

46. Buwe, Sasah. van bawine, zie Sprk. bl. 61. Tendenang is hier als een plaatsnaam gebruikt, maar beteekent den tijd 's morgens om zeven uur.

47. Tonggen Nameng is de naam van een kaap op Groot-Sangir, nabij het dorp Lapango.

48. Lĕmbeong, Sasah. van mamâng, zie Spr. bl. 58.

51. Bualo "klip, rif, rots" is misschien het Ternat. boleo "groot rif, dat zich ver in zee uitstrekt."

53. Piloto "loods" is uit het Spaansch overgenomen; de eigennaam Tatalin boba bet. "het richtsnoer der zee."

56. Kan ook gelezen worden "Wanneer het zeil" enz. De bet. is "nu (dan) kan ieder gaan slapen."

59. Asang is in poëzie gelijk kere. Zie over deze uitdrukking de Aanteekeningen op S. T. II[c] (B. T. L. V. '93, bl. 377). Deze Sasambo wordt gezongen op iemand, die zich onder een voorwendsel aan een zwaar werk onttrekt.

65. Parạ is de naam van een der Sangir-eilanden, ten Z.-W. van Groot-Sangir gelegen.

67. Bia "schelp" is uit 't Ternataansch overgenomen.

70. Kan ook zijn: "Het terugvragen van den schelparmband heeft hare armzwaaiingen doen verminderen." 't Is eene bespotting van een meisje.

71. Pakatialái, van tiala (tatiala "merkteeken"), wil zeggen: "goed met merken voorzien, ter dege de eigenaardigheden opmerken en daardoor onthouden, goed zich inprenten."

73. Maḷahundingang is een geredupliceerde (meervouds) vorm van dingang "met", samengesteld met den meervoudsvorm der w. w. die met 't invoegsel um worden gevormd. Zie Spr. bl. 146. De bet. is "menschen die met elkander gaan."

75. Mẹtatumpilẹ is een reflexieve vorm van den stam tumpilẹ, en bet. "zich klampen aan", zooals bv. een klein schip zich tegen een groot aanklampt; hier is het echter gebruikt voor "tegen iets in gaan."

76. Kaḷendesang is een naam die gegeven wordt aan vlijtige en bekwame jongens. De bet. van dit vers is: het geluk valt K. in den schoot.

80. Mẹbadame is van badame, het Mal. bĕrdamai.

81. Labạ is Tabukansch voor Mang. tungkọ "idioot". lumabạ bet. als een "onwijze doen."

82. De bet. is: Ik zal zegen aan de Maan trachten te ontleenen. Ambiạ is Sasah. van inang, vgl. biang; dauḷu is Sasah. van buḷang.

84. Nẹdua-timbang beteekent waarschijnlijk, daar het Sasah. van dakụ is, "met beide handen gevat." Mapẹtimbang is: tegen elkaar doen opwegen; mẹtatimbang: met zijn tweeën iets dragen.

86. Saburo is, naar den samenhang te oordeelen, de naam van een voorvader. Bawoworang "patroon, waarnaar iets gemaakt wordt", is van den stam boworẹ.

87. Mẹdamehang (van 't Mal. damai) bet. "gezellig bijeen zijn; matuḷĕnnạ is van den stam lẹnnạ "helder."

5

1. Kaen baḷirane, dẹdaḷẹ mẹnoneng.
2. Tamai su kampong, mamĕntaḷen sili.
3. Mẹkomoḷẹ intang, mẹtampung buḷaeng.
4. Mẹsensong sẹsane, tạ u pinamalung.

5. Gunden sëmbiringang, tinindų montone.
6. Tingkaheng palung mękilą, lintukangken nonan Sina.
7. Lokaben kalu wuļaeng, aļą baļiran Sangiang.
8. Kobitang mędundę, kere nalang oļi.
9. Utą i Wawų tuari, nilehe su kalu ļenga.
10. Lendąen darëndung, sangkin langį-langį.
11. Toneng su mahuanene, makįsoson bębę ure.
12. Gimarę gimënsa, dalą baļe-ļawǫ.
13. Pinënggaņti palung, panamba ghëguwą.
14. Su horon saļai, kaļimonan gunde.
15. Mętoneng su kampong, makįbowon pantung.
16. Maiang su tumben ahą, mẹgëngguru haghin pile.
17. Sahįen goļopung, pinangunsą mëndų.
18. Bokin Dauļu nënalang, pintun buļang ginumënsa.
19. Sinsing paramata, humena ļembone.
20. Taļimędo mananintą, nanihing hamų u ļia.
21. Sëllon daraghumang, mëndų kere nintą.
22 I Wawų maiang, pią sasarane.
23. Mëndų su poļaeng, ļenso masikome.
24. Tinina mędadung, ido kere lumų.
25. Timuwo pinękentengang, liu-ļondǫen sëhiwu.
26. Lagun kantarįen Ambong, nawawa si nona nae
27. Utąen Bawų mąpëndų, naontǫ sarang ļaed-e.
28. Biwain kanuku, ponton taļimędo.
29. Taļimędon Bawų, nahępus'u sinsing.
30. Dųļirang buļaeng, baļen sinangiang.
31. Lagu masikome, sahune mąpëndų.
32. Mëhiking aną su lele, tiwą-e 'rędaluasę̈.
33. Montian galasę̈, kere įno akę.
34. Kolong su raran puikang, aną i Wadǫ masangį.
35. Kakędį! aį sęsangį! ninang-u węga mębowo.
36. Ta sumangį 'ndǫ kędukang, pëlëlëng u wawowone.
37. Pirua ghaghurang, mętonengken apa?
38 Pirua i Rumereku, nasaran tonggen Bunakeng.
39. Tonggen Bëbą bingkung-kona, nakasara tatengkelang.
40. Këunang pëllǫ su timbangeng, bitų mawëhą tambaga.
41. Bawëllo nangasan sondang, umbaseng kaļaļimbene.
42. Suapan buļud'u węke, ią mëlantangko ringang.
43. Bǫu rala winaļaeng, kate taraį kadiǫ.
44. Tanaę sëmpų lelaneng, manįen ta mędaringǫ.

35. Houd u altijd stil, huil toch nooit, uwe moeder kan geen slaapdeuntjes zingen.

36. Als het kind niet huilt, dan knijpt zij het liever, om hare liederen te kunnen zingen.

37. Wat zullen de arme ouders zich wenschen?

38. Mijn arme Dumere is afgescheiden door de landtong Bunakeng.

39. Houw de landtong van Bḝbạ af, die den klank der prauwtrommel onderschept.

40. Neem het eens in overweging, dat koper niet zoo zwaar zou zijn als cuprum.

41. 's Avonds scherpte hij zijne kris, de jongeling die zich op den leeftijd bevond, waarop jongelingen de meeste inbeelding hebben.

42. Waar is de berg van 't verhaal, ik ga er dan mee in den tuin wonen.

43. Van het landgoed af is het nog maar een weinig verder op.

44. Daar onze takken elkaar toch voortzetten, is 't niet noodig elkaar geschenken te zenden.

45. 't Is niet als daar beneden in Taḷantung, wanneer men 's avonds de haarzalf opneemt.

46. Daar in Kaḷongang zal er stilte komen, de reiger zet zich op zijn gemak neder.

47. Een kind dat slechts gedeeltelijk afkomstig is van Manganitu, gaat heen en weer.

48. Een kind dat gedeeltelijk uit Manganitu stamt, is gesteld tot een zwerveling op den landweg.

49. Het kind dat voortdurend door zijne moeder wordt geprezen, legt de baḷira niet uit de hand.

50. Die arme Darang-Konda daar is bedekt met nevel.

51. Het kind van Darang-Konda daar op het eiland is groot geworden.

52. Laat een hoen, dat men gespaard heeft tot lokaas, zijn tot een laḷaumbaẹ.

53. Een staartlooze kip die zeilt, een kip met een garnalenstaart die drijft.

54. Maloringang, die zich zelven niet vergooien wil, zijne zeereis is tot waar de pondang groeit.

55. De arme Arubeka gaat (het huis) voorbij zonder geur uit te wasemen.

56. Zelfs een bak vol pindang-bloesem kan een oud mensch niet meer geurig maken.

57. Kip-pondang bij zich steken, om verjongd terug te keeren.

58 Ik blijf nog onder de hoogte van steengras, ik ben zoo laag als 't bombokang-kruid.

59. Hare sarong met figuren van vogels schijnt 's avonds wel als de kippen te willen opvliegen.

60. Zij heeft 't ongeluk gehad de tokoḽang-touwen te breken; jammer is het om de muziek van den avond.

61. Solerang heeft iets liefelijks, daar in het dorp Tamako.

62. Bij den boom Lelen-sumangi̧ gaat hij aan om zijn duifje in slaap te zingen.

63. Zijn hart is in twijfel, nu hij gekomen is op een tweesprong.

64. Ik ben niet voorbij gekomen om in de war te brengen, 't is een weg dien ik van ouds ga.

65. Zijn stam is te Taboekan, Tariang is een uitlooper.

66. De prauw verlangt naar Siau, is begeerig te Karangetang te komen.

67. Taghuḽandang daarginds is verzonken, 's avonds beklagen zij elkaar.

---

5. AANTEEKENINGEN.

---

1. Kae is de slag die met een weefpen, een roeiriem of iets dergelijks gegeven wordt. Voor de verklaring van de namen der weefgereedschappen, zie B. T. L. V. 1894, bl. 29, in de Aant. bij N°. XVIII b.

2. Bĕntaḽḝ is een muur om af te scheiden, een dichte schutting, een heining van planken, en derg.

3. Na mḝkomoḽḝ is de scheid-partikel u weggelaten. Zie verder de Aant. bij N°. 1, vs. 9.

4. Mensong (stam ensong) bet. „langzaam en statig loopen", zooals personen van rang onder Sangireezen steeds doen. Ensong

is ook een vrouwennaam. Het behoort bij de Spr. bl. 198 opgegeven w. w. te worden gevoegd.

5. Sĕmbiringang, komt van den stam bihing (de r is Noordel. dialekt), waarvan de w.w. vorm mamihing bet. „jonge meisjes tot priesteres (ampuang) opleiden." Het woord bet. dus oorspr. „een troep jonge meisjes, die tegelijkertijd opgeleid worden" en bij uitbreiding „een troep, een gezelschap". De bet. van mamihing is eig. „doen ronddraaien", iets wat tot de shamanistische praktijken behoort, om de priesteressen in kataleptischen toestand te brengen. Vgl. Sang. bihisẹ̆, bihu, biling, en de vormen genoemd in de Aant. op N°. XXVII (B. T. L. V. '94, bl. 90). Tundu bet. „wijze, gewoonte, orde van iets", thans ook „zeden en gewoonten"; tinundu is „geordend, in rij en gelid gesteld." De laatste u is half gesloten, omdat su is weggelaten. Wat montone beteekent weet ik niet.

8. Deze regel vormt het refrein van de 3e Sasambo door Dr. Riedel uitgegeven, T. I. T. L. V. van 't Bat. Gen. Dl. XVII.

10. De glans der gordijnen wordt verkregen door koffo te wrijven met eene bahutụ-schelp. Sangki (man.) is de naam van dit wrijven; de stam als subst. gebruikt, beteekent dus „mate van wrijving"; hier heb ik 't met „bewerking" vertaald.

11. Bẹ̆bẹ is een staafje van bala-hout, dat de weefsters gebruiken om de draden op te nemen voor het inslaan van een draad. Behalve de bẹ̆bẹ's voor het patroon, die grooter in aantal zijn naarmate dit meer samengesteld is, zijn er altijd vast twee, die de ingeslagen draden van elkander afhouden.

12. Garẹ en gĕnsa bet. beide „rumoer, lawaai, gedruisch". Dalạ staat voor dala su.

13. Een groote hoed mag, evenals het zonnescherm, alleen door adellijken gedragen worden.

14. Kan ook zijn: Zij staat aan de spits van den dans, is de voorste, de eerste der danseressen.

15. Su kampong beteekent „in de negeri". Welke vertaling de juiste is, blijkt niet uit den samenhang.

16. Mĕngguru wil zeggen „afkijken, leeren", van 't Mal. guru. Het vers doelt op eene vrouw, die 's avonds aan de kust in zee zit te kijken, alsof zij patronen wil afkijken van de omtrekken der eilanden, die men in de verte ziet liggen, of van de figuren die de wolken vormen. De Sangireesche vrouwen maken naar alle mogelijke teekeningen die zij zien, patronen voor hunne koffoweefsels,

die inderdaad kunstig en schoon zijn. Zij vertellen, dat de eerste patronen verkregen zijn door bladeren, die van den boom in de maan op aarde vielen.

17. Sahį (manahį) bet. "afscheppen", en de stam bet. "het van boven afgeschepte", dus het fijnste, de bloem van 't meel.

Mĕndụ is de naam van fijn, zacht koffoweefsel, hoewel het eigenlijk een futurum is van den stam ĕndụ, hetgeen zeggen wil: "op een hoop neervallen" gelijk zacht goed beter doet dan stof die grof of stijf is. De beeldspraak dient alleen om te zeggen, dat aan een edel persoon een niet minder edel of ook adellijk persoon als echtgenoot is toegevoegd.

20. Gember-wortels zijn van een rozeroode of lichte karmijnkleur.

21. De vier soorten van koffodraden die in de natuur voorkomen, heeten, gaande van de grofste tot de fijnste soort: sĕllahę̆, batangeng, daraghumang, nintạ. Een weefsel, geweven van spouwsels van daraghumang-draden, wil het vers zeggen, zal even zacht zijn, als een weefsel van nintạ-draden; dat beteekent: al is iemand, die een vrouw van hoogen adel trouwen wil, niet door geboorte zoo edel als zij, wanneer hij zich door goede hoedanigheden of fijne manieren van zijns gelijken onderscheidt, dan is hij daardoor haars gelijke geworden.

22. Eigenlijk behoort aan dit vers vooraf te gaan: I Wawụ dimangeng, nĕnsạ kere rĕllụ "Toen Mevrouw boven kwam, viel zij als donder neer." Deze twee verzen maken toespeling op een hoogmoedige vrouw, die zich te deftig vond, om zonder afscheiding tusschen zich en anderen te gaan zitten.

23. Vgl. N° 1, vs. 3.

24. Mẹdadung of maitung mẹdadung bet. "pikzwart." Het vers is een vleierij jegens een meisje. De bet. is: wat zij doet, dat doet zij bijzonder goed.

28. Biwai is de naam eener lens-vormige vrucht, waarbij de schulp der nagel, die met haar in vorm overeenstemt, wordt vergeleken. Ponto is snijwerk, dat immers gedeeltelijk ook uit schulpen kan bestaan.

30. Duḷirang heeten de houten, waarop de daksparren gebonden worden.

31. Sahune staat hier parallel met lagu en daarnaar is ook vertaald. Zie verder de aanteekening bij N° 2, vs 38.

32. Tiwạ is "goed gerucht, goede nagedachtenis, van dooden zoowel als van levenden." Vgl. O. Jav. en Day. tiwah "dooden-

feest." Lele, ilele bet. "rondgedragen worden". Lelenmaḷa "de in plassen rondkruipende" is het Sasah. van buala, krokodil. Su lele zie N° 49, bij su raralo en su kakĕndagheng.

33. Montia is een bezoar-steen, die bij de Sangireezen in dezelfde achting staat als bij de andere Indonesische volken en waarvan zij vertellen, dat hij in alle mogelijke dingen gevonden wordt. Vgl. Wilken, het Animisme, bl. 133. Waarschijnlijk is 't het Mal. (Skr.) mutiara "parel."

34. Badọ is de naam van een volksstam, die op de O. kust van Borneo en de W. kust van Celebes woont en die te Menado een afzonderlijke wijk bewoont. Natuurlijk zijn slechts deze laatsten onder dien naam bij de Sangireezen bekend.

36. Pĕlĕlêng is Siauwsch, voor Mang. pangĕlêng.

38. Dumere is een Sasĕnggahị-benaming, die het omgekeerde aanduidt van 't geen men er mee meent, zooals het S. T. N° I, Aant. (B. T. L. V. 1893, bl. 338) gegeven voorbeeld. De bet. is nl. "die boos op elkaar worden." Kaap Bunakeng ligt op de W. kust van Groot-Sangir.

40. Dit vers zingt men of voegt men elkaar toe, wanneer bij een huwelijkskwestie een ouderpaar hunne dochter van hooger adel verklaart dan den jongman die aanzoek om haar doet. De andere partij zegt er dan mee, dat zij geheel gelijk van stand zijn.

41. Kaḷaḷimbene is eene uitdrukking die beteekent: "toen hij het drukst het mĕlimbe (het zwaaien met de armen bij 't loopen, dat de Sangireesche pronkers zoo fraai vinden) beoefende"; zoo beteekent darịọ e seng kasasaḷinge rumaḷeng "het kind is juist op zijn drukst aan 't loopen"; andere voorbeelden, zie Sprk. bl. 81, Noot 1.

42. Buḷud'u wẹ̆ke, d. w. z. de berg waarvan men vertelt.

44. Sĕmpụ is "voortzetting." De beteekenis is: wij zijn als boomen die zoo dicht bijeen staan, dat de takken elkaar voortzetten, in elkaars verlengde liggen.

45. De haarzalf opnemen, wil zeggen: gaan baden. Dit vers uit weemoed bij 't herdenken van een plaats, waar men een aangenaam en gezellig leven heeft geleid.

46. De reiger wordt hier als weer-voorspeller beschouwd. Mẹ̆tendeng-kondọ, zie Spr. bl. 72.

47. Anạ bẹ̆kan Manganitu beteekent: een kind dat slechts door één zijner ouders uit M. stamt. Zulk een kind wordt dus dan naar de familie zijns vaders, dan naar die zijner moeder meegenomen.

49. Su raralon nĕng-e „in den lof zijner moeder,” d. w. z. „voortdurend geprezen door zijne moeder.” Hapi̧ su kakĕndagheng wil zeggen „een vriend, dien men in liefde behoudt, dien men blijft liefhebben”, ook wel eenvoudig „dien men lief heeft.” Eene dochter die voortdurend door de moeder als ijverig geprezen wordt, wordt zoo ijverig, dat men zeggen kan, dat zij de weefpen niet uit de hand legt.”

52. Laḻaumbaẹ beteekent waarschijnlijk „iets dat als lokaas dienen moet” van den stam baẹ, mẹbaẹ „hengelen.” Dat moet het ook beteekenen als parallel van 't vorige halfvers.

53. Dit is een spotvers op iemand die meedoen wil, hoewel hij niet kan, evenals een geheel of bijna staartlooze kip haren staart in den wind zou willen opzetten, zooals men andere kippen wel eens ziet doen.

54. Maloringang is een eigennaam, die beteekent „mee willen gaan.” De pondang is eene plant die op Sangir alleen gekweekt voorkomt en dus op de erven der woningen staat. Het vers is dus een spotdicht op iemand die zegt wel mee te willen gaan, maar die toch 't erf niet afkomt.

55. Beklaagt of bespot iemand, die door ouderdom niet meer in den smaak kan vallen.

56. De pindang is een soort van pandanus, die aan 't strand groeit.

57. Mẹtĕndariọ „zich jong maken” is samengesteld met mẹtĕ*, dat bij mẹti* en mẹtu*, Sprk. bl. 126, behoort genoemd te worden.

58. Dukụ batu is gras dat op schralen bodem groeit; bombokang is een gras dat zeer laag blijft.

62. Lelen-sumangi̧, zie N° 4, vs. 44.

63. Mẹ̆kẹsạ-dua stelt den toestand voor van iemand die niet weet of hij N° 1 of N° 2 zal nemen of doen, en is dus eene zeer juiste uitdrukking voor „twijfelen.”

65. Dimpuḻaeng is Sasah. voor Tawukang.

66. Kaḻinso is Siauwsch. Karangetang, zie Sprk. bl. 56.

6.

1. I Uren Makunenengang, ta 'kawembamg su malalang.
2. Mẹdareạ tarị apa, ene tarị kakengkenang.
3. Kasaghedang mangilĕllang, dụdeạ karangan Doudung.
4. Pĕloḷon pung u Mahai, mẹdeạ masaḷensehang.
5. Baḷine manga umbaseng, pato lawọ ta timondo.
6. Tawe kere raleng tona, ikasanggohẹ̆ bawĕllo.
7. Pakatátanạ kerene, kumbahang mamaḷu loḷong.
8. Mageng bẹga mĕlaḷora, pakiwaḷo si Lumona.
9. Bala i kau mẹkoạ, bọu marangẹ masanạ.
10. Kakẹdịe pauḷikang, mạeng natala su naung.
11. Simegẹen segẹ-aḷi, kiraḷing bodang si sie.
12. Mạeng tamákataha undángeng, pẹsuḷe pĕliri kĕnnang
13. Kakẹdiken gẹgauang, aị imang taḷimboghọ.
14. Nẹdĕndilen ta nĕlantang, tinuḷan bowong u sasị.
15. Kontin tau makịbaḷo, kalu Paḷatan-pontiĕng.
16. Kĕnnang bẹka su kalaeng, mĕnsang piạ bera saḷa.
17. Karakin daḷung u naung, bawa mẹsẹsaḷikarạ.
18. Daḷurune sen dimẹkạ liwuhangken dukụ apa.
19. Awị balimbing u sina, ipamutị dàḷurune.
20. Maning iạ ilẹleru, dorong: tiwạ su mapia!
21. Buḷang sĕngkasendạ ini, pĕlaḷiwuhang kanarang.
22. Kanaráng buhu winala, bẹdan takụ nẹnaungang.
23. Nasusan ĕllo simẹdạ: ahus-e iwuḷang bue.
24. Mẹgoghọ́ su wowon tĕndạ, tanakáḷagún pirua.
25. Aị sangị pamundaḷeng, hẹdo 'naẹ kawaḷikang.
26. Aị gaghang su wanua, pakatarimạ mamoba.
27. Maning mahiạ u nusa, dorong: aị kiwuḷéi.
28. Sarạ apa tamahenẹ; sĕngapan ẹdang u tuwo.
29. Su waḷan kalaeng lawọ, tamasasusan sahune.
30. Bowon tarị tinarikang, sahĕmmang sinahĕmangeng.
31. Baḷen lantang sinondoḷang, mẹdeạ su kaḷambane.
32. Maning mẹsuḷe mẹtĕndariọ, nạun nĕnnoh' u maghurang.
33. Maning mẹsaụ boworang, tamasuḷe kere horọ.
34. Kere iạ tamaḷaụ, banuán pananahikang.
35. Pẹsasimbang pẹdaraẹ! buḷaéng i kitẹ pira.
36. Iạ sen tẹbe matakụ, napaḷiun pẹberaneng.
37. Gụgaghiopọ su raḷeng, matakụ u kasenggehang.
38. Tandan kahoromatine, lingung kinsuḷẹ̆ sĕlumang.

---

6. VERTALING

1. De kleine Ure kan niet ver verbannen worden.

2. Wat voor (ander) tari zou men (nog) zoeken, dat is (reeds) tari waarmee men blijde mag zijn.

3. Het meest afgesloofd door uit visschen te gaan, door te gaan zoeken naar den mondvoorraad van Dondung.

4. Richt den voorsteven naar 't Z. W., om te zoeken naar 't rammelende.

5. 't Zijn geen jongelingen (die aan 't roeien zijn), dat de vele vaartuigen niet vooruit komen.

6. 't Is niet als wanneer men op een weg over land is, dat men het 's avonds in der haast kan doen.

7. Laat het zoo blijven, verander de richting van den voorsteven niet.

8. Indien gij niet weet te geven en te nemen, vraag het dan aan Lumona.

9. 't Zij aan u overgelaten, hoe gij 't doen wilt: na hoog, laag.

10. Zwijg stil, als 't u medegedeeld wordt, indien 't niet meer in 't hart aanwezig is.

11. Hij (gij) snoeft met een ongegronde pocherij, denkende dat het hem (u) nog toebehoort.

12. Indien gij geen oerwoud kunt ontginnen, keer dan terug, en snijd kĕnnang-stengels af.

13. 't Is niet waar, gij wordt belogen; sla geen geloof aan influisteringen.

14. Zij ontkent het, in den tuin gewoond te hebben, maar is verraden geworden door de zeewaterbamboes.

15. Welk een leugen van den vrager naar den paḷatapontíeng-boom.

16. Splijt de bamboe eens open, of er een verkeerd woord in is.

17. De voornemens van 't hart woelen daar binnen.

18. Zijn (haar) reuk is reeds aangekleefd, waarmede zal men die verdrijven?

19. Haal vruchten van den Chineeschen blimbing af, om de reuk uit te trekken.

20. Al word ik ook verworpen, mijne bede is: gedenk mijner met welwillende woorden.

21. De tijd dat de maan ditmaal schijnt zal worden gebruikt om een kennis uit het hart te bannen.

22. De kennis die pas verlaten is leeft nog in mijn hart.

23. Wat zou men wel bedroefd zijn daar over, dat de zon ondergegaan is; zij heeft toch de maan tot opvolgster.

24. 't Zit op de haag te zuchten, het woord van beklag niet op een wijs kunnende zingen.

25. Ween niet wanneer men van u vertrekt; men keert tot u terug.

26. Verlang niet naar 't land; vaar met een rustig hart.

27. Al zullen wij (voortaan) afzonderlijke eilanden bewonen, mijn bede is: vergeet mij niet.

28. Welk rouwteeken zou niet vergaan; het blijft maar zoo lang in stand als de duurzaamheid der tuwo groot is.

29. In een dal van veel kalaeng-bamboe is men niet verlegen om een sahune.

30. Op de dwarsliggers zijn nog meer dwarsliggers gelegd, de uitliggers zijn zelf nog van uitliggers voorzien.

31. Het tuinhuis heeft men verlengd, om het zoo groot mogelijk te maken.

32. Al komt ge terug om u te verjongen, gij hadt reeds het voorkomen van een oud mensch.

33. Al bracht gij het patroon er weer in, het zou toch niet meer worden gelijk het eerst was.

34. Menschen gelijk ik mogen er niet bij komen, in 't land der afscheiding.

35. Antwoordt elkander, neemt het van elkander over; 't is ons gemeenschappelijk goud.

36. Ik ben reeds schroomvallig, nog veel meer (ben ik dat dus) wanneer men mij bestraft.

37. Hij krimpt ineen op den weg, vreezende aangeraakt te worden.

38. 't Bewijs voor zijne eerbiedigheid is, dat hij zelfs wel onder een kinsuḷẹ-plant zou willen kruipen.

---

6. AANTEEKENINGEN.

1. Ure, dikwijls in verbinding met een' anderen naam, is een geliefkoosde meisjesnaam. — Keneng, (mang.) afhakken, wordt

in dagelijksche taal nog slechts in de beteekenis van „afkorten", een naam nl., gebruikt. — Malalang staat voor marau in gewone taal.

2. Dit vers is zinnebeeldig. — Kengkeng, (kum.) is „op één been huppelen"; tarị kakengkenang is dus tarị waarover men van vreugde rondspringt.

3. Masaghedḝ is vermoeid worden door arbeid. Tau masaghedḝ zegt men van iemand die veel werkt. — Mangilĕllang is Sasah. voor mangĕlaudḝ. — Dondung was een groot visscher; karanga „krop" noemt men eten, dat iemand voor zich bewaart; karangan Dondung worden de visschen in 't Sasah. genoemd.

4. Loꞁòng is Sasah. voor mona. Dit vers zegt met andere woorden: Ga naar Menado — dat in het Z. W. ligt — om geld te verwerven.

5. Ikasanggohḝ wil zeggen „gedaan worden in zulk een korten tijd, alsof men eventjes tegen iets aanstoot in 't voorbijloopen". Sakị mạnanggohḝ is een ziekte waaraan men plotseling sterft.

7. Mamaꞁu staat voor mamaꞁui, „veranderen", van báꞁui.

8. Mĕlaꞁora is in de eerste plaats „een hengelsnoer vieren en inhalen"; dan wordt het ook gebezigd voor geven en nemen bij den omgang met menschen, voor strengheid met toegevendheid doen afwisselen bij de opvoeding van kinderen.

10. Over kẹdị, kakẹdị enz. zie Sprk. blz. 260.

14. Mĕlantang is wonen in den tuin, in de lantang. — Wat een bowong is weet men reeds uit de bio's, verhaal N° IIb (B. T. L. V. 1893, bl. 355, r. 16 v. o.). In plaats van zout, dat zij niet hebben, doen de Sangireesche vrouwen zeewater in de groente. Wonen zij aan de kust, dan kunnen zij telkens bij mindere hoeveelheden halen, maar wonen zij in den tuin, op de bergen, dan zijn ze genoodzaakt, meer bamboes tegelijk te vullen en te dragen, indien zij zich een gang willen besparen. Zóó kan het dragen van meer dan één bamboe het verraden, dat de draagster in den tuin woont.

16. Zijn de woorden van iemand, die niet vertrouwd wordt.

18. Zegt met andere woorden: De genegenheid voor die persoon heeft reeds wortel gevat in mijn hart; waarmede zal ik die genegenheid uitroeien? Met dukụ wordt natuurlijk een welriekend kruid bedoeld. De eene reuk toch kan maken, dat men eene andere, minder sterke, niet meer of weinig waarneemt.

19. Ipamutị is eigenlijk „om er mee te bleeken" van den stam

p u t į, die in een ander gebruik niet voorkomt. Voor 't bleeken van wasch wordt op Sangir, behalve eenige soorten uiterst zure limoenen, ook een zuur soort b l i m b i n g gebruikt.

20. I l e r u is in poëzie gelijk aan i r ĕ m m ę̆ in dagelijksche taal. — 't Woord t i w ą is reeds behandeld bij Sasambo N°. 5 vs 32.

21. B u ļ a n g s ĕ n g k a s e n d ą i n i is het best weertegeven door "de maan die ditmaal schijnt". M ĕ l i w u h ę̆ (een reuk zoowel als de gedachte aan een persoon of aan iets) is het best te vertalen door "verdrijven".

24. M ĕ l a g u is een deuntje, (een pantun-wijsje bijv.) "zingen"; t a m a k a ļ a g u is "den behoorlijken draai van een wijsje niet kunnen maken".

26. G a g h a n g, g u m. is "verlangen krijgen naar zijn land of thuis"; Siauwsch k u m a ļ i n s o. — P a k a t a r i m ą is eigenlijk "berustend" van 't Mal. t a r i m a, m ĕ n a r i m a "ontvangen.

27. M a h i ą van denzelfden stam als m a m a h i ą "verdeelen" is eigenl. "ieder een deel hebben van", maar wordt gebruikt voor "ieder een of meer van iets hebben", en ook "beiden of allen voorzien zijn van". De beteekenis die het hier heeft is in de vertaling gegeven.

28. M a ę̆ d a n g is "duurzaam", ę̆ d a n g is duurzaamheid; — t u w o heet het jonge blad van den kokos. Zie voor s a r ą verder S. T. N°. I (B. T. L. V. 1893, bl. 344, r. 1 v. o.).

30. Dit vers bespot iemand die overdrijft, of onnoodige dingen doet uit zucht om te pronken.

31. Evenals het vorige, bespot dit vers een pronker. Om geroemd te worden als de bezitter van een groot huis, heeft iemand aan een tuinhuis een stuk aangezet, hetgeen de bouwwijze van een Sangireesch huis eigenlijk niet toelaat.

33. Voor b o w o r a n g, m a m o w o r ę̆, b a w o w o r a n g zie Sasambo N°. 4 vs 87. — H o r ọ is 't Siauwsche woord voor k a ļ o m o n a.

34. T a m a ļ a ụ, eigenl. "kan niet gemengd worden onder", wil hier zeggen "mag niet raken onder of tusschen". — Voor s a h į waarvan p a n a n a h i k a n g zie Sasambo 5 vs 17.

35. Met b u ļ a e n g wordt een meisje bedoeld, dat in een of andere betrekking staat tot de personen, die aangeduid worden door "i k i t ę p i r a", een onbepaald getal.

36. G u m a g h i o p ọ is de uitdrukking voor "zich klein maken uit vrees", hoogstwaarschijnl. oorspr.: gedurig "o p ọ !" zeggen. — K a s e n g g e h a n g is "aangeraakt worden", doch niet opzettelijk.

37. Over h o r o m a t i, uit het Mal., zie Sprkk. blz. 39.

KAKAḺANTO̦ D. KAKUMBAEDĘ.

1. Kakaḻanto̦ kamageng pia̦ manga matatimadę̆ nate:

Dio̦ mákatę̆do̦ ĕllo, maka̦nawo ruḻaéhę̆.
Kasiáng bata samuri, niobá̦ bĕllas-e wue!
Mę̆bilíng koaneng pĕmpang, kaihí tatĕnggi naeng.
Ta̦ u pangúmbaḻerang bukide, 'pę̆bilingang kadehotang, kinaposokang i Umbo.

2. Kakumbaedę̆ daralo su Mawu Ratu i Manuel Mokodompisę̆, datun Manganitu:

Mawu i Mokodompisę̆ timeleng longong su Manganitu: ta̦ u nakaaḻung sarang mĕtu̦ u napohong, ta̦ u nakauntung bo̦u tĕta̦-e sarang kasuêng-e.

3. Kakaḻanto̦ u Mawu i Smael:

Sangiáng i Donan-kila̦, Uren-páramata-intang!
pę̆baḻó Mawú i Smael, uḻi sí Mĕhengkenglangi̦:
Maning má̦iang su dame, ma̦intóḻang su kawasa,
maiáng su damen Buoḻę̆, su kawasan Kaodipang:
pĕnę̆naung, pĕnę̆naung, — tahĕndung, pę̆tę̆tahĕndung,
pĕnę̆naungko nusane, tahĕndúngko wuntuáng-e,
éndaung nusa sawilangke, buntuáng-e karawinangke,
nusa sáwilang u moḻe, karawinang u wahani,
wę̆gan kasili mamundaḻę̆.

4. Kakumbaedę̆ pia̦ kasilin Siáu nataweng su tau Mangindano, tangu niaḻa̦ u Mawu i Katiandagho̦, datun Manganitu:

Siáu, rasi̦ Siáu, — Karangetang, dasi̦, Karangetang,
dasi̦ Siáu kimondo̦, Karangetang nę̆kĕngkung-mohong,
batu̦ nasusan mawune, ru̦darimpa̦ u nilawo̦,
batu̦ nawawa̦ pangalo, nisaghĕnnun bo̦u Mangindano,
i Ratu-wawine, batu̦ dimala̦ i Kante,
limairon i Kurai, Kurai areng-e i Luḻi,

nipaten Saļawo.
Areng u Mawu e i Tukunang d. i Lahawuateng, natanạ su Mangindano, dimĕnta su Manganitu, nẹ̆dorong tuļung su Mawu i Katiandaghọ. Natanaẹ natanaẹ, tanáẹ soļong Mangindano, buntuang u mababarani, nangaļạ si Tukunang d. si Lahawuateng.

5. Kaļantọ:

I Umbo 'ndaį kasaka, Oļoriwun kairengkang, 'ndaį́ kasakạ buļude, kạirengkang tadetene! otongkó panginting salạ, pĕndikala tapo-tapo; kai salạ i ratune, tapo-tapon maļambene, dasį ipangaļung bukide, ipẹ̆binein kaderotang.
Kumuí ĕllang-e mĕhinu, dadolorang-e i mamamohang: Manụ́ku i Kaemba, mangkokotang i Komamarẹ, pakipotọ pakipotọ, — pentérẹ̆, pakipentérẹ̆, anu kinạ u mẹ̆soļang, maļanighang mẹ̆bawirua; kĕnnángko lekesẹ̆ dokone, buhgkaésẹ̆ saļikarạ-e, mĕnsang piạ bera saļa, singgatá makạtaļengko.

6. Kakumbaedẹ̆:

Ĕnsaẹ́ i Kalĕmba-kapaļẹ̆, mangkokotang i Komamare, ĕnsaẹ́ manukang mạngĕlle, mạnuraļin kawẹ̆kaseng-e, ĕnsaẹ́ mạngaļung dátune, timĕllạ soļong tánaẹ, bawạ nunụ k . . . . .

7. Kakaļantọ:

Mĕlanging pato su moade, mamaļanting su manuwo, pato pasạ-e pahĕpạ, bawuáng-e hamụ-tĕngkang, ampáin kalun buļúde, marantilen tadetene, kalu pisine mẹ̆lihang, lokabén nẹ̆búļaļako.

VERTALING.

---

1. Een lijkzang die gezongen wordt wanneer een der ouders gestorven is.

Het doet nog al tranen druppelen (id. in Sasahara). Helaas, een later kind! (of latere kinderen) id. in Sasahara. Naar rechts zich wendende is er een afgrond, naar links, daar is een ijzing-

wekkende. Er is er geen (meer) op wien het eiland zich kan verlaten, (id. in Sasah.), nu Umbo afgebroken is.

2. Klaagzang over Z. M. Manuel Mokodompis, Vorst van Manganitoe.

Heer Mokodompisĕ, van wien door Manganitoe het gerucht liep, dat hij dom was, — niemand heeft hem kunnen onderwerpen totdat hij overleed, geen een heeft hem overwonnen, van 't begin tot het einde.

3. De Kakaḷantọ van Heer Ismaël:

Prinses Donna-van-den-bliksem, Goud-edelsteen-diamant! meld het Heer Ismaël, zeg het aan Mĕhengkenglangị: al zit hij ook in vrede, al is hij neergezeten in macht, in den vrede van Bwool, in de macht over Kaodipang, hij neme het ter harte, hij neme het ter harte, hij herinnere het zich, hij herinnere het zich, hij denke aan zijn eiland, herinnere zich zijn eiland, het eiland hier wordt door woestheid overmeesterd, (id. in 't Sasah.), het wordt overmeesterd door woestheid van dapperen, (id. in 't Sasah.), niet wetende dat de Prins gaat uitzeilen.

4. Kakumbaedĕ bevattende het verhaal van een Siauwschen prins die krijgsgevangen was gemaakt door Mangindanöers, en toen gehaald is door Heer Katiandaghọ, radja van Manganitoe.

Siauw, daar in 't Z.O., Siauw, — Karangetang aldaar, Karangetang, Siauw is ineengekrompen, Karangetang heeft den mond in de vuist genomen, omdat het bedroefd is over zijne heeren, en hartzeer heeft over de grootgemaakten, omdat zij in den stijd zijn meegevoerd, meegenomen zijn door die van Mangindano, de vrouwelijke koning, omdat het treurt over Kante, omdat het Kurai beklaagt, Kurai genaamd Luḷi, gedood door Saḷawo. De namen der heeren waren Tukunang en Lahawuateng, die bleven te Mangindano, kwamen te Manganitoe om hulp te vragen aan Heer Katiandaghọ. Hij ging, hij ging, ging naar Mangindano, het eiland der dapperen, en haalde Tukunang en Lahawuateng.

5. Een Kakaḷantọ:

Umbo moge opklimmen, de Prinses moge bovenkomen, zij moge den berg beklimmen hierheen, (id. in 't Sasah.), zij moge aankomen om bloemen voor 't haar te plukken, (id. in Sasah.), 't zijn bloemen voor 't haar van haren radja, (id. in Sasah.), om 't eiland daar ginds te onderwerpen, (id. in S.). Hij zal zijn dienaar den

mĕhinu roepen, (id. in S.): Mijn vogel Kaemba, (id. in Sasah.), doe hem slachten, doe hem slachten, doe hem doorsnijden, doorsnijden, om hem te doen worden vleesch voor degenen die op zee zullen strijden, (id. in Sas.). Maak zijn borst eens open, (id. in S.) of er ook valsche woorden zijn, woorden die verkeerd doen gaan.

6. Een Kakumbaedę̆:

Daar komt (uit het binnenland) de kaemba kapaḷę̆ aan, de vogel komamare, de manukang-vogel komt daar aan, zingende, doedelende met zijn snavel, hij komt onder zich brengen zijnen radja: hij is naar beneden gevlogen, naar den...... den nunụ-boom.

7. Een Kakaḷantọ:

Een prauw op de zandbank bouwen, (id. in Sasah.), een prauw die pinnen heeft van rizophoren-hout, (id. in Sasah.), van hout welks bast gloeit, welks schors rood is (als) van ontsteking.

VERKLARINGEN.

Kaḷantọ's of kakaḷantọ's worden door mannen en vrouwen beiden gezongen, en wel voornamelijk bij 't manaḷe adîng, het aanroepen van de goede geesten genaamd adîng, (het Mal. Ar. djin), van welke de Sangireezen gelooven, dat zij, met vleiende woorden te hulp geroepen, de ziekte, door geesten van voorouders veroorzaakt „opzuigen". Gelijk men door sommige der gegeven voorbeelden ziet, bevatten ze ook in andere gevallen een verzoek.

Kakumbaedę̆'s zijn verhalen over voorouders of vroegere vorsten, die slechts door mannen gezongen worden bij lijkfeesten of bij 't mę̆tipu-offer, het algemeene en groote offerfeest, dat om de paar jaren gehouden wordt (of liever werd), om gedane beloften aan de voorouders te betalen, en dezen tevreden te stellen.

1. Matatimadę̆ wil zeggen menschen op jaren of ouders. Van matimadę̆ „ouder" komt matahimadę̆ „verstandig", van kinderen gezegd. Duḷaehę̆, het Sasah. van ĕllo, ĕllon mata, komt van laehę̆ „plasje", en is letterlijk „hetgeen (als water) staat". Bata en niobạ zijn beide Sasah. van anạ, het laatste wil missch. zeggen „het verkregene". Een ĕ is in Sasah. dikwijls o of u. — Bĕllasę̆, mam. is opvolgen, dus bĕllas-e „die op anderen of

een ander gevolgd is". — Pĕmpang staat voor pahĕmpang. — Gumĕngginaeng is het angstige gevoel krijgen, dat men bij een ongewoon klimmen, of bij 't neerzien van een groote hoogte heeft; tatĕngginaeng beteekent dus "dat, waarmee dat gevoel van ijzing verwekt wordt". — Mangumbaḷedḙ is een woord voor "zich verlaten op". Indien pḙbilingang juist is, dan moet in het voorafgaande lid pang'umbaḷurang staan, "dat waarnaar men den rug toe keert, wien men den rug (in 't Sasah. is baḷurang "achter") toe draait". Er is missch. echter meer grond om te denken, dat overnemers van dezen zang dat "pangumbaḷerang" verkeerd verstaan hebben, het in pangumbaḷurang veranderd hebben, en in plaats van de juiste parallel er van, mḙbiling, de parallel van mangumbaḷudḙ genomen hebben. Zóó zijn die regels te verstaan, doch met pangumbaḷurang en pḙbilingang niet. Want dan zou er moeten vertaald worden: "Er is er geen meer om den rug toe te keeren aan 't eiland", of "er is er geen meer, wien het eiland den rug toe keeren kan" — Kadehotang, het Sasah. van bukidḙ, eiland, is van den stam dehọ, in de beteekenis van mahọ "blijven haken"; kadehotang beteekent dus "dat waar men opgehouden, teruggehouden wordt" op een zeereis nl. — Maposọ "afbreken", zegt men van een takje. — Umbo noemt men o. a. de lange bladeren van de maïs; manụ umbo is een haan met lange staartveêren.

2. Manuel Mocodompis was de voorlaatste radja van Manganitoe. Zijn onbeduidendheid (behalve in 't drinken van sagoweer, en in daarmee gepaard gaande ondeugden) en zijn gebrek aan kennis schijnt zelfs voor de Sangireezen in 't oogloopend geweest te zijn, daar het gerucht daarvan in zijn rijkje rondging, gelijk wij uit zijn lijkzang vernemen. Nu hij overleden was, had men er niets tegen zijn geest te vleien met den roem, dien hij gemakkelijk genoeg verdiend had, daar hij in een vredelievenden tijd leefde, en in een tijd, waarin zelfs de radja van Siau niet meer kon denken over het onderwerpen of beoorlogen van andere vorsten.

3. Ismaël schijnt een Siauwsche prins te zijn, die radja of een ander opperhoofd in Bwool geworden was. De boodschap schijnt meegegeven te worden aan een prinses, die naar genoemd land vertrok. De naam Smáel (de i van Ismael wordt voor den naamwijzer gehouden) was zeer geacht en geliefd in het vorstenhuis Siauw-Boḷangitang-Taboekan.

Dona, zie B. T. L. V. 1894, bl. 137, r. 2 v. o. — Pa-

ramata is eigenlijk een steen aan een ring. — Intang is met diamant vertaald. — Voor „vrede" als vertaling van dame moet missch. staan „vreugde", zie Sasambo 4 vs. 87. — Kaodipang wordt steeds gebezigd als Sasah. van Buo̧lȩ. — Sawilang is eigenlijk woest worden door bezetenheid, nadat men een setang bezit van zich heeft doen nemen. — Karawinang is Sasah. van sawilang, mo̧le van mawawahani.

4. Taweng heeft geheel dezelfde beteekenis als 't Mal. tawan. — Van het geslacht Katiandaghǫ leven nog verscheidene vertegenwoordigers op Sangir. Een er van heeft eenige jaren de waardigheid van radja bekleed. Hij was de laatste radja van Manganitoe, en opvolger van bovengenoemden Mocodompis. — Kumondǫ wordt gewoonlijk gebruikt voor „in glans verminderen." — Mȩkĕngkung-mohong is een teeken van ontzetting of van droefheid. — Nilawǫ bevat het woord labǫ, dat bij de Siaureezen thans nòg „groot" beteekent. — Nawawạ staat weer voor nawawa so̧long of su. — Pangalo, van den stam alo, mang. „aanvallen", bet. „gevecht, strijd". — Ratu wawine staat waarschijnl. voor boki. — Daar lumairo „beklagen" parallel is van dumalạ, moet dit woord „betreuren" beteekenen. — De naam Kante is de stam van mangante, thans alleen nog maar in gebruik voor „een gedeelte afsnijden" bijv. een streng haar afsnijden, of ook alleen maar van 't andere afscheiden, en mȩkante, 't Sasah. van mȩpapili̧, elkaar houwen met een zwaard. — Kurai is de stam van mangurai, 't Sasah. van mamotǫ, „snijden" of „slachten." — Lu̧li is missch. de stam van mĕndu̧li (zie Woordenb.) — Tukunang en Lahawuateng schijnen de namen te zijn van den radja en zijne gemalin; de volgende regels zijn niet zeer duidelijk, of liever: natanạ „blijven, wonen" is niet juist gebruikt, en dimĕnta su Mang. nȩdorong tu̧lung evenmin. — Mababarani; de verzachting van sommige medeklinkers ter wille der welluidendheid wordt in 't Sasah. opzettelijk verwaarloosd, om 't nog buitengewoner te maken; daartoe dient ook 't gebr. van de r in plaats van de Manganitoesche h.

5. De titel der prinsessen te Manganitoe is i Wawụ Towǫ-e „Mevrouw het jonge blad." De oudste wordt genoemd i W. T. iakang, de tweede i W. T. ta̧loara, de jongste i W. T. tuari. Umbo, hetgeen bet. de weelderige, lange topbladeren van sommige planten, is hier waarsch. voor bovengenoemd woord

gebruikt. — Salạ, d. w. z. „bloemen die in 't haar gestoken worden"; die bloemen moesten naar 't schijnt, als toovermiddel dienen, ter onderwerping van een eiland. — Tapo-tapo, Sas. voor salạ, is te onderscheiden van dapo-dapo, mes of kris, (zie 't verh. van Nabaḷạ). Komamare komt meer voor als parallel van kaemba of kalĕmba. — Pentehẹ̆, mam. is „iets doorsnijden". — Mẹ̆soḷang, anders een Futurum voor „een strijd op zee met prauwen houden" is hier een subst; masoḷang is „met de punt, den voorsteven, aanstooten." — Mẹ̆bawirua is niet precies een parallel van tau mẹ̆soḷang. — Lekesẹ̆, mĕl. is eigenl. „oplichten, als een deksel." — Saḷikarạ, het Sasah. van doko, is volgens een ander gebruik van dat woord (o. a. in de Sasambo: Karakin daḷung u naung bawa mẹ̆sẹ̆saḷikarạ) datgene, waarin de gedachten woelen. — Singgáta is 't S. voor bera of bawera.

6. Wat een kaemba-kapaḷẹ̆ voor een vogel is, is niet bekend. Het moet een zeevogel zijn, ook naar het woord manukang, dat verderop gebezigd wordt; de manukang is een soort meeuw. — Manuraḷi of mẹ̆turaḷi is 't Sasah. voor mẹ̆bansị, op de bansị-fluit spelen. — Kawẹ̆kaseng-e, hier als grof Sasah. woord voor mohong gebezigd, is een scheldwoord. Kabẹ̆kasẹ̆! „barst open!" is een verwensching jegens een kind, dat niet ophoudt met schreeuwen, of tegen een vogel, die voor ongelukaanbrengend wordt aangezien, (zie voor aḷung Spr.k. blz. 27). — Het woord dat als bep. bij nunụ staat, luidt ongeveer als kụkakuḷang, 't is niet precies te lezen, en een zoodanig woord is niet bekend. — Mĕlanging is het speciale woord voor 't bouwen van een prauw; 't Sasah. daarvan is mamaḷanting. — Manuwo, van tuwo, tum. „wassen", is Sasah. van moadẹ̆, zandbank. — Bawuang, hier gebruikt als Sasah. van pasạ, is eigenlijk de naam van een pin, die men in een andere pin, in de pasạ, inslaat, als deze niet vast genoeg er in zit. — Pahẹ̆pạ-tĕngkang is de naam van een rhizophoor met bijzonder hooge bovenaardsche wortels, en lange, rolronde vruchten. Hamụ-tĕngkang „tĕngkangwortels". — Ampa heeten de zijplanken van een prauw. — Mĕlihang of mẹ̆dihang zegt men van de zon als zij bijzonder heet is, als zij steekt. — Wat mẹ̆buḷaḷako is, zegt reeds de vertaling.

BAWASADOA R. LAHĚMBA.

1. Bawasadoan tau kapirẹ̆ su tempon taun Manganitu mẹ̆sẹ̆sekẹ u taun Tahuna.

Taun Tahuna e němpẹ̆basadoa ungkúng: „Pain bu|ude, pain bu|ude, tadete, pain tadete, pain bu|ud' u Manganitu, tadetéen Maěbungang, pai wu|ude miwonóhe, tadetene miwu|úse!"

Ené taun Manganitu e měngkatewe ikẹ̆kawusạ u taun Tahuna e. Saráeng kerene, tangu těmbonang u sekẹ u Manganitu e nananẹ́sui ungkúng: „Isai i kitẹ tahawawa|ẹ̆?" Kutẹu piạu sěngkatau simimbang u: „Iạ tahawawa|ẹ̆." Ené těmbonang u sekẹ e nẹ̆bera: „Dakọko tamai těllạ diọěllo paka|ukadẹ̆, tarang su ra|intụ i sire mẹ̆sekẹ, kụ daringihẹ̆ko, měnsang kai wawera kereapa ipěbẹ̆bera si kitẹ e." Tangú i sie timěllạ ma|uka-|ukadẹ̆. Narěnta su wa|e ra|intukang u taumata humotong mẹ̆papil|i e, i sie rimaringihẹ̆ baweran sire lumintụ mẹ̆sekẹ e, wọue' timěllạ něhabarẹ̆ su sekẹ u Manganitu e. Ené těmbonang u sekẹ u Manganitu e měngkatewe nama|ị u wasadoan sire ene, ringangu nẹ̆bera u: „Endaung bu|ude, ěndaung bu|ude, tadétene, ěndaung tadétene, ěndaung bu|ud' u Manganitu, tadetéen Maubungang, bu|udé tate miwonohẹ̆, tadeté tate miwu|usẹ̆, kate nanahěmmang u |angị, nana|ẹ̆pan biang-biang." Ené taun Manganitu e wuhúe nakauntung, nakawatạ kasili areng-e i Umbạ.

2. Bawasadoan Makạampo, ipẹ̆kẹ̆kumbuni su tempon i sie namate tau Ta|audẹ̆, kụ i sie isẹ̆sahusuang u tau Ta|audẹ̆ e.

Pulung i Ro|o-tinggạ, anạ i Ro|o-tinggạ, tẹ̆gateng takatatẹ̆gateng. Tinggateng su wu|ude, iạ su wa|ane; tinggateng su wa|ane, iạ su wu|ude. Maning mataho su |iwung, mapuạ kere pẹ̆pusẹ̆; maning pilikang u warạ, kakělâng kai watu. Anạ i Ro|o-tinggạ, tẹ̆gateng takatatẹ̆gateng.

I sie hẹ̆don kinawusạ u tau Siáu.

3. Lahěmbạ těmpu.

Limbagen pûng u watu, |ohon kahampua, da|oka madimạ su arěndukang-e, su wa|an pintu marěndung, 'pạmuniang garing-e, awạ-e wantiri.

4. Lahěmbạ katoang.

Mangampang su ra|eng, su pamamotokang; pilikang těllu su|e, ta iwa|i, sawung nakawẹ̆ka těmbọ u anggoma e.

5. Lahĕmba̦ manu̦ ļĕndu.

Ia̦ nimono̦, ninumaniang, kinatotokang i Ansa̦, i Awunio̦.

6. Lahĕmba̦ manu̦ tana-ļawo̦.

Manu̦ tana-ļawo̦, kahĕ̦sa̦! kapoto̦! aļa̦(u) mĕ̦sasawung sahedĕ̦ su rarorokang-e!

7. Lahĕmba̦ manu̦ baneha.

O waneha! wanuanu pahĕmpang, ļambunang-u tĕnggilihang, pangimbukang ukur-u, panawukang singongonu, pangaļakeng niawanu.

VERTALING.

TOOVERSPREUKEN EN BEZWERINGEN.

1. Heidensche tooverspreuken, uitgesproken toen de Manganitoereezen streden met de Taroenareezen.

De Taroenareezen spraken den tooverwensch uit: Die bergen daar, die bergen daar, (id. in Sasah.) die bergen daar van Manganitoe, de verhevenheden van Maubungang, die bergen daar verzinken, die verhevenheden gaan naar de diepte!

Toen verloren er voortdurend Manganitoereezen hun hoofd door de zwaarden der Taroenareezen. Dat alzoo zijnde, onderzocht het oorlogshoofd van Manganitoe zeggende: "Wie onder ons heeft het vermogen bawaļĕ̦ te worden?" Toen antwoordde er een: "Ik." Toen zeide de aanvoerder van den strijd: "Vlieg er heen, morgen (ochtend) zeer vroeg, juist op 't oogenblik van hun naar beneden gaan ten strijde, en luister af, wat voor woorden het zijn, die tegen ons gesproken worden." Hij vloog er heen, zeer vroeg. Gekomen aan 't huis, vanwaar zij naar beneden gingen, die het eerst zouden strijden, luisterde hij de woorden af van hen, die ten strijde zouden naar beneden gaan, daarna vloog hij heen en meldde ze aan de Manganitoesche strijders. Toen keerde het Manganitoesche oorlogshoofd hun tooverspreuk om en zeide: "De bergen hier, de bergen hier, de verhevenheden, de verhevenheden hier, de bergen hier van

Manganitoe, de verhevenheden van Maubungang, de bergen zullen niet verzinken, de verhevenheden zullen niet naar de diepte gaan; wij hebben den hemel tot uitliggers genomen, het uitspansel tot prauwvlerken.〃

Toen eerst overwonnen de Manganitoereezen, versloegen zij den Prins genaamd Umbą.

2. De tooverspreuk van Makąampo, waarmee hij zich verborg, toen hij een Talaurees had gedood, en hij achtervolgd werd door de Talaureezen.

De kleinzoon van Doḽo-tinggą, de zoon van Doḽo-tinggą kan niet opgevangen worden wanneer men hem opwacht. Tracht men mij op den berg te treffen, dan ben ik in 't dal, komt men mij in 't dal tegemoet, dan ben ik op den berg. Al geraak ik in een omsingeling, ik word opgenomen als rook, al slaat men met het zwaard naar mij, men ziet een steen. Den zoon van Doḽo-tinggą kan men niet opwachten als men hem tracht op te wachten. Het gelukte pas aan Siaureezen hem het hoofd af te slaan.

3. Eene verwensching tegen slangen.

De Groote van den voet van een steen, de inhoud van een gat, moge plat blijven liggen op zijne legerplaats, op den bodem van 't donkere vertrek, waar hij zijne streepen verbergt, zijn fraai lichaam.

4. Verwensching tegen reuzenslangen.

Ik wil opwachten op den weg, waar men (haar) snijdt. Driemaal zal ik er op houwen, ik zal haar niet doen terugkeeren, de wond die den kop der slang gespleten heeft.

5. Eene bezwering van lĕndu-vogels.

Ik heb mij verbaasd, verwonderd, toen de gans, de Awunią in eens kwam aanvliegen.

6. Eene verwensching tegen uilen.

Uil, breek door, breek in tweeën! hij worde gekregen door den verwonder van kiekendieven op hunne zitplaats.

7. Verwensching tegen baneha-vogels.

O baneha, gij die een afgrond tot woonplaats hebt! men zal uwen leeftijd verkorten, uwen adem afbreken, uw leven wegnemen.

VERKLARINGEN.

1. Basadoa of bawasadoa „bezwering, tooverspreuk” is samengesteld uit basa ('t Mal. batja) en doa en wil dus zeggen „gebedsoplezing, opzegging”. Su tempon is navolging van 't Mol. Mal. (Port.) tempo voor tatkala; goed Sangireesch ware pią. — Pain, de n is hier zulk eene, als reeds boven bij de Sasambo's N°. 1, vs. 9, besproken is. — Tadete is, gelijk ook genoegzaam blijkt, Sasah. van buļudę̆. — Maĕbungang, zie Sprk. bl. 58. — Miwuļusę̆, ook in 't Manganitoesch gebruikt voor miwonohę̆ „zinken”, is een woord, dat meer eigen is aan de noordelijke dialecten. — Mĕngkatewe ikę̆kawusą is letterlijk „werden voortdurend onthoofd”. Behalve van menschen in een strijd, wordt *dit* woord gewoonlijk slechts gebezigd van visschen. Bawusakeng, letterlijk: „de plaats waar 't hoofd van den romp gescheiden, afgesneden wordt”, is 't Sasah. woord voor „hals”, en tevens een woord van de hooge taal. — Tĕmbonang u sekę u Manganitu kon ook beteekenen „het Hoofd der vijanden van Mang.,” uit het verband echter blijkt, dat t. u. s. als een samengest. woord moet opgevat worden, en u M. als de bep. daarvan en niet van sekę alleen. — Voor nanań̦ĕsui (van sę̆sui) „onderzoeken”, eigenl. „nagaan”, zie Spraakk. bl. 198. — Voor bawaļę̆, tahawawaļę̆, tau mąmawaļę̆, zie Sprk. bl. 76 en 91. — Dakǫko tamai tĕllą diǫĕllo pakaļukadę̆ „ga heen vlieg morgen, doe het vroeg (recht vroeg) zijn”; — tarang stam van manarang, mapakatarang, zie S. T. XIV (B. T. L. V. 1893, bl. 410), is hier Imper. „doe het treffen met”, — daļintų „het naar beneden gaan, het afdalen van de trappen”, nl. als tijdsbepaling en niet als benaming van een handeling. — I sire mę̆sekę zou ook kunnen zijn „van hen die ten strijde gaan”, daar men de bepalende e, die in dat geval het slot zou moeten maken, dikwijls verwaarloost; maar volgens het verband moet mę̆sekę vertaald worden met „om te (gaan) strijden”, en is i sire alléén bep. van daļintų. — Kų daringihę̆; kų is hier het verbindend voegw. „en” waarmede een zin begint, die het gevolg aangeeft van de handeling door den voorgaanden zin genoemd. Zie daarover verder S. Spraakk. blz. 265. — Mĕnsang kai wawera kereapa

ipĕbẹ̆bera si kitẹ e „wat voor woorden (of) het zijn, die er tegen ons gesproken worden". — Raḻintukang, anders „weg waarlangs men (altijd) naar beneden gaat" is hier „plaats van waar men (steeds) zich naar beneden begeeft". — Baweran sire lumintụ mẹ̆sekẹ e „de woorden van hen die zouden afdalen om te strijden". — namaḻi „kaatste terug". — Tadetẹen „namelijk de bergen". — Tate zou in dagelijksche taal hier fout zijn, daar tate miwonohẹ̆ beteekent „wil maar niet (ver)zinken, zinkt maar niet", of ook, in ander zinsverband, „niet willende zinken, voortdurend in den toestand blijvende van niet te zinken"; het is hier gebruikt voor tawe, en maakt den stijl van de bezwering nog eigenaardiger. — Zoo is kate ook niet in zijne gewone beteekenis op te vatten. De beteekenis van kate nanahĕmmang u ḻangi is eigenlijk òf „men was er zoo ongelukkig aan toe, dat men zich, om zich te redden, behielp met zulk een gebrekkig hulpmiddel, als de hemel (het uitspansel) is", òf „zij hadden geen beter middel om zich te helpen, dan den hemel als uitligger(s) te gebruiken", — al naar 't verband. De reden waarom men kate gebezigd heeft, is hier waarschijnlijk om den vorm van tate ook hier te hebben, en denzelfden vreemden indruk te geven. Toch komt die vorm van kai in Sasambo's dikwijls in plaats van kai voor. Den hemel als uitligger te kunnen gebruiken is toch een grootsche zaak, maar kate duidt een ongelukkigen toestand aan. — Nanaḻẹ̆pa, het Sasah. van nanahĕmmang „van sahĕmmang's (uitliggers) voorzien", is een verkorting van nanaghuḻẹ̆pa, van taghuḻĕpa, 't Sasah. van sahĕmmang; zie verder in 't Wdboek over lẹ̆pa. — Biang-biang is Sasah. van langi. — Makauntung „geluk hebben boven iemand, 't van iemand winnen", en „overwinnen" gevormd van untung, dat waarschijnlijk uit het Mal. is overgenomen, wordt nader toegelicht door nakawatạ „hebben overwonnen". Prins Umbạ is volgens de overlevering bij een anderen strijd met de Manganitoereezen, gevallen en gestikt in den modder van 't kreekje barangkạ gẹnoemd, dat o. a. langs het erf van den zendeling te M. loopt, en wel aan den eenen voorhoek van dat erf, waarop vroeger een steenen radjashuis stond. Die dappere prins was dus reeds ver doorgedrongen, toen hij den dood vond bij 't overspringen van de kreek.

2. Makạampo was volgens de verhalen die er van hem bestaan, een gevreesde man, de zoon eener Talaureesche vrouw en een man

van Salurang, op Groot-Sangir. Als zoontje eener weduwe voortdurend getergd door de Talaureesche kinderen, die hem waarschijnlijk als een onbeschermden vreemdeling beschouwden, kwam hij tot het begaan van een moord toen hij nog zeer jong was, en pleegde hij later zonder reden wreedheden. Zijn naam is Sasah. voor makạtatakụ „vreesverwekker".

Roꞁo, de eerste helft van den naam Roꞁo-tinggạ is de stam van maroꞁo of maꞁoꞁo 't Sasah. van maruꞁẹ̆pe „vermoeid worden (nl. van één of meer der ledematen) door inspanning". — Tinggạ, mẹ̆tinggạ, of tẹ̆gạ, mẹ̆tẹ̆gạ is „opwachten, opvangen" op den weg. Door zich kleinzoon en zoon van Doꞁotinggạ te noemen, maakte hij zich onaantastbaar voor de listen die tegen hem beraamd waren. Evenals het in de gahagho van een sprookjesprins of -prinses nog meer gewicht in de schaal legt, dat degene die den wensch uitspreekt, ook de kleinzoon van een radja en een boki is, zoo is het ook hier. — Voor maning ware beide malen mạeng taalkundig juister geweest, om den vorm van den volgenden zin, die na maning met kai moest beginnen.

3. Eene bezwering tegen slangen:

Limbagẹ̆ is volgens verklaring van den eenen Sangirees te vertalen met „groote, voorname", volgens die van den anderen echter met „bewaker". — Pûng u watu „'t onderste gedeelte van een steen". — Kahampua is Sasah van lohang „gat". — Lohon (hier een subst. met de n van den bezitsgenitief) voor een ander subst. dan een woord voor „gat" staande zou ook kunnen zeggen „inhoudende, met dàt tot inhoud, wat door het subst. genoemd wordt"; bijv. bohogẹ̆ lohon akẹ „een kopje met water er in"; hier echter is de slang de lohon kahampua, gelijk het water de lohon bohogẹ̆ is. — Daꞁoka stam van dumaꞁoka „liggen" („gaan liggen", tanaẹ dumaꞁoka). — Madimạ naar het schijnt van denzelfden stam als mĕndimạ „goed (behoorlijk) op elkander pakken", en in dat geval ook hetzelfde woord als dĕmmạ, dumarĕmmạ „plat op den buik gaan liggen" zou ook kunnen zijn het woord madimạ, dat Sasah. is van marĕmmasẹ̆ „stil" („rustig" en ook „zwijgend") van dĕmmasẹ̆. Beide beteekenissen vallen hier goed te samen. — Arĕndukang, van ĕndụ, is een vorm als ariru, alĕllạ, voor lairu en laĕllạ, de Siauwsche vorm der op Spraakk. bl. 51 vermelde reduplicatie. — Pintu in een ander gebruik dan voor verblijf van prinsessen (die zoo zij al niet

tusschen hemel en aarde zweven, dan toch in de hoogte zich bevinden, in den top van een of anderen hoogen of grooten boom of onder den nok van een huis) komt hier voor het eerst voor. — Wantiri is volgens de Sangireezen Sasah. voor malĕnggihȩ „fraai, schoon". Toch heeft iedere lezing van die bezwering „awa̧ u wantiri" (of awa̧ u wuntari) waardoor het laatste woord tot een subst. wordt. De zin pleit ook hier tegen, de begrijpelijkheid ten minste.

4. Bezwering tegen reuzenslangen:

Mangampang (ampang) is het Taboekansche woord voor mangĕnsomahȩ, of hier beter mȩtingga̧ „tegemoet gaan". — Su pamamotokang ziet misschien op het „snijden" van den weg door lawȩ's (zie Nabaļa̧ S. T. N°. I, B. T. L. V. 1893, bl. 323); dan zou het gevolgd moeten worden door een bep. e, en opgevat moeten worden als parallel van su raļeng. — Deze spreuk wordt duister door ta iwaļi, sawung nakawȩka tĕmbo̧ u anggoma e, daar sawung „wond" moet beteekenen. De beste uitlegging is, dat ta iwaļi moet vertaald worden met „zal niet ongedaan gemaakt worden".

5. Bezwering van een lĕndu-duif:

De lĕndu is een woudduif, grooter dan de bakiang, kleiner dan de ahang, en vertoont zich, of liever doet zich ook hooren in de nabijheid van menschenwoningen. De geliefde van iemand wordt in poëzie wel eens zijne lĕndu genoemd.

Nimono̧ is Sasah. van maraļingu en ma(wa)wohang „zich verwonderen"; ninumaniang is een andere vorm (in 't Praeter.) van mananiang, het Siauwsche woord voor hetzelfde begrip. — (sarang) kinatotokang zou eigenl. moeten beteekenen „toen op mij afkwam (of toevloog)".

6. Verwensching tegen uilen:

Van de manu̧ tana-ļawo̧ (zie Wdb.), in de andere dialecten naar 't geluid dat hij maakt kuheo̧ genoemd, en van de manu̧ baneha, een vogel met langen staart en witte strepen over de vleugels, gelooven de Sangireezen, dat zij verkondigers of veroorzakers zijn van iemands dood, want wanneer zij gehoord zijn op of boven een huis, dan sterft er een van de bewoners. Vandaar zulke

verwoede verwenschingen. K a h ẹ s ạ wil zeggen „breek af gelijk een draad of een touw dat reeds gedeeltelijk doorgesneden is;„ 't is een ruw vloekwoord als uiting van wrevel jegens een kind, dat onophoudelijk schreeuwt; k a p o t ọ beteekent ongeveer hetzelfde nl. „worde in tweeën doorgesneden, breek in tweeën„. M a p ẹ̆ d i zegt men voor 't breken van droge, brosse en levenlooze voorwerpen; voor een ding dat sappen heeft, en bijv. voor den staart eener hagedis, die in tweeën breekt, bezigt men m a p o t ọ. Beide woorden doelen op de stem, ten minste het eerste; het tweede ziet misschien op den adem van den vogel. Gewone uitdrukkingen over de ademhaling van een stervende zijn s i n g o n g o n e s e n m ạ p o t ọ „zijne ademhaling (eigenlijk „zijn adem„) breekt reeds telkens af„, of s i n g o n g o n e k a t e p ẹ s ĕ m p o t ọ „zijn adem was nog maar bij brokjes, bij eindjes.„ — De u (voor „door, door middel van„) die in 't handschrift niet achter a ḷ ạ staat, moet er zijn om 't volgende te verklaren. — Met m ẹ̆ s a s a w u n g s a h e d ẹ̆ s u r a r o - r o k a n g - e „de verwonder van kiekendieven op hunne zitplaats„ (de tak van een boom) wordt waarschijnl. een blaasroer bedoeld. A ḷ ạ zou dan hier met „worde getroffen„ in plaats van door met „worde gekregen„ moeten vertaald worden.

7. Verwensching tegen b a n e h a-vogels.

T ĕ n g g i l i h a n g is een Sasaharawoord voor p a h ĕ m p a n g „afgrond„ naast t a t ĕ n g g i n a e n g (zie voor beide hierboven, bij den treurzang bij 't overlijden van oudere betrekkingen). — De volledige beteekenis van p a n g i m b u k a n g u k u r - u is ongeveer „gij zult onder handen genomen worden (als een voorwerp), om uw levensduur te verkorten„, en van p a n a w u k a n g s i n g o n g o n u „gij zult onder handen genomen worden om uw adem uit u te trekken„. Bij 't laatste moet men zich een buis voorstellen, waaruit men een rol, of een gat, waaruit men een pin uittrekt, die er in past. Een andere uitdrukking voor het afgebroken ademen van een stervende is s i n g o n g o n e s e n m ạ s a w ụ „zijn adem werd telkens reeds uitgetrokken„ (zonder bewerker). — P a n g a ḷ a k e n g, een vorm als de twee voorgaande: „van u zal genomen worden„. — N i a w a n u, het Mal. n j a w a.

NANALANG U MANGA RARIO.

1. Í momọ, i momọ sụ́sangị u a'? — Sụ́sangị u nalang. — Nalang buan a'? — Nalang buan bómboḷẹ̆, dalạ uḷune. Úmbaseng darúa sĕ́ntuwo-tuwó, sĕ́ntuwo pinẹ̆pị u táwaung-dahá, dahan Manganitu. — Níoḷe su a'? — Níoḷe su sampang sú waḷe lawọ́. I Ampuang Monggoḷẹ̆ mĕdẹ̆dorong ḷaná, lana sĕntapimping, nakáweran turị́-turị́ nakáweran turị.

2. Ísai 'naẹ́ sụsĕlle, kere sásĕllen kuḷano, raḷimbén takaengetang, lakụ sĕ́mbẹ̆ka niluhe, sĕmbẹ̆ká nalang u anging, paporóng duị upúng-e, saḷaná sahen Makasarẹ̆, lakụ sáhen Kaudipang? Taraị su Wuoḷẹ̆, mangalo Kaudipang, sínenggenẹ bĕlladẹ̆, angaduekon sapatirin Malilạ.

3. Íngge, ingge láwọ! náhiạen pánamba, pánamba niúwungang, níuwungang í Limbạ, Limbạ makạálope. I Álọ, i Álọ, ini waḷen sa'? — Waḷen Makạúmbala pinintị u manụ́, mánụ daruá. Arawe wulele mápuḷo-tĕllú, kâng-e wusạ ngaeng níaḷạ i Kengkeng, Kéngkeng takumengkeng, báhoan saḷụ́, tadínting u apéng, pamaḷon sĕlaéng!

4. Támai su Leọ makimama, mangawị lansong papẹ̆sukang, tanakapẹ̆sụ segọ-segọ, tạ́ i Lentenggirudẹ̆, tạ́ baḷikụ tạ tạ tạ́ i Lapĕndó.

5. Dasị í Simbang-buḷaeng, dĕhụ-é nihoron-bingkung, kĕngkondạ́-(e) kinahumata, mata ítondọ baḷane, ipelọ́ kahuntikilang. Sínsing, Bawụ! takumérong ḷaed-u?

VERTALING.

Kinderspelen.

1. Waarom schreit zusje, zusje? — Zij schreit om speelgoed. — Speelgoed wat voor soort van vrucht? — B o m b o ḷ ẹ̆ vruchtenspeelgoed, daar (achter) in 't binnenland. Twee jongelingen van denzelfden leeftijd, van denzelfden leeftijd afgehouwen door bloedtawaung, bloed-(tawaung) van Manganitoe. — Waar ingeplant? — Ingestoken in 't vaartuig in 't radjashuis. Priester M o n g g o ḷ ẹ̆ die vroeg om olie, een tapimping vol olie, kwam turị uit te spreken.

2. Wie komt daar langs het strand geloopen, loopende als een radja, met armzwaaiingen als van een opperhoofd, het bovenkleed half aangetrokken, de andere helft den wind tot speeltuig gegeven, den hoed opgezet volgens de wijze zijner voorvaderen, de broek van Makassaarschen snit, het bovenkleed naar Kaudipangsche snede? Heengegaan naar Bwool, om Kaudipan den oorlog aan te doen, is hij door de deining weggestuwd......

3. Dodijn! dodijn! Gij die ieder voorzien zijt van een hoed, een omgeboorden hoed, omgeboord door Limbạ, Limbạ, die,..... Alọ, Alọ! wiens huis is dit? — 't Huis van Makạumbala dat van hanen slagen met de pooten gekregen heeft, van twee hanen. Maar dertien bulele-kippen, daarvan is het voedsel, ngaeng-pisang, weggenomen door Huppelaar, Huppelaar die niet Huppelen wil, reiger der rivier, steltloopertje van 't strand, strandlooper van de kust.

4. Heengegaan naar Ḷeọ om zich op pinang te doen onthalen, om lansa vruchten af te halen, (vruchten) die men opendrukt, hebben ze (of heeft hij, zij) niet kunnen opendrukken, segọ-segọ, zonder Lentenggirudę̆, zonder Baḷikụ, zonder, zonder, zonder Lapĕndo.

5. Simbang-buḷaeng daar ginds, haar voorhoofd heeft den vorm van een bingkung, hare wenkbrauwen dien van een maansegment, hare oogen slaat zij naar beneden, als zij kijkt, slapen deze (bijna) in. Vingerringen Mevrouw! gaan uwe voeten niet blinken?

VERKLARINGEN.

1. Momọ, in 't Siauwsch kukọ, is 't best vertaald door „zusje”, of ook „dochtertje”, daar 't door meer bejaarden gebruikt wordt. — 't Primitiefste speelgoed in de tropen zijn natuurlijk de voortbrengselen van de natuur, die de kinderen in 't rond vinden, steenen, stokjes, maar vooral allerlei vruchten. De buan bomboḷę̆ moet niet in de werkelijkheid bestaan en is slechts bekend door dit spelletje. — Dalạ uḷune staat voor dala su uḷune. — Sĕntuwo is de verkorting van sĕntinuwo „van denzelfden leeftijd, tegelijk opgewassen”. De zin van umbaseng tot tawaung daha (en ook nog wel verder, tot aan 't eind) lijkt naar onzin.

Pinępį wil zeggen: afgehakt, gelijk men bijv. een suikerriet of een stuk hout, dat men in een hellend vlak met de linkerhand uitgestoken houdt, in twee of meer stukken doorhakt. Was 't nu: umbaseng darua naměpį tawaung daha, of t. d. pinępi u umbaseng darua, dan zou het zin hebben. — Dahan Mang. is de verkorting van tawaung-dahan Mang. De tawaung is de dracaena, die ook in de Minahassa godsdienstige beteekenis heeft, en bijv. bij fosso's eene rol speelt. Op Sangir wordt die plant rondom de graven geplant. Tawaung daha is de naam der soort die bietkleurige bladeren heeft. — Nioḽe en zijn syn. niontọ zijn oude woorden, het eerste is ook een Sasah. woord voor nipasį, ingestoken. — Sampangs heeft men, tegenwoordig althans, op Sangir niet; het woord is missch. uit het Maleisch overgenomen. — Een tapimping is eene maat die niet meer bestaat, en misschien ook nooit bestaan heeft. — Turį is onbekend. — Nakawera is de vorm voor „heeft iets uitgesproken, onwillekeurig, door innerlijken drang, of ten gevolge van eene plotselinge en hevige pijn, die het woord aan de lippen deed ontsnappen”.

2. 'Náẹ, ĕnnáẹ „van boven”, of uit de richting, van den kant, die dasį heet. — Sĕlle, sumĕlle, sĕláeng, zie 't Wdbk.

't Woord kuḽano is op Sangir uit de spreektaal verdwenen; op de Talaut-eilanden heeten de radjas echter nog zoo — Raḽimbe zie limbe, lumimbe.

De beteek. van takaengetang is niet bekend. De stam is engẹ(t), en de vorm wil zeggen „kan niet ge-engẹt worden”, natuurlijk wegens zijn stand of zijne afkomst. — Lakụ (e) sĕmbęka niluhe, sĕmbęka nalang u anging „het kleed, daarvan is de eene kant (de eene mouw) aangetrokken, voor de andere helft is het tot een speeltuig van den wind”. — Duį is van mĕnduį „boven op iets zetten” het subst., zooals „opzet” van „opzetten”, maar hier met de bet. „wijze van opzetten” en anders: het resultaat van de handeling „opzetten”. Overigens kan men mĕnduį wel van een porong (zie 't Woordenboek) voor manakạ gebruiken, maar niet van een paporong, tenzij die, eenmaal om 't hoofd gewonden en bevestigd, in een vasten vorm van 't hoofd is afgenomen, en zóó weer opgezet wordt. — Tusschen duį en upung is de u wegens de maat weggelaten, en evenzoo de i voor 't woord upung, dat nooit meer zonder i gehoord wordt. — Sahe, manahe is „een kleedingstuk snijden”, door middel van een mes het fatsoen

van het te maken kleedingstuk geven aan de stof er toe, die op eene tafel of plank uitgespreid ligt. — Taraį su Wuoļę̧ is gelijk aan taraį soļong Buoļę̧. — Kaodipang wordt gewoon als Sasah. van Buoļę̧ gebruikt. — Voor sinenggenẹ bĕlladḝ moet waarschijnl. staan sinenggenen b., voor sinenggen b. — Wat de volgende woorden willen zeggen is niet bekend; Malilạ is Manila.

3. Ingge, m'ingge is „een beweging naar rechts en links maken met het bovenlijf". Zooals de kinderen hier bij 't zingen van „Klap eens in de handjes!" datgene doen waartoe zij er door aangezet worden, zoo maken de Sangireesche kleintjes, die 't geleerd hebben, bij den dreun van Íngge, inggé, inggé, — íngge, inggé, inggé enz. de beweging van m'ingge, evenals zij eene op- en neergaande beweging maken op 't hooren van Óndong, ondóng, ondóng, — óndong, ondóng, ondóng. — Men dreunt wel op: Ingge, ingge láwọ, — Náhiạen pánamba, alsof lawọ bij den eersten regel behoorde, doch het behoort bij nahiạen panamba. Lawọ „veel", is in een zin als deze op een eigenaardige wijze gebruikt: i kitẹ man ļawọ taumata waradosa wil zeggen: „wij zijn allen zondige menschen"; hetzelfde als: i kitẹ mĕngkai taumata waradosa kę̧bį, terwijl een gewone constructie met lawọ: i kitẹ lawọ mĕngkai enz. beteekent „wij velen zijn allen enz."; — pĕmpę̧kakĕndagę̧ bue, i kamene lawọ murit u Mawu i Jesus Christus e „hebt elkander lief, gij die allen discipelen van den Heer Jezus Chr. zijt". — De beteek. van makạalópe is niet bekend. — Wat i Alọ, i Alọ is, is niet uit te maken; misschien is 't een naam in den vocatief maar met een i er voor wegens de maat. — Wulele staat voor manụ bulele, grijs-witte kippen of hanen. — Kengkeng, kum. is „op één been huppelen of voortstrompelen. — Pamaļo is de naam der zwartgrijze strandloopers op Sangir. De bahoa, wit en met gele pooten, houdt zich aan den kant eener rivier, en tusschen de steenen er in, alsook in moerassige streken op. Op Sangir zijn zij zeer schaarsch; doch ziet men ze soms zelfs bij drieën of vieren tegelijk tusschen de koeien loopen, om de vliegen op te pikken, terwijl zij zich anders niet in de nabijheid van menschen vertoonen. — De tadinting is een moerasvogeltje.

4. Tamai su Leọ staat weer voor t. soļong L. — Makimama hoort men wel eens voor makisake, een pinangvisite

maken. — Papęsukang van pęsų mamęsų is de Sasah. naam voor lansong, de lansap of duku, en doelt op 't opendrukken van de dunne schil dier vrucht, ten einde haren inhoud te kunnen eten, met uitzondering van de uiterst bittere pit. Het volgende is weer onbegrijpelijk: tanakapęsų "heeft niet kunnen opendrukken" ('tgeen ook kan beteekenen "heeft geen lansa kunnen eten, heeft ze niet te proeven gekregen"); — Segǫ-segǫ is onbekend. — Lenten-girudę̆, Baļikų en Lapĕndo zijn waarschijnlijk namen van mannen, de eigenaars dier lansaboomen, in wier afwezigheid men daarvan niet dorst plukken. Vruchtboomen die gemeenschappelijk eigendom zijn worden door de verschillende eigenaars gezamenlijk geplukt.

5. Simbang-buļaeng is de naam van een meisje of van eene vrouw. — Nihoron-bingkung is een werkw. gevormd van 't samengesteld subst. horon-bingkung "scherpte van een dissel", en wil zeggen dat het meisje een hoog, breed voorhoofd heeft, met eenigszins groote en ronde hoeken aan weerskanten, (het haar is aan de slapen dus weer meer naar het oog toe gegroeid) welke vorm van 't voorhoofd blijkbaar fraai gevonden wordt. Het voorhoofd is bij de Sangireesche vrouwen meestal smal en door een boogvormige lijn begrensd. — Kahumata wil zeggen "een maansegment", kĕngkondą kinahumata zijn dus wenkbrauwen, die den vorm hebben van de maan in 't eerste kwartier. — Itondǫ baļane voor itondo soļong b. is eigenl. "geschoven, geduwd naar den bodem". Het gebruik dat hier van baļa gemaakt wordt is ongewoon. — Pelǫ, mamelǫ is een dichterlijk woord voor tumatingang of kumakĕlla "kijken". Ikahuntikilang is "inslapen", hoewel de vorm van 't woord eigenlijk zegt: "slaperigheid krijgen". (Zie voor het pref. hu* Sprkk. bl. 128 en 129). Het meisje kan coquet met haar oogen gedaan hebben, maar waarschijnlijk zijn de woorden van mata tot 'kahuntikilang óók een schoonheidsbeschrijving, evenals het voorgaande, en willen zij zeggen: "het meisje heeft zulke kleine oogen met lange (liefst gebogen) wimpers, dat het schijnt alsof zij slaapt, wanneer zij de oogen naar den grond slaat". Kleine oogen zijn nl. een schoonheid naar den smaak der Sangireezen. — De zin van Sinsing, bawų! takumerong ļaed-u!? is duister, indien het een zin heeft.

EENE BIJDRAGE

TOT

E. B. KIELSTRA'S OPSTELLEN OVER SUMATRA'S WESTKUST,

DOOR

P. H. VAN DER KEMP.

(Vervolg en slot van bl. 320.)

Tegen het eind van 1823 werd Du Puy als resident vervangen door den luitenant-kolonel Raaff (bl. 103), die echter reeds in April 1824 op negen-en-twintigjarigen leeftijd — welk een tijd van bevordering! — overleed en opgevolgd werd door den kolonel H. J. J. L. ridder De Stuers (bl. 113). Met het oog op de waarschijnlijk spoedig te verwachten overneming van de nog overgebleven zijnde Britsche bezittingen op Sumatra's Westkust, Benkoelen en Tapanoeli, werd De Stuers opgedragen zich mede daartoe voor te bereiden, terwijl hem voor de hem opgedragen werkzaamheden toegevoegd werd de collecteur der landelijke inkomsten en coltures B. C. Verploegh (bl. 114). — Dat collecteurschap was een titel uit den Engelschen tijd, die nog bij de Britsch-Indische administratie in zwang is en nu ongeveer gelijk staat met ons *resident*. Aangezien echter Verploegh collecteur te *Semarang* was en hij naar Sumatra's Westkust werd overgeplaatst met de bestemming om als resident van *Benkoelen* op te treden, schijnt het collecteurschap destijds toch iets minder geweest te zijn. Verder werd aan De Stuers toegevoegd de ambtenaar E. Francis (bl. 114), die zijne verdienstelijke loopbaan besloot als president der Javasche bank.

Eindelijk werden bij resolutie dd. 17 Februari 1825 N° 1 de heeren De Stuers en Verploegh aangewezen tot commissarissen voor de overneming der Britsche bezittingen (bl. 117). Terwijl Francis

naar Tapanoeli werd gedirigeerd, begaven zij zich naar Benkoelen, waar zij den 2e April aankwamen en de volgende correspondentie plaats greep:

A bord de la corvette royale Dolphyn en rade de Benkoeloe, le 2 Avril 1825.

Les Commissaires de la part du Gouvernement Neerlandois, à l'effet de prendre possession du Fort Marlborough et de toutes les possessions britaniques sur l'isle de Sumatra

à

Monsieur JOHN PRINCE, Resident etc. etc.

au

Fort Marlborough.

Monsieur!

Nous avous l'honneur de vour prévenir de notre arrivée en cette rade avec les navires royales la corvette Dolphyn et le schoener Zephyr à l'effet de prendre possession du fort Marlborough et toutes les possessions britaniques sur l'isle de Sumatra, conformément au traité conclu entre leurs majestés le roi de la grande Bretagne et d'Irlande et le roi des Pays-bas eu dâte du 17 Mars 1824.

Nous avous l'intention de debarquer demain dans la matinée après quoi nous aurous l'honneur de nous aboucher avec vous afin de prendre les mesures nécessaires à l'effet de remplir notre commission.

Nous avous l'honneur d'être avec parfaite consideration,

Monsieur,

Vos très obeissants serviteurs,
DE STUERS.
VERPLOEGH.

To Colonel DE STUERS & B. C. VERPLOEGH, Esquire, Commissioners on the part of His Majesty the King of the Netherlands, on board His Majesty's Corvette *Dolphin.*

Sirs,

I have had the honor to receive your letter of this date announcing your arrival in these Roads in the National Corvette Dolphin for the purpose of executing on the part of His Netherlands Majesty the stipulation of the Treaty concluded with his Majesty the King of Great-Britain and Ireland, dated 17_{th} of Marck 1824.

2ud. I beg to express my satisfaction and to offer my congratulations ou your appearance in these Roads, and to inform you that the Master Attendant will conduct you safe on shore in the Honorable Company's Accommodation Boat, so as to reach it half an hour after

Divine Service, when I hope to have the honor of paying you my personal respect.

I have etc.

FORT MARLBRÖ, J. PRINCE,
2nd April 1825. *acting Resident.*

Bij missive dd. 12 April 1825 lett. B N° 6 deelden Commissarissen aan den Gouv. Gen. mede, dat de plechtige overgave den 6n te voren geschied was op het plein buiten het fort Marlborough, in tegenwoordigheid van alle hoofden en in het bijzijn der troepen van de beide Europeesche natiën.

Dit schrijven werd gevolgd door een rapport, gedagteekend Sumatra's Westkust 31 Juli 1825 lett. D N° 17.

Het stuk verdient om dezelfde reden gekend te worden, als welke ik vermeldde voor de publicatie van Du Puy's rapport dd. 15 Juni 1819, namelijk wijl het eene authentieke bron is voor de kennis der toestanden van Benkoelen tijdens den terugkeer aan het Nederlandsch gezag, terwijl het bovendien den grondslag uitmaakt voor de na te noemen belangrijke beslissingen der Regeering ter organisatie van Sumatra's Westkust. Ik laat daarom het rapport hier volgen, zonder evenwel de daarin vermelde bijlagen, als voor ons doel van minder gewicht, weer te geven.

WESTKUST VAN SUMATRA, den 31 Juli 1825.

Als een vervolg van het rapport wegens de overname van het Fort Marlborough, of de residentie Benkoeloë en onmiddelijke onderhoorigheden, gedagteekend den 12 April jl., Lr B., N° 6, hebben wij de eer, door dezen Uwe Excellentie een overzigt aan te bieden van den Staat dezer landen op het tegenwoordig tijdstip — de wijze van administratie tot dusverre onder het Britsch bestuur, — en den voet waarop wij eerbiedig voorstellen, dat het beheer dezer Residentie voor den vervolge worden geregeld.

De staat van het land of desselfs bevolking in het algemeen is rustig, ofschoon het moeijelijk te bepalen is, welke de werkelijke geestgesteldheid zij; eenlijk is de natuurlijke geneigdheid van het volk, tot personeele wraakneming, zoowel wegens ingebeelde als werkelijke beledigingen, van eene nadeeligen invloed op de publieke veiligheid, en is het etablissement der politie steeds ontoereikend bevonden, om de misdadigers uit te vinden, veel minder dus het kwaad door de vigilantie der beambten tegen te gaan.

Wij doelen hier niet dadelijk op het gebeurde, en ter onzer kennis

gekomene in verledene tijden, maar bepaaldelijk wat de ondervinding daaromtrent reeds heeft geleerd, sedert het tijdstip der overname.

Om de oorzaken van dit kwaad op te sporen, zouden wij wijdloopig moeten zijn, en welligt in bespiegelingen vervallen, welke van geen dadelijk nut voor het tegenwoordig oogmerk zouden wezen; genoeg zij het dus te zeggen, dat de zedeloosheid der bevolking, en meer bepaaldelijk der eerste Hoofden en hunne naastbestaanden, en derzelver omkoopbaarheid in de bedeeling van het regt, waardoor alle misdaden door de grooten gepleegd, steeds ongestraft zijn gebleven, de kanker is, welke aan de welvaart van dit land knaagt en waarvoor weinig hoop van herstel is, dan in de tijd.

Het Justitie-wezen is in deze Residentie eene der gebrekkigste takken van het bestuur.

De Pangerangs-raad, waarin de Resident voorzit doch geene stem heeft, is uit den aard harer inrigting, het instrument der grootste willekeur, dezelve heeft het regt over leven en dood, en de voorzitter bekrachtigd het vonnis.

Alle Europeanen zijn gehouden voor dezen raad te regt te staan — een beknopte Code der vigerende wetten is onder vertaling en zal nader door den tweeden teekenaar in deszelfs hoedanigheid van waarnemend Resident het Gouvernement worden aangeboden, met eene voordragt tevens tot organisatie dezer regtbank naar de voor Nederlandsch Indië geärresteerde wetten.

De leden van dezen raad zijn:

de pangerang Lingang Allam van Soengie Lamouw;

de pangerang Radja Kalippa van Soengie Itam;

Radja Daieng Mabeelah;

de vier dato's van Benkoeloe;

de vijf dato's van Tengah Padang;

de Kapitein en twee Luitenants der Chinezen.

Aangaande het bestuur dezer landen in vroegere tijden, is zooveel gezegd en door den druk publiek gemaakt, dat wij ons daaraan moeten refereren om niet in repetitiën te vervallen van werkelijk vrij naauwkeurige opgaven, en dus daarop niets zullen aanmerken, als dat dit land onder de veelvuldige verschillende stelsels van administratie kan gezegd worden, onder eene altijd durende regeering van beproevingen gelaboreerd te hebben.

Tot op het tijdstip van den overgang dezer landen tot het Nederlandsche Gouvernement, is de bevolking als het ware levendig gehouden door eene publieke uitgave van weinig minder dan een honderdduizend guldens 's maands — naar den gewonen loop van zaken verspreidde zich deze som min of meer onder alle de inwoners van en onmiddelijk in de nabuurschap van Benkoeloe.

Door de onbeteugelde vrijheid der bevolking, van aard niet zeer

naarstig, om al of niet werkzaam te zijn, tracht een ieder om op de gemaklijkste wijze, en liefst zonder te werken aan den kost te komen: Het is dus niet onbelangrijk hier aan te merken, dat de schok welke de overgang van het bestuur moet veroorzaken overgroot is, en op de gansche bevolking van aanmerkelijken invloed moet zijn.

Met de betrekking tot de buitenposten van Moko Moko om de noord, tot Croeë om de zuid, kunnen wij eenlijk zeggen, dat door de vernietiging der peperculture, het eenigst natuurlijk product van het land, geschikt voor den uitvoer, op het, in het openbaar geproclameerde en hoogklinkend beginsel van vrije handel en vrije culture, alle bronnen van welvaart zijn verstikt, en niettegenstaande dat deze beginsels op een tijdstip zijn aangenomen, waarop dezelve dadelijk gezegd zijn ingevoerd te wezen, zijn dezelve genoegzaam terzelver tijd tegengewerkt door de bijzondere inzigten en belangens der reformateurs zelve en ten blijke hiervan strekke, dat aan de eene zijde de residenten en derzelver etablissementen op de buitenposten zijn ingetrokken, en aan de andere zijde in hune plaats inlandsche officieren zijn aangesteld, welke in hunne personen even vreemd aan die landen waren, als de vorige Europesche Residenten, welke laatste in hunne commercieele capaciteit ook weder door Europesche agenten (misschien van eenen minderen stempel) zijn vervangen, en welke tot het tijdstip der overname hebben bestaan.

De inlandsche officieren met deze Europesche agenten genoten weinig minder, ofschoon onder verschillende benamingen, dan dezelfde inkomsten als de vorige Residenten, en ofschoon deze liberale beginselen met zooveel nadruk als ingevoerd zijn opgegeven, bestaan dezelve voornaamlijk op 't papier en weinig indedaad, hetgeen blijkt door de administratie van het digst bijgelegen district Laijes, hetwelk onder den Inlandschen Kapitein Raden Mahomed op denzelven voet, met de kennis van het Gouvernement, thans nog wordt bestuurd als te voren onder de Residenten.

Ofschoon wij opzettelijk zullen vermijden aanmerkingen te maken op het vorig bestuur, zoo is het echter noodzakelijk de zaken in hun waar daglicht te stellen, alzoo hier veel voor Europa is geschreven, terwijl menschen bevoegd om over de omstandigheden met kennis van zaken te oordeelen, de overtuiging hebben van het tegenovergestelde der opgegevene bestaandens.

Het rapport wegens de Staat der Zamenleving onder de Inlandsche bevolking van Benkoeloe en Onderhoorigheden, gedateert October 1815, te vinden in het eerste deel der verhandelingen van het landbouwkundig Genootschap van Sumatra, bevat aantijgingen tegen den Commissaris Ewer wegens de intrekking der Residenten op de buitenposten, de contracten voor de leverantie van peper en de hooge prijzen, welke daarvoor werden toegestaan, en in datzelfde rapport wordt aan

het einde gewag gemaakt van de recente verandering in het stelsel van bestuur, hetwelk in den volstreksten zin met dezelfde bewoordingen als de aantijging tegen den Commissaris Ewer gebezigd, kan worden gelogenstraft.

In het vijfde paragraaph van het document, bevattende de Organisatie dier buiten-etablissementen dd° 22 Mei 1820, wordt gezegd «dat de bevolking thans aan het onmidlijk bestuur hunner eigene Hoofden wordt overgedragen,» en in dien geest is het gansche stuk ingerigt, dat men zou moeten geloven dat door de intrekking der voor de Compagnie zoo kostbare Europeesche Ambtenaren op de buitenposten, de natuurlijke Hoofden van het land waren opgetreden in het bestuur waarin zij te voren als secondaire beämbten hadden gefungeerd, doch geheel verschillend van dit, zijn de Europeesche ambtenaren vervangen door inlandsche officieren van een te voren bestaan hebbend Boeginees Corps, en, in hunne commercieele hoedanigheid, door gunstelingen van den Chef van het bestuur.

De benaming van dit Corps alleen duidt aan, dat hetzelve uit vreemdelingen heeft bestaan, en met betrekking der officieren, is zulks ook strict waar.

Deze officieren, afstammelingen der Boegineesche familie van Daieng Mabeelah, en der Madurasche prinsen, voorheen als vlugtelingen hier aangeland, zijn de Hoofden, welke aan de bevolking zijn gegeven, om als door hunne eigene hoofden geregeerd te worden, en in werkelijkheid zijn deze menschen even vreemd aan de bevolking van Croëe, Manna, Saloemah e. a. als de Europeesche ambtenaren bevorens waren dewelke daarenboven nog het voordeel hadden, van door eene meer beschaafde en Europeesche opvoeding, en de hoedanigheid zelve van Europeanen, meer op het volk te vermogen, dan deze inlandsche Hoofden, die behalve de roode uniform, niets imposerends bezaten.

Wat hiervan zij, dèze eerste Hoofden zijn sints den 1ste Maart jl. ingetrokken, en zoodanig hebben wij dezelve bij de overname bevonden; een gedeelte der etablissementen echter bestaande uit een vaandrig, en eenige weinige manschappen, eigenlijk niets anders als politiedienaren, zijn op ieder der buitenposten, tot nu toe gecontinueerd.

Wij hebben de eer Uwe Excellentie eene staat aantebieden van het Boeginees Corps (Bijlage La A.) zoodanig als zulks ons is medegedeeld, en tot den eersten Maart 1825 bestaan heeft, en waarop wij nog aantemerken hebben, dat de manschappen van dit korps, meest slaven en pandelingen der inlandsche officieren waren.

En aangezien de ondervinding geleerd heeft ('t welk wij uit vrij authentieke rapporten voor zeker houden) dat deze officieren zoowel in hunne personen als door hunnen aanhang steeds lastige en gevaarlijke sujetten voor de politie zijn geweest, zoo beschouwen wij het onvermijdelijk noodzakelijk Uwe Excellentie eerbiedig in consideratie

te geven, om alle deze officieren, als supernumerair bij de troepen te dezer kust gestationeerd intelijven, met vrijlating aan de Kapiteins en oudste Luitenants, welke van de Engelsche Compagnie pensioenen erlangen om al of niet daaronder begrepen te worden.

De handel, welke voorheen van noemwaardig aanbelang was, is thans geheel verlopen.

De monopolie der compagnie en derzelver dienaren, welke bij de vrijverklaring dezer Haven gezegd is ingetrokken te zijn, heeft nimmer opgehouden te bestaan.

Deze bezitttingen, thans onder het Nederlandsch Goevernement gebracht, moeten noodwendig op eene gelijke schaal van voorrechten komen, als alle andere en daar gevolglijk vrije handel en vrije culture niet door de bijzondere belangens van 's Lands ambtenaren kunnen worden belemmerd, mag men met eenigen grond afleiden dat de behoeften der bevolking, welke voor de gansche Residentie op 60.000 zielen (waaronder die der binnenlanden niet berekend zijn, als te voren onder Palembang gehoord hebbende) wordt geschat, en de producten, welke eigenaardig aan het land zijn, doch waarvan de culture slechts ten achteren is naar de comparative belangrijkheid van het land, genoegzaam voordeelen voor den speculateur zullen opleveren.

De Landbouw, welke door het vorig bestuur is aangemoedigd in de onmiddelijke nabuurschap van Benkoeloe, kan met betrekking tot de specerijen gezegd worden, in eenen voordeeligen staat te zijn; omtrent de rijst-culture zijn de pogingen tot verbetering veelvuldig geweest, doch de ondankbaarheid van den grond is steeds de grootste obstacle geweest tegen den goeden uitslag.

Wij hebben de eer onder bijlaag La B. een afschrift aan te bieden van het laatste rapport van het Landbouwkundig genootschap, hetwelk nog niet in het licht is gegeven, en uit dien hoofde niet onbelangrijk is, wij voegen daarbij een extract uit het rapport d.d. 9 Februari 1821 bevattende de begrooting van het voortbrengsel der specerij plantagien van 1821 tot 1825, en ten bewijze dat die commissie zich niet weinig vergist heeft in het werkelijk product is daarbij tevens gevoegd eene staat der werkelijk uitgevoerde specerijen gedurende genoegzaam datzelfde tijdvak, hetgeen de beste basis is, voor de berekening van het voortbrengsel, in het toekomende (zie Bijlagen La C. en D.)

Door de afschaffing van alle regten op den in- en uitvoer van koopmanschappen of producten, is de Residentie Benkoeloe in stede van in welvaart toetenemen, zichtbaar achteruitgegaan, ofschoon men door die maatregel heeft gehoopt, den handel van Padang af te trekken.

Een reglement voor de heffing der inkomende en uitgaande regten, 't welk ons is in handen gekomen, hebben wij de eer, tot speculatie hierover te leggen onder Bijlaag La E. (Hierbij zijn tevens gevoegd 5

bekendmakingen La E, N°. 1 à 5, bevattende gedetacheerde provisioneele bepalingen, omtrent de inkomende en uitgaande regten tot speculatie).

De inhoud daarvan duidt aan, dat zulks te voren voor Padang was ingericht, doch geheel hetzelfde zijnde, als voor deze plaats ter dier tijd bestond, diene zulks tot toelichting van vorige bestaandens.

Wij regretteeren zeer, niet in het bezit te hebben kunnen komen van de registers van in- en uitvoer, ten einde door authentieke stukken te bewijzen, hetgeen wij hier avanceeren en met zekerheid durven opgeven.

De aanvoer van opium schijnt volgens de zekerste opgaven in de laatste jaren het getal van 50 kisten 's jaar niet te hebben overschreden, waarvan een vierde onder de bevolking wordt geconsumeerd en drie vierde, met de Boegineesche praauwen, welke gewoonlijk in de maanden Julij en Augustus aankomen, weder werd uitgevoerd.

De inkomende en uitgaande regten hebben, volgens de accuraatste opgaven van onderscheidene personen, nimmer meer dan 10 à 12 duizend ropijen 's jaars bedragen, doch wanneer men daarentegen in aanmerking neemt, dat alle de compagnies-ambtenaren *zelve* kooplieden waren, en de voornaamste artikelen van inlandsche consumptie door de Compagnie *zelve* werden ingevoerd, en daarvoor gevolglijk geen regten zijn geheven, zoo is het onmogelijk, bij het afwezen van minutlijke opgaven der ingevoerde en uitgevoerde koopmanschappen of producten eene berekening te maken wat dit middel aan den lande zoude kunnen opbrengen.

De conclusie hierop te maken is de vergelijking van den tegenwoordigen financieelen staat der Residentie Padang met het tijdperk onder het Britsch tusschenbestuur onder welk de inkomsten nimmer meer dan zestig duizend Guldens hebben bedragen, hetgeen onder het Nederlandsch bestuur evenwel tot circa zesmaal honderd duizend Guldens is gestegen.

Behalve de inkomsten der pachten van de amfioen en sterke dranken, trok de Engelsche Compagnie dus geene directe voordeelen als uit de inkopen van peper, welke altijd nog niettegenstaande de vrijverklaring van den handel door de gansche Residentie is gemonopoliseerd gebleven in de handen der gunstelingen van de Chefs van het bestuur, welke, onder den naam van contractanten, de werkelijke commmerciëele agenten der kompagnie waren.

Volgens de accuraatste opgaven (want wij moeten herhalen, dat wij niet in het bezit zijn gesteld van de boeken waaruit wij zulks welligt zouden kunnen bewijzen, evenmin van eenige andere archieven, als de handelingen sedert het bestuur van den Luitenant Gouverneur Raffles van den Jaar 1818 tot 1824) is de gemiddelde opbrengst van peper der laatste twee jaren geweest:

van Moko Moko 's jaars	Cwt.	541—2
Laije	»	544—»
Ngallam	»	50—»
Saloema	»	170—1
Manna & Cawour	»	256—3
idem witte Peper	»	386—3
Croëe	»	295—»
van de Binnenlanden van Benkoelen . .	»	295—2
Totaal	Cwt.	2539—3
of	Picols	2131 : 14

Deze peper, door de bovengenoemde agenten der Compagnie op de buitenposten ingekocht tegen 3 realen de 112 Engelsche ponden, of 15 realen de Bahro, behalve 2½ reaal als toelaag aan de Hoofden, werd in de pakhuizen te Benkoeloe geleverd tegen 16 madras ropijen (de centweigt) 112 Engelsche ponden, zijnde dus daaronder begrepen de transport ongelden van de buitenposten.

Onder de oorzaken der verminderde opbrengst van dit product kan als de voornaamste worden genoemd de onderdrukking waarover zich de planters zoozeer te beklagen hebben, zelfs tegen dezen lagen prijs steeds met moeite en dikwijls in het geheel geene betaling ontvangen te hebben, en wanneer nog die betaling geschiede (alzoo die malversatie toch wel niet altijd kon plaats hebben) werden die reeds zoo verarmde planters in lijnwaden betaald, waarop twee à drie capitalen werden geprofiteerd.

Hieruit moest notoir voortspruiten dat de cultuur der peper te niet moest gaan, en het product der nog gecultiveerde tuinen met weerzin door de planters werd afgevoerd.

Wij hebben de bewijzen voor ons der aangehaalde daadzaken.

Een der agenten, Mr Osborn, gedurende ons aanzijn op zijne reis van Saloemah naar Benkoeloe verdronken, laat uitgebreide en ingewikkelde rekeningen achter met de planters van dat district, aan welken dezelve noemwaardige sommen gelds schuldig is gebleven.

De Inlandsche officieren (van het ontbonden boeginezen Corps) welke op de buitenposten het hoogste gezag voerden, hebben allen uitgebreide uitstaande zaken met de planters van peper, en een groot aantal brengen hunne reclames voor noemwaardige sommen in voor geleverde peper gedurende de laatste vier jaren; de uitbetaling der tractementen van eenige voorname inlandsche hoofden had ook sints de laatste elf maanden niet plaats gehad; dit alles zijn bewijzen voor de onderdrukking waaronder de inwoners der buitendistricten hebben gezucht.

Ter gelegenheid van den overgang van het bestuur, zijn successivelijk ter aanbieding hunner hulde aan het Nederlandsch Gouvernement de

meeste voorname hoofden der buitenposten naar de hoofdplaats afgekomen.

Allen verzoeken uit eenen mond om onder de bescherming van een Europeesch ambtenaar, op elk der buitenposten, weder de peperculture te mogen uitbreiden, en daartoe slechts de order te ontvangen, om onmidlijk de handen aan het werk te slaan, met het eenige verzoek echter, dat de hoeveelheid peperranken van elk huisgezin, van 1000 boomen gelijk voorheen, op 500 en de hoeveelheid te onderhouden boomen van een ongetrouwde van 500 op 250 ranken worde bepaald.

Dezelfde bieden al dadelijk eene noemwaardige hoeveelheid peper te leveren aan, welke zij ronduit verklaren zich de moeite niet te hebben willen geven, van uit de verafgelegene dorpen, naar de monden der rivieren aftebrengen, uithoofde der onzekerheid van daarvoor betaling te zullen erlangen.

Ofschoon wij dit verslag hadden kunnen aanvangen met Uwe Excellentie aantebieden die documenten, waaruit zoowel de afstand der souvereiniteit dezer landen blijkt als alle de regten welke, uit welke oorzaken ook, aan het Gouvernement zijn afgestaan, bij de onderscheidene bestaande contracten der inlandsche Hoofden, zoo hebben wij gemeend alle die contracten als voornaamlijk en oorspronglijk op de leverantie der peper doelende, ook bij de verhandeling der commercieele belangen dezer residentie te moeten te pas brengen, alhoewel die contracten de peper culture hebben vernietigd, welke in de laatste jaren zijn aangegaan.

Wij hebben de eer Uwe Excellentie aantebieden de authentieke afschriften der natemelden stukken, waarop wij onmidlijk onze aanmerkingen zullen laten volgen.

1°. Een contract tusschen de Pangerang en proattins van Benkoeloe, en de vertegenwoordigers der Engelsche Oost-Indische Compagnie dd° 14 April 1758.

Naarvolgens dit contract werd de peper aan de Compagnie geleverd tegen piasters:

	10	p^r Bahro van 5 c^t w^t hierbij
	1	ten voordeele van den pangerang en
	½	ten voordeele van de proattins
P^{rs}	11½	of Ind. fl. 23 voor c. c. 4½ pikols.

Deze betaling moet ten allen tijden ongenoegzaam zijn geweest voor het bestaan der planters, welke ongetwijfeld tot den aanplant en onderhouding van 1000 boomen hunnen ganschen tijd en arbeid hebben moeten besteden.

Tusschen het tijdvak van den Jare 1758 tot 1802 hebben onderscheidene veranderingen ook in de prijsbepaling voor de peper plaats

gehad, welke wij echter met geene mogelijkheid hebben kunnen traceeren.

Dit is intusschen zeker dat op zeker tijdstip de prijs van 10 tot 15 Sp^{s} matten p^{r} Bahro is verhoogd, en hiervoor werd dezelve, niettegenstaande de successieve bepalingen van hoogere prijzen, door de geprotegeerden van den chef van het bestuur van de planters ontvangen.

2° en 3°. Twee acten van overeenkomst met den pangerang Lingang Allam en Radja Brahim dd° 8 November 1802.

Bij deze documenten wordt de prijs der te leveren peper, als gedwongen leverantie, in 's Compagnies pakhuizen bepaald op 30 Sp^{s} matten de Bahro, benevens eene toelage van 3 sp^{s} matten p^{r} Bahro, voor de pangerang, wijders hierbij tevens eene premie uitgeloofd voor de vrijwillige planters van peper tegen 50 Sp^{s} Matten de 1000 boomen, in termijnen uittereiken, terwijl aan den Superintendent over deze vrijwillige aangelegde tuinen, Radja Brahim, eene maandelijksche toelage van 30 Sp^{s} matten worden toegestaan, tot dat de pepertuinen in staat van productie zouden zijn, waarnaar eene gratificatie van twee soecoos (eene ropy) voor elk op de schaal gebrachte Bahro peper, in stede van alle bezoldiging zoude worden uitgereikt.

Deze bepaling is de steen des aanstoots geweest van alle aantijging, jegens den Commissaris Mr. Walter Ewer, welke door deze voorschotten aan de peperplanters immense sommen gelds van de Kompagnie heeft verspeeld en welke men nimmer heeft kunnen recouvreeren.

4°. Een Contract met de Hoofden van het district Laije gedateerd 18 Junij 1818.

Bij deze overeenkomst wordt de peperculture vrij verklaard en de prijs der in 's Lands pakhuizen geleverde peper van drie realen op zes realen voor elke 112 Engelsche Ponden (c^{t} W^{t}); wijders wordt de bevolking een *hoofdgeld* van *twee* realen voor ieder huisgezin 's jaars opgelegd, en de dorps hoofden ieder *acht* realen 's maands toegelegd, terwijl de gebruikelijke toelagen aan de pangerang en mindere hoofden in volle kragt blijven, en bij voortduring worden geguarandeerd.

Geene enkelde dezer bepalingen is tot heden ingevoerd; de peper wordt steeds tegen 15 realen de Bahro van 5 centweigts geleverd aan de eerste authoriteit te Laije; de cultivateurs worden als voorheen tot de culture van peper door gevangenis en boetens genoodzaakt.

Het hoofdgeld is nimmer kunnen worden ingevorderd, alzoo de bevolking zich daartegen *in massa* heeft geopponeerd; de dorpshoofden hebben nimmer hunne maandelijksche toelagen bekomen, doch de pangerang en de mindere Hoofden. hebben steeds als van ouds hunne emolumenten op de geleverde peper genoten.

5° en 6°. Twee contracten tusschen den Luitenant Gouverneur Sir Thomas Stamford Raffles, en den pangerang Lingang Allam van Soengi Lamouw, en pangerang radja Khalippa van Soengie Itam, gedateerd den 4 Julij 1818.

Bij deze contracten wordt de peperculture vrij verklaard. Het te leveren product tegen 30 dalers de bahro aangenomen; de bevolking belast met een hoofdgeld van twee dalers p^r huisgezin 's jaars; de uitgaande regten bepaald op drie dalers p^r bahro; de pangarangs een aandeel dezer uitgaande regten toegekend; de bestaande wetten en gebruiken geguarandeerd en gewijzigd; het bestuur over de landen van de pangerangs in de handen der Compagnie, ten gevolge der algemeene erkende suprematie bevestigd en verder afgestaan, de peperplanters derzelver schulden aan de Compagnie conditioneel kwijtgescholden, onder de voorwaarden van onder de bepaalde belasting van het hoofdgeld begrepen te worden, en daarenboven 's jaarlijks een daler of 25 ℔ peper in afdoening hunner schulden op te brengen, terwijl almede aan de pangerangs aan welke eene maandelijksche toelaag wordt toegestaan, derzelver schulden bij de boeken der kompagnie worden kwijtgescholden.

Ook deze contracten hebben geen effect gehad, verder dan de afschrijving der schulden van de Pangerangs en der planters, en dat aan de eerste hunne maandelijksche bezoldigingen geregeld zijn uitbetaald.

Gelijk boven gezegd is, heeft de bevolking zich in Massa tegen de betaling van het hoofdgeld geopponeerd en wel op instigatie van de pangerangs zelven — toen het volk in groote meenigte voor de barrière verzameld was om den Heer Raffles in persoon te spreken; 't welk dezelve (uit vrees voor eene scène gelijk als die der moord van den resident Parr) met behulp der sterke arm heeft afgewend, zond de heer Raffles eene boodschap, door middel van den Magistraat kapitein Methven aan den pangerang van Soengie Lamouw, onder te kennen gave dat nimmer van het hoofdgeld meer zoude worden gerept, indien hij slechts door deszelfs invloed het bergvolk van Rejang de nabijheid der hoofdplaats deed ruimen; — dit geschiedde bijna op hetzelfde oogenblik, en het gevaar was afgewend, met opoffering der goude bergen, welke men zich van het hoofdgeld had beloofd.

7°. Een contract met de Hoofden van Passoemah Oeloe Manna dd. 23 Mei 1818.

Bij dit contract worden de bergvolken van Passoemah Oeloe Manna onder de protectie der Compagnie gesteld, en gevolglijk alle de voordeelen geguarandeerd, welke de overige bewoners der stranden, onder het Europeesch bestuur genieten.

Dit gansche document houdt niets belangrijks in, en echter heeft men het zelve van zoo veel belang doen voorkomen, dat daarvan zelfs melding gemaakt wordt, in de officieële correspondentie tusschen H. H. E. E. de plenipotentiarissen der beide Gouvernementen, tijdens het sluiten van het Tractaat dd° 17 Maart 1824.

De omstandigheden, welke het sluiten van dit contract hebben vergezeld zijn, dat het onbeschaafde bergvolk van Passumah Oeloe Manna op dat tijdstip, evenals sedert onheugelijke tijden steeds hunne gewoonte is geweest, als roofbenden naar de stranden waren afgezakt, en de dorpen der benedenlanden in geval van onvoldoende tegenstand bedreigden te plunderen, om 't welk tegen te gaan, de Compagnie meermalen contracten heeft aangegaan, welke zelden langer zijn gerespecteerd als de herinnering aan de geschenken duurde, welke de hoofden van de bergvolken bij die gelegenheid steeds ontvingen. Bij het aangaan van bovengenoemd contract, heeft hetzelfde plaats gehad; de heer Raffles heeft door goud de Hoofden van Pasoemanah Oeloe Manna een contract opgedrongen, hetwelk voor hen niets verbindends vervat, doch alle voordeelen aanbiedt, en desniettemin door hen nauwelijks met goeden wil is aangenomen.

8°. Een contract met de hoofden van Pasoemah Lebar dd° 21 September 1818.

Dit contract bevat genoegzaam dezelfde voorrechten, als aan de bergvolken van Pasoemah Oeloe Manna zijn toegekend, en heeft mede niets belangrijks of voordeeligs voor het Gouvernement, alzoo de bewoners dezer berglanden zieh ten eenemaal onafhankelijk rekenen, zelfs van Palembang, aan wiens vorsten zij echter in vroegere tijden homage hebben bewezen.

9°. Een document, bevattende de preliminaire voorwaarden van een contract tusschen de heer Thomas Stamford Raffles, Luitenant Gouverneur van Benkoeloe, en de zendelingen van de Pasiera Ampat Lawang en de Hoofden van Lintang.

De belangrijkheid van dit document bestaat hierin dat de persoonlijke ambitie van den heer Raffles ten klaarsten hieruit blijkt, doordien bij dit contract protectie van wege de Engelsch Oost Indiesche Compagnie wordt beloofd, zoowel tegen den Sultan van Palembang als tegen het Nederlandsch-Gouvernement.

Het landschap Lintang, aan gene zijde van het voorgebergte (Boekiet Barissan) gelegen, 't welk als de grensscheiding tusschen Palembang en Benkoeloe wordt beschouwd, behoort ook als zoodanig onder het bestuur van Palembang, doch sedert de oorlog en verandering in het bestuur van dat gewest in de laatste jaren, hebben de verst afgelegene districten van de confusie der hoofdplaats gebruik makende, zich meer of min onafhankelijk verklaard, en de afschaffing daarnaar in naam van de Toekan Tieban en verandering dier belasting in den vorm der landelijke inkomsten (en werkelijk niets anders als een hoofdgeld hetwelk dorpsgewijze bepaald is) heeft hen geheel afvallig en wars gemaakt van het bestuur der Sultans van Palembang, en gevolglijk, van het Gouvernement 't welk dat der Sultans heeft aanvaard.

De nabijheid van Benkoeloe, het aanbod van de protectie der Com-

pagnie, en verscheidene andere bijoogmerken hebben het geciteerde contract ten gevolge gehad.

Zooals de zaken thans veranderd zijn, is het allerdoelmatigst dat dit landschap, zoowel als de noord en westelijk gelegen landen aan de rivier Moessie, onder Benkoeloe gehoore, en dit zal dan ook ten bekwamen tijd en plaats nader behoren te worden toegeligt, en definitivelijk geregeld, wanneer de belangen van Palembang onmidlijk met die der Westkust in aanraking zullen zijn gebragt.

Gelijk in den hoofde dezes is aangemerkt, schijnt dit land sedert circa eene eeuw tijds onder een altijd durend bestuur van beproevingen gelaboreerd te hebben, hieruit zoude men moeten afleiden dat werkelijk het zuidwestelijk gedeelte van Sumatra als eene kostbare lastpost het bezit niet waardig was, waarvan de onvriendelijkheid harer kusten, ook veel bijdraagt.

Wij zullen trachten, de werkelijke en natuurlijke resources van dit land, in hun waar daglicht voor te stellen, zoodanig als dezelve onder een liberaal Gouvernement, waar de vrijheid van handel en culture niet in naam, gelijk tot dus verre onder de Compagnie, maar in de daad bestaat.

De werklijke vrije handel kan echter eenlijk op de hoofdplaats Benkoeloe bestaan; de onvriendelijkheid van de kust is zoodanig, dat geen particulier eenige speculatie op de buitendistricten onder geene omstandigheden permanent zoude kunnen doen — ongerekend het groot etablissement hetwelk aldaar van landswege tot de protectie der handelaren noodzakelijk zoude zijn.

De peper, het voornaamste product van het land, is dus het artikel van handel, waarop het Gouvernement de aandagt te vestigen heeft, en wanneer men nu voor zeker aanneemt ('t welk wij niet betwijfelen) dat het product dezer residentie en onderhoorigheden van Moeco Moeco tot Croëe bevorens meer dan 2000 (twee duizend) tonnen of 30000 pikols peper heeft bedragen, 't welk niet dan door de agenten van het Gouvernement van de planters kan worden ontvangen,

1°. omdat het Gouvernement steeds een etablissement op de buitenposten moet onderhouden, aan welke de surveilance over de peper culture bijzonder moet zijn opgedragen.

2° dat daaruit al dadelijk volgt dat dat etablissement een tweeledige nuttigheid heeft, namentlijk: de instandhouding van orde, en de bevordering der welvaart van het land;

3° dat de ongenaakbaarheid (op sommige tijden van het jaar) der kusten en de onzekerheid van het product te bekomen, het voor een particulier onmogelijk maakt, van permanent een etablissement voor den peperhandel met de buitendistricten te onderhouden, terwijl het transport te land te kostbaar en te moeijelijk is, en alweder voor een particulier niet vol te houden is, uithoofde de geringe bevolking

hem geene adsistentie kan aanbieden, zelfs tegen ruime betaling, 't welk zijn gansche speculatie zoude verijdelen, en welke omstandigheid zelve, voor het Gouvernement, ofschoon oneindig minder, dan voor een particulier, niet alleen kostbaar maar moeijelijk is, uithoofde ook voor deze transporten permanente etablissementen moeten worden aangehouden, zoo volgt hieruit dat zonder een monopolie te retablisseeren 't welk te zeer tegen den geest van den tijd aandruischt en dus den handel in peper behoort vrij te worden gelaten, voor een ieder, zoodanig als zulks thans in naam bestaat, en desniettemin de peper op alle de buitenposten door de posthouders voor rekening van den lande kan worden opgekocht tegen den bepaalden prijs van drie Sp^e^ Matten of Ind fl. 6 voor elke 112 Eng. Ponden, behalve de gewoone toelage aan de hoofden van 5 guldens p^r^ bahro — de posthouders de culture met klem behoren nategaan, en ter voldoening aan het eenparig verlangen, van alle de hoofden, deze teelt weder aan te moedigen, op eene verminderde verpligting voor elk huisgezin, in stede van 1000 boomen als voorheen slechts 500 peperranken te planten, terwijl de ongetrouwden, met 250 zullen kunnen volstaan.

Niet alleen het voordeel voor den lande, hetwelk hieruit is te berekenen, en hetwelk wij op een niet zeer verwijderd tijdstip durven voorzeggen, van de onkosten der etablissementen genoegzaam te zullen dekken, zoo is de werkelijke rust en welvaart der bevolking met instandhouding en weder aanmoediging der peper culture ten naauwste verbonden.

De natuurlijke onwerkzame geneigdheid der bevolking leidt tot volslagen ijdelheid, wanneer het bestuur geene leiding geeft aan derzelver werkelijke middelen en de gevolgen der zoogenaamde vrijheid, welke aan de bevolking is teruggegeven, door hen van de peperculture af te trekken zijn geweest, dat niettegenstaande wat men tot het contraire moge pretendeeren, de bevolking is verminderd, verspreid, en een noemwaardig aantal uit werkelijk gebrek zich als schuldenaars tot slaven hebben gemaakt.

De peperculture, zoo als dezelve thans veragterd is, zal natuurlijk eenige jaren noodig hebben, om zich weder op te beuren, doch het is tevens zeker dat, daar de bevolking met die teelt volkomen bekend is, er dus geene van de obstacles zullen voorkomen als welke men zoo menigmaal elders met de koffijculture heeft ondervonden.

Eenige weinige oude tuinen zijn nog in staat van weder voortbrengend te kunnen worden gemaakt, en het aanleggen van nieuwe tuinen is dus noodzakelijk, en ten bewijze dat de meeste hoofden daartoe vurig genegen zijn, zoo hebben reeds eenige werkelijk aangevangen met toebereidselen tot het aanleggen van nieuwe tuinen te maken, en de oude van het onkruid te zuiveren, zoodra zij slechts hebben bespeurd, dat het Nederlandsch Gouvernement genegen is,

de welvaart van het land te bevorderen, door gebruik te maken van de werkelijk aanwezige ressources in hetzelve in tegenoverstelling van de invoering der culture van uitheemsche producten, en het doen van experimenten van allerlei aard, als onder het vorig bestuur heeft plaats gehad, en waaronder die van het forceeren der rijstculture kan genoemd worden.

Het is tastbaar voor den oppervlakkigsten beschouwer, dat de rijstculture in de nabijheid van Bengkoeloe, ofschoon in den omtrek van Bentuan zeer fraaie velden gevonden worden, met geen voordeel uittebreiden is, en daarentegen eenigsints de gesteldheid van het land, en de relatien tot de nabuurige streken nagaande, vindt men dat de noordlijke en zuidlijke districten overvloedig rijst opleveren, terwijl in het gebergte hetzelfde voordeel gevoegd bij eene comparatieve groote bevolking te vinden is: wat was dus natuurlijker als dat het voormalig bestuur in stede van een duizendtal bannelingen, sterke robuste menschen, van het vaste land van Indië aan particulieren te geven voor huishoudelijke diensten (waartoe genoeg menschen van het land te verkrijgen waren) en het aanleggen van kleine plantagiën, zelfs veel van rijstvelden — deze bannelingen had gebezigd tot het aanleggen van groote wegen naar de binnenlanden, en zoo aldaar voor termen tot het contrarie mogten bestaan, welke wij echter niet kunnen uitdenken, dan had men ten minsten om de noord en om de zuid eenige soort van wegen kunnen maken, waarvan thans niets bestaat, en men met levensgevaar van de eene plaats naar de andere moet reizen.

Door het bestaan dezer groote wegen, had men met karren of lastdieren de producten (wij bedoelen voornamelijk de rijst) kunnen afvoeren en daarmede het groote doel bereikt van dit land van deszelfs eigen ressources te doen bestaan.

Indien wij door boven geciteerde (om niet langwijlig te zijn beperkte) aanmerkingen, den staat dezer landen, in een eenigsints minder onvoordeelig dagligt hebben voorgesteld als zulks gewoonlijk afgeschilderd en bekend is, dan is het werklijk ter oorzaak, dat wij doordrongen zijn, dat het land zekere ressources bezit, waarvan geen gebruik is gemaakt of liever waarvan geen nut te trekken was, onder de administratie van eene Compagnie, waar een ieder er op uit is, om fortuin te maken, en hoe eerder dat but bereikt is zoodanige ambtenaren naar de terugreis uitzien, om door een nieuwe gunsteling van een der bewindhebbers der Compagnie met hetzelfde oogmerk vervangen te worden.

Wij zullen thans overgaan om Uwe Excellentie, met terzijde stelling voor het oogenblik, van alle verdere beschrijving en oordeelvelling, zoowel der politieke als financieele zaken betrekkelijk deze landen, waartoe eene meer grondige kennis en onderzoek gevorderd wordt dan ons kortstondig verblijf alhier heeft toegelaten, en hetwelk alzoo

vooreerst moet worden opgeschort, de maatregelen voortestellen, welke wij eerbiedig meenen, dat voor het beheer der Residentie Benkoeloe en onderhoorigheden onmidlijk kunnen worden geädopteerd.

De politieke gesteldheid van het land vordert geene dadelijke consideratie; de geographische ligging der residentie Benkoeloe, ofschoon over 't algemeen, tot bevordering van eenheid in het bestuur der Westkust, daarvan een gedeelte moetende uitmaken, vordert dat al wat het inwendige der administratie aangaat, en de relatiën tot Palembang en de Lampongs, onafhankelijk van Padang, alhoewel communicatif met den chef van het bestuur ter Westkust van Sumatra, zal behoren te worden behandeld, aangezien de verschillende aard der bevolking en de bijzondere relatien der uitgestrekte buitenposten onmogelijk aan het overzigt van den Resident van Padang onderworpen kunnen worden.

Het Justitiewezen is in vergelijk van Java zeer gebrekkig ingerigt, doch daar alle de Hoofden het grootste belang hebben bij het voortdurend bestaan der tegenwoordige regtspleging, welke hen een inkomen verschaft uit de boeten welke zij zelve vrij willekeurig opleggen, zoo is het ons raadzaam voorgekomen, het onderzoek af te wagten waarop in den hoofde dezes is gedoeld en 't welk door de vaststelling van een raad van Justitie voor deze kust (door 't bestaan van welk collegie thans het grootste voordeel wordt te gemoet gezien) van nut zal kunnen zijn, tot het zamenstellen van bepaalde wetten voor de bedeeling van het regt; en gevolglijk hierin vooreerst geene verandering voor te stellen, alzoo de wetsbepalingen veelvuldig genoeg zijn, doch de applicatie derzelve meenigmaal botsingen ontmoet in de gewoonten der maleijers, waardoor dezelve, hoe doelmatig ook, dikwijls geheel zijn ter zijde gesteld.

Ten aanzien der financien daarentegen is het ons noodzakelijk voorgekomen, en hebben wij de eer naar aanleiding van het deswegens reeds aangehaalde, Uwe Excellentie voor te stellen:

1°. Om onmiddelijk de belastiging der inkomende en uitgaande regten, alhier in te voeren op het reglement, deswegen voor Padang bestaande hetwelk, ofschoon voor herziening vatbaar en welk hoogst noodzakelijk onderzoek thans onder behandeling is, in deszelfs geheel kan worden geintroduceerd, alzoo ons niets, om het contraire aan te bevelen, is voorgekomen, evenmin als tegen de invoering der belastingen op het *kleinzegel*, *'s Heren geregtigheid*, op *de collaterale successen*, *het vendu-departement* enz. alle op de voor Nederlandsch-Indie bestaande Reglementen.

2° Dat naar aanleiding van hetgeen ons is gebleken als tevoren bestaan hebbende (bijlagen La. P & Q), de uitgaande regten op de specerijen worden bepaald op 5 pCt. der Bataviasche marktprijzen, telkens 3 maanden te bepalen en die der peper op drie Sps. Matten

of Ind. *f6.*— de bahro of Ind. f 1.15 pr. pikol zwarte peper, & Ind. f 2.— pr. pikol witte peper.

3°. Dat de alleenhandel van het zout almede onmidlijk worde ingevoerd, voor zoover de aanvoer van buiten van dat artikel betreft, doch dat hierbij wel uitdrukkelijk bepaald worde dat (de zooveel ergernis en haat tegen het gouvernement verwekkende restrictie van) het aanmaken van zout, op deze kusten, aan een ieder voor eigen consumptie wordt vrijgelaten [1].

4° Dat met vrijlating van den handel en culture der specerijen, en der peper in 't algemeen, het laatstgenoemde artikel op de onderscheidene buitenposten voor rekening van den lande tegen dadelijke betaling worde ingekocht, tegen Ind: f 30.— de bahro, van 560 Eng: ponden, behalve de toelaag aan de hoofden van Ind: fl. 5.— pr bahro, hetwelk alzoo c.c. f 35.— voor 4⅙ picol peper uitmaakt, en dat bij periodieke publieke veilingen, overtelaten aan het oordeel en discretie van den resident, deze peper ter hoofdplaats worde van de hand gezet, wanneer daarvoor genoegzame prijzen te bekomen zijn.

5° Dat de cultures, voornamelijk der peper, door de voorhanden middelen, namenlijk den goeden wil en het eenparig aanbod van alle de hoofden, weder worde aangemoedigd en uitgebreid, op het beginsel dat slechts 500 peperranken door een huisgezin, en 250 door een ongetrouwd landbouwer, zullen behoeven te worden onderhouden, instede van het dubbeld getal, gelijk voorheen, doch dat ook deze bepaling naar oud gebruik worde opgevolgd, en met eene gepaste strengheid, door de op elke buitenpost gestationeerden posthouder, worde gecontroleerd.

6° Dat op grond van hetgeen te voren op onderscheidene tijdstippen onder het Britsch bestuur met succes heeft plaats gehad, en alzoo de balans van den handel vooralsnog tegen deze plaats is, en gevolglijk het ziivergeld steeds door den gedurigen uitvoer schaars

---

[1] Het is noodzakelijk dat wij hier ondubbelzinnig verklaren dat wij de overtuiging hebben, dat de verbittering, welke deze restrictie bij alle maleijers verwekt, uiterst groot is, daar zij ons toevoegen, dat men hun het gebruik beneemt van hetgeen de natuur hun mildelijk aanbiedt.

Overigens moet in het voordeel van de zaak gezegd worden dat de geographische ligging van dit eiland de aanmaak van zout bijna geheel belet, uithoofde der gedurige regens, veroorzaakt door de ongestadigheid van het saisoen, 't welk bij elke nieuwe en volle maan verandert.

De aanmaak van zout geschiedt voornamelijk door het verbranden van houtstapels, welke onophoudelijk met zoutwater besproeijd worden; en deze wijze van zout te maken is niet alleen zeer kostbaar en duurder, dan waarvoor hetzelve in 's landspakhuizen verkrijgbaar is gesteld, doch hetzelve is bitter en van eene onaangename smaak.

Om de noord wordt het zout ook op eene kostbare wijze door koking van het zeewater verkregen.

is, hier het gebruik der *papieren munt*, onmidlijk worde ingevoerd, en tevens de *Indische Gulden* de standaardmunt wordt, in stede van de madras ropy, welke volgens het bestaande tarief, bijlaag L^r R, zeer is gedeprecieerd [1].

7° Dat provisioneel, het personeel voor het bestuur dezer residentie en onderhoorigheden, wordt bepaald naar den staat, welke hierbij, onder bijlaag L^r S. wordt aangeboden [2].

8° Dat de begrooting van inkomsten en uitgaven, behoudens de wijzigingen, welke omstandigheden daarin noodzakelijk mogten maken, voor den dienst van dit jaar mag worden gearresteerd, zooals dezelve onder bijlaag L^r V. bij deze is overgelegd.

Ten slotte hebben wij de eer, Uwe Excellentie aantebieden twee bundels der gewisselde correspondentie met den Britschen commissaris, ter overgave van alle britsche bezittingen op Sumatra, waaraan eerbiedig verzoeken, ons te mogen gedragen, voor de details onzer handelingen (bijlage W en X).

De Commissarissen ter Overname
der Britsche Bezittingen,
VERPLOEGH. DE STUERS.

Eerst vier maanden later dienden Commissarissen mede een rapport in over de tot het Nederlandsch gezag teruggekeerde Tapanoelische landschappen.

Ook dit rapport, gedagteekend Sumatra's Westkust 30 November 1825, Lett. F N°. 22, is van belang en laat ik hier volgen:

WESTKUST VAN SUMATRA, den 30 November 1825.

Wij hebben de eer Uwe Excellentie bij deze rapport te maken aangaande de staat der nieuwlings ingelijfde bezittingen ter dezer kust, gelegen ten noorden van Padang en waarvan de hootdposten zijn *Ayer bangies*, *Natal* en *Tappanoelij*.

Door deze uitbreiding van grondgebied is het gezag des Gouvernements tans over de gansche westkust van Sumatra verzekerd tot *Baros* om de noord; ongeacht dat de bewoners der kust tusschen *Tikoo* en

---

[1] Weswegen wij voorstellen dat (ook met inzigt om dubbele en onnoodige moeijelijke transporten van Padang voor te komen) direct van Batavia eene som van honderd duizend guldens papieren geld en vijftig duizend guldens kopermunt naar Benkoeloe worde verzonden.

[2] Hierbij wordt tevens tot speculatie overgelegd: eene betalingsrol van het afgetreden bestuur, uit de vergelijking waarvan zal blijken, de economie welke in dezen is in het ooggehouden (Bijlaag L^r. T).

Aijer bangies door de onlusten in de binnenlanden zich min of meer onder den invloed der Padries rekenen.

Aijer bangies gelegen in eene fraaije en veilige baai en aan eene rivier welke 8 à 10 uren binnen lands bevaarbaar is voor vaartuigen van 6 à 8 voeten diepgang, was voorheen en tijdens het bestaan der Nederlandsch Oost-Indische Kompagnie, wier agenten sints onheugelijke tijden hier gevestigd zijn geweest, eene plaats van noemenswaardig belang voor den handel. De naburige binnenlanden van *Agam* en *Raauw* bevatten, behalve eene groote bevolking, de voornaamste goudmijnen van Sumatra.

Thans is deze bezitting, ofschoon nominaal tot grenzen hebbende *Oejong massang* om de zuid en *Laboean loeloe* of *Batoe Koedan* om de noord, gereduceerd tot eene kampong van 50 tot 60 huizen op de vaste wal, en eenige verspreide gehuchten op de naburige eilanden; afgesneden van alle binnenlandsche communicatie door de steeds voortdurende fanatieke beroeringen onder de bevolking, is deze haven geheel nietig voor den handel, doch daarentegen zeer belangrijk als eene militaire post, uithoofde der nabijheid van eene der hoofdzetels der Padries secte namelijk *Alahan panjang* of *Bonjol* (de naam der kampong welke circa 12 uren binnenlandsch gelegen is op die rivier welke zich door twee armen in zee uitstort te *Katiagan* en *Massang*).

Het Inlandsch bestuur van *Aijer bangies* bestaat in den Towanko en vijf Panghoeloes, welke, gepresideerd door den civielen ambtenaar, den landraad uitmaken, welke kennis neemt van alle civiele en criminele zaken, waarvan die van eenen capitalen aard te voren naar den Residentsraad van Natal en nu voor den vervolge naar dien van Padang zullen verwezen worden.

Deze hoofden zijn in het genot van geringe pensioenen voor den afstand hunner regten op den handel enz., waarin dezelve zijn gecontinueerd voor een gezamentlijk bedrag van Indisch f 76.20 's maands waarvan de verdeeling is:

aan Towanko moedo	Ind.	f	33.10	St.
» Radja Poetie	»	-	10.—	»
» Datoe Simponno	»	-	8.10	»
» » Bilangan	»	-	8.10	»
» » Ammat	»	-	8.10	»
» » Taddoeng	»	-	8.10	»
	Ind.	f	76.20	St.

De voortbrengselen van dit land zijn *stofgoud, kampher, dammer, rotting* en *diverse goede houtsoorten*, waarvan de voornaamste zijn het *kampher-* en *marabouw*-hout.

Er zijn hier hoegenaamd geene publieke inkomsten; de pacht der *opium* is het eenige middel 't welk onder den tegenwoordigen staat van

zaken zoude kunnen worden ingevoerd, terwijl het debiet van zout, bij eventuele wederopening der communicatie met de binnenlanden, van eenig belang zal kunnen worden, wanneer door gepaste middelen den aanmaak van zout aan de stranden in de nabijheid van Aijer bangies, anders dan voor eigen consumptie der strandbewoners, wordt belet.

Het etablissement voor dezen post is provisioneel bepaald op:

Eén civiel en militair kommandant;

Eén klerk;

Eén maleisch schrijver;

Drie oppassers.

Natal (eigentlijk *Natar*). Deze bezitting heeft tot grenzen *Batoe Koedam* om de zuid en *Batoemoendam* om de noord en ten oosten het distrikt van *Lingobaija*, circa 8 uren landwaarts gelegen aan de rivier welke zich te Natal in zee stort.

Deze post, voorheen door de Engelschen gevestigd tot afbreuk van den handel der Nederlandsche Oost-Indische Kompagnie te *Aijer bangies*, is door de natuurlijke ligging en opene gevaarlijke rhede alsints ondoelmatig voor den handel gesitueerd.

Door de voorbeeldeloze verspreiding van den invloed der Padries zijn mede de gansche binnenlanden van *Raauw* en *Mendaheeling*, en welke eene zeer grootte bevolking bevatten, van alle communicatie afgesneden, gevolglijk is ook hier den voorheen zeer uitgebreiden handel tot niet gegaan en zijn deze landen, zoowel als Aijer bangies, verstoken zelfs van alle middelen tot levensonderhoud voor de bevolking, welke andersints rijkelijk in de binnenlanden worden voortgebragt en thans van buiten moeten worden ingevoerd.

Als eene militaire post is dus het Fort tot bescherming van Natal en de onderhorige districten van Batahan om de zuid, Lingobaija om de oost en Singkoean om de noord, benevens de daar tusschen liggende kampongs, waarvan de gezamentlijke bevolking op ruim 12,000 zielen wordt begroot, in zoo ver van aanbelang.

Doordien hier evenmin als te Benkoeloe door het afgetreden Britsch bestuur eenige overgave is gedaan van de archiven waaruit zulks zoude kunnen blijken (niettegenstaande deswegen ter bekwamer tijd de noodige afvrage is gedaan) zijn wij niet in de gelegenheid eene accurate opgave te doen van de werkelijke ressources dezer landen, in vroegere en voor den handel en de bevolking gelukkiger tijden.

Eene in handen gekomene opgave der in- en uitgevoerde goederen en producten te Natal gedurende de jaren 1817—18, 1818—19, 1819—20, 1820—21, hebben wij de eer bij deze overteleggen (bijlaag La A.)

De voornaamste produkten dezer landstreek zijn *peper*, circa 2000 à 3000 pikols, *stofgoud*, circa 50 katties, *kampher*, circa 14 à 16 pikols

'sjaars; voorts *roting* en verscheidene goede houtsoorten, als *Marabouw-* en *kampher*-hout.

Het inlandsche bestuur van Natal bestaat uit *een Towanko*, en *zes Dato's*, welke benevens den *Towanko* van Lingobaija den landraad uitmaken, waarin de eerste civile autoriteit presideerd.

De bestaande verordeningen aangaande de bedeeling van het regt zijn gegrond op de overlevering van oude lands-gebruiken, welke in vele opzichten, ofschoon oorspronkelijk door de Koran voorgeschreven, daarvan afwijkende zijn.

De Hoofden, welke voor den afstand hunner regten op den handel in het genot zijn bevonden en gecontinueerd van pensioenen zijn de volgende:

Towanko Bezaar van Natal	Ind. f	66.20
Towanko Sambah van Lingobaija . .	» -	66.20
Radja Mangoeijang van Soeboejong .	» -	10.—
Radja Indamara van Singkoeang . .	» -	10.—
Totaal 's maands	Ind. f	153.10 St.

Overigens hebben de zes Dato's of Panghoeloes zekere verouderde regten op den handel, welke hen aanspraak geeft op eene schadeloosstelling bij den wederinvoer van het middel der inkomende en uitgaande regten, dan waarvan dezelve gewillig afstand hebben gedaan, tegen eene maandelijksche toelaag (even als voor de amfioenpacht) à Ind. f 10.— ieder 's maands, hetwelk eene maandelijksche uitgaaf van Ind. f 60.— veroorzaakt.

De pacht der opium, voorheen aan de inlandsche hoofden afgestaan, is omtrent een jaar geleden met de voorkennis van het bestuur aan een particulier koopman, met name John Graij, overgegeven voor eene maandelijksche som van Ind. f 180.— welke onder de twaalf Hoofden wordt verdeeld als:

Aan den Towanko Bezaar van Natal	Ind. f	50.—
» » » Sambah van Lingobaija	» -	30.—
Aan de zes Dato's van Natal		
» Dato *Sinaro* van de soekoe *Menangkabouw* . . .	» -	10.—
» » *Poetie* van de soekoe *Barat*	» -	10.—
» » *Mage Maradjo* van de soekoe *Padang en Tigablas*	» -	10.—
» » *Moedo* van de soekoe *Bandar Sapoeloe* . . .	» -	10.—
» » *Makoeta Allam* van de soekoe *Achee*. . . .	» -	10.—
» » *Soetan Panghoeloe* van de soekoe *Raauw* . .	» -	10.—
Aan de vier Anak Radja's		
» Soetan *Larangan*.	» -	10.—
» » *Kabiedon*	» -	10.—
» » *Sahidie*.	» -	10.—
» » *Salim*	» -	10.—
Totaal 's maands	Ind. f	180.—

Deze hoofden zijn genegen hun regt op de opiumpacht aan het Gouvernement weder af te staan onder genot van bovengenoemde maandelijksche toelage, 't welk als eene maatregel van politie allesints noodzakelijk is.

Overigens zijn hier geen publieke inkomsten, en is de alleenhandel in zout *hier* mede van geen belang, alzoo zoo wel om de noord als om de zuid van *Natal*, veel zout wordt aangemaakt, door middel van koking van het water.

Het personeel voor deze bezitting is provisioneel bepaald als volgt:

Een civiel en militair kommandant;

Een adsistent bij denzelve;

Een klerk;

Een inlandsch schrijver;

Een Europeesch sergeant der politie;

Acht oppassers;

terwijl bij de invoering der inkomende en uitgaande regten dit etablissement nog zal worden vermeerderd met

Een klerk;

Een maleische schrijver;

Twee oppassers.

Tappanoelie (eigenlijk *Tapean-Oelie*), gevestigd op het klein eiland *Pontjan*, is gelegen in eene boven alle beschrijving fraaie en voor een onrekenbaar getal schepen veilige baai.

De belangrijkheid voor den handel met de binnenlanden is hier niet gelijk in de Natalsche bovenlanden door de Padries, welke tot dus verre hunne veroveringen slechts tot het *Batta-land* van *Mendaheiling* hebben uitgebreid, gestoord; doch door de onderlinge twisten en oorlogen van zeer onbeduidende Hoofden onder de Battasche bergvolken, welke elkander onophoudelijk bevechten en de passages naar de stranden belemmeren, grootendeels verminderd.

De bevolking der zoogenaamde bezitting *Tappanoelie* op het eiland is slechts circa 300 zielen.

In den omtrek der baai heeft men de plaatsen *Tappanoelie*, *Sibogha*, *Colonghan*, *Siboeloean*, *Badierie* en *Pinang Soedie* benevens *Batang Terro* om de zuid en *Sorkum* om de noord, waarvan de gezamentlijke bevolking geene 5000 zielen overschrijdt.

De bevolking der binnenlanden (de Batta's) wordt gezegd buiten mate groot en het land zeer goed bebouwd te zijn, vooral omtrent het groote lac Toba, hetwelk slechts drie dagen reizens binnenslands gezegd wordt gelegen te zijn, van daar dat hier ongelijk aan Natal en Aijerbangies geen gebrek aan rijst is voor de naburige bevolking, ofschoon echter de aangevoerde hoeveelheid niet genoegzaam schijnt voor den uitvoer van eenig aanbelang.

De producten zijn hier voornamelijk *kampher*, *benzoin*, *dammer*, eene

geringe hoeveelheid zwarte vogelnesten en verscheidene goede houtsoorten als kampher, apie apie, en zoogenaamd *bintango hout*.

Volgens ingewonnen informatien was de uitvoer in den Jare 1817:

Benzoin	979 Pikols.
Kampher	128 id.

en de ingevoerde artikelen in dat jaar:

Opium	5 Pikols, 79 katties.
Koperdraad	5 id.
IJzer	487 Staven.
Staal	8 Pikols.
blauwe witte en bruine *lijnwaden*	60 Korgies.
Tabak	200 Kranjangs.
Zout	200 Koijangs.

Tans is ook deze handel veel verlopen, waarvan als eene der oorzaken (hoe onverklaarbaar andersints ook, evenals te *Benkoeloe*) de vrijverklaring dezer havens wordt opgegeven.

Het etablissement alhier in dienst bevonden en provisioneel gecontinueerd bestaat in:

Een posthouder;
Een hoofdoppasser;
Acht oppassers.

Het inlandsch bestuur bestaat op het eiland in *twee hoofden*, welke Dato's genoemd worden en voorts in *een hoofd* op elk der bovengenoemde plaatsen in de baai gelegen, welke met den *civielen* ambtenaar den raad uitmaken ter beslissing van geschillen en misdaden welke onder deze geringe gemeente voorvallen.

Deze hoofden zijn in het genot bevonden en mede gecontinueerd van eenige geringe pensioenen, ten gezamentlijk bedragen van Ind. f 110.— 's maands.

Deze som is verdeeld als:

Aan	Radja	Manoeka van Sibogha	Ind.	f	16.20	St.
—	—	Semaong van Tappeanoelie	»	-	16.20	»
—	Dato	Majo Endo van Pontjan	»	-	10.—	»
—	—	Radja Allam	»	-	10.—	»
—	—	Pangsah van Pinang Soerie	»	-	5.—	»
—	—	Sie Jangot	»	-	5.—	»
—	—	Radja Ahmat van Sorcum	»	-	10.—	»
—	—	Radja Boukiet	»	-	10.—	»
—	—	Si Goentoer allam van Collengan	»	-	10.—	»
—	—	Radja Ambatjang van Batang Terroo	»	-	8.10	»
—	—	Sieallang	»	-	8.10	»
			Ind.	f	110.—	St.

De eenige publieke inkomst welke hier tans bestaat is die der opiumpacht à Ind. f 400.— 's jaars.

De alleenhandel van het zout welke hier voor de vrijverklaring dezer havens steeds heeft bestaan, en gelijk boven gezegd op 200 koijangs 's jaars kan worden begroot, zal zeer doelmatig weder kunnen worden ingevoerd, hetwelk meer dan genoegzaam voortbrengend zal wezen om de ongelden van dit etablissement te bestrijden, overigens heeft deze plaats alle voordelen zoowel door het fraaie zeehoofd, waaraan groote schepen kunnen laden en lossen, als door de localiteit van het eiland en deszelfs ruime pakhuizen, welke echter slechts van hout en atapdaken voorzien zijn. [1]

De tegenwoordige comparatieve onbelangrijkheid dezer nieuwe bezittingen gedoogd geene verdere uitwijding omtrent de plaatselijke bijzonderbeden van land of volk, welk een en ander zeer nauwkeurig in Marsden's historie van Sumatra zijn beschreven.

Ofschoon bezittingen van de vereenigde Engelsche Oost-Indische Compagnie, was het etablissement van Natal en Tappanoelie (waarbij in latere tijden *Ayerbangies* gevoegd is) voormaals aan eene afzonderlijke Compagnieschap, voor het drijven van allen handel, behalve de peper, welke des Compagnies monopolie was, afgestaan, waarvan de Heer John Prince, de laatst overgebleven deelhebber, nu onlangs als laatste Britsche resident van *Benkoeloe* en onderhorigheden is afgetreden.

Er bestond nimmer omtrent deze plaatsen eenig territoriaal regt, en ofschoon de supprematie der Compagnie steeds stilzwijgende is erkend, zoo is de bevolking altijd in de bedeeling van het regt aan zich zelve overgelaten, voor zooverre 's Compagnies dienaren daarbij geen belang hadden, zoodanig dat na de gewoontens des lands alle misdaden zelfs moord met boeten konden worden afgekocht, ten voordeele der regters welke hunne eigene Hoofden zijn.

De belasting der inkomende en uitgaande regten voormaals in deze bezittingen bestaan hebbende en bij eene publikatie van den 12 Maart 1824 (waarvan afschrift bij deze wordt aangeboden onder bijlage L^r B) afgeschaft, heeft onder den alleenhandel van den Heer John Prince nimmer veel opgebragt.

De binnenlandsche fanatieke revolutie welke als een smeulend vuur voortlopende, het schoonste deel van *Sumatra* beroerd en eenlijk daardoor de bezittingen benoorden Padang gelegen, niet geringe lastposten voor den Staat zijn geworden, schijnt de noodzakelijkheid voor zekere maatregelen te provoceeren, welke de strekking kunnen hebben om de overgroote bevolking der binnenlanden, benevens

[1] Aangaande de civiele en militaire gebouwen en werken op deze etablissementen maken wij bij deze geene melding, als zijnde in een vorig rapport reeds verhandeld.

derzelver kostbare producten ten voordeele der schatkist te doen verkeren.

Van alle kanten en onophoudelijk zijn ons eene menigte hoofden van de uitgestrekte landen van *Raauw* en *Mendaheiling* om de hulp van het Gouvernement komen smeken tegen de invasiën dier roofbenden, welke onder den dekmantel der Godsdienst zich meester maken niet alleen van alles wat de bevolking bezit, maar buitendien de vrouwen en kinderen ontroven en veelal om hiertoe te geraken, de mannen om het leven brengen, 't welk buitendien het lot van alle hoofden en rijken des lands, en voornamelijk van de zoodanige die zich door hunne bekwaamheden onderscheiden is.

Alle reeds zoo menigvuldig aangewende pogingen zelfs door het afgetreden Britsch bestuur ('t welk nimmer tot dadelijkheden met hen is gekomen, en welke omstandigheid het ontwijfelbaarst bewijs oplevert voor hunne hardnekkigheid) om tot de minste minlijke schikking met de noordelijke Padries te komen, zijn vrugteloos geweest.

Als een hoofdzetel der Padries Secte is *Bonjol* of *Alahan panjang* het orakel voor de noordelijke landen van *Raauw* en *Mendaheiling* en dat gedeelte van het noordwaarts gelegen landschap *Agam*, hetwelk aan onze bezittingen in die streek steunt, gelijk het gezag der hoofdzetels van *Linto* en *Lima poeloe Kotta's* zich om de oost en noordoost tot *Siak* uitstrekt. . . . .

Terugkomende op dit onderwerp mogen wij niet voorbijgaan even in beschouwing te geven, de algemeene staat der zamenleving onder de bevolking van gansch Sumatra.

In 't algemeen kan gezegd worden dat de bevolking geheel regeringsloos is. Overal vindt men *Radja's*, *Panghoeloes* en eene menigte Hoofden onder verschillende benamingen, en desniettemin bestaat er geen bestuur, en het regt der sterkste is predominant.

Al wat man is, en zelfs naauwlijks tot die jaren van onderscheiding gekomen is, gaat steeds zwaar gewapend, uit vrees voor den verraderlijken aanval van zijnen naburigen dorpeling, neen zelfs uit vrees voor zijn eigen bloedverwant, welke met hem onder een dak woont.

Er bestaat onophoudelijk eene burgeroorlog van eene kampong met de andere. Op de bazaars ontmoet men zich gewapend, doch met de palmtak des vreedes; die tijd voorbij zijnde is alles weder vijandig, men beloert elkander in de rijstvelden, alwaar de onbedachtzame vaak zijnen dood vindt of zijne vrouw en kinderen ontroofd worden.

De ouderdom waarvoor nog eenige eerbied door instinct bestaat, doet steeds uitspraak in de ontstane geschillen onder het volk, doch den rijke of sterke, welke in het onregt is gesteld, laat zich zelden deze uitspraak welgevallen en wreekt zich eerlang door de vele middelen welke hem zijnen aanhang verschaffen, en zijne tegenpartij boet al spoedig met het leven, het betwiste voorwerp, welligt van

eenige stuivers waarde. Voorts leeft de gansche bevolking, waarvan evenwel de vrouwen behoren te worden uitgezonderd, als zijnde met alle noodzakelijk en zelfs zwaar werk belast, in eenen staat van werkeloosheid (met alle de heillooze aankleven van dien) waartoe hunne werkelijk geringe behoeften de grootste aanleiding geven. Niet moeijelijk is hieruit afteleiden dat de landbouw en algemeene nijverheid in eene allesints kwijnende staat zijn.

Onder dusdanige omstandigheden zijn de fraaiste en rijkste gedeelten van Sumatra en derzelver bevolking onder den invloed geraakt van de Secte der Padries, welke door de krachtdadigste, doch ook tevens de onmenschelijkste middelen, dus voortgaande, tot het doel zullen geraken van dit land, onder eene regelmatige doch despotieke regeering te brengen, waaronder hetzelve nimmer heeft bestaan, en welke voorbereidende orde van zaken, uit een wijsgerig oogpunt beschouwd, werkelijk door de opoffering van een noemenswaardig gedeelte der tegenwoordige generatie, de welvaart en het geluk der toekomende moet ten gevolge hebben, wanneer men aanneemt dat door de verspreiding der verlichting, ofschoon ook in het tegenwoordig tijdstip, door roof en bloeddorstigen onder den dekmantel van den Godsdienst, te weeg gebragt, in den vervolge geleerde mannen zullen te voorschijn komen, welke door hunne kennis de magt zullen bezltten om zich als Hoofden der verlichte bevolking optewerpen en dezelve naar den geest der tijden te bestieren . . . .

. . . .

De staat van zaken in de noordelijke nieuw geäcquireerde bezittingen, vordert dat dezelve vereenigd en ingelijfd worden onder de benaming van Noordelijke Afdeeling der residentie Padang en waarvan de Hoofdplaats zal behoren te zijn, de voor den handel zoo voordelig gesitueerde plaats *Tappanoelie.*

De grenzen dezer afdeeling zullen alzoo zijn *Oejoengmassang* om de zuid en *Baros* om de noord.

Ter laatstgenoemde plaats bestond voorheen eene factorij der Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, welke van noemenwaardig belang voor den handel is geweest. Ten gevolge van twee brieven gerigt aan aan den Resident van Padang in den beginne van dit jaar van den Radja Baros, welke gezeten is in de zoogenaamde Kampong Moediek, houdende verzoek dat het Gouvernement zich de belangens der negorij *Baros* wilde aantrekken, door naar die plaats zekere magt te zenden tot het dempen der onlusten welke tusschen de zoogenaamde Radja's *Moedik* en *Ilier* bestonden, heeft de tweede teekenaar op zijne tournée om de noord die plaats aangedaan, en het voordeel gehad van eene overeenkomst tot vrede en vriendschap te sluiten, tusschen de twee voornoemde Radja's, waarvan afschrift bij deze eerbiedig wordt overgelegd onder bijlaag La C.

Bij deze nieuwe overeenkomst is bekragtigd het oude kontrakt tusschen de hoofden van *Baros* en de voormalige Oost-Indische Compagnie dd. 5 Januarij 1756, bijlaag La D, en gevolglijk zal het noodzakelijk zijn, deze plaats als binnen de grenzen der noordelijke afdeeling te beschouwen en aldaar een klein etablissement te vormen.

Baros heeft eene opene reede, welke bij onstuimig weder onveilig is even als de bank voor de rivier, welker twee mondingen slechts bij hoogwater bevaarbaar zijn.

Deze negorij bestaat tans uit twee kampongs, de Kampong *Moediek* en de Kampong *Ilier*. De kampong *Moediek*, gelegen circa twee palen van het strand en bestuurd door den Radja Baros van Bergallan Soetan Seilan, is eene bij uitstek fraaie maleidsche kampong, bevattende ruim 100 groote hecht en sterke huizen van goed hout en goede bouworde, en eene bevolking van ruim 200 weerbare mannen, of ongeveer duizend zielen.

De kampong *Ilier*, gelegen aan de zuidelijke monding der rivier en bestuurd door Radja Bandhara nan Bergallan Soetan main allam, was voorheen zeer onbelangrijk, doch sints de twisten tusschen de twee Radja's heeft deze kampong bijzonder in bevolking toegenomen; dezelve bevat tans ruim 150 weerbare mannen of circa 800 zielen.

De historie van hunnen oorlog is kortlijk deze:

Ongeveer zes jaren geleden stierf de oude Radja (welke oorspronkelijk tot de familie der Radja's van *Troessan* om de zuid van Padang behoorde). — Twee neven hadden zekere regten op de opvolging, waarvan degenen welke daarop het meest recht had, afstand deed (dit is de nog in leven zijnde oom van den tegenwoordige Radja Ileer). — De tweede rechthebbende, zijnde de tegenwoordige Radja Moediek, aanvaardde het gezag, 't welk hij gedurende vijf jaren gerust behield. dan nu ruim een jaar geleden heeft de tegenwoordige Radja Ileer, opgestookt, waarschijnlijk door vreemde, meest *Acheesche* handelaren, zekere pretentiën gemaakt op den regeerende Radja (*Moediek*) welke niet ingewilligd zijnde, ten gevolg hebben gehad, dat hij de kampong heeft verlaten en zich bij zijne handelende vrienden aan het strand heeft gevoegd, met 8 zijner bloedverwanten, waaronder ook zijnen bovengenoemden Oom.

Deze kampong bestond toen slechts uit zeer weinige huizen; doch kort hierop door de kooplieden ondersteund en tot Radja van de kampong *Ileer* uitgeroepen zijnde, op grond zijner gepretendeerde regten, is deze kampong (meest door vreemdelingen) aanmerkelijk aangegroeid.

Onderscheidene bloedige gevegten, waarvan de uitslag steeds onbeslissend was, zijn hiervan het gevolg geweest.

Door het recente vredesverdrag is tans door de autoriteit van het Gouvernement geconfirmeerd, de verdeling der magt, tusschen de

twee kampongs, welke te voren onder een Radja vereenigd was. — Deze verdeling der magt kan niet dan zeer voordelig voor den handel en de welvaart van het land in het algemeen zijn, alzoo de Radja Moediek bevorens zeer despotiek te werk ging, en de handelaren zoowel van buiten als uit de binnenlanden, door deszelfs willekeurige handelingen afschrikt deze plaats te bezoeken. — De Radja Ileer is zeer bemind bij de handelaren, welke genoegzaam de gansche bevolking uitmaken.

De bovenlandsche en eigenlijke bevolking van dit land, de *Batta's*, welke alle hunne behoeften van het strand bekomen, moet enorme zijn, dewijl om de 6 à 7 dagen twee à driehonderd koelies hunne benodigheden waarvan het *zout* het voornaamste artikel is, komen afhalen. — De Acheesche kooplieden debiteren het zout hier tegen negen guldens de pikol.

De voornaamste handel is hier in *benzoin* en *kampher* voor den uitvoer, en *ijzer*, *lijnwaden*, *koperdraad*, *ruw katoen* en *zout* voor de behoefte der bevolking.

Het artikel van het zout is hier van groot belang. De Batta's zijn bijzonder gesteld op het grove zwarte zout, en het debiet 't welk ten minste op een honderd koijangs wordt begroot en hetwelk zoowel hier als te *Tappanoelie* voor groote uitbreiding vatbaar is, gelet dat het debiet zich ook tot de *Acheesche* havens zal uitstrekken ingeval het hoofddepôt steeds van eene genoegzame hoeveelheid zout voorzien wordt, zal meer dan voldoende wezen ter bestrijding der ongelden voor het etablissement, terwijl deze post als eene onderhoorigheid van het naburige *Tappanoelie* alle hare benoodigdheden en dus ook het zout, uit het hoofddepôt aldaar zal kunnen verkrijgen.

Voor het bestuur der Noordelijke afdeeling der Residentie *Padang* zal het noodzakelijk zijn, dat een assistent-resident worde benoemd, welke zijne gewone woonplaats te *Tappanoelie* als de hoofdplaats der afdeeling zal behoren te vestigen.

Naar aanleiding van het vorenstaande hebben wij de eer Uwe Excellentie voortedragen:

1°. Dat de nieuwlings geacquireerde bezittingen benoorden Padang in deze residentie worden ingelijfd onder de benaming Noordelijke afdeling.

2°. Dat de grenzen dezer afdeling worden bepaald van *Oejoengmassang* om de zuid tot en met *Baros* om de noord; waarvan de hoofdplaats zal zijn *Tappanoelie*.

3°. Dat in deze afdeeling met 1 Januarij 1826 alle wetten en reglementen zullen worden in werking gebragt, welke voor de residentie Padang tans bestaan of hierna zullen gemaakt worden.

4°. Dat te *Tappenoelie* zal worden opgerigt een hoofddepôt en tevens verkooppakhuis van het zout.

5°. Dat voor deze afdeeling worde toegestaan het etablissement hetwelk op bijgevoegde Staat van het personeel sub La E is bekend gesteld.

6°. Dat voor den Assistent-Resident der noordelijke afdeling worde gearresteerd de instructie, sub La F bij deze aangeboden. [1]

7°. Dat voor den dienst ter dezer kust, nog eenige ambtenaren mogen worden gedespicieerd (behalve de reeds aangevraagde) als:

Een kundig adjunct-ontvanger der inkomende en uitgaande regten voor Padang.

Een commies d° ontvanger, Benkoeloe of Tappanoelie.

Twee commiezen voor de algemeene administratie en plaatsvervanging van beambten welke nu als zoodanig dienst doen en als posthouders op de buitenposten kunnen worden gebezigd.

En aangezien de residentie *Padang* zich voor de inlijving der voormalige Engelsche bezittingen ter dezer kust, steeds heeft kunnen soutineren door hare eigene middelen, niettegenstaande den staat van oorlog in de vier laatste jaren eene additioneele uitgave van ruim drie maal honderd duizend guldens 's jaars heeft veroorzaakt, zoo is het ons voorgekomen, dat de ressources op den tegenwoordige voet ontoereikende zijn voor het onderhouden dier nieuwe bezittingen, hoe veel belovend dezelve ook, voor den vervolge, door de uitbreiding van den handel, als andersints, mogen zijn.

Bevorens is reeds (en wij hopen op goede gronden) aangetoond, dat na den tegenwoordige staat van zaken dezer landen, geen ander finantieel stelsel is aantebevelen, dan hetwelk tans wordt opgevolgd.

De minst drukkende en tevens de onfeilbaar algemeen werkende belasting is toch die, welke gesteld wordt op de eerste behoeften van alle klassen der bevolking, en daar, door de uitbreiding van 's Gouvernementsgebied ter dezer kust eene genoegzame verzekering bestaat tegen den clandestine invoer van de eerste en onontbeerlijke behoefte der bevolking, namentlijk het zout, zoo hebben wij de eer voortestellen dat den verkoopprijs van het zout uit 's Lands pakhuizen ter Westkust van Sumatra voortaan op negen guldens de pikol in stede van den tegenwoordige prijs van zes guldens zal worden bepaald.

Deze maatregel, welke, op een calculatief debiet van 2000 koijangs, 's Lands inkomsten met een honderd en tachtig duizend guldens 's jaars moet vermeerderen, durven wij hopen dat behalve de eenvoudigheid van zoodanige algemeen werkende belasting (die echter in andere landen en onder verschillende omstandigheden dan waarin de zeer groote binnenlandsche bevolking van Sumatra, welke geen de minste belasting opbrengt en hierdoor in zekere mate aan den Staat cijnsbaar wordt gemaakt, tans verkeerd, voorwaar niet als een raffinement van

---

[1] Zijnde de posthouders respectievelijk op de onderhoorige posten, met inachtneming van plaatselijke omstandigheden, van gelijke instructiën voorzien.

finantieele operatiën zoude kunnen geacht worden) van geen nadelige invloed zal zijn op het debiet, gelet dat te *Baros* bij eene genoegzame hoeveelheid in de markt en eene vrije competitie, het zout aldaar voor negen guldens de pikol wordt verkocht en hier ter plaatse de bergbewoners gretig acht guldens op de bazaar aan de kooplieden betalen, terwijl dezelve op honderd passen afstand in 's Lands pakhuizen hetzelve tegen zes gulden kunnen verkrijgen . . . .

. . . .

. . . .

Na, met vermijding van volledige statistieke beschrijvingen, welke buiten het bestek van het tegenwoordig rapport vallen, als vereischende en langwijlig en meer naauwkeurig onderzoek dan een kortstondig overzicht kan opleveren. te hebben verhandeld, alles wat voor het tegenwoordige van de gewezen Engelsche bezittingen benoorden Padang te berigten en voortedragen is, komen wij op eene onderhorigheid van voornoemde bezittingen, gelegen op het belangrijk eiland *Nias.*

Wij hebben opzettelijk deze possessiën van die der Westkust van Sumatra afgescheiden, alzoo dit land en deszelfs bevolking als geheel verschillend van het evengenoemde, afzonderlijk behoord te worden behandeld.

De bezittingen welke de Engelschen op dit eiland hebben gehad, liggen ter Oost- en Zuidoostkust.

De Radja van *Laragho* wordt erkend als de Hoofdradja van alle ter oostkust gelegene plaatsen, en weinige mijlen noordwaarts ligt *Goenoeng Sie Toelie*, de woonplaats van den posthouder. — Deze plaats heeft het voordeel van eene rivier, welke voor inlandsche vaartuigen eene veilige haven opleverd. — De kust is overigens veilig en zuiver en zeer digt genaakbaar tot op een kwart kabellengte en de diepte van 39 à 40 vadem.

Eenige mijlen zuidwaarts heeft men *Tellok Dallam*, eene fraaije en veilige baai, waar voorheen eene Nederlandsche Oostindische Compagnie factorij bestond, voor de herstelling waarvan door de hoofden van die plaats, dringende aanzoek is gedaan bij eene missive gerigt aan den Resident van Padang in dato 27 April 1825, en met de Radja's van welke plaats, de Engelschen in de laatste jaren weer eens een contract hebben geslooten, 't welk door alle de Radja's ter Oost- en Zuidoostkust van dit eiland is getekend.

Dit contract, waarvan afschrift bij deze wordt aangeboden sub La G. H. I. heeft voornamelijk ten doel de afschaffing van den slavenhandel, waaromtrent de bepalingen zijn daargesteld, waarvan mede afschriften worden overgelegd sub La K. L.

Dit eiland, waarvan de bevolking buitengemeen groot is, levert zeer veel rijst en olij op, ook vallen hier eenige vogelnestjes en wordt

de tabaksplant voor de inlandsche consumptie geteeld, alsmede eene geringe hoeveelheid peper voor de Europeesche markt.

Volgens bekomen informatiën worden jaarlijks eenlijk van de oost- en zuidkust ruim 300 koijangs rijst uitgevoerd, terwijl het product van het gansche eiland niet te berekenen is, doch hetwelk naar den uitgebreide staat der cultures, welke zich tot de toppen der bergen uitstrekt, zeer groot moet zijn.

Het is bekend dat dit product niet voor eigen consumptie der bevolking wordt geteeld en slechts bij gelegenheid van feesten daarvan wordt gebruik gemaakt; ook is bij deze eilanders het zout geene behoefte en gevolglijk niet gewild.

De slavenhandel welke ter sluiks nog op sommige plaatsen gedreven wordt en onder anderen van *Semambawah*, eene plaats tusschen *Goenoeng Sie Toeloe* en *Tellok-Dallam* gelegen, alwaar de Radja zulks schijnt aan te houden en volgens geloofwaardige opgaven meer dan duizend menschen 's jaars aan de *Acheesche* handelaars fourneert, vordert dat gestrenglijk de hand worde gehouden aan de daartegen bestaande bepalingen door de gevestigde etablissementen op de onderscheidene posten, ten einde de gruwelen welke door de *Achinezen* in dezen worden gepleegd, doeltreffend tegen te gaan, gelijk tijdens het aanzijn van Z. M. Schoener Zephir in de wateren van *Nias* drie kleine praauwen gezamentlijk met 45 slaven beladen, naarvolgens de geciteerde bepalingen zijn aangehaald en de slaven in vrijheid zijn gesteld.

De bevolking gelijk reeds gezegd is, is bovenmate groot, 't welk geensints te bewonderen is, aangemerkt het zeer gewoon is, dat eene vrouw tot twee en dertig kinderen baart, terwijl de geboorte van tweelingen hier zonder voorbeeld is, van daar dat de landbouw geheel door handenarbeid geschied en in geen geval door trekdieren.

Op de weinige plaatsen waar *Maleijers* gevestigd zijn vindt men karbouwen, welke echter niet voor de ploeg gebezigd worden, doch eenlijk voor de consumptie dienen.

Voor de bezittingen ter westkust van Sumatra is het eiland *Nias* van groot aanbelang

1°. Voor de rijst welke aldaar gewoonlijk voor f 2.15 de pikol verkrijgbaar is, ofschoon het geld hier niet gewild is, en de producten van het land eenlijk in ruiling voor goud (van gering gehalte), ijzer, rood laken, Javasche tabak en grove kustlijnwaden te verkrijgen zijn; en

2°. voor werklieden, waaraan ter dezer kust steeds gebrek is.

De staat der zamenleving onder de bevolking van het eiland *Nias* is zoodanig, dat uit hoofde der groote hoeveelheid menschen en de slechte regeringsvorm waardoor onophoudelijk twisten ontstaan tusschen de onderscheidene kampongs, de bewoners zich verdringen en den

eenen den anderen hetzij als krijgsgevangenen hetzij op eene directe of overgeërfde pretensie, meestal door de kostbaarheid van het huwelijk veroorzaakt, als schuldenaar overgeeft aan dengenen welke in overeenkomst voor wederkeerig te presteren diensten daarvoor de schuld voldoet, ongerekend dat de aanzoeken der Achesche slavenhandelaars de onmenschelijkheid bevorderen van het stelen van kinderen door het slechtst gedeelte der bevolking zelve, welke niet zelden hunne eigen bloedverwanten op die wijze verkoopen.

De bestaande bepalingen (vide bijlagen La K en La L) omtrent de schuldenaars (menjiring) welke van Nias naar de *Westkust* overkomen, zijn eenlijk berekend om het ombrengen der zoogenaamde krijgsgevangenen in hunne oorlogen, zoo wel als den hatelijken handel in slaven welke zoo sterk tans als immer te voren op de Acheesche havens gedreven wordt, tegen te gaan.

De ondervinding heeft genoegzaam de doelmatigheid van dit stelsel bewezen en het gebrek aan werkvolk ter westkust van Sumatra wordt hierdoor even zeer weggenomen, als de van het eiland *Nias* overgebragte schuldenaars, werkelijk na de expiratie van hunne gecontracteerde diensttijd, een gelukkiger lot beschoren wordt dan zij immer in hun eigen land konden genieten; de groote hoeveelheid Niassers, waarvan op elke plaats dezer kust eene afzonderlijke kampong bestaat, bewijst dit ten volle, alzoo er bijna geen voorbeeld is dat een Niasser, welke eenige tijd ter westkust gezeten is geweest, naar zijn land terugkeert.

Het eiland *Nias* zoowel als de overige eilanden langs de westkust van Sumatra gelegen, zijn nog zeer weinig bekend en beschreven, dezelve zijn echter zeer belangrijk en wij zullen de beschrijving der door ons reeds verkregen kennis opschorten, tot dat deswegens een omslagtig rapport zal zijn ingekomen van den gecommiteerden van wege den Resident van *Padang* voor dezen eilanden, de benoeming van welken ambtenaar is goedgekeurd bij besluit van zijne Excellentie den Gouverneur Generaal dd. 5 October 1825 N°. 5.

Eene statistieke beschrijving der eilanden bekend onder den naam van *Poelo Pagie* en derzelver bevolking, welke nog niet in het licht is gegeven, hebben wij de eer, als het werk van boven genoemden ambtenaar J. Christie bij dezen overteleggen onder bijlaag La M.

In verband met voornoemd besluit dd. 5 October 1825 N°. 5 hebben wij de eer voortestellen:

1°. Dat de eilanden langs de westkust van Sumatra voortaan zullen worden beschouwd als eene afdeling van de Residentie *Padang*.

2°. Dat deze afdeeling zal worden bestierd door den gecommitteerden van wege den Resident van *Padang* voor de afdeling der eilanden ter westkust van *Sumatra*.

3°. Dat provisioneel voor deze afdeling zal zijn toegestaan het etablissement op nevensgaande staat sub La N. aangeboden.

4°. Dat voor den gecommitteerden voor de eilanden mag worden gearresteerd de instructie welke eerbiedig onder bijlaag La O wordt overgelegd. [1]

5°. En eindelijk dat de bestaande bepalingen en overeenkomsten met de hoofden dezer eilanden, en voornamelijk die tegen den slavenhandel en de bepalingen omtrent de schuldenaars van kracht zullen zijn en van applicatie blijven voor de gansche westkust van Sumatra.

Ten slotte hebben wij de eer, in achtervolging der 15°, 16° en 17° artikelen onzer instructie gearresteerd bij Uwer Excellenties besluit dd. 17 Februarij 1825 N°. 1 en met referte aan het rapport wegens de overname van *Benkoeloe* in dato 12 April 1825 La B N°. 6 te rapporteren, wat ons naar de naauwkeurigste informatiën omtrent de onderlinge betrekkingen tusschen het rijk van *Achee* en de voormalige Engelsche possessiën ter westkust van Sumatra, en voornamelijk in den staat van den handel met en op de noordelijke Acheesche havens is te voren gekomen.

Dat zonder de voorkennis of sanctie van het Bengaalsch Gouvernement hetwelk in den jare 1815 met het Acheesche rijk, door middel van zekeren commissaris Kapitein J. Canning onderhandelingen heeft aangeknoopt, welke eenlijk ten oogmerk hebben gehad, de bepaling van vrije handel in 't algemeen en in 't bijzonder die op alle Acheesche havens, door de zoogenaamde *Chulia* vaartuigen van de kust van Choromandel (welke te voren onder zekere restrictiën lagen en niet op Achee zelve mogten handel drijven), wel omtrent den jare 1819 onderhandelingen met den Radja van *Achee* en den heer Raffles Luitenant-Gouverneur van *Benkoeloe* hebben plaats gehad (waarvan het onder bijlaag La P overgelegd document de bijzonderheden bevat) welke even als of dezelven verschillende Gouvernementen dienden, in oppositie hebben gestrekt, van gelijke onderhandelingen van de zijde van het bestuur van *Poelo Pinang*, welke door haren invloed ongeveer twee jaren vroeger, zekeren Said Abdulla zoon van eenen rijke Arabiesche koopman, met Said Hoesin op laastgenoemd eiland gevestigd, die aldaar door relatiën zich eene partij had gemaakt, aan het bestuur had geholpen; en welke nu door den geprotegeerde van wege het Gouvernement van *Benkoeloe* (namentlijk den eigenlijke en door genoemden Said Abdulla verdrongen Acheesche Radja Johor Allam Shah) die zijne magt door zekere factiën was ontnomen, uit hoofde men voorgaf, denzelve zich tegen de voorschriften der Godsdienst in het gebruik der sterke drank te buiten ging, en bovendien een te groote vriend der Europeanen was, waarvan hij eene menigte in zijnen dienst had.

De gunsteling van het *Poelo Pinangs* Gouvernement, Said Abdulla

---

[1] In welken geest ook afzonderlijke instructiën voor de respectieve posthouders zijn vervaardigd.

welke als Radja den naam van Sephoel Allam had aangenomen, nu op zijnen beurt gesupplanteerd zijnde, wendde zich tot het Bengaalsch Gouvernement om bescherming, 't welk ofschoon door het bestuur van *Poelo Pinang* ondersteund, van geen effect is geweest, en dezen ex-radja, door den dood van zijnen vader Said Hoessin op meer gemeld eiland zijnen invloed verloren hebbende, is tot zijnen vorigen handel teruggekeerd, en bouwt tans sedert eenigen tijd een groot schip te *Cochin*.

Later is deze Radja Johor Allam Shah (de protegé van den heer Raffles) door vergif omgekomen, 't welk hem door zijne eigene vrouw is toegediend, en nu twee jaren geleden opgevolgd door eenen Radja, bevestigd door de keuze der rijke Arabieren te Achee, welke hier eenen grooten en goed gewapenden aanhang en daardoor eenen gevreesden invloed hebben.

Van tijd tot tijd gebeuren er in dat land serieuse onlusten, en nog zeer onlangs heeft de factie van de moordenares van genoemde Radja Johor Allam Shah, welke voor hare misdaad levenslang in de ketting is veroordeeld, eene groote opstand en bloedbad veroorzaakt, met het oogmerk om des overledens Radja's kleinzoon, eenen zuigeling, tot de regeering te verheffen.

De door de keuze van de rijken tans regerende Radja is de oudste zoon van meergemelde Johor Allam Shah, welke genaamd is Toekoe Raijo en tot titel voerd den naam van Radja Mohamad Shah.

Alle onderhandelingen van wege de Engelsche Compagnie, welke de strekking hadden, om den handel voornamentlijk der peper te verzekeren en de Amerikanen, welke den weg naar de *Acheesche* havens sints eenige jaren hebben gevonden, te verdringen, zijn vrugteloos geweest en de Acheesche handelaars voeren zelden hunne producten zelve uit, en wagten daartoe de komst van vreemde scheepen in.

De voornaamste havens waar peper in groote hoeveelheid wordt voortgebragt zijn gelegen benoorden *Kaap Singkel* en bezuiden *Poeloe Raijo*; de hoeveelheid peper jaarlijks langs deze kust geteeld wordt circa op 150,000 pikols begroot.

Het jaarlijksch product is evenwel zeer onzeker, alzoo de gedurige binnenlandsche onlusten de grootste obstakel zijn tegen de uitbreiding van alle nijverheid en algemeene welvaart in die landen.

Ten bewijze hiervan strekke dat in den jare 1824 uit *Taroemon* 40,000 pikols zijn uitgevoerd en dat de onlusten, welke aldaar in den aanvang van dit jaar tusschen de twee wedijverende hoofden hebben plaats gehad, de verwoesting van meer dan de helft der pepertuinen hebben ten gevolg gehad, waardoor in dit jaar geen 20,000 picols peper daar ter plaatse zijn voortgebragt.

Als de stapelplaats voor den handel met de noordelijke havens hebben wij, ten algemeenen voordele voor den handel, het voordelig

gelegen *Tappanoelie* aangewezen, het zal dus niet ongeplaatst zijn, als onze opinie te geven, dat zich thans de schoonste gelegenheid voordoet voor de rijzende Nederlandsche handelmaatschappij, hier een kantoor te vestigen, hetwelk, als voorzien van genoegzame fondsen, door middel van kleine kustvaartuigen, de producten der noordelijke havens, tijdens de recolte, wanneer niet altijd eene buitengewone competitie door het aanwezen van Amerikanen en Engelschen bestaat, successievelijk kunnen worden opgekocht en te *Tappenoelie* opgeschuurd, om daarna door Europesche schepen te worden afgehaald.

En hiermede hopen wij te hebben voldaan aan den vereerende last, vervat in het besluit van Uwe Excellentie gedagteekend den 17 Februarij 1825 N°. 1, en onze commissie voor de overneming der Britsche bezittingen op *Sumatra* alzoo te zijn afgelopen.

De Commissarissen voor de overneming der
Britsche bezittingen op Sumatra,

VERPLOEGH. DE STUERS.

Hierop zijn gevolgd de resolutiën van 30 December 1825, N°s. 15 en 18; de eene handelt over de organisatie van Benkoelen (of Zuidelijke Afdeeling), de andere over die van Tapanoeli (of Noordelijke Afdeeling). Beide stukken zijn alzoo mede van gewicht, en luiden als volgt:

N°. 15. Resolutie BATAVIA, den 20 December 1825.

Gelezen eene missive van Commissarissen, benoemd tot het overnemen der Britsche bezittingen op *Sumatra* (naar aanleiding en ten gevolge van het Londensch tractaat van 17 Maart 1824) dd° 31 Julij, L^a D, N° 17, daarbij ten vervolge van hun rapport wegens de overname van fort *Marlborough* of de residentie *Benkoelen* en onmiddelijke onderhoorigheden, dd° 12 April jl. L^a B N° 6, verhandeld bij resolutie dezer vergadering van 14 Junij l.l. N° 9) alsnu, na te hebben doen voorafgaan een beknopt verslag omtrent den staat in welken de evengemelde bezitting door hen is overgenomen en omtrent de wijze van administratie, welke er was ingevoerd, eene voordragt doende tot regeling van het beheer dier residentie voor den vervolge;

En hierover gedelibereerd zijnde, is goedgevonden en verstaan:

Eerstelijk: te houden in advies het voorstel van Commissarissen voornoemd, om in de residentie *Benkoelen* het Reglement op de inkomende en uitgaande regten in te voeren, zooals hetzelve voor de Residentie *Padang* tot dusverre bestaat, zullende worden afgewacht de voorstellen dien aangaande van den Adjunct-Directeur der inkomende en uit-

gaande regten *Kruseman*, onlangs alhier terug gekomen van de zending naar *Padang*, hem opgedragen bij besluit van 12 September jl. N° 1.

Ten Tweede: Het opperhoofd der Westkust van *Sumatra* te autoriseren om in de residentie *Benkoelen* intevoeren de middelen:

a. van het klein zegel,

b. van 's Heeren geregtigheid,

c. van het regt op de Kollaterale successien, en

d. van het Vendukantoor;

alle op de voor Nederlandsch-Indie bestaande Reglementen.

Ten Derde: te houden in advies de voorstellen van commissarissen betrekkelijk de uitgaande regten in de residentie *Benkoelen*, te heffen van specerijen en peper, alsmede in afwachting dat op het door den Adjunct Directeur Kruseman voortedragen reglement voor de heffing der inkomende en uitgaande regten ter Westkust van *Sumatra* zal worden gedisponeerd.

Ten Vierde: te houden in advies het voorstel van Commissarissen om in de residentie *Benkoelen* intevoeren den alleenhandel in het zout, voor rekening van het Gouvernement, voor zooveel betreft den aanvoer van dat artikel van buiten, doch om wel uitdrukkelijk aan een ieder vrijtelaten den aanmaak van zout op de kusten van *Sumatra* voor eigene consumptie; zullende dit voorstel inmiddels door den algemeenen Secretaris worden medegedeeld aan den Adjunct Directeur der inkomende en uitgaande regten Kruseman, die door zijn jongst verblijf op de westkust van *Sumatra*, in de gelegenheid geweest is te beoordeelen of de alleenhandel in zout op *Padang* in het wel begrepen belang van den Lande al of niet zoude behooren voort te duren, en al of niet te *Benkoelen* te worden ingevoerd, met noodiging omtrent dit onderwerp zijne gedachten medetedeelen aan het Gouvernement, en daarbij optegeven den prijs waarop thans het zout te *Padang* den Lande komt te staan, alle onkosten daaronder begrepen.

Ten Vijfde: Als het gevoelen der Regering te doen aanteekenen dat zij het alleszins als wenschelijk beschouwt dat in de residentie *Benkoelen*, reeds nu dadelijk eene onbepaalde vrijheid van cultuur, bijzonder van de peper, konde worden ingevoerd; dat zij echter van oordeel is dat zulk een maatregel in de tegenwoordige omstandigheden, bij de nog weinig ontwikkelde nijverheid der Inlandsche bevolking die door commissarissen wordt (voorgesteld?) als uit der aard niet zeer tot arbeid genegen, zoowel met 's lands belangen als met dat der bevolking zelve zoude strijden, vermits daarbij het oogmerk om eene meerdere welvaart, die het gevolg moet zijn van meerdere uitbreiding der cultuur, onder de geringere volksklasse te verspreiden niet zou kunnen worden bereikt, en dat zij het mitsdien doelmatig acht dat, immers vooralsnog, de cultuur in het algemeen en vooral de peperteelt onder een gestadig toezigt der in-

landsche hoofden blijve en op eene doelmatige wijze door de plaatselijke autoriteit worde geleid.

Ten Zesde: In dien geest en onder mededeeling van het vorenstaande het opperhoofd ter westkust van *Sumatra* aan te schrijven om, onder medewerking der inlandsche hoofden de pepercultuur in de Residentie *Benkoelen* door alle gepaste middelen aan te moedigen en voorts te zorgen dat de ingezetenen aan den arbeid gehouden worden, opdat door hen, uit besef van eigen voordeel en tot vermeerdering hunner welvaart, deze cultuur voortgezet en successivelijk uitgebreid worde; zullende als eene algemeene maatstaf aangenomen worden dat elk huisgezin 500 en elk ongehuwd landbouwer 250 peperranken kan onderhouden.

Ten Zevende: te bepalen dat op de buitenposten de peper voor rekening van den lande van den planter zal worden ingekocht voor gereed geld tegen f 30.— Ind. de bahro van 560 Eng. ℔ ongerekend de Ind. f 5.— per bahro welke als toelaag aan de hoofden zal worden betaald; zullende de alzoo ingekochte peper bij publieke veilingen, op zoodanige tijden als daartoe door den Resident van *Benkoelen* zullen worden bepaald, te dier hoofdplaats aan den meestbiedende ten voordeele van den Lande worden afgestaan, voor zooverre daarvoor genoegzaam prijzen kunnen worden verkregen, alles onder dien uitdrukkelijke verstande dat de planter, wanneer hij bij andere koopers hoogere prijzen kan bedingen dan hem volgens bovenstaande bepaling door de posthouders kunnen worden gegeven, volkomen vrijheid hebben zal om over zijn product naar welgevallen te beschikken, zonder eenige verplichting om hetzelve, tegen de bovengemelde prijzen, aan den lande aftestaan;

Ten Achtste: De beslissing op het voorstel van Commissarissen, om het gebruik van papieren munt in *Benkoelen* in te voeren, alsmede den Indischen gulden als standaard in plaats van de tans gebruikelijke Madras ropij, aan te houden tot dat de algemeene bepalingen omtrent het muntstelsel in Nederlandsch Indië (thans een onderwerp van de beraadslagingen dezer vergadering) zullen zijn gearresteerd; — zullende inmiddels de zaken ten deze in de gemelde Residentie blijven op den thans bestaanden voet.

Ten Negende: provisioneel te arresteren den staat van het personeel van Europesche en Inlandsche ambtenaren voor de Residentie *Benkoelen*, mitsgaders van Inlandsche pensioenen aldaar genoten wordende, zooals die staat, aanwijzende eene uitgaaf van f 10072.— 's maands, door commissarissen onder La S is overgelegd en te vinden onder de bijlagen dezer resolutie, wordende mitsdien de daarbij vermelde ambtenaren in hunne respectivelijke betrekkingen bevestigd (behoudens dat de fungerend Secretaris Waterloo, die tot andere functiën zal worden geroepen, door een nieuw te benoemen Secretaris zal worden vervangen.)

Ten Tiende: te benoemen en aan te stellen, gelijk geschiedt bij deze tot Resident van *Benkoelen*:

B. C. Verploegh, (laatst collecteur der landelijke inkomsten in de residentie *Samarang*);

tot Secretaris der Residentie *Benkoelen:*

J. A. Gagel, laatst inspecteur der tinmijnen te *Jeboes*, op het eiland *Banka*;

tot Commies op het residentie bureau te *Benkoelen:*

C. M. Visser, laatst confrontist der tweede klasse bij de algemeene Rekenkamer,

allen op de tractementen, in den bij het voorgaande artikel provisioneel gearresteerden staat bepaald;

Ten Elfde: De begrooting van inkomsten en uitgaven voor de residentie *Benkoelen*, zooals die door commissarissen is voorgesteld, en bij hunne missive overgelegd, te zenden aan de Hoofd-Directie van financiën, om daarvan het noodig gebruik te maken voor het opmaken der begrooting voor het jaar 1826, en om dezelve voorts tot leiddraad te doen strekken voor de rekeningen en verantwoordingen van gemelde residentie voor het lopende jaar.

Extract, enz.

N°. 18. Resolutie BATAVIA, den 20 December 1825.

Gelezen eene missive van Commissarissen, benoemd tot de overname der Britsche bezittingen op *Sumatra* (naar aanleiding en ten gevolge van het Londensch tractaat van 17 Maart 1824) dd. 30 November jl. La F. N°. 22, daarbij verslag doende van den staat der nieuwelings overgenomene bezittingen ter gemelde kust, gelegen ten noorden van *Padang* en waarvan de hoofdposten zijn *Aÿer bangis*, *Natal* en *Tappanoelie* mitsgaders van het landschap *Baros*, met welke hoofden eene overeenkomst is getroffen tot bekrachtiging van het oude contract met de voormalige O. I. Compagnie dd. 5 Januari 1756 (een en ander te vinden onder de bijlagen dezer resolutie), — en tot regeling van het bestuur over die bezittingen eene gemotiveerde voordragt doende; — wijders eenige bijzonderheden mededeelende omtrent het eiland *Nias* en verdere eilanden langs de westkust van *Sumatra*, in afwachting dat volledige berigten zullen zijn ontvangen van den gecommitteerde J. Christie (wiens benoeming door den Resident van *Padang*, tot de opname dezer eilanden, is goedgekeurd bij besluit van den Gouverneur Generaal buiten rade, dd. 5 October jl. N°. 5);

gevende commissarissen in overweging deze eilanden, van welke vooral Nias bijzonder belangrijk worden kan, wegens deszelfs talrijke bevolking en uitgebreide rijstcultuur, voortaan als eene afdeeling van *Padang* te beschouwen en als zoodanig te besturen, en wordende daartoe door hen de noodige voordragt gedaan;

en hierover gedelibereerd zijnde, is goedgevonden en verstaan:

Eerstelijk: te bepalen, dat de nieuwelings van het Britsch bestuur overgenomene bezittingen benoorden de residentie *Padang* mitsgaders het landschap *Baros* bij gemelde residentie zullen worden ingelijfd en uitmaken hare *noordelijke afdeeling*;

ten tweede: de grenzen dezer afdeeling, van welke de hoofdplaats zal zijn *Tappanoelie*, te bepalen van *Oejoeng Massang* om de zuid tot en met *Baros* om de Noord;

ten derde: het opperhoofd ter westkust van *Sumatra* te autoriseren in deze afdeeling in werking te brengen alle wetten en reglementen voor *Padang* thans bestaande of nader nog te maken, voor zoo verre althans plaatselijke omstandigheden zulks niet onraadzaam of onmogelijk zullen doen voorkomen;

ten vierde: te houden in advies het voorstel van commissarisen om te *Tappanoelie* op te rigten een hoofddepôt en verkooppakhuis van zout; en inmiddels dit voorstel bij missive van den algemeenen Secretaris te doen mededeelen aan den onlangs van zijne zending naar *Padang* teruggekeerden adjunct-directeur der inkomende en uitgaande regten Kruseman, met noodiging daaromtrent, evenals omtrent de alverder aan hem medegedeelde voorstellen van commissarissen, bij art. 4 der resolutie van heden, N°. 15, gehouden in advies, zijne gedachten aan de Regering kennelijk te maken;

ten vijfde: te arresteeren den staat van het personeel voor het Europesch en inlandsch bestuur in de noordelijke afdeeling der residentie *Padang*, mitsgaders van de maandelijksche schadeloosstellingen aan inlandsche hoofden voor den afstand van den amfioenpacht en handelsprivilegiën, — zooals die staat, aanwijzende eene uitgaaf van f 2473.— 's maands, door commissarissen is overgelegd en te vinden onder de bijlagen dezer resolutie; — mitsdien

ten zesde: te benoemen en aan te stellen gelijk geschiedt bij deze

a. tot adsistent Resident voor de noordelijke afdeeling der residentie *Padang*,
W. J. Waterloo, laatst fung. Secretaris der residentie *Benkoelen*;

b. tot commies bij denzelven, om speciaal, onder den Adsistent-Resident het beheer te hebben over de pakhuizen en de inkomende en uitgaande regten,
den ambtenaar C. Noest;

c. tot posthouder te *Baros*,
den ambtenaar Barthelemij;

d. tot posthouder te *Natal*,
den ambtenaar A. Intveld; allen op de tractementen, in den bij het voorgaande artikel gearresteerden staat bepaald;

met autorisatie voorts: op het opperhoofd ter westkust van *Sumatra*

om de verdere bij dien staat vermelde Europeesche geëmploijeerden en inlandsche ambtenaren zelf in dienst te stellen;

ten zevende: provisioneel als leiddraad te doen dienen de instructiën voor den Adsistent Resident voor de noordelijke afdeeling der residentie *Padang*, zoo als dezelve door Commissarissen ontworpen en bij hunne missive overgelegd is, te vinden onder de bijlagen dezer resolutie; met last op het opperhoofd voornoemd om na eenige ondervinding te berigten of deze instructie volgens zijne meening definitief behoort te worden gearresteerd dan wel eenige verandering of wijziging zal behooren te ondergaan;

ten achtste: bij dispositie op het verzoek van commissarissen dat voor den dienst ter westkust van *Sumatra* nog eenige geschikte ambtenaren mogen worden gezonden, te benoemen en aan te stellen, gelijk geschiedt bij deze

a. tot adjunct-ontvanger der inkomende en uitgaande regten te *Padang* op een tractement van f 400.— 's maands,

C. E. Pahud, laatst eerste commies bij de hoofdinspectie van den waterstaat;

b. tot commies-ontvanger, om te *Benkoelen* of te *Tappanoelie* te worden geplaatst, naarmate de dienst zulks zal vereischen

. . . .

c. tot commiezen voor de algemeene administratie,

J. van der Linden, 2e confrontist bij de algemeene Rekenkamer op een maandelijksch tractement van f 250.—

en . . . .

ten negende: te bepalen dat eilanden *Nias*, *Batoe*, *Pagee* en verdere eilanden langs de westkust van *Sumatra* zullen uitmaken eene afdeeling van de residentie *Padang*;

ten tiende: te bepalen dat deze afdeeling zal worden bestuurd door den gecommitteerde voor de gemelde eilanden (wiens provisionele aanstelling door den Resident van *Padang* is goedgekeurd bij besluit van 5 October jl. n° 5);

ten elfde: te arresteren den staat van het personeel voor het Europeesch en inlandsch bestuur in de evengemelde afdeeling, en van inlandsche pensioenen, zoo als die staat, aanwijzende eene uitgaaf van f 945.20 's maands, door commissarissen is overgelegd en te vinden onder de bijlagen dezer resolutien; mitsdien

ten twaalfde: te benoemen en aan te stellen gelijk geschiedt bij deze

a. tot gecommitteerde van wege den Resident van *Padang* voor de afdeeling der eilanden ter westkust van *Sumatra*,

John Christie;

b. tot posthouder te *Goenoeng Sie Toelie*,

Thomas Messum;

c. tot posthouder te *Mokko-Mokko*

J. Storne,

d. tot posthouder te *Poelo-Tellok*

De la Motte,

allen op de tractementen en den bij het voorgaande artikel gearresteerden staat bepaald;

ten dertiende: provisioneel als leiddraad te doen dienen de instructie voor den gecommitteerde voornoemd, zoo als dezelve, door commissarissen ontworpen en bij hunne missive overgelegd, te vinden is onder de bijlagen dezer resolutie;

met last op het opperhoofd ter westkust van *Sumatra* om na eenige ondervinding te berigten of deze instructie volgens zijne meening definitief behoort te worden gearresteerd dan wel eenige verandering of wijziging zal behooren te ondergaan;

ten veertiende: te bepalen dat de bestaande overeenkomsten met de hoofden der meergemelde eilanden, voornamelijk die tegen den slavenhandel en de verordeningen omtrent schuldenaars, van kracht zullen zijn en van toepassing blijven voor de geheele westkust van *Sumatra;*

ten vijftiende: aantenemen voor informatie de mededeelingen van commissarissen omtrent het rijk van *Acheen,* in afwachting van nadere berigten;

ten zestiende: de commissarissen

Kolonel H. J. J. L. de Stuers, thans opperhoofd ter westkust van *Sumatra*, en

B. C. Verploegh, thans Resident van *Benkoelen*,

bij besluit van 17 Februarij jl. N° 1 benoemd tot de overname der Britsche bezittingen op *Sumatra* (naar aanleiding en ten gevolge van het Londensch tractaat van 17 Maart 1824), uit deze commissie honorabel te ontslaan onder betuiging van de bijzondere tevredenheid der Hooge Regering over de wijze waarop zij de hun opgedragene taak in dezen hebben volvoerd.

Extract enz.

Met het vorenstaande vul ik eenigszins aan de volgende mededeelingen van Kielstra op bl. 118:

„De opdracht aan commissarissen (tot overneming der Britsche „Bezittingen) werd den 25n Maart 1825 door hen ontvangen, waarop „zij zich onmiddellijk naar Bengkoelen begaven en hier den 6n „April het bestuur overnamen. De noodige ambtenaren werden hier „voorloopig aangesteld om den dienst gaande te houden, Verploegh „trad tijdelijk als resident op (resolutie van den Gouverneur-„Generaal in rade van 14 Juni 1825 n° 9).

„Later werden de posten ten Noorden van Padang (Ajer Bangies, „Natal en Tapanoeli) overgenomen. Met de hoofden van Baros, die in „aanvang des jaars onze hulp hadden verzocht tegen vijandelijke „aanvallen van Malaboeh, werd eene overeenkomst getroffen tot „bekrachtiging van het den 5ⁿ Januari 1756 met de O. I. Com„pagnie gesloten contract (resolutie van den Gouverneur-Generaal „in rade van 20 Dec. 1825 nº. 12).

„De nieuw verkregen bezittingen, zich uitstrekkende van de „Oedjong Massang tot en met Baros, werden ingedeeld bij de „residentie Padang en zouden eene afzonderlijke afdeeling uit„maken, met Tapanoeli (eiland Pontjan) tot hoofdplaats.

„De eilanden langs Sumatra's Westkust (Nias, Batoe, Poggi „enz.) „van welke Nias bijzonder belangrijk kon worden wegens zijn „talrijke bevolking en uitgebreide rijstcultuur" zouden eene afzon„derlijke afdeeling der residentie moeten vormen (resolutie als boven).

„Ook de „zuidelijke afdeeling der residentie Padang" werd in „1825 georganiseerd. De Stuers betoogde, bij missive van 3 Sept. „1825 nº 810, de noodzakelijkheid, behalve de reeds te Poeloe „Tjinko en Ajer Hadji zich bevindende posthouders, nog een „ambtenaar te belasten met het houden van een algemeen toezicht „over de uitgestrektheid der landen tusschen Boengoesbaai en „Indrapoera. De regeering besliste dienovereenkomstig bij hare „resolutie van 20 December 1825 nº 17."

Vergelijkt men deze mededeelingen met de door mij wedergegeven resolutiën, dan blijkt dat de geachte Schrijver hier niet juist is geweest. De resolutie nº 18, waarbij toch *Tapanoeli* werd georganiseerd bleef onvermeld, en omtrent den inhoud der resolutie nº 15, die uitsluitend *Benkoelen* organiseerde, worden geene mededeelingen verstrekt.

In het vorengenoemd rapport De Stuers—Verploegh werd niet alleen voorgesteld in de nieuw verkregen bezittingen het zoutmonopolie te wettigen, doch tevens den verkoopprijs van het zout, welke in het Padangsche f 6 was, op f 9 te brengen. De Regeering ging daarin echter niet mede; zij schafte zelfs het zoutmonopolie af.

De Stuers heeft later in zijn bekend werk over Sumatra's Westkust (1849) zeer hard over het zoutmonopolie geoordeeld, te hard inderdaad voor iemand, die, tijdens hijzelf bestuursambtenaar was, tot de wettiging er van breed opgezette voorstellen deed. Dat geeft

geen aangenamen indruk en Kielstra maakt hem van deze inconsequentie ook een verwijt (bl. 126). Doch er zijn punten van verschooning bij te brengen. Uit de officieele stukken blijkt wel degelijk, dat De Stuers noode het zoutmonopolie toeliet, doch er moest geld zijn, daarom b.v. voerde hij ook de door Kielstra veroordeelde passerbelasting in (bl. 124—126). Verder was zijn weerzin tegen het monopolie speciaal opgewekt door het der bevolking gestelde verbod om zout te maken, dus zelfs voor haar eigen gebruik. Hij stelde zich voor, dat de ontwikkeling van ons zoutmonopolie bestaanbaar was met verlof tot eigen aanmaak door de bevolking. Ik zou dit niet gaarne willen onderschrijven, doch de vraag behoeft hier niet te zijn of men het met hem eens is. Telkens komt hij op dat denkbeeld, waar de quaestie van het monopolie officieel wordt behandeld, terug, en wraakt vooral ook de ruwe wijze, waarop men het verbod handhaafde. Als bestuursambtenaar brengt hij diezelfde humane beginselen in praktijk, welke later zijn boek sierden. Zijne schoone humanistische gevoelens deden hem als besturend ambtenaar met hoogst beperkte middelen nog betrekkelijk groote dingen tot stand brengen, doch ongelukkig heeft hij in zijn boek daarvan te zeer een stokpaardje gemaakt en gewenscht, dat opvolgers, geplaatst onder andere omstandigheden en voorzien van andere middelen, zijn eigen politiek van zelfbedwang zouden blijven volgen. Men moet ook, om zijne voorstellen betrekkelijk wettiging en opvoering van het zoutmonopolie te kunnen billijken, zoowel de stukken van zijne hand, als die van Kruseman (bl. 126) lezen; evenzoo de redenen kennen, waarom de Regeering zoo plotseling, geheel in afwijking van die voorstellen, het zoutmonopolie ophief. Ik acht het niet noodig een en ander hier te publiceeren. Doch hoe ook, Kielstra heeft gelijk, waar hij, melding makende van die voorstellen, schrijft (bl. 126):

„Wanneer men zich herinnert op hoe hoogst afkeurende wijze „de Stuers zich op verschillende plaatsen van zijn werk over het „zoutmonopolie uitlaat dan kan men niet nalaten, zich over dit „voorstel te verbazen!"

Men moet echter zelf in den tredmolen eener veelomvattende administratie geloopen hebben, om te kunnen begrijpen, hoe menschen, niet ontdaan van ideële opvatting, geheel ter goeder trouw zich na jaar en dag soms verkeerde voorstellingen vormen van hetgeen zij deden, dikwerf tegen hun eigen ideëele wenschen in, enkel omdat de omstandigheden, de eischen van de praktijk hun

te machtig worden. Men is wezenlijk onbillijk dergelijke naturen, als van een de Stuers, daarover hard te vallen, althans eenigermate hen van opzettelijke zelfverheffing te verdenken. Hoe hij soms in de war is, blijkt o. a. op bl. 114 deel I van zijn werk, waar hij schrijft:

„Op mijne voordragt werd evenwel met 1 Jan. 1827 het mono-„polie in zoover afgeschaft, dat de invoer van zout, mits uit „'s Gouvernements-zoutpannen afkomstig, werd vrijgesteld."

In deze kleine zinsnede zijn liefst drie fouten, namelijk:

1°. het geschiedde niet op zijne voordracht;

2°. de gebeurtenis waarop de schrijver het oog had, ging niet in met 1 Januari 1827, doch met 1 Augustus 1826;

3°. er had geene volstrekte uitsluiting van vreemd zout plaats, doch het Gouvernements-zout was vrij van rechten; terwijl van het vreemde zout invoerrecht moest betaald worden, laat ik er bijvoegen zóó zwaar, dat het veel van eene verbodsbepaling had.

Doch zoo weinig schijnt de Schrijver van 1849 aan de juistheid zijner voorstelling getwijfeld te hebben, dat hij niet eens er aan dacht even Staatsblad 1825 N°. 45 in te zien, dat hem althans omtrent de punten 2° en 3° de meest voldoende inlichting had kunnen geven.

Hoezeer hij echter ook als bestuursambtenaar omtrent de meerdere vrijheid in de zoutaangelegenheden warm liep, blijkt nog uit het volgende. De bij Staatsblad 1825 N°. 45 afgekondigde vrijheid maakte er volstrekt geene melding van, dat ook het verbod tot aanmaak van zout was ingetrokken. Nu nog komt het op sommige Buitenbezittingen voor, dat het wel een ieder vrijstaat zout in te voeren, doch de bevolking geen zout mag aanmaken. Hierdoor waarborgt zich de schatkist een grooter bedrag aan invoerrechten. Maar de Stuers heeft zich aan dat zwijgen der wet over intrekking van het verbod tot aanmaak niet gestoord, zoodat hij bij publicatie van 5 Juni 1827 allerwegen aan de strandbewoners liet bekend maken, dat het verbod om zout langs de kusten te maken was ingetrokken, en dat het dus den strandbewoner vrij stond zout voor eigen gebruik te maken!

Nog eene bijzonderheid. Kielstra maakt alleen melding van het *voorstel* der commissarissen De Stuers en Verploegh ter verhooging van den debietprijs tot f 9; doch De Stuers is eigenmachtig zelfs verder gegaan. Aangezien namelijk de staat der kas, welke uithoofde der meerdere uitgaven, veroorzaakt door de territoriale uitbreiding

der Residentie, zoodanig gedaald was, dat zij met de betalingen ten achteren geraakte, sloot hij op het einde van 1825 onder verschillende voorwendselen gedurende eenige dagen het zoutpakhuis te Padang, zoodat er geen momentaneele particuliere speculatiën konden ontstaan, en vervolgens verhoogde hij met ingang van 7 December 1825 den debietprijs tot f 9 het pikol! Bij missive dd. 28 Januari 1826 N° 8 gaf hij er kennis van aan de Regeering, tevens er bijvoegende, dat de ondervinding van twee maanden nog geene mindere consumtie door de verhooging van den prijs had doen bespeuren. Zijne handeling was in strijd met 's Regeerings besluit van 20 December 1825 (hiervoren vermeld), waarbij hem was medegedeeld, dat de voorstellen van het zoutmonopolie nader in behandeling werden genomen; en toen de overwegingen ten slotte leidden tot de inmiddels genomen resolutie van 29 December 1825 N° 2, afgekondigd bij het zooeven genoemde Staatsblad 1825 N° 45, gaf de Regeering met betrekking tot de eigenmachtige prijsverhooging van De Stuers bij resolutie dd. 14 Februari 1826 N° 16 te kennen: „in het verrigte van den resident en militairen „commandant van Padang en onderhoorigheden (thans opperhoofd „ter Westkust van Sumatra) in dezen te berusten, en denzelven „voorts over te wijzen tot de publicatie van den 29sten December „jl. (Staatsblad N° 45).„

II.

„SUMATRA'S WESTKUST VAN 1826—1832.”

(Deel XXXVII der geheele reeks, 1888).

Op bl. 240 deelt Kielstra het volgende mede:

„In een brief van de Stuers, dd. 11 Sept. 1826 N° 61, gericht „aan het Departement van Koloniën, lezen wij:

„ „En zoo door de thans bestaande omstandigheden het zout- „ „monopolie hier niet weder mocht hersteld worden, zoo hoop ik „ „ten minste op eene spoedige dispositie ten aanzien van het „ „binnenvoeren van vreemd zout te Tapanoeli .... opdat de in- „ „komsten van de Noordelijke afdeeling, of de nieuw verkregen „ „bezittingen ten Noorden van Padang, eenigszins de uitgaven „ „mogen tegemoet komen.„ „

„Het gevolg van de Stuers' daartoe strekkende voorstellen lezen „wij uit zijn, mede aan den Minister van Koloniën gerichten brief „van 7 Januari 1828 N° 2, waarvan het slot aldus luidt:

„ „Het Gouvernement heeft het vreemde zout, hetwelk vroeger „ „à f 1.50 inkomend recht per pikol belast was, verboden door „ „het met f 6 te belasten. De tijd zal leeren of die maatregel wel „ „doelmatig is, bijzonder ten aanzien van Tapanoeli, aan welks „ „kusten het kustzout aangebracht wordt, in vrije districten of, „ „in het klein, in de onze waar wij het niet kunnen beletten.„ „

En in een noot voegt de schrijver alhier de opheldering:

„Deze maatregel is, blijkens het jaarverslag over 1828, met het einde van dit jaar weder opgeheven.„

De geachte schrijver zelf zal wel gevoeld hebben, dat zijne gegevens onvoldoende waren; de volgende mededeelingen helderen de gansche correspondentie op.

Gelijk wij weten hadden de commissarissen De Stuers—Verploegh aanbevolen het zoutmonopolie ook in de nieuw verkregen bezittingen te wettigen. Nadere overweging gaf echter De Stuers de overtuiging, dat zelfs een debietprijs voor het Gouvernementszout van

f 6 als te Padang bestond en dien hij nog opvoerde tot f 9, voor *Tapanoelie* te hoog zou zijn, in verband met de moeielijkheid het smokkelen van vreemd zout te beletten, waartoe een sterke prikkel moest bestaan, eensdeels omdat dit zout slechts f 3 de pikol kostte en de ingezetenen ook, naar het scheen, meer van het zwarte vreemde zout dan van het Javasche witter product hielden. De Stuers haastte zich uit dien hoofde niet om, na de overneming, Tapanoeli van Java-zout te voorzien, te eerder wijl er nog veel in voorraad was, tijdens het Engelsche bestuur aangebracht. En eindelijk besloot hij maar geen Landszout er te laten debiteeren, wijl het Gouvernement òf door te lagen debietprijs toch schade zou lijden, òf door te hoogen debietprijs geene beletselen zou weten te vinden tegen het smokkelen uit de Noordelijk van Tapanoeli gelegen onafhankelijke landschappen met hunne uitnemend gelegen havenplaatsen. Eindelijk zag hij er tegen op, den ingezetenen zoo dadelijk na de overneming het onaangename en voor hen drukkende van een monopolie te doen gevoelen.

Maar om nu toch eenige inkomst van het zoutmiddel te trekken, wettigde hij in 1826 eigenmachtig een invoerrecht van f 24 per koijang of f 0.80 per pikol voor het vreemde zout, met verbod om dit ten Zuiden van Ajerbangies te vervoeren.

Evenals zijne verhooging van den debietprijs te Padang, kruiste zich de Tapanoelische maatregel met de resolutie van 29 December 1825, Staatsblad N° 45, waarbij het zoutmonopolie werd afgeschaft, doch tevens het invoerrecht op vreemd zout werd gesteld op f 180 de koijang of f 6 het pikol.

Tegen dit hooge invoerrecht kwam De Stuers bij schrijven dd. 1 Juli 1826 *N° 39 La A. met groote warmte op, voor zoover Tapanoeli aanging.* Dat stond gelijk met een verbod, ergo met dien prikkel tot smokkelhandel, welken De Stuers geen kans zag te beletten, en waarvoor hij zelf juist een 7½ maal lager recht had ingevoerd. Verder verzocht hij goedkeuring op deze laatste handeling, waardoor bereids f 5000 zuiver in 's Lands kas was gevloeid. „Tijd en „ondervinding", besloot hij, „hebben mij omtrent den zouthandel „te dezer kust die inlichtingen bezorgd, waarop het bovenstaande „gegrond is, hetwelk in sommige opzichten afwijkt met het door „Kommissarissen voor de overname der Britsche bezittingen op „Sumatra betrekkelijk den zouthandel bij hun rapport van den „30 November 1825 La F. N° 22 gerapporteerde."

Doch de Indische regeering besliste hierop niet spoedig, *en het*

is hierover dat De Stuers zich ruim twee maanden later bij het Departement van Koloniën, in zijn schrijven dd. 11 *September* 1826 *min of meer beklaagt.*

De Indische regeering had namelijk aan Kruseman De Stuers' voorstel over Tapanoeli in handen gesteld; en ingevolge diens missive dd. 5 September 1826 N°. 276, zoomede eener nota van den 16ⁿ d. a., v. verscheen de resolutie van 24 November 1826 N°. 10. Daarbij werd o. a. de Stuers' invoerrecht van f 24 de kojang goedgekeurd, "zoolang de publicatie van 29 December l.l., "waarbij dat regt op f 6 per pikol is bepaald, niet ter zijner "kennis was gekomen", en verder, met wijziging van Staatsblad N°. 45, het invoerrecht voor de *geheele* Westkust verlaagd tot f 1½ het pikol of f 45 de kojang. Men zie Staatsblad 1826 N°. 70.

De aanleiding tot het tweede schrijven aan den Minister van Koloniën was de volgende.

De vrijzinnige politiek ten opzichte van het vreemde zout, destijds in acht genomen, veroorzaakte slechts teleurstelling met betrekking tot den uitvoer van Gouvernements Java-zout.

Daarom werd de uitvoerprijs van dit zout van Java naar de Buitenbezittingen, ter mededinging met particulier zout bij Staatsblad 1827 N°. 69 slechts op f 30 de kojang gesteld, terwijl de Generale directie van Financiën bij missive dd. 24 Juli 1827 N°. 103 aanbeval, op Sumatra's Westkust het invoerrecht van f 6 per pikol, hetwelk ook elders op de Buitenbezittingen bestemd, te herstellen. De Raad van Indië was het blijkens zijn schrijven dd. 21 Augustus 1827 N°. 1374 hiermede eens.

"Ofschoon", oordeelde het College (destijds de *Regeering* genoemd), "vroeger dat regt voor de Westkust van Sumatra, speciaal voor "zooveel betreft de noordelijke afdeeling van de Residentie Padang "te hoog geoordeeld is, om de aanleiding welke daardoor tot "smokkelhandel zoude zijn gegeven (waarom hetzelve dan ook, bij "publicatie van den 24ⁿ November 1826, voor de gemelde kust "is vastgesteld op f 1½ per pikol), is de regeering thans evenwel "van oordeel, dat hetzelve ook hier ter kuste op f 6 kon wor"den bepaald, omdat de aanzienlijke vermindering in den prijs "van het Javaansche zout voor den uitvoer de omstandigheden "ten deze aanmerkelijk heeft doen veranderen, en ook de vrees "voor smokkelhandel in vreemd zout genoegzaam doet vervallen."

Zoo werd bij besluit dd. 27 *Augustus* 1827, *Staatsblad N°.* 83, *het*

invoerrecht weder op f 6 *gesteld*, dus zonder uitzondering, voor alle Buitenbezittingen.

In zijne rapporten van 23 Maart 1828 N°. 19 en 29 September d. a. v. N°. 63 wees De Stuers er andermaal de Indische regeering met kracht van redenen op, dat zulk een recht voor Tapanoeli het doel voorbij streefde, *en het is hierover, dat hij zich mede beklaagde aan het Ministerie van Koloniën bij den tweeden door Kielstra vermelden brief van 7 Januari* 1828 *N°.* 2

Men vergunne mij de geschiedenis van den Tapanoelischen zouthandel eenigszins voort te zetten.

Op aanbeveling van den Directeur der Middelen, blijkens missive dd. 15 April 1828 N°. 393, werd de Stuers' voorstel om het invoerrecht voor Tapanoeli tot f 1 te verlagen maanden lang in advies gehouden, zoodat eerst bij een besluit van 3 December 1828 overeenkomstig zijne wenschen beschikt werd. Van dit besluit wordt echter niet alleen melding gemaakt in het door Kielstra genoemde jaarverslag, maar het is ook gepubliceerd, en wel bij Staatsblad 1828 N°. 82.

In dat Staatsblad kan men lezen, dat slechts voor twee jaren de afwijking van Staatsblad 1827 N°. 83 werd toegestaan, en dat de Resident over de voortzetting tijdig moest rapporteeren.

Toen echter de tijd daar was, werd het door het Gewestelijk Bestuurshoofd vergeten, waarom hij er bij art. 6 der resolutie van 10 Januari 1831 N°. 21 aan werd herinnerd. Hierop volgde het rapport van den resident Mac Gillavry dd. 12 Maart 1831 N°. 242. Hij gaf in overweging den maatregel voorloopig te laten bestaan, doch verzocht hulpmiddelen om beter den smokkelhandel te kunnen bestrijden, voor wien zelfs het invoerrecht van f 1 nog genoegzaam winst aanbood, om langs allerlei andere wegen vreemd zout binnen te voeren.

Zoo bleef de maatregel gehandhaafd, toen bij resolutie van 23 Januari 1833 N°. 3 op Sumatra's Westkust het zoutmonopolie andermaal werd ingevoerd; en weder vergat de wetgever de bijzondere toestanden van Tapanoeli! Men deed echter alsof de resolutie voor die afdeeling niet geschreven was, en toen men de fout ontdekte, liet men haar stil passeeren. Zoo bleef Tapanoeli bevrijd van het zoutmonopolie, dat nu in de Padangsche Binnen- en Benedenlanden tot heden onafgebroken zou voortwerken, en bleef men in Tapanoeli f 1 invoerrecht heffen van het vreemde zout. Doch in 1836 ontdekte de Rekenkamer dat

men aldus in strijd handelde met Staatsblad 1827 N°. 83, hetwelk immers slechts gedurende een korten tijd door Staatsblad 1828 N°. 82 was gewijzigd. Nauw was het Gewestelijk gezag van deze overtreding op de hoogte gesteld, of voor de derde maal werd te Tapanoeli het invoerrecht gesteld op f 6, maar al weder met het heilloos gevolg dat de wettige zouthandel geheel verliep.

Op dezen abnormalen staat van zaken werd in 1837 de aandacht der Regeering gevestigd, tevens onder mededeeling, waarom het Monopolie-besluit van 1833 niet op Tapanoeli was toegepast geworden. Aldus ontstond het besluit d.d. 10 Mei 1838 N°. 9, waardoor de Gouverneur der Kust gemachtigd werd "om tot zoo-"lang daaromtrent geene nadere bepalingen zullen worden vast-"gesteld, op den invoer van vreemd zout te Tapanoeli te doen "van toepassing zijn het bepaalde bij besluit van den Kom-"missaris-Generaal d.d. 3 December 1828 N°. 28 (Staatsblad N°. 82).

Ik noemde daar de Monopolie-resolutie van 23 Januari 1833 N° 3. Terecht heeft Kielstra aan deze verordening groot gewicht gehecht, waarvan hij op bl. 374—376 de redenen voor de weder-invoering "voor zoover wij kunnen nagaan" mededeelt. Uit die mededeelingen blijkt mij echter, dat de geachte Schrijver over onvoldoende stof beschikt heeft; waar bv., gelijk hij mededeelt, reeds de resident Mac Gillavry bij rapport dd. 21 April 1830 N° 315 en Elout bij een schrijven van 17 December 1831 la J de wederinvoering van het zout-monopolie bepleit, moet het wel eenigszins de aandacht trekken, dat bij eene regeering als die van Van den Bosch eerst in 1833 de zaak haar beslag krijgt; en andere stukken worden door Kielstra niet vermeld. Ziehier de toedracht der zaak.

Nog in hetzelfde jaar, dat Mac Gillavry den resident De Stuers had vervangen, bracht de nieuw opgetredene bij missive dd. 17 September 1829 N° 169 een ongunstig rapport omtrent den vrijen zouthandel uit, en hij kwam hierop terug in het daareven vermeld rapport van April 1830. Met meer ernst drong hij echter op verandering aan, toen de assistent-resident van Bengkoelen, Francis, bij missive dd. 4 Mei 1830 N° 33 den resident berichtte, dat er geen zout op de plaats was, waarom hij ten behoeve der gevangenen zoo spoedig doenlijk de toezending verzocht van 20 à 30 picols; tevens deelde hij echter mede, vernomen te hebben: "dat

„er om de Zuid overal zout wordt aangemaakt, hetgeen in de „gegeven omstandigheden onmogelijk kan worden tegengegaan.” De Stuers proclamatie had dus wèl gewerkt!

De Resident zond dit schrijven aan den Directeur der Producten bij missive dd. 15 Mei 1830 N° 346. Hij deelde mede, dat in Februari 1830 zich ook te Padang gebrek aan zout had doen gevoelen, en betoogde nu uitvoerig de wenschelijkheid tot wederinvoering van het zoutmonopolie.

De Generale Directie van Financiën bracht deze stukken onder de aandacht der Regeering bij schrijven dd. 8 Juli 1830 N° 463, en ook daarin werd met kracht van redenen de wenschelijkheid betoogd: „dat de alleenhandel in zout ter Sumatra's Westkust „voor rekening van het Gouvernement worde hersteld.”

De stukken werden in handen gesteld van het lid van den Raad van Indie Goldman. Het schijnt dat destijds Mac Gillevry te Batavia was, want Goldman vond gelegenheid met hem over de zaak te spreken; waarvan het gevolg was, dat Goldman het volgend praeadvies voor zijne medeleden uitbracht:

„Over dit punt met den Heer Mac Gillavry geconfereerd en op „grond van deze conferentie de zaak door Z.Ed.G. nader en rijpelijk „in overweging genomen zijnde, hoofdzakelijk met betrekking tot „de tegenwoordige omstandigheden te dier kust, zoo is het resul„taat daarvan geweest:

> „dat Z.Ed.G. alsnog bij het gevoelen blijft persisteeren, dat „het zoutmonopolie op Sumatra's Westkust dient hersteld te „worden, evenwel met die mits, wanneer de Oostkust door „ons bezet is, namelijk wanneer de landschappen der L kotta's „en Lintau en de Binnenlanden weder Padries werden, „terwijl thans, nu de communicatie van het Ooster- en het „Westerstrand open en vrij is, hieraan niet te denken is.”

„Op grond, waarom ik dan ook van gevoelen ben, dat de zaak „vooreerst nog behoort te worden gehouden in advies.”

Hiermede vereenigde zich de Raad in Juli 1830.

Wij hadden destijds op Java door het eindigen van den Dipo-Negoroschen opstand de handen vrij gekregen en in het streven der toenmalige Regeering om van Sumatra een Java te maken, werden de troepen aangewend tot uitbreiding van ons gezag ter Westkust. De Stuers was legercommandant, zag dit oorlogzuchtig streven met weerzin aan en werd daarom van zijn algemeen com-

mando, wat Sumatra's Westkust betrof, ontheven. Het succes scheen ten slotte tegen diens opvattingen te pleiten. Mac Gillavry was in 1831 herbenoemd tot resident van Soerakarta en door den luitenant-kolonel Elout in 1831 als resident van Sumatra's Westkust vervangen. Reeds in 1832 kon deze aan den Landvoogd melden „de volledige onderwerping van bijna alle volken in de „binnenlanden van dat eiland." Een zijner officieren, de heer de Quaij, werd door Elout naar Batavia gezonden, o. a. om over den stand van zaken mondeling nadere inlichtingen te geven.

De heer Van den Bosch bleek niet weinig ingenomen met eene onderwerping, welke hij aan den Koning *beloofd* had en die nu reeds zoo volkomen scheen. De gelukkige brenger van het nieuws werd tot majoor bevorderd en toegevende aan eene bijzondere neiging tot het schrijven van nota's, haastte zich de Landvoogd zijne gedachten over de organisatie van het land op papier te zetten.

Over het stelsel van belasting was hij natuurlijk bijzonder uitvoerig en dat het plan vaststond om ook eerlang het cultuurstelsel op Sumatra in te voeren, blijkt uit de volgende aanhaling:

„Eindelijk zal de grond moeten worden gelegd, om eene geregelde en duurzame belasting te heffen op de teelt van alle pro„ducten, welke het land oplevert. Hierin echter zal aanvankelijk „de meest mogelijke omzichtigheid worden gebruikt, en vooral de „kultuur van producten voor de markt van Europa geschikt, „worden aangemoedigd.

„Men zal vooreerst beproeven om met de dorpshoofden overeen„komsten te treffen wegens het planten van koffij en peper, en „het delven van goud; ook de kamfer- en benzoïnhandel zal behooren „te worden aangemoedigd.

„Het zal den inlander vrijstaan, zijne producten naar de stranden „af te voeren; het zal echter een punt van overweging moeten „uitmaken, of, zoo die producten worden afgevoerd langs wegen „van het Gouvernement, dezelve in dat geval niet aan eene „geringe belasting of tollen zouden kunnen worden onderworpen.

„Van eene verstandige leiding der industrie dezer landen zal „het voornamelijk afhangen, om dezelve aan onze belangen dienstbaar te maken, namelijk de produkten zullen voor onzen Neder„landschen handel moeten verkrijgbaar zijn, tegen zoodanige prijzen, „dat dezelve met voordeel naar het moederland kunnen worden „overgebragt, en aan hetzelve de sleet wordt bezorgd van alle

„noodwendigheden, welke onze handel en ons fabriekwezen ver-„schaffen kunnen.

„Eene vrije concurrentie met vreemden kunnen wij niet toe-„laten, omdat de ondervinding bewezen heeft, dat deze door „bijzondere omstandigheden boven ons bevoordeeld zijn, en dus „moet die concurrentie zoodanig zijn beperkt, dat ónze handel het „overwigt behoudt.

„Ons belang echter moet op geen onregtvaardig beginsel ge-„grond zijn.

„Als bezitters dier landen hebben wij daarop zekere regten, „en wij mogen van den inlander voor de rust, bescherming en „ondersteuning hen verleend, eene billijke vergoeding verlangen. „Het $\frac{1}{5}$ van de inkomsten der bevolking schijnt eene belasting te „zijn, welke men in Indië vrij algemeen als billijk heeft aan-„genomen; dan vooreerst schijnt mij $\frac{1}{10}$ hoog genoeg, althans zoo „het bestuur met spaarzaamheid wordt ingericht. De Maleier heeft „om te bestaan, zeker f 20 per ziel jaarlijks noodig, en dan zouden „de belastingen te zamen genomen f 2 per ziel bedragen. Volgens „opgave van den majoor de Quay zou de geheele bevolking, met „inbegrip der Batta's, aan ons onderworpen, vier millioenen „zielen bedragen kunnen, en in dat geval de belastingen p. m. „f 8,000,000 renderen. Dat op zulk eene somma nogthans al „dadelijk niet kan worden gerekend, behooft geen betoog. Al wel zal „het zijn, zoo dezelve aanvankelijk, op een paar millioen gebragt „wordt, namelijk op een millioen van de opiumpacht, en de in- „en uitvoerrechten, benevens de bazaars en het zoutmonopolie „mede op een millioen. Langzamerhand op deze wijze voortgaande, „zal men het oogmerk moeten trachten te naderen, en vooreerst „niet te veel verlangen.„

Doch vooral het zoutmonopolie scheen den heer Van den Bosch van het grootste gewicht, zoodat hij over geen onderwerp in zoo uitvoerige beschouwingen trad als over de invoering daarvan. Ik vind het niet noodig ze hier eene plaats te geven; dat echter de zaak de Gouverneur-Generaal bijzonder ter harte ging, moge uit het volgende blijken.

Hij had zijne beschouwingen ter neder gesteld in den vorm van een aan den resident der Kust gerichten concept-brief, welk ontwerp eerst nog goedgekeurd moest worden door den Raad van Indië, destijds mede deel uitmakende van de Regeering. De Gouverneur-Generaal zond dientengevolge zijn concept aan het

Regeerings-college bij schrijven d.d. 6 Januari 1833 N°. 26, en daarvan maakte hij gebruik om alléén nog op het gewicht van de zoutquaestie te wijzen, en wel in de volgende bewoordingen:

„Het zoutmonopolie schijnt mij toe tot dat soort van belas-„tingen te behooren, welke aldaar met het meeste succes zal kunnen „worden ingevoerd. Reeds vroeger heeft de Regeering met mij deze „belasting als doelmatig beschouwd en de invoering daarvan alleen „uitgesteld, totdat de zaken aldaar tot eene meer beslisten staat „zouden zijn gebragt. Dit oogenblik thans gekomen zijnde, stel ik „mitsdien voor vast te stellen het invoeren van het zoutmonopolie op „Sumatra op den voet en de wijze bij nevensgaanden concept-brief „aangewezen, gelijk het mij al mede aangenaam zal zijn te worden „onderricht of er bij U.H.Ed.G. ook eenige bedenkingen bestaan „op de andere punten, het onderwerp van meergenoemden concept-„brief uitmakende."

De brief eindigde aldus:

„Daar de Majoor De Quay zich gereed maakt om eerstdaags te „vertrekken, is eene spoedige afdoening dezer zaak even wenschelijk „als noodzakelijk, zoodat het mij aangenaam zal zijn, zoo spoedig „mogelijk het advies der Regeering omtrent deze zaak te ont-„vangen; vergezeld van eene concept-resolutie deswege, namelijk „zoo tegen den inhoud des briefs aan den heer Elout geene be-„denkingen bestaan."

Geen der leden van den Raad had eenige bedenking; „geheel „conform" lees ik van den heer Merkus. En ofschoon het concept over de meest gewichtige en ingrijpende zaken handelde, werd het reeds drie dagen later, namelijk den 9 Januari 1833 N°. 46, door den Gouverneur-Generaal geteekend. In dien tijd hadden alle leden van den Raad het bestudeerd.

Onder deze omstandigheden ontstond, juist in de dagen, dat de opstand ter Sumatra's Westkust heviger dan ooit was uitgebroken, de belangrijke zoutresolutie van 23 Januari 1833 N°. 3, welke echter nooit in het Staatsblad werd afgekondigd, zoodat feitelijk het zoutmonopolie eene halve eeuw lang wettigen grondslag miste, totdat de resolutie is opgegaan in de algemeene verordening van Staatsblad 1882 N°. 73.

Bij Kielstra wordt van den inhoud der missive dd. 9 Januari 1833 N°. 46 melding gemaakt op bl. 376—380. Er staat daar echter N°. 16 en in het origineel concept, ter Algemeene Secre-

tarie aanwezig stond dat nommer óók, doch dit is doorgehaald en vervangen door N°. 46, terwijl bij de verwijzing naar dien brief en andere stukken, als b. v. in de resolutie over het zoutmonopolie, ook steeds N°. 46 wordt vermeld; men zou anders, gelijk ik oorspronkelijk meende, aan het bestaan van twee missives denken.

Paragraaf 17 op bl. 379 van Kielstra's opstel over de *tienden der rijstvelden* wordt in den brief behandeld als sub *e*, dus volgende op „*d. de in- en uitgaande rechten en alle andere belastingen*" terwijl als toelichting van *d* in den brief volgt de hiervoren wedergegeven aanhaling over het cultuurstelsel, welke ik belangrijk vond, omdat ze meer dan iets anders den geest der toenmalige regeering karakteriseert.

III.

"SUMATRA'S WESTKUST VAN 1841—1849."

(Deel XL der geheele reeks, 1891.)

Kielstra beschrijft hier o. a. de ontruiming van Sumatra's Oostkust op last van den minister J. C. Baud. Bij een besluit van 15 November 1841 werd de bezetting van Siak uitgesteld, en den Gouverneur van Sumatra's Westkust te kennen gegeven dat vooreerst van de Oostkust tegen Siak niets zou worden ondernomen en dat, afgezien wordende van het voornemen eener vestiging te dier plaatse, zijn bestuur zich ten doel moest stellen *om den handel en afvoer van producten uit de binnenlanden van Sumatra naar de Westkust te leiden.*

Hierop laat de Schrijver dit volgen (bl. 379):

"Wellicht eenigszins in verband hiermede was, bij besluit van "14 November 1841 N°. 1, bepaald dat, met ingang van 1 Januari "1842, de havens van Singkel en Baros, onder dezelfde verorde-"deningen als die van Tapanoeli, voor den grooten en transito-"handel werden opengesteld; dat voor den handel daarentegen "waren gesloten de tusschen Singkel en Tapanoeli gelegen plaatsen, "wier havens alleen toegankelijk waren voor inlandsche vaartuigen, "ter Sumatra's Westkust behoorende en op jaarpassen varende. "Het uitgaand recht op benzoë werd bepaald op f 8, f 6 en f 4 "per pikol voor de 1e. 2e en 3e soort; als tijdelijke maatregel "werd de invoer van Javaansch en vreemd zout te Tapanoeli en de "meer noordelijke havens toegestaan; het Javaansche zout vrij van "rechten, het vreemde tegen betaling van f 1.— inkomend recht "per pikol."

Uit deze aanhaling meen ik de gevolgtrekking te mogen maken, dat Kielstra niet de beschikking heeft gehad over de stukken die tot het bij Staatsblad 1841 N°. 40 afgekondigd besluit hebben geleid, — stukken, mede belangrijk omdat zij ons bekend maken met den toestand dier Noordelijke havenplaatsen, tijdens de inbezitneming door Michiels, den Gouverneur der Kust. De bundel is echter te lijvig voor het wedergeven van de gansche correspon-

dentie, maar twee rapporten verdienen hier in hun geheel medegedeeld te worden, namelijk van P. de Perez en een van den Directeur der Middelen Van der Vinne.

Michiels had in de jaren 1839 en 1840 Baros, Tapoes en Singkel aan ons gebied gehecht, doch middelerwijl was door de Regeering, zooals Kielstra op bl. 281 van dl. XXXIX (1890) mededeelt, bij besluit dd. 25 Juni 1839 N°. 1 den Raad van Indië Mr. Merkus als Gouvernements-Commissaris naar de Westkust gezonden en aan dezen toegevoegd geworden de heer De Perez.

Toen nu Singkel, na Baros en Tapoes, mede vermeesterd was, zond de kolonel Michiels een rapport, gedagteekend Singkel den 26 Juni 1840 L^a X^2 aan den Hoofdgecommitteerde voor de Battalanden Padang Lawas te Singkel. De aanhef luidde aldus:

„Door het vermeesteren van Singkel strekt zich 's Gouvernements „gebied uit over het geheel gedeelte der Kust, waarvan het hoofd„product is kamfer en benzoïn; en het geldt nu de vraag, welke „beginselen van bestuur, welk stelsel van belastingen zullen „worden aangenomen.

„Baros, Tapoes en Singkel ontleenen hunnen meerderen of min„deren graad van belangrijkheid niet uit eigen productief vermogen, „maar uit hunne topographische ligging, die hen de kanalen doet „zijn, naar welke dit product der binnenlanden zijnen natuurlijken „weg vindt, om in ruil te kunnen strekken van die artikelen van „buitenlandschen aanvoer, welke of geriefelijk, zooals lijnwaden, „of onontbeerlijk als zout, ijzer, enz. voor de behoefte der massa „geacht worden."

Na dezen aanhef wijdde Michiels in het breede uit over de toekomst der nieuw verwonnen landen, doch zijne beschouwingen verloren veel van haar belang, nadat de Perez een nauwkeurig plaatselijk onderzoek had ingesteld, en als resultaat daarvan het belangrijke stuk inzond, hetwelk ik hier laat volgen:

NOTA betrekkelijk den Handel en de heffing van Inkomende- en Uitgaande regten in de Noordelijke Havens van 's Gouvernements bezittingen ter *Westkust van Sumatra.*

De gunstige afloop onzer militaire operatiën tegen Singkel en de in bezitneming van die plaats thans het oogenblik hebbende doen naderen waarop gedacht mag worden aan de regeling van de belangen van 's Lands schatkist door heffingen op den handel in de Noordelijke

havens van 's Gouvernements bezittingen ter dezer kust, heb ik in voldoening aan mij deswegen door UHoog Edel Gestrenge gegeven bevelen opzigtelijk dien Handel eenige onderzoekingen gedaan, waarvan ik de eer heb het nog zeer onvolkomen resultaat met mijne consideratiën over het onderwerp bij deze nota aan UHoog Fdel Gestrenge aan te bieden.

De havens waaromtrent hier de reden is, zijn die van *Sinkel, Tapoes, Baros* en *Tappanoelij*.

Sinkel. De informatiën welke het mogelijk is geweest te *Sinkel* ten aanzien van dit onderwerp in te winnen, zijn slechts zeer beperkt en komen hoofdzakelijk neer op het ondervolgende.

De zeehandel bevond zich geheel in handen van de nu onlangs verdreven Atjinezen, die aan de monding van de voor deze kust aanzienlijke rivier van *Sinkel* gevestigd waren en daarvan eene monopolie hadden gemaakt; dezelve wierd wijders gedreven met handelaren, hooger de rivier op gevestigd en behoorende tot de bevolking, tusschen het beneden gedeelte van deze rivier en de bergstreeken, of de zoogenaamde *Oeloe Sinkel*, derzelver oevers bewonende, en die onder het beheer staan van acht Radjas en acht Panghoeloes. Ook, maar zeer zeldzaam, wierd de handel gevoerd met binnenlanders uit de berglanden.

De Berglanden, waarmede *Sinkel* in handel»gemeenschap stond, zijn het N. W. deel van *Toba*, *Deiri*, *Karo* en *Allas*, ook wel maar weinig *Kataran*. Naarvolgens de berichten, dienaangaande bekomen, is het landschap *Deiri*, gelegen N. W. van *Toba* en tusschen dit laatste in *Kataran;* de afwatering uit hetzelve geschiedt naar de *Oostkust van Sumatra*, de bevolking is Battaks en ook verspreid over een gedeelte land, aan de W. zijde van het waterscheidende gebergte boven *Tapoes* en boven een der voorname takken van de rivier van *Sinkel*, bekend onder de benaming van *Simpang Kanan*.

Ofschoon de conclusie niet voor zekerheid durvende opgeven, heb ik uit de erlangde informatiën gemeend te moeten afleiden, dat de landen *Karo* en *Allas* valleijen zijn waarvan de wateren zich storten in de rivier van Sinkel en te beschouwen zijn als de voorname bronnen van den tak Simpang Kierie, en dat men de positie dezer landen onderling en betrekkelijk de rivier van Sinkel, vergelijken mag met de onderlinge positie van de landen van *Mandheling* en *Ankola* en derzelver ligging tot de Rivier Gadies.

Karo is door heidensche Battaks-stammen bewoond en *Allas* door afstammelingen van Battaks welke tot de Mohamedaansche godsdienstleer zijn overgegaan.

Kataran, ook door Battaks bevolkt, had meer handelsverkeer met de Oostkust dan wel met *Sinkel; Deiri* een weinig met *Baros*, maar meest met *Tapoes* en *Sinkel; Karo* was voor den handel geheel

aan *Sinkel* dienstbaar, doch *Allas* dreef denzelven ook met *Troemon* en zelfs met het meer noordelijk gelegen *Soesoe.*

Men wil, en dienaangaande waren alle de bekomen berigten overeenstemmende, dat alle de hiervoren genoemde berglanden, vooral *Allas*, rijkelijk bevolkt zijn, en dat de Oeloe of tusschen-bevolking op 6- á 7000 weerbare mannen mag worden geschat; evenwel, op goede gronden steunende opgaven van de approximatieve hoegrootheid dier bevolkingen ben ik niet bij magte U Hoog Edel Gestrenge aan te bieden.

De monding van de Rivier van *Sinkel* heeft eene diepte van 5 à 6 voeten, weshalve voor prauwen en Inlandsche vaartuigen van de grootste soort het binnenvaren derzelve, wat de diepte betreft mogelijk is; gemeenlijk neemt men aan die monding zware rolling waar, en niet zeldzaam bij hooge deining verandert die rolling gedurende eenige achtereenvolgende dagen in branding, in welke men zich soms in het geheel niet en voorts niet dan met groot gevaar begeven kan. Daar het echter steeds mogelijk is op slechts korten afstand beoosten deze monding te landen en men van daar over land tot nabij ons etablissement doch aan den tegen overgestelden oever van de rivier naderen kan, behoeft nimmer de gemeenschap met de Reede, althans voor personen, als geheel gestremd te worden geacht.

Vloed neemt men in de Sinkelsche rivier niet waar, en evenwel is dezelve — voornamelijk de Simpang Kierie — met sampangs tot op verre afstanden van de monding bevaarbaar, zoo zelfs dat landgemeenschappen met *Karo* en *Allas* niet schijnen te bestaan en de op- en afvoer naar en van die landen ook geheel te water geschiedt.

Uit de *Oeloe Sinkel* bestonden geen directe landgemeenschappen, noch met *Tapoes*, noch met *Troemon*, en men geeft op, dat van de boorden der rivier binnenwaarts in die rigtingen alles wildernis en moeijelijk te doordringen bosch is.

Ook met het *Eiland Nias* werd van *Sinkel* uit eenige handel gedreven, zoo wel ter bekoming van slaven als ter voorziening in de behoefte aan rijst en olie.

De voortbrengselen van de binnenlanden, voor den uitvoerhandel geschikt, zijn benzoein, kamfer, was en rotting, en de voornaamste artikelen van invoer waren zout, grove kustlijnwaden (kain kring), blauw linnen, ruw katoen, ijzer, koperdraad, opium, terwijl nog een aantal artikelen in mindere hoeveelheden hier eene markt vonden.

Met uitzondering van een weinig door wankangs, van *Poeloe-Pinang*, van *Malakka* of *Sinkapoer* hier jaarlijks aankomende, aangebragt wordend Siamsch zout, wierd hier overigens zwart kustzout ingevoerd. Beide soorten schijnen even zeer gewild te zijn geweest, en dit zoude pleiten tegen de opgave van sommigen, door anderen ook weder tegengesproken,

dat de Binnenlander uitsluitend zwart zout verlangt. Volgens de laatsten is het voldoende dat het zilt van eenen grove korrel zij en daardoor bij vervoer minder spilleert.

De prijs van dit artikel varieerde naarmate van den voorraad en wel van 50 tot 100 Spaansche matten, gemiddeld 75 matten de Sinkelsche koijang, bevattende 64 picols. — Het is mij niet mogen gelukken de hoegrootheid der consumptie met eenige zekerheid te kunnen nagaan, evenwel de thans nog plaatselijk aanwezige kooplieden beweren dat dezelve 100 Sinkelsche koijangs jaarlijks niet te boven ging, en dat dan ook nog een gedeelte wierd uitgevoerd naar *Nias*, en soms naar *Baros* en *Troemon*. — Evenzeer zijn geen opgaven verkrijgbaar geweest van de approximatieve jaarlijksche invoer van kustlijnwaden, blauw linnen, enz. ofschoon algemeen wordt gezegd, dat dezelve vrij belangrijk was.

De uitvoer van benzoein was niet elk jaar even groot en ofschoon ik vermeen dat bij ondervinding zal blijken dat die opgaaf te gering is, werd mij dezelve gemiddeld opgegeven p. m. 1000 picols te hebben bedragen, van welke hoeveelheid 100 picols van de eerste soort.

Van kamfer wordt dezelve op 5 à 6 picols begroot, terwijl die van was tot slechts 20 à 30 picols zoude zijn geklommen. De waarde van kamfer was verschillende naarmate van de kwaliteit en wordt opgegeven te zijn geweest van 10 tot 23 Spaansche matten het katje.

De benzoein van de 1° soort behaalde van 25 tot 40 matten
2° » . . . . . 22 » 25 »
3° » . . . . . 22 » 23 »
doch deze laatste som wierd steeds in ruiling met goederen gesleten, terwijl de waarde der beide eerste soorten in geld wordt berekend.

De wijze van handeldrijven op *Sinkel* was als volgt.

Aan de monding van de rivier in de kampong *Sinkel* waren alleen Atjinezen gevestigd welke, zoo als hooger reeds vermeld is, het zeehandel-monopolie bezaten.

In vroegere tijden onder de regeering van den vader van den jongelings van *Sinkel* verdreven Radja Mohamad Arieph, meer algemeen bekend onder de benaming van Radja Amaras, dat is van Toekoe Sinkel, waren de Oeloe Radjas uitgezonderd van het anders voor een ieder behalve de Atjinezen bestaande verbod om regtstreeks met de gezagvoerders der aankomende schepen te handelen, maar na het overlijden van dezen vorst is ook op hun dit verbod toepasselijk gemaakt, en heeft hun dit tot eenen represaille-maatregel geleid, waarover nader zal worden gesproken.

Bij aankomst van eenig schip wierd daarvan door een in de kampong *Panaga*, nabij de zamenvloeijing van de beide Sampangs wonend hoofd, onder vermelding van de aangebragte soorten van goederen en van de prijzen waarvoor dezelven te verkrijgen waren, aan de

Oeloe-hoofden bekend gemaakt; en door dezen wierd voorts het berigt daarvan in de berglanden overgebracht.

Op het ontvangen van zoodanige berigten wierd in de Oeloe en berglanden de voorraad kamfer, benzoein, enz. verzameld en naar *Sinkel* gebragt. En naarmate van de hoegrootheid van den afvoer en van de aanvraag naar de ingevoerde artikelen, wierden door de te *Sinkel* gevestigde Atjinesche kooplieden de transatiën met de gezagvoerders der schepen geregeld.

Bij voorkeur wierd door de binnenlanders verkocht en weder ingekocht met in spetie (Spaansche matten) bepaalde prijzen, en waren het meestal slechts enkele artikels, onder welke hooger reeds de benzoein van de 3e soort is vermeld, waarmede transactiën bij ruil tot stand kwamen.

Door den Radja wierd op den invoer van goederen, mondbehoeften daarvan uitgezonderd, aan regten geheven 5 ten honderd, terwijl nog 1 ten honderd wierd geïnd ten behoeve van daarmede gepriviligeerde kooplieden onder zijne naastbestaanden, te zamen bedroeg alzoo het invoerregt 6 %; op amfioen, waarvan het vertier in de laatste jaren door de buitengewoon toegenomen consumptie van dat heulsap in *Deirie* en binnenlandsche Battakslanden aanzienlijk was vergroot en tot p/m 20 kisten was geklommen, wierd geheven van 40 tot 50 Spaansche matten per kist.

Op den uitvoer waren de regten als volgt:

kamfer $ 1/2 per katje.
benzoein $ 1 » picol.

was en andere artikelen 6 pCt. der waarde.

Boven en behalve deze lasten op den handel waren de artikelen kamfer en benzoein nog bezwaard met een regt van 6 %, door de Oeloe Radjas bij den afvoer in de binnenlanden geheven wordende, door welke heffing, welke vroeger niet bestond, zij zich hebben zoeken te wreken voor de hooger vermelde intrekking van het ten hunne behoeve onder *Toeankoe Sinkel* bezeten persoonlijk voorregt van regtstreekschen handel met de scheepsoverheden.

De berigten, door mij erlangd ten aanzien der veiligheid van personen en goederen, bij het bevaren door handelaren, van het hooger deel der rivier of Oeloe Sinkel, luiden hoogst gunstig, terwijl men beweert dat noch van moord noch van berooving voorbeelden kunnen worden aangewezen, en dat ten dezen aanzien de gestrengheid der Inlandsche wetten aan den reiziger de meeste waarborg bieden. Wel ondervindt de gemeenschap soms tijdelijke stremming, ontstaan door onderlinge twisten van kampongs aan de oevers van de rivier gelegen, en wanneer die twisten tot eene zoodanige hoogte zijn gerezen, dat gezegde kampongs de vrij algemeene ook elders aangetroffen wordende adat talian toepassen, daarin bestaande, dat de doorvaart van het gebied

van een der twistende partijen naar dat der andere, of aan een regt wordt onderworpen, of ook, in geval het tusschen deze partijen tot openbare oorlog is gekomen, geheel wordt gesloten.

Uit het voorgaande beknopt overzicht van den handel van *Sinkel* vermeen ik dat afgeleid mag worden dat, ofschoon door geene directe hooggevoerde lasten gedrukt, dezelve toch aan zoo vele restrictiën onderworpen was, dat hij nimmer de uitbreiding heeft kunnen erlangen, waarvoor hij bij meerdere vrijheid vatbaar was; en dat overigens het gebruik daar opgevolgd om bij aankomst van schepen daarvan naar de binnenlanden berigt te zenden ten einde eerst dan producten te bekomen voor den uitvoer geschikt, aantoont dat gebrek aan handelskapitaal bestond, zonder hetwelk eene steeds wel voorziene markt onmogelijk is, en een belangrijke handel zich niet kan vestigen.

Tapoes. Nog minder volledig dan de voorgaande zijn de berichten, welke ik heb mogen erlangen betrekkelijk den te *Tapoes* bestaan hebbende handel; welke plaats ik door ongesteldheid verhinderd ben geworden te bezoeken.

Daar echter bij het in bezit nemen van *Tapoes* de bevolking, uit Atjinezen bestaande, geheel is uitgeweken en niet even als te *Sinkel*, eene oorspronkelijke tusschen-bevolking aan de boorden van de rivier, welke hier in zee stort, gevestigd is, ware denkelijk in het belang der verlangd wordende informatiën door een bezoek minder gewonnen.

Naar den uiterlijken staat te oordeelen waarin de verlaten kampong *Tapoes* bevonden is, in welke kampong onderscheidene groote welgebouwde huizen van pakhuizen voorzien van eene zekere welvaart getuigden, zoo ook uit den aldaar aanwezig bevonden voorraad zout, mag men met eenige grond onderstellen dat de handel van deze plaats niet geheel onbeduidend was, en dat voornamelijk hier even als zulks met andere berigten instemt, zout in eene niet onaanzienlijke hoeveelheid wierd van de hand gezet.

Baros. Omtrent *Baros* bestaan bereids meer zekere opgaven.

De journalen van invoer aldaar door den civiel gezaghebber aangehouden, loopende van 20 Juli tot ultimo December 1839, en welke ik verwacht eerlang door gelijke journalen over het 1e semester van het loopende jaar te zien vermeerderen, toonen aan dat gedurende de laatste vijf maanden van 1839 die invoer voornamelijk heeft bestaan uit het navolgende:

zout	143	Javaansche koijangs.
ijzer	196½	picols.
staal	90	»
Java tabak . . . . , .	351	krandjangs.
amfioen.	5	kisten.
ruw katoen	14	balen.
	344	picols.

Katoenen goederen, zijnde voortbrengselen van *Europa*, *Amerika* of van plaatsen b/w de *Kaap de Goede Hoop*, 3.782 stukken.

Doeken . . . . 95 dozijn.

Katoenen goedereu uit landen b/o de *Kaap de Goede Hoop*, niet behoorende tot den Indischen archipel 1 baal, 8 kodies en 1 stuk.

Uit den Indischen archipel:

Javaansche en Boeg: kleedjes . .	55	kodies,	15	stuks.
batik slendangs	3	»	10	»
id. doeken	34	»		
zijde stoffen	61	rollen.		
Atjinesche broeken . . .	10	kodies.		
koperdraad	4¼	picol.		
enz. enz.				

De journalen van uitvoer, loopende van den 7n Mei t/m ulto. December 1839, geven de volgende resultaten:

benzoein	2106½	picols.
vogel-nestjes	10	katjes.
kamfer	4	id.
aarden potten	2716	stuks.

Eenige paarden, muntspeciën,

en voorts een gedeelte van de ingevoerde goederen naar *Tapannolie*, *Natal* en *Nias* weder uitgevoerd.

Het voorname binnenlandsch debouché voor den handel is het achter *Baros* gelegen Battaksche land van *Groot Toba*.

Vóór de weder in bezitneming van *Baros* in het afgeloopen jaar 1839 wierden ter dezer plaats geen regtstreeksche regten op den handel geheven, doch in plaats daarvan bezaten de hoofden het regt van voorkeur van eersten aankoop van door aankomende schepen aangevoerde artikelen, welke, nadat gezegde Hoofden daarvan zich voor zoo veel hunne middelen toelieten of naar hunne verkiezing hadden voorzien, niet dan tegen eenen 20 tot 25 % hoogeren prijs aan de overige ter plaats gevestigde handelaren mogten worden afgestaan.

Dit regt dat, bij aldien de hoofden vermogend waren geweest, aan een werkelijk monopolie ten hunnen behoeve zoude hebben geleken, was echter bij hunne bekrompene geldmiddelen minder belangrijk en belette dan ook niet, dat eenige hier gevestigde kooplieden, meestal malaboes van . . . . . . (?) zich van den handel geheel hadden kunnen meester maken en ook het gezag grootendeels hadden weten te verwerven.

De reede van *Baros* biedt geen goede beveiliging aan voor aldaar geankerde schepen, en eene vrij zware branding voor de monding van de rivier en langs het zeestrand is almede eene hinderpaal voor eene goede gemeenschap met deze plaats.

De gemiddelde prijzen der voornaamste handelvoorwerpen worden door den civiel gezaghebber opgegeven te zijn als volgt:

zout	*f* 100.—	per	Jav. koijang;
ijzer	» 25.—	»	picol;
Java-tabak	» 8.—	»	krandjang;
amfioen	» 1800.—	»	picol of kist;
ruw katoen	» 28.—	»	picol;
benzoein	» 80.—	»	»
kamfer	» 3600.—	»	»
paarden	» 60.—	»	stuk.

Tapanolie. Deze sedert nu vele jaren onder Europeesch gezag staande schoone haven en veilige ruime ligplaats voor schepen, heeft naar mijn inzien om redenen hieronder nader te ontwikkelen bij verre na niet die handelsbelangrijkheid bekomen, waarvoor dezelve vatbaar is, en ofschoon zoo zeer door de natuur begunstigd staat hij in dit opzigt niet met *Baros* gelijk.

De hier reeds lang ingevoerde regten hebben dan ook tot dus verre aan den lande slechts geringe inkomsten bezorgd, en dit niettegenstaande op den invoer van zout bij uitzondering van de overige meer zuidelijke opene havens dezer kust, waar het monopoliestelsel van dit zilt is werkende, hier de invoer van vreemd zout was toegestaan met betaling slechts van een regt van *f* 1 zilver per pikol.

De opbrengsten hebben bedragen:

over 1838	*f* 3036.73
» 1839	» 5405.73
waaronder het artikel zout	
in 1838 voorkomt voor	» 1224.60
» 1839 » »	» 2045.68

Evenwel mag uit deze resultaten niet de geheele omvang van den handel worden beoordeeld, dewijl de invoer van vele goederen van *Padang* of andere zuidelijke havens der W. K. van Sumatra aangevoerd wordende goederen, mits daar niet uit het entrepot uitgevoerd zijnde, en daarop bereids eenmaal regten elders zijn voldaan, hier vrij geschiedt.

De alphabetische staten van in- en uitvoer waarvan de vervaardiging door mij is bevolen, maar welke het uit hoofde der buitengewoon drukke werkzaamheden welke met een gering personeel in de laatste tijden hebben moeten worden volbragt, niet mogelijk is geweest voor mijn vertrek van *Tapanolie* geheel te voltooijen, en ik mitsdien bij deze nota niet in de gelegenheid ben, aan te bieden, doch die nu elk oogenblik door mij worden te gemoet gezien, zullen den waren stand van den handel alhier meer toelichten.

Als oorzaken, welke den handel van *Tapanolie* hebben gedrukt, worden door mij aangemerkt:

1°. de nabijheid van *Baros* waar geen regten hoegenaamd tot dus verre zijn geheven;

2°. gebrek aan goede en veilige binnenlandsche communicatiewegen;

3°. de vestiging van ons etablissement op het eiland *Klein Pontjang* in stede van op den vasten wal, waardoor het verkeer, met de binnenlandsche Battaks, die hoe veilig dit hier ook geschieden kan van elk varen afkeerig zijn, gestremd of althans bemoeijelijkt wierd;

4°. gebrek aan behoorlijk handelskapitaal, gepaard met het monopolie van handel door de beide datos en eenige weinige andere te *Pontjang* gevestigde inlandsche kooplieden bij aanmatiging tot hier toe bezeten.

Dan daar thans deze belemmeringen óf bereids zijn óf op het punt staan van te worden uit den weg geruimd door:

a. de sluiting van den haven van *Baros* voor den grooten handel of invoering van het heffen van regten aldaar;

b. het gebruik maken van de meerdere morele kracht welke het bestuur bij den gunstigen uitslag der jongelings om de noord plaats gevonden hebbende militaire operatiën heeft verworven en die het oogenblik heeft doen geboren worden waarop het openen van goede gemeenschappen in onderscheidene rigtingen met de binnenlanden zonder veel bezwaren zal kunnen plaats vinden;

c. de meerdere uitbreiding aan het bestuur gegeven;

d. de bevolene overbrenging van het etablissement van *Pontjang* naar den vasten wal;

e. de reeds plaats gevonden hebbende vestiging van eenen tak der Handelmaatschappij aldaar,

mag men bij zoodanig verbeterde omstandigheden met grond verwachten dat *Tapanolie* in belangrijkheid in eene ruime mate zal toenemen.

Na het te neerstellen van de voorgaande opgaven en beschouwingen thans willende overgaan tot de behandeling van het belangrijke vraagpunt der regeling van zaken rakende de heffing van regten op den handel in de noordelijke havens van het Gouvernements gebied ter Westkust van Sumatra, vermeen ik echter vooraf te moeten stilstaan bij de met deze aangelegenheid vooral hier zeer nauw verbondene voorziening in de behoefte van zout, en eerst te moeten treden in de beschouwing der vraag of de invoering van het zoutmonopolie voordeelig mogelijk en raadzaam is, en zoo ja op welke wijze zulks zoude moeten geschieden om andere belangen zoo min mogelijk te kwetsen?

Hierboven is bereids opgegeven dat de consumptie bedroeg calculatief te *Sinkel:*

p/m 100 Sinkelsche koijangs 's jaars, waarvoor wij hier zullen stellen van	150 tot 200 Jav. koijangs
Dat te *Baros* in de laatste vijf maanden van 1839 waren ingevoerd 143 Jav. koijangs, en mitsdien de jaarlijksche behoefte calculatief mag worden geraamd op van . . .	200 » 300 » »
Dat de invoer te *Tapanolie* gemiddeld naar den invoer over 1838 en 1839 te rekenen mag worden gesteld op.	50 » 60 » »
aldus een totaal van . . .	400 » 560 » »

of gemiddeld 480 Javasche koijangs; een bedrag dat als matig mag worden geacht wanneer men in aanmerking neemt, dat van *Tapoes* uit vroeger ook zout naar de binnenlanden wierd vervoerd, en bij gemis aan opgaven daarvoor hier niets in rekening is gesteld.

De waarde van het zilt te *Sinkel* opgegeven met 75 Spaansche matten de Sinkelsche koijang, dat is bij de koers van *f* 3.— waarvoor deze munt om de noord courant, is de Javaansche koijang *f* 105.— zilver of *f* 3.50 zilver de picol; en te *Tapanolie* klimt die waarde tot *f* 4.33 wegens het regt, dat met *f* 1.— per picol bij den invoer geheven wordt.

De zoo even gemelde prijzen van zout zijn inkoopsprijzen, waarop mitsdien nog winst behaald moest worden, en bijaldien men aanneemt dat op elke picol slechts eene halve gulden voordeel wierd erlangd, zoo mag de gemiddelde consumptieprijs gesteld worden als volgt:

Te Sinkel	per picol op	*f* 4.00	zilver.
» Baros	» » »	- 3.83	»
» Tapanolie	» » »	- 4.83	»

Deze prijzen nu herleidende tot koper met de om de Noord gewone agio van 30 % dan verkrijgt men voor de waarde van het zout:

Te Sinkel	per picol	*f* 5.20	koper.
» Baros	» »	- 4.98	»
» Tapanolie	» »	- 6.28	»

waaruit mitsdien blijkt dat, zonder last of druk op de bevolking daar door te leggen, bij eventueele invoering van het zoutmonopolie in de N. havens, de van wegen het Gouvernement te bepalen verkoopprijs vooreerst zoude kunnen worden gesteld op *f* 5.25 koper en later bij een meer gevestigd handelsverkeer zoude kunnen worden gebracht tot op *f* 6.00 evenals voor *Aijer Bangies* en *Natal* thans is bepaald.

Het voor 's Lands schatkist daardoor te behalen voordeel kan nu worden berekend als volgt:

oorspronkelijke prijs bij den aanmaak per koijang.	*f*	15.—
aan vracht van *Java*	»	60.—
kosten op den verkoop ad 10 ct. per picol . . .	»	3.—
4 % voor spillages	»	3.—
Totaal per koijang	*f*	81.— koper.
Verkoopprijs	»	157.50 »
te behalen voordeel. . . .	*f*	76.50 »

of voor een gemiddeld debiet van 480 koijangs *f* 36720.— koper 's jaars.

Een voornaam bezwaar tegen het monopoliestelsel en debiet van zout in het klein van wege het Gouvernement, is gebrek aan muntspecie bij den inlander, die ofschoon wel zijne producten veelal tegen een in geld bepaalden prijs van de hand zet, en daarentegen weder evenzoo zijne benoodigdheden inkoopt, maar toch, omdat koop en verkoop bij afrekening geschiedt, tot nu toe gewoon was inderdaad bij ruil het door hem benoodigde zout te verkrijgen. Intusschen benzoein, dat het voorname artikel van afvoer uitmaakt, is aan fluctueerende prijzen onderhevig en overigens bij retour gemeenlijk slechts met verlies te slijten, voorts nog zeer verschillende in waarde naar gelang der kwaliteiten, en daarbij een product, genoegzaam enkel voor de oostersche markt geschikt, welke omstandigheden nu allen te zamen genomen, het mijn inziens hoogst bezwaarlijk doen wezen, het debiet van zout vanwege het Gouvernement bij ruiling tegen benzoein aan te bevelen. Die maatregel echter zoude onvermijdelijk worden bij al dien niet op eene andere wijze daarin kan worden voorzien; en zoude dan, onder verbetering, het meest eenvoudig kunnen plaats vinden door:

1° te bepalen dat slechts de in den handel bekende eerste en tweede soorten benzoein in ruil kunnen worden aangenomen, en

2° vast te stellen het gewigt der hoeveelheid welke van elke soort tegen een picol zout moeten worden uitgeleverd.

Bij aldien echter de N. H. Maatschappij, al ware het dan ook slechts te *Sinkel* en *Tapanolie*, voor eene door het Gouvernement bepaalde prijs en onder beding dat de verkoop zelfs tot hoeveelheden van ½ pikol moet plaats vinden, zich met het debiet van zout konde belasten in voege als thans in de *L. Kotta's* (Padangsche bovenlanden) geschiedt, zoude deze wijze mij verreweg verkieselijk toeschijnen.

Omtrent de uitsluitende voorkeur welke de binnenlanders aan het zwart kustzout zouden geven, zijn de gevoelens verdeeld; te *Sinkel* is mij beweerd dat nu en dan, door wangkangs van *Poeloe Pinang* en *Malakka* komende, aldoor *Siamsch* zout is ingevoerd dat ook gereedelijk van de hand is gezet. Aan de drooge hoedanigheid van het kustzout dat bij verre landvervoeren slechts gering spilleert, is de partialiteit

voor deze soort toe te schrijven, en is het om dezelve te overwinnen noodzakelijk dat men als eene regel aanneme geen ander dan Javaansch zout van de beste hoedanigheid en grofste korrel bij de invoering van het zoutmonopolie ter markt te brengen.

Ook dit niet uit het oog verliezende, zoude het debiet van *Tapanolie* en *Baros* verzekerd wezen, zonder dat men bedacht zoude behoeven te zijn van verloop van hetzelve, terwijl de binnenlandsche verbruiker nu dat ook *Sinkel* is vermeesterd en bezet, noch van de oostkust van Sumatra noch van uit de meer noordelijke havens dezer kust voor mindere of gelijke prijzen in die behoefte zal kunnen voorzien, en toch om den wille van het soort alleen, niet waarschijnlijk tot in vergelijking met die naar de eerstgenoemde plaatsen zoo zeer verdere en moeijelijkere reizen zal besluiten.

Mocht echter zooals mij het meest raadzaam voorkomt, niet kunnen worden besloten tot het daarstellen van eenen ruilhandel van zout tegen benzoein, en met de N. H. Maatschappij voor het debiteren van Javaansch zout geene overeenkomsten kunnen worden getroffen, dan zoude naar mijn oordeel, om eene stremming en te plotselinge schokken in den handel, ja zelfs wat aangaat *Sinkel*, het verloop van denzelven naar het naburige onafhankelijke *Troemon* en meer noordelijk gelegene zeeplaatsen te voorkomen, de invoer van vreemd zout in de Noordelijke havens vooreerst niet behooren te worden belet maar met zekere regten moeten worden bezwaard.

Tot dus verre is te Tapanolie zooals reeds hooger is vermeld, een recht van *f* 1.— per picol op de invoer geheven, dat voor die plaats en ook voor *Baros* vermeen ik, zonder groot bezwaar met nog één gulden zoude kunnen worden verhoogd, terwijl men alsdan, gelijktijdig eenig Javaansch zout aldaar aanvoerende, het debiet van hetzelve tegen contanten ad *f* 5.25 koper per picol zoude kunnen beproeven. Eene gelijke maatregel acht ik het bezwaarlijk voor *Sinkel* nu reeds aan te raden, daar mij dezelve voor verloop van handel beducht zoude doen zijn, waarom ik dan ook vermeen, dat ter dezer laatste plaats het regt *f* 1.— per picol niet zoude behooren te overtreffen.

De inkomsten, welke het Gouvernement op deze wijze zoude erlangen ingeval namelijk de ondervinding mogt leeren, dat de proeven met Javaansch zout ongunstige resultaten opleveren, nu berekenende, en daartoe de reeds hooger gebezigde elementen weder gebruikende, vinden wij:

van zout te *Baros*	van	200	tot	300	koijangs	jaarlijks
» » » *Tanapolie*	»	50	»	63	»	»
te zamen . . .		250	»	860	»	»
of gemiddeld		305	koijangs jaarlijks,			

hetgeen bij een inkomend regt van *f* 60·— zilver per koijang aan

inkomsten oplevert	*f* 18.300.—	
voege men hierbij nog het bedrag der inkomende regten op 175 koijangs gemiddelde calcutatieve consumptie van Sinkel ad *f* 30.— zilver per koijang .	- 5250.—	
Wordt het geheel bedrag	*f* 23550.—	zilver
of tot koper herleid met een agio van 20 % dat is van 10 % minder dan die van den dag maar hier aangenomen als meer instemmende met de door het gouvernement verlangde verwisselkoers	» 28260.—	koper
de finantiëeele resultaten bij invoering van het monopoliestelsel hierboven berekend hebben bedragen	» 36720.—	
en alzoo een verschil van . . . . , . . .	*f* 8460.—	koper

Alvorens nu van dit onderwerp af te stappen zal ik echter nog de opmerking hierbij voegen, dat bij het reeds aangegeven gebrek aan numerair, en de daaruit voortvloeijende daadzaak dat de zouthandel wezenlijk eene ruilhandel is, met de vergunning van invoer van vreemd zout, ook tevens een middel wordt gemist om zonder werkelijk prohibitief systema de geheele productie van het land meester te worden, en zulks tevens den nationalen lijnwaadhandel niet bevorderlijk zoude zijn.

Buiten en behalve de opheffingen van een aantal belemmeringen, welke vooralsnog de uitbreiding van handel in den weg hebben gestaan zooals daar zijn voorregten door hoofden of bijzondere personen genoten, gebrek aan goede en veilig binnenlandsch verkeeren, afpersingen en lasten langs de communicatiewegen op den handel gelegd, opheffing die een gevolg moet wezen van een beter bestuur en de vermeerdering van 's Gouvernements gezag en invloed in deze streken, stel ik op den voorgrond, dat gebrek aan voldoende kapitaal tot hiertoe nimmer aan den handel de uitbreiding hebben doen verkrijgen, waarvoor dezelve hier vatbaar is; maar dat bijaldien hetzij door bijzondere personen hetzij door middel van een ligchaam, zooals de N. H. Maatschappij de markten steeds behoorlijk voorzien gehouden worden van hetgeen den inboorling voornamelijk behoeft, zout vooral niet uitgezonderd, en tevens aan den binnenländer de verzekering werd gegeven van steeds zonder oponthoud en in welke hoeveelheid ook aangevoerd wordende zijne producten tegen behoorlijke prijzen gereedelijk van de hand te zullen zetten, men dan met redelijkheid zoude mogen onderstellen dat dit, gevoegd bij de impulsie welke de industrie en speculatiegeest door het oordeelkundig verleenen van credieten meestal bekomt, weldra eene grootere bedrijvigheid zoude doen geboren worden, en dat den bezitter van het dit alles bewerkende kapitaal, zoo lang hij in zijne eigene handelingen van

buitensporigheid vrij zoude blijven, het geheel product meester zoude zijn en hem geene concurrentie in den weg zoude kunnen staan.

Dit aangenomen vermeen ik het wenschelijke te hebben aangetoond dat Nederlandsch kapitaal, aangewend ter bevordering van nationale fabrikatie, in de Noordelijke havens behoorende tot 's Gouvernements gebied, niet ontbreke en dat met hetzelve de mogelijkheid bestaat om den handel van die havens geheel aan het Moederland cijnsbaar te doen zijn. Dat hetzelve vereischt wordt om den handel die uitbreiding te geven, waarvoor hij vatbaar is, en dat speciaal zonder hetzelven het vooralsnog niet geraden zoude wezen om aan de invoering van een monopoliestelsel op den zouthandel te denken, en vooreerst aan het stellen van matige belasting op de invoer van vreemd zout met gelijktijdige beproeving van het debiet van Javaansch zout voor rekening van het Gouvernement de voorkeur zoude behooren te worden gegeven.

Voorbedachtelijk en ten einde zoo min mogelijk in bespiegelende redeneringen te vervallen, is bij het zoo evengevoerde betoog geen gebruik gemaakt van een evenwel de aandacht overwaardig argument, en zulks omdat hetzelve ofschoon in de toekomst een gunstig verschiet openende, vooralsnog te zeer afhankelijk is van politieke omstandigheden. Hiermede wordt door mij bedoeld de nabijheid van de peperhavens onmiddellijk bij onze noordelijke grenzen aanvangende, en de mogelijkheid om van die nabuurschap en onze boven vreemdelingen gunstige stelling gebruik te maken, om ook deze havens aan onzen handel te verbinden, en een deel van de in de Atjineesche landen gewonnen wordende peper naar onze markten te doen vloeijen.

Ter bereiking van het zoo even vermelde doel is zeer zeker *Sinkel* het meest gunstig gelegen, zoodat deze overweging gevoegd bij hetgeen reeds hooger betrekkelijk de aangelegenheden van deze plaats is vermeld, mij tot het gevoelen hebben geleid, dat *Sinkel*, althans zeker voor de nationale groote kustscheepvaart, eene voor den zeehandel opene plaats behoort te blijven.

Tapoes, zoo als reeds is opgegeven zonder bevolking verbleven, en in communicatie staande met binnenlanden van uit welke toch ook met *Sinkel* en *Baros* kan worden verkeerd, kan gevoegelijk gesloten worden ofschoon het naar ik vermeen toch raadzaam blijft, om hier door eene geringe bezetting te doen waken tegen alle sluikhandel.

Ook *Baros* komt mij voor zeer wel tot eenen voor den grooten handel gesloten haven te kunnen worden verklaard, mits namelijk op de eene of andere der hiervoren in consideratie gegevene wijzen in de behoefte aan zout aldaar worde voorzien. Welk gevoelen ik grond op de overwegingen, dat terwijl bij zoodanige verklaring, wegens de nabijheid dezer plaats en van *Sinkel* en van *Tapanoelie*, dezelve steeds door middel van kustvaart behoorlijk kan worden voorzien, hier geen

verloop van handel naar vreemde havens is te duchten, en dus geen dringende noodzaaklijkheid bestaat om de opbrengsten van 's Lands regten door plaatsing alhier van voor de inning derzelven vereischt wordende personeel te bezwaren; en eindelijk, op de omstandigheid dat hier mede eene onveilige reede in de onmiddelijke nabijheid, schier in het gezicht van eene der schoonste havens van den aardbodem, het ook daarom onnoodig doet zijn, de handelstoegangen tot Sumatra, en dit gedeelte van hetzelve te vermenigvuldigen.

Wat ten aanzien van *Tapanoelie* hooger is gezegd, zal vleije ik mij het gevoelen regtvaardigen dat het wenschelijk is deze plaats, evenals zij thans reeds is, bij voortduring eene voor alle natien en schepen geopende haven te doen verblijven.

Naarvolgens de voor de Westkust van Sumatra bij Publicatie van den 1ⁿ Januari 1838 (Staatsblad N°. 1) gearresteerde tarieven, worden thans te *Tapanolie* regten geheven, en vermits tot de invoering van die tarieven aldaar besloten is geworden op een oogenblik dat *Baros* nog niet weder in bezit genomen aan den sluikhandel oneindig meer dan thans een ruim veld over liet, vinde ik nu, dat door het terugschuiven onzer uiterste grenzen en door meerdere uitbreiding aan het bestuur gegeven de omstandigheden zoo zeer zijn verbeterd, geen gronden, om ten behoeve van deze haven, tot alteratie van de algemeene voor de meer zuidelijke havens van deze kust gemaakte bepalingen te adviseeren.

Sinkel evenwel verkeert in ander omstandigheden die het voor als nog raadzaam doen zijn de reeds gemelde tarieven aldaar niet dadelijk in werking te brengen.

Bereids is opgegeven het bedrag der inkomende en uitgaande regten die onder het beheer van de Atjinesche Radjas te *Sinkel* wierden gegeheven, waarbij ik nu mag voegen dat naar volgens de beste berigten gelijke rechten door de Radjas van de meer noordelijke havens worde geïnd.

De invoering van een belastingstelsel op den handel zoude mitsdien ter dezer plaatse geen nieuwigheid wezen, waardoor verloop van handel zoude ontstaan, mits het verschil tusschen de heffingen ten behoeve van het Gouvernement en de vroegere geen vermeerdering van lasten daarstelle.

Zwaardere belasting dan de voormalige is het aanvankelijk en zoolang onze handel hier niet goed gevestigd is, ongeraden in te voeren aangezien met het naburige *Troemon*, ofschoon die thans binnen 's Lands niet bestaan, in dat geval denkelijk spoedig landkommunicatiën zouden worden geopend en niet onwaarschijnlijk de handel weldra de rigting zoude nemen van eene plaats waar men zich thans beijvert om de peperproductie, in de laatste jaren tot eene hoeveelheid van 5 à 6000 pikols gedaald, weder op de hoogte terug te brengen die dezelve

onder de regeering van Radja Boedjang, vader en voorganger van den thans regeerenden jongen vorst, verkregen had en tot de aanzienlijke hoeveelheid van 46000 picols 's jaars was geklommen en waar bij de wijze waarop die handel wordt gedreven en welslagen der aangewend wordende pogingen eerlang eene massa koopwaren zullen worden aangevoerd, die het in het belang van 's Lands schatkist geenszins wenschelijk is de richting onzer bezittingen te zullen nemen.

Wij hebben gezien dat regten van invoer op alle goederen met uitzondering van mondbehoeften 6 ten honderd bedroegen en dat amphioen met een regt van 40 tot 50 Spaansche matten was bezwaard.

De voornaamste dezer goederen van in oer waren: kustlijnwaden (grove, kain kring); blaauw en wit katoen; ijzer en ijzerwerken; koperdraad; gambier; ruw katoen; chitsen en opium, die naarvolgens de Tarieven N° 7 Litt. B, C, D en E, in werking gebragt bij publicatie van den 1ste Januarij 1838, zijn belast als volgt:

kustlijnwaden	met 25 % der factuurswaarde, verhoogd met 30 % of wel volgens taxatie door de beambten naar den marktprijs van den dag;
blaauw en wit katoen	naar mate van den oorsprong en wel Nederland 25 % ad valorum met grondslag van belasting de taxatie volgens het tarief van minste prijzen over de drie maanden herzien wordende doch de helft van dien of $12\frac{1}{2}$ % in Nederlandsche schepen, mits met bewijs van Ned. oorsprong. Europa en Amerika mits voor landen met welke het Koningrijk der Nederlanden in vriendschappelijke betrekking staat, 25 % ad valorum voor alle vlaggen volgens denzelfden grondslag, doch het dubbelde van dien of 50 % voor fabrikaten uit landen met welke *Nederlanden* niet in vriendschappelijke betrekkingen staat.
ijzer	*f* 12.— per *f* 100.— waarde, doch van *Nederland* komende regtstreeks in Ned. schepen 6 %.
ijzerwerken,	het dubbelde van dien.
koperdraad	24 % doch in Nederl. schepen met bewijs van Ned. oorsprong 12 % voor *f* 100 waarde.
gambier	mits product van *Sumatra* vrij van regt.
ruw katoen	$12\frac{1}{2}$ en 25 % als voren.
chitzen	id. id.
Opium	levantsche . . . . *f* 300.— p^{er} pikol of kist.
	Pantna & Benares . . . . » 525.— » »
	Malva . . . . » 375.— » »
	Perzische . . . . » 300.— » »

De voorname voorwerpen van uitvoer ware vroeger belast als volgt:

kamfer	½ spaansche mat per katje.
benzoein	1 » » » picol.
was rotting	6 % der waarde.
kamfer	*f* 100.— en onder Ned. vlag de helft van deze regten.
benzoein	eerste en tweede soort *f* 8.— per picol; — mindere soort *f* 4 per picol, doch onder Ned. vlag de helft van deze regten.
was	*f* 4.— per *f* 100.— waarde, de helft onder Ned. vlag.
rotting	*f* 0.30 per picol, en onder Ned. vlag de helft.

Is nu, iets waaraan ik weinig twijfel, van de Nederlandsche Handel-Maatschappij de zekerheid te erlangen, dat door hare bemoeijenis de markt van Sinkel van de voorname benoodigdheden, en bovenal van het in Nederland nagebootste kain kring, en van grof blaauw katoen zal worden voorzien, dan komt het mij onder verbetering vóor, dat om toch niet ten eene male het nationaal fabrikaat hier geheel onbeschermd te doen zijn, de regten bij tarief, N° 7 Litt. B met 25, 12½ en 50 % vastgesteld voor Sinkel provisioneel op 12, 6 en 24 % zouden kunnen worden gesteld;

ijzer met 12 % doch de helft van dien of 6 % onder Ned. vlag zoude kunnen worden belast;

ijzerwerken met het dubbelde van dit regt, en

koperdraad als het ijzer;

het tarief N° 8 onveranderd zoude kunnen blijven, en dat, wat de opium betreft, het debiet van dit heulsap bij den algemeenen pacht zoude kunnen worden getrokken; maar, bijaldien eene zoodanige verzekering eventueel van genoemd handelsligchaam niet mogt kunnen worden erlangd, geloof ik dat alsdan het tarief N° 7 Litt B in afwachting van dien en telkens voor een bepaald tijdperk zoude kunnen worden gealtereerd en vervangen door het navolgende:

VOOR SINKEL.

Sumatra's Westkust. *Tarief N° 7 Litt.* B

Inkomende regten op wollen en katoenen goederen.

OORSPRONG DER GOEDEREN.	GRONDSLAG VAN BELASTING.	INKOMEND REGT.	BIJZONDERE BEPALINGEN.
Nederland.	Taxatie volgens het tarief van minste prijzen, om de drie maanden herzien wordende	ad valorum 12 pCt.	met bewijs van Nederlandsche oorsprong en onder Nederlandsche vlag.
Europa en Amerika mits van landen waarmede het Koningrijk der Nederlanden in vriendschappelijke betrekkingen staat.	als boven.	12 pCt.	als boven. De oorsprong te bewijzen volgens het Indisch staatsblad van 1834 N° 42.
Landen, met welke het Koningrijk der Nederlanden niet in vriendschappelijke betrekkingen staat.	als boven.	24 pCt.	
Nederlandsch Indie en bevriende inlandsche staten in den Indischen archipel. —	Taxatie door de beambten naar den marktprijs van den dag . . .	12 pCt.	
Met Nederlandsch-Indische en daarmede gelijkgestelde vaartuigen komende van Nederlandsche en bevriende Inlandsche havens in den Indischen archipel.	idem.	6 pCt.	
Alle andere landen beoosten de Kaap de goede hoop.	Taxatie door de beambten naar de marktprijs van den dag.	12 pCt.	Uitgezonderd chinesche goederen met chinesche jonken aangebragt van China waarop een vast regt bepaald is voor of geheele lading, zie La E. hierna.
Met Nederl. Indische en daarmede gelijkgestelde vaartuigen komende van havens uit deze landen.	Idem.	6 pCt.	

N.B. Katoenen stoffen en garens, vervaardigd op Java, en van daar aangebragt met Nederlandsch-Indische en daarmede gelijkgestelde vaartuigen, zijn vrij van regten mits de betaling van uitgaand recht op Java bewezen wordt.

Het zal schier overbodig wezen hier te noteeren dat bij weder uitvoer van tegen verminderde regten te *Sinkel* ingevoerde goederen naar een der meer zuidelijke havens op deze kust gelegen de bedoeling hier is, dat die goederen bij den invoer aldaar met het verschil in regten worden belast.

Nu resumerende neem ik de vrijheid als mijn gevoelen te noteren:

1°. Dat het ongeraden is reeds dadelijk in de Noordelijke havens van *Sinkel*, *Tapoes*, *Baros* en *Tapanolie*, het monopolie van den zouthandel in werking te brengen, ten ware de Nederlandsche Handelmaatschappij zich zoude kunnen verbinden om de markten van deze plaatsen steeds van al het benoodigde aan lijnwaden enz. te voorzien, en zich tegen provisiepenningen met het debiet van zout in het klein, zelfs tot hoeveelheden van ½ picol tegen den prijs van *f* 5.25 koper per picol ook bij ruiling tegen benzoein als anderzins, evenwel dit laatste voor hare rekening, zoude kunnen belasten.

2°. Dat bijaldien — hetgeen meest waarschijnlijk is — de Nederlandsche Handelmaatschappij zich op de zooeven gezegde wijze niet met het zoutdebiet mogt kunnen belasten, de invoer van vreemd zout provisioneel en voor een bepaald tijdperk nog zoude dienen te worden toegestaan, maar moeten worden onderworpen aan een invoerregt van *f* 2.— zilver per picol van 125 ponden te *Tapanoeli* en van *f* 1.— zilver te *Sinkel* en zulks terwijl gelijktijdig het Javaansch zout voor rekening van den lande tegen contant betaling in specien te *Tapanolie*, *Baros* en *Sinkel* bij wijze van proefneming verkrijgbaar zoude worde gesteld voor den prijs van *f* 5.25 koperen munt per picol.

3°. Dat de havens van *Tapanolie* voor den grooten handel opengesteld kan verblijven, maar na overweging dient te worden beslist of de haven van *Sinkel* evenzoo zal worden beschouwd dan wel alleen voor groote kustvaart op de wijze als de tusschen havens van Java, zal zijn geopend, en dat voorts de havens van *Baros* en *Tapoes* voor de groote vaart (kustschepen daaronder begrepen) behooren te worden gesloten.

4°. Dat te *Tapanolie* bij voortduring de regten kunnen worden geheven bij de Gouvernement tarieven geannexeerd aan de publicatie van den 1ste Januarie 1838 (Staatsblad n° 1 bepaald; dat te *Sinkel* het tarief n° 7 Lettr. B ook weder provisioneel en voor eenen vasten termijn dient te worden vervangen door het tarief hierboven ingelascht.

5°. Dat de opium handel te *Sinkel* kan worden gevoegd bij den algemeenen pacht van dat middel ter dezer kust; en eindelijk

6° dat deze regeling in werking zoude kunnen worden gebragt met 1° Januarij 1841.

Padang den 22 Augustus 1840.

De Ambtenaar toegevoegd aan den Raad van Indië, Gouvernementskommissaris voor *Sumatra*.

P. DE PEREZ.

De directeur der Middelen van der Vinne bracht over deze nota, zoomede over de adviezen betrekkelijk deze zaak van de geëmployeerden der Handelmaatschappij ter Westkust en van den Gouverneur Michiels zijn gevoelen uit. Hij deed dit bij een uitvoerig rapport, na den president der Factorij, Plate, te hebben gehoord. Ook dit stuk meen ik ten slotte hier nog in zijn geheel te moeten doen volgen.

N° 1200. BATAVIA, den 8 Junij 1841.

Onder geleide missive van den 12n Januari jl. n° 18 is mij door den Waarnemend Algemeen Secretaris toegezonden de missive van den Kolonel, Civiel en Militair Gouverneur van *Sumatra's Westkust* d.d. 1 October jl N° 1449 en daaraan annexe bijlagen, met verzoek om aangaande het voorkomende bij die stukken mijne beschouwingen aan Uwe Excellentie kenbaar te maken.

Gedacht schrijven is handelende over het invoeren van een doelmatig stelsel van belasting op den handel, en van het zoutmonopolie in het Noordelijkst, eerst sedert kort aan het Nederlandsch gezag onderworpen gedeelte van het eiland *Sumatra*, en worden ten dien aanzien, door den Civiel en Militair Gouverneur de ondervolgende zes voorstellen gedaan.

A. Om in de noordelijke havens *Singkel*, *Tapos*, *Baros* en *Tapannolie*, in werking te brengen, zoodra een zaakgelastigde van de Factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij ter eerstgemelde plaats zal zijn gevestigd, ten einde door diens tusschenkomst het zout op den voet, als thans in de L Kottas plaats vindt (ook bij hoeveelheden van eene halve picol) aan den inlander te verkoopen.

B. Om de prijs van het zout te *Singkel*, *Tapos* en *Baros* vooreerst te stellen op *f* 5.— kopergeld de picol.

N.B. Waarschijnlijk is *Tapannolie* hierbij in de pen gebleven, terwijl deze haven evenwel nader door den Gouverneur wordt opgenomen onder de plaatsen waar het zoutmonopolie almede moet worden ingevoerd.

C. Om de haven van *Singkel* evenals als die van *Tapannolie* voor den grooten en transito handel open te stellen en daarentegen die van *Baros* en *Tapoes* niet alleen voor de groote vaart, maar zelfs voor den handel met kustvaartuigen te sluiten.

D. Om te *Singkel* evenals te *Tapannolie* de regten te doen heffen overeenkomstig het bepaalde bij de tarieven gearresteerd bij Publicatie van den 1[en] Januari 1838, welke echter in dier voege zouden behooren te worden gealtereerd dat het uitgaand regt op het artikel *benzoein tweede soort*, thans bepaald op *f* 8.— de picol met *f* 2.— verminderd en alzoo gesteld worde op *f* 6.— en de helft van dien wanneer de uitvoer onder Nederlandsche vlag geschiedt.

E. Om het inkomen regt op vreemd zout te *Tapannolie*, *Baros Tapoes* en *Singkel* tot weder opzeggings toe te stellen op *f* 2.— de picol.

F. Om deze bepalingen in werking te brengen met 1° Januarij 1841.

Overeenkomstig het mij door Uwe Excellentie bij monde te kennen gegeven verlangen, heb ik met den President van de Factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij, den heer Plate, die door zijn langdurig verblijf en belangrijke bemoeijenissen op *Sumatra*, met de handelsaangelegenheden en met onze betrekkingen tot de bevolking aldaar ten volle bekend is, en voorzeker als een der kundigste beoordeelaren ten deze mag worden aangemerkt, ten aanzien der omschreven voorstellen in het breede geconfereerd.

Bij de puntsgewijze behandeling van de onderwerpelijke aangelegenheid in dezelfde volgorde als hierboven vermeld, zal zich van zelve de gelegenheid aanbieden, om Uwe Excellentie met de denkwijze van den heer Plate in wetenschap te stellen.

A. Te gelijker tijd met het onder dezen letter omschreven voorstel, zullen tevens dienen te worden behandeld, die welke boven onder de initialen B. en E zijn vermeld, als makende gezamenlijk een eigenaardig geheel uit.

De generale consumptie van zout in de Noordelijke havens van *Sumatra*, *Tapoes* daar niet bijgerekend, kan, af te leiden uit den in verband gebragten inhoud der onderwerpelijke bijlagen worden geraamd gemiddeld te bedragen 480 Jav. koijang, uitmakende, ad 30 picols per koijang, eene hoeveelheid van 14.400 picols.

Voor het grootste gedeelte bestaat dit zilt uit vreemd of het zoogenaamd kust-zout, hetwelk van eene mindere qualiteit dan het Javasche en zwart van kleur, maar groot van korrel is.

De gemiddelde consumtieprijs van het vreemde zout kan worden gesteld:

te *Singkel*	de picol op	*f* 5.20	koper.
» *Baros*	» » »	» 4.98	»
» *Tapannolie*	» » »	» 6.28	»

Wordende de meerdere duurte ter laatstgenoemde plaats te weeg gebragt uithoofde het zout bij den invoer aldaar aan een inkomend regt van *f* 1.— per picol is onderworpen.

De heer de Perez stelt voor, den debietprijs van het Gouvernements zout voorloopig op *f* 5.25 koper de picol te stellen, en berekent dat het Gouvernement, alsdan bij den verkoop van 480 koijangs, een geldelijk voordeel van *f* 36.720 zoude genieten, welke berekening echter onjuist is, naardien hij het aanmaak kostende van eene koijang zout op *f* 15.— stelt, terwijl zulks slechts *f* 5.— bedraagt, zoodat hij *f* 10.— per koijang of in het geheel *f* 4800.— in het nadeel berekent, zoodat de te behalen winst *f* 41.520 zou beloopen.

Men schijnt het niet geheel eens te zijn, of de Sumatraan aan het vreemde zout van minder allooi, werkelijk al dan niet boven het betere Javasche de voorkeur geeft, echter schijnt het aan geen twijfel onderhevig te wezen, of laatstgemelde soort zilt zal onder den Inlander aftrek vinden bijaldien slechts worden gezorgd, hetzelve droog en grof van korrel en alzoo geschikt zij, om, zonder veel te spilleren, naar de binnenlanden te worden vervoerd.

De heer Plate en ik kunnen het ons dan ook niet wel begrijpelijk maken, dat het vreemde zout, in kleur en smaak als anderzins zooveel minder dan het te *Madura* vervaardigd wordende zout, nogtans op den duur boven het laatstgemelde zoude geprefereerd worden; en wij twijfelen dan ook geen oogenblik of het Madura's zout zal wel gewild zijn en binnen zekeren tijd het vreemde zout verdringen, doch zulks kan niet dan door geleidelijke maatregelen verwacht worden, en tot dat einde wordt niet alleen vereischt, dat men den inlander zooveel mogelijk door eene algemeene verspreiding van ons eigen zout, in de gelegenheid stelt, het te leeren waarderen, maar zal men vooral daarheen moeten trachten te dirigeren, dat het Madura's zout zooal niet tegen mindere dan toch voorzeker tegen geene hoogere prijzen dan het vreemde worde verkrijgbaar gesteld.

Wel is waar zoude bij de dadelijke algeheele invoering van het Gouvernements zoutmonopolie de mededinging van het vreemd zout de jure tevens moeten ophouden, maar het oogenblik tot invoering van dat monopolie in de noordelijke havens van *Sumatra* komt mij voor nog niet rijp te zijn.

Het zoude vooralsnog alleen een monopolie in naam zijn.

Op Java is de invoer van zout verboden, doch men heeft aldaar ook de middelen, om tegen dien verboden invoer te waken en denzelve te keer te gaan.

Wat zoude evenwel een gelijke prohibitieve maatregel ten aanzien van de noordelijke Sumatrasche havens baten? Immers is men, althans voor het tegenwoordige, niet bij magte denzelve te handhaven, en dan kan het niet anders of het vreemde zilt zal worden ingesmokkeld, en

het debiet van 's Gouvernements zout in den weg staan, terwijl naar mate de prijs van dit laatste hooger is gesteld, de prikkel tot clandestienen invoer van het eerste al grooter en grooter worden zal.

Ik ben met den stand van zaken, met den aard onzer instellingen, en met het meerder of minder klemvolle van ons gezag op *Sumatra* niet genoegzaam bekend. Dat het evenwel in den geest van ons bestuur moet liggen, om zooveel mogelijk, alle aanleiding tot smokkelhandel weg te nemen, vermeen ik te mogen afleiden uit het voorkomende in het rapport van den Raad van Indie, Gouvernements Commissaris van Sumatra d.d° 27 Maart N° 208/87, alwaar onder anderen de volgende zinsnede wordt aangetroffen, ten betooge dat het Javaasch amfioen-pachtstelsel ter *Sumatra's Westkust* althans voor het tegenwoordige niet kan worden ingevoerd:

«Behalve het belang van den handel met de binnenlandsche districten, «hetwelk met de invoering der Javasche verpachting onvermijdelijk «zoude lijden, mag daartegen als een wezenlijk bezwaar worden aan-«gevoerd, dat dezelve (eene verpachting) uit haren aard, een zoo «vermogend aanloksel tot smokkelen aanbiedt, dat zulks niet, en dan «nog gebrekkig te voorkomen is, dan door strenge dwangmiddelen en «vervolgingen, welke zoowel in strijd zijn met de bestaande inrigtingen «van bestuur, die geene bemoeijenis in de inwendige huishouding van «den Maleijer gedoogen, als met den geest der bevolking die zich niet «ligt aan banden laat leggen.»

Het komt mij voor, dat deze beschouwingen ook *in casu* van volle toepassing zijn.

Maar behalve dien verzetten zich naar mijne meening nog andere omstandigheden, immers voor het oogenblik, tegen de inwerking brenging van het bedoelde systema.

Afgescheiden toch van de meerdere of mindere gewildheid welke het Madura's zout zoude te beurt vallen, kan het niet raadzaam geacht worden, om een artikel van eerste levensbehoefte, waaraan eene inlandsche bevolking sedert onheugelijke tijden gewoon is, plotseling en bij dwang te doen vervangen, door eene andere soort, hetwelk men welligt, of uit onkunde, of uit voor ingenomenheid minder acht; — zoo iets laat zich niet opdringen zonder aanleiding tot ontevredenheid te verwekken.

Uit het rapport van den ambtenaar de Perez blijkt dat daargelaten eene menigte andere beletselen en belemmeringen, de grootste hinderpaal, welke de uitbreiding van onzen handel in de noordelijke havens van *Sumatra* voor het oogenblik en waarschijnlijk nog voor langen tijd in den weg staat, is, nagenoeg volslagen gebrek aan kapitaal.

Op dit oogenblik is te *Singkel* een geëmploijeerde van de Factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij tijdelijk gedetacheerd, en belast met de exploitatie van den handel aldaar.

De verkoop van het zout zoude, gelijk zulks door den Gouverneur van *Sumatra's Westkust* wordt voorgesteld en evenals vroeger te *Padang Pandjang* en *Paya Kombo* het geval ware, maar thans nog slechts ter laatstgemelde plaats geschiedt, gevoegelijk aan dien geëmployeerde kunnen worden opgedragen, maar daarbij doet zich eene gewigtige moeijelijkheid op, namelijk de wijze van betaling van het zout door den handelaar of consumateur.

Bij het bestaande gebrek aan een circulerend medium is aan eenen verkoop uitsluitend tegen specie niet te denken, en zullen alzoo in betaling dienen te worden aangenomen de voortbrengselen van het land.

De heer Plate heeft mij te kennen gegeven, dat aan eenen zoodanigen ruilhandel niet dan met groote verliezen voor de Factorij zoude kunnen worden gevolg gegeven, indien gezegd ligchaam verpligt werd de benzoein over te nemen tegen den fictieven prijs, die daarvoor bij ruilhandel wordt bepaald en, volgens aangenomen gewoonte in de noordelijke havens, altijd ver boven de waarde is, welk nadeel voor den inlandschen handelaar door de winst op den verkoop, of liever op de weder in herruil aangeboden goederen vergoed wordt, doch welke vergoeding voor de Factorij verloren zoude gaan, indien zij, gelijk uit den aard der zaak voortvloeit, verpligt ware het zout tot denzelfden prijs aan het Gouvernement te verantwoorden, als voor den verkoop bepaald, en van den inlander elders verkregen zoude worden.

Eene aan de juiste waarde geëvenredigde prijsbepaling der benzoein, voor zooverre dezelve in ruil voor zout zoude aangenomen worden, is niet denkbaar, eensdeels door de aangenomen gewoonte reeds aangehaald, om dien prijs veel te hoog te stellen, waaraan vooralsnog zal moeten toegegeven worden, en waarin slechts van lieverlede verandering kan worden te weeg gebragt, en ten andere omdat de veelvuldige soorten benzoein, die zich niet juist door de benaming van 1e, 2e en 3e laten bepalen. alle voorafgaande juiste prijsbepaling onmogelijk maakt.

Met uitsluiting der slechts in zeer geringe, ja niet noemenswaardige hoeveelheid voorkomende eerste soort, voor welke voor de Europesche markt tot *f* 160.— de picol kan besteed worden, ondervindt de benzoein een zeer moeijelijk debiet. De Clingaleesche handelaren die dezelve tot hier grootendeels hebben weg gehaald, vonden daarvoor een voornaam debouché op de *kust* van *Coromandel* en te *Bombay*; de vernietiging der handelsgemeenschap tusschen onze bezittingen en *Britsch Indie* ontneemt aan de Factorij de gezegde directe uitweg, en onereuse intermediaire debouchés moeten dus door haar te baat genomen worden.

De gestremde gemeenschap met *China*, welke markt een gedeeltelijke uitweg voor de benzoein opleverde, vermeerdert de moeijelijkheid in

het aannemen van dat product, zoodat alle inspanning zal vereischt worden om het verlies, op de benzoein onvermijdelijk te lijden, te verminderen en daarvoor nieuwe uitwegen op te sporen.

De Factorij, de noodzakelijkheid inziende, om den inlander der noordelijke districten van zijn hoofdproduct te ontlasten, heeft reeds een aanvang daarmede gemaakt, en is genegen daarmede voort te gaan, doch zij kan en behoort daarin niet aan banden gelegd te worden, doch moet vrijheid hebben naar omstandigheden hierin te handelen, en eene gebiedende bepaling tot het in ruil aannemen der inferieure soorten benzoein, waaruit de recolte bij verre het grootste gedeelte bestaat, tegen vastgestelde prijzen, zou de Factorij ten eenemale ongenegen maken om zich met 's Gouvernements-zouthandel In te laten.

Hierbij mag niet uit het oog verloren worden, dat de verkoop van het zout in het klein de aanneming van benzoein in betaling daarvoor onmogelijk maakt. Immers men zoude niet van de Factorij kunnen vergen minder dan 1 picol tegelijk aan te nemen, en hoe kan zulks geschieden bij de geringe waarde van 1 picol zout, en hieruit vloeit dus opnieuw voort, de noodzakelijkheid om geheel naar omstandigheden geld of benzoin in betaling te nemen.

Troowens de heer de Perez schijnt de moeijelijkheden, waarmede de verkoop van zout in ruil tegen benzoein zal gepaard gaan, te hebben voorzien, althans doet hij het voorstel om, wanneer deswege met de Factorij in geene schikkingen kan worden getreden, alsdan den invoer van het vreemde zout niet te verbieden, maar met een inkomend regt te bezwaren, welk regt voor *Baros* en *Tapannolie* op *f* 2,— per picol voor *Singkel* daarentegen op slechts *f* 1 per picol zoude kunnen gesteld worden. De calculatieve consumtie tot basis genomen, berekent de heer de Perez dat het Gouvernement bij deze regtsheffing, een financieel voordeel van *f* 28.260.— koper zoude genieten.

Te *Tapannolie* is het vreemde zout op dit oogenblik reeds met een inkomend regt van *f* 1.— per picol belast (zie Staatsbad 1828 nº 82).

Tengevolge van de gebrekkige wijze, waarop de periodique stukken van *Sumatra*, maar vooral van eene plaats als *Tapannolie* worden ontvangen, kan alleen worden opgegeven, dat aldaar op vreemd zout is gepercepieerd:

gedurende het laatste halfjaar 1838	*f*	1290.03
» » jaar 1839.	»	2148.72
» » derde kwartaal 1840. . . .	»	815.85

Hoe onvolledig dit aperçu ook wezen moge, zoo is hetzelve niet te min in zooverre voldoende om aan te toonen, dat de invoering van de door den heer de Perez voorgestelde maatregel stellig niet die financieele resultaten zal opleveren, welke daaraan volgens zijn gevoelen zouden verknocht zijn.

En hoe zoude dit ook anders kunnen zijn? immers welke handelaar

in vreemd zout, zal dat zilt hetzij te *Baros* dan wel te *Tapannolie* of *Singkel* tegen betaling van een hoog regt invoeren, indien hij in de gelegenheid is, om of op die plaatsen zelven, of op slechts zeer korten afstand van daar, het artikel in te smokkelen en alzoo zonder betaling van eenige regten in te voeren? een maatregel welke hem te gemakkelijker vallen zal, uithoofde hij van de zijde der bevolking voorzeker steeds de meeste hulp en medewerking tot het wel gelukken zijner pogingen zal ondervinden.

En zijn wij bij de ontluiking van ons, op eene zeer kleine schaal ingerigt bestuur in de noodzakelijke havens bij magte, om dien smokkelinvoer tegen te gaan? kan zelfs de perceptie dier regten wel immer gecontroleerd worden?

Eene prohibitieve wet, zonder dat men de middelen aan de hand heeft, dezelve te handhaven, beteekent weinig of liever niets; wil men nu den smokkelhandel hier bedoeld tegen gaan, dan moet men daartoe ook de middelen bezitten en zouden dus niet alleen tolkantoren opgerigt, maar daarenboven langs de kusten eene waakzame recherche uitgeoefend behooren te worden.

Dat door de aanwending van zoodanige middelen ter verzekering van tolregten, enorme kosten zullen worden te weeg gebragt, en dat deze althans voor het oogenblik in niet de minste evenredigheid tot die revenuen zullen staan, behoeft voorzeker geen wijdloopig betoog.

Eindelijk zouden daarmede ook gepaard moeten gaan aanhalingen, vervolgingen en verbeurdverklaringen, welke in het oog van den inlander als even zoo vele vexatoire handelingen in strijd zijn met den geest van ons op *Sumatra* gevolgd wordende liberaal bestuur en systema van non-interventie.

De heer Plate vereenigt zich dan ook geheel met mijne opinie, dat eene tolheffing op het vreemd zout weinig of niet zoude opbrengen.

Alle deze beschouwingen doen het dan ook raadzaam zijn, om voor als nog het vreemd zout *niet* te verbieden, maar door eenen indirecten maatregel het gebruik daarvan te beperken, en eindelijk van lieverlede te weeren.

Indertijd, ik meen tot in den jare 1831 of 1832, was de aanvoer van Javaansch zout te *Padang* vrij en onbelemmerd, welke vrije invoer toen echter gepaard ging met een verbod op den aanbreng van vreemd zout.

De heer Plate oppert het denkbeeld, om eenen gelijksoortigen maatregel tijdelijk van toepassing te verklaren op de noordelijke havens van *Sumatra*, en mitsdien, voor die plaatsen, de aanvoer van Javaansch zout aan een ieder vrij te laten (waarbij ik nogtans de vrije mededinging van het vreemd zout vooreerst niet beletten wil, hoofdzakelijk op grond der onmagt om zulke voorshands te kunnen doen), als wanneer de Factorij zich verbinden wil in ieder der havens, steeds

een ruimen voorraad zout aanhanden te hebben, om vervolgens door haar voor eenen minderen prijs verkocht te worden, dan het vreemde zout thans geldt.

De prijs waarvoor het zout, voor den uitvoer bestemd, bij het Gouvernement kan worden ingekocht bedraagt, krachtens het bepaalde bij staatsblad 1831 n° 9, f 60.— per koyang.

Het transport naar *Padang* en verder naar de Noordelijke havens gaat met groote kosten gepaard; echter berekent de heer Plate dat deze niet hooger dan f 40.— per koijang beloopen zullen en zoude de Factorij alzoo het zilt tegen f 100.— zilver (of koper f 120.—) de koijang verkoopen kunnen, hetgeen de picol op f 4.— zoude doen staan.

De Factorij zal mitsdien bij het debiet van zout geene voordeelen genieten, ook is het hare bedoeling niet daarmede eenige winsten te behalen; zij wenscht alleen ten aanzien van het al of niet in ruil nemen van benzoein tegen zout, de handen ruim te hebben en niet afhankelijk te zijn van eene overeentekomen prijsmaking van dat product, gelijk het geval wezen zou, wanneer de Factorij het zout voor rekening van het Gouvernement verkoopt, en daarvoor benzoein in betaling aanneemt.

Het komt mij voor, dat dit denkbeeld in meer dan in een opzigt aandachtige en aanprijzenswaardige overweging verdient.

Tegen dat denkbeeld zoude kunnen geobjecteerd worden het gevaar van invoer van het vrije zout, in die Gouvernementsbezittingen aan het zoutmonopolie à f 8.— per picol onderworpen, doch daartegen moet ik opmerken, dat de verkoop in de Noordelijke havens volgens voorstel van den heer de Perez tegen f 5.— en het reeds bestaande debiet te *Ayer Bangies* tegen denzelfden prijs, dit gevaar evenzeer doet bestaan en dat dus de surveillance, indien die behoorlijk kan daargesteld worden, onder beide systema's even noodig is.

De Factorij genegen zijnde het zout tegen f 100.— zilver koijang te verkoopen, zoo zoude de picol (de koijang op 30 picols gesteld) slechts op f 3.33⅓ te staan komen.

De gemiddelde prijs waarop het kustzout in de Noordelijke havens, volgens het rapport van den heer de Perez, te staan komt bedraagt per picol f 5.50 zilver.

Ik geloof echter, dat deze prijs een weinig te hoog gesteld, en het zilt tegen mindere prijzen verkrijgbaar is, dus, aannemende dat dezelve in het algemeen om f 1.— behoort te worden verminderd, en voor het vreemde zilt alzoo niet meer dan f 4.50 de picol wordt betaald, dan nog zal bij eenen verkoop, op de door den heer Plate voorgestelde wijze, het Javasche zout tegen f 1.16⅔ per picol minder in consumtie kunnen gebragt worden.

Een natuurlijk gevolg van deze omstandigheid zal zijn, dat het

Javasch zout, vooral wanneer zorg wordt gedragen, hetzelve droog en grof van korrel en van superieure qualiteit zij, van lieverlede meerderen aftrek vinden, en het vreemde zout allengkens, zonder met eenigerhanden dwang of ontevredenheid verwekkenden maatregel gepaard te gaan, verdringen zal.

Wel is waar, zoude in den regel, de aanbreng van vreemd zout, wanneer de invoer van het Javasche zout werd vrijgelaten, dienen te worden verboden, al waar het dan ook slechts in naam.

Behalve het hierboven betoogde van het onraadzame van zoodanig eenen maatregel, acht ik het ook nog bijna overbodig, ten dien aanzien eene prohibitieve wet met speciale poenale bepalingen uit te vaardigen.

Immers, wanneer het vreemde zilt de concurrentie van het Javasche evenmin in prijs als in qualiteit, zal kunnen wederstaan, en daarvoor wijken moet, zal de aanbreng van hetzelve niet alleen langzamerhand minder worden, maar eindelijk geheel ophouden, en worden gevolglijk eene verbodswet, en de middelen om die te handhaven als het ware van zelven noodeloos.

De invoering en handhaving op de geheele kust van *Sumatra* van het tarief van inkomende regten op lijnwaden en andere goederen, en de ijverige pogingen van de Factorij om de bezittingen van nationale voortbrengselen te voorzien, zal krachtdadig medewerken tot wering van het vreemde zout. — Immers de verkoop van dit artikel is nimmer de aanleiding geweest voor het bezoeken der vreemde schepen op de kust van *Sumatra*, de hoofdzaak was de insmokkeling en verkoop van vreemde lijnwaden, en het zout diende alleen tot ballast en opvulling der vaartuigen; de verkoop der vreemde lijnwaden vermoeijelijkt of onmogelijk gemaakt zijnde, zal de aanvoer van vreemd zout van zelve ophouden.

Is nu eenmaal de stand van zaken zoo verre gevorderd, dat het vreemde zilt in het geheel niet wordt aangebragt, en wordt er alzoo in de noordelijke havens geen ander dan Javasch of beter gezegd Madura's zout geconsumeerd, dan zal ook het tijdstip daar zijn, om den vrijen invoer van dat zout van lieverlede meer en meer te beperken, den aanbreng van het vreemd zout geheel te verbieden, en vervolgens als het ware ongevoelig het zout-monopolie ook op die plaatsen in te voeren, met eene successieve vermeerdering van den debietprijs, evenals op Java heeft plaats gehad.

De consumtie in de Noordelijke havens wordt door den heer de Perez geraamd op 480 koijangs 's jaars. — Het voor den uitvoer bestemde zout wordt door het Gouvernement tegen betaling van f 60.— de koijang afgestaan en zal de verkoop van evengemelde hoeveelheid alzoo renderen eene som van f 28,800 zilver, of koper f 34,560.—.

Hiervan dienen evenwel te worden afgetrokken de kosten van

aanmaak, welke te *Sumanap*, de plaats alwaar het vervaardigde zout alleen voor den uitvoer naar *Sumatra* geschikt is, bedragen f 5.— per koijang of voor eene hoeveelheid van 480 koijang f 2,400.— en zal de geheel particuliere verkoop van zout in de Noordelijke havens van *Sumatra* alzoo aan den lande een zuiver voordeel opleveren van f 32,160,—;

hetwelk wel is waar minder, maar ook aan den anderen kant zekerder is, dan de door den heer de Perez toegezegde financieele resultaten, te behalen door den consumtieprijs van het zout op f 5.25 de picol te bepalen, een debiet, hetwelk echter tegenover het zooveel goedkoopere en niet te beletten vreemde zout, nimmer verwezentlijkt zal kunnen worden.

C. Bij het onder dezen letter boven omschreven voorstel, geeft de Gouverneur van *Sumatra's Westkust* in overweging, om de haven van *Sinkel* even als die van *Tapannolie* voor den grooten handel open te stellen, en daarentegen die van *Baros* en *Tapos* voor de groote vaart en zelfs voor den handel met kustvaartuigen te sluiten.

De haven van *Tapannolie* is ingevolge art. 1 der Publicatie van den 31e December 1825 (Staatsblad N° 48) voor den grooten handel opengesteld.

De heer Plate is van gevoelen, dat eene gelijke bepaling ten aanzien van *Sinkel* althans voor het oogenblik nog niet moet worden genomen en zulks behoort te blijven uitgesteld, tot tijd en wijle de loop en rigting van den handel in de noordelijke havens in het algemeen met eenige zekerheid zullen bekend zijn; konde er op dit oogenblik omtrent het openen of sluiten van de haven van *Aijer Bangies*, blijkens Gouvernements besluit van den 4e Februarij 1839 N° 1, voor de groote vaart en handel opengesteld, nog questie bestaan, dan zoude de heer Plate evenzeer tegen de openstelling van die haven opineren.

De Factorij heeft op dit oogenblik vaste agentschappen te *Tapannolie* en *Aijer Bangies*, terwijl een van hare geemploijeerden tijdelijk te *Sinkel* is geplaatst; zij is niet ongenegen, om aldaar een vast agentschap te vestigen, doch zoude dan ook het agentschap te *Tapannolie* wenschen intetrekken. De heer Plate kan zich echter te dezen aanzien voor het tegenwoordige moeijelijk stellig verklaren, als zijnde het te nemen besluit geheel afhankelijk van de berigten, welke betrekkelijk den handel te *Sinkel* in vervolg van tijd zullen worden ontvangen.

Gelijk de heer Plate mij heeft te kennen gegeven, is *Sinkel* voor uitbreiding vatbaar, en kan hetzelve het middenpunt van een niet onaanzienlijk handelsverkeer worden, bij aldien de naburige onafhankelijke volkeren hunne producten aldaar ter markt willen komen brengen. Hij vreest echter, dat zij daaraan geen gevolg geven zullen, zoo lang, gelijk thans plaats vindt, fransche en amerikaansche schepen op de

benoorden *Sinkel* gelegene plaatsen ten handel blijven varen, en aldaar peper komen innemen.

Ik vereenig mij dan ook met het gevoelen van den heer Plate dat het doelmatig is, om ten opzigte van de haven van *Sinkel* voorloopig generhande beschikking te nemen, maar alvorens de tijd en omstandigheden te raadplegen.

Anders is het gelegen met de tusschen liggende havens *Tapos* en *Baros*. Het ligt niet in de plannen van de Factorij om op eene dier beide plaatsen een agent te plaatsen, en ziet de heer Plate er dan ook geen bezwaren in, dat dezelve voor den grooten handel, en ook voor de kustvaart, aangezien het voornemen toch wel niet zal bestaan om aldaar tolkantoren op te rigten, worden gesloten.

Omtrent dit laatste zoude evenwel eene spoedige verordening, alleen ten overvloede kunnen uitgevaardigd worden, aangezien voor zoover *Sumatra* betreft, het niet openen van eenige havens voor de groote vaart, van zelf in zich sluit, dat zoodanige haven door geene kusters, ravaartuigen zijnde, mogen worden bezocht.

Immers art. 49 van het Reglement op de inkomende en uitgaande regten ter *Westkust van Sumatra*, gearresteerd bij Resolutie van den 31e December 1825 N° 17 zegt:

«het varen van *Padang* op *Bencoelen* en *Tapannolie* vice versa, is «toegestaan aan alle Nederlandsche schepen en daarmede gelijkstaande «inlandsche vaartuigen, daarentegen zal het varen, van en op de kleine «havens langs de kust, binnen het gebied van Nederlandsch Gouverne«ment, alleen kunnen geschieden door inlandsche vaartuigen, op dezelve «te huis behoorende, en voorzien van *Jaarpassen*».

Padang, *Bencoelen* en *Tapannolie*, de drie in dit artikel vermelde plaatsen, zijn bij Publicatie van 31 December 1825 (staatsblad N° 48) voor de groote vaart opengesteld.

De plaatsen, die dus in het onderwerpelijk artikel kleine havens worden genoemd, zijn geene anderen dan die, welke niet voor den grooten handel zijn opengesteld, en volgt daaruit dus in den geest van het Sumatra's Tolreglement dat, wanneer eenig haven voor dien handel is gesloten, dezelve ook niet door zoogenaamde kustvaarders, of op de Europesche wijze getuigde vaartingen, mag worden bezocht, hoezeer dan ook 's Gouvernements besluit van den 4en Februarij 1839 N° 1 eene daarmede strijdige verklaring behelst, zijnde bij het provoceren en uitvaardigen van die beschikking op het bovenbedoelde art. 49 van gedacht Reglement niet gelet; welke verklaring alsnog eene verandering zal dienen te ondergaan, indien de twee onder te noemen binnenhavens almede voor de Europesche kustvaart gesloten worden.

Worden nu *Baros* en *Tapos* voor Nederlandsche en vreemde schepen ontoegankelijk verklaard, hetgeen noodig is, aangezien die havens,

niet opengesteld zijnde, evenwel door clingalesche vaartuigen worden aangedaan, dan ligt daarin van zelf opgesloten, dat dezelve door geene andere dan inlandsche vaartuigen op de kust van *Sumatra* te huis behoorende, mogen worden bezocht.

D. Zoowel de heer Plate als ik vereenigen ons geheel met het door den Gouverneur gedaan en hierboven onder evengemelde initiale omschreven voorstel, betrekkelijk de in werking brenging der nieuwe Toltarieven, zoo te *Singkel* als te *Tapannolie*.

De heer de Perez stelt voor, ter eerstgemelde plaats een verminderd Tarief in te voeren, en wel uithoofde het te vreezen is, dat de invoering van de voor *Sumatra's Westkust* gearresteerde tarieven op den handel te dier plaats, eenen schadelijken invloed zal te weeg brengen, en dezen zal doen verloopen.

De Gouverneur van *Sumatra's Westkust* is hier tegen, uithoofde:

1°. Onze instellingen uit een politiek oogpunt, langs de geheele kust dezelfde dienen te zijn, en een verminderd Tarief slechts groote aanleiding zal geven tot smokkelarij van *Singkel*, door het binnenland heen, naar de meer zuidelijk gelegen districten.

2°. De voor *Sumatra's Westkust* gearresteerde tarieven zoo al niet nu, dan toch te eeniger tijd ook te *Singkel* zullen behooren te worden in werking gebragt, welke latere invoering welligt, op alsdan door gewoonte als het ware gewettigde zaken, eenen meer nadeeligen invloed zal te weeg brengen, dan wanneer tot die invoering al dadelijk wordt overgegaan.

3°. De handel door de heffing der bij de tarieven in questie bepaalde regten niet verloopen zal, bijaldien de agent van de Factorij slechts zorgt, dat alle goederen, tegen lagere prijzen en vooral in ruiling tegen voortbrengselen van het land verkrijgbaar zijn.

4°. De nadeelige gevolgen, welke in het algemeen uit eene tijdelijke uitzondering van den regel voor *Singkel* zouden voortvloeijen, van dien aard zijn, dat zij de weinige voordeelen, welke de invoering van een verminderd tarief te *Singkel* welligt kan opleveren, steeds zullen overtreffen.

Gelijk gezegd is, vereenigen de heer Plate en ik ons geheel met des Gouverneurs opinie ten deze, en zouden dan ook, bij aldien *Singkel* voor den grooten handel mogt worden opengesteld, waartoe de heer Plate echter van oordeel is dat het tijdstip nog niet gekomen is, de voor *Sumatra's Westkust* gearresteerde toltarieven, evenals voor *Tapannolie*, ook voor die haven van kracht behooren te werden verklaard, ten einde op de geheele kust een en hetzelfde douanenstelsel te bezitten.

De Gouverneur stelt evenwel voor, om in de belasting, welke op den uitvoer van het artikel *benzoein*, is gelegd eene vermindering te brengen.

Bij tarief N° 8 is het uitgaand regt op *benzoein* eerste en tweede soort gesteld op f 8.— en van de mindere soorten op f 4.— per picol, en op de helft wanneer de uitvoer geschiedt onder Nederlandsche vlag.

De Gouverneur beschouwt deze belasting voor de *benzoein* tweede soort, in verhouding tot de werkelijke waarde, als te hoog, en stelt uit dien hoofde voor, denzelve om f 2.— te verminderen en alzoo te brengen op f 6.— waardoor het uitgaand regt alsdan gesteld wordt:

voor de eerste soort op.	f 8.—	de picol
» » tweede » »	- 6.—	» »
» » derde en mindere soorten op .	- 4.—	» »

en op de helft, wanneer de uitvoer onder Nederlandsch vlag geschiedt.

Er bestaan noch bij den heer Plate noch bij mij hiertegen eenige bedenkingen, naardien gelijk reeds hierboven gezegd, de *eerste* soort van benzoein slechts zeer zeldzaam of althans in zeer geringe quantiteiten gevonden wordt, zoo dat de uitvoer zich geheel tot de mindere soorten bepaalt, en vermeenen wij dan ook dat aan des Gouverneurs voorstel gevolg gegeven en het bestaande tarief in dien geest geampliceerd zoude kunnen worden, met dien verstande nogtans, dat wij van oordeel zijn, dat deze regten-vermindering niet alleen voor *Singkel* en *Tapannolie*, gelijk de Gouverneur voorstelt, maar eenvormig over de geheele kust dient te werken.

Ik moet evenwel de opmerking maken, dat bij 's Gouvernements Besluit van den 8e November 1838 La B3 het verlangen is uitgedrukt, dat in de nieuwe toltarieven zoo min mogelijk veranderingen worden gebregt, edoch ik durf niet beoordeelen in hoeverre zulks termen zoude kunnen opleveren om tot de wijziging in questie, waarmede andere groote belangen verbonden zijn, niet over te gaan.

Verder is bij de Sumatrasche tarieven even als bij de Javasche de invoer van zout geprohibeerd; worden dus de tarieven op de benoorden *Ayer Bangies* gelegen havens van toepassing verklaard, en mogt tevens het Gouvernement genegen zijn om ingevolge het voorstel van den heer President der Factorij, de invoer van Javasch zout aldaar tijdelijk toetelaten, zonder nogthans het vreemde zout te weeren, dan zal bij wijze van exceptie en in zooverre met alteratie van de tarieven, de invoer zoowel van Javasch als van vreemd zout tijdelijk dienen te worden toegestaan, met vrijstelling van inkomende regten voor beide soorten, enkel nogtans voor zooveel de bedoelde havens betreft.

Naar aanleiding van het vorenstaande gebruik ik de vrijheid Uwer Excellentie in overweging te geven:

Ten Eerste: Het voorstel van den Gouverneur van *Sumatra's Westkust* om de haven van *Singkel* evenals die van *Tapannolie* voor den grooten handel open te stellen, voorloopig te houden in advies, in afwachting

der resultaten, welke de overbrenging van het Nederlandsch Bestuur en de vestiging van onzen handel, op de aangelegenheden van die plaats zullen te weeg brengen.

Ten Tweede: Ten overvloede, met alteratie in zooverre van § *a* art. 3 van het Besluit 4 Februarij 1839 N° 1, te bepalen dat de havens van *Natal*, *Tapos* en *Baros* en voorloopig ook *Singkel* voor den grooten handel gesloten, en mitsdien op dezelve van toepassing zullen zijn de bepalingen voorkomende bij art. 49 van het Reglement op de inkomende en uitgaande regten ter Westkust van *Sumatra* gearresteerd bij Resolutie van den 31 December 1825 N° 17; zullende de vier havens alzoo alleen toegankelijk wezen voor de inlandsche vaartuigen ter gemelde kust te huis behoorende, en op *Jaarpassen* varende.

Ten Derde: Ten overvloede te verklaren. dat behoudens de hier onder te vermelde wijzigingen, de nieuwe voor *Sumatra's Westkust* bij publicatie van den 1e Januarij 1838 gearresteerde toltarieven, zoowel voor de noordelijke als zuidelijke havens dier kust (de *Lampongs* hiervan uitgezonderd) van toepassing zullen zijn, en de inkomende en uitgaande regten daarnaar, en in verband met het aldaar vigerend tolreglement, voortaan zullen worden geheven.

Ten Vierde: Met alteratie in zooverre van het toltarief N° 8 voor *Sumatra's Westkust*, gearresteerd bij Publicatie van den 1en Januarij 1838 (Staatsblad N° 1) het uitgaand regt voor het artikel benzoein vasttestellen als volgt:

voor eerste soort op	f 8.—	de picol
» tweede soort op	- 6.—	»
» derde en mindere soorten op .	- 4.—	»

en op de helft, wanneer de uitvoer onder Nederlandsche of daarmede gelijkstandige vlag geschiedt.

Ten Vijfde: als een tijdelijke maatregel, bij uitzondering en met opheffing van het deswegen voorkomende verbod in de bij art. 3 bedoelde tarieven, toetestaan, de invoer zoowel van vreemd als Javasch zout in de langs die kust voor den grooten handel opengestelden havens benoorden *Aijer Bangies*.

Ten Zesde: Den Directeur van producten en civiele magazijnen aan te schrijven, het noodige te verrigten, ten einde aan de zoodanigen, welke zout naar de benoorden *Aijer Bangies* gelegen havens wenschen uittevoeren, geen ander dan Sumanapsch zout, hetwelk zooveel mogelijk droog en grof van korrel en van de beste hoedanigheid zijn moet, te doen verstrekken, onder kennisgeving dat die uitvoer voorloopig geraamd is geworden op eene hoeveelheid van 500 koijangs 's jaars, zonder dat men zich evenwel aan dat cijfer zal behoeven te houden.

Ten Zevende: Te bepalen, dat de bovenstaande verordeningen in werking zullen worden gebragt twee maanden *na* dat dezelve ter

kennisse van het Bestuur te *Padang* zullen gekomen zijn, mits alvorens op de onderscheidene plaatsen van *Sumatra's Westkust* te zijn gepubliceerd.

De Directeur der Middelen en Domeinen,
VAN DER VINNE.

De ondergeteekende, President der Factorij der Nederlandsche Handel Maatschappij, van den Directeur der Middelen en Domeinen officieuse mededeeling bekomen hebbende van den inhoud van het bovenstaande rapport, verklaart bij deze, zich daarmede geheel en al te kunnen vereenigen.

L. M. F. PLATE.

Daarop nu is het bovenvermeld besluit in Staatsblad 1841 N° 40 gevolgd. Men zal uit de lezing der stukken ontwaren, dat de quaestie over Sumatra's Oostkust hier niet zoo zeer de hoofdrol speelt, als wel de vrees, dat onze handel in de Noordelijke havens zich niet zou ontwikkelen door de nabijheid der Atjehsch handelsplaatsen en den handel op Britsch-Indië, wanneer wij niet een eenigszins vrijzinnig handelstelsel volgden Daarmede werd echter tevens onze tegen de Oostkust gerichte handelspolitiek gediend, en in zoover had het besluit van 1841 een dubbel belang.

Batavia, 16 November 1893.

JÂTAKAMÂLÂ

(GARLAND OF BIRTH-STORIES).

TRANSLATED FROM THE ORIGINAL SANSKRIT

BY

J. S. SPEYER.

(Continued from vol. X, p. 385.)

XXXI.

THE STORY OF SUTASOMA.

(Sutasomajâtaka)

Meeting with a virtuous person, in whatever way it may have been occasioned, promotes salvation. Thus considering, he who longs for salvation must strive after the intercourse with virtuous persons. This will be taught as follows.

In the time when our Lord was a Bodhisattva, he happened to be born, it is said, in the illustrious royal family of the Kauravas, that dynasty wide-famed for its glory, who owing to their intentness on possessing virtues possessed the deep-rooted affection of their subjects and the splendour of whose power had put their proud neighbours to vassalage. His father gave him the name of Sutasoma, for he looked as lovely as Soma (the Moongod), his face being irradiated by the nimbus of his hundreds of virtues. Like the moon in the bright half of the month, his loveliness and grace increased every day. Having in course of time attained skill in the Vedas with their angas and in the upavedas [1], and having been also

---

[1] As to the angas see the first note on story VII, the upavedas are explained in the first note on story XIX.

initiated in the worldly arts and sciences, including the additional ones [1], he became an object of esteem and love to his people and might be called a kinsman of virtues, so to speak. For he was inclined to be a decided helper of virtues [2], his regard for them was ever increasing, and he kept himself under restraint to preserve them carefully.

1—2. Good conduct (çîla), learning, charity, mercy, self-command, majesty, forbearance, wisdom, patience, humility, modesty, shame, judgment, loveliness, renown, civility, retentiveness, strength, pureness of mind, these and such were the excellent properties which dwelt with him. Embellished by his youth, as it were, and deriving an additional charm from the holiness and loftiness of his person, they were like his constituent parts, as the (sixteen) kalâs of the moon. [3]

And for this reason the king, his father, raised him to the illustrious rank of heir-apparent, judging him the proper person for ruling his subjects, for he knew his high aspirations and the holiness of his nature.

3. But as he was fond of learning, he was a great lover of religious sentences well-turned and paid the most distinguished reward to those who attended him with well-said sentences.

Once it was the season of spring, and the power of the month of flowers had decorated the suburban parks. The young offshoots of shrubs and trees overspread them with a soft brilliancy; the flowers opening gave them a charming and laughing aspect; fresh grass-plots, like smooth woollen carpets, were extending all around over their grounds; their ponds with unstained and blue water were covered with the petals of lotuses white and blue;

---

[1] These worldly arts and sciences are the so-called kalâs, the total number of which is sixty-four, partly fine arts, partly manual arts and handicrafts.

[2] So elsewhere the pious are called „partisans of virtue" (guṇapakshapâtinaḥ). See f. i. st. VII., st. 31.

[3] Indian astronomy divides the moon's disc in sixteen equal parts, named kalâs; in this measure they express the size of the illuminated part and the extent of eclipses. The exactness of the comparison would appear more, if the number of virtues of young Sutasoma were also sixteen. But I count nineteen. If retentiveness (medhâ), judgment (mati) and wisdom (dhî) might be computed together as one virtue, and majesty (tejaḥ) with strength (bala) as an other, we would have exactly *sixteen*.

the humming noise of numbers of roaming bees was heard in them; crowds of bold cuckoos and peacocks showed themselves; and breezes, agreeable by their mildness, fragrancy and coolness blew over them. The splendour of those gardens roused gladness in the minds of men. So the High-minded One, walking about escorted by a small body of guards went out to one of those pleasure-grounds in order to divert himself.

4. Its groves resounded with the chants of the he-cuckoo, its various trees were bending under the weight of their flowers, and the grace of the gardens was enhanced by their charming arbours, artfully arranged. Rambling through his groves in the company of his wives he resembled one enjoying the fruit of his merit in Nandana (the gardens of the Celestials).

5. There he delighted in the songs of the females blending with the soft tones of musical instruments, in their dances charmingly executed with exciting coquetry and graceful [1] gesticulation, in their brilliant amorous play in consequence of their excitement by liquors, but no less in the loveliness of the forest.

Now, while he was staying there, some brahman who professed himself a speaker of well-said sentences approached. After being received in an honorific manner, he sat down in that place, ravished by the contemplation of the prince's beautiful figure. So the Great Being, though he was enjoying at that time the sport allowed to his age and fallen to his share as the effect of the power of his rich store of merit (gathered in previous existences), was nevertheless affected with great regard for that brahman. Yet, before reaping the profit of his coming, that is to say, before hearing his sentences, there suddenly arose a confused noise, checking the sounds of song and music, destroying the merriment of the company engaged in playful occupation, and rousing fear and anxiety in the women. On hearing this uproar he bade the guardians of his harem kindly to inquire about the matter. Then his doorkeepers hastily went to him, alarmed and with

[1] The reading of the mss. lalita is the right one.

saddened faces expressive of their fear and anxiety. They related him this: "Majesty, that man-eater Kalmâshapâda, the son of Sudâsa is approaching, the cruel disposition of whose mind exceeds even that of the giants, for as if he were an incarnation of the God of Death, he is in the habit of destroying hundreds of men. Looking dreadful and terrible like a giant, that embodied Terror of the World of superhuman strength, vigour and insolence is coming to this very place. Our guards are dispersed. Terror devoured the courage of your warriors, consternation dissolved their ranks and put also your chariots, horse and elephants into disorder. Therefore Your Majesty must be on your guard for your defence or reflect on the proper measures to be taken now." Then Sutasoma, though knowing it well, asked them: "Who is that man whom you call the son of Sudâsa?" And they said to him: "Is it then unknown to Your Majesty that there was a king of that name, who having gone out a hunting, carried away by his horse penetrated into the very heart of the forest. There he cohabited with a lioness who having become pregnant after some time was delivered of a male human child. Some foresters took up that boy and brought him to Sudâsa, who being childless, brought him up as his son and when he passed away to the city of the Celestials [1] left him his successor. So he came to the possession of his proper royal dignity, but by the fault of his maternal origin he was fond of raw flesh. Once having tasted human flesh and liking its relish surpassing any other flesh, he commenced to kill and eat the very inhabitants of his capital. Then the townsmen prepared to put him to death. The son of Sudâsa, being afraid of them, made this promise to the goblins [2] who are wont to enjoy offerings of human flesh and blood: 'If I am saved from this peril, I shall perform a sacrifice of one hundred royal princes to the goblins.' So he was saved from that peril of life. And now he carried off by force many, many royal princes, and so he

---

[1] in other terms: „when he died."

[2] Those goblins are here called bhûtas, but this is of course a generic appellation; cp. vol. VIII of the *Bijdragen* p. 259 note 1 (story VIII).

is also come here in order to carry away [1] Your Majesty, too. You have heard the matter; deign to give us your orders, Majesty."

Now the Bodhisattva, who knew already formerly the aberration of mind of the son of Sudâsa and his wicked behaviour caused by it, felt compassion with him. So he set his mind on the design of curing him, and since he trusted himself to possess the qualities adapted to the extinction of the monstrous abnormity of his conduct, the information about Sudâsa's son drawing near, like a welcome news, roused within him the sense of gladness. And with firmness he spoke in this manner:

6. "This man who dispossessed from his royalty because of his fondness of human flesh [2] acts like a madman utterly unable to govern himself, having left his royal duties and destroyed his (former) good repute and merit, such a person, I suppose, is in a state deserving commiseration.

7. "This so being, what opportunity is there for me of using force now or what room for alarm and fear from the side of such a one? Rather will I utterly destroy his wickedness without employing effort, violence and prowess.

8. "And now that man who would deserve commiseration from my side, if even he went away from me, comes himself to the place, where I am staying. For this reason it befits me to show him hospitality. For in this way the virtuous act towards guests visiting them.

"Therefore, it suffices that each of you minds his ordinary duty." So he instructed the guard of his harem. And turning to his female life-guards who with eyes great and bewildered with anxiety and with throats almost choked by agitation prepared to bar the way of the monster, he made them desist from that purpose, addressing them with comforting words, and went forward in the direction of that alarming noise. And he saw his royal army dispersed and on flight, pursued by the son of Sudâsa, whose

[1] Upahartum is of course a misprint for apahartum.

[2] Though it is not expressly narrated in the foregoing, it is here a matter of course that the son of Sudâsa was expelled from his capital by his own people after he began to eat them. The pâli redaction in the Jâtaka gives a detailed account of that expulsion.

appearance was dreadful. His soiled garments, loosely kept together with a girdle, hung around his body; his hair dressed with a diadem of bark and coarse with dust was dishevelled and hanging down his face wholly covered with a thick, rugged beard which lay upon it like darkness; his eyes rolling with wrath and anger looked tremendous; he brandished his sword and shield. The prince fearless and free from anxiety, called out to him: "Halloo, here I am, I Sutasoma. Turn to me. What are you troubling yourself with vexing that poor people?" These words of challenge stirred the pride of the son of Sudâsa, and turning from thence like a lion he perceived the Bodhisattva (waiting for him) alone, unarmed and placidly looking according to his nature. On seeing him he exclaimed: "you are the very man I am seeking", and anon without delay went hastily and with impetuosity to him and placing him on his shoulder ran off. And the Bodhisattva considering with solicitude that his mind was still troubled with agitation and his heart infatuated by wrath and arrogance kindled by the insolence of his rejoicing at the royal forces put to flight, thought it was now no proper time for admonition and persisted in his attitude of unconcern. On the other hand, the son of Sudâsa having obtained his wish and thinking himself to have made a gain of importance entered much rejoiced the stronghold where he had his residence.

9—10. That unholy dwelling, when appearing from afar to the eyes of the travellers caused them to be frozen with horror; for it offered an aspect as dreadful as the dancing-place of giants and spectres.[1] It was encumbered with corpses of men slain, and wet with blood horribly moistening its ground; it seemed to threaten every one (approaching) with the cries of jackals roaring there most inauspiciously; and the trees standing on its area, exposed to the discolouring smoke of many funeral piles, bore leaves rough and dark-red, the abode of vultures and crows.

Having set down the Bodhisattva in that place, he took his rest for a while, his looks intently fixed on the face of his victim, charmed as he was by his surpassing beauty. Meanwhile the Bodhisattva remembered that poor brahman

[1] In other terms: as dreadful as a cemetery.

come to him in order to get some present for his sentences, whom he had not yet paid the due honour and who must still be waiting for his return to the gardens with hope in his heart. And he entered upon this reflection: "Alas! oh!

11. "That brahman came to me from afar, bringing to me the present of his sentences and filled with hope. What will he do now on hearing my being rapt?

12. "Afflicted by a burning sorrow on account of the destruction of his hope and vexed with fatigue felt the keener in consequence of his despair, he will either sigh, commiserating my fate, or chide his own destiny."

While the Great Being was reflecting in this manner and his mind accustomed to commiserate (the sufferings of others) was sore with grief on account of that brahman, tears welled up in his eyes. The son of Sudâsa, seeing those tears, began to laugh aloud and said: "Do leave off.

13. "You are renowned for your wisdom proved by many different virtues. But, having come into my power, you too shed tears!

"Verily, this is a true saying:

14. "In calamities constancy has no effect, and in cases of sorrow learning is of no use. No being is to be found, indeed, who does not shake, being stricken.

"Therefore, tell me the truth.

15. "Do you bewail your life dear to yourself, or your wealth, the instrument of pleasures, or your relations or perhaps your royal rank? Or is it the recollection of your father who loves his son so much or that of your own children who now weep for you, which makes these tears burst from your eyes?"

The Bodhisattva said:

16. "It is not the thought either of my life or my parents, children, relatives and wives, or the recollection of the pleasures of royalty, that moves me to tears; but some brahman who is come to me hopeful, relying on the well-said sentences he brings. Forsooth, hearing my being carried off, he must grieve with despair. This I remembered and hence my eyes are wet with tears.

17. "For this reason you ought to give me leave in order

that I may refresh the heart of that brahman, now distressed with the grief of disappointment, pouring on it the water of honorific reward, and on the other hand I may take from him the honey-sweet sayings he offers me.

18. "After thus paying my debt to that brahman, I shall come back to you again, that I may be also free from debt with respect to you, and afford gladness to your eyes beholding me returning here.

19. "Never suspect me however, troubling your mind with the thought, this may be some contrivance of mine to go off. Those like me, o king, follow a way different from that on which other people are wont to walk."

The son of Sudâsa spoke:

20. "What you say, as if it were something worth regard, is a thing which utterly exceeds belief. Who, indeed, being released from the mouth of Death and having recovered his freedom of movement, would go to meet it once more?

21. "If having passed the danger of death hard to overcome, you be in safety in your brilliant palace, say, what reason may there exist, that should induce you to come here back to me?"

The Bodhisattva spoke: "How? Does Your Honour not understand the motive of my returning here, though it is a strong one, to be sure? Have I not promised, I shall come back? Therefore, do no suspect me any longer, taking me for an equal of the villain. Am I not Sutasoma?

22. "It is true that some, out of cupidity and fear of death, leave veracity, as if it were a straw. But to the virtuous veracity is their property and life; therefore they do not give it up even in a dangerous situation.

23. "Neither life nor the pleasures of this world will preserve from mishap him who has fallen from veracity. Who, then, should leave veracity for the sake of these objects? that virtue which is a rich source of praise, glory and happiness?

24. "But in a person who is seen walking on the road of sin and in whom there does not appear any effort to lead a holy life, a pious behaviour becomes a matter of disbelief. Now, what of the kind did you perceive in my person that you should suspect even me?

25. "If I should really have been afraid of you, or attached to the pleasures (of my royal state), or if my mind should

have been devoid of compassion, do you not think I would have met an adversary so famous for his ferocity as you, in full armour and prepared to fight, as becomes one proud of his valour?

26. "But it may be that I did even desire that conversation with you. Why, after satisfying the labour of that brahman, I shall come back to you of my own accord. Persons like me, forsooth, do not utter an untruth."

Now these words of the Bodhisattva irritated Sudâsa, as if they spoke of something fanciful, and he entered upon this reflection: "Verily, he does greatly boast of his veracity and righteous behaviour. Well then, I will see them, both his attachment to truth and his love of righteousness. What matters to me his loss, after all? I have already my full number of one hundred royal princes whom I subdued by the overwhelming strength of my arm; with *them* I may perform my sacrifice to the goblins according to my want." After thus considering he said to the Bodhisattva: "Well then, go. We wish to *see* your faithfulness in keeping your promise and your righteousness.

27. "Go and having done for that brahman what he longs for, return soon, meanwhile I will dress your funeral pile."

And the Bodhisattva promised him he would do so. Then he set out for his palace, where he was welcomed by his household. Having sent for that brahman, he learnt from him a tetrad of gâthâs. The Great Being, whom the hearing of those well-said sentences procured an intense gladness, praised the brahman with kind words and marks of honour, and valuing each gâthâ at the rate of one thousand (pieces of gold), rewarded him with the wealth so much desired for.

Now his father, intending to avert him from expenses out of place and extravagant, availed himself of this opportunity and admonished his son in friendly terms. "My dear, he said, when rewarding well-said sentences you should know the limit, should not you? You have to maintain a large retinue; besides, the splendour of kings depends on the affluence of their treasury. For this reason I tell you this.

28. "Rewarding a well-said sentence with one hundred is a very high estimation. It is not fit to exceed this limit.

If a man however wealthy is too liberal, he will never retain the splendour of his riches for a long time.

29. „Wealth is the chief instrument of success and an effective one; for no pleasure is attainable in defiance of wealth. Fortune, indeed, like a harlot, disregards a king who lacks an abundant treasury."

The Bodhisattva spoke:

30. „If it should be at all possible to settle a limit to the value of well-said sentences, Majesty, I would not incur your reprehension, to be sure, if I were to deliver even my royal rank to purchase them.

31. „Verily, such sayings by hearing which a man gains placidity of mind, his love for salvation is strengthened and the darkness (of ignorance) disappears (from his intellect) by the increase of his wisdom, — ought they not to be bought even at the price of one's own flesh?

32—33. „Holy texts are a light which destroys the darkness of delusion (moha); they are the highest wealth, a wealth beyond the reach of thieves and the rest [1]; the weapon to hurt that enemy whose name is infatuation; the best counsellor and adviser as to a man's course of conduct; an unalterable friend even in time of distress; the painless medicine of the disease called sorrow; a mighty army strong enough to crush the army of vices; the highest treasure of glory and bliss.

34—37. „Moreover, the splendid possession of holy texts is the principal course of eloquent speech, that precious thing. When meeting with virtuous persons, this possession affords the opportunity of making a present of great value; in the assemblies it conciliates the favour of the learned; in disputes and controversies it casts its light sunlike and destroys the arrogance and fame of envious adversaries. Its immense superiority is exhibited by the expression of delight and the high colour in the eyes and on the faces of even common people, when they are enraptured with ecstasy and applauding with the clapping of hands. Further it enables its possessor to demonstrate a matter with plain argument and in a graceful way, owing to his quotations from manifold treatises

[1] Compare note to story III, stanza 21.

and sacred books. By its softness, its culture and its loveliness, eloquence may be compared to a string of unfaded garlands or to the blazing lustre of a fine and tempered flame, and (finally) it needs makes glory arise to its owner. So making use of sacred texts is a pleasant way to success.

38. "And those who learn them become released from the vices obstructing the road to the threefold prosperity [1] and are accordingly induced to betake themselves to that road; and conforming their behaviour to the precepts involved in those texts and making it excellent, they easily cross the dangerous passage through existences.

39. "For so many excellent properties holy texts are famous. Now then, having got them like a present, how should I, being able to reward the giver of them, not have honoured him in return? Or how could I (doing so,) transgress your order?

40. "I will go, therefore, to the son of Sudâsa. I do not want either the toil of the royal dignity or that other solicitude I would incur by following the way of wickedness, if I were to transgress my duty of keeping my engagement to come back."

These words alarmed his father who moved by his affection replied with earnest entreaty: "Verily, it is but for your good, my dear, that I spoke so. You must not take offence at it, will you? May your enemies come into the power of Sudâsa! In fact, you made him the promise to return to him, and for this reason you, being wont to keep your faith, wish to act up to your promise. Nevertheless, I shall not allow it. No sin is incurred, forsooth, by following the way of untruth, if one may thereby save one's own life and also for the sake of one's parents and other persons venerable. Why should you exert yourself to avoid this precept, which is prescribed by the Veda? Besides, those who are skilled in the science of politics proper for kings proclaim the attachment to Righteousness (dharma) in such cases as where it evidently causes damage to material interests (artha) and pleasures (kâma) to be mismanagement and an evil habit. No more then

[1] viz. of the triad of dharma, artha and kâma.

of that obstination, with which you grieve my heart and disregard your own interest. — But you will object, my dear, that acting thus is dishonourable and in contradiction with righteousness and it is for this reason that you cannot resolve on violating your promise, having never been accustomed to do anything like that. Yet, why should you violate your promise? Here I have an army of footmen, chariots, horse and elephants prepared for war and ready to march for your rescue. They make up an excellent body of warriors attached to your person, yea, a legion of heroes skilled in arms and having distinguished themselves in many battles. In short, these forces are dreadful like a violent stream of water. Well, come to him surrounded by that army and bring him either to submission or to death. In this manner you shall have fulfilled your promise and at the same time saved your life."

The Bodhisattva replied: "I am not able to promise one thing, Majesty, and perform another, nor can I strike at such people as deserve pity being immersed in the mud of wicked habits and moving in the direction of Hell, whom I reckon my friends after their relations have abandoned them and there is nobody to protect them. Further, you must consider also this.

41. "That man-eater performed for me something generous and difficult to be done (by others), since he dismissed me out of his power, relying on my faith.

42. "So it is thanks to him that I got those holy stanzas, father. For this reason he is my benefactor and is especially entitled to be an object of my commiseration.

"Cease also to be afraid of any misfortune threatening me, Majesty. How should he be capable of injuring me when I come back to him, as I went?" So speaking the High-minded One persuaded his father to give him leave. Then declining the entreaties of his confidents and his faithful army who were eager to prevent his going away, he set out for the dwelling of the son of Sudâsa, alone and free from fear and sadness, for he was keeping his faith and marched with the aim of softening his heart, to the happiness of men. As soon as the son of Sudâsa saw the Great Being approaching from afar, he became exceedingly

astonished, and his esteem and propensity for him increased. Not even his cruelty long practised and deep-rooted in his defiled mind could prevent him from entering, forsooth, upon a thought like this: "Ah! Ah!!!

43. "This is the wonder of wonders, to be sure, the marvel of marvels! That prince's lofty veracity exceeds all that may be expected of men and deities!

44. "To me, a person as cruel-natured as Death, he comes back of himself, setting aside fear and anxiety! Ah! What a constancy! Bravo for his veracity!

45. "Justly, indeed, the renown of his truth-speaking is wide-spread, as he now gave up his life and royal state to keep his faith!"

While he was thus affected with amazement and admiration, the Bodhisattva drew near saying:

46. "I have obtained that treasure of well-said sentences, I have rewarded the indigent man who presented me with it, and gladness has been procured to my mind, thanks to you. Now I am back here. Eat me, if such is your desire, or use me as a victim at your sacrifice."

The son of Sudâsa spoke:

47. "I am not in a hurry to eat you; moreover, this funeral pile is still smoky, and flesh will get its proper relish only when roasted on a smokeless fire. Let us hear meanwhile these well-said sentences."

The Bodhisattva replied: "Of what use is it to you, in such a state, to listen to holy sentences?

48. "You adopted this mode of living merciless to your subjects for the sake of your belly. Now these stanzas praise righteousness. Righteousness does not go together with injustice.

49. "Following the wicked livelihood of rakshasas and having left the way of the pious, [1] you do not possess faith, still less righteousness. What shall you do with holy texts?"

This contempt roused the impatience of the son of Sudâsa. He answered: "Do not speak so, sir.

50. "Where is that king, say, who does not kill with his bent bow in his park the mates of the hinds of the forest?

---

[1] In other terms: „having transgressed the precepts of morality." Instead of saṃtyaktârthapathasya, I read saṃtyaktâryapathasya.

If I in a similar way kill men for my livelihood, I am the unjust one, it is said, not those killers of deer!"

The Bodhisattva spoke:

51. "Neither do those stand on the ground of righteousness whose bent bows are directed against the fleeing and frightened deer. But by far more reprehensible than those is a man-eater. Human beings, indeed, occupy by their birth the highest place (in the scale of creatures) and are not allowed to serve as food."

Now, though the Bodhisattva had spoken very harsh words to the son of Sudâsa, the friendliness of his nature exercised such a power that it outweighed the ferocious nature of the man-eater. So he quietly heard this reproval, only he laughed aloud at it, then he spoke: "Say, Sutasoma.

52. "Since, after I had released you and you reached your home, that lovely residence resplendent with the lustre of royal dignity, you came back to me, for this reason you are not skilled in political wisdom, methinks."

The Bodhisattva said: "You are wrong. On the contrary, I *am* skilled in political wisdom, and for this very reason I do not put it into effect.

53. "What, in truth, is the worth of skill in an art, resorting to which entails the certain fall from righteousness without bringing about happiness?

"Moreover, I tell you,

54. "Those who are wise in directing their actions along the way of political wisdom, commonly get into calamities after death. Therefore I put aside the winding paths of artful politics and keeping my faith, came back.

55. "Also for this reason I show I am skilled in the management of affairs, that leaving untruth I delight in veracity. For no action is declared by competent judges in the science of politics to be well-managed which is unconnected with good reputation, satisfaction and interest."

The son of Sudâsa spoke:

56. "What is that interest you perceive to be attained by holding on veracity, that giving up your own dear life, your relations who shed tears at your departure, and the charming pleasures attending on royalty you returned to me in order to keep your faith before all?"

The Bodhisattva spoke: "Many excellent virtues are the consequence of holding on veracity. Hear but the succinct account of them.

57. "Veracity surpasses splendid garlands by its lovely grace and any sweet flavour by its sweetness, and inasmuch as it produces merit, that excellent good, without toil, it is superior to every kind of penance and the troublesome pilgrimages to tîrthas.

58. "Affording to glory the opportunity of spreading in the world, Veracity is the way to its penetrating the whole Universe [the three worlds]. It is the entrance-door of the abode of the Celestials, the bridge to cross the swamps of saṃsâra. [1]"

Then the son of Sudâsa exclaimed: "excellent! right!", and bowing to him and casting an admiring look on him said again:

59. "The other men come into my power, are paralysed by affliction and fear robs them of their courage. In you, on the contrary, I see a splendid imperturbation. I suppose, you are not afraid of death, my prince."

The Bodhisattva spoke:

60. "That state being unavoidable even with ever so great exertion, how should there be room for cowardous fear with respect to it, which is moreover something wholly unfit for prevention?

"Nevertheless and though knowing the natural course of things in the world, people are poltroons against death.

61. "It is the vexation of their mind in consequence of their wickedness, it is because they were wanting in exerting themselves to perform good actions, it is their apprehension of sufferings in the other world. That conscience makes them torpid from anxiety that they have to die.

62. "But I do not remember having done anything that should torture my conscience, and consequently I have imbibed pure actions in my very nature. Who then, clinging to Righteousness, should be in fear of death?

63. "Nor do I remember having made gifts to the indigent, which did not tend to the gladness of both the mendicants

[1] Cp. note on story I, st. 18.

and myself. Who, having in this manner obtained contentment by his gifts clinging to Righteousness, should be in fear of death?

64. "Even when reflecting for a long time, I never recollect to have taken any step towards evil, not even in my thoughts. So the path to Heaven is cleared for me. Why should I conceive fear of death?

65. "On brahmans, on my relations and friends, on my dependents, on the poor, on ascetics who are the ornaments of their hermitages I bestowed much wealth, giving according to the worthiness of the recipients; what each of them was in want of, that was done for him.

66. "I built hundreds of magnificent monuments, hospices, court-yards, hermitages, halls and tanks, and by this I obtained satisfaction. Therefore I do not fear death. Why, dress me for your sacrifice or eat me."

On hearing this language, the son of Sudâsa was moved to tears of tenderness, the hairs on his body bristled, the darkness of his wicked nature vanished, and looking with reverence up to the Bodhisattva, he exclaimed: "Beware! Do not speak of evil!

67. "Verily, may he who should wish evil to such a being like you, o foremost of princes, take the poison Hâlahala [1] knowingly or eat a furious serpent or flaming iron or may his head, also his heart, burst asunder into one hundred pieces!

"Therefore you may tell me also those holy sentences. Touched to tenderness as I am by the flower-shower of your words, my curiosity to hear them waxes stronger. Attend also to this.

68. "I have beholden the ugliness of my conduct in the mirror of Righteousness. O that now my mind, touched by emotion, may be (appearing to you, as it is) craving for the Law!"

Now the Bodhisattva, considering the eagerness of his desire for hearing the Law, knew him to have become a fit vessel. He spoke: "Being then desirous of hearing the

[1] The Hâlahala or Kâlakûṭa poison was produced at the churning of the ocean. Çiva swallowed it, lest it should devour the Universe, see Mhbh. I, 18, 41 foll.

Law, it is right that you listen to its preaching in the proper attitude suitable for that act. Look here.

69—70 "Sitting on a lower seat, which is the token of lovely modesty; enjoying the honey of the (sacred) words with eyes expanding from gladness, so to speak; bending one's mind calm and pure to the most intense reverential attention — so one must listen devoutly to the preaching of the Law, as a sick man to the words of a doctor."

Then the son of Sudâsa covered a slab of stone with his upper garment and having offered this higher seat to the Bodhisattva, sat down himself on the naked earth before the eyes of the Bodhisattva. After which, keeping his looks fixed with attention on his face, he invited the Great Being: "Speak now, sir"[1]. Then the Bodhisattva opened his mouth and filling as it were the forest with his voice deep and loud like the lovely sound of a new-formed rain-cloud, spoke:

71. "Meeting a virtuous person but once and perchance will suffice to
"Friendship strong and for ever, not wanting repeated rejoining."

On hearing this gâthâ the son of Sudâsa exclaimed "well said! well said!" and nodding his head and waving his fingers said to the Bodhisattva: "go on, go on."

Then the Bodhisattva uttered the second gâthâ.

72. "From virtuous persons thou shouldst never keep remote,
"But follow those; to worship them thyself devote.
"Their fragrance-spreading virtues uncompelled must
"Attain him who stands near them, as does flower-dust."

The son of Sudâsa spoke:

73. "Doing your utmost, o virtuous one, to reward well-said sentences, you employed your wealth in the right manner, indeed, rightly you did not mind trouble.

"Go on, go on."

The Bodhisattva spoke:

74. "The cars of kings, from jewels shining and from gold,
"With their possessors lose their beauty growing old.
"But not to pious conduct old age has access.

[1] This formula (brûhidânîm mârsha) and the whole of this ceremonial shows a striking likeness to the observances prescribed for the instruction in the Veda of a pupil by his spiritual teacher.

„So strong a love of virtues pious men possess.[1]

(The other replied): „This is as a shower of ambrosia, to be sure. O, how great a satisfaction you made me! Go on, go on."

The Bodhisattva spoke:

75. „How distant Earth from Heaven is, the East
„How far from Sunset and both Ocean's shores
„From one another. Greater distance keeps
„Separed of virtue and of wrong the lores."

Then the son of Sudâsa who in consequence of his gladness and surprise was filled with affection and reverence for the Bodhisattva said to him:

76. „Lovely are the gâthâs I heard from you. Their magnificent contents are expressed with an artful choice of very distinguished words. You have by reciting them procured gladness to me. Let me honour you in return by offering you four boons.

„Therefore, choose whatever you desire from my side."

Then the Bodhisattva, astonished at this offering, and esteeming him for it, spoke: „Who are you that you should bestow boons?

77. „You have no power over yourself, being dominated by a passion for sinful actions. Say what boon, then, shall you give to another, you whose heart is averse to pious conduct?

78. „It might be that I were to declare the boon I would ask, but that your mind would be disinclined to give it. Who, being compassionate,[2] would like to provoke such a calamity? Enough, enough you have done for me."

On these words the son of Sudâsa was somewhat ashamed and lowering his face said to the Bodhisattva: „I beg Your Honour not to have so mean an opinion of me.

79. „I shall give you your boons, even if it were to cost my life. Therefore, choose freely, prince, be it what it may be that you desire."

The Bodhisattva spoke: „Well then,

---

[1] Cp. *Dhammapada*, vs. 151.

[2] Inasmuch as by his naming the four boons he would bring about for the man-eater an opportunity of breaking his faith, he might become the unvoluntary cause to his neighbour of infernal punishment. Cp. story XXIV, stanza 32.

80. "Give me these four precious boons. Take the vow of veracity; give up injuring living beings; release your prisoners all, nobody excepted; and never more eat human flesh, o you hero among men!"

The son of Sudâsa said:

81. "I grant you the first three, but choose another fourth boon. Are you not aware of this that I am unable to desist from eating human flesh?"

The Bodhisattva spoke: "Ah! Indeed! There you are! Did not I say 'who are you that you should bestow boons?' Moreover,

82. "How can you keep the vow of veracity and refrain from injuring others, o king, if you do not part with the habit of being an eater of human flesh?

"Fie upon you!

83. "Did not you say before you were willing to give these boons even at the risk of your life? But now you act quite otherwise.

84. "And how should you abstain from injury, killing men in order to get their flesh? And this so being, what may be the value of the three boons you did grant me?"

The son of Sudâsa spoke:

85. "How shall I be able to give up that very habit, because of which I renounced my kingdom, bore hardship in the wilderness and suffered myself to kill my righteousness and destroy my good renown?"

The Bodhisattva replied: "For this very reason you ought to give it up.

86. "How should you not leave that state because of which you have lost your righteousness, your royal power, your pleasures and your good renown? Why cling to such an abode of misfortune?

87. "Besides, it is but the vilest among men who repent having given. How, then, should this meanness of mind subdue a person like you?

"Stop then, stop that following after mere wickedness. You ought to stir up yourself now. Is Your Honour not the son of Sudâsa?

88. "Meat examined by physicians and dressed by skilful (cooks) is at your disposal. You may take the flesh of

domestic animals, of fishes living in waterbasins and also venison. With such meat satisfy your heart, but pray, desist from the reprehensible habit of eating human flesh.

89. "How do you like to stay in this solitary forest and prefer it to your relations and children and your attendance (once) beloved, to enjoying the melodious songs at night, the grave sounds of drums reminding of water-clouds, and the other various pleasures of royalty?

90. "It is not right, o monarch, that you allow yourself to be dominated by your passion. Take rather that line of conduct which is compatible with righteousness (dharma) and interest (artha). Having, all alone, vanquished in battle kings with their whole armies, do not become a great coward now when you have to wage war with your passion.

91. "And have you not to mind also the next world, o lord of men? For this reason you must not cherish what is bad because it pleases you. But you ought to pursue that which is favourable to your renown and the way to which is a lovely one and to accept it, which is your good, even though you dislike it, taking it as a medicine."

Then the son of Sudâsa was moved to tenderness and tears, which barred his throat with emotion. He threw himself before the Bodhisattva and embracing his feet exclaimed:

92. "Justly your fame pervades the world in all directions, spreading about the flower-dust of your virtues and the scent of your merit. For example, who else but you alone, forsooth, could have felt compassion for such an evildoer as I was, accustomed to a cruel livelihood, which made me resemble a messenger of Death?

93. "You are my master, my teacher, yea, my deity. I honour your words accepting them with (bowed) head. Never more I shall feed on human flesh, Sutasoma. Everything you told me I shall accomplish according to your words.

94. "Well then, those princes whom I brought here to be victims at my sacrifice, and who vexed by the sufferings of imprisonment lost their splendour and are overwhelmed by grief, them let us release together, none excepted."

The Bodhisattva, having promised him his assistance, set out with him to the very place, where those royal princes were kept in confinement. And no sooner had they seen Sutasoma than understanding that they were set at liberty, they became filled with extreme gladness.

95. At the sight of Sutasoma the royal princes became radiant with joy, and the loveliness of laughter burst out on their faces, in the same way as in the beginning of autumn the groups of waterlilies, invigorated by the moon-beams, are breaking open.

And the Bodhisattva having come to them addressed them with comforting and kind words and after making them take an oath not to do harm to the son of Sudâsa, released them. Then together with the son of Sudâsa and followed by those royal princes he set out for his kingdom, and having there made to the princes and the son of Sudâsa an honourable reception according to their rank, he reestablished them each on his royal throne.

In this manner meeting with a virtuous person, in whatever way it may have been occasioned, promotes salvation; accordingly he who longs for salvation must strive after the intercourse with virtuous persons. This story may also be told when praising the Tathâgata: 'So Buddha the Lord always intent on doing good was a friend even to strangers still in his previous existences.' Likewise it is to be told, when discoursing on listening with attention to the preaching of the excellent Law: 'In this manner hearing the excellent Law tends to diminishing wickedness and acquiring virtues.' Also it is to be told when extolling sacred learning: 'In this manner sacred learning has many advantages.' Likewise when discoursing on veracity: 'In this manner speaking the truth is approved by the virtuous and procures a large extent of merit.' And also when glorifying veracity this may be propounded: 'In this manner the virtuous keep their faith without regard of their life, pleasures or domination.' Likewise, when praising commiseration.

In the pâli Jâtaka there are two jâtakas headed Sutasoma, one Cullasutasomaj. (n. 525 Fausböll) and one Mahâsutasomaj. (n. 537 *ibid.*)

The former has nothing to do with our story, but the latter relates it in the main in quite the same way as our author. Yet, as it is very extensive — this number fills 55 pages in Fausböll's ed. V, 456—511 — many more particulars are added there. In that recension the man-eater is a king of Benares, whose proper name is never mentioned. When still a boy setting out for Takshaçilâ to study, he had happened to meet with Sutasoma going with the same object thither and to make friendship with him. The one hundred royal princes, afterwards carried off by him when he had become the porisâda (man-eater), were at that time their fellowstudents. After receiving the royal dignity at Benares, he becomes a man-eater not in consequence of his maternal origin — his father is Brahmadatta, not Sudâsa, his mother is no lioness — but by the fault of his cook. Having become addicted to the evil habit of feeding on human flesh, he first ordered his victims to be taken out of the prisons, afterwards this store of supply having been exhausted, he commanded his cook to assail his townsmen unawares and stealthily and kill them severally as often as was wanted for his necessity. The murders, however, could not fail to be discovered, and the king refusing to renounce his evil habit was not put to death, but banished owing to the intercession of Kâlahatthi, his chief minister who had fruitlessly exerted himself to turn his master off from his wickedness. — The splendid sentences communicated to Sutasoma by the brahman are said there to have the Buddha Kassapa for their author; it may be pointed out that the brahman reads them from a book to Sutasoma, but Sutasoma recites them by heart to the man-eater. When allowing him to return home, the man-eater makes Sutasoma take a solemn oath, touching his sword and spear, to come back after satisfying the brahman (p. 481, stanza 36.)

The metrical part of this pâli recension is made up of 123 stanzas unequally distributed between the prose text. By far the majority of them are different from the 95 stanzas of Çûra; often the same content has been expressed in a quite dissimilar style, cp. f. i. pâli st. 64—71 with Çûra 61—66. The four sentences recited by the brahman (pâli 40—43 = 74—77), though embellished by Çûra, point at the same redaction. Moreover there is a close connexion between pâli 54—56 and Çûra 47—49, also pâli 57, 58 and Ç. 50, 51, but especially between pâli 59, 60 *a—d* and Ç. 52 and 54. Compare also pâli 72, 80, 102 with Ç. 67, 78, 93 foll. respectively.

A very short and uncomplete skeleton of this tale makes up n. 32 of the Cariyâ-piṭaka. Prof. Kern has translated it in a very interesting paper on the mixture of Çaivism and Buddhism in the isle of Java, shown by the Old-Javanese poem Sutasoma (see *Verslagen en Mededeelingen der Kon. Akademie van Wetenschappen afd. Letterkunde* 3de Reeks, dl. V, p. 8—43, especially note on p. 21). This Javanese poem, composed by Tantular, a manuscript of which belongs to the Leiden University Library, is based on some unknown work named Bauddhakâvya, not mentioned in Bunyiu Nanjio's Catalogue.

XXXII.

The story of Ayogrha [1]

(Ayogṛhajâtaka)

To those whose mind has been seized by emotion (saṃvega) [2] even the brilliancy of royalty does not obstruct the way to salvation. Thus considering one must make oneself familiar with the emotional state, as will be taught in the following.

In yon time, when our Lord was still a Bodhisattva, seeing the world exposed to the assaults of hundreds of calamities: diseases, old age, death, separation from beloved persons and so on, and understanding that it was woebegone, without protector, without help, without guidance, He was impelled by His compassion to take the determination of saving the creatures according to His exceedingly good nature, bringing about again and again the good and the highest happiness even of people averse to him and unknown to him. In that time, then, he once took his birth, it is said, in some royal family distinguished for their modest behaviour and their surpassing lustre, which in consequence of their being intent on possessing the affection of their subjects was manifested by the steadiness of their prosperity and riches as well as by the submissiveness of their proud vassals. His very birth adorned both that court and that capital, always sympathizing with their masters in weal and woe, with the brilliant show of a festival day.

1—2. (At the court) a large distribution of gifts filled the hands and satisfied the minds of brahmans, and the attendance were proud of their very brilliant festival garments. [3] (Outside the palace) the streets were filled with the tones of many instruments blending to one indistinct noise and with the merry sounds of singing,

---

[1] That ayogṛha is the name of the prince, not an appellative, appears from the pâli recensions. He was named so, since he was bred in the „iron house" (ayogṛha).

[2] Compare the last note on story XXIX.

[3] Apparently the attendants had received that new attire as a present.

jesting, laughing, as the gladness of the hearts manifested itself by various merriment, dancing and wantonness. Everywhere people meeting told each other with exultation and embraces the happy news, which caused to them the same contentment as a present, and they magnified the felicity of their king.

3. The doors of the prisons were opened and the prisoners set at liberty. [1] Flags floating at the tops of the houses decorated the places, and the ground was covered with fragrant powders and flowers and moistened with odorous liquors. So adorned the town bore the lovely and bright appearance of a festival.

4. From the splendid dwellings of the wealthy abundant showers of different goods: clothes, gold, jewels etc. poured down, so that it seemed as if Felicity, doing her best to pervade the world, imitated with a lovely sport Gangâ in madness. [2]

Now in that time it happened as a rule that the princes born to that king soon died. Supposing that rule to be the effect of goblin-power [3] he ordered, with the object of saving the life of that son, the building which was to serve for lying-in chamber to be wholly constructed of iron, ornamented with figures wrought of jewels, gold and silver: the preservative rites destructive of goblins were performed there according to the precepts ordained by the Veda and expounded in the Science of Spirits; and likewise the different customary auspicious ceremonies which have the effect of securing prosperity. As to his son, he had the jâtakarma [4] and the other sacraments performed to him in that iron-house, and let him grow up there. Owing to that most careful guard but no less to the

---

[1] It is plain that vighaṭita is a misprint instead of vighaṭṭita.

[2] The presents strewed about are compared either with the cascade of the Ganges at Gangâdvâra, where the river rushes into the valley, or with the mythological account of Gangâ hurling down from heaven to earth at the instances of Bhagîratha.

[3] In the pâli redaction the new-born children are in fact carried away by a goblin, a female yaksha.

[4] Cp. note 1 on story XII. The king has those sacraments performed by his purohita, the king's constant and customary representative in sacrificial and ceremonial matters.

power of the store of merit which belonged to the excellent goodness of his nature, no goblins overpowered the Great Being. In course of time, after being administered the sacraments and initiatory rites, he was instructed by teachers illustrious for their knowledge of the sacred texts, their extraction and behaviour, who were renowned and honoured as scholars and attached to the virtues of tranquillity, modesty and discretion. Having learnt from them many branches of science and being favoured by the loveliness of youth which made his figure grow fuller day by day [1], further displaying that attachment to modesty which was innate to him, he became an object of the greatest love both to his relations and the people at large.

5. People go after a virtuous person, though no relation nor acquaintance of theirs, with the like joy as if they honoured a friend. It is the brilliancy of his virtues which is the cause thereof. [2]

6. In the season of autumn, when the Moon freely shooting his beams all around is the laugh of Heaven, say what kind of relation does there exist for the people to him?

So then the Great Being was enjoying the bliss that had fallen to his share as the effect of the power of his merit. He was petted with plenty of objects of celestial brilliancy standing at his disposal, and his father who loved him much and bore him high esteem was no more anxious about him, trusting (he would be safe). Now once on the opportunity of the Kaumudî-festival [3] coming back by course of time, it happened that the Bodhisattva was desirous of contemplating the lovely beauty and the display of brilliancy in his capital. Having obtained the permission of his father he mounted the royal chariot to take a drive. This chariot was embellished with fair ornaments of gold, jewels and silver; gay flags and banners of various colours were floating aloft on it; its horses well-trained and swift were adorned with golden harnesses; it was driven by a charioteer distinguished by his dexterity,

[1] Though not expressed, it is plain that the image of the waxing moon is present to the mind of our author.

[2] Compare the stanzas 1 and 2 of story XVIII.

[3] See vol. VIII, p. 443 of the *Bijdragen*.

skill, comeliness, purity, modesty and firmness and followed by a retinue adorned with a picturesque and brilliant attire and armour. Preceded by the delightful tones of musical instruments the prince with his train passed through the capital in many directions, and as he was wholly intent on beholding its splendour, he let his eyes full of curiosity roam about, while passing through the streets crowded with townsmen and landsmen in their lovely festival array, who all along his way received him with praise and worship, folded hands and bent heads and pronounced blessings over him. Nevertheless, though the contemplation of this beautiful spectacle was a proper occasion for conceiving a great rejoicing within his mind, he regained by it the remembrance of his former births. So familiar to his nature was the feeling of saṃvega.

7. "Alas (he thought), piteous is the state of the world and displeasing because of its unsteadiness. The brilliant splendour of this Kaumudî-day, how soon it will exist but in the memory!

8. "And yet, such being the condition of all creatures, how mindless of danger are men, that they hurry after rejoicings untroubled, though every way around them is obstructed by death.

9. "Disease, old age and death, three enemies of irresistible strength stand near ready to strike, and there is no escape from the dreadful world hereafter. How then may there be opportunity for merriment to an intelligent being?

10. "The clouds that poured out streams of water with tremendous noise, almost in anger, imitating, as it were, the uproar of great seas, the clouds with their golden garlands of flashing lightnings, being born of agglomeration come again to dissolution.

11. "The rivers that flowing with increased rapidity carried away trees together with the river-banks, upon which they had their roots, afterwards and by course of time assume again a mean appearance, as if they were burnt away by sorrow.

12. "The violence of the wind, too, blowing down peaks of mountains, dispersing masses of clouds, rolling and stirring up the waves of the ocean, becomes extinguished.

13. "With high and blazing flame sparkling about, the fire burns away the grass, then it abates and ceases. By turns the different beauties of the groves and forests appear and disappear, time going.

14. "Which union does there exist which has not its end in separation? what felicity which is unattainable to mishap?[1] Since inconstancy, then, is proper to the course of worldly things, that mirth of the multitude is a very inconsiderate one."

In this manner the High-minded One reasoned within himself. Utterly touched with emotion his heart became averse to that rejoicing and festival mirth; he no longer paid attention to the picturesque groups of the people flocking to embellish the capital. In this disposition of mind he perceived that he had already got again to his palace. His emotion waxed still by this, and considering that there is no other refuge but Righteousness, since it is unconcerned with sensual pleasures, he made up his mind to embrace the state of a virtuous life. At the first opportunity he visited the king, his father, and with folded hands asked his leave to set out for the penance-forest.

15. "Taking the vow of world-renunciation I wish to bring about the good of my Self, and I want your leave which I shall hold for a favour and a guidance."

16. On hearing this request of his well-beloved son the king, as if he were an elephant wounded by an empoisoned arrow or a deep sea shaken by the wind, was taken by a shiver, for his heart was sore with grief.

17. And desiring to withhold him, he embraced him affectionately and in a faltering voice obstructed by his tears spoke: "My son, what have you made up your mind for to leave us so of a sudden?

18. "Who is that man who being a cause of displeasure to you, causes his own ruin rousing in this manner Death (against himself)? Say, whose relations have to shed tears of sorrow?

---

[1] This sentence is expressed in a similar way in a çloka, recurring several times in Divyâvadâna (p. 27 in fine; 100; 486)

sarve kshayântâ nicayâḥ patanântâḥ samucchrayâḥ
saṃyogâ viprayogântâ maraṇântaṃ ca jîvitam.

Cp. also *supra* story VI, st. 7.

19. "Or do you perhaps apprehend or did you hear any improper act of mine? Then, say on that I may put an end to it. But myself do not perceive anything of the kind."

The Bodhisattva spoke:

20. "What improper act may be found in you being thus intent to show me your affection? And who would be capable of assailing me with grief?"

"But why then do you want to leave us?" replied the king with tears. Then the Great Being answered: "Because of the peril of death. Do but consider, Majesty.

21. "From the very night when a man obtains his residence in the maternal womb, he moves to death, o hero among men, marching without interruption in that direction day after day.

22. "May a man be ever so skilled in the management of his affairs, ever so strong, nobody escapes Death or Old Age, both of whom infest every place in this world. For this reason I will resort to the forest to lead a virtuous life.

23. "Haughty princes vanquish by bold attack whole armies in splendid battle-array of footmen, horse, chariots and elephants; but they are powerless to defeat that enemy named Death, though he is alone. Therefore I am resolved on taking my refuge to Righteousness.

24. "Guarded by their forces made up of brisk horses and elephants and footmen and chariots, the princes succeed in making their escape from their enemies; but all princes since Manu together with their armies succumbed helplessly to the superior power of that enemy whose name is Death.

25. "Furious elephants crush in battle with their pestle-like tusks the gates of towns, the bodies of men, chariots and other elephants. Yet the same tusks that were victorious even over town-walls do not enable them to push back Death when meeting them.

26. "Skilled archers pierce with their arrows in battle their enemies though being far and sheltered by shield and armour strong and artfully wrought; but they never hit that enemy of old, named Death.

27. "Lions may abate the martial lustre of elephants rending open with their sharp claws the frontal globes of those, and with their roars they may pierce the ears and frighten

the hearts of their adversaries; but when encountering Death, their insolence and strength are broken, and they fall asleep.

28. "Kings inflict punishment on their enemies having sinned against them according to the measure of their guilt; but if their enemy whose name is Death has greatly sinned against them, they are powerless to enforce their law-sentences upon him.

29. "Likewise kings may submit a foe who has offended them by means of the (well-known) expedients: conciliation and the rest;[1] but Death, that ferocious enemy whose insolence is strengthened with the long duration of his hatred is not to be put to quiet with such craft.

30. "Serpents in wrath bite men, and the poison of their pointed teeth has the burning effect of a fire awfully blazing, kindled as it is by their anger; but against Death, though always clever in doing harm and therefore deserving punishment, their effort of biting is deficient.

31. "If a man has been bitten by serpents, however furious, medical men will appease the poison by means of charms and medicines; but Death is a serpent with imperishable teeth and irresistible poison, *his* power cannot be put down by charms, medicines and the like.

32. "Garuḍas will stir up the abode of crowds of playing fishes, shaking with the flapping of their wings the water out of the seas with a thunderlike dreadful noise, then seize the serpents with their outstretched fangs; yet they are unable to destroy Death in this boisterous manner.

33. Tigers by their surpassing swiftness overtake the deer of the forest running away from fear, and easily smashing them upon the earth, as if playing, with the thunderbolt of their unequalled claws, drink their blood; but they have no skill to proceed in the same way with Death.

34. It may happen perchance that a deer having come within the reach of a tiger-mouth with its tremendous

---

[1] The four expedients (u p â y a) are conciliation (s â m a n), bribery (d â n a), causing dissensions (b h e d a) and punishment by violence (d a ṇ ḍ a). See f. i. Kullûka on M a n u 7, 107. — In the parallel stanza of the pâli redaction it is said that one who has offended a king may be able to soften him (by proving his innocence, says the commentary) etc.

teeth, makes his escape even then. But who having reached the mouth of Death with big teeth named disease or old age or grief, can become sound again?

35. "Demons (grahas), deformed and ferocious-looking drink up the vital strength and absorb the lives of the men they hold with a strong grasp [1]; but when the time has come also for them to wage war with Death, they no longer possess their insolence and heaviness.

36. "Such as are masters in magic arts may subdue those demons, if they come up to do harm to godly persons, by the use of penance-power, evil-averting spells and medicinal herbs; but against that demon, whose name is Death, there is no remedy at all.

37. "Such as are skilled in the art of bringing about magical illusions, perplex the eyes of a great assembly. [2] Yet Death, too, must have still some power, that *his* eye is not bewildered even by those.

38. "Both those who by their charms made of effect because of their penance-power, checked the virulence of poison, and the excellent physicians who extinguished the diseases of men, even Dhanvantari and his likes, have disappeared. Therefore my mind is bent to practise righteousness in the forest.

39. "The Vidyâdharas [3] owing to their might made up of manifold spells and powers, make themselves visible and again invisible, go through the air or descend to the earth. Nevertheless, when meeting Death, they too have lost their might.

40. "The lords of the Celestials (the Devas) drive back the Asuras in spite of their haughtiness, and inversely themselves in spite of their haughtiness are driven back by the Asuras. Yet, even both armies combined, a host that would march with just pride against any adversary, are not able to defeat Death.

41. "Understanding this ferocity of nature of Death, our

---

[1] In the pâli redaction these demons are specified by the names of yakkhâ, pisâcâ and petâ (= skr. pretâḥ), different classes of goblins.

[2] Jugglers may effect illusions of the kind. The fourth act of the Ratnâvalî affords an instance of that indrajâla.

[3] Cp. the first note on p. 211 *supra*.

enemy, and his irresistibleness, I am no longer pleased with the life at home. It is not from anger that I will leave nor in consequence of diminished affection, but I have resolved upon a life of righteousness in the forest."

The king said: "But what hope do you set upon the forest-life, the danger of death being thus irremediable? what hope on taking the vow of a holy life?

42. "Shall not Death our enemy attain you also in the forest? Did not the Ṛshis die who kept their vows of righteousness in the forest? In every place that course of life you wish to adopt is practicable, indeed. What profit, then, do you see in leaving your home and resorting to the forest?"

The Bodhisattva spoke:

43. "No doubt, Death equally visits those at home and those in the forest, the righteous as well as the vicious. Yet the righteous have no reason for remorse, and righteousness is nowhere easier to be attained than in the forest, to be sure.

"Your Majesty deign to consider this.

44. "The house is an abode of carelessness (about one's moral and religious duties), of infatuation, sensual love, concupiscence, hatred, of everything opposite to righteousness. What opportunity of applying oneself to it may be found at home?

45. "A householder is distracted by many bad occupations; the care of earning and guarding his goods agitates his mind, which is also troubled by calamities arising or approaching. At what time may a householder take the way of tranquillity?

46. "In the forest, on the other hand, after leaving that multitude of bad occupations and being freed of the solicitude for worldly goods, a man is at his ease and may strive for tranquillity exclusively and with a satisfied mind. So he will come to happiness and righteousness and glory.

47. "Not his wealth nor his power preserves a man, nothing but his righteousness. It is righteousness that procures him great happiness, not affluence of riches. And to a righteous man death is even a cause of gladness. For

no danger of mishap exists for him who is devoted to a holy life.

48. And as good and evil are discriminated by their different characteristic marks and separated from each other by the discrepancy of the actions belonging to either, in the same way the result, too, of wickedness is mishap, but that of beautiful righteousness a happy state."

In this manner the Great-minded One persuaded his father. He obtained his father's leave and renouncing his brilliant royal bliss, as if it were a straw, took his residence in the penance-grove. Having acquired there dhyânas of immense extent and established mankind in them, he mounted to Brahma's world.

In this manner even the brilliancy of royalty does not obstruct the way of salvation to those whose mind has been seized by emotion (saṃvega). Thus considering one must make oneself familiar with the emotional state. This is also to be told, when expounding the right conception of death: 'So the thought that one may die soon causes the sense of saṃvega. Likewise when expounding that death should always be present to our mind, and when teaching the temporariness of everything: 'So all phenomena (saṃskâra) [1] are perishable.' Also, when inculcating the tenet of taking no delight in whole the Universe. 'So nothing which has form (saṃskṛta) [2] is reliable.' And also with this conclusion: 'So this world is helpless and succourless.' Also this may be propounded: 'In this manner it is easy to resort to a holy life in the forest, but not so when a householder.'

We have two pâli redactions of this story, one in the Jâtaka-book, where it makes up n. 510 (Fausb. IV, 491—499) and another, n. 23 (III 3) of the Cariyâpiṭaka. The former agrees upon the whole with our author, save some small discrepancies. It is not on the occasion of

[1] anityâḥ sarvasaṃskârâḥ, one of the most popular sayings of the Lord.

[2] Properly speaking, the saṃskṛta is the phenomenon, and the saṃskârâḥ are the 'fashions' or 'forms' of the perceptible objects as well of the perceiving mind. But the latter term is not rarely likewise indicative of the things or objects (see Childers, *Dictionary*, s. v. saṅkhâro) and the former is here nearly a synonym of nâmarûpa.

a festival that the prince becomes disgusted with the world, but after living up to his sixteenth within the narrow limits of the „iron house", his guard against goblins, having never before set his foot outside of it, he at once is freed from his confinement and designed by his father to the succession on the throne. Being touched by this sudden change the Bodhisat desires to leave the world. He expounds the reasons for his renunciation in twenty-four stanzas of the same purport as st. 21—41 and 44—48 of Çûra. Partly the correspondence is still greater, since most of them make up obviously the frame-work of the embellished and elegantly wrought verses of the Jâtakamâlâ. Compare

pâli 1,2	with	Çûra	21,22		pâli 17	with	Çûra	27 and 33
3 and 5	„	„	23		18	„	„	37
4	„	„	24		19,20	„	„	30,31
6,7	„	„	25,26		21,22	„	„	38,39
12,23	„	„	35,36		1 *b*	„	„	10
14,15	„	„	28,29		23,24	„	„	47,48

In consequence of this sermon not only the B. obtains leave to become an ascetic, but his father, his mother, the ministers and the whole population of the kingdom — which in both pâli redactions is Benares — follow his example. They take their residence in some place on the Himâlaya, where they dwell in a large hermitage of the size of Benares, which Sakka has built for them by Vissakamma.

The Càriyapiṭaka gives but a very fragmentary account of this tale.

XXXIII.

The story of the buffalo.

(mahishajâtaka).

Forbearance deserves this name only if there exists some opportunity of showing it, no otherwise. Thus considering the virtuous appreciate their injurer, deeming him a profit. This will be shown by the following.

The Bodhisattva, it is said, one time lived in some forest-region a wild buffalo-bull of grim appearance, owing to his being dirty with mud and so dark of com plexion that he resembled a moving piece of a dark-blue cloud. Nevertheless, though in that animal-state, in which

there prevails complete ignorance and it is difficult to come to the conception of righteousness, he in consequence of his keen understanding exerted himself to practise righteousness.

1. Compassion, as if it had taken affection for him in return for his long obsequiousness, never left him. But some power too, either of his karma or his nature must be taken into account to explain the fact that he was so.

2. And it is for this reason, forsooth, that the Lord[1] declared the mystery of the result of karma to be inscrutable, since He, though compassion was at the bottom of his nature, obtained the state of a beast, yet even in this condition retained his knowledge of righteousness.

3. Without karma the series of existences cannot exist, it is also an impossibility that good actions should have evil as their result. But it must be the influence of small portions of (evil) karma that caused him now and then, notwithstanding his knowledge of righteousness, to be in such (low) states.[2]

Now some wicked monkey, knowing his natural goodness which had manifested itself in course of time and understanding from his habitual mercy that anger and wrath had no power over him, took the habit of vexing the Great Being very much by different injuries. "From him I have nothing to fear" so he thought.

4. A rascal is never more eager to insult and never displays greater insolence than towards people meek and merciful. Against those he performs his worst tricks, for he sees no danger from their side. But with respect to those from whence a suspicion of danger, however slight, strikes him, he will behave o so modestly, like an honest man; his petulance is put to quiet there.

Sometimes, then, while the Great Being was calmly asleep or nodding from drowsiness, that monkey would of a sudden leap upon his back. Another time having

---

[1] In his Buddha-existence, of course.

[2] This apology is not superfluous, indeed. Though the fables of animals are adopted of old as an integrant part of the stock of sacred lore of the Buddhists, the contradiction between the low existences of the most virtuous ones and the doctrines about the karma is as great as possible.

climbed on (his head), as if he were a tree, he swung repeatedly (between his horns).[1] Sometimes again, when he was hungry, he would stand before his feet, obstructing his grazing. It happened also now and then that he rubbed his ears with a log. When he was longing for bathing, he would sometimes climb on his head and cover his eyes with his hands. Or having mounted on his back he would ride him perforce, and holding a stick in his hand counterfeit Yama.[2] And the Bodhisattva, that Great Being, forbore all that unbecoming behaviour of the monkey without irritation and anger, quite untroubled, for he considered it a benefit, as it were.

5. It is the very nature of the wicked, indeed, to walk aside from the way of decent behaviour, whereas forbearance of their rashness is something like a benefit to the virtuous, owing to their habitual practice.

Now surely, some yaksha who was scandalized at those insults of the Great Being or perhaps wished to try his nature, one time when the wicked monkey was riding the buffalo-bull, placed himself in his way, saying: "Be not so patient. Are you the slave of that wicked monkey by purchase or by loss at game or do you suspect any danger from his part or do you not know your own strength that you suffer yourself to be so abused by him as to become his riding animal? Verily, my friend,

6. "The thunderbolt of your pointed horns swung with rapidity could pierce a diamond or, like the thunderbolt, cleave huge trees. And these your feet treading with furious anger would sink in the mountain-rock as in mud.

7. "And this body of yours is like a rock solid and compact, the splendid strength of its muscles makes its beauty perfect. So your power is well-known to the vigorous by nature, and you would be hard to approach even to a lion.

---

[1] Here I have in a certain degree used the pâli redaction as a commentary on the text of Çûra. Cp. Fausb. Jâtaka II, 385, 24 uccârapassâvaṁ katvâ siñge gaṇhitvâ olambanto nañguṭṭhe gahetvâ dolâyanto kîḷi.

[2] The common representation of Yama is sitting on the back of a buffalo with a staff in his hand. See f. i. Varâhamihira Bṛhatsaṃhitâ 58, 57 daṇḍî Yamo mahishagaḥ.

8. "Therefore, either crush him with your hoof by an energetic effort, or destroy his insolence with the sharp edges of your horns. Why do you forbear this rogue of a monkey tormenting you and causing pain to you, as if you were powerless?

9. "Where is it ever seen that an evil-doer is brought to reason by a cure consisting in a virtuous behaviour towards him, condescendence, modesty and kindness? This treatment being applied to such a one who is only to be cured by pungent and burning and harsh remedies, his insolence will wax like a disease arising from the phlegm." [1]

Then the Bodhisattva looking at the yaksha spoke to him mild words expressive of his adherence to the virtue of forbearance.

10. "Surely, I know him a fickle-minded one [2] and always fond of iniquity, but for this very reason it is right, forsooth, that I put up with him.

11. "What forbearance is that, practised towards somebody of greater strength, whom it is impossible to retaliate? And with respect to virtuous people standing firm in honesty and decent behaviour, what is there to be forborne at all?

12. "Therefore we ought to forbear the injuries by a feeble one, though having the power of revenge. Better bearing insults from such a one than getting rid of virtues.

13. "Ill treatment by a powerless one is the best opportunity, forsooth, for showing virtues. With what purpose, then, should the lover of virtues make use of his strength in such cases to the effect of the loss of his firmness of mind? [2]

14. "Besides, the opportunity for forbearance, that always beneficial virtue, being difficult to obtain inasmuch as it depends on others, what reason should there be to indulge in anger just then when that opportunity has been afforded by another?

15. "And if I should not use forbearance against him who disregarding the damage of his own righteousness

---

[1] Indian medicine divides the diseases in three classes, according to their origin from one of the three humors: phlegm (kapha), wind (vâta) and bile (pitta).

[2] Cp. the note on story VI, st. 34.

(dharma) acts as if he endeavoured to cleanse my sins, say who else would be ungrateful if not I?"

The yaksha spoke: "Then you will never be delivered from his vexations.

16. "Who may be able to chastize the ill behaviour of a rascal having no respect for virtues, unless he sets aside humble forbearance?"

The Bodhisattva spoke:

17. "It is not suitable for him who longs for happiness to pursue comfort or prevention of discomfort by indulging to the wish of hurting another. The result of such actions will not tend to the production of happiness.

18. "My persisting in patient endurance is, in fact, an admonition to awake his conscience. If he does not understand it, he will assail afterwards others of a hasty temper who will obstruct his wrong way.

19. "And having been ill treated by such a one, he will no more do these things, neither to my likes. For having received punishment, he will not act in this (unbecoming) manner again. And so I will get rid of him."

On these words the yaksha, affected with gladness, amazement and respect, praisingly exclaimed: "Well said! well said!" and moving his head and shaking his (extended) fingers magnified the Great Being with kind words like these:

20. "How is it possible that beasts should possess a conduct like this? How did you come to that degree of regard of virtues? Having assumed with some purpose or other this animal-shape you must be somebody who practises penance in the penance-forest!"

After thus eulogizing him he threw the wicked monkey off his back and taught him a preservative charm; after which he disappeared on the very spot.

In this manner, then, forbearance deserves this name only if there exists some opportunity of showing it, no otherwise: thus considering the virtuous appreciate their injurer, deeming him a profit. So is to be said when discoursing on forbearance. And this may also be said: 'In this manner is shown the imperturbable tranquillity of the Bodhisattvas even when in the state of beasts; how,

indeed, should it become a human being or one who has taken the vow of a homeless life to be deficient in it?' This story is also to be told, when praising the Tathâgata and when discoursing on listening with attention to the preaching of the Law.

Of this story there are at least two redactions extant in the pâli Tipiṭaka, n. 278 of the Jâtaka (Fausb. II, 385—388) and Cariyâpiṭaka 15 = II, 5. In the Jâtaka-text it is not the yaksha that protects the B. but the expectation of vs. 18—19 *supra* is fulfilled; another buffalo of an irascible nature being likewise vexed by the monkey, kills him with his horns and hoofs. Of the three çlokas of the Jâtaka redaction the third is identical with vs. 10 of the Car-Piṭ., the reading of which aññe is to be preferred, cp. also st. 19 of our author.

XXXIV.

The story of the wood-pecker.

(Çatapattrajâtaka).

Even when provoked a virtuous person is uncapable to betake himself to wickedness, having never learnt to do so. This will be taught as follows.

The Bodhisattva, is is said, lived in some place of a forest a wood-pecker distinguished by his beautiful and lovely feathers of manifold colours. But though in that state, owing to his habitual compassion, he did not follow the livelihood of his kind, a sinful one since it needs involves injuries to living beings.

1. With the young shoots of the trees, the sweet and delicious flavours of their flowers and with their fruits of different hue, scent and relish he kept such diet as was dictated by his contentment.

2. He manifested his care for the interests of others by preaching to others the precepts of righteousness on proper opportunities, by helping the distressed according to

his power and by preventing the base-minded from immodest actions.

The whole multitude of animals, thus protected by the Great Being, thrived and were happy; for in him they possessed as it were a teacher, a kinsman, a physician, a king.

3. As they, being well protected by the greatness of his mercy, increased in virtues, to the same extent his protection endowed them, though making up a collection of substances, with increase of qualities. [1]

Now one time, when the Great Being, according to his pity for the creatures, was rambling from forest to forest, it happened that he saw in some part of the wood a lion who overcome by an exceedingly heavy pain was sprawling on the earth, as if he were hit with a poisonous arrow, having his manes disarranged and dirty with dust. And drawing near to him moved by compassion, he asked him: „What is the matter, king of quadrupeds? You are seriously ill, indeed, I see.

4. „Is this illness caused by exhaustion after indulging too much in boldness against elephants? or in excessive running after deer? Or are you hit with an arrow by a hunter? Or has some disease seized you?

5. „Say then, what ails you, if at least it may be told to me. Likewise tell me what may be done for you in this case. And if perhaps I possess some power for the benefit of my friends, you must enjoy the profit I may bring about by it and recover your health. [2]"

The lion spoke: „Virtuous king of birds, this illness is not the effect of exhaustion nor is it caused by disease or occasioned by a hunter's arrow. But it is the fragment of a bone that sticks here in my throat. As if it were the point of an arrow, it causes heavy pain to me. I can

---

[1] The *pointe* of this stanza is lost in translation. The term sattvakâya admits of two acceptations, according to its being applied to the philosophical and to the ordinary use of the word sattva. So the same compound may signify „a body of animals" and „a collection of substances." Similarly the term guṇa means „virtue" as well as „quality."

[2] The last pâda of this çloka looks corrupt in the original, yet without encumbrance of the main sense which is evident.

neither swallow it down nor throw it up. Therefore, it is now the time of assistance by friends. Now, if you know the way to make me sound, well, do it." Then the Bodhisattva, owing to the keenness of his intellect, thought out some means of extracting the object which was the cause of his pain. Taking a piece of wood large enough to bar his mouth, he spoke to the lion: "Open your mouth as wide as you ever can." After he had done so, the Bodhisattva having placed the log tightly between the two rows of his teeth, entered the bottom of his throat. With the top of his beak he seized that fragment of bone sticking athwart in it at one edge and having loosened it, took it at another edge and at last drew it out. And while retiring he dropped the log which barred the lion's mouth.

6. No wound-healer, however skilled in his art and clever, would have succeeded even with great effort in extracting that extraneous substance, yet *he* pulled it out, thanks to his keen intellect though not exercised by professional training [1] but proper to him through hundreds of existences.

7. After taking away together with the bone the pain and anguish caused by it, he felt no less gladness having relieved his painful fellow-creature than the lion did feel being released from the pain-causing object.

This, indeed, is the essential property of a virtuous person.

8. A virtuous person having effected the happiness of another or stopped his mischief even with difficulty, will enjoy a greater amount of excessive gladness than he would on account even of prosperity happening to himself and easily obtained.

So the Great Being having relieved his pain, was rejoiced in his heart. He took leave of the lion and having received his thanks went his way.

Now some time after it happened that the wood-pecker flying about with his outspread wings of a lovely beauty could nowhere get any suitable food and was caught by hunger which burnt his limbs. Then he saw that same lion feasting on the flesh of a young antelope fresh killed.

[1] Cp. the beginning of story XIV, *Bijdragen* VIII, p. 452.

His mouth and claws and the lower end of his manes being tinged with the blood of that animal, he resembled a fragment of a cloud in autumn, immersed in the glow of twilight.

9. Yet, though he was his benefactor, he did not venture to address him with words of request, disagreeable to the ear; for however skilled in speech, shame imposed him a temporary obligation of silence.

10. Nevertheless, as his wants required provision, he walked up and down before his eyes in a bashful attitude. But that scoundrel, though well aware of him, did not at all invite him to join in the repast.

11. Like seed sown on a rock, like an oblation poured out on ashes that have lost their heat, of that very nature is at the time of fruit a benefit bestowed on an ungrateful person and the flower of the vidula-reed.

Then the Bodhisattva thought: "Surely, he does not know me again", and approaching him with a little more confidence, asked him for a share, supporting his demand with a proper benediction after the manner of mendicants.

12. "Much good may it do you, lord of quadrupeds, who earn your livelihood by your prowess! I beg you to honour a mendicant, which is an instrument to you to gather good repute and merit."

But the lion disregarding this kind blessing, unacquainted as he was with the behaviour of the pious (ârya), owing to his habitual cruelty and selfishness, fixed an oblique look on the Bodhisattva, as if he were willing to burn him down with the flame of his anger blazing out of his fiery eyes, and said: "No more of this.

13. "Is it not much that you are alive after entering the mouth of somebody like me, a devourer of sprawling deer, not knowing unmanly mercy?

14. "It is to insult me that you dare molest me thus another time with a demand. Are you weary of your life? You wish to see the other world, I suppose."

This refusal and the harsh words expressing it filled the Bodhisattva with shame. He flew directly upward to the sky, telling him in the language of his extended wings he was a bird, and went his way.

Now some forest-deity who was indignant at this injury or who wanted to know the extent of his virtuous constancy, mounted also to the sky and said to the Great Being: "Excellent one among birds, for what reason do you forbear this injury inflicted by that scoundrel on you, his benefactor, though you do possess the power of revenge? What is the profit of overlooking that ungrateful one in this manner?

15. "He may be ever so strong, you are still able to blind him by a sudden assault on his face. You may also rob the flesh of his repast from between his very teeth. Why then do you forbear his insolence?"

In that moment the Bodhisattva, though having been ill-treated and insulted and notwithstanding the provocation of the forest-deity, manifested the extreme goodness of his nature, saying: "Enough, enough of this manner of proceeding. This is no way followed by our likes.

16. "It is out of mercy, not with the desire of gain, that the virtuous take care of a person in distress, nor do they mind whether the other understands this or not. What fit opportunity for anger may arise in such case?

17. "Ingratitude cannot but tend to the deception of the ingrateful one himself. Who, indeed, wishing a service in return, will do good to him a second time?

18. "As to the benefactor, he obtains merit and the result of it in the world hereafter in consequence of his self-restraint, and an illustrious renown still in this world.

19. "Moreover, if the benefit has been performed in order to practise a righteous action, what should it be regretted for afterwards? If done with the purpose of getting something in return, it is a loan, not a benefit.

20. "He who because of the ingratitude of his neighbour prepares to do him harm, such a one, forsooth, after first earning a spotless repute by his virtues, will subsequently act after the manner of elephants.

21. "If my neighbour by the infirmity of his mind does not know to return the benefit, he will never obtain the lovely lustre inherent to virtues; but, say, what reason should there exist for a sentient being to destroy on account of that his own lofty renown?

„But this rule seems to me most becoming to the case.

22. „He in whose heart a service done by a virtuous person did not rouse a friendly disposition, such a one is to be left, but gently, without harshness and anger."

Then the deity, rejoiced at his well-said sentences praised him repeatedly exclaiming: „well said! well said!" and adding many kind words.

23. „While being exempt of the toil caused by matted hair and a bark garment, thou art a Ṛshi, thou art a holy ascetic knowing the future! It is not the dress, forsooth, that makes the Muni, but he who is adorned by virtues is the real Muni here."

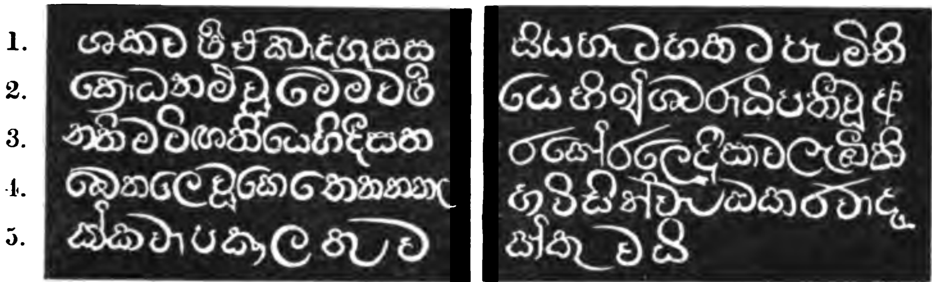
After thus distinguishing him and honouring him he disappeared on the very spot.

In this manner, then, a virtuous person is uncapable of betaking himself to wickedness, even though provoked, having never learnt to do so. So is to be said when eulogizing the virtuous. And when discoursing on forbearance this story is also to be adduced with this conclusion: 'In this manner a man practising forbearance will rarely meet with enmity, rarely with reproach, and will be beloved and welcome to many people.' When praising tranquillity, it may be told with these words: 'In this manner the wise being great in tranquillity preserve their own lustre of virtues.' Likewise when glorifying the Tathâgata and praising the cultivation of an excellent nature: 'In this manner a good nature being always striven after does not pass away even when in the state of beasts.'

The corresponding tale in the pâli Jâtaka is not that of the same name satapattajâtaka (F. II, 387), but n. 308 the javasakuṇajâtaka „the tale of the swift bird" (F. III, p. 25—27). It is much shorter and does not contain the intervention of some deity. Of the four çlokas in it, the second has the same purport and partly even the same wording as Çûra's st. 13, and the fourth shows a strong likeness to Çûra's st. 22.

A SINHALESE INSCRIPTION OF 1745 A. D.,

found engraved on an old cannon now lying in the Royal Museum of Amsterdam; deciphered from a pencil rubbing furnished by Professor Dr. Kern of the University of Leyden.

TRANSCRIPT.

(1) Śaka-warṣa ekwādahäsa[1]-sa —	siya-häṭa-hataṭa pämini
(2) Krōdha-namwū mema warṣa	yehi Īśwarādhipatiwū a —
(3) ntima-wiṅsatiyehidī sata —	ra Kōrale Disāwa läbī ti —
(4) bena Lewuke-tenannä —	hawisin [2] wäḍakarawā da —
(5) kkawāpu kālatuwa	kkuwayi

TRANSLATION.

This is the cannon which Lewuke, the minister holding [the office of] Disāwa over the Four Korales, has had made and presented [to the Hollanders] in the year named Krodha, which has become the 1667th of the Saka era [which is] in the last viṅśati (period of 20 years) of the cycle under the regency of Īśwara (Jupiter cyclus).

---

[1] from Sanskr. ēkawāra-daśaśata?

[2] Tenannäha = tena + n + wäha. Tena (Sanskr. sthāna) is here used to mean „a person in possession of a place or situation". Wäha is from Sanskr. bhawat, through some such prakṛitic form as hawat changed by metathesis to wahat and then to waha or wäha. This, as well as wahandä, wahanse and wānse are terms of respect.

The Śaka era is, in Ceylon, reckoned as commencing on or about the 12th of April, and hence every Śaka-year, like the Buddhist year, covers portions of two Christian years, the right one of which should be got at by the addition of 79 or 78 to the Śaka-era, according as the date falls before or after the 12th of April.

The date on the inscription is Śaka 1667 and this in Christian era extends over a year beginning from April 1745. In the absence of a more definite date, it is not possible to say with certainty, if the presentation of the Siṅhalese cannon to the Hollanders took place in 1745 or in 1746. The word p ä m i n i meaning "arrived or come" seems, however, to point to the commencement of the Śaka-year, that is to the latter half of 1745 A. D.

Lewuke was the Disāwa or the Chief over the district still known as the four Korles. He held his rank under the Siṅhalese crown during the first half of the last century, and was a prominent figure in the negotiations of the Hollanders with the Siṅhalese kings. No definite account of him, however, is, I believe, to be met with in the historical records of the period hitherto brought to light. I may, indeed, say that this inscription on the cannon in the Amsterdam Museum contains the earliest authentic mention of him as the Disāwa of the four Korles, whereby we are able to identify Lewuke with the Disāwa of the four Korles, who in 1741 instigated some of his men to commit raids on the villages belonging to the Dutch company and forbade the building of a church and a school in the village Moragampola; from whom "in 1742 Governor "Overbeck received an impertinent letter requesting that two let- "ters, the one to the officials at Arakkan, the other to Siam, "should be sent to those places by the company's own servants, "and the answers received communicated to him, (to please the "Court even this demand was partially complied with)"; and who "three years afterwards made many unreasonable demands, and "finally sent 400 men to destroy the houses and plantations of "the inhabitants of Śiyanā Korale, pretending the while that he "had induced the Kandyan king to remain in friendship with the "Dutch" (Archaeological Survey of Ceylon. Report on the Kegalle District by H. C. P. Bell 1892. p. 11). It was in this year that the cannon in question was presented to the Dutch.

Kīrti Srī Rājasiṅha (1747—1778 A. D.) having ascended the throne after the demise of his brother-in-law Srī Vijaya Siṅha

(1739—1747 A. D.), Lewuke Disāwa, in 1751, "perhaps bought "over by the Dutch appeared to have influenced the councils at "Kandy; for a favourable turn ensued, and the Court seemed very "friendly disposed.

"Two years afterwards (1753) the Disāwa came down to Colombo "as ambassador with the object of gaining for the king participation "in the elephant trade. The unwelcome demand was again and again "preferred in succeeding years, through the agency of the Disāwa, "until the Batavian Government gave a distinct and final refusal.

"Between 1760—62 trouble in connection with the extension "of cinnamon cultivation by the Dutch brought on a desultory "war. In 1763 the Dutch penetrated to Kandy with an army of "8,000 men, but retained possession of the capital for nine months "only, being forced by sickness and other causes to retire with "heavy loss.

"Governor Falk compelled the king in 1766 to treat with "him on his own terms, and to cede to the Dutch those parts "of the coast which they had not hitherto possessed.

"Lewuke attempted to negociate a convention with the British "Government on the lines of the Dutch treaty of 1766, but with "no success. War ensued in 1803. Lewuke Disāwa, whose anti-"pathy to Pilimatalāwa Adigār was strongly marked, kept up "communication with the British, and apprised Major Davy, Com-"mandant at Kandy, of the projected treachery of the Adigār." (Ibid. p. 11). He was ultimately found out and beheaded by order of the Siṅhalese king, Srī Wikrama Rājasiṅha (1798—1815).

Lewuke was a staunch Buddhist. He patronized his religion much by having the old vihāras repaired and endowing the priesthood with lands for their maintenance. A representation of Lewuke, wearing the peculiar red conical hat of the day may be found painted on the right wall inside the Dambulla temple in Weligam-pattu, Kegalle-District (L. c. p. 39).

DON M. DE ZILVA WICKREMASINGHE.

München 17th March 1894,
Ainmiller Strasse 8[1].

TŬTŪI NĂKĂSĂSĀMAK-ALA.

(Vervolg van blz. 458).

6.

KĀ-A NÅ BŪSA-A.

Ka ésa nămănăkå néní pa tuk bĭbīak esa, dĕ la nénin leå ai esa lain néu. Faik ndia busa esa năkănāe nita ka ndia tătāon-a, båema ana lāe-lāe mèsan neu-aa ai-a hun-a dei de năngătūk, dĕ ana nādå kā-a bèsak-a ana koan-ana nae-aa: „wi, năndò bāsa fāik-a au bei ta ita mănŭpūi esa bulun-a năndéla-năsāä ma ana fula leå å ia båĕ, nai au äāting-a hétu å hālam-a-ä lålen-a măsālak båĕ; măkănénima tèë leå ndia så, na-aa tĕtèëk-a mănŭpūik esa ta dāe bāfok ia låle leå å båe.

Kā-a nămănène busa-a kŏkólan-a băĕma nămăhåkå, dĕ nāe: „mălåle, au sóda fa, fā ela busa-a nămănène.” De ana sóda héni bāsa hāla īnan-a båema, tuda heni pa-a dĕ būsa-a ka nalan dĕ ana hika kā-a néu ana pĕpèkå nalan-ana.

Sŏsóan-a.

Sĕ hi nămănène dĕdéä kŏkóa-kĭkīok na sĕ fai măkăbūin tĕ năhéni; fā hătăhóli dāe bāfok ia băük-a hadan-a matak busa nakas-a, măkănénima ala sanga lala tåu hatan, na ala koan-ana, fā măkănénima ala hāpu-a ndia bĕ så na-aa ala ta lăfădūli hāta neu hătăholi ndia så. Léå dĕdéä năkăndésik-a nae-aa: nèëk-a māte hu măkèk.

BEBERAPA TJERITERA PEROEPAMAAN.

(Vervolg van blz. 459).

6.

BOEROENG GAGAK DENGAN ANDJING.

Bermoela maka adalah saekor boeroeng gagak telah mentjoeri sapotong dendeng kerbau, laloe dibawanja terbang kaatas sapohon kajoe. Sakatika itoe dilibat oleh saekor andjing akan perboeatan boeroeng gagak itoe; maka datanglah ia perlahan-lahan doedoek dibawah pohon itoe, serta dipandangnja akan boeroeng gagak itoe dan dipoedji-poedjinja eloknjr boeroeng itoe katanja: "Wah, saoemoer hidoepkoe ini beloem pernah koelihat boeroeng jang sapoetih ini boeloenja serta dengan berkilat-kilat roepanja sabagai engkau ini dan sasoenggoehnja pikirankoe soearamoepon terlampau merdoe djoega; djikalau demikian saekor boeroengpon tiada didalam doenia, jang dapat disaroepakan dengan engkau ini."

Serta didengar oleh boeroeng gagak perkataan andjing jang demikian itoe, maka terlaloelah senang hatinja, serta ia berpikir: "baiklah akoe bernjanji sadikit; soepaja andjing itoe menengar soearakoe." Maka bernjanji boeroeng gagak itoe dengan njaring soearanja, laloe dendeng itoe terdjatoeh dari pada paroehnja; maka dendeng itoe digoenggoeng di bawa lari oleh andjing itoe serta ditertawa-tawakannja gagak itoe, sabah telah kena tipoenja.

Ibaratnja.

Barang siapa soeka menengarkan kapoedjian, nistjaja pada achirnja dapat djoega karoegian; karana banjak orang didoenia berlakoe saperti andjing jang tadi itoe; maka djikalau kiranja ia hendak mentjahari oentoeng pada saorang, maka dipoedji-poedjinja akan dia dan diangkat-angkatnja akan dia dan djikalau ia telah dapat jang dikahendakinja itoe, tiada diperdoelikannja jang telah dikitjoehnja. Pepatahnja: biasa mati semoet karana manisan.

7.

MĂNĂDĀNGA-A NÅ KÅDE-A.

Faik esa mănădānga esa néu dānga nème nūla dāle; dĕ ana lāä-lāå båĕma nătångå nå-aa mĕååsu esa dĕ ana nggèngela, de ana kāe lèå ai esa lain neu. Mĕāāsu-a nita tåu mănădānga-a kae ai lain néu, båema-aa neu ai-a hun-a dĕ năhānin ana kona.

Mĕåāsu-a năhāni nāla då-då båĕma tåu mănădānga-a nămălāä, tĕ få ana ta nāä ninu fa, dĕ lima ein săpīndåle dĕ ela fak-a ana tūda. Tåuk-a năngănālå lain néu, ma năkanāe tĕ kåde ănăūtuk esa néni fe anan-a nănāäk. Båĕma nălò kåde-a nāe: „kåde é, sue au fa déi, au ae kóna dok-a så, te ta boleh fa, få-aa mĕåāsu esa māku năhèlek au ndia-aa ai ia hun-a; fāli au nănāäk fa dei; å ta fe fa, na se mate au hu lāäs-a„.

Kåde-a nătā ma nae-aa: „hătăhóli o nén, au fe tāå å nănāäk lèë, få au ta ăkăbói ăbéï au ānang-a nå å fa.„

Mănădānga-a năfāda séluk ana nae-aa: „măkăbói māla au få au ăsóda, na-aa déï au balas å mălålem-a léna séluk å ānam-a bālas å-a; å ānam-a nămătūa-å se bei ndia bana båe, dĕ măhāni tĕ ana ta bālas å mălålem-a båe, élan nème na få māten néu, tĕ sādi măkăbói māla au.„ Båĕma kåde-a afin néu ma nae-aa: „tĕtèëk-a lèå hătăhóli ia kŏkólan-a.„ Båema ana éla ānan-a nå lāä-ndåen dĕ māten-ana, tĕ néni fe-au mănădāng-a ăībóak, de nāä déi dĕ lésak-a dālen-a lóak-a.

Mĕåāsu-a năhāni- năhāni nāla hata tĕ tåuk-a ta kóna săsāin, ma ana ta tūda båen, dĕ hu ndia dĕ ana fāli séluk nūla dāle néün. Mănădānga-a năkănāe ma mĕåāsu-a tak-ana båema ana sānga lai-lai uma néün-ana. Dĕ ana kona nāla-aa ai-a tălādan-a, båĕma năfăndèle nāa: „au nāde mănădānga, ma au lāå éla au ūmang-a lèå nūla dāle mai dok-a så; bésak-ia au ūüng-au ndia ia så tĕ au uni hāta fĕ au sāong-a? Au ta uni hāta fa na-aa sĕ au māe au sāong-a, få lĕåndia så na mălåle au isa kåde ia.„ Năfāda bāsa båema ana silon néu kåde-a, de kåde-a năméda tólan-ana båema-aa nălò nāe: „bó hătăhóli măngălāuk-å nén, dĕ å māe déï å balas au mălåleng-a ndia ia?„ Tĕ mănădānga-a năsélu nāe: „kåde é, å ta mita au nāde mănădānga fa, få sudi faik-a au sóa hóï bāna sŏmānen?„ Båema māte kåde-a dĕ mănădānga-a hoïnālan, dĕ nāe sānga nénin lèå ūman-a néu. A tĕ mĕååsu mănămākun-ana bei ta nāla dok-a

7.

PERBOEROE DENGAN KERA.

Pada soeatoe katika adalah saorang perboeroe berdjalan masoek kadalam hoetan mentjahari perboeroean, maka bertemoelah ia dengan saekor harimau, maka terkedjoetlah perboeroe itoe, laloe ia lari memandjat sabatang kajoe. Tatkala dilihat oleh harimau orang itoe telah memandjat pohon maka dinantinja dibawah pohon itoe kajoe, orang itoe akan toeroen. Beberapa djam lamanja menanti ia demikian, maka perboeroe itoepon laparlah, sabab tiada makan dan minoem; hampirlah ia djatoeh kabawah oleh karana lemah dan litak badannja. Maka pada masa itoe iapon memandang kaatas, serta terlihat olehnja soekor kera beranak ketjil membawa makanan kapada anaknja. Maka kata perboeroe kapada kera itoe: "hai, kera, sajangilah akoe ini; soedah beberapa djam lamanja akoe hendak toeroen, tiada boleh, karana akoe dihintai oleh saekor harimau dibawah pohon katoe ini; toeloenglah beri sedikit makanan akan dakoe; djikalau tiada engkau beri, nistjaja matilah akoe ini kalaparan." Maka djawab kera itoe: "hai, manoesia, bagaimanakah koeberikan makanan kapadamoe, karana akoe tiada koeat memberi makanan akan dikau dengan anakkoe." Maka djawab perboeroe itoe: "peliharakanlah akan dakoe, hai kera: djikalau akoe hidoep koebalas djoega akan dikau terlebih dari pada anakmoe itoe; kalau anakmoe itoe besar, ialah binatang djoega, tiada ia tahoe membalas goena akan dikau, sabab itoe biarlah ia mati, peliharakanlah olehmoe akoe ini." Maka pikir kera itoe: "benar djoega perkataan orang itoe." Maka ditinggalkannja anaknja itoe dengan kalaparan sahingga mati. Maka dibawanjalah boeah-boeah pada orang itoe, maka senanglah hatinja perboeroe itoe mendapat makanan.

Hatta beberapa lama dinanti oleh harimau akan orang itoe, tiada djoega toeroen atau djatoeh mati, maka kombalilah harimau itoe kadalam hoetan. Serta dilihat oleh perboeroe harimau tiada lagi, sigeralah ia hendak pöelang karoemahnja. Maka toeroenlah ia; sampai kapertengahan batang kajoe itoe, maka berpikir ia: "bahoea akoe ini bernama perboeroe; sakarang telah beberapa lama akoe meninggalkan roemahkoe masoek kadalam hoetan, apabila sakarang akoe poelang, apalah boeah tangan jang koetoendjoekkan pada isterikoe? Kalau tiada akoe bawa barang satoe apa, nistjaja

bae, dĕ nămănène kåde-a năkăāūn-a båema-aa, ana fāli séluk lèå-aa ai-a hun-a néün, dĕ nita mănădānga-a bei nae lāä båema-aa hŏünālan-ana dĕ naä hénin.

Sŏsóan-a.

Măkănénima hătăhóli tāong å mălåle nai ūluk, tĕ néu fai măkăbūin ma āma balas-ana măngălāuk, na-aa sĕ ama dādi tāå lèå mădădānga ndia båe.

8.

HĂTĂHÓLI-A NÅ MĀNU MĂTÅLÅ LILÅ PILAS-A.

Hătăhóli hătătāk esa nănū mānu ina esa; dĕ faik esa båema-aa mānu-a natålå nala lilå pilas, dĕ-aa tåuk-a nămăhåkånan năsāla, naik dālen-a ta dok-a tĕse nămăsūï. Dă-då båema tåuk-a afi ma naë: „tĕtèëk-a au nggóak ma; leå au pālu isa mānu ia, få au hŏïāla basa lilå pilas-ala lai téin dāle déi na-aa, se au ămăsūï léna mānek-a.„

Båĕma hŏïnāla-aa mānu-a nème besak ndia, dĕ pālu nisan-ana, tĕ māe ana hāpu hata? Lilå pilas ta, kāda-aa dak-å téi-āte-bāk-å mésan leå bāsa-aa manu-la båe.

Sŏsóan-a.

Măkănénima se tĕnĕtū nămăsūï lai-lai na-aa, măkănāen te uelédin ta nāla néun-a, få āna dādi aon néu hătătāk năkăndà.

maloelah akoe isterikoe itoe; djikalau demikian, baiklah kera ini djoega koeboenoeh." Maka sabentar itoe djoega ditembaknja kera itoe, serta kera itoe merasa loeka, maka berteriaklah ia, katanja: "hai, manoesia, jang tiada tahoe membalas goena, inikah pemalas olehmoe akan dakoe karana kabadjikankoe akan dikau?" Maka djawab perboeroe: "hai, kera tiadakah engkau tahoe, bahoea, akoelah perboeroe, pada tiap-tiap hari mengambil njawa binatang?" Maka matilah; maka diambil oleh pemboeroe itoe akan dia, laloe dibawanja poelang.

Adapon harimau jang menanti perboeroe itoe, beloem samapi djaoeh dari tempat itoe; maka terdengar olehnja pekik kera itoe, laloe ia kombali kabatang kajoe itoe, serta dilihatja perboeroe itoe hendak pergi maka ditangkapnja dan dimakannja.

Ibaratnja.

Adapon orang jang soedah mendapat katoeloeugan dan kabaikan dari pada orang lain, maka kamoedian dibalasnja dengan kadjahatan tadapat tiada pada achirnja halnja sabagai hal perboeroe itoe adanja.

8.

ORANG DENGAN AJAM BERTELOR EMAS.

Adalah saorang-orang miskin, jang mempoenjai saekor ajam; maka pada soeatoe hari ajam itoe bertelor emas dan terlaloe soekalah hati orang miskin itoe, karana pada sangkanja tentoe ia lekas kaja.

Tiada berapa lama maka berpikir orang itoe: "hai, sasoenggoehnja bodoh akoe ini; kalau ajam itoe koepotong, sakali koekaloearkan telor emas jang didalam peroetnja, maka laloelah akoe terlebih kaja dari pada radja." Maka disembelihnja ajam itoe pada katika itoe djoega, tetapi jang didapatinja didalem peroet ajam itoe boekan telor emas, hanja darah dan isi peroet djoega saperti pada ajam lain.

Ibaratnja.

Djika orang terlampau lekas hendak beroleh kakajaan, maka terkadang-kadang salah djoega pentjahariannja, sahingga djadi miskin sakali.

9.

BĪĪ ĀNA-A NÅ MĔÅASU-A.

Bīï hik esa sānga néu sānga nănāäk, dĕ āna hélu ānan-a nāe: „āna é, kéna lĕlésu-a, fā båbå deak mu, mănéa mălålåle losa au māïng au ha!" Bīï ina-a hélu bāsa båe ma néu sānga nănāäk. Bīï ina-a hélu ānan-a ndia tĕ aa mĕåāsu esa nème baïanan-a ndia, bīï ina-a kokòlar-a. De bīï ina-a lāå năsădéa, de nămănène bāsa båĕma-aa mĕåāsu-a néu, dĕ āna dĕdélu lălāe-a lĕlésun-a ma āna tāå hālan-a nŏnòk-a hāla biï-a. Biï āna-a nămănène ma hătăhóli dĕdélu lĕlésu-a båĕma-aa, āna mète nésik-aa dinéla-a ma năkănāe tĕ mĕåāsu esa ta-ta ndia-aa lălāe-a lĕlésun-a pălămātan-a, ma āna tāå hālan-a nŏnòk-a hala biï-a. Biï āna-a nălélak mĕăāsu-a kĕkédin-a dĕ āna hikan-ana ma nāen nāe: „tĕtèëk-a å mălélam ănăséli nai tătāos leåíak-a, tĕ nāden-a å mĕåāsu, déi dĕ măhèok ia."

Sŏsóan-a.

Aniïāna så na éla nămăhèle īna āman ma mèsen nănóli năfādan ma pălétan lĕåndia déi tĕ sila lălélak léna ăniïāna.

Få măkănénima ăniïāna tūnga tèë-tèë nănóli năfādak ma păléta sila så, na-aa sĕ lăsóda; tĕ măkănénima ala ta tāå ăāfik då năsănédak néu-aa nanoli năfādak ma paléta sila-la, na-aa ála hāpu silāka.

10.

LĀFÅ NŪSAK-A NÅ LĀFÅ NŬLA-DALEK-A.

Faik esa lāfå nūsak esa năhāå tīan-a lāfå nula-dālek esa; āna lāli néni nănāä-nīnīnu mălāda-la lème-aa ndia mămānan-a mai dĕ tāå sāla léu-aa hătăhóli uma tălādan, léu pinga-māngå lāok-ala. Lāfå-la dūas-ala lămăhåkålān năsāla; dĕ dūas-ala lāä lāla tălāda, båema-aa uma-lămătūak-a mai dĕ lāfå-la duas-ala lălāi sudi bĕbéin-ala lèå lāfå nūsak-a mămāna kĕkèken-a léu.

9.

ANAK KAMBING DENGAN HARIMAU.

Saekor iboe kambing hendak kaloear mentjahari makanan, maka berpesanlah ia kapada anaknja, katanja: "hai, anakkoe, toetoeplah pintoe, djangan engkau kaloear, ingati baik-baik sampai akoe poelang." Maka kaloearlah indoek kambing itoe mentjahari makanan. Tatkala ia berpesan kapada anaknja jang demikian itoe, maka adalah saekor harimau dekat pada tempat itoe serta menengar sagala perkataan indoek kambing itoe. Satelah indoek kambing laloe, maka datanglah harimau mengetok-ngetok pintoe kandang kambing itoe, serta ia meniroe memboeat soearanja saperta soeara indoek kambing itoe. Apabila didengar oleh anak kambing itoe orang mengetok pintoenja, maka mengintai ia dari tjelah, dilihatnja ada saekor harimau dimoeka pintoe kandang memboeat soearanja saperti soeara kambing. Maka anak kambing itoepon tahoe akan oemboek dan tipoe harimau itoe, maka ditertawa-tawakannja harimau itoe, katanja: "sasoenggoehnja engkau pandai dalam pekerdjaan ini, hanja engkau harimau djoega, baiklah engkau laloe dari sini."

Ibratnja.

Bahoea patoetlah anak-anak menengarkan dan mendjalankan parentah iboe bapak dan goeroenja, sabab marika itoe lebih pandai dan bidjak dari pada anak. Adapon anak-anak itoe, djikalau ia mengikoet parentah dan pengadjaran itoe beroenggoeh hati, nistjaja bersalamat; akan tetapi nasihat itoe djikalau tiada diingati oleh anak, tadapat tiada ia kadatangan tjelaka.

— - — -

10.

TIKOES NEGERI DENGAN TIKOES HOETAN.

Pada soeatoe hari adalah saekor tikoes negeri berdjamoe makan sahabatnja jaitoe saekor tikoes hoetan; maka dikaloearkannja sagala makanan dari pada tempatnja, jaitoe sagala makanan jangenak-enak disediakannja pada tempat jang soetji dan bersih ditengah roemah orang. Sjahadan terlampau bersoeka hati doea orang jang bersahabat itoe; akan tetapi dalam antara marika itoe lagi makan,

Uma-lămătūak lăå, båema lāfå nusak-a nae lāfå nūla-a näe: »mai få dūang-ata téu tāä heni ita nănäā-ninīnu béi nănănāä taan-ala dei.« Tĕ lāfå nula nae-aa: »lèön-a tia, au fāli ūüng-au leå au mămānang-a nai nula dale u, tèĕ nai ndia na-aa au nănāä-nininung sélak-a, kāda-aa ăkĭdòk-å ă-ĭókak-å, te-aa hătăhóli ta ūsi-pu au fama-aa au ta bi hāta esa båe.«

Sŏsóan-a.

Mūä mīnu tĕ kĕkèå măngăpåu măngălălău-å, măkănénima dālem-a loak-a, na lålen-a léna séluk måmăsūï măkăbètek-ala lå dale hălădóin-ala.

11.

MĔÅĀSU-A NÅ BĪI ĀNA-A.

Biï ana esa ninu åe nème le esa sūün-a, de mĕååsu mătĕlāäs esa néu båema-aa näe: »tāå lèë de au sānga inu åe ia ma-aa å tāå kĕlüpūan-ana?« Biï ana-a năsélu ma näe-aa: »båå mămănāsa lămătūak, te au ta tāå kĕlüpūa fan-ana; au inu ndīa-aa lămătūak-a nési dāen-a déi ma.«

Te mĕååsu-a näe: »Å ndia kĕlüpūa åe-a så, ma au ălélak mănăfālik-a å măkămuti au.« Biï ana-a năsélu ma näe: mănăfālik-a au ăkămūti tāå lămătūak-a lèë, få-aa téuk ndia ala béi ta bongi au fa ma.« De mĕååsu-a näë: »maima å ta, na hétu å, tŏlănòm-a ndia năkămūti au-a.« Biï āna-a năsélu näe-aa: »aú åke apon lămătūak, au tŏlănòng ta.« Te mĕååsu-a näe: »å tŏlănòm ta na hétu å tiam esa ndia năkămūti-a, få au ălélak émi biï-la măpéda dāle măngălăuk må au, de hu ndia de bèsak ia au sanga balas emi dale măngălāum ndia.« Båema mĕååsu-a ka nāla-aa biï ana-a de nénin lèå nula dale néu de näå hénin-ana.

datanglah jang ampoenja roemah, maka sakoeat-koeatnjalah tikoes jang doea ekor itoe berlari-lari masoek kadalam tempat menjoeroek tikoes negeri itoe. Satelah kaloear jang poenja roemah, maka kata tikoes negeri kapada sahabatnja: „marilah kita kaloear, mengabiskan perdjamoean kita jang katinggalan." Maka djawab tikoes hoetan: „biarlah, sahabatkoe, akoe poelang ketempatkoe ditengah rimba sadja; soenggoehpon makanankoe disitoe amat kasar jaitoe melainkan daoen-daoen dan akar-akar, banja tiadalah manoesia jang mengedjar dan menakoetkan dakoe.

Ibaratnja.

Bahoek sasoenggoehnja pengidoepan jang rendah itoe kalau dengan kasenangan dan kasantausaan lebih baik dari pada kamoeliaan dengan kasoesahan hati.

11.

HARIMAU DENGAN ANAK KAMBING.

Adalah saekor anak kambing lagi minoem ajer ditepi soengai; maka datanglah saekor harimau jang kalaparan, maka kata harimau itoe: „bagaimanakah engkau berani memboetakkan ajer ini, jang hendak akoe minoem?" Maka djawab anak kambing itoe: „djanganlah marah toeankoe, sakalikali tiada hamba boetakkan ajer jang hendak diminoem oleh toeankoe, karana tempat hamba minoem disabelah ilir tempat toeankoe." Maka kata harimau: „kauboetakkan ajer djoega dan akoe tahoe pada tahoen jang telah laloe engkau pitnahkan dakoe." Djawab anak kambing: „ja, toeankoe, dimanakan boleh hamba pitnahkan toeankoe pada tahoen jang telah laloe, karana pada katika itoe hamba beloem lahir." Kata poela harimau: „djika boekan engkau, nistjaja soedaramoe jang mempitnahkan akoe." Djawab anak kambing: „ampoenlah toeankoe, tiadalah hamba bersoedara." Maka kata harimau: „djikalau begitoe, nistjaja saorang temanmoe jang mempitnahkan, karana akoe tahoe sagala kaoemmoe menaroeh hati djahat ataskoe dan pada sakarang ini djoega akoe hendak membalas dendam padamoe." Maka dengan sabentar itoe djoega anak kambing itoe digoenggoeng harimau dibawa lari katengah rimba, laloe dimakannja.

Sŏsóan-a.

Măkănénima hătăhóli măngălāuk dādi mānek ma ana sanga-aa lāka hătăhóli anak-a, na se ta kălan ndia dŭdūa-uāfin fa.

12.

NĀKÅ KĂTÉLUK-ALA.

Faik esa tåuk dua lămănākå léni kāpa esa, de tåuk esa, na năsū neni kāpa-a lèå ndia ūman-a néu, ma-aa esak-a năsū néu năsèön-ana. Båĕma duas-ala lăhū de lafépa āå. De pŏïhéni kāpa-a lèå èuå ina-a néu, de tåu nākok esa néu båe ma ana få néniu-ana.

Săsóan-a.

Sūï ia, măkănénima ana hène lai-lai, na-aa mòpon-ana-å lai-lai båe.

13.

MĀNU-A NÅ MŬTĬĀLA-A.

Manu esa sanga nănään-a nème nāü dale, ma ana hapu mŭtĭāla esa mănāä hik, ma bélin-a mătŭăīna. De māuu-a néni mŭtiāla-a léå-aa tåu măsèö būas esa néu, ma nāe-aa: »Māla mŭtiāla mabélik-a ndia ia, sādi fe au hāde dèëk esa.«

Sŏsóan-a.

Laï bāük-a būa anak-ala tu-tābe léna būa ĭnăhūk-ala.

Ibaratnja.

Djikalau orang djahat jang berkoeasa hendak mentjahari tempat menganiaja orang jang rendah, moedah sahadja dapatnja.

12.

TIGA ORANG PENTJOERI.

Sakali peristswa ada doea orang pentjoeri membawa lari saekor kerbau, maka jang saorang hendak mengantarkan kerbau itoe karoemahnja dan jang saorang hendak mendjoealnja. Maka berbantah-bantahlah marika itoe sampai berpoekoelpoekoelan. Dalam antara itoepon maka terlepas kerbau itoe ditengah djalan raja dan dibawa lari oleh saorang pentjoeri jang lain.

Ibaratnja.

Beberapa kali sabagai orang beroleh harta bendanja, demikian djoega ia kahilangan barangnja itoe.

13.

AJAM DENGAN MOETIARA.

Ada saekor ajam mentjahari makanannja diantara roempoetroempoet, maka terdapat olehnja saboeah moetiara jang endah-endah dan amat besar harganja. Maka moetiara itoepon diberikan oleh ajam itoe kapada saorang soedagar serta katanja: "Inilah moetiara jang besar harganja, akan tetapi pada akoe saboetir padi lebih bergoena.

Ibaratnja.

Kadang-kadang barang jang hina roepanja lebih bergoena kapada kita dari pada barang jang amat moelia dan endah-endah.

14.

LĀFÅ-LA LÅ MÈÅ-A.

Nai nūsak esa mèå esa hŏhóü lāfon-a ănăséli. Faik esa de mèå-a lèå fa néu båe, ma-aa māne lāfå-a năkăbŭbūa basa-aa ndia mă-ngălāun-ala få ala sānga lăkăbūa lala dĕdéäk esa då dŭdūäk esa få éla båå båe mèå-a tāå bāi sāla. De lafå lāsi mălélak esa sékun néu ma nāe: „mai āta lålåë bĕbèngu esa néu-aa mèå-a bŏtŏlīn-a, få măkănénima āna lūnga-lūnga nong ita na-aa ela ata tămănène.“ De bāsa lāfå-la sipok dĕdéäk ndia. Te lătāne få se ndia năpălāni lålåë bĕbèngu-a néu mèå-a bŏtŏlīn-a, ma-aa ta hapu esa få sòük tătāos ndia båe.

Sŏsọan-a.

Măkănénima hătăhóli lăkăbūa så na-aa sūdi se năfāda ndia ăātin-a; te măkănénima néu tătāon-a ma bălădóik-a, na-aa kĭkīsak-a dei få ana tāå tūnga ndia năfādan-a.

15.

BUSA ĪNA DŪA.

Busa ina kăīlus esa bŏbóngi dālen, de nănéta nå-aa ndia tian esa, bei busa båe, ma-aa nåke tian ndia ndūnun-a få-aa sanga nén bóngi néu dalek. Busa mănò ndūnuk-a năkăhéik, de busa-aa kăīlus-a ndūnuk dale néu de ana bongi. Bei ta då be te-aa mănò ndūnuk-a fāli neün, de-aa busa ănăūtuk-a hūle séluk-ana, få èla ndia lèå nème ndia nala aa faik esa dua fa dei, de mănò ndūnuk-a sipok séluk busa ănăūtuk-a dĕdéän ndia. Năsălūa fāik hĭdăhūlu båema-aa busa mănò ndūnuk-a séluk néu năkănéni-aa ndia ndū-nun-a, te få ndia-å kăīlus ma-aa bŏbóngi dālen så båe. De busa

14.

TIKOES DENGAN KOETJING.

Didalam saboeah negeri adalah saekor koetjing, jang terlaloe tjakap sakali menangkap tikoes. Maka pada soeatoe masa koetjing itoe pergi katempat lain, maka radja tikoespon mengoempoelkan sakalian rajatnja hendak bermoeapakat dan mentjahari akal, soepaja boleh ia lepas dari pada bahaja kadjahatan koetjing itoe. Maka kata saekor tikoes jang toea lagi boediman: "baiklah kita ikatkan saboeah giring-giring pada leher koetjing itoe; djikalau demikian boleh kita dengar, apabila koetjing itoe hampir pada kita." Maka kata itoepan diperkenankan oleh sakalian tikoes, tetapi apabila ditanja, siapakah jang berani menggantoengkan giring-giring itoe pada leher koetjing itoe, saorangpon tiada jang akan mengerdjakan pekerdjaan itoe.

Ibaratnja.

Djikalau orang bermoeapakat, maka beberapa diantara marika itoe menaroeh akal, akan tetapi apabila ada pekerdjaan jang mendatangkan kasoesahan dan bahaja atasnja, djaranglah ia melakoekan bitjaranja sendiri.

15.

DOEA EKOR ANDJING.

Ada saekor andjing jang boenting hampir waktoenja hendak beranak, maka pergilah ia mendapatkan sahabatnja saekor andjing djoega minta berhenti ditempatnja, sampai ia telah beranak. Satelah dikaboelkan permintaan itoe, maka andjing jang boenting itoepon masoek pada tempat itoe, laloe beranak. Tiada beberapa lamanja maka datanglah jang ampoenja tempat itoe, maka dipinta oleh andjing jang beranak itoe sadikit hari lagi dan permintaannja itoe diloeloeskan djoega.

Sjahadan beberapa hari lagi datanglah poela andjing jang am-

ănăūtuk-a năen năe: »dalek mai sudi, itak-a å măbéï na; au ta läö fa, leå ta nå năkăsétik tåu-ån.» Busa ănăūtuk-a năfāda dĕdéäk ndia na, na-aa ndia nămăhéna ndia anan-ala mătūa-la ma-aa bălăkaik-a så.

Busa manò ndunuk-a dalem-a hedis-a tian-a tătāå măngålāun ndia, de ana läö hèok néu sanga séluk ndūnu béuk.

Sosóan-a.

Măkănénima ama ta bŭbūluk hătăhóli hādan-a fa, na-aa bå̈å̈ tāå nămăhèlek neun-ana, få-aa bäå fai măkăbūin ma ama säle dālem-a.

16.

MĔÅĀSU-A NÅ NĪNIK-ALA.

Faik esa mëååsu mătūa-īna esa nătāti hu-aa ninik-ala lăkämū léu diïdòn-a. Dĕ năfāda ni nik-ala nae: »bāna sŏsóa-ndăndā tak, ma mănădādi tāne émi, măhèok băïānan-a ia, bå̈å̈ lūngak-a må au, tĕ au mānek nāi nūla ia dālek.»

Băïānak båe ma ninik-ala lăkāk mëååsu-a dĭfĭdòn-a ma ala la lèå-aa diïdobòlon-å lon-å pănăbòlon-å dālek léu, de mĕååsu-a nóï nămūlu, få-aa ta năkătătākak năla hédin-a fa, ma ana ta bŭbūluk āna tāå tāon lèë, fä mate ndia musu kădĭïānan sila-la fa.

Mĕååsu-a nămėda hédi bäük, ana ta năkătătāk-ala hédis-a, de tāi năkăåek-a, de bāna lāsi dālek-ala lămănène sila mānen-a hālan-a båĕma ala nggènge de lima-ein-ala dèle bĕtò. Hu kāda mĕååsu-a hédin-a nå năsan-a, de ta då bĕ tĕ ana sóta; dĕ nīnik-ala tāi lămăhòkok-a lae-aa sila lăséngi mĕååni-a, de ala la sudi lèå bè léu få sanga léu tūi sila pălānin-a, få éla sila dadi léu manek léu lāsi ndia dālek.

Hu kāda nămăhòkok-a mèsan, nīnik-ala ta lita bŏlāu ndūnu-a, de bŏlāu ndunu-a läl̊å nala sāla, de bŏlāu-a néu dĕ heünāla nīnik-ala de năähéni sala.

poenja tempat itoe, karana ia boenting djoega, hendak beranak disitoe. Maka kata andjing jang telah beranak itoe: "tjoba, masoeklah katempat ini kalau boleh, hanja akoe tiada hendak kaloear, djika tiada dengan paksa." Maka berkatalah jang sademikian itoe, sabab anaknja telah besar lagi koeat.

Adapon andjing jang lain itoe dengan soesah hatinja ia berpindah mentjahari tempat jang lain oleh karana kadjahatan sahabatnja.

Ibaratnja.

Djanganlah engkau pertjaja saorang jang tiada engkau kenal kalakoeannja, soepaja djangan kamoedian engkau menjesalkan dirimoe.

16.

HARIMAU DENGAN NJAMOEK.

Sakali peristiwa adalah saekor harimau jang terlampau gedang, maka beranglah ia oleh sabab mendengar boenji njamoek hampir pada telinganja. Maka kata harimau itoe: "hai, binatang jang tiada bergoena, lagi asalmoe dari pada koebangan, indarkan dirimoe dari sini, djanganlah engkau hampiri akoe ini, karana akoelah radja rimba ini." Maka sabentar itoe djoega njamoek itoe menggigit bibir harimau serta masoek kadalam telinga dan lobang hidoeng harimau itoe, sahingga hampir gila harimau itoe merasa sakit dan tiada djoega dapat memboenoeh lawannja jang amat ketjil itoe. Maka harimau itoepon menanggoenglah kasakitan jang amat sangat, tiada tertahan olehnja lagi, serta ia meraoeng-raoeng, sahingga sakalian binatang didalam rimba terkedjoet gementar menengar soeara radjanja. Tiada berapa lama maka pangsan harimau itoe karana sakit dan marahnja; maka terlaloelah soeka hati njamoek itoe sabab ia mengalahkan harimau, laloe ia terbang kamana-mana hendak memberi tahoe kamenangannja dan ia hendak naik radja didalam rimba itoe. Maka karana sangat soeka hatinja, maka njamoek itoe tiada ingat dan tiada dilihatnja sarang laba-laba jang hampir pada tempat itoe; maka ia kena sarang itoe, laloe ditangkap dan dimakan oleh laba-laba itoe.

Sŏsóan-a.

Māe tătāå mătūa-la ita tāla sala-å båå ata kŏāå, te fa ma néu tătāå ānak-ala ma ita ta tala fa sala, då fa ma ita silaka.

17.

MĔÅĀSU-A NÅ LĀFÅ-A.

Fāik esa lāfå esa nème bòlon dale mai, ma ana tūda néu mĕååsu esa eifāngan-a dalek. Dè lāfå-a hüle mĕāāsu-a få élanana năsóda, dĕ mĕååsu-a poïn-ana.

Ta då bè ma-aa mĕāāsu-a nāla hĭhīïk dāle, ma ana ta bŭbūluk ana tāå tāon lèë, få nāla lóan-a. Lāfä-a nămănène mĕāāsu-a tāi năkăåe-năkăāuk-a băe ma-aa nălāi-nălāi mésan néu, de ana ka kétu hĭhīïk-a, bèsak-a mĕåūsu-a nāla lóan-a.

Sŏsóan-a.

Lāï bāük-a hătăhóli mătuā-la hāpu sŏsóak bāük-a lème hătăhóli ānak-ala māi.

18.

MUĖK-A NÅ NÈĖK-A.

Mūëk esa sāë nème-aa ai esa ndānan lāin nāi lè sūük-a, ma năkănāe te nèëk esa tūda lè dāle néu de ana nóï lèä-lèå bålå-a. Mūëk-a năkănāe nīta båema āna sūe nèëk-a, de ana tūü nāü dok esa lèå lè dāle néu bèsak-a nèëk-a nāma nāla lāin, de ana nala mādak-lāin.

Héni fāik băübè băe ma-aa mănădānga esa néu, de nīta mūëk-a băema nāe kåun-ana; de béi nóï nāe kåu, båe ma-aa nèë nākas-a néu de ana ka néu de ana ka néu-aa mănădānga-a éin-a, de mănădānga-a nămèda hédis băe ma năkăbāle éin-a, de mūëk-a nămănène băe ma nălāi.

Ibaratnja.

Apabila kita telah memboeat pekerdjaan jang moelia, djanganlah kita mengataskan diri kita, karana djikalau telah kita memboeat pekerdjaan besar sakalipon, kadang-kadang kita binasa djoega didalam pekerdjaan jang hina.

17.

HARIMAU DENGAN TIKOES.

Pada soeatoe hari adalah saekor tikoes kaloear dari pada liangnja, maka djatoehlah ia dibawah koekoe harimau. Maka tikoes itoepon minta djiwa kapada harimau itoe dengan tangisnja; maka dilepaskan oleh harimau akan tikoes itoe. Tiada beberapa lama maka harimau itoe kena djerat dan tiada ia dapat melepaskan dirinja dari pada djerat itoe. Maka didengar oleh tikoes harimau meloeloeng meraoeng maka datanglah ia berlari-lari serta minggigit djerat itoe, sahingga poetoes talinja, laloe kaloearlah harimau itoe.

Ibaratnja.

Demikianlah orang jang hina terkadang bergoena besar akan orang moelia.

18.

PERAPATI DENGAN SEMOET.

Ada saekor perapati hinggap pada ranting batang kajoe ditepi batang ajer, maka dilihatnja saekor semoet djatoeh kadalam ajer itoe hampir tinggelam. Maka sajang hati perapati itoe melihat hal semoet itoe, laloe didjatoehkan sabelai roempoet kadalam soengai itoe, maka semoet itoepon naiklah kaakas roempoet itoe, laloe terserah kadarat. Satelah beberapa hari maka datanglah saorang perboeroe, dilihatnja perapati itoe, laloe hendak dipanahnja; akan tetapi tatkala hampir dilepaskannja anak panahnja, maka semoet jang tadi itoepon menggigit kaki perboeroe itoe, maka oleh sabab sakitnja perboeroe menggerakkan kakinja, maka terdengar oleh perapati, laloe ia terbang.

Sŏsóan-a.

Măkănénima ita fāli hătăhóli ānak, na-aa māe ndia anak båe-å fāi măkăbūin te se ana fāli nāla ita séluk.

19.

KŪE-A NÅ MĀNU LĀLU-A.

Mānu lāluk esa mălėla hik, ana sāëk neme pāä esa lain. Båe ma kūe esa néu de nafāda mānu lālnk-a nāe: »tŏlănò é nāik-a mānu tĕidālen nå kūe tĕidālen måle så tåu-å, de au lāsi-maneng-ala lădénu au māi få tūi émi dĕdéäk ia.

Mānu lălāën båså båe bi kūe-la bāi, te mŏmòlek ia lósa basan; mānu-å kūe-å dādi tŏlånòk-ala så. Kóna māi få dūang-ita téu tăfāda dĕdéä mălåle ia néu å tia lāim-ala.»

Mānu lāluk-a nălélak kūe-a kŏkólan ndia săsóan-a, hu hata de ndia nădénun-ana kóna ndia, de hu ndia de nāe kūe-a nāe: »tĕtèëk-a tŏlănò, ami mămănène dĕdéäk ia ma-aa ami dālem-a nămăhåkå nan năsāla, tūnga ami ăāfim-a na-aa mălåle mānu-å kūe-å måle få āta båå båe mūsu bāi; te māek-a au ita būsa dūa māi sila èle, de au médak sila-a sānga léni fe ita bei dĕdéäk mātak ia båe. Mai āta tăhāni sala déi, få ala losa na-aa tătāne sudi sala, sila léni dĕdéä lĕåhātak.»

Kūe-a nămănéne ūi būsa-la māi båe ma ana bi de nāe: »se au ta ăhāni så tŏlănò, fä-aa fāik au béi lălāök dāe dok.» Năfāda bāsa lĕåndia båema-aa nălāi, de mānu lāluk-a nămăhăkå mésan, få ndia kédi nala-aa bāi kūek så bāïn na.

Sŏsóan-a.

Måkănénima hătăhóli fāngi nong å, na-aa māe dĕdéå-kŏkólan mălåle tāä lĕåbè-å, båå-aa tūnga ndia dĕdéä-kŏkólan sila-a, få båå-aa fāi måkåbūin ma ama hāpu bălădóik; te éla[2] ama kédi măbūn-ana déi.

Ibaratnja.

Djikalau kita menoeloeng pada jang terlebih ketjil dari pada kita, kamoedian boleh ditoeloengnja poela pada kita, djikalau ia ketjil sakalipon.

19.

MOESANG DENGAN AJAM DJANTAN.

Saekor ajam djantan, jang pandai menjelidik akal moesoehnja, bertinggir diatas soeatoe pagar. Maka datanglah saekor moesang, katanja: "hai, soedarakoe, pada masa ini telah djadi berdamai antara bangsa ajam dan bangsa moesang dan akoe ini disoeroeh oleh orang toea-toea bangsakoe mengchabarkan hal itoe pada sagenap negeri ini. Djanganlah sagala ajam takoet lagi akan moesang, karana perdamaian ini kekal dan ajam dengan moesang sabagai bersoedara djadinja. Marilah engkau toeroen dari pagar itoe, berdjalanlah bersamasama akoe memberi tahoe chabar baik ini kapada sahabat-sahabatmoe." Maka ajam itoe telah tahoe akan akal moesang itoe menjoeroeh dia toeroen diri pagar, maka katanja: "hai, soedarakoe, sasoenggoehnja soekatjita kami mendengar chabar baik ini, karana pada pikiran kami baik berdamai dari pada bermoesoeh diantara bangsa ajam dan bangsa moesang; tetapi ini akoe lihat andjing doea ekor hendak kamari; agaknja marika itoe disoeroeh djoega membawa chabar akan hal itoe. Baiklah kita nanti marika itoe sampai kamari, boleh kita tanja poela chabarnja." Maka apabila moesang mendengar andjing itoe lagi datang, maka ia takoet serta katanja: "hai, soedarakoe, akoe tiada sempat berhenti lagi, karana masih djaoeh akoe hendak berdjalan hari ini." Satelah berkata jang demikian, maka larilah ia; maka terlaloelah soeka hati ajam itoe, karana telah diperdajakannja moesang itoe.

Ibaratnja.

Djikalau bagaimana baik bitjara orang jang berseteroe, djanganlah ditoeroet, soepaja djangan achirnja beroleh kasoesahan; melainkan maksoednja jang djahat itoe disia-siakan sadja.

20.

NDĀLA SĂSĀËM-A NÅ NDĀLA FŬFŪAK-A.

Ndāla săsāëk esa lāök năpălòlok nā ndāla făfūak esa, ana fūa būa sūdi mātak-ala bélan-ala năsāla. De ndāla fŭfūak-a nåke ndāla săsāëk-a nāe: "tŏlănò a, lépa bāba au būa au lépak ia-la lūma déi, te au ămălāsi de au ta ăbéï aong så, å ta fāli au fa, na-aa se māte au."

Ndāla săsāëk-a nătā ma nāe: "tŏlănò, au ta lépa ălélak fa, kāda măkănénima-aa hătăhóli léu lătāti så, na ala lăbŭbūa au sila būa mūsun-ala, få-aa ala sāë au; å mīta nāi dāe bāfok ia lūma pūtes ma-aa lūma sódak, de ésak-å nătā ndia sīngå-sālan tåu-ou." Ndāla fŭfūak-a ta năhăhāla, béi ta då be te-aa ana bāla néu de máten-ana, få ana ta lépa năbéï-aa būas sīla-la fa na.

De tåu mănò ndālak-a hóï nāla bāsa būas-ala de ana fua sāla léu-aa ndāla săsāëka lāin, ma ndala fŭfūak-a lăuna-å ana fūan néu båe.

Sŏsóan-a.

Hătăhóli nāla hédi-lāus då hūta-būük na éla ata fāli-fālin-ana déi fā båå-aa nésik déa, ma hūta-būük sila lāë séluk ita āon-a.

21.

LĀFÅ-A NÅ NGĀDI-A.

Inămănëāna esa sāë nggādi esa nå bāsa ndia būa păpāke mănāän-ala, de ana lāök ĕkåfèå nūsak-a de hătăhóli-la tūngan-ana. Bāsa nūsak ndia hătăhólin-ala lămăhåkå lănīlu nggādi-a lålen-a. Båema lāfå esa nălò ma nāe: "hătăhòli-la lémin a, tāå lèë de émi bāsang-emi mănīlu nggādi ndia, te esa ta năkănāe au båe? Emi mănīlu nggādi ndia na, na hu ndia mătūan-a ma ndia lålen-a hétu, te tūnga au ăāfing-a na-aa au médan ami béi lèå esak-ala." Béi năfāda nāe lĕåndia

20.

KOEDA TOENGGANG DENGAN KOEDA BEBAN.

Ada saekor koeda toenggang berdjalan bersama-sama saekor koeda beban, jang memikoel roepa-roepa barang jang terlampau berat bagainja. Maka kata koeda beban itoe: "hai, soedarakoe, toeloenglah engkau memikoel sabahagian barang jang akoe pikoel ini, karana akoe telah toea dan koerang koeat, dan djikalau tiada jang menoeloeng akan dakoe ini, nistjaja akoe mati." Maka djawab koeda toenggang: "hai, soedarakoe, akoe sakali-kali tiada tahoe memikoel barang sasoeatoe apa, hanjalah akoe dinaiki orang peperangan dengan sagala alatnja dan tahoelah engkau, bahoea didalam doenia ini ada jang bersoesah dan ada jang bersenang, dan sakalian orang patoetlah ia mengandoeng kasoesahan sendiri." Maka berdiamlah koeda beban itoe, akan tetapi tiada berapa lama maka rebahlah ia katanah, laloe mati oleh karana amat kaberatan barang jang dipikoelnja itoe. Adapon jang ampoenja koeda jang doea ekor itoe, maka dipindahkannja sagala barangnja kapada koeda toenggang, tambahan poela koelit koeda jang mati itoe disoeroeh pikoel djoega olehnja.

Ibaratnja.

Hendaklah kita saboleh-bolehnja menoeloeng orang jang kena soesah, soepaja djangan kamoedian kasoesahan itoe djatoeh atas kita sendiri.

21.

TIKOES DENGAN GADJAH.

Adalah saekor gadjah diarak oranglah koeliling negeri serta dikandarai oleh saorang poeteri dengan sagala kalangkapan jang endah-endah. Maka sagala rajat negeri itoepon bersoeka hatilah melihat gadjah itoe dengan elok roepanja. Maka kata saekor tikoes: "hai, manoesia, mengapa kamoe sakalian menengok gadjah itoe dan saorangpon tiada melihat akoe. Adapon gadjah itoe dipandangi karana gedangnja dan kalangkapannja, akan tetapi pada rasakoe

båema-aa mèå esa néu de kåbå nālan ma nāen nāe: »lāfå o, nggādi å téë, na hétu au ta kåbå āla å.«

Sŏsóan-a.

Båå āta kŏāä ma båå ata tăkăsăsāmak āå tala tå-an hătăhóli mătua-mănālu-la.

22.

KĔKÉDIK NĀLA KĔKÉDIK.

Tåu dāngan esa sānga lāü lèå nūsa fèëk néu, de néni fè ndia tīan-a bési pīko esa, få năpédan losa fāik bè ana năsăfāli. De būlak băübè lénak-ala båema-aa tåu dāngan-a năsăfāli, dè néu năkănéni tīan-a få sanga nåke fālik bésin-a. Båema tīan-a nāen nāe: »tia é, au sūe āla å năsāla bāïn tè få tāon lèë, få lāfå-la lāä bāsa-aa å béșim-a så.« Mănå bésik-a nănănène tīan-a dĕdéän-a båema-aa tāok-a nămăhèle de ana nādå năhèlek tīan-a.

Héni fāik băübè båema tåu dāngan-a håü nāla tīan-a ānan-a dè năfūnin-ana, na tè ăniïāna-a āman-a ta nīta. Dè ăniïāna-a āman-a néu năkănéni tīan-a dè nătānen nāe: »tia é, au dāleng-a sūsa nan năsāla, få måpå-aa au ana sŭsūeng-a så.« Båema tīan-a nāen nāe: »au ita å ānam-a bălăpūa esa lāü nénin lèå lătāi néu. »Båema tåu mănå ānak-a nāe: »kălāuk-a dè, au ānang-a mătūa-a så, ma dādi bè dè, bălăpūa béi năbéï lāü nénin-ana!«

Båema mănå bésik-a nāen nāe: »tīang-a båå năkăndā sóta dĕdéäk ndia, tè ītak-a å mīta nāi bè lāfå nāä nabéi bési piko esa, na-aa bălăpūa-å năbéï la néni ăniïāna båe.«

Tåu mănå ānak-a nămănène tīan-a kŏkólan båema-aa nălélak sŏsóan-a dè ana fe fālik tåu dāngan-a besin-a, dè bésak-a tåu dāngan-a fè falik ndia ānan-a.

sakali-kali akoe tiada hina dari pada gadjah itoe." Tengah ia berkata-kata, maka datanglah saekor koetjing; maka ditangkapnja tikoes itoe, katanja: "hai, tikoes, djika engkau gadjah, tiada dapat engkau akoe tangkap."

Ibaratnja.

Djanganlah kita membesarkan hati kita dan djanganlah kita hendak menjamakan kita dengan orang jang lebih besar.

22.

TIPOE DIBALAS DENGAN TIPOE.

Ada saorang soedagar hendak pergi berlajar dan dibawanja besi sapikoel kapada saorang sahabatnja akan disimpan, sampai ia poelang berlajar. Maka antara beberapa boelan soedagar itoepon kombalilah, laloe ia pergi mendapatkan sahatbatnja meminta besinja. Maka kata sahabatnja: "hai, sahabatkoe, akoe terlaloe sajang padamoe karana besimoe itoe tiada lagi, habis dimakan tikoes." Maka jang ampoenja besi itoe poera-poera pertjaja akan perkataan sahabatnja, heranlah ia roepanja mendengar hal jang demikian itoe.

Arkian tiada berapa hari antaranja maka dilarikan dan disemboenikan oleh soedagar itoe akan anak sahabatnja, tiada dengan satahoe bapaknja. Maka sahabatnjapon datang kapadanja, katanja: "hai, sahabatkoe, akoe ini terlaloe sakali soesah hati, karana anakkoe jang koekasihi itoe telah tiada lagi." Maka djawab sahabatnja: "adapon anakmoe akoe lihat dibawa terbang oleh saekor boeroeng helang kaoedara." Maka kata jang ampoenja anak itoe: "manakan boleh karana anakkoe telah besar dan tiada sakali-kali boeroeng helang koeat menggoenggoeng dia." Maka sahoet jang ampoenja besi: "hai, sahabatkoe djanganlah engkau heran oleh sabab hal jang demikian itoe, karana djikalau besi satoe pikoel boleh habis dimakan tikoes, nistjaja boeroeng helang dapat djoega menggoenggoeng terbang kanak-kanak.

Adapon bapak anak itoe telah ia mengerti maksoed sahabatnja, maka laloe besi itoe dikombalikannja dan anaknja dikombalikan djoega kapadanja.

Sŏsòan-a.

Sè kédi fūle hătăhóli, na se măkănāen tè āla kédi fūle lāla suk-ana.

23.

HĂTĂHÓLI DŪA LÅ TĬTĪAK ESA.

Hătăhóli dūa bĕlāå lésik-aa tāsi sūük-a ma līta-aa tĭtīak esa, lia lŏlóka nénin lèå sŏlŏkāek-a nén. Dè dūas ala lătóna tĭtīak-a, esa na nāu få-aa ndīa mésak-ana nāän, tè ūi ndīa ndīa nīta năkăhūluk-ana, ma-aa esak-a nau få ndia mésak-ana nāän, tè ūi ndia nīta năkăhūluk-ana. Båema dūas-ala lăhū, dè tău pòkek esa néu båema-aa lădénun-ana năkétu fe sāla sīla dĕdéän-a. Båema tåu pòkek-a hŏïnāla-aa tĭtīak-a īsin-a dè nāä hénin, ma ana bīa bāë-aa låun-a néu dūa dè ana fè dūas-ala bĕkĕsélik.

Sŏsóan.

Măkănénima bèngon néu dĕdéä bĭbīa āuak esa få hătăhóli dadi lăhū, na-aa măkănāen tè ala hāpu lūngi ma mămāek béla.

24.

MĔÅĀSU-A NÅ BŪSA-A.

Faik esa mĕååsu nggèok esa nătångå nå būsa esa, de-aa nae hóü néni busa-a lèå nūla dāle néu. Båema busa nāe: «au åke āpon lămătūak-a; lămătūak-a nāe nāä au tè få nggūna hāta få-aa au aong-a bei nggòfălåuk-a, de ta dāi få lămătūak-a nāä năkăbéte fa.» Nāik mĕååsu-a dālen-a na nāe: «tèë lèå būsa ia kăkólan-a tèë, lèå au póïn-ana būlak dūa lĕåndīa na-aa sè năāå tèë.» Båĕma nāe būsa-a nāe: «au póï å sódak būlak dūa.»

Mĕååsu-a fāli nūla dāle néün, de bāsa būla kădūak-ala båema-aa ana fali néu sānga būsa-a; de ana hāpun nème-aa hătăhóli uman, båema-aa nălòn-ana få ana lèå deak māi. Tè būsa-a nāe: «lămă-

Ibaratnja.

Barang siapa menipoe dan mengoemboek orang, tadapat tiada dibalas djoega dengan tipoe dan oemboek.

23.

DOEA ORANG DENGAN TIRAM.

Akoe doea orang berdjalan-djalan ditepi laoet, maka terlihat olehnja tiram, jang dibawa oleh ombak kapantai itoe. Maka orang jang berdoea itoe hendak memakan tiram itoe sendiri-sendiri, karana pada perkataan satoe-satoenja ialah jang dahoeloe melihat tiram itoe. Maka berkalahilah marika itoe, sahingga datanglah saorang boeta; maka orang boeta itoepon disoeroehnja mamoetoeskan perbantahan itoe. Maka orang boeta itoepon memakan tiram itoe dan koelit tiram itoe dibelahnja doewa, maka sabelah diberikannja akan saorang jang berbantah dan sabelah akan jang lain.

Ibaratnja.

Demikianlah djika orang berbantah oleh karana perkara jang ketjil, nistjaja kadoeanja ia mendapat roegi dan maloe.

24.

HARIMAU DENGAN ANDJING.

Pada soeatoe hari maka adalah saekor harimau koembang bertemoe dengan saekor andjing, maka andjing itoe hendak digoenggoengnja lari kadalam hoetan. Maka kata andjing itoe: "ampoen, toeankoe, beriboe-riboe ampoen, apalah goenanja toeankoe memakan badan patik, karana patik masih koeroes, tiada tjoekoep badan patik melepaskan kalaparan toeankoe." Maka pikir harimau itoe: "benar saperti perkataan andjing ini: djika andjing itoe koehidoepi barang doea boelan lamanja, nistjaja gemoeklah ia;" maka katanja: "biarlah, engkau akoe hidoepi doea boelan lamanja."

Arkian maka pergilah harimau itoe masoek kadalam rimba dan

tūak-a hi na-aa mahani tătāk băïānak fă ela au å-aa au tŏlănòng-a māi, fă déï lămătūak-a nāä ami dua béla.〃 Mĕåāsu-a năkănāe ma būsa tŏlănòn-a, mătŭăīna ma-aa bălăkāik-a båema-aa nălāi nūla dāle néun.

S ŏ s ó a n - a.

Bå̀å̈ mămăhéna māe å hāpu bāük-a dei få-aa lèsak-a å hŏïmālan, tè māe å nālem-a băïānak-a-å hŏïmālan fă bå̈å-aa fāi nésik déa, ma na te ama ta hāpu hāta fa.

25.

TÅU LĀSIK ESA NÅ TǍËĀNAK TÉLU.

Tåu lāsik esa téun-a nāi lèå fālu hūluk-a dei, ana séle ai, dè tăëānak télu lésik ndia dè litan-ana sèle ai, båema-aa lāen lae: 〃ama ó, å sèle ai tāå néu hāta, få-aa ai-a bei ta năbóa fa, na te mate å så.〃

Tåu lasik-a nāe sala nāe: 〃émi bå̈å măkăfăfāik au tāå lĕåndīa, tè-aa ta bŭbūluk ita hătăhóli ia lĕlèå-lălāön fa; būluk-a fa ma au bei ăsóda lena emi båe, ma-aa mae au ta hapu ūä ai ia bóan-a fa-å, fai nésik déa tè sè au ūpu-ānang-ala hapu lāän-ana.〃

Tăëānak-ala lāå, de ta dok-a te esa néu sāe ófak, de ófak-a bålå de mate ndia, ma esa dadi lānga musu, de musu-a sīlå nisan-ana, ma esa tūda ai de maten, de dādi mate basa tăëānak-ala telus-ala, te bei ela tåu lāsik-a kăsódak.

S ŏ s ó a n - a.

Hătăhóli mūlik bå̈å nămăhéna nāe se ndia năsóda nāla dok-a, te hătăhóli mănămāte nūlak-a bāük-a.

---

sasoedahnja doea boelan itoe, maka iapon kombali mentjahari andjing itoe; maka kadapatan padanja andjing itoe didalam roemah orang laloe dipanggilnja andjing kaloear. Maka kata andjing itoe: "hai, toeankoe, silakanlah toeankoe nanti sabentar, hamba kaloear bersama-sama soedara hamba, boleh toeankoe memakan hamba, boleh toeankoe memakan hamba berdoea bersoedara." Maka dilihat harimau soedara andjing itoepon terlaloe amat besar dan koeat roepanja, maka larilah ia poelang kadalam rimba.

Ibaratnja.

Demikianlah djoega djanganlah orang salaloe harap akan oentoeng jang besar, hendaklah ia bersenang djoega kalau beroleh oentoeng jang ketjil sadja, soepaja djangan achirnja soeatoe apapon tiada didapatnja.

25.

ORANG TOEA DENGAN TIGA ORANG MOEDA.

Ada saorang toea, jang kira-kira oemoernja delapan poeloeh tahoen, menanamkan sapohon kajoe; maka laloe tiga orang moeda melihat hal itoe, serta katanja: "hai, bapak, apa goenanja engkau tanamken batang kajoe itoe, karana sabeloemnja ia berboeah, nistjaja engkau meninggal." Maka sahoet orang itoe; "djanganlah kamoe bergoerau-goerau, karana oemoer manoesia tiada dapat ditentoekan; barangkali oemoerkoe dilandjoetkan lagi lebih dari pada oemoermoe, dan lagi apabila pohon kajoe ini tiada bergoena akan dakoe, kamoedian boleh bergoena djoega akan anak tjoetjoekoe." Maka laloelah orang moeda itoe, dan tiada berapa lama antaranja maka jang saorang pergi berlajar: maka kapalnja karam dan iapon tenggelam: dan jang saorang djadi hoeloebalang, mati ditembak oleh moesoeh, dan jang katiga djatoeh dari pada batang kajoe; maka matilah orang moeda jang tiga itoe dan orang toea itoe masih hidoep djoega.

Ibaratnja.

Djanganlah orang moeda harap akan pandjang oemoernja, karana banjak orang jang mati moeda.

26.

KÅDE-A NÅ MĀNGI BOAK-A.

Kåde esa nème ósi esa dālek, ma năkănāe te mangis esa bóan-a năsāla, båema ana kāe lèå ai-a lāin neu de ana seu nāla-aa bóak esa băema ana sau låun-a. De năméda ma mangi bóak-a låun-a măkăhéduk-a băe ma ana tüühénin, na te ana ta bŭbūluk fa, fă-aa mangis-a låun-a măkăhéduk-a te-aa isin-a măkèk-a.

Sŏsóan-a.

Măkănénima ama mătångå må-aa būas esa, na te ama bei ta bŭbūluk-ana na-aa băå tĕnĕtū măkămūn-ana ma-aa băå tāå mălūtu déin-ana, te éla mălămūla mălålåle déin-ana.

27.

PÅKEK-A NÅ LŬÜÉIK-A.

Tåu påkek esa nănéta nå-aa tåu lüüéik esa. De tåu påkek nāe tåu lüüéik-a nāe: »å nāu na dūang ata tăfāli āå. Déï au lūä å, te māe au matang-ala påkek-ala-å, au éing-ala bălăkāik-ala, få déï å mătūdu au ènok-a te å mātam-ala déi få lita.«

Tåu lūük-a sipok tåu påkek-a kŏkólan-a de duas-ala lāök lăndūle nūsak-ala.

Sŏsóan-a.

Măkănénima hătăhóli lăfāli āå, na-aa se ala hāpu sila mălålen-a bèla.

26.

KERA DENGAN BOEAH MANGGIS,

Saekor kera masoek kadalam kebon boeah-boeahan, maka dilihatnja sabatang kajoe manggis jang berboeah, laloe dipandjatnja batang itoe; maka diambilnja saboeah manggis serta digigitnja koelit boeah itoe. Maka dirasanja pahit, laloe boeah itoepon diboeangkannja, karana tiadalah ia tahoe hal boeah manggis itoe pahit diloear, manis didalam

Ibaratnja.

Djikalau bertemoe barang sasoeatoe jang beloem kamoe katahoei, djanganlah barang itoe ditjela dan ditjatjat, sabeloemnja dipariksa dengan sabenarnja.

27.

ORANG BOETA DENGAN ORANG LOEMPOEH.

Ada saorang boeta berdjoempa dengan saorang loempoeh. Maka kata orang boeta itoe: "djika dengan kahendakmoe, dapat kita toeloeng-menoeloeng. Marilah akoe doekoeng engkau, karana maskipon matakoe boeta, kakikoe masih koeat, dan engkau boleh menoendjoekkan djalan padakoe, karana engkau ada melihat."

Sjahadan oleh orang jang loempoeh ditarimalah perkataan jang demikian itoe, laloe berdjalanlah orang jang berdoea itoe berkoeliling negeri.

Ibaratnja.

Djikalau orang toeloeng-menoeloeng, nistjaja mendjadi oentoeng kapada kadoea pehaknja.

28.

HĂTĂHÓLI DŪA LĀÄ LĪNU.

Hătăhóli dūa läā līnu de póä héni nóü pan-ala åen-a, de bualóän-ala lăkădäe nåü-nåü-a. Båema esak-a nae-aa nŏnòn-a nāe: »tŏlănò a, kălāuk-a å mūä mīnı ta nå hādak fa, få-aa å būa-lóäm lăkădåe paåe bāïn te å ta mīta fa.« Båema nŏnòn-a nāen nāe: »å măkănāe sūdi å būa-lóäm-ala dei tŏlănò, lăkăhåe păhåe båe te å-å ta mīta båe.«

Sŏsóan-a.

Bāä măfāda măngălălāu hataholi, te măfăndèle măkăhūluk å sīnga-sālam déi, få-aa båä lèå dĕdéä năkăndésik-a nāe-aa: nggūmak-a nāi tāsi sélik, na å mītan-ana, te nggādi-a ndia å māta låum-a båe, na-aa å ta mīta fan-ana.

29.

HĂTĂHÓLI-A NÅ NÅ-A.

Nå mădéma ina esa năfāda ma nāe: »tĕtèëk-a bāsa ai-la mānen-a ndia au, få-aa ai esa-å ta dema au båe, au lāngang-a sūi lălāi ma au ăkănāe hătăhóli-la lai au éing-a na-aa nŏnòk-a bāi nèëk-ala.« Ana béi kóla-kóla nāe lĕåndīa båema-aa tåuk esa neu, hóü néni tāka esa de låä năbūn-ana.

Sŏsóan.

Bāä mămăhéna å bălăkāim-a mésan, te-aa lāï bāük-a hătăhóli bĕïtāk-a nălūtu sélung-å.

28.

DOEA ORANG MAKAN KOEAH.

Adalah doea orang doedoek makan, maka dari pada kadoea tertjoetjoerlah koeahnja, sahingga berloemoer pakaiannja. Maka kata jang saorang: „hai, soedarakoe, sasoenggoehnja koerang adjar engkau makan, karana pakaianmoe katjoetjoeran koeah dengan tiada satahoemoe.” Maka djawab temannja: „hai, soedarakoe, lihatilah olehmoe pakaianmoe sendiri ia telah katjoetjoeran koeah djoega, sahingga berloemoer dan tjemar dan tiada engkau tahoe djoega.

Ibaratnja.

Djanganlah kamoe soeka mentjela orang lain, hanja hendaklah kamoe ingat dahoeloe akan salahmoe sendiri, soepaja djangan saperti pepatah: koeman disaberang laoetan tampak, gadjah dipeloepoek mata tiada tampak.

29.

ORANG DENGAN BATANG NJIOER.

Ada sabatang njioer jang terlaloe tinggi adanja, maka kata batang itoe: „hai, benarlah akoe radja diatas sagala pohon kajoe, karana sabatangpon tiada jang satinggi akoe ini; adalah kapalakoe sampai kaoedara dan manoesia dibawah kakikoe sabagai semoet roepanja.” Sedang ia berkata demikian itoe, maka datanglah saorang dengan kapaknja, laloe ditebangnja batang njioer itoe sahingga rebah katanah.

Ibaratnja.

Djanganlah engkau terlaloe pertjaja akan koeatmoe sendiri, karana atjap kali jang terlebih hina dari padamoe dapat djoega membinasakan engkau.

30.

HĂTĂHÓLI DŪA HĀPU BŪAS LÈME ÈNOK LĀIN.

Faik esa hătăhóli dūa bĕlaå, de lāla ènå tălādak ma-aa esa hèle nāla ălŭkósu esa dóik lāi dālek. Båema nŏnòn-a nāen nāe: «ita dūa nālen-a de ita hāpu dóik ia-la, māi dūa tăbāë sala.» Båema mănăhĕlĕnāla ălŭkósu-a nāe: «au ta nau ăbāë dóik ia-la å åfa, au ndia hèle āla sāla, de esak-å afi āon.» Dūas-ala béi ta lāök lāla, dok-a te ala ndūku nūla dāle, båema lătångå lå hătăhóli mălòsok esa; båema mănăhóü ălŭkósu-a bi de nāe: «se ita dua silāka bāïn, fă ita tătångå tå-aa tåu kălòsok ia.» Båema nŏnòn-a nāen nāe: «tĕtèëk-a ita silāka så ma, te kāda å mésang å båe, fă bèsak ia esak-å āfi aon båe så ma.» Ana bei kóla-kola te nălāi så, te nŏnòn-a ndia bè na-aa tåu kălòsok-a hoüнān de lòså nāla-aa būa-lóän-ala.

Sŏsóan-a.

Măkănémina se hāpu onton ma năfăndèle kāda āon-a mesan, na-aa ndia hāpu hūta-būük te se esa ta fālin-ana båe.

31.

MĂNĂFÒ KĀPA-A NÅ MĂNĂSÒPU-A.

Mănăfò kāpa esa nănéa kāpa nème nūla sūük-a, båema-aa mănăsòpu esa nème nūla dāle māi de nătānen nāe: «mănăfò kāpa é, å ta mīta nūsa esa nésik nūla sūük ia fa? Nème făfaik-a māi-a au tūngan-ana te au ta bole hāpu fan-ana.» Båema mănăfò kāpa-a năfādan nae: «nākas ia au ita nūsa-a nălāi fali séluk nūla dāle néün, te māima ä sótang ä na-aa déï au u tūnga nūsa-a fă å măkănāe au kāpang-ala.»

Båema mănăsòpu-a nāe: «māla au sisilong-a nä būsa-a fă mu tūnga nūsa-a, déï au ănéa å kāpam-ala.»

Mănăfò kāpa- hóï nāla mănăsòpu-a sisilon-å būsan-å de-aa lèå

30.

DOEA ORANG JANG MENDAPAT HARTA DIDJALAN.

Pada soeatoe hari adalah doea orang berdjalan-djalan, maka ditengah djalan jang saorang mendapat saboeah poendi-poendi berisi doeit. Maka kata handainja: "hai, beroentoenglah kita mendapat harta itoe: marilah kita bahagi." Maka djawab jang mendapat poendi-poendi itoe: "tiada sakali-kali akoe berniat hendak membahagi harta ita dengan engkau, akoelah jang mendapat akan dia dan sasaorang ingat akan dirinja." Tiada berapa lama doea orang itoe berdjalan, maka masoeklah ia kadalam hoetan, maka bersoealah ia dengan saorang penjamoen; maka takoetlah orang jang menaroeh poendi-poendi itoe, katanja: "tjelakalah kita bertemoe dangan orang penjamoen itoe." Maka djawab temannja: "benarlah tjelaka pada engkau sendiri, karana sekarang ini sasaorang-pon ingat akan dirinja sadja." Tengah ia berkata demikian, maka larilah ia, akan tetapi temannja jang beroleh harta itoe ditangkap dan dirampas barangnja oleh penjamoen itoe.

Ibaratnja.

Barang siapa jang beroentoeng ingat akan dirinja sadja, nistjaja tiada ia beroleh pertoeloengan, kalau dalam kasoesahan.

31.

ORANG GOMBALA DENGAN ORANG PERBOEROE.

Ada saorang gombala mendjagai kerbau ditepi hoetan, maka sakoenjoeng-koenjoeng kaloearlah saorang perboeroe dari dalam hoetan itoe, katanja: "hai, gombala, tiadakah engkau melihat saekor roesa ditepi hoetan ini? Adalah dari pagi-pagi akoe memboeroe poesa itoe, tiada djoega akoe dapat mengampiri dia." Maka djawab gombala: "adapon baharoe ini akoe lihat roesa lari kombali masoek kadalam hoetan, tetapi djikalau engkau lelah, marilah akoeh ini boleh memboeroe roesa itoe, engkaulah mendjagai kerbaukoe ini." Maka kata perboeroe: "ambillah bedilkoe dengan andjingkoe, beroelah roesa itoe, biarlah akoe djagai kerbaumoe.

nula dalé néu. Ta då be te năkănāe ma nūsa-a hăhāe, båema ana silon te sālan-ana, lāë kāda-aa mănăsópu-a būsan-a. De būsa-a fāli néün năkănéni lămătūan-a de mănăfò kāpa-a tūngan-ana. De ana lósa mänăsópu-a sungu, ma kāpa-la hătăhóli lămănākå léni să sāla.

Mănăfå kāpa-a dālen-a sūsa bāük-a, de ana bi lèå uma néünana, te få nămåpå kāpan-ala så na; de āman-a năfakòlun-ana de fépa-fépa nālan hāta néu ndia ta nănéa mălålåle ndia tătāon-a.

Sosoan-a.

Esak-å tāå ndia tătāå-nŏnóïn, te bāå sŏkŏndāki bāsak-aa hătăhóli lătāå-nŏnóïn.

32.

TÅU MĂNĂLÈÅ NGGÅLÅK-A NÅ ĀI LĀSIK-A.

Tåu mănălèä ngggålåk esa nāe låå nisa sūükăbŏăbāëk esa te uni ta năbóa så. Båema ai-a nāen nāe: »båså låå mīsa au déi te ta dok-a te au móli séluk, ma å măfăndèle sūdi bóak au fe ok-ala få å hāpu å ontom-a bāü bāsa ndia-a.« Te tåu nggålåk sélu nāe: »tĕtèëk-a au sūe ä låå isa å-a, te besak ia na-aa au sānga pāke å aim-ala, ma å-å ta măbóa dok-a så bäe.« Båema mănŭpūi lūma landūnu lāi-lāi ai ndia lāin, āla māi de lāe-aa tåuk-a lāe: »lămătūak a, båså låå mīsa āi ia, te ami măndūnu nai ndia lāin, ma-aa sāön-a năsūlu ami bāük-a; măkănénima ami mătålå na-aa å ānamala māi få lămăhăhăkä ami tòlom-ala, de éla āi-a nióli.«

Tăuk-a hīka mănŭpūi-la hŭhūlen-a, te ana nāu få låå nīsa ai-a déi. Bāema fāni bŭbūak esa nème ai-a bòlon dāle māi de nāe: »båså låå misa ai ia; å ta låå mīsan-ana na-aa ami māi ia tāi, få sūdi téuk-ala å hāpu ami åem-a, te măkănénima å låå mīsa son-

Maka gombala itoepon masoek kadalam hoetan membawa bedil serta andjing orang perboeroe itoe. Tiada berapa lama maka dilihatnja roesa itoe berhenti, laloe ditembaknja tiada kena, melainkan andjing orang perboeroe itoe kena peloeroe. Maka andjing itoepon kombalilah, mentjahari toeannja dan gombala mengikoetnja. Maka sampailah ia katempat perhentian perboeroe, maka didapatnja perboeroe itoe tidoer dan kerbau itoe dibawa lari ditjoeri orang sakaliannja. Adapon gombalan itoe terlaloelah ia bersoesah hati dan takoet ia poelang kapada iboe bapaknja, karana kerbaunja soedah hilang; maka dimarahi dan dipoekoel akan dia oleh bapaknja, karana koerang djaga akan pekerdjaannja sendiri.

Ibaratnja.

Hendaklah sasaorang mengerdjakan pekerdjaan sendirinja, dan djanganlah ia bertjampoer dalam pekerdjaan orang lain.

32.

ORANG KAMPOENG DENGAN BATANG KAJOE JANG TOEA.

Adalah saorang kampoeng hendak menebang sabatang kajoe tjoebadak, jang tiada berboeah lagi. Maka kata batang itoe: „djanganlah engkau tebang akoe ini, karana tiada lama djoega akoe akan hidoep lagi dan ingatlah akan boeah jang telah koehasilkan dengan menerbitkan oentoeng besar bagi engkau.” Maka orang kampoeng: „sasoenggoehnja akoe sajang menebang, hanja pada masa ini akoe hendak mempergoenakan kajoemoe, karana tiada engkau berboeah lagi.” Maka datanglah beberapa boeroeng jang bersarang pada dahan-dahan batang kajoe itoe, seraja berkata: „hai, toeankoe, djanganlah kiranja ditebang batang ini, karana ialah tempat kami bersarang, sabab banjak katedoehan dari pada bajang-bajangnja; dan apabila kami bertelor didalam sarang itoe, atjap kali anak-anakmoe soeka hati bermain-main dengan telor kami; biarlah hidoepi batang ini.” Adapon orang itoepon tertawa-

ana na se ami méu sānga mămāna béuk nai hătăhóli ain.〃 Båema tåuk-a nāe: 〃émi māe lĕåndi̅a så, na se au éla ai ia năsóda.〃

Sŏsóan-a.

Ama sānga hūle hătăhóli hata, na-aa mătūdu măkăhūluk ndia onton-a få lèsak-a ana sipok å hālam-a.

33.

LĀMAK-A NÅ BĂBĀÜ-A.

Lāmak esa nème nāü dāle, de năkănāe te băbāü esa la nème osi būnga esa dālek. Lāmak-a āfi ma nāe: 〃kăsi̅an au tèë-tèë, au li̅dang-a ta lèå băbāü ndia de hŭndi̅a de au ta boleh ndūku būnga mănāä hik si̅la-la, te au kāda nāü dāle mésan.〃 Băïānak båema ăniïāna-la ósi dāle léu de hóü lāla-aa băbāü-a de lăléak-ana båema, héni li̅dan-ala de māten-ana. Lāmak-a ni̅ta ndi̅a båema ana āfi ma nāe: 〃få hu kāda băbāü-a lålen-a de ndi̅a ana dādi tāå lèå ndia, na au déi få au nāleng-a de esa ta hi hŏhŏü au båe; mălåle éla au măngălāuk-a få bäå esa năfăndèle au båen.〃

Sŏsóan-a.

Ingu māne mămăsūïk ia-la, ala hāpu si̅ngäsālak séku hu sila sūïn-ala; te hătăhóli ānak-ala ta hāpu singå-salak dāfu-dāfu te få sila sūïn-ala ta na.

---

tawalah akan permintaan boeroeng itoe, tetapi ia hendak menebang batang itoe djoega. Maka kaloearlah lebah sakawan dari batang kajoe itoe, katanja: 〃djanganlah engkau tebang batang ini: djika tiada engkau tebang, maka kami boeat manisan tiap-tiap tahoen jang akan kaupergoenakan, dan djika engkau teba akan dia, nistjaja kami akan tjahari tempat kabatang kajoe orang lain.〃 Maka djawab orang kampoeng: 〃djika demikian, biarlah batang jang toea ini koehidoepi djoega.〃

Ibaratnja.

Djikalau ada permintaan kapada saorang, toendjoekkanlah dahoeloe oentoeng kapadanja, soepaja diloeloeskannja permintaan itoe.

33.

BILALANG DENGAN KOEPOE-KOEPOE.

Adalah saekor bilalang diroempoet melihat koepoe-koepoe terbang dikebon boenga-boengaan. Maka pikir bilalang itoe: 〃soenggoehlah tjelaka akoe ini tiada bersajap saperti saperti koepoe-koepoe itoe; tiada boleh akoe hampiri boenga jang elok-elok itoe dan tempatkoe melainkan diroempoet sahadja.〃 Tiada berapa lama maka datanglah anak-anak dikebon menangkap koepoe-koepoe itoe, maka ditariktariknja sahingga hilang sajapnja, pengabisannja mati. Apabila dilihat oleh bilalang hal jang demikian itoe, maka pikirlah ia: 〃djika demikian hal koepoe-koepoe itoe sabab elok roepanja, oentoenglah akoe ini, karana saorangpon tiada hendak menangkap akoe; kaiklah akoe hina dan boeroek sahadja, karana saorang tiada ingat akan dakoe.〃

Ibaratnja.

Adapon orang kaja dan moelia kena beberapa mara bahaja oleh karana kakajaanja; maka djaranglah orang hina kadatangan bahaja itoe sabab koerang hartanja.

34.

MĀNU-A NÅ KŪE-A.

Mānu ndāna ānak esa sanga nănään-a nème ósi kòfi esa dālek. De nāe néüu båema-aa uătångå nå kūe esa de ana nggènge-la, nāe hétuk-a kūe-a sānga kan-ana. Te kūe-a uāen nāe: »båå bi au tŏlănò. Au ăléak mānu-la bi kūe-la tèë, fă kūe lūma măngălāuk-ala, te au ia ta lèå bāsa kūe sila-la fa; au dāleng-a sūsa bāük-a ăkănāe kūe sila-la tătāå măngălāun-ala. Au sūe ala mānu-la năsāla, hŭndīa de au mai ia na, na-aa au māi ăfāda bāsa å tŏlănòm-ala lĕödāek ia kūe dūa sānga mai kālå émi ūmam-a, de au néï ndia ănéa fă éla āla mai, na-aa au ūsi héni sāla.»

Mānu ndāna ānak-a nămănène kūe-a kŏkólan ndia båema-aa nămăhåkå-nămăhåkå mésan, de nåke măkāsi néu kūe-a nāe fāliu-ana, de nå kūe-a lèå ndia ūman-a dālek néu. Kue-a nāla ūma dāle båema ana ka nisa bāsa mānu-å bèbe-å sūdi hāta-å.

Sŏsóan-a.

Ingu hătăhóli măngălāuk ia māe ndia dĕdéü-kŏkólan mălåle då măkèk lèå be-å, båå mămăhèle fau-ana, te nai ndia dāleu dāle na-aa uāe sādi-sādi ana tāå nălūtung å déi.

35.

TÅU LĂNGĂPÓLIK DŪA.

Fāik esa tåu lăugăpólik dūa līta nggādi bībīak esa nème nāü dāle, ma dūas-ala lătónan-ana de lăfépa åå. De esak-a năséngi nŏnòn-a båema ana hĕlĕnāla uggādi-a, ma năkănāe néu te nggādi ndia sāuk, de fă ta năndā nå hătăhóli lăngăpólik păpāken fa.

34.

AJAM DENGAN MOESANG.

Ada saekor ajam moeda pergi masoek kadalam kebon kopi hendak mentjahari makanannja. Tatkala ia hendak poelang, maka bersoealah ia dengan saekor moesang; maka terkedjoetlah ia, sabab pada sangkanja moesang itoe hendak memakannja. Maka berkatalah moesang itoe kapadanja: "hai, soedarakoe, djanganlah takoet melihat akoe. Adapon akoe tahoe, benarlah ajam takoet akan moesang, karana ada banjak moesang jang djahat; tetapi akoe ini tiada saroepa moesang jang lain; sasoenggoehnja bersoesah hatikoe melihat moesang jang lain berboeat pekerdjaan jang djahat. Akoepon terlaloelah kasih akan bangsa ajam, maka sabab itoelah akoe kamari, hendak memberi tahoe akan sagala ajam soederamoe, bahoea nanti malam doea ekor moesang hendak merampas kandangmoe; maka akoe datang mendjaga disitoe, soepaja boleh akoe oesir akan dia."
Sjahadan terlaloe soeka hati ajam moeda itoe mendengar perkataan moesang demikian itoe, maka ia banjak minta tarima kasih akan pertoeloengannja, serta dihantarkannja moesang itoe kadalam kandangnja. Satelah moesang itoepon masoek, maka diboenoehnja sagala ajam dan itik dan lain-lain sakaliannja.

Ibaratnja.

Djanganlah kamoe pertjaja akan perkataan orang jang djahat, djikalau terlampau baik dan manis sakalipon, karana niatnja hendak membinasakan kamoe djoega.

35.

DOEA ORANG GOENDOEL.

Sakali peristiwa adalah doea orang goendoel melihat sapotong gading diroempoet, maka laloe kadoeanja ia hendak mengambil gading itoe; maka laloe berbantah-bantahlah marika itoepon, sahingga mendjadi perkalahian. Tatkala jang menang mengangkat gading itoe, maka dilihatnja saboea gading itoe saboeah sisir, jang tiada bergoena sakali-kali pada orang goendoel itoe.

Sŏsóan-a.

Măkănénima ama béi ta bŭbūluk hāta esa lĕåbèk, na-aa bå̈å̈ tāå nămăhénak bāük-a néun, te fa-ma ama mămăhéna låuk.

36.

MÈÅ-A NÅ LĀFÅ-LA.

Mèå esa lămătūan-a süĕnālan; nasāla sudi faik-a ana ta nămălāä nănāä mălāda fa, de hŭndīa de ana ta ūsi lāfå-la så, de-aa lāfå-la lăpă-lāni lésik mātan-a. De fāik esa mèå-a sūngu nème pŏpòlek esa dālek, de lāfå-la lāe léu lāä hāde mănāi pŏpòlek-a dālek båema-aa lita mèå-a sūngu a, na māne lāfå-a nāe sāla nāe: «māi, bāsang émi măfăkòlu mèå ia; tāå mīsan nå bāsa ndia tīa-lāin-ala, te sila făfāngie ita.»

Bāsa lāfå-la léu de ala tăĭlāla mèå-a båe ma-aa mèå-a fóä de hŏünāla lāfå-la bāün-a de ka nīsa sala.

Sŏsóan-a.

Ingu musu ia, măkănénima ana ne-ne, na båså făfāe măfóän-ana.

37.

MĔÅĀSU DŪA.

Lāë fānun esa ūdan ta fa tènga dāe båe, de māda bāsa le nūla dālek-ala. Fāik esa mĕåāsu dua léu nda åĕmātak esa béi kăåek băĭānak; åe-a dāi få dūas-ala līnu, te hu dūas-ala kŏăon-ala, de ta nāu līnu lăkăbŭbūa; ésak-a nāu få ndia mésak-ana nīnu, ma-aa ésaka-å nāu få ndīa mésak-ana nīnu båe. Båema dūas-ala lăkā āå, de māte nóü dūas-ala léu åĕmātak-a sūün-a.

Ibaratnja.

Djanganlah sangat harap akan barang sasoeatoe jang beloem engkau kenal, agaknja tiada bergoena djoega

---

36.

KOETJING DENGAN TIKOES.

Adalah saekor koetjing amat sangat dikasihi oleh toeannja; maka oleh sabab salaloe tiada ia koerang makanan jang enak-enak, maka iapon tiada lagi memboeroe tikoes, sahingga beranilah tikoes mengampiri dia. Adalah pada soeatoe katika koetjing itoe tidoer didalam loemboeng padi, maka datanglah beberapa tikoes hendak memakan padi itoe. Serta terlihat olehnja koetjing itoe tidoer, maka kata radja tikoes: „marilah kamoe sakalian, seranglah akan koetjing ini; biarlah kamoe boenoeh akan dia dan akan sagala temannja sakaliannja, karana ialah moesoeh oleh bangsa kita.” Maka segala tikoes itoepon menjeranglah kapada koetjing jang lagi tidoer itoe; maka koetjing itoepon bangoenlah dan ditangkap diboenoehnja beberapa tikoes.

Ibaratnja.

Seteroemoe jang diam-diam djanganlah kamoe bangoekan.

37.

DOEA ÈKOR HARIMAU.

Pada soeatoe moesim kamarau maka sakali-kali tiada toeroen hoedjan, sahingga habis ajer soengai-soengai ditengah rimba. Maka datanglah doea ekor harimau kapada soeatoe perigi jang lagi ada ajernja sadikit; maka boleh ia djoega minoem berdoea disitoe, tetapi sabab besar hatinja, harimau itoe hendak minoem sendiri-sendirinja, tiada ia maoe beri minoem kawannja mati kadoeanja dipinggir perigi itoe.

Sūsóan-a.

Măkănénima būas esa năndā fă hătăhóli băük-a hāpun, na bå̈å̈ esa mésak-ana hŏïnālan, te-aa ingu mănădălĕsālak ia lā̈å-lā̈å te nălātu‑suk āon-a; lèå dĕdéä năkăndésik-a nāe-aa: hătăhóli ha nănāän, bå̈å̈ esa mésak-ana nään-ana.

38.

KU-A NÅ ĀNA PĀLAN-A.

Ku bei ănătāk esa nīta mănŭpūi ndūnu esa nå-aa tòlok esa nāi dālek. Kua-å hi năāna bå-e, de āna lŭü tòlok ndia; de ana tūtu båe, ma na te ānak ndia tĕtéma ana. Tĕtéma āna-a nămătūa båe ma kălūa esa néu tǐtīnå ku-a; de kălūa-a lòsa-aa ndūnuk-a mātan-a båe, ma tĕtéma-a lăünālan de nāä hénin-ana. Ku-a nīta āna pālan-a tătāon ndia båema-aa dalen-a susa de ana ki, de néu năkănéni tŏlănòn-a fă năfādan-ana ndia dāle hédin-a. Båema tŏlănòn-a näen nāe: „tŏlănò é, tătāos mātak ndia.

Sŏsóan ndia ia.

Nāde hătăhóli lălăën-a, kǐkīsak-a déi fă-aa săǐsélu nala ndia hādan-a. Ma hătăhóli hāda măngălāuk-ia, māe å fen nănóli mălåle tā̈å lĕåbè-å, bå̈å̈ mămăhèlen-ana ma-aa bå̈å̈ mămăhénan bāü-bāü, te lā̈å-lā̈å te se ndia hāda măngălāun-a sāi déak séluk.

39.

ANǏĪĀNA MĂNĂBÒLOK-A.

Faik esa ănǐïāna lūma lădīu åe lème le esa dālek, ma-aa åe-a fa néni anǐïāna esa lèå åe-a măèpon-a ma mădéman-a néu, de-aa

Ibaratnja.

Djanganlah orang nendak mengambil akan dirinja, jang bergoena akan beberapa orang, karana kalobaan itoe achirnja mengadakan tjelaka atasnja; saperti pepatahnja: makanan berempat orang djangan dimakan saorang diri.

38.

BOEROENG DARA DENGAN ANAK TIRINJA.

Adalah saekor boeroeng dara jang beloem ada anaknja mendapat soeatoe sarang boeroeng dengan saboeah telor didalamnja diatas sebatang kajoe. Maka sabab ia terlaloe beringin hendak beranak, maka laloelah diheraminja telor itoe serta ditetasnja; maka kaloearlah saekor anak boeroeng helang dari pada telor itoe. Satelah besarlah boeroeng helang itoe, maka datanglah saekor boeroeng dara itoe; serta hampir pada sarang itoe maka disambar oleh boeroeng helang akan boeroeng latik-latik itoe, laloe dimakannja. Maka terlaloe soesah hatih boeroeng dara itoe melihat kalakoean anak tirinja jang demikian serta dengan tangisnja ia pergi mendapatkan soedaranja mentjeriterakan hal kasoesahannja itoe. Maka kata soedaranja: "hai, soedarakoe, didalam perboeatan jang demikian inilah.

Ibaratnja.

Bahoea sasoenggoehnja perangai orang djarang sakali dapat dioebahkan". Adapon orang jang djahat perangainja, djikalau diberi akan dia nasihat jang amat baik sakalipon, djanganlah djoega perangai jang djahat itoe.

39.

ANAK TERBENAM.

Pada soeatoe hari maka adalah berapa anak-anak mandi didalam soengai; maka jang saorang diantara marika itoepon hanjoetlah

ĕlăkāik-a ana bålå. Tåuk esa năkănāe nita båema-aa ana mésu lèå le dale néu de höünāla kāna mănăbòlok-a nå sösóta bāük-a, de non mădăklāin néu. A te ăniĭāna-a ta nåke măkāsi néu tåuk-a dale mălålen-a de léän nālan-ana fa, te ana ăäli tåuk-a ma ana tapa batu néun-ana.

Sösóan-a.

Dĕdéäk ia năndā nå mèsen-ala. Măkănénima ala lănóli lala aniĭāna lălélak få āla kălūa săkóla så, na-aa ala ta lălélak hādahölmāta lå sila mèsen-a dāfu-dāfu så.

40.

NDĀLA SĂSĀĖK-A NÅ NDĀLA FŬFŪAK-A.

Ndāla nănăpéni lilok esa lămătūan-a pään nème ai esa; de āna lūï kétu tālin-a de nălāi tötófak. De nătångå nå-aa ndāla fŭfūak esa măngălāu hik, ana fūa būa măbéla bāük-a. Båema năfāda ndāla fŭfūak-a nå nāsak: «hè, mäléla hădătāk å, tăå lèë de å mita ndāla mălåle lèå au ia lălāok, ma å ta măsingok fa? Å ta măsingok fa na-aa măkănāen te au fiti tinå å lāngam-a få māteng å.» Båema ndāla fŭfūak-a bi de ana singok, te ana ta héni hālak esa båe.

Ta dok-a te ndāla săsăëk-a lămătūan-a höünalau, de ana hóï héni bāsa-aa būa-lóä mălålen sila-la, de năsèö hénin neu tukang pedati esa, de tukang pedati-a taon néu ndāla pedatik. Faik esa ndāla fŭfūak-a nita ndāla săsăëk-a ta lèå bĕihātan-a båema nāen nāe: «bó lămătūak-a, nāik-a lămătūak-a nămédan lĕåbè? Lămătūak-a būa-lóä lilon-ala lăibè sä? Bésak ia māe lămătūak-a lălāök-å au ta săsingok så.»

katempat oelakan ajer jang dalam, hampir tenggelam. Maka adalah saorang melihat hal itoe, laloe ia terdjoen kadalam soengai dan dipegangnja anak jang hampir tenggelam itoe dengan beberapa soesahnja, serta dibawanja kadarat.

Adapon anak itoe tiada ia minta tarima kasih akan kabaikan orang jang menoeloeng akan dia, hanja dimakinja akan dia dan dilemparkannja batoe kapadanja.

Ibaratnja.

Demikianlah djoega atjap kali hal goeroe-goeroe. Djikalau anak-anak jang beroleh elmoe oleh pengadjaran goeroenja, telah lepas dari pada tangannja, maka djarang sakali ia tahoe membalas goena.

40.

KOEDA TOENGGANG DENGAN KOEDA BEBAN.

Adalah saekor koeda jang berpelana kaemasan dikebat oleh toeannja kapada sabatang kajoe; maka disintakkannja tali pengikatnja sahingga poetoes, laloe ia lari kamana-mana.

Maka bertemoelah ia dengan saekor koeda beban jang boerock roepanja dengan memikoel moeatan jang amat berat

Maka kata koeda toenggang dengan morkanja: „hai, engkau tiada tahoe bahasa; betapakah engkau tiada menepi. kalau melihat koeda datang jang moelia saperti akoe ini?

Djika tiadi engkau menepi, nistjaja akoe sepak kapalamoe sahingga mati.” Adapon koeda beban itoepon menepi dengan katakoetannja, tiada ia berkata sapatahpon.

Arkian tiada beberapa lamanja maka koeda toenggang itoepon ditangkap oleh toeannja, maka sagala kalangkapannja jang elok-elok ditonggolkon oleh toeannja dan koeda itoepon didjoealnja kapada saorang toekang pedati; maka koeda toenggang itoe didjadikan koeda pedati. Tatkala dilihat oleh koedah beban jang tadi hal koeda toenggang jang dahoeloe itoe, maka berkatalah ia: „hai, toeankoe bagaimanakah rasa hati toeankoe pada masa ini? Dimanakah kalangkapan toeankoe jang kaemasan? Adapon sakarang ini tiada akoe hendak menepi lagi, bila toeankoe berdjalan-djalan.”

Sŏsóan-a.

Măkănénima ama hāpu lénak hătăhóli, na-aa ama båså kŏāom, te-aa lāï bāük-a hătăhóli mămăsūï-măkăbètek-ala dādi léu măngălāu īngu ma hătătāk-ala, få-aa măkănénima lĕåndīa så, na-aa se hătăhóli ānak-ala lătāik asa néu-aa bĕĭhātan-a sīla hāda măngălāun-a.

41.

NDĀLA SĂSĀËK-A NÅ KĀPA-A.

Ndāla săsāëk esa lămătūan-a hătăhóli măūe-lédik, de ndāla-a nīta kāpa esa năkăhühūk hădĕåe båema-aa nāe: «bāna hāta ia? De ta năbéi lāban hătăhóli, de ndia āla fen-ana tāå tătāå mătüăīna ndia, na te ana ta hāpu hāta esa néu ndia sŏsotan-a båe? Lèå tāe au, na-aa esa ta boleh tāå kădiï au āong-a lèå kāpa nggóak ia båe.» Båema kāpa-a nāen nāe: «Hāe bāfam, au ta ăūe fa, na-aa le ta hāpu hade få påu å mūä bălăkāi néu å āom-a lĕåndīa fa.»

Sŏsóan-a.

Båå tāå kădīï hătăhóli măūe-mălédik-ala, te lĕåndia-å se luma lāä līta luma ūe-ledin-ala.

42.

HAŤĂHÓLI MĂNĂLĀÅ LÈTEK DŪA.

Hătăholi dūa tīa-lāik-ala, ala lāök lésik mănāuak esa lète-lètek mésan; măkănénima ala lăe, na-aa esak-a tāi kĭkīk-a te măkănenima ala ndāe, na ana hīka-hīka mésan. Båema tīan-a nătāuen nae-aa: «tāå lèë få āta kóna lètek, få ata lāök nå muda hin-a, na-aa å ki? Ma-aa tāå lèë, få măkånénima āta kāe lètek, få bălădóik-a nå lălāön-a, na-aa å hika?» Båema nåselu ma nāe: «Ata låe få au

Ibaratnja.

Djanganlah kamoe tiggikan hatimoe, apabila kamoe beroleh lebih dari pada orang lain, karana kadang-kadang orang jang amat moelia dan kaja mendjadi hina dan papa, dan djikalau telah demikian halnja, maka sakalian orang ketjil menggalak-galakkan dia karana perangai takaboer jang dahoeloe itoe.

41.

KOEDA TOENGGANG DENGAN KERBAU.

Adalah saekor koeda toenggang, jang toeannja saorang gedang, melihat saekor kerbau mendjadjar sawah. Maka kata koeda: binatang apakah jang hina ini? Adakah ia koerang berani melawan manoesia, jang menjoeroeh dia memboeat pekerdjaan jang berat itoe dan jang tiada bergoena akan dirinja? Djika akoe, saorangpon tiada dapat merendahkan akoe saperti kerbau jang bodoh ini." Maka djawab kerbau: "diamlah engkau, djika tiada jang mendjadjar, nistjaja tiada engkau beroleh padi jang diberikan kapada engkau, soepaja engkau djadi koeat.

Ibaratnja.

Djanganlah direndahkan akan orang jang bekerdja, karana sagala pekerdjaan orang bergoena akan orang lain.

42.

DOEA ORANG BERDJALAN PADA TEMPAT BERBOEKIT-BOEKIT.

Adalah doea orang bersahabat berdjalan pada soeatoe tempat jang berboekit-boekit; maka jang saorang menangis-nangis, apabila ia meoeroeni goenoeng dan ia tertawa-tawa, apabila ia mendaki goenoeng. Maka temannja bertanja: "apakah sababnja maka engkau menangis, apabila meoeroeni goenoeng, karana moedah perdjalanannja? Dan apakah sababnja maka engkau tertawa, apabila mendaki goe-

dāleng-a susa ndiau-a, na-aa ātalåe bāsa te se ata ndāë séluk lètek esa ndiā ita mātau-a bāi, te măkănénima ata kāe lètek så, na-aa au dāleng-a lóak-a, få-aa ata ndāë bāsa te ata låe lèon.«

Sŏsóan-a.

Măkănénima āma hāpu onton, na āma båå mămăhåkåmān séli, ma ama båå tāå nămăhénak bāük-a néun, te fa-ma a sǐlakam-a lūngak-a; ma măkănénima ama hapu hūta-büük, na-aa dālem-a båså băïānak-a, te būlùk-a å ontom-a lūnga-lūnga båe na. Măkănénima hătăhóli nătădāle nālan séli, då năkăsŏsótak nala dālen-a séli, na se ana ta năfădūli nāla ndia ūe-lédin, ma ana nggāli héni ūa-nālen.

noeng, karana berat djalannja?" Maka djawabnja: "Adapon djika meoeroeni goenoeng akoe terlaloe soesah hati, karana dihadapan kita ada poela goenoeng jang akan didaki; maka djikalau mendaki goenoeng akoe bersoeka hati, karana sasoedahnja kita mendaki nistjaja kita hendak toeroen."

Ibaratnja.

Djikalau engkau beroleh oentoeng, djanganlah engkau terlampau sakali berhati harap dan soeka, karana agaknja tjilakamoe hampir; dan djikalau engkau kena kasoesahan, djanganlah engkau terlaloe berhati ketjil, barangkali oentoengmoe hampir. Maka djikalau orang terlampau riang hati atau terlaloe ketjil hati, nistjaja tiada ia tjakap mendjaga pekerdjaan dan oentoengnja sabagaimana patoet.

TAMMAT.

OVEREENKOMST VAN MINAHASSISCHE EN SANGIREESCHE MET JAVAANSCHE EN MALEISCHE VERHALEN.

DOOR

Dr. H. H. JUYNBOLL.

In het 8e deel van de 5e volgreeks dezer Bijdragen vestigde prof. Kern (p. 501—502) de aandacht op de overeenkomst van een mythe der Kei-eilanders met een Minahassisch sprookje. Hij kwam tot de gevolgtrekking, dat „beide overleveringen zich zelfstandig moeten ontwikkeld hebben uit één gemeenschappelijke bron en dus dagteekenen uit een tijd, toen de voorouders der Toumbulu's en Kei-eilanders nog stammen waren van één volk." De hooge ouderdom van het hier bedoelde Minahassische sprookje [1] blijkt ook uit de omstandigheid, dat het oorspronkelijk één was met het Bataksche verhaal Porbadaan ni si Mangmaima dohot Datu Dalu, zooals dr. Brandes reeds opgemerkt heeft in zijn proefschrift (stelling XVII). Dit sprookje is niet de eenige Bulusche tekst, die overeenkomst vertoont met andere Maleisch-Polynesische verhalen. Om dit nader aan te toonen, zal ik deze Bulusche teksten opnoemen, gevolgd door de verhalen, waarmede zij overeenkomen.

1. Het begin van Naasarĕm [2] biya [3] si Mamanua (verhaal van Mamanua), vertaald door P. N. Wilken in de Mededeelingen van wege het Nederlandsche Zendeling-genootschap, VII p. 326 onder den titel „Volharding overwint de

---

[1] Blijkbaar van gelijken oorsprong is het Japansche verhaal, volgens de vertaling van Chamberlain medegedeeld door den heer T. W. K. Müller in Verh. Berl. Anthrop. Ges. in de zitting van 18 Nov. 1893.

[2] Naasarĕn is misschien eene verkorte schrijfwijze voor unaasarĕn, evenals nakĕl voor unakĕl (Niemann, Bijdr. p. 116). De stam asar is verwant met Jav. Mal. Sund. adjar, Tag. aḍal, Mak. adjarà Mad. [illegible]

[3] Wiya beteekent „aanwezig, door, voor, aan, van"; vgl. Day. awi „door" en Sawun. wije, wi „ten behoeve van, voor, aan" (Bijdr. T. L. V. 5e volgr. VII p. 551); Bimaneesch weya (Jonker Bim. Wdb. 116).

grootste bezwaren" komt overeen met Hikâyat Sĕri Râma p. 2—3 (ed. Roorda van Eysinga) en Hikâyat râdja-râdja Pâsei p. 1—2 (ed. Dulaurier). In deze drie verhalen is sprake van iemand, die uit een boomstam of bamboe geboren is. Dergelijke verhalen vindt men ook bij vele andere Indonesische volken, zooals prof. Wilken aangetoond heeft. [1] Het daarop volgende gedeelte herinnert aan Babad Tanah Djawi p. 40 ed. Meinsma 1874. In beide verhalen verlaat eene vrouw haren echtgenoot en keert terug naar den hemel, omdat hij de belofte, die hij bij hun huwelijk gedaan heeft, niet nakomt. Zie ook den Sangireeschen tekst XXIX in Bijdr. T. L. Vk. 5e Volgr. X p. 100—102.

2. Naasarĕm biya si linta wo si langkou [2] (verhaal van den bloedzuiger en de wilde koe), de vierde Bulusche tekst, vertaald door P. N. Wilken (Med. Zend. Gen. VII p. 379—380) onder den titel "De sterke wordt door den zwakke overwonnen" komt geheel overeen met het slot van n°. I der Pakĕwasche teksten, die de heer E. J. Jellesma in zijne Bijdragen tot de kennis van het Tompakĕwasch (Verhand. Batav. Gen. XLVII p. 52 volg.) opgenomen heeft. Daar het Pakĕwasche dialect nog weinig bekend is, geef ik hier eene vertaling van het door mij bedoelde stuk, dat begint pag. 53 r. 4 (Ja mĕsoengkoelo kài si lintà [3] si toea enz.):

Een antilope ontmoette eens een bloedzuiger; toen sprak de antilope: "O bloedzuiger! Recht langzaam voorwaar is uwe wijze van gaan." De bloedzuiger zeide: "Hoewel ik zoo loop en gij, antilope, snel loopt, kunt gij, mijn vriend, mij toch niet inhalen." De antilope zeide: "Als dat zoo is, laten wij beiden dan een wedloop houden (om te zien), wie van ons

---

[1] Animisme, p. 75. n. 2. Prof. Wilken wijst op het voorkomen van deze legenden bij de Maleiers, Bataks, Tagala's, Bisaya's, de Alfoeren van de Minahasa enz.

[2] Langkou is de wilde koe, die in het Mal. sapi utan heet en door de zoölogen Anoa depressicornis genoemd wordt. Zie eene beschrijving van dit dier bij Wallace, Insulinde I p. 450—452 en p. 475 (van prof. Veth's vertaling). In het Pakĕwasche dialect heet het tuà, zooals blijkt uit Verhand. Batav. Gen. XLVII p. 77, r. 2: toeà patoeoelen e Toumboeloe in „langkouw". Jellesma vertaalt het door „antilope" (l. c. p. 49). De wilde koe heet ook antilope Celebica (Med. Zend. Gen. VII p. 378 n. 1).

[3] Lintà beteekent „bloedzuiger"; vgl. Tag. lintá Mak. Mong. Tond. alinta, Jav. lintah, Mal. halintah, lintah, Sea dinta, Saw. lita (Bijdr. T. L. Vk. 3e volgr. IV. p. 223) Bim. linta (Jonker, Bim. Wdb. p. 46).

beiden den ander inhaalt." De antilope liep daarop hard; toen riep hij tot den bloedzuiger: "Waar zijt gij?" De bloedzuiger antwoordde: "Hier." Toen hield hij het zoo lang vol, totdat de antilope bewusteloos werd van het harde loopen en stierf, want de antilope had niet gezien, dat de bloedzuiger op zijn achterpoot geklommen was.

3. Naasarĕm biya si talongka [1] wo si langkou (verhaal van het schelpdier en de wilde koe), de daarop volgende tekst, vertaald door prof. Niemann (Med. Zend. Gen. XXX p. 292) behandelt ook een wedloop tusschen twee dieren, evenals het vorige verhaal en komt overeen met Kantjil V, 58—96 (ed. Palmer van den Broek) [2]. In beide gevallen overwint het langzaam loopende dier door dezelfde list het vlugge dier.

4. Naasarĕng kura [3] ung kinatuurran u mahatilalĕm [4] (verhaal hoe het begin was van het duiken), de zevende Bulusche tekst, vertaald door P. N. Wilken (Med. Zend. Gen. VII p. 386—387) met het opschrift Rurukan, herinnert eenigszins aan het slot van tekst XI a van de door dr. Adriani uitgegevene Sangireesche teksten (Bijdr. T. L. Vk. 5e volgr. VIII p. 429), daar in beide verhalen een wedstrijd in het duiken beschreven wordt.

5. Naasarĕm biya si langkou wo si moupou [5] (verhaal van de wilde koe en de moupou), de daarop volgende tekst VIII, vertaald door prof. Niemann (Med. Zend. Gen. XXX p. 293—294) komt eenigszins overeen met Hikâyat Pĕlanduk Djinâka p. 40—43 (ed. Klinkert 1885) [6] en vooral met p. 42—47 van de editie van 1893. In beide verhalen houden twee dieren een wedstrijd in het schoppen, waarbij het zwakke dier het sterkere door een list overwint.

---

[1] Talongka „schelpdier" is verwant met Tag. talangka „krab", Mong. lungka. (Bijdr. T. L. Vk. 3e volgr. V p. 85).

[2] Zie dr. Brandes, Dwerghert-verhalen uit den Archipel, Tijdschr. I. T. L. V. XXXVII p. 39—40.

[3] Kura is verwant met Sal. kura, ngura „hoe, hoe zijn", kurakuran „wat te doen", Bikol gurano „hoedanig", Bal. nguda, Bat. borhá. Zie Brandes, proefschrift p. 132.

[4] Mahatilalĕm „duiken"; vgl. Jav. Sund. Bal. silĕm, Mal. sĕlam, Mak. selang. Het ontbreekt in de vergelijkende woordenlijst (B. T. L. V. 1869).

[5] Deze vogel wordt beschreven in Med. Zend. Gen. XXX p. 293, n. 1.

[6] Zie Brandes in Tijdschr. v. Ind. T. L. en Vk. XXXVII p. 59—60.

6. Naasarĕm biya se siyow mahatuari[1] wewene[2] (verhaal van de negen zusters), vertaald door prof. Niemann (Med. Zend. Gen. XXX p. 295—303). In dit verhaal komt (pag. XIX van den tekst = pag. 300 van de vertaling) eene episode voor, die herinnert aan eene geschiedenis in het Javaansche geschrift Ahmad Muhamad. Hiervan heeft van Bloemen Waanders eene gedeeltelijke inhoudsopgave gegeven in Tijdschr. v. Ind. T. L. en Vk. VIII p. 268—279. Later gaf Cohen Stuart enkele gedeelten van den tekst met vertaling uit in Tijdschr. v. Ind. T. L. en Vk. XVII p. 548—557. Prof. Vreede gaf de inhoudsopgave van twee handschriften van dit verhaal in zijn catalogus der Javaansche en Madoereesche HSS. (cod. 1985 (1) en cod. 1877). Dr. Brandes wees op een belangrijke passage van dit geschrift in Tijdschr. v. Ind. T. L. en Vk. XXXV p. 451—452 en juist deze is het, die met het Bulusche verhaal overeenkomt. In beide verhalen is sprake van een voorwerp, dat oogenblikkelijk alle etenswaren verschaft, die die de bezitter ervan wenscht. Zoo wordt op pag. 48 van mijn handschrift[3] gezegd: Enḍong iku saktine mangke

[1] Mahatuari is verwant met Iban. uagi, Fidji *tadi* (Kern, Fidjitaal p. 36 en p. 175).

[2] Wewene „vrouwelijk"; cf. Tag. binibini, O. Jav. Mal. bini, Sumb. kawini, wini, Sund. bebene, Mak. *baine*.

[3] Dit handschrift is zeer goed geschreven, afkomstig uit West-Java, zooals uit de spelling duidelijk blijkt, en geïllustreerd. De tekst is veel beter dan die van de beide Leidsche HSS. en loopt ook verder door. Overigens merk ik hier nog op, dat cod. 1877 niet eene andere bewerking is van den Ahmad Muhamad dan cod. 1985 (1). Het is mij door vergelijking met mijn HS. gebleken, dat het begin van cod. 1877 ontbreekt en dat in plaats daarvan een gedeelte ingevoegd is, dat eerst fol. [illegible] moest volgen, nl. de schaking van Siti Bagĕdad door Wira Maya en Wira Sĕntika. De adoptief-zuster van Ahmad heet in mijn HS. nu eens Rara Sumĕkar, zooals in cod. 1985 (1), dan weer Rĕnggasmara, zooals in cod. 1877. Na fol. [illegible] van cod. 1877 verandert de geschiedenis, zooals prof. Vreede (pag. 405) zegt, maar dit is daaraan toe te schrijven, dat cod. 1985 (1) slechts een fragment is en niet verder doorloopt dan tot fol. [illegible] van cod. 1877, overeenkomende met pag. 91 van mijn HS. Ter vergelijking geef ik nog eenige regels van mijn HS., die beantwoorden aan de uittreksels, die prof. Vreede p. 406 aanhaalt:

[illegible]
[illegible]
[illegible] enz.

Het vermoeden van van Bloemen Waanders, dat deze episode aan de Indische Kathâsaritsâgara ontleend is (Tijdschr. v. I. T. L. V. VIII p. 154), is onbewezen en wegens de overeenkomst met de Bulusche legende twijfelachtig.

sun tutur: singa kang den tjipta dadi, apa kang sinĕdya iku wus ana ing enḍong iki. In het Bulusche verhaal is het een kleed, dat allerlei spijzen verschaft.

7. Naasarĕm biya se ula [1] witi wanua Kimoong (verhaal van de weezen in de nĕgari Kimoong), de daarop volgende tekst, vertaald door P. N. Wilken (Med. Zend. Gen. VII p. 295 en p. 304—305), vindt men terug in het Pakĕwasch, n.l. de vierde van de door Jellesma uitgegeven teksten, die tot titel draagt „Sisisilĕn a si kekekouw [2] wo se roea mĕtoeari" (verhaal van de kekekouw en de beide broeders). Ook nº. XVII van de Sangireesche teksten (Bijdr. T. L. Vk. 5e volgr. X p. 8—11) komt er geheel mede overeen, behalve dat de tripang hier dezelfde rol speelt als de kekekouw in de beide Minahassische verhalen. De Pakĕwasche tekst (Verhand. Batav. Gen. XLVII p. 54—55) is korter dan de Bulusche. De vertaling ervan luidt aldus:

Twee broeders gingen groente zoeken. Terwijl zij honger hadden, hoorden zij de vogel kekekouw zeggen: „Zet mij in een kist, dan zal ik eieren leggen." En zij zochten, totdat zij er een gevonden hadden en zetten hem in de kist. Toen namen zij de kist en zij droegen haar op het hoofd en zij was zwaar; toen openden zij haar, en zagen dat zij vol gekookte, in bladeren gewikkelde rijst was en de broeders aten. Zij keerden terug naar huis en de vogel kekekouw sprak: „Zet mij in een rijstvat, dan zal ik eieren leggen." Zij zetten hem erin. Toen zagen zij, dat het rijstvat dagelijks vol rijst in den bolster was en zij zetten er andere rijstvaten voor in de plaats. Iederen dag waren de rijstvaten vol. En zij gingen hunnen oom roepen, daar het huis tot de stijlen [3] vol rijst was. Toen zeide [4] hun oom: „Geef mij dezen vogel, want ik heb geen rijst." De kinderen gaven

[1] Ula beteekent „wees" en is verwant me' Jav. [illegible] Day. nulä, Tag. Iban. ulila. Het ontbreekt in de vergelijkende woordenlijst (B. T. L. V. 1871).

[2] Kekekouw is volgens Jellesma (Verh. Bat. Gen. XLVII p. 41) in het Pakĕwasch de naam van een vogeltje, dat zich bij voorkeur in padivelden ophoudt.

[3] Arii beteekent „stijl" en is verwant met Bul. arihi, Bis. Tag. haligi Day. djihi, Bug. aliri (Brandes, Proefschrift p. 120) Sang. ḍihi.

[4] Kumua van kua „zeggen"; vgl. Mak. kuwa, Day. koa, O. Jav. rakwa „zóó, zou ik zeggen", enz. (Zie mijn proefschrift Drie boeken van het O. J. Mahâbh. enz. p. 162—163 en Kern, Kawi-studiën p. 77.)

gehoor aan hetgeen hun oom zeide, maar zij fluisterden den vogel in: «Als gij eieren legt, leg dan onderin kaf en leg bovenop[1] de rijst het zaad ervan.» Hun oom zag, dat hem dagelijks een ei gelegd werd, dat was, zooals de broeders den vogel ingefluisterd hadden. En hun oom werd vertoornd en doodde den vogel. Toen de broeders gingen kijken naar de kekekouw, zeide hun oom tot hen, dat hij de kekekouw opgegeten had, maar dat zijne beenderen in het fornuis gelegd waren, omdat de vogel hem bedrogen had. En de broeders zagen zijne beenderen en zij begroeven deze in het bosch. En deze beenderen groeiden op tot een boomstam.

Na langen tijd kreeg deze boom allerlei spijzen. Men beproefde hem om te hakken, maar hij viel[2] niet. Toen riep men de beide broeders en zij hakten den boom om; maar bij het vallen van den boom werden alle menschen bewusteloos en de broeders namen de spijzen, terwijl ieder van hen het zijne koos. Zij beiden waren gelukkig, dat zij (mochten) kiezen en verheugd; toen eerst wekten zij al die menschen en deze menschen namen, wat de broeders overgelaten hadden.

Ten slotte wijs ik nog op de overeenkomst tusschen sommige van de Sangireesche teksten en Javaansche fabels. Zoo heeft dr. Adriani reeds opgemerkt (Bijdr. T. L. en Vk. 5e volgr. VIII p. 349), dat de Sangireesche Fabel IIb (p. 359) overeenstemt met Kantjil II, 6. volg.[3] Hierbij kan men voegen de Sang. fabel III (p. 392), het verhaal van den aap, den tijger, de kat en de geit, dat herinnert aan Kantjil IV, 6—V, 16[4], waar verhaald wordt, hoe de kantjil eenen reus doodt, nadat deze eerst den olifant, den tijger en het everzwijn, die de gevangene visschen moesten bewaken, een voor een verjaagd had. Ook vertoonen de beide redacties van het vierde Sang. verhaal (p. 397 en p. 402) overeenkomst met Kantjil

---

[1] Wawo beteekent „boven op" en is verwant met Favorl. babo, Sang. wowo, Tag. babau, Day. ambau „boven", Bug. Biman. wawo, Bonth. Mak. bawo, Bug. timbawo „gehemelte" enz. (Kern, Fidjit. p. 208 s. v. fafo).

[2] Itjarĕba „raakte nederstort." De stam rĕba ontbreekt in Jellema's woordenlijst; vgl. echter Bul. rĕwa, Sund. Mal. Jav. rĕbah, Tag. gibá, Bis. gubá, Bal. hĕbah, Bat. robo. (Brandes, Proefschrift p. 50).

[3] Zie de inhoudsopgave hiervan door dr. Brandes in T. I. T. L. V. XXXVII, p. 35.

[4] Brandes in Tijdschr. v. Ind. T. L. Vk. XXXVII, p. 37—39.

XX, 1—XXI, 3 [1]. Hier wordt verhaald, hoe de tjabak-vogel en de boschkat een weddenschap aangaan, wie het langst wakker zal blijven, evenals in de beide Sangireesche teksten.

Uit het feit dat dergelijke verhalen, als hier opgenoemd zijn, zoowel op de Sangir-eilanden en in de Minahasa als op Java en bij de Maleiers voorkomen, blijkt dat zij van zeer ouden oorsprong zijn en dateeren uit een tijd, toen de voorouders van de Sangireezen, Alfoeren, Javanen en Maleiers nog stammen van één volk waren. Tevens blijkt er uit, dat ettelijke verhalen in den Kantjil zuiver Maleisch-Polynesisch en niet van Indischen oorsprong zijn.

---

[1] Brandes l. c. p. 48—49.

INHOUD.

— —

NOTULEN

VAN DE

BESTUURS- EN ALGEMEENE VERGADERINGEN

VAN HET

KONINKLIJK INSTITUUT

VOOR DE

TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIË.

1893—'94.

339e BESTUURSVERGADERING,

GEHOUDEN 18 FEBRUARI 1893.

Tegenwoordig de heeren der Kinderen (Voorzitter), Kern (Onder-voorzitter), de Groot (Penningmeester), L. W. C. van den Berg, Kielstra, Niemann, Quarles van Ufford, Schlegel Vreede en Wijnmalen (Secretaris). Afwezig de heeren N. P. van den Berg en van der Pant, eerstgenoemde met kennisgeving.

De notulen van het verhandelde in de vorige Bestuursvergaderingen worden gelezen en goedgekeurd, waarna mededeeling wordt gedaan van de ingekomen en aangekochte boekwerken.

Plaatsing in de Bibliotheek.

Ingekomen zijn missives:

1°. van Prof. mr. J. Oppenheim te Groningen en Willem Wijt te Rotterdam, meldende dat zij aan het einde dezes jaars hun lidmaatschap van het Instituut wenschen te doen eindigen.

Aangenomen voor kennisgeving.

2°. van den Minister van Koloniën van 21 Januari 1893, lett. A, n°. 68, waarbij, naar aanleiding van een schrijven dezerzijds van 7 Januari 1893, n°. 796, wordt medegedeeld, dat in het aan den Gouverneur-Generaal van Ned. Indië gericht request van 19 October 1892, n°. 788, gesproken werd van nog voor het ethnographisch deel van het onderzoek van de eilanden der Banda-zee beschikbare gelden, die evenwel niet voldoende waren om de totale kosten daarvan te bestrijden, waarom voor het jaar 1893 eene aanvulling met f 5000 werd gevraagd. Sinds van dat ethnographisch onderzoek werd afgezien, kon niet anders worden verwacht dan dat door het Instituut ook zou worden afgezien van de nog niet ont-

vangen helft van het voor 1892 verleende subsidie, waarom thans wordt gevraagd. Aangenaam zou het den Minister daarom zijn, wanneer nader kon worden verduidelijkt, dat het nog niet ontvangen gedeelte van het bedoelde subsidie noodig is voor het doel waarvoor het werd toegestaan.

Omtrent den inhoud van dit schrijven des Ministers worden door den Voorzitter en Secretaris nadere inlichtingen verstrekt, waaruit blijkt, dat sinds van het ethnologisch onderzoek moest worden afgezien, inderdaad ook zou kunnen worden afstand gedaan van de nog niet ontvangen helft van het toegestaan subsidie. Het was ook geenszins de bedoeling om het nog niet gehonoreerde gedeelte van het subsidie aan te wenden voor de onderzoekingsreizen zelven, doch wel om daarmede te bestrijden alle uitgaven, die betrekking zullen hebben op de publicatiën van de resultaten der onderzoekingsreis van den hoogleeraar Martin. Mocht voor dit oogmerk de aan het Instituut aankomende helft niet beschikbaar kunnen worden gesteld, dan zou het Instituut zich de vrijheid moeten voorbehouden te zijner tijd nog eene subsidie aan te vragen voor bedoelde publicatiën.

Overeenkomstig het voorstel des Voorzitters wordt eenparig besloten een en ander den Minister van Koloniën mede te deelen.

Ter tafel worden gebracht twee brieven van Commissarissen van het Instituut te Batavia, van 21 December 1892 en 10 Januari 1893, waarbij 1°. worden aangeboden vier prima wissels, groot f 351.75, f 231.15, f 182.91 en f 200 Ned. Cour.; 2°. kennis wordt gegeven van het ontslag van het lid B. J. E. Roskott, gep. assistent-resident te Soekaboemi en van den dood van het lid D. F. W. Lucassen; 3°. voorts eenige financieele mededeelingen worden gedaan in verband met en in antwoord op het schrijven des Penningmeesters van den 28 Augustus 1892, en eindelijk 4°. de wensch van den heer Zwager wordt te kennen gegeven om als Commissaris-thesaurier te worden ontslagen, terwijl tevens met het oog op de moeielijkheid om reeds aanstonds een plaatsvervanger voor te dragen, het voorstel wordt gedaan, om in afwachting eener benoeming van een definitieven opvolger met de werkzaamheden, dusverre door den Commissaris-thesaurier vervuld, te belasten den hoofdcommies bij de Secretarie van den Raad van Nederlandsch-Indie, de heer Blok, die zich daartoe tegen het genot eener belooning van f 75 's jaars bereid heeft verklaard.

Na uitvoerige gedachtenwisseling, gehoord de inlichtingen van

den Penningmeester, wordt overeenkomstig het voorstel des Voorzitters, besloten 1°. de ontvangst der brieven met daarbij gevoegde wissels te erkennen; 2°. den Secretaris te machtigen, in overleg met den Penningmeester omtrent de verschillende in den brief van den Commissaris-thesaurier van 21 December 1892 behandelde financieele aangelegenheden de noodige ophelderingen te verstrekken; 3°. aan den Commissaris-thesaurier, den heer Zwager, het gevraagd ontslag te verleenen, onder dankzegging voor hetgeen door hem als zoodanig in het belang van het Instituut werd verricht; 4°. het door hem gedaan voorstel als overgangsmaatregel goed te keuren; en eindelijk van een en ander den Commissaris Dr. Brandes mededeeling te doen, met uitnoodiging tevens het Bestuur te willen dienen van bericht en raad omtrent de inning van de contributiën van leden in Indië, hetzij door tusschenkomst der firma Kolff en C°. te Batavia tegen een vaste provisie, hetzij vanwege den Penningmeester zelven door tusschenkomst van den postdienst.

De Vergadering gaat thans over tot het opmaken van de noodige drietallen, aan de Algemeene Vergadering aan te bieden bij de vervulling der drie vacatures in het Bestuur tengevolge der periodieke aftreding der heeren D. F. van der Pant, Jhr. mr. J. K. W. Quarles van Ufford en Prof. Schlegel.

De uitslag der stemming is, dat zullen worden voorgedragen:

Voor de vacaturen van der Pant, de hh.

Prof. C. Poensen, te Delft,

Dr. B. F. Matthes, te 's Gravenhage en

Mr. W. B. Bergsma, te Apeldoorn;

voor de vacature Quarles van Ufford, de hh.

Mr. O. J. H. Graaf van Limburg Stirum,

Jhr. mr. W. C. A. Elout van Soeterwoude en

Mr. C. Voûte, allen te 's Gravenhage;

voor de vacature Schlegel, de hh.

Prof. Dr. J. J. M. de Groot, te Leiden,

Dr. J. G. F. Riedel en

A. J. Spaan, te 's Gravenhage.

Door den Secretaris wordt ter tafel gebracht een door hem gereed gemaakt concept-verslag van den staat en de werkzaamheden van het Instituut over het jaar 1892, namens het Bestuur voor te

dragen in de Algemeene Vergadering. De vergadering hecht daaraan hare goedkeuring.

De Voorzitter dankt den Secretaris voor den geleverden arbeid.

De Voorzitter noodigt de vergadering uit zich onledig te houden wat de keuze van nieuwe leden zoowel hier te lande als in Indië. Na gedachtenwisseling en omvraag worden achtereenvolgens tot leden voorgedragen en benoemd:

in Nederland de hh. A. Plate, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, te Rotterdam; Mr. G. H. Barnet Lyon, agent-generaal, lid van den raad van bestuur in de kolonie Suriname, thans te 's Gravenhage; J. C. Schippers, hoofdingenieur bij de staatsspoorwegen op Java, thans te 's Gravenhage; R. W. J. C. van den Wall Bake, directeur van de Batav. Oosterspoorweg-Maatschappij, te Amsterdam; A. L. J. Martens, directeur van de Samarang-Joana- en Oost-Java stoom-trammaatschappij, te 's Gravenhage; L. A. Dittlof Tjassens, oud-directeur van het marine-etablissement te Soerabaja, gedetacheerd bij het departement van koloniën, te 's Gravenhage; H. A. de Smit van den Broecke, kapitein-ter-zee titulair, chef van den afdeeling hydrographie aan het departement van marine, te 's Gravenhage; Mr. C. A. Verrijn Stuart, secretaris van de centrale commissie voor de statistiek, te 's Gravenhage; W. H. L. Borgerhoff Mulder, officier van gezondheid 2e kl., te 's Gravenhage; Baron H. A. Clifford, te 's Gravenhage; Mr. F. J. H. de Wetstein Pfister, te 's Gravenhage; Th. J. van Stockum, industrieel, te 's Gravenhage; Mr. G. D. Advocaat, vice-concul, laatstelijk geplaatst bij het consulaat te Constantinopel, thans bij het departement van Buitenlandsche Zaken, te 's Gravenhage; H. C. Ypey, vice-consul, te Constantinopel: A. J. Anemaet, te Parijs; T. A. de Neve, kapitein der artillerie van het O.-I. leger, gedetacheerd aan den hoogere krijgschool, te 's Gravenhage; Mr. C. F. Schoch, ambtenaar bij het departement van koloniën, te 's Gravenhage; E. Thomas, O.-I. Ambtenaar m. v. te 's Gravenhage.

In Indië, de hh. E. A. Rovers, directeur van het departement van Financien, te Batavia; J. K. Kempees, hoofdinspecteur der Spoorwegdiensten en van het Stoomwezen, te Batavia; H. E. Dorrepaal, president van de vereeniging voor oudheid-, taal-, land en volkenkunde te Djokjokarta; Dr. C. Eykman, directeur der school tot opleiding van inlandsche geneeskundigen, te Batavia; Dr. J. F. van Bemmelen, bibliothecaris van de Koninklijke Natuurkundige

Vereeniging in Ned. Indë, te Batavia; Mr. H. J. Mijer, redacteur en secretaris van de Ned-. Ind. Maatschappij van Nijverheid en Landbouw, te Batavia; J. H. F. ter Meulen, Adsistent-resident, toegevoegd aan den hoofdinspecteur voor de koffiecultuur; H. D. H. Bosboom, majoor en J. J. A. Muller, kapitein bij den Generalen Staf, te Padang Sidempoean; H. T. M. Pino Post, contrôleur bij het B. B. te Padang Sidempoean; M. C. Schadee, contrôleur bij het B. B. te Ngabang (Landak); H. E. B. Schmalhausen, contrôleur bij het B. B.; H. N. Kiliaan, contrôleur 2e kl., belast met het verzamelen op Madoera van gegevens tot een vast stelsel van spelling voor de Madoereesche taal.

Van deze keuzen zal aan de Algemeene Vergadering mededeeling worden gedaan.

In verband met de spoedig te verwachten uitgave van het plaatwerk van den heer Dr. Groneman over de Tjandi-groep vraagt en erlangt de Secretaris de machtiging om aan den bewerker 25 present-exemplaren af te staan, terwijl overeenkomstig het voorstel van den heer Quarles van Ufford besloten wordt een recensie-exemplaar ter beschikking te stellen van de redactie van de Economist.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering door den Voorzitter gesloten.

ALGEMEENE VERGADERING,

GEHOUDEN 25 FEBRUARI 1893.

Tegenwoordig de heeren leden van het Bestuur: der Kinderen (Voorzitter), Kern (Onder-voorzitter), de Groot (Penningmeester), Wijnmalen (Secretaris), L. W. C. van den Berg, Kielstra, Niemann, Quarles van Ufford, Schlegel en Vreede; voorts de leden: Canne, C. Voûte, de Roo, Matthes, Poensen, Verwey, C. A. M. van Vliet, van de Wal, Heeres, Serrurier, W. Pleyte, Buys en van Vlijmen.

Na opening der Vergadering heet de Voorzitter, Mr. T. H. den Kinderen, de opgekomen leden welkom.

Van de heeren N. P. van den Berg en C. van der Gon Netscher is bericht ontvangen, dat zij de vergadering niet kunnen bijwonen.

De notulen der vorige Algemeene Vergadering worden voorgelezen en goedgekeurd.

Overeenkomstig de bepaling van het Reglement brengt de Secretaris, namens het Bestuur, verslag uit omtrent den staat van Instituut en zijne belangrijkste lotgevallen en handelingen gedurende het verloopen jaar 1892.

De Voorzitter dankt den Secretaris voor zijnen arbeid, ook uit naam der Vergadering.

Overeenkomstig het voorstel des Voorzitters wordt besloten het verslag te doen drukken en op te nemen in de Bijdragen.

De Voorzitter deelt mede, dat de Penningmeester de rekening en verantwoording omtrent zijn geldelijk beheer over 1892 aan het Bestuur heeft overgelegd, dat haar heeft onderzocht en zijnerzijds goedgekeurd. Uit naam der uit de gewone leden benoemde commissie brengt de heer C. A. M. van Vliet daarover verslag uit; zij rapporteert dat zij het beheer van den Penningmeester heeft

nagegaan en in volkomen orde heeft bevonden; hulde brengende aan de nauwgezetheid, waarmede de financieele belangen van het Instituut zijn behartigd, stelt zij voor den Penningmeester te dechargeeren, onder dankbetuiging voor het door hem gevoerd beheer.

Met acclamatie vereenigt zich de vergadering met dit voorstel, waarna de Penningmeester omtrent de kas en de balans nog eenige mededeelingen doet.

Aan de orde is thans de verkiezing van bestuursleden in de plaats der aftredende heeren D. F. van der Pant, Jhr. Mr. J. K. W. Quarles van Ufford en Prof. Dr. G. Schlegel, aan wie de Voorzitter hulde brengt voor hunne vierjarige werkzaamheid ter bevordering van de belangen van het Instituut.

Tot stemopnemers worden aangewezen de heeren Buys en Pleyte, die als uitslag der stemming mededeelen, dat met groote meerderheid uit de voorgedragen drietallen (zie Bestuursvergadering van 18 Februari 1893) verkozen zijn de HH. Prof. C. Poensen, te Delft, Mr. O. J. H. Graaf van Limburg Stirum, te 's-Gravenhage, en Prof. dr. J. J. M. de Groot, te Leiden.

De hoogleeraar Poensen, wien de Voorzitter geluk wenscht met zijne verkiezing als bestuurslid, verklaart zich bereid de op hem gevallen keuze te aanvaarden. Aan de beide andere benoemden zal van hunne verkiezing kennis worden gegeven. De Voorzitter zegt den stemopnemers dank voor de vervulling hunner taak.

Onder herinnering aan hetgeen bereids door den Secretaris in zijn verslag werd medegedeeld, brengt de Voorzitter ter tafel het voorstel van het Bestuur om, ingevolge al. 2 van Art. 13 van het Reglement, het vanwege het Instituut uit te geven Javaansch woordenboek van den heer H. A. de Nooy voor de leden verkrijgbaar te stellen tegen de helft van den boekhandelsprijs.

Het voorstel wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Op uitnoodiging van den Voorzitter leest de Secretaris de namen voor van de nieuwbenoemde leden van het Instituut (zie de lijst in de notulen der Bestuursvergadering van Februari 1893).

Het lid Canne zegt gaarne eenige inlichtingen te ontvangen omtrent den stand der voorgenomen, reeds meermalen besproken Wajang-uitgave.

De heer Serrurier, met die uitgave belast, geeft daarover eenige ophelderingen in verband met de daarvoor beschikbaar gestelde fondsen, en geeft de verzekering dat de uitgave vóór het einde van het loopend dienstjaar kan worden tegemoet gezien.

Het lid C. A. M. van Vliet spreekt den wensch uit dat het Instituut een ander gebouw verkrijge, daar het tegenwoordig pand niet meer aan de behoeften voldoet. Het lid Quarles van Ufford doet opmerken, dat tot dusver de verwezenlijking van den geopperden wensch afgestuit is op de moeielijkheid om een voor het doel geschikt pand aan te koopen, terwijl voor de stichting van een ander gebouw bezwaarlijk een geschikt terrein te verkrijgen is; waarop de heer van Vliet, repliceerende, de aandacht vestigt op een alleszins geschikt terrein op den Bezuidenhoutschen weg, door de Regeering onlangs aangewezen voor den bouw van een nieuw Rijksarchief, en van welk terrein de kosten, zijn zijne inlichtingen juist, niet bovenmatig hoog zijn.

De Voorzitter zegt, dat de zaak zelve herhaaldelijk reeds in den boezem van het Bestuur is besproken; meer dan eens is zelfs een voorstel gedaan tot aankoop van een aangewezen huis, dat echter bij nader onderzoek òf te kostbaar voor de beperkte geldmiddelen des Instituuts, òf voor het doel ongeschikt bleek; eveneens zijn er plannen ontworpen tot verbouwing van het tegenwoordig gebouw, doch mede zonder resultaat. De zaak is intusschen gesteld in handen eener Commissie, bestaande uit den Voorzitter, Secretaris en Penningmeester.

Daar niemand verder het woord verlangt, sluit de voorzitter de Algemeene Vergadering.

BUITENGEWONE BESTUURSVERGADERING,

GEHOUDEN 25 FEBRUARI 1893.

Tegenwoordig de heeren der Kinderen, Kern, de Groot, L. W. C. van den Berg, Kielstra, Niemann, Poensen, Vreede en Wijnmalen. Afwezig de heer N. P. van den Berg.

De Voorzitter, de vergadering geopend hebbende, heet het nieuw benoemd bestuurslid, C. Poensen, welkom en verzoekt de leden, overeenkomstig de bepalingen van het Reglement, over te gaan tot de hernieuwde samenstelling van het bureau van het Instituut voor het ingetreden genootschappelijk jaar.

Het bestuurslid, mr. L. W. C. van den Berg, stelt voor de tegenwoordige titularissen bij acclamatie te herbenoemen.

De vergadering vereenigt zich met dit voorstel, waarna de Voorzitter, ook namens den herbenoemden Ondervoorzitter, Penningmeester en Secretaris, verklaart zich de keuze te laten welgevallen, onder dankzegging voor het opnieuw in hen gesteld vertrouwen.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

340STE BESTUURSVERGADERING,

GEHOUDEN 25 MAART 1893.

Tegenwoordig de heeren: der Kinderen (Voorzitter), Kern (Onder-voorzitter), J. H. de Groot (Penningmeester), N. P. van den Berg, L. W. C. van den Berg, J. J. M. de Groot, Kielstra, Niemann, Poensen, Van Limburg Stirum, Vreede en Wijnmalen (Secretaris).

Na opening der vergadering deelt de Voorzitter mede, dat van de nieuwbenoemde Bestuursleden, Prof. J. J. M. de Groot en Mr. O. J. H. Graaf van Limburg Stirum, brieven zijn ontvangen, houdende mededeeling van de aanvaarding hunner benoeming tot leden van het Bestuur. Beiden, ter vergadering tegenwoordig, worden door hem verwelkomd.

Hierna worden achtereenvolgens gelezen en goedgekeurd de notulen van het verhandelde in de vorige Gewone en Buitengewone Bestuursvergaderingen, terwijl mede worden gelezen de notulen van het verhandelde in de laatstgehouden Algemeene Vergadering, welke, onder nadere goedkeuring in de volgende Algemeene Vergadering, voorloopig vanwege het Bestuur worden vastgesteld.

De Voorzitter vestigt de aandacht op de nieuw verworven boeken en tijdschriften, die ter tafel zijn nedergelegd en deelt vervolgens mede, dat zijn ingekomen missives:

1°. van den directeur van het Rijks Museum van oudheden, te Leiden, houdende dankbetuiging voor de toezending van het boek- en plaatwerk „Tjandi Parambanan op Midden-Java."

2°. van den heer Jhr. mr. J. K. W. Quarles van Ufford, houdende bericht van ontvangst ter bespeking in „de Economist" van hetzelfde werk.

Voor kennisgeving aangenomen.

3°. van de Liverpool Geographical Society, houdende voorstel tot ruiling van wederzijdsche uitgaven. Na gedachtenwisseling wordt besloten aan dat voorstel geen gevolg te geven.

4°. van den waarnemenden Hoofdredacteur van de „Portefeuille" Taco H. de Beer, te Amsterdam, waarbij, onder mededeeling dat in zijne uitgave steeds meer zorg besteed zal worden aan mededeelingen van wetenschappelijken aard, van beteekenis voor allen, die belangstellen in wetenschap, kunst en letteren, het verzoek

wordt gedaan daarvoor wel te willen toezenden de vanwege het Instituut bezorgde uitgaven, opdat men dienaangaande de lezers van gemeld orgaan uitvoerig zou kunnen inlichten. Wordt besloten geen gevolg te geven aan het ingediend verzoek.

5°. van Mevr. de Wed. F. C. Valck, houdende verzoek den naam van haren echtgenoot, 12 Dec. 1892 overleden, als lid van het Instituut te willen afvoeren.

6°. van de heeren J. L. Hordijk en W. H. M. van Schmid, houdende mededeeling de eerste van zijn adres te Amsterdam, de tweede van zijne overplaatsing naar Singkarah (Sumatra's W.-K.).

7°. van de heeren Mr. G. H. Barnet Lyon, Mr. G. D. Advocaat, C. L. J. Martens, te 's-Gravenhage, A. Plate, te Rotterdam, Mr. C. F. Schoch, J. C. Schippers, Mr. F. J. H. de Wetstein Pfisten en H. C. Ypey, te 's-Gravenhage, en Alb. C. Kruyt te Gorontalo, allen houdende bericht van de aanvaarding van het lidmaatschap van het Instituut.

8°. van de heeren Verrijn Stuart, de Neve, Borgerhof Mulder, de Smit van den Broecke en Jhr. Clifford, te 's-Gravenhage, waarbij zij berichten het lidmaatschap van het Instituut niet te kunnen aannemen.

9°. van het lid de Vlaming, te Haarlem, verzoekende van de ledenlijst te worden afgevoerd.

Al deze missives, worden voor kennisgeving aangenomen.

Op voordracht van het lid C. W. Pleyte Wz., te Amsterdam, wordt als gewoon lid voorgedragen en aangenomen de heer A. Obreen, hoofdredacteur van de Telegraaf, te Amsterdam.

Ter tafel wordt gebracht een schrijven van den heer Alb. Schwemer te Brunshaupten i. M., waarbij, onder mededeeling dat hij in het bezit is van eenige handschriften bevattende de geschiedenis van de Minahassa en aanteekeningen voor eene grammatica en woordenlijst, verhalen, fabels en gezangen in het Alfoersche dialect der Tompacheva's, de vraag wordt gedaan of het Instituut wellicht geneigd zou zijn die handschriften over te nemen en onder welke voorwaarden.

Na gedachtenwisseling wordt besloten den schrijver te antwoorden dat men, alvorens eenig besluit te kunnen nemen, inzage behoort te nemen van de bedoelde handschriften.

Van den heer G. W. W. C. Baron van Hoëvell is dd. 20 Januari 1893 een schrijven ontvangen, waarin hij de ontvangst erkent van

de missive van het Instituutsbestuur van 24 November 1892, n° 192, blijkens welke het Instituut verplicht is de hem gedane opdracht tot het houden van een ethnographisch onderzoek op de eilanden der Banda-zee in te trekken.

Het nog beschikbaar bedrag der subsidie à f 5000 is nu per gouvernementswissel overgemaakt aan 's Instituuts Commissaris Dr. Brandes te Batavia, terwijl daarvan f 18.25 is afgehouden, zijnde het bedrag der in deze zaak door hem gemaakte onkosten voor telegrammen, zegels, enz.

In verband met dit schrijven is van Dr. Brandes een brief ontvangen dd. 6 Februari 1893, meldende dat door hem een op zijne naam geschreven wissel ontvangen is, groot f 4981.70, welke door hem geëndosseerd is aan Dr. C. Snouck Hurgronje. Van deze is ontvangen een schrijven van 23 Februari 1893, waarbij een eerste wissel tot hetzelfde bedrag wordt overgezonden.

De Voorzitter herinnert aan den loop dezer zaak en deelt mede, dat aan het besluit der vorige vergadering nog geen gevolg was gegeven, toen bovenbedoelde brieven ontvangen werden.

De Voorzitter stelt nu aan de orde de vraag, of, nu het ethnologisch onderzoek niet door gaat, de nog beschikbare helft van het subsidie voor 1892 weder ter beschikking van de Indische regeering zal moeten worden gesteld, dan wel of aan den Minister van Koloniën, in antwoord op diens missive van 21 Januari jl. Lett. A. n° 68, machtiging zal worden gevraagd om over dat bedrag te mogen beschikken ter bestrijding van alle uitgaven, die betrekking zullen hebben op de publicatiën van de resultaten der onderzoekingsreis van Prof. Martin. Na gedachtenwisseling wordt op voorstel van den hoogleeraar Kern besloten, den Voorzitter te machtigen deze zaak persoonlijk bij het Departement van Koloniën te behandelen, met dien verstande, dat op den voorgrond worde gesteld, dat het Instituutsbestuur desverlangd gaarne bereid is de nog ongebruikte helft van het subsidie weder ter beschikking der Regeering te stellen, in welk geval men echter gaarne tevens de toezegging zou erlangen, dat voor de publicatie der resultaten van het onderzoek van den hoogleeraar Martin op den steun der Regeering kan worden gerekend.

Ter tafel worden gebracht brieven van Commissarissen in Indië, van 19, 21 en 30 Januari 1893, met ingesloten wissels respectievelijk groot f 185, f 225, f 190, f 180, f 360 en f 216 N. C., waarbij tevens de noodige aanteekeningen worden gevoegd en de gevraagde

inlichtingen verstrekt omtrent de betaalde of nog te vorderen contributiën der Indische leden.

Wordt besloten de ontvangst der verschillende brieven te erkennen, terwijl den Secretaris wordt opgedragen, ze voor zooveel noodig, na gehouden overleg met den Penningmeester, te beantwoorden.

De Secretaris biedt namens het lid mr. Verweij ter plaatsing in de Bijdragen aan een opstel over het pandelingschap. Om bericht en raad in handen gesteld van den Voorzitter en het bestuurslid mr. L. W. C. van den Berg.

Herinnerend aan de tot dusver bestaande gewoonte dat stukken en bijdragen van bestuursleden zonder nader ingewonnen advies in het tijdschrift worden opgenomen, geeft de Ondervoorzitter, Prof. Kern, in overweging voor het vervolg op dien regel eene uitzondering te maken, zoodra het opstellen geldt, die recensiën bevatten, in welk geval zij vooraf op de gewone wijze in handen eener commissie behooren te worden gesteld.

Na eenige gedachtenwisseling vereenigt de vergadering zich eenparig met dit voorstel.

In verband met het besluit in de vorige vergadering genomen, waarbij aan den heer Groneman 25 exemplaren van het plaatwerk worden geschonken, onderwerpt de hoogleeraar Kern de vraag, of het niet wenschelijk zou zijn bij voorkomende gelegenheden bij zulke werken, waar platen of illustratiën den hoofdschotel vormen en de tekst bijzaak is, slechts van den tekst een zeker getal exemplaren ter beschikking van den schrijver te stellen. Algemeen wordt dit denkbeeld beaamd, terwijl na gedachtenwisseling, overeenkomstig het voorstel des Voorzitters, wordt goedgekeurd, bij voorkomende gelegenheden het Bestuur telkens afzonderlijk te doen beslissen hoeveel exemplaren den schrijver zullen worden geschonken van een werk, waarvan de platen hoofdzaak zijn en de tekst slechts een klein gedeelte daarvan vormt.

Onder herinnering aan de bespreking omtrent den bouw van een huis voor het Instituut, legt de Ondervoorzitter een hem ter hand gesteld schrijven over van den heer J. J. Nieukerke, Architect te 's-Gravenhage.

Ter kennisneming gedeponeerd.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de Vergadering door den Voorzitter gesloten.

341STE BESTUURSVERGADERING.

GEHOUDEN 15 APRIL 1893.

Tegenwoordig de heeren: der Kinderen (Voorzitter), Kern, (Ondervoorzitter), L. W. C. van den Berg, J. H. de Groot (Penningmeester), Kielstra, Niemann, Poensen, van Limburg Stirum en Wijnmalen (Secretaris). Afwezig, met kennisgeving, de heeren N. P. van den Berg, J. J. M. de Groot en Vreede.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

Mededeeling wordt gedaan van de ontvangen boeken, waaronder twee exemplaren van Dr. R. Brandstetter's Malaio-Polynesische Forschungen. I. Der Natursinn im den älteren Literaturwerken der Malaien.

De Voorzitter deelt mede, dat zijn ontvangen:

1°. eene circulaire, houdende algemeen mededeelingen vanwege het uitvoerend Comité van de in 1894 te houden wereld-tentoonstelling te Antwerpen;

2°. een programma van der Deutscher Geographentag, te Stuttgart, van 4—10 April 1893.

3°. eene missive van het Bestuur van Teyler's Museum, ten geleide van de Archives du Musée Teyler, Serie II, vol. IV, fasc. 1.

Aangenomen voor kennisgeving.

De Secretaris brengt ter tafel een schrijven van de firma Brill, waaruit blijkt dat men gaarne zou vernemen, of het Instituut zich het recht tot de uitgave van het wetenschappelijk onderzoek der heeren Martin wenscht voor te behouden, dan wel dezen arbeid geheel aan particuliere krachten wil overlaten.

Van meer dan eene zijde wordt laatstgenoemd denkbeeld aanbevolen, waarvan ten slotte de uitvoering eenparig wordt goedgekeurd.

De Secretaris doet voorlezing van het Besluit van den

Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië dd. 14 Februari 1893 n° 2, betreffende de verzameling van gesteenten, door Prof. Martin op zijne onderzoekingsreizen bijeengebracht.

Bij dit besluit is goedgekeurd dat de door den Hoogleeraar Dr. K. Martin op zijne reis in Nederlandsch Indië bijeengebrachte verzamelingen van gesteenten vanwege het Koninklijk Instituut van de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch Indië worden afgestaan aan het Rijks Geologisch Museum te Leiden.

De Secretaris stelt voor, van een en ander officieel mededeeling te doen aan den Minister van Binnenlandsche Zaken bij een schrijven, luidende als volgt:

„Het zal Uwer Excellentie niet onbekend zijn, dat het Koninklijk Instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië, alhier gevestigd, gesteund door eene subsidie der Indische Regeering, in het vorige jaar een onderzoekingstocht naar de eilanden der Bandazee heeft doen ondernemen door den hoogleeraar Dr. K. Martin te Leiden.

„Het is voor het Instituutsbestuur een voorrecht, Uwe Excellentie te mogen berichten, dat genoemde hoogleeraar op deze wetenschappelijke reis in de Molukken eene verzameling gesteenten heeft bijeengebracht, bestaande uit 1063 specimina en buitendien eene kleinere collectie, die op verschillende eilanden, vooral ook op Celebes, bij gelegenheid zijner reis van Batavia naar Amboina werd verzameld.

„Deze verzameling, in goeden staat te Leiden aangekomen, is aldaar voorloopig door den hoogleeraar Martin in het onder zijn beheer gestelde Rijks Geologisch Museum bewaard

„Overeenkomstig de aan het Koninklijk Instituut bij de toekenning van tot subsidie gestelde voorwaarde heeft het Bestuur deze collectie ter beschikking gesteld van den Gouverneur Generaal van Nederlandsch-Indië, door wien dezer dagen bij het besluit 14 Februari 1893 n°. 2, waarvan hierbij Uwer Excellentie een afschrift wordt aangeboden, wordt goedgekeurd dat de door den hoogleeraar Dr. K. Martin bijeengebrachte verzamelingen van gesteenten vanwege het Koninklijk Instituut worden afgestaan aan het Rijks Geologisch Museum te Leiden.

„Het Bestuur van het Instituut voornoemd haast zich Uwer Excellentie hiervan mededeeling te doen en bedoelde collectiën ter harer

beschikking te stellen ten behoeve van het onder Uwer Excellentie's beheer gestelde Rijks Geologisch Museum te Leiden.

„Gaarne hoopt het Instituutsbestuur te vernemen, of deze schenking door Uwe Excellentie voor meergemeld doel wordt aanvaard."

Eenparig vereenigt de vergadering zich met dit voorstel.

De Voorzitter deelt vervolgens mede, dat nog zijn ingekomen:

een schrijven van Commissarissen in Indie, d.d. 2 Maart 1893 ter geleide van een wissel, groot f 300.—;

eene missive van den heer Obreen, Hoofdredacteur van „De Telegraaf", te Amsterdam, houdende bericht van de aanvaarding van het lidmaatschap van het Instituut, en

missives van de heeren Dr. de Clercq Zubli en W. P. Wolterbeek, waarbij zij ontslag nemen als leden van het Instituut;

missives van de heeren J. P. van Driest en Mr. C. Voûte, houdende mededeeling van de verandering hunner woonplaats.

Al deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

Door tusschenkomst van den Commissaris Dr. Brandes wordt kennis gegeven van den wensch van den heer G. F. Wiemans, Ingenieur bij het Kadaster te Soerabaja, om als lid van het Instituut te worden toegelaten.

Dienovereenkomstig wordt eenparig besloten.

De Secretaris deelt mede dat hij van den heer G. L. Bertsch, laatstelijk hoofd der kweekschool voor inlandsche onderwijzers te Probolinggo eene bijdrage heeft ontvangen betreffende de Madoereesche spelling, welke hij onverwijld om bericht en raad had gezonden aan den hoogleeraar Vreede. Namens dezen rapporteert de heer Kern dat, zoolang het door de Indische Regeering aan den controleur Kiliaan opgedragen onderzoek omtrent de Madoereesche spelling niet is afgeloopen, de tijd niet gekomen is om een dergelijk opstel, als door den heer Bertsch is aangeboden, in de Bijdragen op te nemen.

De Vergadering vereenigt zich met dit advies.

Door de heeren der Kinderen en L. W. C. van den Berg wordt rapport uitgebracht omtrent de in hunne handen gestelde bijdrage over het pandelingschap in Nederlandsch-Indie. Beiden adviseeren tot plaatsing van stuk, onder voorbehoud echter dat de schrijver vooraf het opstel eenigszins wijzige.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De Ondervoorzitter Kern vestigt de aandacht op de wenschelijkheid dat een exemplaar van Dr. Groneman's Tjandi Parambanan worde gezonden aan het Institut de France. Overeenkomstig zijn voorstel wordt den Secretaris opgedragen een exemplaar van bedoeld werk te zenden aan Auguste Barth, 6 rue de Vieux Colombier, Paris, met een begeleidend schrijven, waarbij het verzoek wordt gedaan het werk, uit naam van het Instituut, te willen aanbieden aan het Institut de France.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de Vergadering door den Voorzitter gesloten.

342STE BESTUURSVERGADERING,

GEHOUDEN 20 MEI 1893.

Tegenwoordig de heeren der Kinderen (Voorzitter), Kern (Onder-voorzitter), L. W. C. van den Berg, J. J. M. de Groot, Kielstra, Niemann, Poensen, Vreede en Wijnmalen (Secretaris). Afwezig met kennisgeving, de heeren N. P. van den Berg, J. H. de Groot en van Limburg Stirum.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

Ter tafel worden gebracht de sedert de vorige vergadering ingekomen boekwerken, waaronder, door tusschenkomst van den Minister van Binnenlandsche Zaken onder geleide van de missives van 20 en 26 April j.l. Litt. A[1]. en n°. 883, afd. K.W. 4 pakketten met vervolgwerken, met die bestemming ontvangen van de Fransche Commissie voor internationalen ruil van boekwerken te Parijs.

De Voorzitter deelt mede dat overeenkomstig het in de vorige vergadering genomen besluit een exemplaar van Dr. Groneman's plaatwerk Tjandi Prambanan op Midden-Java aan den heer Barth is gezonden.

Van dezen is onder dagteekening van 13 Mei jl. een schrijven ontvangen, waaruit blijkt dat het gezonden exemplaar zijne bestemming heeft bereikt en hij zich voorstelt het in de zitting der Academie van Vrijdag 19 Mei namens het Instituut als geschenk aan te bieden.

Voor kennisgeving aangenomen.

Nog zijn ontvangen:

1°. brieven van de heeren L. A. Dittlof Tjassens, te 's-Gravenhage, en Dr. C. Eykman, te Batavia, houdende bericht dat zij het lidmaatschap van het Instituut niet wenschen te aanvaarden.

2°. een schrijven van den heer J. K. Kempees, te Weltevreden, houdende bericht van de aanvaarding van het lidmaatschap.

3°. brieven van de leden A. Mellink, F. Twiss, J. E. D. Engelhard en J. L. van Gennep, houdende mededeelingen omtrent hunne veranderde adressen.

Notificatie.

Van Commissarissen is een brief van 24 Maart j.l. ingekomen ten geleide van een wissel op zicht van de Javasche Bank, groot f 144, waarbij nog enkele mededeelingèn en inlichtingen worden gevoegd over de leden en oud-leden van het Instiiuut die de contributie over één of meer jaren voor 1892 schuldig zijn.

Ter behandeling en afdoening in handen gesteld van den Penningmeester en Secretaris.

Van het lid Prof. mr. P. A. van der Lith, te Leiden, is een schrijven ontvangen, waarbij ten behoeve van den nieuwen druk van zijn werk over Nederlandsch-Indië verlof wordt gevraagd enkele photographieën te reproduceeren, door Prof. dr. K. Martin gedurende zijne reis vervaardigd.

De gevraagde vergunning wordt gaarne verleend.

Namens Dr. Riedel biedt de hoogleeraar Kern twee bijdragen aan, waarvan de eene een Toumbulusch Pantheon bevat en de ander een lijst van Nederduitsch-Bolaanguki-Katinggòlasche en Kaidipan-Bolaang-Itamsche woorden.

Beide stukken worden om bericht en raad in handen gesteld van den hoogleeraar Niemann, waarna, niets meer aan de orde zijnde, de vergadering door den Voorzitter gesloten wordt.

343STE BESTUURSVERGADERING,

GEHOUDEN 17 JUNI 1893.

Aanwezig de heeren der Kinderen (Voorzitter), Kern (Onder-voorzitter), L. W. C. van den Berg, J. J. M. de Groot, Kielstra, Poensen, Vreede, N. P. van den Berg, J. H. de Groot, van Limburg Stirum en Wijnmalen (Secretaris). Afwezig, met kennisgeving, de heer Niemann.

De notulen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

Ingekomen is een brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken d.d. 24 Mei 1893 n° 2293 I Afdeeling Q., waarin de dank der Regeering wordt aangeboden voor de verzameling gesteenten, door den Hoogleeraar Martin bijeengebracht en door het Instituut aan het Geologisch Mineralogisch Museum der Rijksuniversiteit te Leiden afgestaan. „Dit aanzienlijk en kostbaar geschenk" — aldus schrijft de Minister — wordt „hoogst erkentelijk aanvaard."
Notificatie.

Van den heer Barth te Parijs is een nader schrijven ontvangen d.d. 20 Mei 1893, blijkens hetwelk die geleerde, namens het Instituut, het werk Tjandi Prambanan aan de Academie des inscriptions et belles lettres heeft aangeboden met eene uitvoerige toelichting, welke in de eerstvolgende aflevering der handelingen van de Academie zal worden opgenomen, — en namens genoemde instelling dank voor de toezending betuigt.
Notificatie.

Van de heeren H. E. B. Schmalhausen te Banjoemas, H. D. Bosboom en J. J. A. Muller te Padang Sidempoean, H. N. Kiliaan te

Soemenep (Madoera) en H. E Dorrepaal te Soro Gedong (Djokdjakarta) is bericht ontvangen dat zij het hun aangeboden lidmaatschap des Instituuts gaarne aanvaarden.

Van den heer Bosboom voornoemd, dat zijne contributie kan worden ontvangen bij den heer J. Bosboom, Madoerastraat te 's-Gravenhage.

Van den heer Mr. H. J. Mijer, dat hij het lidmaatschap niet wenscht te aanvaarden.

Van den heer A. C. Claessens, dat hij voor het lidmaatschap bedankt.

Notificatie.

De Secretaris draagt tot het lidmaatschap voor de heeren W. Baerts, officier van administratie 2e klasse bij de Kon. Ned. Marine te Atjeh, en H. P. Wagner, contrôleur bij het binnenlandsch bestuur te Medan (Oostkust van Sumatra).

Beide heeren worden bij acclamatie benoemd tot lid van het Instituut.

Van den heer Jhr. mr. J. H. van Reenen is bericht ontvangen van het overlijden van Jhr. mr. G. C. J. van Reenen.

Notificatie.

De heer J. J. B. Fanoy bericht, dat zijn adres is Apeldoorn, Asseltsche weg 176; de heer O. H. Helfrich, dat zijn adres is Sabang, Poeloe Weh, Atjeh; de heer J. J. Meijer, dat zijn adres is Oengaran, Samarang.

Notificatie.

Door Dr. N. Adriani zijn, ter plaatsing in de Bijdragen, aangeboden eene verzameling van Sangireesche teksten met vertaling en aanteekeningen.

Op voorstel van het lid Kern wordt tot opneming in de Bijdragen besloten.

De vergadering wordt gesloten.

344STE BESTUURSVERGADERING,

GEHOUDEN 21 OCTOBER 1893.

Aanwezig de heeren der Kinderen (Voorzitter), Kern (Onder-voorzitter), Vreede, L. W. C. van den Berg, Niemann, J. H. de Groot (Penningmeester), Kielstra. Afwezig met kennisgeving, de heeren N. P. van den Berg, J. J. M. de Groot, van Limburg Stirum, Wijnmalen en Poensen.

De Voorzitter deelt mede dat de Secretaris door eene ernstige ziekte is aangetast geweest, en dat in verband daarmede de September-vergadering niet kon worden gehouden. De heer Wijnmalen is thans aan de beterhand, doch kon heden nog niet tegenwoordig zijn; dientengevolge kunnen ook de notulen der laatstgehouden bestuursvergadering niet worden gelezen. De heer Kielstra heeft op zich genomen, voor heden als Secretaris te fungeeren.

Ingekomen zijn:

1. Een afdruk van een opstel van Mr. M. C. Piepers over de rechtspraak in Zuid-Celebes.

Wordt besloten tot plaatsing in de boekerij en dankbetuiging aan den schrijver.

2. Brief van het India Office d.d. 15 Juli 1893, houdende mededeeling dat desverlangd een afdruk voor het Instituut beschikbaar is van eene verhandeling van Revd. G. U. Pope.

Wordt besloten, te antwoorden dat het Instituut gaarne een afdruk zal ontvangen.

3. Brief d.d. September 1893, van de Commissie van redactie van het International Archiv für Ethnographie, houdende verzoek om medewerking van het Instituut tot instandhouding van dit belangrijk tijdschrift.

Wordt besloten, voor den tijd van vijf jaren eene subsidie van f 50.-- (vijftig gulden) per jaar toe te zeggen, op voorwaarde dat aan het Instituut kosteloos een exemplaar van het tijdschrift wordt toegezonden.

4. Van het bestuur der Archeologische Vereeniging te Djokdjokarta, twe gedrukte verslagen der werkzaamheden aan de Tjandi's Prambanan c.a. gedurende de maanden Maart, April en Mei 1893.
Gedeponeerd.

5. Bericht van de heeren A. H. Moorrees, Mr. W. de Gelder en A. Pruys van der Hoeven, in Ned. Indië; voorts van de heeren J. L. Cluysenaar, van Alphen de Veer, E. J. Voûte, Mr. J. C. Reijnst, F. A. Ebbinga Wubben, J. J. Hasselman, A. H. Kuijpers, C. J. Leendertz, A. E. Mooyaart, A. J. Nijland en R. Reinders, — houdende opzegging van het lidmaatschap.
Notificatie.

6. Bericht van de Heeren M. C. Schadee en J. H. F. ter Meulen, houdende mededeeling dat zij het lidmaatschap aanvaarden.
Notificatie.

7. Brief van de firma Brill te Leiden, d.d. 19 September jl., handelende over de uitgaaf van de resultaten van het door den Hoogleeraar Martin in Indië gehouden onderzoek, en het daarvoor gevorderd subsidie.
Wordt besloten, ten vervolge op de vroeger reeds met den Minister van Koloniën gevoerde correspondentie, zich tot dezen te wenden met verzoek, eene subsidie van f 2500.— toe te staan, waartegen het Departement dan 25 exemplaren van het werk zal ontvangen.

8. Brief van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen d.d. 22 Augustus 1893 n°. 199, houdende toezending van twee afdrukken van opschriften, voorkomende op Hollandsche graven te Draksharama (Madras).
Deze afdrukken zullen gevoegd worden bij de vroeger reeds verzamelde gegevens voor een lapidarium.

9. Brief van idem d.d. 20 Juni 1893 n°. 153, houdende toezending van eene verzamelde Abklatschen en eene afteekening van inscripties uit Hadhramout, met verzoek de daarvoor betaalde som van tweehonderd gulden te restitueeren.
Wordt besloten, dat de Penningmeester voor deze terugbetaling zal zorg dragen. De ontvangen stukken zullen in handen worden gesteld van den Hoogleeraar de Goeje, met verzoek ons c. q.

mededeeling te willen doen van de opmerkingen enz. waartoe zij hem wellicht aanleiding geven.

10. Brief, aan Dr. Wijnmalen gericht door den heer Dr. Groneman, waarin deze zijn dank betuigt voor de wijze waarop vanwege het Instituut gezorgd is voor de uitgaaf van zijn Parambanan werk, en verzoekt te mogen worden ingelicht over de mogelijkheid dat van wege het Instituut wordt medegewerkt tot de uitgaaf van een anderen arbeid van zijne hand, betrekkelijk de Garĕbĕgs te Djokjakarta.

Na bespreking wordt besloten, dat vooreerst, in verband met het vele dat nog onderhanden is, aan eenige bemoeienis van het Instituut ten deze niet te denken valt; aan den heer Groneman zal derhalve moeten worden medegedeeld dat het bestuur na rijpe overweging tot het besluit is gekomen, dat het zijne medewerking tot de uitgave niet kan verleenen.

11. Verzoek van Dr. D. W. Horst, d.d. 18 Juli 1893, om een paar platen te mogen reproduceeren, voorkomende in de Bijdragen van 1862.

Geene bedenking.

12. Twee stukken van Dr. Riedel, handelende het eerste over de rivier en het meer van Poso (1865), het andere over de bocht van Tomini (1869).

Deze stukken worden in handen gesteld van het bestuurslid Niemann.

13. Brief van den heer C. B. van de Wal, te Amsterdam, houdende toezending van een opstel over het onderzoek naar de instellingen der natuurvolken, in verband met de critiek van den heer Meerwaldt op Prof. Wilken's „Uitbreiding van het Matriarchaat op Sumatra".

In handen van het bestuurslid L. W. C. van den Berg.

14. Van Dr. H. H. Juynboll, een „Vervolg van de lijst van Javaansche en Soendaneesche woorden, uit het Arabisch of het Perzisch afstammende". Op voorstel van Prof. Vreede wordt besloten dit opstel zoo mogelijk in het eerstvolgend n°. der Bijdragen op te nemen.

Tot nieuwe leden worden benoemd de heeren W. P. Quartero te Soekapoera (Probolinggo), W. C. van Wettum te Magetan (Kadoe),

H. J. E. Tendeloo, te 's-Gravenhage, C. den Hamer, te Samarang, G. A. J. Hazeu, te Leiden, H. A. de Groot, te Leiden, D. A. Hooijer, te 's-Gravenhage, en H. K. Mijer, te 's-Gravenhage.

De Penningmeester deelt mede dat de storting van f 5000, zijnde 't niet gebruikte gedeelte van het voor de onderzoekingen van Prof. Martin en Wilken verleend subsidie, heeft plaats gehad.

De vergadering wordt gesloten.

345STE BESTUURSVERGADERING.

GEHOUDEN 18 NOVEMBER 1893.

Aanwezig de heeren der Kinderen (Voorzitter), Kern (Onder-voorzitter), N. P. van den Berg, Vreede, L. W. C. van den Berg, Poensen, Niemann, J. H. de Groot (Penningmeester), Kielstra. Afwezig, met kennisgeving, de heeren J. J. M. de Groot, van Limburg Stirum en Wijnmalen.

Daar de Secretaris, de heer Wijnmalen, nog niet volkomen hersteld is, belast de heer Kielstra zich op verzoek van den Voorzitter wederom met de waarneming van het Secretariaat.

De notulen der vergadering van 21 October j.l. worden gelezen en goedgekeurd.

Ingekomen zijn:

1. Brief, d.d. 7 October j.l., van den bibliothekaris van het aardrijkskundig genootschap te Lissabon, houdende verzoek om toezending van twee afleveringen der Bijdragen, welke in zijne verzameling ontbreken.

Den Secretaris wordt opdragen, aan dit verzoek mogelijk gevolg te geven.

2. Verzoek van de New-York State Library, d.d. Albany 1893 om toezending van alle uitgaven des Instituuts.

Gedeponeerd.

3. Brief van den Commissaris in Indië, den heer Brandes d.d. 30 September 1893, houdende mededeeling dat de heer Voorthuysen te Bandong verzoekt hem met het einde dezes jaars van de leden-

lijst af te voeren, en dat het lid Houtkamp, ter zelfder plaatse, is overleden.

Notificatie.

4. Brieven van de heeren J. van Nieuwkuyk, D. de Haan, R. Horst, D. Hartevelt, H. Zillesen en F. Pompe van Meerdervoort, waarbij zij kennisgeven met het einde des jaars voor het lidmaatschap te bedanken.

Notificatie.

5. Brief van het lid L. van Weelderen, houdende mededeeling dat hij van Lamongan naar Grati (Pasoeroean) is overgeplaatst en en verzoekt de voor hem bestemde stukken naar zijn nieuwe standplaats te zenden.

Notificatie.

De heer Niemann deelt mede dat het hem nog niet mogelijk is een verslag uit te brengen over het in zijne handen gesteld manuscript van den heer Riedel over het "Toumboeloesch pantheon in de Minahassa": hij wenscht eerst na bespreking met den schrijver zijn oordeel uit te spreken en verzoekt derhalve te dezer zake diligent verklaard te worden.

Goedgekeurd.

De heer Niemann brengt daarop het volgende volgende verslag uit:

"Een ander, door den heer Riedel ingezonden stuk is getiteld "Lijst van Nederduitsch-Bolaang Uki-Katinggolasche en Kaidipan-Bolaang Itamsche woorden", met een aanhangsel dat op ongeveer anderhalve bladzijde eenige korte samenspraken in eerstgenoemde taal bevat.

"De heer R. teekent daarbij aan: "De Bolaang Uki-Katinggolasche en Kaidipan-Bolaang Itamsche dialecten worden op Noord-Selebes door ongeveer tienduizend zielen gesproken. Van vreemden oorsprong zijnde, hebben deze volgens bewering der oudsten, door vermenging met de talen des lands, van lieverlede veel van hunne originaliteit verloren. Deze woorden heb ik tijdens mijn verblijf in die streken verzameld. Als eene bijdrage tot de vergelijkende Indonesische taalstudie kan hunne publicatie nuttig zijn."

"In deze lijst vindt men hier en daar herhalingen van dezelfde woorden, en ook is er een aantal Maleische woorden in opgenomen, zoodat er veel overtolligs in voorkomt. Daar wij echter van de hier vermelde dialecten tot nog toe slechts enkele kleine woorden-

lijsten bezitten en zij overigens geheel onbekend zijn, ware de uitgaaf van het stuk des heeren Riedel wel aan te bevelen, mits het aanmerkelijk worde bekort. Hieromtrent zou met den inzender in nader overleg kunnen worden getreden."

Dienovereenkomstig wordt besloten; de heer Niemann verklaart zich bereid, met den heer Riedel de wenschelijk geachte bekorting te bespreken.

De heer Niemann deelt voorts mede, dat hij de in de vorige vergadering in zijne handen gestelde stukken van Dr. Riedel over de rivier en het meer van Poso (1865) en over de bocht van Tomini (1869) heeft gelezen. Hij stelt voor, deze stukken in het archief van het Instituut te deponeeren, aangezien sedert genoemde jaren over de in de stukken besproken landstreken veel nieuwer en uitvoeriger berichten van de heeren van Hoevell en Kruyt zijn in het licht verschenen.

Conform besloten.

De heer L. W. C. van den Berg brengt verslag uit over het in de vorige Bestuursvergadering in zijne handen gesteld opstel van den heer C. B. van de Wal.

Overeenkomstig de conclusie van den rapporteur wordt besloten, onder dankbetuiging voor zijne belangstelling, het opstel aan den schrijver terug te zenden, als voor plaatsing in onze Bijdragen minder geschikt.

De heer Kern deelt mede dat vanwege het Britsch-Indisch Gouvernement door de "Archealogical Survey" de grafschriften in Paliakata zullen worden gereproduceerd, en dat het de bedoeling schijnt te zijn om, wanneer voor de bewerking over geschikte personen kan worden beschikt, op dezelfde wijze ook voor andere deelen van Britsch-Indie, waar onze Oost-Indische Compagnie hare factorijen had, tot dergelijke reproductie over te gaan.

Komt dit plan tot uitvoering, dan zal voor ons meermalen besproken lapidarium, waarvoor reeds een aantal gegevens verzameld werden, het in Britsch-Indie aanwezig materiaal beschikbaar zijn.

Verder niemand het woord verlangende, sluit de Voorzitter de vergadering.

— —

346STE BESTUURSVERGADERING.

GEHOUDEN 16 DECEMBER 1893.

Aanwezig de heeren der Kinderen (Voorzitter), Kern (Ondervoorzitter), van Limburg Stirum, Vreede, L. W. C. van den Berg, Poensen, Niemann, J. H. de Groot (Penningmeester), en Kielstra. Afwezig, met kennisgeving, de heer J. J. M. de Groot.

De heer Kielstra belast zich wederom met het Secretariaat.

De notulen der vergadering van 18 November 1893 worden voorgelezen en goedgekeurd.

Ingekomen zijn:

1. Brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken, dd. 31 October 1893 La A afd. K.W., houdende toezending van 4 pakketten boeken, met die bestemming ontvangen van de Fransche Commissie voor internationalen ruil van boekwerken, te Parijs.

Plaatsing in de bibliotheek.

2. Brief van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden, dd. November 1893, houdende toezending der dezer dagen door haar uitgegeven geschriften.

Idem.

3. Brieven van de heeren A. Stokvis, J. H. Commijs, C. J. Sickesz en N. R. G. M. Bär, houdende opzegging van hun lidmaatschap met het einde des jaars.

Notificatie.

4. Briefkaart van den heer G. F. K. van Huls, houdende opgaaf van veranderd adres (thans: Wirosari, Grobogan).

Idem.

5. Brief van den heer J. J. Reesse te Amsterdam, dd. 2 December 1893, houdende mededeeling dat door hem, hoofdzakelijk uit de in het Rijksarchief en het Amsterdamsch stedelijk archief berustende

gegevens, een werk over den suikerhandel, ook van die der Oost- en West-Indische Compagnie, is samengesteld, — en verzoek om bericht in hoever het op den weg des Instituuts zou kunnen liggen, de uitgaaf van dat werk te ondersteunen.

Wordt besloten, den schrijver mede te deelen dat het bestuur, alvorens deze vraag te beantwoorden, gaarne inzage zal ontvangen van het manuscript.

6. Mededeeling van den Minister van Koloniën dd. 4 December 1893 Lt A n°. 32, houdende bericht dat Z. E. bereid is, mede te werken tot het verleenen der tot uitgaaf van het werk van Prof. Martin aangevraagde subsidie, mits van dit werk 25 exemplaren aan de Regeering worden afgestaan.

Notificatie.

7. Brief van het Nederlandsche Bijbelgenootschap te Amsterdam, dd. 8 December 1893, houdende verzoek om medewerking van de zijde des Instituuts tot een catalogiseering der rijke verzameling Javaansche handschriften, bij het Genootschap aanwezig. Een groot gedeelte van dezen rijkdom, aldus schrijft het, ligt thans renteloos, voor de wetenschap onnut; en nu de Bijbel in het Javaansch is vertaald, ligt het niet op 's Genootschaps weg om zijne middelen beschikbaar te stellen voor een zuiver wetenschappelijk doel, tot bijbeluitgaaf of verspreiding in geen verband staande.

Na bespreking is het Instituutsbestuur algemeen van gevoelen, dat het het meest zou zijn in het belang der wetenschap, indien de handschriften, hetzij in eigendom, hetzij in bruikleen, konden worden afgestaan aan de Leidsche universiteit.

Wordt besloten in dien geest den brief des Genootschaps te beantwoorden.

8. Voorstel van den uitgever, Martinus Nijhoff, dd. 14 December 1893, om de Nooy's Javaansche woordenlijst in den handel te brengen voor f 4.50, zoodat het boekje voor f 2.25 aan de leden kan worden aangeboden.

Goedgekeurd.

De Voorzitter deelt mede dat namens het bestuur een rekest aan de Tweede Kamer is gezonden, houdende adhaesie aan het adres

der Vereeniging van Archivarissen in Nederland, ter zake van den bouw van nieuwe localen voor het Rijksarchief.

Goedgekeurd.

De heer Niemann deelt mede dat hij de in de vorige vergadering ter tafel gebrachte stukken van den heer Riedel (1° omtrent dialecten op Noord-Celebes, 2°. omtrent het Toumboeloesch pantheon in de Minahassa) met den schrijver heeft besproken, en dat deze zich heeft bereid verklaard die stukken te herzien.

De heer Kielstra deelt mede dat hij uit Indië ontving, van den heer P. H. van der Kemp, een bundel stukken betreffende de geschiedenis van Sumatra's Westkust in deze eeuw.

De Heer Kielstra herinnert, dat hij, in zijne achtervolgend in de Bijdragen geplaatste opstellen, over dit onderwerp heeft gegeven al wat het archief van het Departement van Koloniën opleverde; dat hij, in die opstellen, meermalen heeft aangewezen dat er hiaten waren, die nog aangevuld behooren te worden, en dat het geschrift van den heer van der Kemp z. i. eene zeer belangrijke bijdrage is tot de juiste kennis der toestanden in verschillende tijdvakken na 1818.

Hij geeft derhalve in overweging, de "Bijdrage" van den heer van der Kemp, in haar geheel, zoodra mogelijk te publiceeren.

Conform besloten. Doch nu het n°. onzer Bijdragen voor Januari reeds gedrukt en voor de eerstvolgende n^{os}. reeds veel copy beschikbaar is, wordt tevens opgemerkt dat de publicatie slechts bij gedeelten zal kunnen geschieden.

De heer Kern brengt ter tafel een Maleisch fabelboekje, met daarbij gevoegde vertaling in het Rotineesch, en betoogt de wenschelijkheid dat die fabelen (tekst en vertaling naast elkander) successievelijk worden uitgegeven als hulpbron voor de verdere studie van het Rotineesch.

Conform besloten.

De heer L. W. C. van den Berg zegt namens den heer F. S. A. de Clercq toe de vertaling eener verzameling van de overleveringen der bevolking van Bangka betreffende de geschiedenis van dit eiland, ter publiceering in de Bijdragen.

De heer Niemann zou het wenschelijk achten, indien de Maleische tekst van bedoelde verzameling werd afgestaan aan het Instituuts-archief.

De vergadering noodigt den heer van den Berg uit, aan den heer de Clercq mede te deelen dat het bestuur de bedoelde vertaling gaarne in de Bijdragen zal opnemen en zich voor den afstand van het origineel aanbeveelt.

De heer L. W. C. van den Berg stelt voor, den vierden Zaterdag van Januari a. s. onze gewone bestuursvergadering te houden.

Conform besloten.

De penningmeester brengt zijne begrooting voor 1894 ter tafel, die, reeds bij de bestuursleden in rondlezing geweest zijnde, zonder discussie worden goedgekeurd.

De penningmeester deelt mede, dat hij de afrekening der hh. Heldring en Pierson heeft ontvangen, waaruit blijkt dat in 1893 in Nederland aan contributiën is ontvangen eene som van f 4337.

Wat Indië betreft, — in de administratie onzer commissarissen aldaar heerscht groote achterstand; niet alleen is het saldo over 1892 nog niet ingekomen, maar van de contributiën over 1893 is nog niets ontvangen.

Wordt besloten, hieromtrent zoodra mogelijk naar Indië te schrijven met de mededeeling dat spoedige remise dringend verzocht wordt in het belang eener ordelijke administratie.

Ter sprake wordt voorts gebracht het reeds vroeger geopperd denkbeeld, aan de firma G. Kolff en C°. te Batavia de incasseering der Indische contributiën op te dragen. De penningmeester stelt voor hem te machtigen daartoe eene overeenkomst aan te gaan, wanneer de genoemde firma zich tevreden wil stellen met eene provisie van 5 pCt. der geïnde gelden.

Conform besloten.

De Vergadering wordt gesloten.

347STE BESTUURSVERGADERING,

GEHOUDEN 27 JANUARI 1894.

Aanwezig de heeren der Kinderen (Voorzitter), van Limburg Stirum, Vreede, L. W. C. van den Berg, Poensen, J. J. M. de Groot, J. H. de Groot (Penningmeester) en Kielstra (waarnemend Secretaris). Afwezig, met kennisgeving, de heeren Kern en Wijnmalen; zonder kennisgeving, de heeren N. P. van den Berg en Niemann.

De notulen der vergadering van 16 December 1893 worden gelezen en goedgekeurd.

Ingekomen zijn:

1. Eene circulaire van de Nederlandsche Commissie voor de koloniale afdeeling der wereldtentoonstelling te Antwerpen in 1894.
Deponeeren.

2. Idem betreffende het Xe Internationale Orientalistencongres, te Genève te houden.
Deponeeren.

3. Bericht van het overlijden der leden Mr. L. W. C. Keuchenius en Mr. W. Ridder van Rappard.
Notificatie.

4. Berichten van de heeren M. Hijmans, O. M. E. Burger (Indië), J. van Hengst, Mr. A. W. C. Verwey, Prof. P. W. A. Cort van der Linden en W. A. Hartmann, houdende opzegging van het lidmaatschap; en bericht van het lid H. de Stuers, houdende mededeeling van veranderd adres (thans: Buitenzorg).
Notificatie.

5. Missive van Z. Exc. den Minister van Koloniën, dd. 10 dezer Lt. AI. n°. 6, waarbij wordt medegedeeld dat bij Kon. Besluit van 5 Januari 1894 n°. 6 machtiging is verleend tot het verleenen eener subsidie van f 2500 (over twee jaren te verdeelen) aan de uitgaaf

van Prof. Martin's werk over zijne reis naar de eilanden der Bandazee, onder voorwaarde dat van het werk 25 exx. ter beschikking van de Regeering zullen worden gesteld.

Wordt besloten van deze gunstige beschikking mededeeling te doen aan den Hoogleeraar Martin.

6. Missive van Dr. J. Spanjaard, dd. 25 Januari 1893, houdende dankbetuiging voor de toezending van een schrijven dd. 19 t. v. nº. 844, waarbij hem door het bestuur des Instituuts geluk is gewenscht met zijn zilveren ambtsfeest aan de Indische Instelling te Delft.

Notificatie.

7. Brief van Dr. Serrurier, ten geleide van de genealogische tabel, behoorende bij de wajang-uitgave, en tevens mededeelende dat de tekst thans gedrukt wordt.

Wordt besloten, den heer Serrurier te verzoeken, zoo slechts eenigszins mogelijk, overeenkomstig zijne ten vorige jare gedane belofte, het daarheen te leiden dat bij de a. s. Algemeene Vergadering de tekst geheel is afgedrukt.

8. Brief van Dr. Adriani dd. 2 December 1893, houdende verzoek om, met het oog op zijn a. s. vertrek naar Indië, het resteerende deel zijner „Sangireesche teksten" zoo mogelijk in de April-aflevering der Bijdragen op te nemen.

Wordt besloten, zooveel doenlijk aan het verzoek te voldoen.

9. Brief van Mej. C. Steller dd. 22 Januari 1894, houdende mededeeling dat de schrijfster bezig is aan de samenstelling van een Sangireesch-Nederlandsch Woordenboek hetwelk vermoedelijk in den loop van 1894 zal gereed komen, en dat zij aan het Instituut voorstelt, de uitgaaf van dit werk te bezorgen

Wordt besloten, te antwoorden dat dit voorstel eerst in behandeling zal kunnen worden genomen wanneer het manuscript geheel gereed zal zijn; dat het bestuur in beginsel niet ongenegen is de uitgaaf te bezorgen, doch dat eene beslissing wel afhankelijk zal moeten gemaakt worden van de eventueele toekenning eener Regeeringssubsidie.

10. Brief van Prof. Speyer te Groningen, houdende verzoek om goedkeuring dat zijne in de Bijdragen opgenomen en gedeeltelijk

nog op te nemen vertaling van het Buddhistische Sanskritwerk Jâtakamâlâ eventueel wordt overgenomen in de serie der Sacred Books of the East van Prof. Max. Muller te Oxford.

Wordt besloten, die goedkeuring te verleenen en, voor het geval die overneming plaats vindt, geene afzonderlijke uitgaaf van bedoelde vertaling te bezorgen.

Door het Bestuurlid L. W. C. van den Berg wordt, met referte tot het besprokene in de December-vergadering, namens het lid F. S. A. de Clercq aangeboden eene Bijdrage tot de geschiedenis van Bangka met een daarbij behoorend manuscript.

Wordt besloten, het opstel zoodra daarvoor plaats beschikbaar te publiceeren en het manuscript te deponeeren in het archief des Instituuts.

De penningmeester deelt mede dat de firma G. Kolff & C°. te Batavia zich in het belang des Instituuts genegen heeft verklaard, zich tegen eene provisie van 5 pCt. der geïnde gelden te belasten met de incasseering der in Indië te betalen contributiën der leden.

Wordt besloten, van dit aanbod gebruik te maken, ook voor zoover de nog niet geïnde contributiën over 1893 betreft. Aan Commissarissen zal van dit besluit worden kennisgegeven met verzoek, de zaak verder met genoemde firma te regelen.

Op voorstel van den voorzitter wordt besloten, den 17e Februari bestuurs-, den 24 d. a. v. Algemeene Vergadering te houden.

De penningmeester brengt ter tafel zijne rekening en verantwoording over 1893, die wordt nagezien door de heeren van Limburg Stirum en Kielstra, als leden van het bestuur.

Bij monde van laatstgenoemde wordt gerapporteerd dat alles in volkomen orde is bevonden, weshalve in overweging wordt gegeven de verantwoording, onder dankbetuiging aan de penningmeester, goed te keuren.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

Uit de leden wordt eene commissie tot het nazien der rekening benoemd, bestaande uit de heeren A. J. Spaan en Mr. A. E. J. E. Bik.

Geen der leden verder het woord verlangende, wordt de Vergadering gesloten.

348STE BESTUURSVERGADERING,

GEHOUDEN 17 FEBRUARI 1894.

Aanwezig alle bestuursleden.

De notulen der vergadering van 27 Januari 1894 worden gelezen en goedgekeurd.

Ingekomen stukken:

1. Overdruk van Prof. Hubrecht's artikel, in de Gids van Februari 1894, over de Nederlandsche expeditie naar Midden-Borneo.

Plaatsing in de boekerij.

2. Voorstel van de Universiteit te Pennsylvania, dd. 13 Jan. 1894, tor ruiling van de wederzijdsche uitgaven.

Aangezien vooralsnog niet blijkt dat de door de universiteit uitgegeven boekwerken voor ons instituut belangrijk zijn, wordt besloten de beantwoording tot later uit te stellen.

3. Circulaire betrekkelijk het Xe Orientalisten-Congres, van 3 tot 12 Sept. 1894 te Genève te houden.

Deponeeren.

4. Brieven van de leden D. F. van der Pant, Dr. J. A. van der Stok en J. C. Jansen, waarbij zij bedanken voor het lidmaatschap van het Instituut.

Notificatie.

5. Namens de heer Alb. C. Kruyt is door den heer Dr. N. Adriani, aangeboden eene woordenlijst van de Bareëtaal.

Overeenkomstig het advies van het bestuurslid Kern wordt besloten, die lijst uit te geven voor rekening van het Instituut, en op de a. s. algemeene vergadering het voorstel te doen, haar niet gratis, maar tegen de helft van den boekhandelsprijs aan de leden te verstrekken.

Het door den Secretaris samengesteld verslag over het jaar 1893 wordt voorgelezen en goedgekeurd.

Ter vervulling der vacatures, ontstaande door het periodiek aftreden der bestuursleden N. P. van den Berg, L. W. C. van den Berg en A. C. Vreede, worden de volgende drietallen opgemaakt:

1. Mr. C. Pijnacker Hordijk, R. C. Kroesen, Jhr. mr. H. van der Wijck;
2. Mr. P. A. van der Lith, J. de Louter, mr. W. B. Bergsma;
3. H. D. Canne, A. J. Spaan, Jhr. mr. W. Elout van Soeterwoude

Tot nieuwe leden worden benoemd: de H.H. Jhr. mr. J. Æ. A. van Panhuijs, vice-president van den Raad van State, P. Lycklama à Nijeholt, commissaris der Koningin in Overijsel; mr. C. A. H. Barge, gouverneur van Curaçao; mr. J. Kalff, procureur-generaal bij het Hof van Justitie te Paramaribo; A. L. W. Seijffardt, Minister van Oorlog; mr. P. Rink, mr. M. Tydeman Jr., C. V. Gerritsen, W. K. M. Vrolik, H. Pyttersen Tz., Jhr. mr. W. H. de Beaufort, mr. C. P. M. H. baron Michiels van Verduyen, mr. J. C. M. Kolkman, leden der Tweede Kamer; F. B. 's Jacob, burgemeester van Rotterdam; H. P. J. v. d. Berg, directeur der Javasche Bank te Batavia; J. Mullemeister, E. A. Rovers, leden van den Raad van Indië, H. C. Soeters, president der factory van de Nederlandsche Handel-maatschappij; C. H. C. Bijvanck, lid dier factory; P. Kolff, hoofd-administrateur der Deli-Maatschappij te Medan; H. C. van den Honert, gewezen administrateur van de Deli-Maatschappij, te Amsterdam; mr. H. Vreede, directeur van de Hollandsche Bank te 's Gravenhage; A. H. Berkhout, tijdelijk leeraar aan de Landbouwschool te Wageningen; prof. dr. B. J. Stokvis, te Amsterdam; Jhr. L. Th. Hora Siccama, oud-resident van Pekalongan te 's Gravenhage; W. de Vogel, resident van Bezoeki; J. Boers, resident van de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo; F. S. A. de Clercq, oud-resident van Ternate, te 's Gravenhage; E. J. Jellesma, resident van Menado; J. F. Scheltema, letterkundige, te Amsterdam; mr. C. B. Nederburgh, gouvernements-secretaris, te Batavia; dr. H. J. de Dompierre de Chauffepié, directeur van het Koninklijk Munt- en Penningkabinet, A. Machielse, dr. W. P. Ruysch, mr. W. Dolk, en C. A. van Affelen van Saemsfoort, controleur met verlof, te 's Gravenhage; E. A. E. Kalshoven, hoofdcommies bij het Departement van Onderwijs en J. de Groot, commies ter algemeene secretarie, te Batavia; dr. P. A. A. Boeser, conservator van het Museum van Oudheden, te Leiden; mr. A. L. C. Kleyn, te 's Gravenhage; J. H. Lebret, industrieel te Dordrecht; P. van de Wetering,

industrieel, mr. J. H. Valckenier Kips en mr. J. W. L. M. van Oordt, hoofdcommies bij het Departement van Koloniën, allen te 's Gravenhage; O. Venema, chef van het ijkwezen in Nederlandsch-Indië, en G. Lavino, consul-generaal te Singapore.

De vergadering wordt gesloten.

VERSLAG

VAN DEN

STAAT EN DE WERKZAAMHEDEN

VAN HET

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NED.-INDIE OVER 1893,

UITGEBRACHT IN DE ALGEMEENE VERGADERING GEHOUDEN DEN 24en FEBRUARI 1894.

Mijne Heeren!

Wederom gereed om, overeenkomstig het voorschrift van ons Reglement, ons jaarverslag uit te brengen, zij het ons vergund, slechts voor eenige oogenblikken Uwe belangstellende aandacht te vragen. Wij bepalen ons tot enkele hoofdpunten, met verwijzing overigens, voor wie de geschiedenis van het afgeloopen jaar meer in alle bijzonderheden weten wil en nader ingelicht wil zijn over eenige hem belangrijk voorkomende aangelegenheid, naar de gedrukte notulen der Bestuurs- en Algemeene Vergaderingen, die als naar gewoonte in de Bijdragen zullen worden opgenomen.

De kring van het Bestuur bleef op dezelfde wijze samengesteld als waaruit die bestond na de benoeming van het drietal leden, welke in de vorige Algemeene Vergadering plaats had. De toen gekozen nieuwe Bestuursleden, de heeren Mr. O. J. H. Graaf van Limburg Stirum, Prof. C. Poensen en Prof. Dr. J. J. M. de Groot namen bereidvaardig de plaatsen hunner voorgangers in en bleven met de overige Bestuurders naar vermogen de belangen van het Instituut bevorderen onder de leiding van onzen hooggeschatten Voorzitter Mr. T. H. der Kinderen, terwijl de thesaurie in de goede handen bleef van onzen zorgvollen Penningmeester, J. H. de Groot, op wiens voorstel wij met betrekking tot onze financiën in Indië

eene nieuwe regeling hebben getroffen. Onzerzijds zij u alleen bericht, dat de heer Zwager, Commissaris van het Instituut in Indië, gemeend heeft met het oog op zijn aanstaand verlof naar Europa, zijn ontslag uit zijne betrekking te moeten aanvragen. Ons Bestuur heeft hem dit verleend; evenwel niet zonder gaarne deze gelegenheid aan te grijpen om hem dank te betuigen voor zijne belangeloos aan het Instituut bewezen diensten, onder aanbeveling onzer Instelling in de voortduring zijner welwillendheid, waarop wij zeker ook mogen rekenen bij de heeren Mr. N. P. van den Berg, Prof. mr. L. W. C. van den Berg en Prof. dr. A. C. Vreede, die met deze vergadering hebben opgehouden deel uit te maken van het Bestuur. Hun worde mede een woord van dank gebracht voor hunne werkzaamheid gedurende den tijd hunner zitting als leden van het Bestuur.

Dank ook zij door den Secretaris gebracht aan het medelid E. B. Kielstra, voor de zoo welwillende hulp hem verleend, waar hij gedurende reeds vele maanden na eene ernstige ziekte zich van de deelneming aan de Bestuursvergaderingen moest onthouden.

Met betrekking tot onze werkzaamheden zij medegedeeld, in de eerste plaats de voortzetting der uitgave van ons tijdschrift, de Bijdragen, waarvan in het afgeloopen jaar vier afleveringen verschenen zijn. Wat den inhoud daarvan betreft, deze is ditmaal schier uitsluitend taal- en letterkundig, en hoe gaarne wij ook gewenscht zouden hebben de noodige en voor de meeste leden gewenschte verscheidenheid in onze Bijdragen in acht te nemen, — wij mogen het hier ter plaatse wel uitspreken, dat in den regel de meeste onzer linguisten ons steeds verblijden met de toezending van min of meer omvangrijke taalkundige bijdrage. Zoo zult Gij, bij eene doorbladering van de notulen onzer vergaderingen, daarin de titels van nog menige belangrijke alsnog te publiceeren bijdrage aantreffen; gerustelijk kunnen wij dan ook verklaren, dat voor 's hands geen gebrek is aan stukken van taalkundigen aard.

De beide afzonderlijke uitgaven, waarop wij U in ons vorig verslag mochten wijzen, zijn verschenen en in den handel gebracht. Wij bedoelen de „Javaansche Woordenlijst, bevattende woorden in Midden-Java in gebruik vergeleken met het Javaansch in de residentie Soerakarta, verzameld door H. A. de Nooy, met bijstand van Mas Padmasoesastra”, en de prachtuitgave van de „Tjandi Parambanan op Midden-Java na de ontgraving door Dr. J. Groneman,

met 64 lichtdrukken van Cephas.〃 Wij mogen de verwachting koesteren, dat beide deze uitgaven de belangstellende aandacht hebben getrokken van en waardeering hebben gevonden bij de beoefenaren der Indische archaeologie en taal- en letterkunde.

Gaarne hadden wij gewenscht U reeds op deze algemeene vergadering op de uitgave te kunnen wijzen van de uitkomsten der onderzoekings-reis van den hoogleeraar Martin. Het verblijdt ons echter, dat bereids een begin is gemaakt met den druk van dit belangrijk werk, welke zal geschieden niet van onzentwege, maar door de firma Brill, daarin gesteund door een subsidie van het Departement van Koloniën. Wij behoeven dit hier niet in bijzonderheden toe te lichten; belangstellenden verwijzen wij hieromtrent naar onze Notulen, waarin de ter zake betrekkelijke mededeelingen zijn opgenomen.

Door de toekenning van deze regeeringssubsidie aan de publicatie van des heeren Martin's reizen en onderzoekingen behoeft de penningmeester onzer instelling geen bedrag uit onze kas beschikbaar te stellen, 't geen ons te welkomer is bij de vele groote uitgaven, die het Instituut alsnog moet bestrijden. Over het jaar 1893 bedroegen de ontvangsten f 16.293,36 tegenover f 15.092,95 aan uitgaven, zoodat een batig saldo aanwezig is van f 1200,31; de balans over 1893 wijst aan activa eene som aan van f 50.200,31 tegenover f 47.581,37 in 1893.

Dezerzijds zij enkel nog herinnerd, dat ons ledental in het afgeloopen jaar eenigzins is teruggegaan.

Tegenover enkelen, wier namen wij bij het einde van het maatschappelijk jaar van onze ledenlijst moesten afvoeren, verblijdt het ons echter telkens andere namen in de lijst onzer leden te kunnen inschrijven; evenwel niet in zulken getale, dat de contributiën kunnen opwegen tegen de vele uitgaven, die het Instituut heeft te bestrijden. Het Bestuur waardeert het daarom zeer dat de nieuwbenoemde Gouverneur-Generaal van N. I., Jhr. C. H. A. van der Wijck, zich bereid heeft verklaard de belangen van het Instituut te steunen, onder meer ook door als Donateur onzer instelling op te treden. Het zij ons vergund Zijne Excellentie daarvoor onzen dank te betuigen, onder aanbeveling onzer belangen in de voortduring Harer welwillendheid gedurende den tijd van Haar bewind.

ALGEMEENE VERGADERING,

GEHOUDEN 24 FEBRUARI 1894.

Aanwezig zijn de HH. der Kinderen, Voorzitter, Niemann, Poensen, Kern, J. H. de Groot, Dr. G. J. Dozy, Mr. J. E. Heeres, Mr. Caesar Voute, Mr. A. Telting, A. J. Spaan, Mr. J. H. Bergsma, Jhr. Mr. J. K. W. Quarles van Ufford, G. A. de Lange, J. A. Schröder, P. J. van Houten, en Wijnmalen, Secretaris.

De Heeren N. P. van den Berg, Kielstra, van Limburg Stirum en Mr. A. J. A. E. Bik hebben bericht gezonden verhinderd te zijn de vergadering bij te wonen.

De Voorzitter opent de Vergadering met een hartelijk welkomstwoord, en wijst er op dat het Instituut in het afgeloopen jaar kalm en nuttig is werkzaam geweest in het belang der wetenschap.

De notulen der algemeene vergadering van 25 Februari 1893 worden gelezen en goedgekeurd.

Naar aanleiding van het daarin medegedeelde stelt de heer Quarles van Ufford de vraag, wanneer de tekst voor de Wajangplaten eindelijk zal verschijnen, daar ook na de toezegging, ten vorigen jare door den heer Serrurier gedaan, sedert niets meer ter zake werd vernomen.

De Secretaris deelt mede dat een vel tekst thans is afgedrukt.

De heer Kern merkt op, dat de tekst niet voor het publiek verkrijgbaar zal zijn, daar de Regeering dien vermoedelijk alleen voor openbare insteliingen bestemmen zal. De Secretaris betwijfelt dit laatste, doch erkent dat het Instituut zelf over den tekst geene beschikking heeft.

Intusschen is de wensch algemeen, dat de reeds zoolang hangende zaak eindelijk tot afdoening worde gebracht.

De heer Quarles van Ufford vraagt verder, hoe het staat met de plannen tot aankoop van een gebouw, dat meer ruimte

dan het tegenwoordige aanbiedt voor de steeds aangroeiende bibliotheek.

De Voorzitter antwoordt, dat de aandacht van het bestuur herhaalde malen op het onderwerp is gevestigd geweest. Maar de gebouwen, die geschikt zouden zijn, waren telkens veel te duur voor de beperkte geldmiddelen des Instituuts; financieele overwegingen maken het noodig, eene afwachtende houding aan te nemen totdat te eeniger tijd eene gunstige gelegenheid zich voordoet.

De Secretaris leest daarna het door hem samengestelde Verslag voor over de werkzaamheden van het afgeloopen jaar.

De Voorzitter zegt den Secretaris dank.

De heer Spaan brengt, ook namens den heer Bik, het volgende verslag uit betreffende de rekening en verantwoording van den Penningmeester:

„Gaarne voldoende aan de uitnoodiging van het Bestuur van het Instituut, heeft de heer Mr. A. J. A. E. Bik, die door andere werkzaamheden verhinderd is deze vergadering bij te wonen en mede verslag uit te brengen van onze bevinding, met mij de rekening van den Penningmeester op den 20en dezer nagezien.

„Uit de boeken en justificatoire bescheiden, die allen door ons zijn onderzocht en in volkomen overeenstemming met de boeken zijn bevonden, is ons gebleken, dat het saldo van de kas van het Instituut onder ulto 1892 bedroeg ƒ 581.37.

„Ontvangen werd ƒ 15711.89; de uitgaven bedroegen ƒ 15092.95; zoodat onder ulto 1893 een saldo aanwezig was van ƒ 1200.21.

Bij de beoordeeling van deze cijfers mag niet vergeten worden, dat daaronder een verrekening is van ƒ 5000.— uit Indie terug ontvangen, als niet uitgegeven voor de wetenschappelijke reis van Dr. Martin, en aan het Departement van Koloniën gerestitueerd.

„De eigendommen van het Instituut komen in de balans voor tot een bedrag van ƒ 49.000.— verdeeld als volgt:

Waarde van het gebouw . . .	ƒ 20.000
„ „ de bibliotheek . .	„ 11.000
„ „ het boekenfonds . .	„ 5.500
„ „ den inboedel . . .	„ 1.500
Aan obligatiën	„ 11.000

„Is de stand van de kas en van de financiën van het Instituut dus in alle opzichten gunstig te noemen, wij mogen niet onvermeld laten dat in het afgeloopen jaar het ledental een niet onbelangrijke vermindering heeft ondergaan, hetwelk aan verschillende oorzaken is te wijten, zoodat ijverige recruteering van nieuwe leden ten zeerste gewenscht is, vooral ook omdat de financieele toestand nog niet zoodanig is dat er reeds gedacht kan worden aan de bevrediging van het desideratum: het Instituut en zijn bibliotheek te vestigen in een hunner waardig gebouw.

„Ik eindig met ook namens mijn commissie-genoot, de heer Bik, aan de vergadering voor te stellen haar dank uit te spreken aan den Penningmeester, den heer J. H. de Groot, voor de accurate boekhouding, het zuinig beheer van de middelen van het Instituut en voor zijne toewijding aan de belangen daarvan in het algemeen, en hem te déchargeeren over zijn beheer over het jaar 1893.

De Voorzitter zegt den heer Spaan dank voor de genomen moeite, verzoekt hem dien dank aan den heer Bik over te brengen en stelt voor, overeenkomstig het voorstel der Commissie te besluiten.

Conform besloten.

De Penningmeester licht de cijfers der rekening nog eenigszins toe, waarvoor de Voorzitter hem dank zegt.

De heer Quarles van Ufford stelt de vraag, of de huur, door het Indisch Genootschap voor het medegebruik der localen (ƒ 400.— per jaar) betaald, niet billijkerwijze zou kunnen worden verhoogd.

De Voorzitter antwoordt dat dit onderwerp reeds herhaaldelijk ter sprake is gebracht, doch dat zijns inziens, gelet op den geldelijken toestand der beide zuster-vereenigingen, vooralsnog niet met kracht op verhooging van den huurprijs kan worden aangedrongen.

De Voorzitter, herinnerende dat de HH. N. P. van den Berg, L. W. C. van den Berg en A. C. Vreede aan de beurt van aftreden zijn, wijdt eenige waardeerende woorden aan hunnen ijver voor de belangen des Instituuts, en verzoekt de vergadering, thans over te gaan tot de keuze van drie leden, die op even waardige wijze de bestuurszetel zullen innemen.

De heeren Voûte en Schröder worden uitgenoodigd als stemopnemers te fungeeren.

De uitslag der stemming is, dat met nagenoeg algemeene stemmen gekozen zijn de HH. Mr. C. Pijnacker Hordijk, Mr. P. A. van der Lith en H. D. Canne. Aan deze Heeren zal van hunne benoeming worden kennisgegeven.

De Voorzitter zegt de HH. stemopnemers dank voor de genomen moeite.

De Voorzitter doet namens het bestuur het voorstel om voor het geval dat door het Instituut mocht worden uitgegeven een Sangireesch-Nederlandsch Woordenboek, dit voor de leden verkrijgbaar te stellen tegen de helft van den boekhandelsprijs (al. 2 van art. 13 van het Reglement).

Zonder discussie aangenomen.

Op uitnoodiging van den Voorzitter leest de Secretaris de lijst voor van nieuwbenoemde Instituutsleden. (Zie de notulen der bestuursvergadering van 17 Februari jl.)

De heer Kern betuigt, namens het bestuur en de aanwezige leden, zijnen dank aan den Voorzitter voor de wijze, waarop hij gedurende het afgeloopen jaar de belangen des Instituuts heeft behartigd en waarop hij ook heden de vergadering heeft geleid.

De vergadering wordt gesloten.

(Voorloopig vastgesteld in de bestuursvergadering van 19 Mei 1894).

349STE BESTUURSVERGADERING.

GEHOUDEN 17 MAART 1894.

Aanwezig de HH. der Kinderen (Voorzitter), Kern (Ondervoorzitter), Poensen, Pijnacker Hordijk, Canne, J. J. M. de Groot, Niemann, J. H. de Groot (Penningmeester) en Kielstra.

Afwezig, met kennisgeving, de HH. van Limburg Stirum, van der Lith en Wijnmalen.

Wegens ziekte van den Secretaris, den heer Wijnmalen, kunnen de notulen der bestuursvergadering van 17 en der algemeene vergadering van 24 Februari jl. niet ter tafel worden gebracht.

De heer Kielstra belast zich met het Secretariaat.

De Voorzitter deelt mede dat de nieuwgekozen bestuursleden, de HH. Pijnacker Hordijk, Canne en van der Lith de op hen gevallen keuze zich hebben laten welgevallen. De beide eerstgenoemde heeren, ter vergadering aanwezig, worden door den Voorzitter verwelkomd.

Aan de orde is de verkiezing van een Voorzitter, Ondervoorzitter, Penningmeester en Secretaris. Met nagenoeg algemeene stemmen worden respectievelijk herkozen de HH. der Kinderen, Kern, J. H. de Groot en Wijnmalen. De drie eerstgenoemden, ter vergadering aanwezig, verklaren de herbenoeming aan te nemen.

Ingekomen stukken:

1. Missive van den heer Pardo de Tavera te Barcelona dd. 13 Maart 1894, houdende toezending van een zestal zijner publicatiën betreffende de Philippijnsche eilanden, en verzoek om lid te worden van het Instituut.

Op voorstel van het lid Kern wordt genoemde heer benoemd tot buitenlandsch lid.

2. Circulaire van de Directie der Naamlooze Vennootschap „De Kleine Courant”, met bijgevoegde circulaire van het Indisch Genootschap, betreffende het voortbestaan van *de Indische Tolk.*

Notificatie.

3. Brief van Mart. Nijhoff dd. 22 Febr. jl., ten geleide van een schrijven van Mej. C. E. Groneman te Zutphen dd. 20 te voren, waarin de wenschelijkheid wordt betoogd van de inzending op de a. s. Antwerpsche tentoonstelling van het onlangs door het Instituut uitgegeven plaatwerk Tjandi Parambanan.

Aangezien het Instituut gewoon is aan dergelijke tentoonstellingen door toezending zijner edita deel te nemen, wordt dit schrijven voor notificatie aangenomen.

4. Brief van den Chinees Ly-Chao-Pee te Parijs, dd. 12 Maart 1894, houdende aanbod tot het houden eener voordracht.

Wordt besloten te antwoorden, dat van het aanbod geen gebruik kan worden gemaakt.

5. Brief van de afdeeling 's Gravenhage van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst dd. 15 Februari 1894, houdende verzoek om steun en medewerking tot haar verzoek aan den Minister van Koloniën om het opnemen, in teekening brengen, beschrijven en doen photographeeren van de oude monumenten enz., in Indië nog aanwezig, te willen bevorderen.

Wordt besloten te antwoorden, dat aandrang ten deze onnoodig wordt geacht, aangezien de Indische Regeering reeds vele jaren in de gewenschte richting werkzaam is en het verlangde werk geleidelijk wordt voortgezet.

6. Bericht van de HH. Stokvis, de Clercq, Lycklama à Nyeholt, Fokker, Kalshoven, Scheltema, Boeser, Tydeman, Machielse, L. Th. Hora Siccama, Berkhout en Gerritsen, betreffende hunne aanvaarding van het lidmaatschap.

Notificatie.

7. Bericht van het lid M. Buys, dat hij voor het lidmaatschap bedankt.

Idem.

8. Bericht van de HH. Valckenier Kips en Seyffardt, dat zij het lidmaatschap niet wenschen te aanvaarden.

Idem.

9. Brief van den heer D. A. Hooyer, (firma G. Kolff & C°. te Batavia) dd. 15 Maart 1894, houdende mededeeling dat zijne firma zich zal belasten, voor zoover mogelijk, met de inning van de hem toegezonden 206 quitantien voor Indische leden over 1894 en met Commissarissen in overleg te treden omtrent de overneming van de nog bij hen berustende gelden, quitantiën enz.

Notificatie.

De heer Kern brengt ter tafel een opstel van Dr. H. H. Juynboll over de overeenkomst van Minahassische en Sangireesche met Javaansche en Maleische verhalen.

Overeenkomstig het advies van den heer Kern wordt besloten tot plaatsing in de Bijdragen.

De Voorzitter brengt ter tafel een opstel van den heer C. de Graaf over de Christengemeente te Depok.

In handen gesteld van het bestuurslid Poensen.

De heer Kern deelt mede dat, bij voldoende ondersteuning, door de firma E. J. Brill te Leiden zal worden uitgegeven een door den heer L. Th. Mayer op Java samengesteld werk van ethnologischen en etnographischen aard, bevattende eene uitvoerige beschrijving van het gansche leven van den Javaan, met zeer vele afbeeldingen.

De genoemde firma heeft hem verzocht, het Bestuur van het Kon. Instituut voor te stellen ook zijnerzijds deze uitgave te steunen; en gaarne voldoet hij aan dit verzoek, omdat naar zijn oordeel dit werk zal uitmunten door volledigheid en nauwkeurigheid en daardoor krachtig zal medewerken om de juiste kennis van den Javaan en de Javaansche maatschappij te bevorderen.

Hij stelt op grond hiervan voor, gedurende twee achtereenvolgende jaren aan de firma Brill eene subsidie te verleenen van *f* 250 elk jaar, die strekken zal om het vervaardigen der noodige teekeningen naar de door den schrijver gemaakte zeer onvolmaakte schetsen mogelijk te maken; en zulks onder voorwaarde, dat, wanneer onverhoopt de uitgave van het werk op financieele of andere bezwaren mocht afstuiten, de teekeningen aan het Instituut

zullen behooren, en dat, wanneer het werk wordt uitgegeven, althans één exemplaar in netten band kosteloos aan het Instituut zal worden afgestaan.

Na beraadslaging wordt dienovereenkomstig beslist.

Verder niets aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

350STE BESTUURSVERGADERING,

GEHOUDEN 21 APRIL 1894.

Tegenwoordig de HH. der Kinderen (Voorzitter), Kern (Ondervoorzitter), van Limburg Stirum, Pijnacker Hordijk, Canne, Poensen, van der Lith, Niemann, J. J. M. de Groot, J. H. de Groot (Penningmeester) en Kielstra (Wd. Secretaris).

De notulen der vergadering van 17 Maart 1894 worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter deelt mede dat de heer Wijnmalen hem heeft verklaard zijne herbenoeming tot secretaris gaarne aan te nemen, maar te vreezen dat zijn gezondheidstoestand hem nog geruimen tijd beletten zal, den aan het secretariaat verbonden arbeid te verrichten. De Voorzitter heeft daarom, na gehouden overleg met den heer Wijnmalen en met den heer Kielstra, de werkzaamheden van den secretaris tijdelijk opgedragen aan laatstgenoemd bestuurslid, die zich daartoe welwillend beschikbaar stelt.

De vergadering hecht hare goedkeuring aan deze regeling.

De Voorzitter heet het bestuurslid Mr. P. A. van der Lith welkom in deze vergadering.

Ingekomen bescheiden:

1. Berichten van den heer Pardo de Tavera te Barcelona, H. C. van den Honert te Baarn, Jhr. Mr. J. Æ. A. van Panhuys te 's Gravenhage, Mr. J. W. L. M. van Oordt te 's Gravenhage, Mr. W. Dolk te 's Gravenhage, Mr. P. Rink te Tiel, P. van de Wetering, te

's Gravenhage en Mr. A. L. C. Kleyn te 's Gravenhage, houdende aanvaarding van het lidmaatschap des Instituuts.

2. Bericht van den heer C. A. van Affelen van Saemsfoort, houdende mededeeling dat hij het lidmaatschap niet kan aanvaarden.

3. Bericht van de heeren M. J. Walle en D. Cordes te Amsterdam, dat zij na ommekomst van het loopende jaar voor het lidmaatschap wenschen te bedanken.

4. Bericht van het overlijden van het lid Jhr. D. F. van Alphen.

5. Mededeeling van het lid Mr. J. J. C. Enschedé, dat de voor hem bestemde bijdragen enz. moeten worden gezonden aan het adres der firma Tianko & C°. te Soerabaja; en van het lid J. L. F. Sanders, dat zijn adres is Atjeh, en zijne contributie kan ontvangen worden bij den heer D. R. F. van Haeften te Breda.
Notificatie.

6. Brieven van den Commissaris in Indië, Dr. J. Brandes, dd. 3, 5 en 10 Maart 1894, handelende over de afrekeningen met het Instituut, rectificatiën in de ledenlijst enz., en van den mede-Commissaris (thans wegens verlof naar Europa aftredende) Zwager dd. 13 Maart 1894, toezendende afschrift van het kasboek over 1893, en zich beklagende dat op de sedert December 1892 verzonden brieven geen antwoord werd ontvangen.
De Voorzitter meent dat de ziekte van Dr. Wijnmalen hem, reeds langer dan men vermoedde, belet heeft voldoende aandacht aan de zaken des Instituuts te wijden, en vertrouwt dat de thans optredende waarnemende Secretaris den achterstand, voor zooverre daarvan blijken zal, zal opruimen. Wat de evenvermelde brieven van de HH. Brandes en Zwager betreft, stelt de President voor, ze in handen te stellen van den Penningmeester, met opdracht aan dezen, den Voorzitter en den Secretaris aan die brieven het noodige gevolg te geven en in de volgende vergadering te dienen van bericht.
Conform besloten.

De Voorzitter stelt voor, Jhr. A. L. F. Th. van der Wijck te 's Gravenhage te benoemen tot lid van het Instituut, en brengt

dergelijk voorstel van Dr. Riedel over betreffende den heer P. W. Filet.

Beide heeren worden als lid aangenomen.

Het bestuurslid Poensen brengt verslag uit over het in zijn handen gestelde opstel over Depok. In verband met hetgeen over hetzelfde onderwerp reeds elders is gepubliceerd, o. a. door den heer Graafland in de Mededeelingen vanwege het Ned. Zendeling-genootschap deel XXXV bl. 1—42, kan de opneming van bedoeld opstel in de Bijdragen niet worden aanbevolen.

Overeenkomstig dit advies wordt tot niet-plaatsing besloten.

Het bestuurslid Kern biedt ter plaatsing in de Bijdragen aan een opstel van een te München verblijf houdenden Ceylonees, Don Wikerama Singha, over het opschrift van een in het Rijksmuseum te Amsterdam aanwezig kanon, het z.g. kanon van De Ruyter.

Tot de plaatsing, met een facsimile van het opschrift, wordt besloten.

De Voorzitter sluit de vergadering.

De Bijdragen van het Koninklijk Instituut verschijnen in driemaandelijksche afleveringen van 8 à 10 vel druks. De prijs wordt berekend à 20 cents per vel druks, en à 10 cents per plaat. Bij de 4e aflevering van ieder deel ontvangen de inteekenaren titel en inhoud voor het geheele deel. Iedere aflevering is afzonderlijk verkrijgbaar.

De Bibliotheken van het Instituut en het Indisch Genootschap (Heerengracht, no. 21) zijn voor de Leden toegankelijk dagelijks, met uitzondering van Zon- en feestdagen, van 12 tot 4 ure 's namiddags.

Heeren Leden, vooral in Indië, worden dringend verzocht, bij verandering van woonplaats of bij niet geregelde ontvangst der Bijdragen en Werken, daarvan kennis te geven aan den Secretaris. De leden, die van en naar Nederlandsch Oost-Indië vertrekken, worden eveneens dringend uitgenoodigd vóór hun vertrek tijdig daarvan aan den Secretaris bericht te doen toekomen.

